No
[illegible]

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XV
G
38
NAPOLI

XV
G
58

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

INTRODVCTIO

Ad Lecturę Theologicę, & Prędicationis Euangelicæ Officium

PRO RELIGIONIS SERAPHICAE STVDENTIBVS.

Tractatus Elementarius Tripartitus,
Polemicus, Biblicus, Hierorhetoricus;

VIDELICET,

Summula Dogmaticæ de Eccleſia Catholica;
Eiuſquę hoſtium Catalogus.

Notitia Librorum Canonicorum Sacræ Scripturæ.

Praxes Sacræ Concionis, editæ

A FF. DIDACO STELLA, & FRANCISCO
PANIGAROLA.

Hæc recuſa, cætera comportata

PER FR. OCTAVIVM IADERTINVM DALMATAM S. T. L. G.
AD S. MARIAM DE ARA-COELI.

Iuſſu, & Auſpicijs Reuerendiſſimi Patris

FR. ANTONII
AB INTRODVCO

Ord. Min. Reg. Obſ. Lectoris Iubilati, ac in tota Ciſmontana Familia
tàm Obſeruantium, quàm Reformatorum
COMMISSARII GENERALIS.

ROMAE, Typis, & Sumptibus Ioſephi Vannaccij, M.DC. LXXXXIII.

DE SVPERIORVM LICENTIA.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERAPHICI PATRIS
SANCTI FRANCISCI
Reuerendiſſimo Succeſſori
GENERALI MINISTRO

Cæteriſque optimè de Chriſtiana, & Minoritica Republica meritis, præſertim Patribus in Generali Capitulo apud Victoriam Congregatis

FR. ANTONIVS AB INTRODVCO
Eiuſdem Ordinis in Ciſmontana Familia Obſ. & Ref. Commiſſarius Generalis

Totum, quod optant in eo, qui erit omnia in omnibus.

INTER multas, quæ ab exordio impoſiti mihi muneris animũ pulſauere ſollicitudines (Reuerendiſs. atq; adm. Reu. Patres) illa non ſecundum habuit locum, quæ per aliquod beneficij ſpecimen benefactrici meæ Religioni obſecundare iubebat. Id meæ curæ, meæ vigilantiæ, ac ſtudio ſtimulus peracutus; nec mihimet peperciſſem, inſtar Patriarchę Iacob in paſcendis gregibus mihi concreditis, æſtu vri, & gelu; ſomnumque fugare. Tamquam enim Deo, immò & hominibus rationem redditurus, amplam ſuſcepi vineam excolendam; quæ iam diù extendit ad mare hyperboreum ramos, & vſque ad flumen Tyberim propagines. Fuit quorumdam mos populorum, defuncti Principis cadauer exponere publicæ populi cenſuræ, de geſtis aut commendaturi, aut redarguturi; quo ritu ſignificaretur, non ſibi, ſed ſubditis Rectorem viuere. Deo clementiſſimè nos ad hanc diem ſeruante, ego ipſe in hoc deponendi oneris articulo poſitus mihi ero cenſor: & quid vna in re, eaque permagna publicæ vtilitati procurarim ediſſeram. Quid inquam, in ſtudiorum cura conſultum ſit. Illud Patris noſtri monitum [non curent neſcientes litteras litteras diſcere] grauiſſimum eſt pro litteris argumentum. Inferre ſiquidem oportet; ergo ſcientes curent,

cuiuſce-

Digitized by Google

cuiuſcemodi eſſe tenentur, quotquot à laicali conuerſorum diſcreti miniſterio Diuinis miniſtrant myſterijs. Stolidum vtique iumentum ſiſtit ad montis crepidinem; neque cum Abrahamo aſcendit ad locum altaris. Hinc Religioni ſemper fuit cordi, promouere ſtudium diſciplinæ, diſciplinaſque ſtudiorum; & eo maximè, quod ex Regula profitemur, nedum exemplo, ſed & verbo proximos ædificare. Hæc mente perpendens Congregatio Generalis Romæ acta, cui complacuit, me ſibi deligere ſuæ Familiæ moderatorem; vt æquiori tramite ſtudia procederent, atque non ſemel noxij vitarentur anfractus; conſtituendum putauit pro ſchola Theologica, vt ſingulis annis vnus Sententiarum liber expleretur; per primum quidem Lectorem in textu Subtilis Doctoris, per duos alios in ſcriptis, bipartita inter ſe materia; necnon & iſte ſeruaretur ordo, vt idem vbique tali anno liber legeretur, eædemque materiæ traderentur; quapropter & quadriennalem Indicem per Prouincias tranſmiſi. Obfuturam non credimus tantam celeritatem, intenſioni compenſante extenſione, ac ſubſequentium temporum exercitio; quo veluti digeratur, & nutriat Dei liber Ioanni datus, vt deuoraret. Hæc quidem, nec paucis, nec leuibus intenta motiuis. Verumtamen & eouſque non ſatis proſpectum fatebimini. Quoniam etenim Theologica Doctrina eſt in Eccleſiæ Catholicæ tutamen, vt caſtrorum acies ordinata, ideoque & de Eccleſia, eiuſque Archiſtratego Chriſti Vicario, Sacroſanctiſque Scripturis, dogmaticos haberi tractatus, iam pridem ſancitum fuerat; operæ pretium eſt, ita temporis habere rationem, vt hæc plurima enucleari poſſint; dum opus eſt, vnum agere, & aliud non omittere. Duo inſuper accedunt; quod apprimè neceſſaria Theologis eſt peritia Hæreſiarcharum; nec non & methodus aliqua conſtruendis ſacris Concionibus, cum nequeat adeo frequens haberi copia profeſſorum eloquentiæ. Occurrit obinde cogitatui, tam patenti accurrere neceſſitati, ac fore ſatis exiſtimaui, cuncta hæc vno enchiridio compræhendere in tres partes diſtributo, quarum prima habeat de Eccleſia, eiuſque hoſtibus, altera de Scriptura, tertia de modo agendæ Concionis, vt videlicet quiſque Lectorum peracto ſuæ lectionis penſo, aliquantulum de præſenti libello diſcipulis propinet; primus Lector de tertio tractatu, niſi alius præ illo prædicationem exerceat, ſecundus de ſecundo, tertius de primo. Ita quidem cum temporis parcitate concurret emolumentum eruditionis. Vobis iam nunc exhibeo, vobis & conſecro meum hoc deſiderium, etiam atque etiam ſuadens, vt qui ſatis calletis paulinum illud monitum, [omnia probate, quod bonum eſt, tenete], patefactam ſatis neceſſitatem librantes, non leue ſaltem perpendatis amoris argumentum, erga filios noſtros, erga vos, & communem noſtrum Seraphicum Patrem; cui dedit Deus Optimus Maximus, in Paupertatis cinere focum accendere, quo Mundum & calore Sanctitatis foueret, & ſplendore Sapientiæ illuſtraret; demum adimpleretur illud Diuo Bonauentura teſte Oraculum Pontificis Innocentij Tertij, cum intuens Sanctum Franciſcum inquit.

Hic eſt ille, qui opere, & doctrina Chriſti ſuſtentabit Eccleſiam.

Seraphicæ

Digitized by Google

Seraphicæ Scholæ, ſeù Didaſcalo, ſeù Candidato.

Fr. OCTAVIVS IADERTINVS Sac. Theol. Profeſſorum infimus Sapientiam Veritatis, & Veritatem Sapientiæ precatur.

LIbellum hunc adoriri abſque omni proludio, vel in limine prolixa detinere præfatione, æque incongruum duco. Breuibus te præmonitum, me præmunitum habebo. Vides inter tot ſummæ notæ viros mihi prorſus impari demandatam prouinciam; profectò pertimeſcendam, ſi iacturæ periculum eſſe poſſet, vbi ſemet perdere, ſuccumbendo Obedientiæ, eſt planè in tuto eſſe. Nè quæſo ſuſpicere, percupijſſe me, Dalmaticæ fimbrias dilatare, vel ad tripodem Apollineum ſedere; quaſi memet ipſe dignarer, cuius rudia hypogrammata publicè haberentur in Schola Subtilitatis. Nouit ille, qui eſt Iudex, & Teſtis, diù ancipitem in biuio Virtutum extimuiſſe, quam læderem; & pro Humilitate futurum vt negligerem Obedientiam; ni animaduertiſſem in Petro abuente pedum lotionem, profundiſſimam eſſe Humilitatem in ſuprema Obedientia. Opus ergo fuit, ad repetitas Reuerendiſſimi Patris mei Commiſſarij Generalis iuſſiones aſſumere tanti honoris onus, & pro aliquantula fallacis modeſtiæ inobedientia, tantò citiùs clauſiſque oculis perniciſſimè obtemperare, vt proindè penes te legitimam habeam excuſationem, ſi quidpiam offenderis, vel immaturum, vel impolitum. Satis tù ipſe ſupplebis, ſi æqui, boniqne conſulueris. Id tandem valeo iure prætendere, vt doctrinam ſuperans imiteris obſequium; ac iuxta illud mihi, tibique indictum Iſaiæ 24. In Doctrini glorificate Dominum, *pariter dicamus omnes*

SOLI DEO GLORIA.

PARA-

PARAGRAMMATA CORRIGENDA.

Bone Lector. Menda typographi emendato. Summa diligentia volui præcauere, nec tamen cauere valui. Commata, & apices, aliaue huiuſmodi tuæ diſcretioni commendo; hîc litteras aliquas litura dignas, quæ relegentem grauiùs offenderunt, recenſeo.

PAgina 13. linea 40. Principiam p.9.li.26. Hierarchia.p.17.li.23. Prouidentiam. p.19.l.35. ſaltem. p.20.l.17. exprobrata.p.23.li.6. ſeditionibus. p.25.li.12. ferro.p.33.li.35. poſſit. ibid.li.32.vnius. p.50.lin.19.Deus. p.63. li.29.multinomia. p.68. li.5. neſciebat. p.77.li.19.notiora. p.83.li.26. Chriſtianiſmi. p.85.li.5.ſaltem. p.88.li.37.ex pane. p.94.lin.6.duplici, n, n, p.107.li.34.Eodem. p.108.li.7.Sæculum.p.111.li.23. *Hermannus*. p.112.l.4. ſuffocare. ib.li.27.flammas. p.121.li.27.eiulantis. p.133.li.10.*alia*. p.160.li. 24.*qui creauit te ſine te*. p.164.lin.27. *& ex Septuaginta*.p.169.li.4. parieti. p. 174.li.15. Chromatius. p.175.li.14.*obeli*. p.180.li.26. *curabis*. p.191.li.34. *occidit*, ſenſus eſt. p.198.li.22.*vita viuet*. p.202.li.5.*formido*. ib. li.21. *Periphraſis*. ib.li.28.exuſlantur.p.210.li.6.ſupputationem.p.214.li.12.necdum.p. 216.li.29.*Sobab*. p.219.li.24.Regi. p.222.li.25.ediderunt. ib.li.32. Sylueiræ p.231.li.32.contigitque.p.260.li.2.libentiorem.p.271.li.3.fidem. p.278.lin. 26.in ſecunda ſecundæ. p.289.li.1.quamprimum. ib.li.8.quia huius. p.302. li.3.reperietur.p.311.li.18.ſuppoſito ergo. p.314.li.12.& ferè omnibus.pag. 228.li.25.diſſimulandum. p.331.li.18.Dei afflatus. p.343.li.38.ſuadeant.p. 346.li.33.*Mementote*.p.357.li.1.il quale.

Ego

Digitized by Google

EGo Fr. Thomas Granellus de Genua Ord. Min. Regul. Obſeru. Sancti Franciſci Lector Iubilatus, Sacrarum Congregationum, Rituum, & Indicis Conſultor, ac Sancti Officij Qualificator, ex commiſſione Reuerendiſſimi P. Fr. Antonij de Introduco Totius Ciſmontanæ Familię, Obſeruantium, & Reformatorum Commiſſarij Generalis, diligenter examinaui opus inſcriptum *Introductio ad Lectura Theologica, & Prædicationis Officium* &c. Authore eruditiſſimo Reu. P. F. Octauio à Sancto Franciſco Iadertino in hoc almo Studio Conuentus Sanctæ Mariæ de Aracœli Lectore Sacræ Theologiæ; illudq; viſum eſt, vt multo cum emolumento omnium, nedum cum laude ſui authoris in Lucem prodeat, quippè quod non modò nihil contineat Sanctæ Fidei, Sanctæque Romanæ Eccleſiæ dogmatibus, atque inſtitutis repugnans, quinimò omni ſcateat Eccleſiaſtica Theoria, & eruditione; quare poſſe prælo tradi cenſeo, ſi ita videbitur ad quos ſpectat. Datum Romæ in Conuentu S. Mariæ de Aracœli Die X. Martij. 1693.

Fr. Thomas Granellus à Genua

MAndante Reuerendiſſimo Patre Noſtro Fr. Antonio ab Introduco Totius Ciſmontanæ Familiæ Minorum Obſeruantium, & Reformatorum Commiſſario Generali digniſſimo attentè perlegi opus inſcriptum *Introductio ad Lectura Theologica, & Prædicationis Euangelicæ officium pro Scholæ Seraphicæ Studentibus &c.* Authore Doctiſſimo, & Religioſiſſimo Reu. P. F. Octauio à Sancto Franciſco Iadertino in hoc Almo generali Studio Sacræ Theologiæ Anteceſſore, & non modo nil in eo reperi quod à Sanctæ Fidei dogmatibus, & probis moribus diſſonet, verum etiam fateor, me ex eo non parua didiciſsè, & obſeruaſsè in ipſo ſanam, ſolidamque doctrinam, omnimodam Sacram Eruditionem, cothurnatam eloquentiam, ac facillimam docendi methodum. Ideo non modo Scholis noſtris vtiliſſimum futurum arbitror, ſi prælo ad communem vſum fuerit mandatum, ſed omnibus vtriuſque artis, docendi ſcilicet, ac euangelizandi profeſſoribus iucundiſſimum cenſeo extiturum. In quorum &c. Dedi Romæ in Almo Aracœlitano Conuentu hac Die X. Martij 1693.

Ita ſaluo meliori iudicio ſentio.
Ego F. Mich. Angelus de Candia olim S. Pal. A. Conc.
Diſcretus perpetuus Ord. & Commiſs. Gen. Curiæ

Fr. AN-

Fr. ANTONIVS ab INTRODVCO Ordinis Minorum Regularis Obſeruantiæ S. P. N. Franciſci Lector Iubilatus, & in tota Ciſmontana Familia, tam Obſeruantium, quam Reformatorum Commiſſarius Generalis, & Seruus. Dilecto nobis plurimum in Chriſto P. F. Octauio Iadertino Prouinciæ Noſtræ Obſeruantis Dalmatię Concionatori Generali, & in hoc Almo Conuentu Aracælitano Sacræ Theologiæ Lectori Generali primario ſalutem in Domino ſempiternam &c.

CVpienti Tibi, quoddam iuſſu noſtro comparatum opus, cuius titulus eſt *Introductio ad Lecturæ Theologicæ, & Prædicationis Euangelicæ officium &c.* ad maiorem Dei gloriam, Ordiniſque noſtri Seraphici decus Typis mandare; Cumque opus ipſum à duobus Theologis, quibus id commiſimus, reuiſum, & approbatum fuerit; vt illud imprimatur, quantum ad Nos ſpectat, facultatem concedimus, & impertimur, ſeruatis tamen in reliquo ſeruandis. In quorum fidem &c. Datum Romæ ex Aracœli die 10. Martij 1693.

Fr. Antonius ab Introduco Commiſſarius Generalis.

De mandato ſuæ Reu. Paternitatis
Fr. Bonauentura Poerius Secretarius, & Diffinitor Generalis Ordinis.

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendiſs. P. Magiſtro Sacri Palatij Apoſtolici.

Sperellus Epiſcopus Interamnenſis Viceſg.

OPus inſcriptum *Introductio ad Lecturę Theologicæ, & Prædicationis Euangelicę officium &c.* Authore Adm. Reu. P. F. Octauio à S. Franciſco Ord. Min. Obſeru. iuſſu Reuerendiſſimi Patris Thomæ Mariæ Ferrari Magiſtri Sacri Palatij vtiliter ac delectabiliter perluſtraui; ideò cunctis vtilius ac delectabilius futurum cenſeo. Datum Romæ die 3. Iulij 1693.

Fr. Io. Baptiſta Lamberti ab Aſta Ord Min. Conu. Sacræ Theologiæ Magiſter ac Collegij Diui Bonauenturæ Baccalaureus Conuentus.

Imprimatur,

Fr. Thomas Maria Ferrari Sacri Palatij Apoſtolici Magiſter, Ordinis Prædicatorum.

TRA-

TRACTATVS PRIMVS
SVMMVLA
THEOLOGIAE DOGMATICAE FVNDAMENTALIS.
Argumentum, & Scopus dicendorum.

CATHOLICAE Dei Eccleſiæ maximus Doctor meus Hieronymus exquiſitam dabit præfationem Epiſt. 11. præſenti opuſculo aptam. *In vetere via nouam ſemitam quærimus, & in antiqua, detritaquè materia rudem artis excogitamus elegantiam, vt nec eadem ſint, & eadem ſint. Vnum iter, & perueniendi, quo cupias multa compendia.* Horatianum eſt ſanè præceptum, aliàs tractata, ita à nobis tractanda, vt tanquam noua reddantur. Inter plurimos, eximiæque notæ Scriptores, qui Dogmatum irrefragabilis veritatis texuere volumina, talem ſeruabo modum, vt quantumuis ab alijs pleraque è ſequentibus fuerint non ſemel, & iterum euulgata: ex ipſis tamen aliqua præclariora ſelegiſſe, ſi non nouum opus, nouum ex modo putetur beneficium. Non tamen eſt animus, de ſingulis diſputare dogmatibus; quippè quod ſpeciales in Theologia Scholaſtica materiæ, vel præmittant, vel concomitentur correſpondentium dogmatum diſceptationes. Illud porrò ſupereſt, vt Dogmatum omnium particularium Theologia tota diſtributorum, nunc proferamus vnum Generale, & cæterorum, veluti principium, ac fundamentum. Eſt hoc, authoritas Eccleſiæ captiuans omnem ſanum intellectum in obſequium fidei; quare, & ad hoc Axioma Chriſti Mat. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus,* reducere ſingulas de fide tenendas Concluſiones, eſt eas illico analyticè ſecundum infallibilem Fidei Logicam demonſtrare. De Eccleſia igitur, Eccleſiæque ſummo Hierarcha, & de Synodis Oecumenicis pertractandum, eo dicendi ſtylo, quem commendat ex Cipriano Hieronymus Epiſt. 2. *Non diſerta, ſed fortia.*

Digitized by Google

DISPVTATIO PRIMA.

De Eccleſia.

DOctor ſubtilis 4. d.1.quæſt.2. §. *ex his* animaduertit ordinem duplicis quæſtionis de vnaquaque re; videlicet, *ſi eſt*, & *quid eſt*. In qualibet ſiquidem re eſt conſiderare eſſentiam,& exiſtentiam; atque adeò, dum quæro, *ſi eſt*, quæſtio eſt de actuali exiſtentia rei; dum autem quæro, *quid eſt*, agitur de explicanda eſſentia ſeu quidditate rei. Nomen rei, & ipſa res, ita ſe habent, vt aliquando prior ſit notitia rei, quam nominis, vt eſt in primum diſcente voces ſignificantes; aliquando autem præcedit notitia nominis conceptum rei, vt vbi audis, vel legis vocabulum, cuius neſcis ſignificatum. Itaque dum diſputatur, primò inter colloquentes eſt ſupponenda notitia nominis, per quod poſſunt inuicem loqui; deindè notitia de *quid nominis*, videlicet confuſa, ſeù imperfecta apprehenſio eſſentiæ ipſius rei ſignificatæ; nam de quo nil omninò ſcimus, de eo nec loqui aliquid poſſumus. Hac autem habita rei notitia confuſa, tunc diſputare poſſumus, *An ſit*, ſeù actualiter, ſeu poſſibiliter; deindè etiam *quid ſit*, loquendo de *quid rei*, ſeu de notitia diſtincta, & definitiua. Quoniam verò eſſentiam conſequuntur, deque ea procedunt proprietates; pariter ſequitur ad reſolutionem de *quid ſit*, quæſtio, *quid poſſit*.

In propoſito igitur; vbi loquor de Eccleſia Catholica, nomen hoc *Eccleſia* lego in Euangelio, & ſtatim confuſam ſuppono notitiam, videlicet, eſſe Populum dicentem, ſe habere à Deo Fidem, ſicque eſſe Populum Dei, iuxta acceptionem nominis *Eccleſia* reperti in Scriptura Euangelica, in qua Communitate per Dei Gratiam eſſe nos videbimus, quotquot agnoſcimus Paſtorem, & Patrem Pontificem Romanum. Simul itaque cum notitia de *quid nominis* ſuppono concluſum, *ſi eſt*; totus quippè Mundus ſupponit, dari in aliquo Populo veram Dei Fidem. Vtrique oculis, & auribus experior, exiſtere Populum eius Fidei, quam ego profiteor, quippè, & ipſam per Miniſtros eiuſdem Populi didici, attamen & video Sectas nobis contrarias, & ſe iactantes vt populum Dei, Supereſt ergo quæſtio *quid eſt*, vt dignoſcamus, cui populo hoc nomen competat; Sed anteà Ethimologiam nominis concipiamus. *Eccleſia* Vocabulum Grçcum ſonat Conuentum, Congregationem, ſeu conuocatam multitudinem: ideòque & locus ipſe, quo congregantur, appellatur item Eccleſia. Optimè autem noſtro populo Chriſtiano conuenit hoc nomen Eccleſiæ,quippè conuocatus eſt à Deo per Chriſti Apoſtolos; nec profeſſionem Fidei noſtræ habemus, veluti patrimonium maiorum, cum de Idolatris, & infidelibus Gentilitatis deſcendamus, ſed tanquam Dei donum, qui nos vocauit in admirabile

Digitized by Google

bile lumen ſuum; illuſtrans Patres noſtros per Apoſtolos, nos autem per Patres noſtros, & viros Apoſtolicos.

Habet Eccleſia, & alia nomina in Diuinis Scripturis, ſed Myſtica, ſeu metaphorica, cuiuſmodi ſunt in Veteri Teſtamento, *Vinea Domini*, quia à Deo per Sacros Colonos Prophetas exculta: In nouo Teſtamento *Ciuitas ſupra montem poſita*, quia ſuper Chriſtum inſuperabiliter fundata, & omnibus patenter conſpecta. Ita & dicitur, *Paradiſus ligni Vitæ*, *Mons Dei*, *Sponſa Dei, Sol, Turris, Grex, Candelabrum, Scala Cæli* &c. Habet autẽ Eccleſia Dei hoc egregium agnomen, quo nuncupatur Catholica, iuxta illud in Symbolo Apoſtolorum. *Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam* quare D. Pacianus Epiſt. 1. contra Parm. *Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò Cognomen; illud me nuncupat; iſtud oſtendit*. Significat Vox *Catholicon* Græca Vniuerſale, & optimè ab Apoſtolis dicta eſt Eccleſia Catholica; quæ videlicet, per loca, & tempora omnia in diuerſitate Gentium, atque ætatum, habet vnitatem. Volebat enim Deus per Chriſtum, eiuſque Apoſtolos condere vnam ſuam Communitatem, quæ eſſet quidem vna, quippè ab vno Deo, ſed non in vna tantùm natione, vel duratura per limitatum in hoc Sæculo tempus, vt fuit Iudæorum Synagoga. Fuit vtique Synagoga veterum Eccleſia, ſed non Catholica hoc ſenſu præmiſſo; attamen vera pro tunc Dei familia.

Titulus iſte Catholicæ conuenit, vt videbimus, ſoli Romanæ Eccleſiæ; cuius præter Chriſtum, non reperis Authorem, adeòque non eſt noua, & cuius authoritas habuit de facto ſub ſe Paſtores omnium locorum, in quibus de præſenti eſt aliquid nominis Chriſtiani, vel aliquando fuit. Enim verò nunc per Dei benignitatem ſunt plura, & preclariora Orbis Regna, & Reſpublicæ, quæ ſunt de Eccleſia Romana, videlicet ibi Sacri Paſtores profitentur ipſam eam Fidem, quam profitetur Paſtor Vrbis Romæ, quem & agnoſcunt ſuperiorem, nedum gradu loci, ſed & poteſtate regiminis, quippè eum agnoſcunt Rectorem, & Iudicem. Alia loca, ſeu à Turcis, ſeu ab Hæreticis fædata, & corrupta, aliquandò tamen, & aliquandiù habuere Paſtores eiuſdem Fidei, & Obedientiæ, ac præfati, qui Romani appellantur. Totus ergo Orbis, vbicumque auditum eſt nomen Ieſu Chriſti ſpectat ad Eccleſiam Romanam in ſpiritualibus, videlicet multa pars de facto, vt eſt Italia, ditio Imperialis, Hiſpania, Gallia, Polonia &c. reliqua de Iure facti, vtpotè iniuſtè ſubtracta per rebelles hereticos, vel graſſatores Ethnicos. At veniamus iam ad quæſtionem *quid ſit*: & de quid rei promoueatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit Eccleſia Catholica.

NOtandum; quod hoc nomen Eccleſia ſumitur aliquando in malum ſenſum, vt pſalm. 25. *Odiui Eccleſiam malignantium*; videlicet, hoc nomen ſignificat multitudinem, adeòque, ſeu bonam, ſeu malam. Accipimus itaque vocabulum Eccleſiæ in bonum ſenſum, vt pſalm. 88. *Veritatem tuam in Eccleſia Sanctorum*, & ferè in toto Nouo Teſtamento benè ſonat nomen Eccleſiæ; & vtique, ſi addas agnomen Catholicæ, exprimis vnum, & vnicum Dei populum. Præclarè videbimus, cognomen iſtud ſpecificare Chriſtianos Fidei Romanæ, qua de re Diuus Hieron. in Apolog. adu. Ruffin, *Fidem ſuam quam, vocat? Eam nè, qua Romana pollet Eccleſia? an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam reſponderit; ergo Catholici ſumus*. Quid itaque ſit Eccleſia Romana, ſeu quæ eius definitio, diſquirimus.

Notandum præterea ex Scoto 4. d. 1. quæſt. 2. non poſſe definiri illud, quod non eſt vnum. Etenim definitio explicat quidditatem rei; atque adeò, vbi ſunt plura, vt plura, nequit eſſe vna, ſed plures definitiones, ſi ea ſit pluralitas naturarum, vt vbi dico, Homo albus. Quòd ſi ſint plura vnius naturæ, ſeu eſt plurium vnitas aggregationis, nequeunt ea plura, vt plura definiri vllo modo. Non enim poteſt dari vna definitio, nam plures ſunt res, quæ definiuntur, nec poſſunt dari plures definitiones, quoniam non ſunt ibi diuerſæ quidditates. Benè quidem in pluribus cognitis, ſeu eiuſdem naturæ, ſeu diuerſæ, poteſt intellectus producere per actum comparatiuum aliquam relationem rationis; quæ eo modo, quo eſt ens, eſt vna quidditas, & item ſuo modo definibilis. Ita in materia, & forma Sacramentorum fundatur relatio ſigni à Deo inſtituti, & talis relatio eſt ſuo modo definibilis. Igitur Eccleſia fundamentaliter, ſeu pro materiali importat homines plures, neque ſic eſt definibilis; at pro formali dicit relationem vnam in omnibus fundatam in ordine ad Chriſtum per eius Vicarium, & ſic poteſt definiri, quo pacto definiri poteſt Reſpublica.

Not. 3. quòd Eccleſia accepta vniuerſaliſſimè vt eſt Reſpublica Chriſti, diſtinguitur in Triumphantem, & Militantem. Illa eſt, quæ iam ſecura de beatitudine gaudet præmio præteriti meriti, & hoc item dupliciter, vel enim cum Chriſto triumphat formaliter in Cœlis, vel triumphatura purgatur interea à debito pœnæ. De Eccleſia triumphante non eſt ſermo præſens, ſed de militante, quæ eſt in hoc mundo, & militat contra incentiua vitiorum, vt vincens accipiat coronam in illis, in quibus vicerit. Eccleſia vt ſic explicatur à Scoto 4. d. 19. §. de quinto articulo, dum appellatur *Communio Fidelium*; at ſpecificare oportet, ſi velimus de Militante dicere, nam & in Cœlo eſt Fidelitas, & in Purgatorio eſt Fides, & ambo in hoc ſæculo. Sit ergo. CON-

Digitized by Google

CONCLVSIO.

ECcleſia Catholica in Scriptura noui Teſtamenti nominata, eſt Communitas Spiritualis Monarchiæ Chriſti, ab ipſo inſtituta, adminiſtranda per vnum Summum eius Vicarium, eſtque hæc planè Communio Romani Pontificis.

Probatur hæc definitio; in primis ſupponendo, quòd potuit Deus per Chriſtum vocare, ſeu inſtituere vnum ſui Populum, cuius eſſet ipſe Chriſtus ſupremum caput, & eo abeunte in Cælum, eſſet Vicarius eius in terris vnus homo, vt Rector, & Iudex, conformiter ad ea, quæ conſtituiſſet Chriſtus. Huius hypotheſis poſſibilitas patet; quia nil inuoluit repugnantiæ, vel abſurdi. Quod autem ſic actum ſit, quantum ad locum Sedis, nempe Romam probabitur ſuo loco; quantum autem ad modum regiminis, videlicet, vnum Vicarium, item probabitur diſputatione ſequenti. Itaque ex non repugnantia, ſeu ex compoſſibilitate partium huius definitionis, quæ per ſe patet, & ex alias probandis directè ſingulis partibus ſpecificatiuis, probatur hæc definitio, dum explicatur. Dico *Communitas Monarchiæ* loco generis, nempè hominum Communitas ſub vno. Dico *Spiritualis*, ad differentiam totius vitæ politicæ. Dico *Monarchiæ Chriſti*, ad differentiam communitatum profitentium Religionem non vtentem Sacra à Deo verè data Euangelij Scriptura. Dico *ab ipſo inſtituta*, ad differentiam Hebraicæ Synagogæ ante Chriſtum; ad illum enim ſpectabat, dum eum expectabat, ſed expectabat mutanda in nouam formam, & cæremoniarum, & regiminis. Dico denique *adminiſtranda per vnum Summum eius Vicarium*; quæ particula non eſt differentialis; neque enim datur aliqua Dei Eccleſia non adminiſtranda, ſeu non gubernanda per Vnicum Chriſti Vicarium; ſed iſtæ particulæ explicant illam præcedentem, qualiter videlicet ſit Eccleſia inſtituta à Chriſto, ſeu ſub qua forma regiminis Monarchica.

Iam verò; ſi datur Eccleſia, nam & toties in Nouo Teſtamento nominatur: item, ſi Eccleſia eſt populus habens veram Dei Fidem, à Chriſto per Apoſtolos prædicatam, & diffuſam; item ſi Eccleſia eſt vna, quippè Fides eſt vna, etenim Veritas eſt vna; Ergo illa tantùm eſt Eccleſia, quam inſtituit, fundauit, ordinauit Chriſtus. Atqui regimen ad conſeruationem veræ Fidei inſtitutum à Chriſto non reperitur, niſi in Eccleſia Romana; nam omnium aliorum regiminum, & propagationum etiam origo reperitur inſtituta à tali vel tali, puta à Luthero, Caluino, Henrico Anglo &c. nullus autem aſſignabit, quis primus inſtituerit hoc regimen, vel hæc dogmata, quæ ſunt in Eccleſia Romana per Orbem diffuſa, & Romæ habens primarium ſuper omnes Paſtorem. Ergo ſola Eccleſia Romana eſt à Chriſto, & ita eſt ſola hæc verè Eccleſia, & ita idem eſt dicere Catholicam, ac Romanam.

Obijcies. Eccleſia regitur Spiritu Sancto; atqui Spiritus Sanctus poteſt aſſiſtere, ne particulares Paſtores errent; quòd ſi quis errauerit, ſententiabitur

Digitized by Google

bitur in Concilio; Ergo non eſt neceſſe, quod Eccleſia ſit Monarchia ſub vllo Chriſti Vicario, ſed Ariſtocratia ſub Spiritu Sancto. Ita M. Anton. de Dominis tam inſulsè, quam ingratè. Reſpondeo diſtin. mai. Regitur Spiritu Sancto inuiſibiliter, concedo; viſibiliter, & prout exigit Hierarchia, nego. Id enim facit Spiritus Sanctus per vnum Summum Paſtorem. Et quidem plurimi fuerunt Epiſcopi, qui errauerunt in Fide, vt Euſebij duo Ariani, Neſtorius, & alij. Quid agendum?? Conuocare Concilium? Etiam illi poterunt conuocare, vt vbi ab Arianis congregatis Antiochiæ damnatus eſt D. Athanaſius, & patet ex hiſtorijs, tot eſſe Concilia eprobata. Ergo habendus eſt vnus Iudex, qui poſſit ſententiare de Concilio, vel Conciliabulo. Ergo impoſſibile eſt, ſecundum vitam præſentem eſſe Eccleſiam, ideſt communitatem ordinatam, rationabilem, à Deo formatam, quæ non ſit eo modo, quo eſt vnica Eccleſia Catholica Romana.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Qui ſpectent ad Eccleſiam.

NOtandum, quòd accipiendo Fideles pro habentibus integram, & veram Fidem, viatoribus, optima erit ea breuiſſima definitio Eccleſiæ noſtræ ex Scoto 4. d. 19. quod ſit *Communio Fidelium*, vbi Communitas, ſeu communio ſit loco generis, in quo conuenit cum politica communitate, & cum Sectis profanis; per hoc autem, quòd ſit Fidelium, vt talium, habeatur differentia ab omni, ſeu politico, ſeu profano. Quòd autem ſoli nos Eccleſiæ Romanæ ſimus Fideles, ideſt habeamus Dei Gratia veram Fidem; ita quod, quidquid noſtræ contradicit, ſit perfidia, videbitur alias; dum ſpectabuntur Diuinæ Notæ nobis ſolis competentes.

Not. 2. quòd dupliciter communicant homines cum Capite Communitatis; videlicet internè, volendo conformiter ad eius ordinationem, & externè, per actus ſenſibiles operando conformiter ad ipſam. Intus ergo communicamus cum Pontifice, credendo, quæ ipſe ſupernaturaliter credit, & conſentiendo præceptis, quæ iubet; extra autem, adhibendo ea Sacramenta, quæ nos ipſe docet, & obſeruando leges, quæ ab ipſo nobis proponuntur.

Not. 3. cum Scoto 4. d. 1. q. 3. quòd congruum eſt ſectatoribus vnius profeſſionis, habere aliquod ſenſibile ſignum, quo ab alijs diſtinguantur; quia ſic ſe mutuò dignoſcentes, iuuant ſe mutuò, ad conſeruationem ſuæ communitatis; proinde Apoſtoli condiderunt Symbolum *Credo* recitandum à Fidelibus. Immò adde, eſſe neceſſariam aliquam ſenſibilem teſſeram ſuæ profeſſionis, ſeù diſtinctæ communitatis, vt ita ſit ordinata; aliàs eſt imperfecta, immò inordinata, & inhumana. Hinc Aug. 19. cont. Fauſ. *In nullum nomen Religionis coagulari poſſunt homines, niſi ali-*

quo-

Digitized by Google

quorum ſignorum, velut Sacramentorum viſibilium, conſortio colligentur. Ità planè habuit Synagoga ſuas Cæremonias, habet Eccleſia à Chriſto ſua Sacramenta.

Not.4. varias de præſenti articulo fuiſſe hęreſes. Pelagiani aiebant, Eccleſiam eſſe ex ſolis perfectis abſque peccato, vt refert D.Aug. 88. de hęreſ. idemque antea aſſerebant Donatiſtæ. Nouatiani reijciebant de Corpore Eccleſiæ lapſos à Fide, etiam reſipiſcentes, vt habet Aug. *69*. de hęreſ. Vuiclef, Hus, Luther. Calu. aiunt, Eccleſiam conſtare è ſolis prædeſtinatis.

CONCLVSIO.

MEmbra Eccleſiæ ſunt, quicumque communicant cum Chriſti Vicario in Sacramentis, & ipſum tanquàm Paſtorem agnoſcunt; adeoque peccatores quantùmuis graues ſpectant ad Eccleſiam, non autem non baptizati, vel qui poſt Baptiſmum amiſerunt Fidem per hæreſim, aut apoſtaſiam, vel ſchiſmatici, vel denique excommunicati. Hæc pars de Hæreticis, & Apoſtatis eſt contra Alphonſum de Caſtro, qui lib. 2. cap. 24. cenſet, eos eſſe in corpore Eccleſiæ, ſed vt membra mortua.

Prob. itaque, peccatores eſſe membra Eccleſiæ. Chriſtus Mat.13. aſſimilat Eccleſiam Sagenæ congreganti piſces bonos, & malos, atque in his malis intelligit peccatores mittendos in ignem. Item Mat.25. decem Virginibus, quarum quinque prudentes, & quinque fatuæ; ergo, vt concludit D.Gregor. in Eccleſia reprobi cum electis admixti ſunt.

Prob. quòd non baptizati, puta Ethnici, Turcæ, Iudæi, non ſunt de Eccleſia. Euidenter patet, eos non eſſe de communione Fidelium, non enim ingreſſi ſunt ianuam Communionis, videlicet Baptiſmum; cùmque in nullo Sacramento communicent, non habent titulum, quo ſpectent ad Rempublicam, eiuſuè Rectorem Pontificem. Quilibet vtique, ſeù adultus, ſeù paruulus, dum baptizatur, fit membrum Eccleſiæ, ſeù intrat in Eccleſiam, & durat pro hac vita, quouſque per actum infidelitatis, vel Schiſmatis egrediatur, vel per excommunicationem eijciatur.

Prob. igitur de his. Concilium Nicæn.cap.19. determinat, poſſe hæreticos recipi in Eccleſiam ſub certis conditionibus, ſi velint redire; ergo ſupponit, eos eſſe extra ipſam, & quidèm rebellis Reipublicæ non èſt in corpore ipſo Reipublicæ, ſed ſe ab eo ſeparat. De ſchiſmaticis idem habetur cap. *Schiſma* 24.qu.1. eos nempè eſſe extra Eccleſiam, & planè eſt extra ouile, qui non ſubeſt regimini Paſtoris. De excommunicatis idem habetur cap. *Canonica* 11. qu.3. quod repulſi ſunt de Eccleſiæ gremio, donec corrigantur; & quidem non communicant actu in Sacramentis, quorum eſſent capaces.

Obij. ex Io:8.vbi peccatoribus dicitur, *Vos ex patre diabolo eſtis*, ergo hi non ſpectant ad Matrem Eccleſiam. Confir. ex D.Hier.ad Ruſti. epi.*46*. *Eos plange, qui per ſcelera, atque peccata egrediuntur de Eccleſia*. Præterea dicitur

Digitized by Google

citur Epheſ. 5. Chriſti ſponſam *eſſe Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam*; ergo maculati peccatis non ſpectant ad Eccleſiam. Denique ait Aug. 2. cont. Creſcon. 21. *Damnati à Chriſto in corpore Chriſti non ſunt, quod eſt Eccleſia*; ergo ſoli prædeſtinati ſpectant ad Eccleſiam.

Reſpon. Idem poteſt eſſe filius Dei ratione Fidei, & exterioris obedientiæ exhibitæ Paſtori, & filius Diaboli ratione peccati mortalis, quod ſit in eo genere, non ſeparante ab Eccleſia. Optimè Aug. trac. 12. Ioa: *Quaſi duæ res ſunt, homo, & peccator; quod audis homo, Deus fecit, quod audis peccator, ipſe homo fecit*; ſic planè, quaſi duo filij ſunt Catholicus; & peccator; quod eſt de Catholico, eſt filiatio Dei; quod eſt de peccatore, eſt filiatio diaboli; ob quam fiet diaboli hæres, qui fuiſſet hæres Dei. Ad Confir. ex Hiero. dico, quòd peccator egreditur de Eccleſia, quo ad fructum, non quo ad titulum, ſicut poteſt dici egreſſus de Vrbe, & factus aduena errabundus, qui patrimonium prodegit. Ad illud Pauli; quamuis D. Hieron. Auguſ. Ber. & alij accipiant de Eccleſia triumphante in Cælis, concedo cum Chryſoſtomo, accipiendum etiam de militante; & dico eam eſſe abſque macula, quo ad iuſtos in executione, quo ad peccatores in Chriſti intentione; ſicque ſenſus eſt, quod quantum ſpectat ad Chriſtum, fecit ipſe Eccleſiam immaculatam. Ad illud Aug. ſenſus eſt, reprobos non eſſe in Eccleſia, quo ad fructum ſuum, & eo modo, quo boni; nam vt ait Tract. 3. Io. ſunt peccatores reprobi in Eccleſia, tanquam humores corrupti manentes in corpore.

Obij. 2. Hæreticus eſt veluti membrum aridum recidendum; ergo adhuc ſpectat ad corpus Eccleſiæ. Reſpon. diſt. antec. cum Driedone, Bellarmino, & alijs; loquendo de hæretico occulto, concedo; de publico, nego; Etenim eſt membrum ſeparatum; quare Sco. 4. d. 5. qu. 2. appellat hæreticum præciſum ab Eccleſia. Si itaque iuxta allegoriam Pauli 1. Cor. 12. *In vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus*; talis erit analogia. Corpus Eccleſiæ ſunt fideles habentes Sacramenta, & externam Fidei veræ profeſſionem, anima Eccleſiæ eſt fides interna, & obedientia Summo Pontifici; ergo membra ſana ſunt fideles iuſti, membra ægra fideles in mortali peccato, membra mortua recidenda excommunicati occulti, vel qui occultè abiecerunt Fidem, membra reciſa excommunicati publicati, vel declarati hæretici, aut ſchiſmatici.

Obij. 3. Excommunicatus moriens contritus ſaluatur; atqui extra Eccleſiam non eſt ſalus; ergo ille ſpectat ad Eccleſiam. Reſpon. diſtin. conſ. In puncto conuerſionis ſpectat ad Eccleſiam, vt refertur ad Chriſtum caput primarium concedo; vt Eccleſia refertur etiam ad caput Vicarium, nego. Hanc diſtinctionem habeo ex D. Hieron. quippè Epiſ. 120. ad Principium ait Eccleſiam fundatam in Chriſto; *Quæ iam ſuper petram Chriſtum ſtabili radice fundata eſt, Catholica Eccleſia*, & Epi. 54. aduer. Montan. inquit, eſſe fundatam in Petro; *Apoſtolus Petrus, ſuper quem Dominus*

nus

nus fundauit Eccleſiam. Dico itaque, quòd aliquis poteſt ſaluari extrà Eccleſiam, vt fundatam in Petro, ſi videlicet ſit in Eccleſia, vt fundata in Chriſto, & à Chriſto habeat gratiam, ſitque excuſatus de impotentia eſſendi in Eccleſia, vt fundata in Petro. Ita ſunt infantes baptizati ab hæreticis, & ſchiſmaticis; ità hæretici, & Schiſmatici laborantes ignorantia inuoluntaria, & inuincibili; vndè,& ſaluari poſſunt, ſi benè viuant. Pertinent ergò ad Eccleſiam inuiſibilitèr, licèt reſecti viſibiliter de Eccleſia viſibili, per Chriſtum fundata in Petro; vndè ait de excommunicatis Aug cap. vlt. de Vnic. Eccl. *Excommunicari eſt viſibiliter præſcindi ab Eccleſia*.

Obij. 4. Cathecumenus carens baptiſmo, ſi moriatur credens in Chriſtum, & optans Baptiſmum, iuſtificabitur baptiſmo flaminis, & ſaluabitur; ergo ſpectat ad Eccleſiam. Reſp. diſt. conſ. in puncto iuſtificationis ſpectat ad Eccleſiam inuiſibiliter, ideſt ad cætum coniunctorum cum Chriſto mediatè, videlicèt, mediante hierarcha ab eo inſtituto, nego.

Quæres 3. An Eccleſia veteris Teſtamenti, ſeù Synagoga fuerit vna Eccleſia cum noſtra. Reſp. Fuit vna eadem obiectiuè, ſeu terminatiuè, at diuerſa formalitèr; quo pacto eſt idem, & eſt diuerſum iter nauis in fluuio, & currus in ripa fluuij ad eandem vrbem. Credebant enim illi veteres eadem myſteria, ac nos, licèt minus explicitè propoſita; credebant in eundem Chriſtum, quem expectabant. Sed erant diuerſa Sacramenta, & ritus, & quodammodo regimen, adeòque diuerſa Hierarchia Eccleſiæ. Dicitur Chriſtus Lapis angularis, quia iunxit vtrumque teſtamentum, veluti geminum eiuſdem domus parietem, adeòque vterque ſtatus veteris, & noui Teſtamenti poteſt dici vna Dei in Chriſto Eccleſia, ſed ſub duplici Herarchia; & quia hæc noſtra eſt perfectior, nos per antonomaſiam dicimur Eccleſia, illi veteres Synagoga,quòd ſignificat Scholam, vndè & præclarè ait Paulus Gal.3. *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto*, ducebat enim paruulos in Scholam.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quando incæpit Eccleſia.

NOtandum, quòd iam nunc ponimus explicationem paulo ante dictorum. Itaque, cum poſſit accipi Eccleſia Chriſti, vel in ordine ad Chriſtum immediatè, vel mediatè, videlicet mediante viſibili Hierarcha Vicario Chriſti, patet ſtatim hæc duplex veritas. Primo, quòd ab initio Mundi ſtatim creatis Angelis incæpit Eccleſia Angelorum immediatè reſpiciens Chriſtum; quippè illis Deus reuelauit Verbum Incarnan-

dum, iuxtà illud Heb. 1. *Cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit*; *Et adorent eum omnes Angeli Dei*, contra quod Chriſti myſterium Lucifer ſchiſma fecit, & bellum contra Angelicam Eccleſiam concitauit. Secundo, quòd Eccleſia ſub Vicario inſtituto à Chriſto incæpit in Apoſtolorum, vt diſcipulorum collectione, quando vocauit Petrum, & Andream. Reſtat ergo examinare, an ſtatus veteris Teſtamenti ſpectauerit ad Eccleſiam, & quando id incæperit.

Not. 2. cum Sco. 4. d. 1. qu. 3. quòd pro quocumque ſtatu Mundi prouidit Deus homini media ad ſalutem; atque adeò poſt peccatum Adę ſtatim pro filijs eſt à Deo inſtitutum remedium, quod haberet rationem Sacramenti deletiui culpæ originalis. Procedente igitur tempore, communitas adhibens tale ſacrum ſignum diſtincta erat à reliquis reſpuentibus; atque ità ea communitas habebat rationem Eccleſiæ, erat quippe *Communio Fidelium*, & quidem Eccleſiæ Chriſti, nam gratia conferebatur ob merita Chriſti præuiſa, & acceptata à Deo.

Not. 3. quod ante Vocationem Apoſtolorum fuit triplex in Mundo ſtatus, videlicet, ſtatus Innocentiæ, ſtatus naturæ lapſæ ſub lege tradita, qui & dicitur ſtatus legis Naturæ, ac demum ſtatus legis ſcriptæ per Moyſen promulgatus, iſque dicitur Synagoga; licèt quandoque Synagogæ vocabulo capiatur omne tempus ante Euangelium in ſtatu ammiſſæ innocentię; vt vbi dicitur Synagoga typus, & vmbra Eccleſiæ Noui Teſtamenti.

CONCLVSIO.

CHriſti Eccleſia in terris cæpit ſtatim conditis protoparentibus Adamo, & Eua; poſt natos filios accepit aliam formam vſque ad Moyſen; mox aliam vſque ad inſtitutum à Chriſto Baptiſmum, eſtque hæc multo perfectior præcedente; deinde aliam vſque ad Chriſti Aſcenſionem; denique ab Aſcenſione eſt hæc forma præſens duratura ad vſque ſæculi finem; atque ita à Mundi principio ad finem eſt vnica Eccleſia, ſed diuerſæ Hierarchiæ ſuccedentes.

Prob. de ſtatu Innocentię. In Adamo, & Eua fuit fides de Chriſto capite, nam vt ait D.Tho. fuit reuelatum Adæ innocenti myſterium Incarnationis; & maximè id conuenit in ſententia Scoti dicentis, fore vt eſſet Incarnatio, etiam Adamo non peccante; ergo in illis duobus fuit *Communio Fidelium*, atque ita Eccleſia; licèt inadæquatè iuxtà eam Regulam Canoniſtarum, *Tres faciunt Capitulum*.

Prob. modo de ſtatu naturæ lapſæ ab Adamo vſque ad Moyſen. Erat Fides de Chriſto venturo Redemptore; nam cum prædixit Deus Geneſ. 3. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius*; Semen mulieris non concurrente viro, eſt Chriſtus filius Virginis; & ipſe habuit inimicitias, & victoriam contra ſemen diaboli, quod eſt peccatum. Habuit etiam Adam ritum, expiandi filios à peccato originali per fidem parentum, de qua Scotus 4. d. 1. qu. 3. aliàs defuiſſet certitudo medij ad ſa-

lutem

lutem pro paruulis, qui vtique ſunt capaces ſalutis; Ergo pro eo ſtatu fuit Eccleſia Chriſti ſub ea particulari forma.

Prob. de ſtatu legis Moſaicę. In ſtatu Naturæ fuerat Abramo data Circumciſio, quæ & retenta eſt in lege Moſis, at ordinata etiam ſunt Moyſi alia cæremonialia, & vnicus pro tota ea Religione Summus Pontifex Aaron, eiuſque ſucceſſio; atque hæc omnia reſpiciebant Fidem in Chriſtum, iam Abrahę promiſſum de ea ſtirpe Gen. 12. *In te benedicentur vniuerſę cognationes terræ*; quod expreſſum eſt Gen.22. *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ*, Ergo eadem communitas credentium in Chriſtum accepit nouam faciem.

Prob. de ſtatu poſt aduentum Chriſti. Quando Chriſtus collegit diſcipulos, cæpit præparare iam fidelium nouum modum vitæ: & inſtituto Baptiſmo, aſſignatum eſt ſuum diſtinctiuum; adeoque eidem præceſſorum fidelium fini data ſunt differentia media, rexitque per ſe ipſum Chriſtus tales diſcipulos, quouſque aſcendit in Cælum; Ergo pro tunc habuere fideles diſtinctum modum viuendi ſpiritualiter; quamuis aliquandiù iſte nouus compateretur in aliquibus, puta neſcientibus hunc, illum veterem, vt oſtendit Scot.4. d.3.qu.4.denique Chriſtus aſcendens in Cælum reliquit ſuo Vicario Petro regimen viſibile Eccleſiæ: Ergo tunc data eſt præſens forma Eccleſiæ duratura ad finem ſęculi. De hoc tamen erit infra ſermo, & clarior. Hinc dicitur Eccleſia noſtra Noui Teſtamenti æterni, quatenus non eſt huic in vita præſenti ſtatus alius ſucceſſurus. Et quoniam Sacramenta præſentia ſunt faciliora, copioſorem Gratiam conferentia, & habemus ineffabile vnum, in quo veraciter continetur ipſe Chriſtus; idcirco, licèt eadem vna ſit vetus, & noua Eccleſia, quoad obiectum Deum, & Caput Chriſtum, tamen hæc noua adeo præcellit, vt dicatur lux, cuius illa fuerit vmbra. Ita vides illud à Scoto dictum 4.d.1. qu.3. 5.de quarto, qualiter *Deus ordinatè agens procedit de imperfecto ad perfectum*.

Hæretici contendunt,æquales fuiſſe Dei fauores in Synagoga, ac in Eccleſia; vt à pari concludant, quod ſicuti defecit à Fide Hebraiſmus, ita & Chriſtianiſmus, atque obijciunt illud Deut.4. *Non eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi &c.* At planè patet illorum fatuitas; nam ibi comparatur Synagoga idolatris Deos colentibus, non autem Chriſtianis, de quibus tàm glorioſè vaticinatus eſt Iſaias:& euidens eſt differentia Circumciſionis, ac Baptiſmi, & Sacrificij pecudum, ac Chriſti.

Interim oportet ratione euidenti ſternere viam dicendis, & veluti dictorum præfigere Corrolarium. Totus Orbis iam proteſtatur debere eſſe in Mundo vnam Dei Eccleſiam; quippe nulla eſt natio, nullus homo ciuiliter viuens, & non brutaliter, qui non profiteatur aliquem Diuinum cultum, aliquam Fidem; adeoque omnes ſupponunt, dari inter homines verum, & iuſtum cultum Religioſum, atque adeo ſupernaturalem vitam; & quia multæ huiuſmodi præſumptę ſunt, & inter ſe diuerſę; cum Veritas ſit

vna, vna tantum erit vera Fides, & ſana Religio Diuina. Hanc habentes voco Dei Eccleſiam, ſeù fidelium Communionem; ergo ex confeſſione totius Mundi concluditur, vnam ſolam eſſe Eccleſiam, cuius quidem membra non poſſunt eſſe, quicumque, vel eius Fidem negant, vel vnitatem non tenent, vel ab illa eijciuntur. Quoniam verò ſumma euidentiſſima Eccleſiæ Nota eſt eſſe Catholicam, ſeù Vniuerſalem, ſi talis haberi poſſit; iam cæpimus id demonſtrare in faciem omnium à nobis diſſidentium, & tantam oſtendimus Vniuerſalitatem, vt Origo ſit noſtræ Eccleſię ſimul cum origine generis humani. Nulla ſecta retrocedendo poterit id proferre, vt ſuo loco videbimus.

Et quidem ratio naturalis conuincit, quod ſi homines nunc indigent Diuina Fide, cum à principio fuerint homines, vt modo, à principio indiguerint Fide. Ergo Deus prouidentiſſimus, ſicuti nunc alicui communitati vult ſuam veram Fidem, etiam à principio, & ſemper voluit in hominibus veram Fidem. Ergo ſi reperiatur nunc in aliqua communitate Fides ipſa reliquis omnibus prior, in hac vtique erit Fides ipſa vera, iam olim data à Deo, eritque hęc Communitas Eccleſia Dei. Antiquitas itaque eſt euidentiſſimum Eccleſię Dei Argumentum.

ARTICVLVS QVARTVS.

An Eccleſia ſit inuiſibilis.

NOt. ex Scoto 4. d. 1. qu. 7. quod Deus nullo vnquam tempore Mundum reliquit abſque Eccleſia, ideſt homines abſque medijs ad ſalutem ęternam; adeoque poſt peccatum Adę exhibuit remedium, quod habuiſſe rationem Sacramenti, & fuiſſe ſignum ſenſibile, oſtendit Scotus; vnde vbi D.Greg.4. Mora. inquit, paruulos ante Circumciſionem inſtitutam ſaluari potuiſſe in Fide parentum, explicat ſubtilis Doctor de Fide expreſſa aliquo ſenſibili ſigno. Semper ergo Eccleſia ratione ſignorum ſenſibilium fuit ſenſibilis, ſeu viſibilis.

Not. 2. quod Hęretici nouatores, cum non poſſint oſtendere vllam Communitatem ante Lutherum, quę profiteretur eas doctrinas, quas iſti profitentur, manent euidenter conuicti, ſe eſſe tales, quales ipſi appellant eos, qui de ipſis exeuntes nouam profeſſionem Fidei compingunt. Nè ergo concedant, ſe eſſe hęreticos, nouatores, deſertores Eccleſię, de quibus inſtar illorum veterum hęreticorum, ſeù hęreſiarcarum dictum ſit 1. Io. 2. *Antichriſti multi facti ſunt. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum*; vt, inquam, adſtruant, ſe eſſe Eccleſiam, & doctrinam ſuam eſſe Eccleſiaſticam, ſeù Apoſtolicam dicunt, ſemper fuiſſe ſuam Eccleſiam, nempè pios Prædeſtinatos tenentes illam

illam doctrinam; at verò Eccleſiam eſſe inuiſibilem, & delituiſſe multo tempore vſque ad Lutherum. Quàm ſtulta ſit hęc vertigo, patet manifeſtè; nam oppoſiti ſunt contra ſe inuicem Sectarij, atque ſicuti Lutherani illud aſſerunt, eodem iure aſſerent Caluiniani, eodem iure poterit quicumque hæreſiarca producere nouam doctrinam falſam, & ex male intellectis, vel ſcripturis, vel Patribus eam colorare, ac dicere; ſemper eam doctrinam fuiſſe, & omni tempore perſtitiſſe eam Sectam, eamque fuiſſe Dei Eccleſiam.

Not. 3. quod accipiendo Eccleſiam vniuerſaliſſimè pro Regno Chriſti vtriuſque ſęculi, non eſt quærendum, an ſit viſibilis; patet enim eſſe ex parte viſibilem, vt dicemus, & ex parte inuiſibilem nobis; prout nempè habet eos, qui in Cęlo gaudent, & eos qui in Purgatorio expectant. Senſus ergo quęſtionis eſt de Eccleſia militante, ſiue huius vitę. Et quo ad hanc, eſt aduertendum, quod aliud eſt ſpectare ad Eccleſiam viſibilem, & aliud eſt ſpectare viſibiliter ad Eccleſiam viſibilem. Nam quidem iuſtificatus extraordinariè abſque Baptiſmo fluminis, puta infidelis moribundus, conuerſus corde, & deſiderans ſpectat in eo puncto ad Eccleſiam, atque à Deo recipit cum habitu Gratię etiam fidem infuſam, at ſpectat ad noſtram viſibilem Eccleſiam ſolum inuiſibiliter. Idem dicito de excommunicato contrito, qui per gratiam reunitur primario Capiti Chriſto, ſed inuiſibiliter. Ita quidem etiam in phiſico viſibili corpore ſunt aliqua inuiſibiliter, at ſicuti ipſum corpus noſtrum eſt viſibile, quęritur, an corpus myſticum Eccleſię ſit viſibile, eo modo quo vna Reſpublica hominum eſt viſibilis.

CONCLVSIO.

Eccleſia propriè dicta: ſeu hominum viatorum, non eſt inuiſibilis, & ſola cogitatione conceptibilis, ſed verè eſt communitas hominum viſibilis, videlicet ſignis viſibilibus diſtincta à cæteris communitatibus. Contra Luth. Caluin. Brent. Melanchto, & alios nouatores.

Prob. ex Scriptura. Talis fuit Eccleſia, quæ poſſet habere Paſtores, & Rectores, iuxta illud Act. 20. *Vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopus, regere Eccleſiam Dei*; itemque poſſet perſecutionem pati, iuxta illud 1. Cor. 15. *perſecutus ſum Eccleſiam Dei*; ergo fuit viſibilis; ergo ſi euaſit inuiſibilis, amiſit Paſtores, adeòque & in genere communitatis, ſeu populi penitus deſtructa eſt. At contra patet ex ipſis vitijs Eccleſiaſticorum, quæ in hiſtorijs recenſentur, & à nouatoribus exaggerantur, qualiter omni æuo poſt Chriſtum, & Apoſtolos, fuere tum Romæ, tum alibi populi habentes Baptiſmum, & Regimen Epiſcoporum; ergo in hac viſibilitate nunquam deſijt Eccleſia, dum à principio nunquam interrupta eſt collatio Baptiſmi, & Iuriſdictio Epiſcopalis.

Nequeunt negare nouatores hanc continuam ſucceſſionem euidētem per omnes hiſtorias, ſed aiunt, in talibus defeciſſe veram Fidem. Contra. Vnde ſcis, perditam fuiſſe veram Fidem? Si ex eo quod per ſingula ſæcula

cula natæ ſunt hæreſes, ergo aderat vetus vera doctrina publica, per cuius comparationem dignoſceretur hæretica illa noua. Si noſti, euanuiſſe in omnibus Epiſcopis veram Fidem, quia tot ſæculis antè Lutherum nullus Epiſcoporum profeſſus eſt huius doctrinam; Hæc eſt manifaſta petitio principij; ſupponis enim hanc doctrinam eſſe veram, ideòque dicis, latuiſſe in particularibus Chriſtianis conſtituentibus Eccleſiam inuiſibilem. At verò hoc reſtat probandum, eſſe veram hanc doctrinam, & Apoſtolicam, pro qua non potes afferre vllum Paſtorem Eccleſiæ, cuiuſmodi Paſtores nunquam defuere. Si dicas, te habere Scripturam; iterum eſt petitio principij, nam quomodo ſcis eam eſſe Scripturam Dei? Quomodo diſtinguis libros Canonicos, puta Pentateuchum à non Canonicis, puta ab hiſtoria Ioſephi Flauij Iudæi, vel à veteri Targum, ſeu Paraphraſte? Vtique non eſt alia ratio, niſi traditio Eccleſiæ; ergo ſi Eccleſia antè Lutherum dabat teſtimonium libris Scripturæ, ad ipſam ſpectabat dare teſtimonium veræ explicationis, maximè quia omnes, qui habent Baptiſmum, prætendunt habere pro ſua ſententia Scripturam Sacram.

Deindè. Illa doctrina expoſitiua ſenſus Scripturæ, quam inuexit Lutherus aliuſuè talis nouator; vel fuit huic ab alio præhabente tradita, & illi ab alio, & ita ſucceſſiuè retrocedendo ad vſq; Apoſtolos; vel eam iſte didicit, non per hominem, ſed à Deo; ſi non didicit per hominem; ergo non habet propagationem deſcendentem ab Apoſtolis, & ita fruſtra aſſeris, eam doctrinam ſemper fuiſſe, at diù latuiſſe, Et ita quidem quilibet poterit dicere, ſuam doctrinam ſemper fuiſſe, at latuiſſe, & ſe à Deo de nouo excitatum. Si eam recepit nouator ab alio Doctore, oportet oſtendat, à quo, & quomodo probare poſſit, ſe indè recepiſſe, talemque fuiſſe Catholicum, non Hæreticum.

Præterea probatur Concluſio. Omni tempore fuerunt Eccleſiæ materiales, id eſt, Loca Sacra, Templa, Baſilicæ, in quas conuenirent baptizati, profitentes Fidem Chriſti; & Conuentus ille dicitur in propoſito Eccleſia; atqui Conuentus in vnum locum eſt viſibilis; ergo Eccleſia eſt viſibilis. Neque dicat Lutherus, eos illuc conuenientes non fuiſſe veram Eccleſiam, vtpotè; carentem vera Fide; nam contra. Erant Chriſtiani quo ad Baptiſmum Si ergo errabant in Fide, erant hæretici. Iam nunc oſtendat Lutherus, in quo errabant, & quis fuit author erroris, nam per ſingula Sæcula emerſerunt errores contra Fidem, at ſcimus, quando, & à quo cæperint. Etenim cùm fuerint Ariani, Neſtoriani &c. ſcimus quando, & per quos cæperint eorum hæreſes. Si ergo Eccleſia nunc eſt viſibilis, vt patet; nam Lutherani prætendentes, ſe eſſe Eccleſiam, ſunt vna Societas viſibilis, & nos ſumus vna Societas viſibilis; dum probabitur, quòd nos ſumus Eccleſia, & quòd hæc ſemper fuit, probatum erit, Eccleſiam eſſe, & ſemper fuiſſe viſibilem.

Ergo optimè Auguſt. ad illud Pſalm. 18. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum*;

Digitized by Google

ſuum; & Epiſt. 166. ad Donatiſ. inquit; *Ipſa Eccleſia in Sole poſita, hoc eſt in manifeſtatione, omnibus nota vſque ad terminos terræ*. Huius Solis lumen eſt ipſum nomen Catholici, quod eſt viſibile, nempè videtur ille, qui ſe profitetur Catholicum. Hoc nomen non cæpit æuo Lutheri, ſed erat antea, & fuit ſemper ad tempora vſque Sanctorum Patrum, vnde Auguſt. de vera Relig. cap. 7. *Catholica nominatur, non ſolum à ſuis, ſed etiam ab omnibus inimicis*; & Chryſoſt. ho. 33. Act. Apoſt. conferens hæreticos ait; *Illi habent quoſdam, à quibus appellentur; prout enim hæreſiarchæ nomen, ita & Secta vocatur; nobis autem nullus vir nomen dedit, ſed Fides ipſa ſcilicet Catholica*. Si ergo ab initio erat Eccleſia Catholica, antequam prorumperent, vt prætendit Lutherus, dogmata Romanorum, quomodò retinuit Eccleſia Romana agnomen Catholicæ, & non de nomine hæreſiarchæ venit appellatio? Quomodo omnium hæreſum notati ſunt authores, & de loci, vel perſonæ nomine appellati ſunt Sectarij, quibus nunquam ceſſit agnomen Catholici, atqui ex oppoſito, Romani, neſcitur à quo fuerint corrupti in Fide, cum tamen tot Schiſmata antipontificum ſingillatim recenſeantur, & ſemper tenuit agnomen Catholicæ Eccleſia Romana?

Obij. Lex vetus dicitur ſcripta in tabulis materialibus, at lex noua, vt habetur Ierem. 31. *In cordibus*; ergo Synagoga erat viſibilis; Eccleſia autem inuiſibilis. Reſp. neg. conſ. ſiquidem differentia legis Moſaicæ, & Euangelicæ eſt, quòd illa lex timoris, & grauis, idque fuit Myſterium, ſcribendi in tabulis lapideis; at lex Euangelica eſt lex amoris, ideòque dicitur ſcripta in corde. Non enim iubet Circumciſionem, & diſpendioſa Sacrificia pecorum, ſed facillima Sacramenta, & plena gratijs, ac facile, & nobiliſſimum Sacrificium, trahens omne fidele Cor ad Dei Amorem.

Obij. 2. Luc. 27. *Regnum Dei intra vos eſt*; ergo eſt ſpirituale, & inuiſibile. Item Io. 4. *Adoratores adorant in Spiritu*. Item 1. Pet. 2. eſt Eccleſia *Domus Spiritualis*. Item Heb. 12. *Non acceſſiſtis ad tractabilem montem, ſed ad Sion Montem, & Ciuitatem Dei*. Reſp. Licet Eccleſia ſit viſibilis eo modo, quo dictum eſt, tamen optimè dicitur Regnum Dei inuiſibile, quatenus nempè Deus regnat in nobis per actus noſtros interiores elicitos mediantibus inuiſibilibus donis ſuis, adeòque, vt habet ille textus, Regnum Dei non venit cum obſeruatione, quaſi Deus viſibiliter accedat regnaturus in nobis; Sed intra nos eſt voluntas, quæ ſi Deo obedit, iam Deus regnat in nobis. At non obſtat, immò valdè congruit, vt illi, in quibus regnat Deus inuiſibiliter, habeant ſocialitatem viſibilem, & diſciplinam ſub viſibili Paſtore; quippè interiores potentiæ animæ mouentur ad operationes per precedentes operationes ſenſuum pro ſtatu iſto.

Dum dicuntur veri adoratores adorare in Spiritu; Senſus eſt, quod illi tempore Synagogæ adorabant verè, & perfectè, qui per Fidem contemplabantur ſpiritualia ſignificata in adorationibus ſenſibilibus latentia, puta in Sacrificijs, & alijs Ritibus. Quòd dicatur Eccleſia Domus ſpiritalis, eſt vti-

eſt vtique ſenſus, quòd ſit domus, at allegoricè, non mæchanicè accipiendo, videlicet, pro familia ſeruientium, & obedientium Deo. Quod opponatur Sinai tractabili Sion ſpiritualis Mons; eſt ſenſus, vt patet ex textu, legem veterem terribiliter datam in monte materiali Sinai, nouam in Eccleſia dulciter, quæ eſt Sion, non quidem quaſi dictata populis in vno monte materiali, ſed in monte ſpiritali Eccleſiæ. Non ergo negatur viſibilitas Eccleſiæ, ſed materialitas montis, quaſi Eccleſia ſit ita Sion Mons, quomodo Sinai eſt mons.

Obij. 3. Tempore Eliæ latuit Eccleſia vetus, adeò vt 3. Reg. 19. diceret ille, ſe ſolum fidelem fuiſſe relictum, cùm tamen eſſent ſeptem millia fidelium; Item Antichriſti tempore deliteſcet, ergo poteſt eſſe verè Eccleſia, & eſſe inuiſibilis. Reſp. diſt. conſ. Et eſſe inuiſibilis per accidens, concedo; eſſe inuiſibilis per ſe, nego. Hoc eſt dicere; Fundata eſt viſibilis, & ſibi ſemper fuit, eritque viſibilis, quamuis perſecutoribus fiat inuiſibilis, Neque tempore Eliæ fuit Eccleſia tota latens, ſed ſolum in Regno Iſrael Samariæ, cæterum in Regno Iuda Ieroſolymæ vigebat publicus Dei cultus. Ita tẽpore Antichriſti non abſcondetur vbiq; ſed in loco perſecutionis.

Obij. 4. Quòd creditur, non videtur; atqui creditur Eccleſia, ergo non eſt viſibilis. Reſp. diſt. min. creditur Eccеſia ſecundum aliquid Eccleſiæ, concedo, ſecundum totum, nego. Creditur enim, quòd Eccleſia ſit à Deo, & quòd in ea eſt ſalus æterna; at ipſe populus credens eſt viſibilis, & viſibilibus ritibus proteſtatur ſuam Fidem, puta Signo Crucis, recitatione Symboli, viſitatione Templi, perceptione Sacramentorum &c. Ita planè in Baptiſmo aliquid eſt inuiſibile, videlicet virtus Baptiſmi, & aliquid eſt viſibile, nempè ablutio.

ARTICVLVS QVINTVS.

An Eccleſia potuerit, vel poſſit interire.

NOt. quod ſenſus eſt; an poſſit deprauari quoad doctrinam Fidei, & morum, ſeù de credendis, & de agendis; hoc enim ſenſu dicunt Nouatores, deſijſſe Eccleſiam ob peccata Pontificum à tempore D. Gregorij vſque ad Lutherum. Admiranda hęretici vecordia. Ergo vſque ad D. Gregorium fuere boni Pontifices, vera Fides; ergo à Chriſto relicta eſt Eccleſia ſub cura Pontificis; ergo neceſſarius viſus eſt Chriſto ſuus Vicarius pro bono Eccleſię. Iam dicat Lutherus, ad quid erat neceſſarius Papa per illos quingentos annos? Eadem enim neceſſitas erit hodie, & impoſſibile erit, Lutheranos, vel alios tales eſſe Eccleſiam; quippe in neceſſitate Pontificis eo carent, immo refutant, adeoque ſpontè volunt imperfectam familiam Chriſti; & non qualem fecit Chriſtus.

Not. 2.

Digitized by Google

Not. 2. quod ex confeſſione ipſorum hoſtium fuit aliquandiù vera Eccleſia Romana; iam verò Eccleſiam Romanam dico omnes vbique agnoſcentes Supremum in terris Paſtorem Pontificem Romanum ; & videndum nunc eſt, vtrum hæc præſens Eccleſia Romana ſit illa eadem, quæ olim. Oſtendant Hæretici, in quo differamus à primis Chriſtianis Romanis, quod ſpectet ad Sacrum, ſeu Eccleſiaſticum: Objiciunt vanitates, & peccata Vrbis; at hæc illorum eſt ridicula vanitas, confundere humanis Diuina, neque diſtinguere, vel inter bonos, & malos; vel inter doctrinam publicam, & vitam priuatam; vel inter Eccleſiam, & aulam. Repræhendant, ſi poſſunt de mendacio. Quare dicendum cum Scoto quol. 14. §. de primo. *Eccleſia Catholica eſt Communitas maximè verax; quia illa maximè veritatem commendat, & mendacium reprahendit. Igitur eius teſtimonio certiſſimè credi poteſt; præcipuè in illis, in quibus illa plus damnat mendacium, puta de his, quæ ſunt Fidei, & morum*. Quantum zelet pro veritate, patet ex tot Concilijs, tum Generalibus, tum particularibus per ſingula ſæcula, & damnatione omnium inſurgentium errorum.

Not. 3. quòd inter cæteras neceſſitates Pontificis perſeuerantis in Eccleſia, eſt præcipuè infallibilitas veritatis Fidei reſpectu totius Communitatis. Cum enim Deus velit Fidem, vt medium neceſſarium ad ſalutem, ex alia autem parte poſſit quis ex ignorantia in aliquo articulo errare; impeditur omnis talis error per profeſſionem generalem, credendi, quod credit Eccleſia, vt bene notat Scot. 3. diſt. 25. §. ſed eſt. Adeòque pertinet ad Dei Prouidentiam, vt ſemper ſit in Eccleſia Fides vera, & ſit vnus Iudex infallibilis in iudicio Fidei, alias dicendo quis, Credo, quod credit Eccleſia, nullam haberet certitudinem, ſe rectè credere; quilibet enim particularis poteſt errare. Quando ergo dico, Credo, quod Eccleſia; Senſus eſt Credo firmiſſimè, eam propoſitionem eſſe veram, quam Romanus Eccleſiæ Pontifex propoſuit aliquando, vel proponet credendam, loquens ex Cathedra. Ita quidem ſum ſecurus, alias verò non; quippè nequit regula Fidei eſſe Prædicator, vel Epiſcopus inferior Pontifice, nam conſtat, horum aliquos contraria ſibi mutuò docuiſſe, ideòque & fuiſſe declaratos hæreticos ipſis primis Eccleſiæ temporibus. Nec valet recurrere ad ſpiritum priuatum, ſeu ad inſpirationem ſibi à Deo datam; ſiquidem etiam hæreticus prætendet habere veram inſpirationem; & quilibet fidelis videns, ſe aliquando ex ignorantia erraſſe, non poterit hic & nunc eſſe certus, an verum ſit id, quod credit, vtpotè non expreſſum in Symbolo Fidei: neque ad eum ſpectat iudicare, numquid inſpiratio Diuina, an illuſio diabolica ſit; quippè multi ſæpè ſeducti ſunt. Ergo oportet, vt ſit vnus infallibilis indiuiduus Iudex, in quem refundatur tota regula Magiſterij Doctrinæ Fidei; idque non virtute ſui ſtudij, & humanæ litteraturæ, ſed præſidio aſſiſtentiæ Diuinæ.

CONCLVSIO.

Eccleſia Romana, ſeu Catholica nunquam defecit, vel deficere poteſt. Contra Nouatores, & contra Veteres Donatiſtas, qui aiebant, defeciſſe Romanam Eccleſiam, & manſiſſe Eccleſiam veram ſolum in aliquibus iuſtis in Africa.

Prob. quòd nunquam defecit regimen, quia ſemper ſucceſſit Romæ Pontifex agnitus vt Caput viſibile Eccleſiæ. Ordo ſucceſſionis Pontificum Romanorum patet ex hiſtorijs; recognitio primatus huius Sedis liquet ex actibus tot Conciliorum, & ſcriptis tot Patrum omnis æui. Item probo, quòd nunquam defecit Sanctitas perſonalis; nam per ſingulas ætates floruerunt Viri Sancti, & plurimi ſimul etiam doctiſſimi, in teſtimonium Diuinum eius promiſſi nunquam irritati. Math. 28. *Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſumationem Sæculi*; idque intellexit Dominus etiam de perpetua manſione, per Gratiam Sanctitatis in aliquo è membris Eccleſiæ. Fuerunt autem de Eccleſia Romana tot Martyres, tot Epiſcopi, tot Confeſſores clauſtrales, & etiam extra clauſtra, tot Virgines, aliæque Sanctæ Mulieres, quarum animarum Sanctitatem negare eſt ſummæ inſaniç argumentum.

Probo præterea, quòd nunquam defuit vera Scriptura, nam Sectæ præſentium Nouatorum habent ſcripturam, quam dicunt eſſe veram; atqui ea ſcripta eſt ab antiquo; ergo eam, quam habent intactam, habuerunt Chriſtiani intermedij inter Apoſtolos, & Nouatores. Item, quòd nunquam defuit vera intelligentia Scripturæ à Deo intenta; nam, ſi poſt Apoſtolos in Eccleſia Romana fuit aliquis Paſtor errans circa Fidem, & docens dogma falſum, aſſignetur, quis fuerit, & quando ille author falſi dogmatis, & quodnam ſit hoc dogma falſum.

Dicunt hæretici, imperceptibiliter obrepſiſſe errores noſtros, ideò, nec poſſe aſſignari, quando cæperint, vel à quo. Contra. Hæc eſt fuga deſperata; nam gratis aſſeritur, quod non probatur ab accuſatore; eſtque cenſenda calumnia. Patet ex hiſtorijs, quanta ſemper fuerit Epiſcoporum cum Romano communicantium diligentia pro ſinceritate Fidei; patet vtique ex tot Concilijs per omnes ætates. Quod ſi in tanta diligentia potuit inſenſibiliter deprauari Fides; ergo nequeunt Sectarij eſſe certi de ſua Fide: an ſit Apoſtolica, an verò deprauata per poſteriores. Ecquis enim certificabit, deueniſſe ab Apoſtolis doctrinam Lutheri, maximè cum ex ipſis Sectarijs hoſtibus Eccleſiæ Romanæ illam damnent? Non valet dicere, ſe habere Scripturam; tum quia etiam Romani omni æuo habuere Scripturam, & tamen inſenſibiliter potuerunt, vt tu dicis Lutherane amittere verum eius ſenſum; tum quia, ſi potuit deprauari in tanta diligentia ipſe Scripturæ ſenſus, potuit deprauari inſenſibiliter ipſa Scriptura: & ita neque poſſunt Sectarij eſſe certi de libro ipſo materiali Sacræ Scripturæ.

Probo denique, quòd Eccleſia nequit deficere in eſſe veræ Dei Eccleſiæ,

Digitized by Google

& ita in Doctrina Fdei & morum, ſeu de credendis, & agendis pro conſecutione noſtri vltimi Finis. Deus Sapientiſſimus, & prouidentiſſimus non fruſtra reuelauit Fidem, ſed vult eam eſſe medium ad ſalutem iuxta illud Hebr. 11. *Sine Fide impoſſibile eſt placere Deo*; & planè clamant Hæretici, quaſi Zelotes pro Fide. Iam verò Communitas habens veram Fidem eſt Eccleſia; & vſque ad conſumationem Sæculi erit vera Fides inter homines, ergo erit Eccleſia. Quòd vſque in finem ſit duratura vera Fides, probatur. Vſque in finem Sæculi erunt homines ſaluandi, quantum eſt ex parte Dei iuxta illud 1. Tim. 2. *Deus vult omnes homines ſaluos fieri*; alias, ſi vltimi temporis homines non poſſent ſaluari, conſeruaretur Mundus crudeliter eouſque, vt nempè dumtaxat augeretur numerus damnatorum; ergo vſque tunc erunt media neceſſaria ad ſalutem, cuiuſmodi eſt Fides.

Confirm. ex Matth. 16. de Eccleſia, *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam*; ergo per contraria non deſtruetur vnquam. Hinc Auguſt. l. 1. de Symbol. ad Cathecum. *Ipſa eſt Eccleſia Sancta, Eccleſia vna, Eccleſia Catholica, contra omnes hæreſes pugnans. Oppugnari poteſt, expugnari non poteſt. Hæreſes omnes de illa prodiernnt, tanquam ſermenta inutilia de vite præciſa; ipſa autem manet in radice ſua, in Charitate ſua; portæ inferorum non vincent eam*. Vtique ſermenta inutilia prius arida amiſerunt Fidem priuatè, mox publicè reſecta ſunt, & ſeparata de Vite Eccleſiæ: ideòque ait D. Ioan. *ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis*, nam ideò prodierunt ſeparati hæretici, quia prius ſe ipſi ſepararunt amittendo Fidem. Concluſum eſt ergo, Eccleſiam eſſe indefectibilem; ſupereſt videre, quis populus oſtendere poſſit, ſe eſſe Dei Eccleſiam, idque ex parte vidimus, & clariùs Articulo ſequenti.

Obij. Scriptura, & Patres aſſimilant Eccleſiam Lunæ, ergo eſt defectibilis, & paſſa ecclipſim. Item Adam, & Eua erant tota Eccleſia, & errauerunt ambo, ergo tota Eccleſia poteſt errare. Item tota Eccleſia veteris Teſtamenti errauit in Fide adorando vitulum aureum Exo. 32. Reſp. Aſſimilatur Lunæ non quo ad defectus, ſed quia, vt Luna habet lumen à Sole, ſic Eccleſia à Chriſto, vt ait Auguſt. in pſalm. 10. vel quia, ſicut à nouilunio creſcit, quouſque appareat plena lumine, ſic Eccleſia de paucis, & pauperibus collecta creuit in tantum ſplendorem, vt inquit idem Auguſt. in pſalm. 103. Quod dicitur de Adamo, nil vrget; nam erat ea Eccleſia ſolum in informi rudimento, quippè tres ſaltim faciunt Capitulum; & præterea, neque tunc ambo errauere in Fide, nam Adam non credidit, ſe poſſe euadere, quaſi Deum ex pomi eſu; vndè ait Paulus 1. Tim. 2. Adam non fuiſſe ſeductum. Neque verum eſt, totam Synagogam adoraſſe vitulum, nam nec Moyſes, nec Ioſue, nec Leuitæ criminis vltores, vt patet Exo. 32.

Obij. 2. Synagoga tota in Concilio ſolemni Io. 11. cum Caipha errauit, condemnando, ſeu repudiando Chriſtum; ergo tota Eccleſia poteſt errare.

Digitized by Google

Item Mat. 26. Apoſtoli omnes ſcandalum paſſi dimiſerunt Chriſtum: Item Marci vlt. exprobata eſt eorum incredulitas. Reſpond. Illud fuit Concilium materialiter dumtaxat, non formaliter; quia, nec inuocato Deo, nec Diuino motiuo agebatur, ſed ſolum politico; vnde & dicebant, *Venient Romani, & tollent locum noſtrum*, adeoque non errauit Eccleſia. Nec ibi prævaluit error contra doctrinam Chriſti, ſed odium ad ſententiandum contra vitam Chriſti. Deinde iam tunc erat à Chriſto inſtituta Eccleſia Noui Teſtamenti, iam inſtituto, & multis collato Baptiſmo, & ita nil refert, ſi concedamus, tunc erraſſe totum illud Concilium, quod non erat legitima, ſed ſolum permiſſa Eccleſia, quouſque legitima Chriſti Eccleſia publicaretur. Quo ad Apoſtolos, eorum fuga tempore Paſſionis Chriſti non fuit infidelitas oppoſita Fidei Eccleſiæ, ſed fidelitati amicitiæ, nam neque dubitarunt de Doctrina Chriſti, nec imitati Iudam proditorem, tranſeuntem ad aduerſarios, nec denique fuit in illis formalis pertinacia, per quam Fides amittitur, ſed vehemens animi turbatio. Cæterum ſemper in Virgine Maria, in Ioanne, Magdalena, Ioſepho ab Arimathia, & alijs manſit illibata & Fides, & fidelitas. Ita ergo exprobata eſt incredulitas non credentium teſtificantibus, Chriſtum ſurrexiſſe; at vel ea incredulitas non habuit pertinaciam, qua abijceretur Fides, vel dato, eos pro tunc amiſiſſe Fidem, non amiſerunt alij, qui eis prædicabant.

Obij. 3. Prædicitur Dan. 12. fore auferendum *iuge ſacrificium*; & Luc. 18. ait Chriſtus, *Filius hominis veniens, putas, inueniet Fidem in terra*? ergo erat Eccleſia amiſſura ſacros ritus & Fidem. Reſp. vel eſt prædictio de iugi Sacrificio holocauſtorum hebraicorum, de quo ibidem cap. 9. *In dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium*; vel ſenſus eſt, quod, furente Antichriſto, deficiet in terra ſuæ ditionis exercitium publicum Miſſæ, vt erat ſub Imperatoribus perſequentibus Eccleſiam. Illa Chriſti verba videntur prædicere tepiditatem in oratione temporibus perſecutionum Antichriſti, & nomine Fidei accipit feruorem deprecandi. Vel ſi de Fide ſtrictè accipiantur, ſenſus eſt, fore tantam fidelium ſtragem, vt videatur deſtructa à perſecutore Antichriſto.

Obij. 4. Sancti Patres dicunt, ſæpe Eccleſiam defeciſſe. S. Hieron. dial. adu. Lucif. narrat, quomodo in Synodo Ariminenſe decepti ſunt Catholici fraudibus Arianorum, Valentis, & Vrſacij; quarè Ingemuit terrarum orbis, & eſſe ſe Arianum miratus eſt; Et tunc Vniuerſalis Eccleſia errauit. Reſp. non dicunt de Eccleſia in toto, vel in Capite Romano, ſed de membris, puta de Conſtantinopolitana, Alexandrina, & huiuſmodi. Vbi verò D. Hieron. ait *Ingemuit totus Orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt* figuratè loquitur per Synechdochen, quia maxima pars Epiſcoporum Catholicorum decepta manſit; attamen Arianiſmo dumtaxat materiali, ſubſcribentes huic propoſitioni, amphibologicæ, *Verbum non eſt Creatura, ſicut aliæ Creaturæ*. In hac Ariani intelligebant affirmare Verbum Creaturam, ſed nobi-

nobiliorem, at Catholici negare quouis modo; quarè nec errauere in Fide.

Obij. 5. In Concilio Generali Baſileæ depoſitus eſt Eugenius Quartus cum adhærentibus, tanquàm hæreticus, ac ſubſtitutus eſt Fælix; ergo ex tunc Cardinales ab eo deſignati ſunt illegitimi, & conſequenter Pontifices per hos electi, ſicque defecit tunc verum caput in Eccleſia Romana. Reſp. ad hoc argumentum, à Caluino appellatum fortiſſimum, at planè imbecillum, & nullum: non fuiſſe verè depoſitum Eugenium; quia licèt eſſet ab initio Concilium legitimum, vtpote congregatum authoritate eiuſdem Eugenij, tamen deſciuit in Conciliabulum, antequàm tentaret contra Eugenium. Hic etenim iuſſerat, vt ille conuentus indè migraret Ferrariam; atqui nolentes obedire, euaſere cætus Schiſmaticus; deſijtque eſſe Concilium. Et quidem, iam digreſſo Legato Eugenij, ac pluribus Epiſcopis, in horum locum ſuffecti ſunt ſimplices presbyteri inordinatè, & abſque legitimo iure, ſicque proceſſerunt ad Eugenij depoſitionem æque temerariam, ac inualidam.

ARTICVLVS SEXTVS.

Quibus Notis dignoſcatur vera Dei Eccleſia.

NOt. quod iam hic primus eſt, & vltimus diſputandi punctus, reſoluens omnem dubitationem. Iam ſupponit totus Mundus in plures diuerſas credendi Communitates diuiſus, dari nunc in vna ex his veram Fidem, adeoque hanc Communionem Fidelium eſſe Dei Eccleſiam. Supereſt ergo videre, quæ ſit illa, quæ pro ſe afferat manifeſtum, & indubitabile argumentum. Optimè ait Scotus 3.d.24.§.Ad propoſitum, quod *Argumentum eſt de re aliqua faciens Fidem*; nempè ratio tollens dubitationem. Oportet ergo, vt innitatur principio euidenti, aliàs nulla erit certitudo conſequentis; neque eſt verè argumentum, ſed mera coniectatio, vbi ex obſcuro principio quidpiam deducitur. Fides itaque, cum ſit obſcura, non poteſt ſibi facere argumentum, ſed requirit aliquod euidens ſignum in Eccleſia, per quod concludatur, hunc eſſe populum, cui locutus eſt Deus; atque adeo doctrinam, quam hic profitetur de Fide, eſſe reuelatam à Deo.

Not. 2. qood iuxta illud pſal. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis*, habet Fides Dei incuidens euidentem credibilitatem, nè ſit irrationabilis, ſed prudens oſtendat motiua ſic credendi. Quæcumque autem ſigna comprobant Scripturam, eadem etiam approbant Eccleſiam, & viceverſa, eo quod Fides, & Eccleſia ſibi mutuo ſeſe communicant, vt anima, & corpus. Attamen habet Scriptura Sacra ſuas notas peculiares, & Eccleſia ſuas; quamobrem vanè nobis obijcit circulum vitioſum Paræus Caluiniſta, quaſi probemus Eccleſiam per Scripturam, & viceuerſa circulariter Scripturam

per

per Eccleſiam . Non ita agimus ; quippe Scripturam vtique probamus per Eccleſiam , & ipſam Eccleſiam per ſua ſigna nunc afferenda ; at vero ipſum nomen Eccleſiæ , eiuſque originem , & in ipſa origine formam oſtendimus deſcriptam in Sacro Libro , cuius denique credibilitatem demonſtramus per ſua propria euidentia ſigna . Iſta quidem appellari poteſt moralis demonſtratio à priori, vt aiunt Scholaſtici; nam prior eſt Eccleſia, nempè homines, quibus locutus eſt Deus, quàm ſint libro deſcripta hæc diuinitus reuelata , & commendatus ſit Eccleſiæ ipſe liber Scripturæ ; At vero veluti à poſteriori fieri poteſt demonſtratio , ſi ſtatim differentes de ipſo libro , ſeu de Fide ibi contenta, probetur eius origo à Deo proueniens , adducendo eius propria ſigna diuina ; deinde concludamus, illam ergo eſſe Dei Eccleſiam , quæ habet, ac profitetur talem librum , cuius demum populi diſtantiam præ alijs demonſtremus ex ipſius proprijs notis ,

Not.3. quod de Scripturæ notis agetur in tractatu ſequenti , nunc autem conſiderandæ ſunt notæ Eccleſiæ ; vtpotè de qua eſt ſermo , & quarum eſt etiam ſenſibilior euidentia . Lutherus , Calui . Brent . Confeſſioniſtæ Auguſtani, & Magdeburgen. aſſignant pro notis Eccleſiæ ſinceram doctrinam Verbi Dei , legitimum vſum Sacramentorum , & his ſimilia . Verumtamen committunt manifeſtam petitionem principij , nec afferunt argumentum certificans vllo modo . Etenim , ſi inter nos , & illos eſt controuerſia , quæ ex his communitatibus ſit Eccleſia Dei, iam nequit tolli hæc dubitatio per aliud, de quo item diſputetur . Siquidem etiam contendimus , vtra doctrina ſit ſincera , & à Deo ; quænam Sacramenta Chriſtus inſtituit &c. Quoniam ergo , quod eſt in quæſtione, nequit ſibi facere argumentum, ſeù eſſe teſtimonium ; dum vtraque pars prætendit habere veram doctrinam, & vera, ac omnia Sacramenta, oportet iſta probare per ſignum aliquod clarum , & indubitatum , & hoc erit ſignum Eccleſiæ .

CONCLVSIO.

NOtæ, ſeù ſigna Eccleſiæ Dei ſunt ; Modus ampliationis , Connerſio aduerſariorum , Conſenſus populorum , Mnltitudo Sanctorum, Miracula, Antiquitas ; in quibus omnibus reperitur ratio Catholica , ſeù Vniuerſalis; quarè vnica Eccleſię Nota eſt eſſe in omnis Laudis genere Catholicam . Hæc Concluſio demonſtratur , dum per ſingulas partes explicatur .

De modo ampliationis . Nulla gens habuit vnquam amplitudinem Eccleſiæ Romanæ , nulla Secta habuit ſic diffuſos profeſſores tot annis , & tantò numero , vt patet hodiè conferendo quotquot adſunt , & relegendo ſcriptas memorias . Ipſa Idololatria non ita creuit ; quippè, etſi totum fere Orbem occupaſſet , in ſectas tamen innumeras per ſingulos populos diuidebatur , puta Perſæ Solem, Aegyptij Apim bouem , alij aliter delirabant colentes . Quod olim de Fide Catholica dixit Auguſtinus , perſeuerat ; inquit enim lib. de vtil. cred. *Imperitum etiam vulgus marium , fæminarumque in tam multis , diuerſiſque gentibus, & credit , & prædicat* . Iam verò quomo-

quomodo hæc exuberantia? Non per arma, vel oblectamenta, vel conſcientiæ libertatem. Mahometes traxit licentia libidinum, & ferocitate armorum; nec tamen eſt vna omnium Secta poſterorum; Lutherus, & alij nouatores, fauore potentum, quos ineſcauit cupido ſupellectilis Eccleſiaſticæ, itemque libertate vitæ, & tot armorum tumultibus: attamen ſingulæ ſectæ modicæ ſunt; Arius item fauore, & ſeditionibus; & prorſus idem fuit omnium hęreſum incrementum, attamen tot Sectarum vix nomina ſuperſunt. Dicant nunc hæretici, quomodo ampliata ſit Romana Eccleſia, per quæ bella primum pedem fixerit quomodo tot diuerſa Regna ſubdiderit legibus contrarijs naturali inclinationi carnis? Hinc optimè Auguſtinus cont. Epiſ. fund. *Quis tantam multitudinem ad peccata pronam, ad legem contrariam carni, & ſanguini ſeruandam induceret, niſi Deus?*

Objiciunt Lutherani, quàm citò in Germania tantus populus ſecutus ſit Lutherum. At optimè huic obiectioni reſpondit ſemel Thomas Morus in Anglia Martyr; ſic eſſe id mirabile, quomodo deſcenſus lapidis deorſum; naturale ſiquidem eſt currere libenter, vbi laxantur fræna concupiſcentiæ, & iugum excutitur Obedientiæ. Quod ſi objiciant Catholicorum multorum vitia: per hoc vtique comprobatur excellentia profeſſionis obſeruatu difficilis, tantoque laudabiliores effulgent, qui dogma Catholicum adimplent. Cæterum concluſum eſt primò, Romanam Eccleſiam eſſe Catholicam in multitudine profeſſorum huius Fidei.

De conuerſione aduerſariorum. Eſt maxima luminis naturalis, & ſpectans ad Dei bonitatem illa, quam profert Scotus qu.2. prol. §.decimo. *Deus non deeſt quærentibus toto corde ſalutem.* Exemplum habes conuerſorum ad Eccleſiam, in Eunucho Candacis Act.8. in Cornelio Centurione Act.10. in Dionyſio Areopagita Act.17. in Auguſtino, & alijs, qui ad Fidem Catholicam venerunt, eo quod ſalutem æternam optauere; ac tale verum deſiderium monſtrauit vita ſubſequens continentior, & humilior. Oſtendant iam infideles vnum, qui zelo perfectionis abiurauerit Eccleſiæ Romanæ, qui poſt diſceſſum factus ſit continentior, aut humilior. Motiuum nouæ Sectæ ipſam prodit. Lutherus contra Echium agens de ſua reformatione ait diſp. 1. *Hæc cauſa, nec propter Deum capta eſt, nec propter Deum finietur*; & in lib. de Miſſa angulari inquit, diabolum, & ſe eſſe familiares, & quod plus vno ſalis modio ſimul comederint, adeoque *diabolum nocte quadam ipſum à ſomno excitaſſe, & ad ſcribendum contra Sacrificium Altaris ſuaſiſſe.*

Objicient fortaſſe eleemoſynas, aliaue bona opera hæretici, dum carpunt vitia Romanorum. At hoc delirantium eſt, quippè etiam idololatræ habuere aliqua de genere operis laudabilia, nec tamen illi erant Eccleſia Dei. Fruſtra etiam repræhendunt Romanos, ſed addere oportet inobſeruantes legis Eccleſiæ Romanæ; dicere autem omnes eſſe inobedientes, eſt voluntaria temeritas.

De

Digitized by Google

De conſenſu Populorum. Certum eſt, per varias Mundi partes Sanctos Apoſtolos veram Fidem diſſeminaſſe, & Dei Eccleſiam fundaſſe; tunc ergo omnes Eccleſiæ vna erant Eccleſia. Horum ſucceſſores in ſuis quique regionibus agnouere ſe eſſe Romanæ Eccleſiæ, videlicet, agnoſcentes omnium Epiſcoporum primatem Romanum Pontificem. Diuiſo in tot diuerſa dominia Romano Imperio, non eſt diuiſa Eccleſia, ſed Fideles eandem retinuere ſpiritualem vnitatem; Sancti, & doctiſſimi Patres ex omni natione id profeſſi ſunt. Oſtendat Sectarius quilibet, quam vnitatem ſuæ Fidei ſeruet alia natio. Aliter credunt Lutherani in Germania, aliter Zuingliani in Heluetia, aliter Caluiniani in Hollandia, aliter in Anglia. Nec iſta eſt diuiſio poſt generalem vnitatem, ſed monſtruoſa propagatio nouarum Sectarum contra Eccleſiam Catholicam, quæ antea talibus in locis perſtabat.

Objicient forſitan Arianiſmum olim in multis populis. At hoc nihil eſt; dum in ijſdem quoque gentibus erant plebes, & Epiſcopi Catholici, defendentes, & ſcripto, & voce, & exemplo veram Eccleſiam, veram Fidem, & adhærentes Romano Pontifici, qui vtique Deo adiutore vicerunt. Nec poterant Ariani obtendere conſenſum populorum, ſed dumtaxat nouum Schiſma in populis, quorum pars ab Eccleſia ſeſe diuiſit de nouo.

De Multitudine Sanctorum. Hæc ſequentia tria ſigna ſunt adhuc prioribus præclariora; & dato, quod non commoueant infidelem, certè confirmant Fidelem pium. Contra Iudæum, Turcam, vetereſque Eccleſiæ perſecutores eſt magnus ille numerus Sanctorum in ipſa Eccleſiæ infantia; & tantus Martyrum exercitus, vt iuxtà Genebrardi ſupputationem per ſingulos vnius anni dies poſſent diſtribui triginta millia. Maximè triumphatum eſt Romæ, vbi occubuere tot pro Chriſto, quot ſatis ſint aſſignandis in ſingulos anni dies ſeptem millibus, quæ ſumma dat duos milliones, quingentos, quinquaginta quinque millia, vt habetur l.3. Reuel. S.Birgittæ; & quidem teſtes ſunt vltra quadraginta Catacumbæ Romæ. At contra modernos hæreticos rutilant per ſubſequentia Apoſtolis ſæcula tot Sancti, & omninò admirandæ Sanctitatis. Quo etiam ad Martyres in ſolo Minorum Ordine recenſuit numerato Syllabo Vuadingus per quatuor ſæcula ab anno 1220. ad 1524. ſeptingentos quatuordecim. Tanta eſt autem vis Veritatis, vt quemadmodum Plinius iunior Bythiniæ Procurator in Epiſt. ad Traianum Imperatorem faſſus eſt, *Chriſtianos Sanctiſſimè viuere, & omnia vitia deteſtari*; & Mahometes tantus impoſtor, tamen in Alchorano cap. 4. aſſerit, *Chriſtum maximum, & Sanctiſſimum eſſe Prophetam*; ita fateantur, Luther. l. de abrog. Miſſa, & Philippus Melancht. in confeſſ. Auguſtana, Franciſcum, Dominicum, & Bernardum Sanctos fuiſſe. Oſtendant iam apud ſe aduerſarij Eccleſiæ Romanæ, vel vnicum virum heroica virtute clarum.

Objiciant ſi volunt quaſi ſuos Martyres, Manetem à Perſis viuum decoriatum, vel Ioannem Hus, ac Socium Hieronymum de Praga flammis datos à Concilio Conſtantienſe. Ridiculus paucorum, male functorum eſt

hic

Digitized by Google

hic numerus, ac etiam infamis cauſa; ſiquidem Manes ideo ſic eſt peremptus, quia occidit filium Regis Perſarum, de quo Bozius lib. 23. cap. 3. Hus autem, & Pragenſis conuicti de hæreſibus, & obſtinati, adiudicati ſunt iuſto ſupplicio, vt refert Aeneas Syluius lib. de Orig. Bohem.

Maxima eſt Diui Aug. *Martyrem non facit pœna, ſed cauſa*, adeoque optimè Diuus Bona. 4. d. 3. dub. 5. inquit; *Ad martyrium completum duo concurrunt, ſcilicet iuſta voluntas, & iuſta cauſa*. Defuit voluntas in paruulis Innocentibus, defuit in bono Latrone cauſa, at Deus vtrumque ſuppleuit. Cæterum quo ad Patriarchas Nouatorum, fuit Lutherus Apoſtata, & poſt Caſtitatis votum copulatus publicè Moniali Catharinæ de Bore, vt refert Prateol. lib. 10. & Caluinus adeo nefandus, vt ob innominandam libidinem aduſtus fuerit candenti forro in humero, teſte Bolſeco Caluiniſta eiuſdem ſocio. Mahometes gloriatur in Alchorano, Deum ſecum diſpenſaſſe in adulterijs, iactabatque ſe magis venereum quadraginta hominibus; atque ita per ſectas omnes videri poſſunt anteſignani turpiſſimi, quos ſui gregales imitarentur,

De Miraculis. Axioma eſt Auguſtini lib. cont. epiſ. fundam. cap. 4. & 5. *Eccleſiam demonſtrari ex miraculis, Scripturas autem demonſtrari ex Eccleſia*. Ab admiratione deriuatum eſt hoc nomen, vnde Aug. lib. de vtil. cred. *Miraculum voco, quidquid arduum, aut inſolitum, ſupra ſpem, vel facultatem mirantis apparet*; ſubintellige factum à Deo, aliàs erit mirabile, non miraculum eo ſenſu, quo nunc agimus. Miraculum ergo eſt opus Dei extraordinarium, v.g. conuerſio aquæ in vinum, ſuſcitatio mortui, ſanatio ſubita ægroti &c. Huiuſmodi quot, & qualia fuerint omni tempore in Eccleſia, patet ex tot legendis Sanctorum. In hodiernum diem aliqua perſeuerant, vt Neapoli ſanguis D. Ianuarij ebulliens coram ſuo capite, & tamen non ſemper, vt non ſuſpiceris aliquam ſympathiam. Eſt etiam frequens miraculum expulſio Dæmonum de energumenis; & quamuis aliquando non ſint obſeſſi à Dæmone, qui tales videntur, aut fingunt; certum tamen eſt ex Scriptura, dari dæmoniacos; & patet euidenter, vbi aliqua idiota femina loquitur latinè, & diſputat doctrinaliter. Iam afferant, vel vnum miraculum, qui ſunt extra Romanam Eccleſiam. Bellè inquit Lindanus in dubitan. dial. 2. de nouatoribus. *Quantumuis omnes ſeſe iactent Apoſtolos, Elias Enochos, Euangeliſtas, nullo tamen adhuc miraculo Eccleſiæ Dei declarare potuere, ſeſe à Deo eſſe miſſos, adeo vt nullus eorum extiterit, qui vel equum claudum ſanare potuerit*.

Lutherus tentauit eijcere dæmonem de quadam puella è Miſnia ductam Vuittembergam ad eum nouellum Eliam, at in caſſum; immò vix non ab ea necatus eſt, vt in apolog. 2. refert Staphilus teſtis oculatus. Caluinus inopem quendam Brulæum fingentem defunctum adijt multo ſtipatus ſodalitio; at dum clamat, vt ſurgat, iuſto Dei iudicio verè mortuus, non amplius ſurrexit, de quo homicidio Caluinus accuſatus eſt, & conuictus, vt ſcribit

D eius

eius diſcipulus Hieronymus Bolſecus, qui aderat. De huiuſmodi lepidè Tertullianus lib. de præſcrip. *Volo virtutes eorum proferre; Apoſtolos in per-uerſum æmulantur, illi enim de mortuis ſuſcitabant, iſti de viuis mortuos faciunt*. Ita & Manichæus volens filium Regis Perſarum ſanare, morti dedit, vt refert D. Epiphanius. Ita Cyrola Patriarcha Arianus, dum ſimulat fictum cæcum illuminare, verè cæcum effecit, vt ſcribit Gregor. Turon. l. 2. cap. 3.

Nouatores negant miracula à noſtris narrata poſt quintum ſæculum, aiuntque conficta à nobis Papiſtis. At contra manifeſtè; nam eadem libertate poterunt negari etiam anteriora. Deinde, nequeunt dicere impoſſibile eſſe, patrari miracula, nam concedunt ea primitus facta, ergo gratis hæc poſteriora negantur: nullo alio motiuo, niſi vt negent, eſſe noſtram Eccleſiam Dei; atqui hæc eſt petitio principij, & dare pro ratione ſuam concluſionem, quam impugnamus. Præterea ſunt aliqua per Sanctos patrata, & poſtea per doctos viros diligentiſſimè examinata, itaut nulla hiſtoria præteritorum temporum mereatur maiorem aſſenſum; ergo ſi hæc negant, negent omnia ſcripta Mundi. Denique certo ſcimus, aliqua eſſe ferè quotidiana miracula inter Catholicos, adeoque negare gratis, eſt ſumma proteruia.

Obij. Etiam de Mahomete ſcribunt ſui multa, inter quę & hoc, vt refertur apud Aeneam Syluium epiſt. ad Mahom. quod ſemel diuiſam Lunam accepit manibus, redintegrauit, ac proprio loco in Cælo reſtituit. Item Antichriſtus prędictus eſt patraturus miracula. Item inter Idololatras fuere miracula, cuiuſmodi refertur à Liuio lib. 1. & Cicerone 1. de diu. quod dij penates Aeneæ ex Vrbe Alba migrauere Lauinium; quod Actius Nauius augur coram Rege Tarquinio cotem nouacula ſecuit. Et iam clarum eſt, oraculorum ſtatuas dediſſe reſponſa; atque Sybillas fuiſſe prophetides. Ergo miracula non ſunt legitima ſigna Eccleſię Dei.

Reſp. concedo, quod ope dæmonis fiant miranda, vt patet ex Magis Pharaonis; & ita Mahometes, planè diabolicus, fecit fortaſſe aliquam apparentiam in aere, qua videretur Luna deſcendere in eius manus. Etiam ſic Antichriſtus prædictus eſt maleficus arte dæmonis, & planè dæmonum fuere, & voces oraculorum, & alia inter idololatras, miranda quidem, ſed non miracula. Quo ad Sybillas autem, vis prophætica fuit à Deo, vt ita inter Gentiles viam ſterneret Euangelio, dum audirent prædicari ea, quæ ſuæ Sybillæ prædixerant. Sed reſtat inſtantia, quo pacto ſciamus, illa fuiſſe diaboli miranda, & non Dei miracula. Diuus Bon. in 2. d. 7. qu. 2. diſcernit vera à falſis *ex parte finis, & ex parte facti*; videlicet, ſi tendant ad proximorum vtilitatem, & non ſint victa ab oppoſitis ſignis. Sicuti Moyſes vicit Magos, nam Exo. 7. *Deuorauit virga Aaron virgas eorum*; ita prædicitur Antichriſtus confundendus per Enoch & Eliam. Quoad oracula, ipſa ſe prodebant, non eſſe Diuina, dum ſæpiſſimè mentiebantur; vndè

& in

Digitized by Google

& in conſcientia tenebantur illi ethnici agnoſcere ibi inimicum Dei, ideóque, & ſpernere iſtum, & deſiderare lumen Dei; qui ſic diſpoſitos illuminaſſet, quantum ſatis fuiſſet ad conſequendam ſalutem. Cæterum etiam oracula victa ſunt per Chriſti nomen.

Itaque in Eccleſia Romana tot facta ſunt legitima ad Dei Gloriam, & proximi ſalutem inuicta, & legitima miracula, vt dicat Richardus Victorin. 1.Trin.2. *Domine, ſi eſt error, à te decepti ſumus; nam tantis ſignis confirmata ſunt, quæ non niſi per te fieri poſſent*; & certè mirandum omninò illud quotidianum Eccleſię imperium in dæmones pulſos de corporibus. Quid dicet hæreticus? Fortè, vt illi Iudæi de Chriſto Luc.11. *In Beelzebub eijcit dæmonia*. At non eſt diabolus diabolo aduerſarius, vt vnus velit torquere, alter ſanare eundem hominem, & velit vnus alterum pellere cum ignominia, & maledictione nominis vtrique communis. Denique ait Auguſtinus 22. Ciu.5. *Si iſta miracula facta eſſe non credunt, hoc nobis vnum grande miraculum ſufficit, quod iam terrarum Orbis ſine vllis miraculis credidit*. Vel ergo Eccleſia Romana adeo creuit, vt quamlibet ſectam ſuperet, quia Deus oſtendit miracula; vel abſque his viſis tot homines diuerſæ nationis ſuſceperunt Fidem tantæ ſublimitatis, & legem tantæ diſciplinæ: idque planè ſolus Deus promouere potuit.

De Antiquitate. Benè aiebat Optatus l.2. con. Parmen. *Veſtræ Cathedræ originem oſtendite, qui vobis vultis Sanctam Eccleſiam vendicare*. Quòd à Sancto Petro vſque ad præſentem Summum Pontificem ſit continuata ſeries Romani Epiſcopatus, per ſe patet in hiſtorijs; nec eſt vlla Eccleſia particularis in Orbe quæ vel habuerit Apoſtolorum aliquem reſidentem, vt Epiſcopum, niſi Ieroſolymitana, quæ habuit Iacobum Minorem, & Antiochæna Petrum; ſed vtrumque id fuit ante Apoſtolorum diuiſionem per Mundum; vel cuius Epiſcopi non reſpexerint vt Caput Pontificem Romanum, ſeù Petrum, ſeù ſucceſſorem eius. Id patet ex hyſtorijs & Conciliorum ſcriptis, ac Epiſtolis decretalibus. Ergo hoc, quod eſt, Pontificem Romanum docere de credendis, & agendis particulares Eccleſias, earumque eſſe caput, & Magiſtrum mediatum, videlicet, mediantibus Epiſcopis peculiaribus, eſt ita antiquum, vt fuerit ab initio diſſeminatæ per Orbem Fidei; qua de re videantur omnes veterum hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Oſtendant iam Lutherani, & Caluiniſtæ antiquitatem ſui regiminis; videlicet, vel ſine Epiſcopo, vel ſub Epiſcopo non ordinato ab altero Epiſcopo; & ſi habent Epiſcopos appellatos, vt in Anglia, videatur, quà linea deuenerit illa ordinatio; num primus Epiſcopus Caluinianus ordinationem acceperit ab vllo Epiſcopo.

Quantùm autem ad Doctrinam nos oſtendimus ex Sanctis Patribus, qui floruerunt in principio Chriſtianitatis, fuiſſe tunc iam in Eccleſia; vt receptam, eam intelligentiam Scripturæ, quam nunc habemus. Exempli gratia, in Hoſtia ritè per Sacerdotem conſecrata eſſe verè præſentem Chriſtum,

Digitized by Google

& non eſſe ibi panem, cuius Veritatis primam partem negat Caluinus, alteram Lutherus. Eam veritatem reperimus apud veteres Patres, & vt ab ipſis ſuæ Eccleſiæ propoſitam, adeoque vt doctrinam Eccleſiæ. Oſtendat Caluinus vnum Sanctum Patrem, qui formaliter dicat, non eſſe in hoc Sacramento Chriſtum, ſed phyſicè puram ſubſtantiam panis; vel Lutherus afferat dicentem, manere panem cum Chriſto poſt conſecrationem. Ad quid afferre materialem litteram Scripturæ inſtar Iudæi, vbi de ſignificato Scripturæ lis eſt, & pro noſtra intelligentia ſunt tot Patres, pro aduerſa nè vnus? Optimè ergo Vincentius Lirinenſis cap.3. adu. Hære. *In ipſa Catholica Eccleſia magnoperè curandum eſt, vt id teneamus, quod ab omnibus creditum eſt; ſequamur Vniuerſitatem, Antiquitatem, Conſenſionem.*

Ex his omnibus hoc formatur pro Concluſione de Eccleſia Dei Argumentum, & interrogatoriè; reſpondeatque, & concludat, quicumque homo eſt. Supponitur, exiſtere de facto Eccleſiam Dei, cuius Doctrina ſit vera, & Diuina, adeoque falſum, quidquid ei contradicit; atque hæc Dei Eccleſia, non in Idololatris, ſed in vnius Dei cultoribus, vtpotè naturalis demonſtratio concludit euidenter contra Idololatras; adeoque Dei Eccleſia erit in vna ex his communitatibus, quæ ſunt; Mahometani non colentes præ omnibus Chriſtum; Iudæi adhuc expectantes Chriſtum; Chriſtiani profitentes Chriſtum, at negantes ſuum Vicarium Pontificem Romanum; Chriſtiani profitentes Chriſtum, & ſuum Papam Vicarium Epiſcopum Romanum; quos dum illi prædicti baptizati appellant, veluti irriſoriè Papiſtas, vtique ſeſe declarant hæreticos: idem enim eſt Papiſta, & Catholicus, nam quæ Eccleſia habet Papam, Catholica eſt, & ipſa eadem, quam Chriſtus fundauit.

Iam ergo ſic dico. Eccleſia Papiſtarum habet amplitudinem maiorem qualibet ſecta, & dilatatam non prædicatione relaxationum, aut proditionibus, aut aggreſſionibus armorum; ſed diſputatione, & prædicatione pænitentiæ, & abnegationis ſui; nec potuerunt etiam quandoque ſcandala ipſorum docentium, ſeu regentium præualere aſſenſui Doctrinæ, & Authoritatis. Habet ſecundò multos, qui vt conuicti vi Veritatis, & zelo ſuæ ſalutis, ad eam veniunt, deſerta lege liberiori, in qua nati ſunt, ſuſcipientes legem arduam, & magis obligatoriam. Habet tertiò in vnitate Fidei, & Obedientiæ populos diuerſos, diuerſi ingenij, diuerſi dominij, diuerſæ nationis, qui toties inter ſe præliantur, immò & quandoque contra temporalem Papæ ditionem, & tamen ſalua profeſſione Fidei, & Cathedræ Romanæ. Habet quartò innumeram admirabilis, & probatiſſimæ vitę Sanctorum in omni genere multitudinem tota temporum ſucceſſione, & Epiſcopos, & cænobitas, & Virgines, & Martyres, & coniugatos; quorum Vitę ſinceritas libera ab omni ſimulatione eſt euidens per ſummam humilitatem, & ſui ipſius contemptum. Habet quintò abſque numero miracula continuè per tempora, & non pauca etiam de præſenti, vt in Sanguine Diui

Ianua-

Digitized by Google

Ianuarij, & in exorciſmo Dæmonum. Habet ſextò formam regiminis per mille ſexcentos & tot annos abſque vlla interruptione ſeruatam, & Doctrinam apud primos eius temporis Patres honeſtiſſimos, & Sapientiſſimos clariſſimè deſcriptam, ac ſæpiſſimè ſequentibus ætatibus examinatam, ac repertam ſuæ antiquitati illibatè conſonam.

Iſtæ omnes ſunt Notę Catholicæ, quippe vniuerſales, vniuerſalitate perſonarum, locorum, & temporum, atque nulla alia Communitas habet vel vnicam ex his notis, & nil aliud norunt opponere, niſi Mahometiſtæ furorem gladij, Iudæi Scripturam veterem, Baptizati non Romani Scripturam pro libito præciſam ex veteri, & nouo Teſtamento; quas vtique integras vtraſque Sripturas habemus, & fatemur, atque pro nobis citamus, ſed de ſenſu eius eſt altercatio, & illi negant noſtram intelligentiam, nos negamus alienam. Ergo? Quiſnam habet veram Scripturæ intelligentiam? ille populus, qui habet ſex ea ſigna, an qui nullum illorum? Quænam erit Dei Eccleſia? quæ habet illas notas, an quæ nullam omnino? Patet ergo per ſe, Mahometiſtas eſſe beſtiales, Iudæos excæcatos, Chriſtianos non Romanos eſſe hæreticos; atque adeò Eccleſiam Romanam eſſe Dei, & verè Catholicam, de qua in Symbolo præfixerunt Apoſtoli, *Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam*, præuidentes, fore ſectas rebelles in Matrem Eccleſiam, ipſoſque hoc vnico ictu deijciendos, videlicet ipſo cognomine Catholici, quod ſemper in Eccleſia vera futurum erat, atque diſtinctiuum ab hæreticis; vt videlicet eo ipſo, quod quis euaderet hæreſiarca, amitteret nomen Catholici apud perſeuerantem Catholicam Eccleſiam.

Concludamus ergo de Notis Catholicæ Eccleſiæ cum Diuo Auguſtino, cap. 4. cont. Epiſt. fund. *Multa ſunt, quæ me iuſtiſſimè tenent in Eccleſia Catholicæ gremio. Tenet conſenſio populorum, & gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata; tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum*. Ita & Diuus Irenæus lib. 3. cap. 3. enumerat à Petro ad Eleutherium tunc ſedentem, inquiens; *per hanc ſucceſſionem omnes confundi hæreticos*.

Obijciunt Nouatores, In Eccleſia Romana contradicunt mutuo Thomiſtæ, & Scotiſtæ; ergo non adeſt conſenſus in doctrina. Reſp. diſt. antec. contradicunt in Philoſophia expoſitiua Fidei, concedo; contradicunt in doctrina Fidei, nego. Salua fide vterque ſatagit pro ipſa vna communi Fide laborare contra reluctantiam naturalis ignorantiæ, & prophanæ Philoſophiæ; vt videatur, quomodò rationabiliter credimus.

Obij. 2. In Eccleſia Romana fuerunt Pontifices, Liberius Arianus, Honorius Monothelita, Gregorius Septimus hæreticus, ſimoniacus, necromanticus, Ioannes vigeſimus ſecundus in hæreſi de animabus Deum non videntibus antè diem Iudicij; Ergo licet fuerit ſucceſſio Pontificum, non tamen in illis ſucceſſio veræ doctrinæ Catholicæ. Reſp. iſtæ omnes, aut ſimiles impoſturæ falſæ ſunt. Liberius à Socrate non planè ſano Scriptore,

ſed

ſed Nouatianæ Sectæ perhibetur Arianus, at ex Theodoreto colligitur immunis ab Arij perfidia, & præclarè vendicatur à Baronio. Honorius ſcribens in ſua Epiſtola, *Fatemur vnam voluntatem D. N. I. Chriſti* non ſentit Monothelismum, ſed negat in Chriſto appetitum diſcordem ſenſus, & rationis; Vnde locutum de Chriſti humanitate teſtatur Sanctus Maximus in Dialog. contra Pyrrhum. Alij putant falſatas ab hæreticis Epiſtolas Honorij; quippè nec veriti ſunt, vitiare Acta quintę Synodi, inſertis pſeudo-epiſtolis nomine Papæ Vigilij, & Mennæ Patriarchæ Conſtantinopolis, vt teſtantur Patres Sextæ Synodi, Actio 12. & 14. item hæretici corruperunt ſcripta Concilij Calcedonen. vt refert Diuus Greg. lib. 5. Epiſt. 14. ad Narſem.

Quo ad Gregorium Septimum; ea calumnia prodijt è rancore Bennonis pſeudoCardinalis creati ab Antipapa, qui ſe dixit Clementem Tertium; at verò vt Optimus Pontifex laudatur à S. Anſelmo in Epiſt. ad Guibert. ab Ottone Friſingenſe, & alijs. Quo ad Ioannem, tenuit illam tunc opinionem, nondum hæreſim, quia nec dum deffinitam, ſed ab eius ſucceſſore Benedicto Duodecimo; tenuitque eam, vt priuatus ſtudioſus; immò & refutauit; nam teſte Ioanne Villani in hiſtoria ipſe Ioannes antè mortem proteſtatus eſt, ſe vt priuatum doctorem in ea fuiſſe opinione, cui tunc præferebat oppoſitam, vt probabiliorem; cæterum neutram definiſſe. Verumtamen quidquid tale obijciatur, nil obſtat Eccleſiæ; ſolum enim concludet, poſſe Papam, vt hominem in ſe errare; nam & Marcellinus Idolo thus obtulit, mox pœnitens, & Martyr; at nunquam oſtendent, erraſſe vt Doctorem, proponendo Eccleſiæ credendum falſum, vel agendum iniuſtum. Sed iam ventum eſt ad Eccleſiæ petram.

DISPVTATIO SECVNDA.

De Romano Pontifice.

PRænotata motiua euidenter vincunt intellectum Catholici Docti, dum ea ruminat, & Catholici Idiotæ, dum eadem à Parocho, vel Concionatore declamari audit abſque pauore redargutionis de mendacio, atque omnes retinent in gremio Eccleſiæ ſumma certitudine. Traherent etiam quemcumq; infidelem, ſi vellet examinare. *At hæc eſt ſumma perfidiæ, ſcire nolle, quod ignorare non poſſis*; fatetur ſapidè Tertullianus. Inexcuſabiles profectò ſunt Iudæi, dum in Scriptura Veteris Teſtamenti audiunt proportionaliter eadem ſigna à nobis recenſita, Argumentum ſupra humanum, Sanctos Prophetas, Miracula, ſeriem antiquæ propagationis, nec amplius illa vident in Synagoga; iſque defectus eis quotidie prædicat, veniſſe

Mundi

Mundi promiſſum Saluatorem Meſſiam. Inexcuſabiles ſunt Mahometiſtæ, vel hoc ipſo, quod in ſua lege prohibeatur diſputatio de Fide, quippè notū eſt lumine naturali, Veritatem, & maximè diuinam non vereri examen. Inexcuſabiles ſunt omnes Sectæ hæreticorum eo ipſo, quod cum nomine Chriſtianitatis habent agnomen de tali, vel tali nouatore, puta Luthero, Caluino &c. & audiunt, veteres eſſe, qui appellantur Catholici; vnde, & optare debent, illuminari à Deo. Tranquilla eſt conſcientia Eccleſiæ Romanæ in ipſo Catholici vocabulo, certificante Antiquitatem inuariatam; ſed iam de Catholicæ Eccleſiæ Hierarcha dicamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quale ſit Eccleſiæ Regimen.

NOtandum, quòd certum eſt, non eſſe politicum, ſed ſpirituale, non enim reſpicit vitam, aut mortem corporis, bona vel mala temporalia, ſed ſalutem æternam animæ per Gratiam Chriſti. De Eccleſia itaque Noui Teſtamenti quæritur, quo pacto gubernandam inſtituerit, vel reliquærit Chriſtus. Excluſa Anarchia acephalorum, vbi inter omnes æquales nullus ſit Rector, ſed confuſa multitudo more belluino: triplex eſt genus regiminis; diſtinguitur enim in Monarchiam, & Poliarchiam, hæcque in Ariſtocratiam optimatum, & in Democratiam promiſcuam plebis. Diſputari ſolet, quodnam horum ſit regimen perfectius pro bono Communitatis; & quidem Plato in Polit. Ariſtot. 8. Ethic. 10. Seneca 2. de Benef. præferunt Monarchiam reliquis. At quidquid ſit de Mundanis politijs, quarum profecto quęlibet grauatur ſuo incommodo, de vno gubernio agimus, quod extenditur ſupra diuerſorum Regnorum, & Gentium inter ſe independentium homines; quam Hierarchiam ſicuti præſciebat Chriſtus, ita certè volebat congruentem; at verò nulla congruere poteſt ſecundum præſentem humanitatis curſum, niſi Monarchia.

Not. 2. quòd ait D. Hieron. lib. 1. adu. Iouin. *Super Petrum fundatur Eccleſia. Licet Apoſtoli cuncti Claues Regni Cælorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur; tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt Capite conſtituto, Schiſmatis tollatur occaſio.* Solidatur ex æquo in illis Eccleſia, quatenus omnes authoritate Chriſti prædicauere Fidem. At verò fons iuriſdictionis poſitus eſt in Petro, idque hac neceſſitate, *Vt capite conſtituto, Schiſmatis tollatur occaſio.* Et quidem, vt notat Scotus 4. d. 19. §. *de quinto*; Oportet, vt ſit in Eccleſia vnus, cui teneantur omnes Chriſtiani obedire, ſi debeat habere vim pæna Canonica inflicta per Prælatos particulares, nimirum Excommunicatio. Etenim dato, quod vnus Epiſcopus excommunicet ſuum ſubditum, alij quidem ſubditi eiuſdem

Digitized by Google

diœceſis tenebuntur vitare huius excommunicati conſortium, ſed non tenebuntur Subditi alterius diœceſis; & ita ſi de vna Ciuitate in aliam tranſeat, fit de ſe abſolutus ibi; ſicque pœna Eccleſiaſtica minimè fiet timenda, &erit facillima occaſio Schiſmatis, nempè, vt vnius Epiſcopi ſubditus ſubtrahat ſe ab eius Obedientia, euadatque ita impune liber ab excommunicatione.

Not. 3. quod Chriſtus ipſe in hac vita fuit Eccleſię Caput viſibile, exercuitque viſibilem gubernationem, docendo, iubendo, corripiendo, peccata remittendo. Fuit etiam Caput inuiſibile, influens ſui meriti gratiam; quo pacto etiam nunc aſſiſtit inuiſibiliter; quapropter eum Stephanus Act. 7. vidit *Stantem*, videlicet adiutorem. Eſt ergo Chriſtus triumphanti Eccleſiæ Caput viſibile, militanti autem poſt Aſcenſionem eſt inuiſibile, & vltimatè primarium. Id verò vt homo; quippè vt Deus non habet analogiam cum Creaturis, vt poſſit eſſe pars Eccleſiæ. Fundauit itaque Eccleſiam militantem in terris habentem Caput viſibile, ex quo pendeat ordinata Hierarchia, ne fiant Schiſmata, quæ vtique odit Deus pacis; & ſi fiant, dignoſcantur. Igitur, nè ſit Eccleſia viſibilis monſtrum Acephalum, vel Polycephalum, ſed talis ſit, vt primò eſt benè fundata ordinatè, oportet habeat vnum viſibile Caput.

Not. 4. quòd in hanc Petram illidunt ſua capita hęretici; aiunt enim, Caluinus, Puritani, Hugonottæ, gubernationem Eccleſiæ eſſe Democraticam, vel Ariſtocraticam, atque Caput Eccleſiæ eſſe Cętum Apoſtolorum, ſeu Epiſcoporum. Mathias Illyrius ſomniat, eſſe ipſam plebem. Brentius, &Anglo Caluiniſtæ aiunt, Caput Eccleſiæ eſſe Principem Sæcularem, vel Magiſtratum politicum.

CONCLVSIO.

Regimen Eccleſiæ eſt Monarchia ſpiritualis, ſeu ſpectans ad gubernium Animarum circa manutenentiam veræ Fidei, & Diuini Cultus, quæ ſunt immediata media vitæ æternæ. Quod ſit regimen ſpirituale, & ſegregatum à Iure Ciuili Reipublicæ videtur adeò certum, vt ſit receptum ab omnibus nationibus; nam Idololatræ ipſi, & Turcæ habent forum diſtinctum diuerſarum perſonarum pro Tribunali Sacro, ſeu Religionis, & pro Sæculari, ſeu prophano. Attamen probo de Eccleſia Chriſti.

Illa ſunt gubernia diuerſa, quæ tendunt ad fines in intentione ipſorum Regiminum diſparatos; atqui ſic ſe habent Regimen Ciuium quo ad conſeruationem tranquillitatis ipſorum in Vita præſenti, & regimen ipſorum quoad aſſecutionem vitæ æternæ. Quamuis enim Vita præſens à Deo ordinetur ad vitam æternam, tamen lex naturalis gentium, & Princeps, & regens iſtam præſcindit ab intentione vitæ futuræ: nam ordo vitæ vnius eſt naturalis, alter autem ſupernaturalis; & dato quòd regimen vtrumque concurrat in eandem perſonam, vt vbi Eccleſiaſtici habent Ius temporale, non tamen commiſcentur iſta regimina, nec ſe inuicem trahunt.

Pro-

Digitized by Google

Probatur clarè totum hoc. Chriſtus Ioan. vlt. ait Petro, *paſce oues meas*; ac non intendit, vt paſceret politicè, nam & voluit pro ſe, & Petro ſolui tributum Cæſari Mat. 17. & quamuis velint quidam Sectarij, Eccleſiam regi à Sęcularibus, non tamen admittunt, Populos regi debere ab Eccleſiaſticis, qua talibus; ergo Chriſtus intendit, vt paſceret Petrus ſpiritualiter. Ergo iſta Regimina ſunt diuerſa, & ſicuti ſpirituale non trahit ſecum temporale, quod quidem potiori Iure videretur, neq; temporale trahit ſecum ſpirituale, vt potè iſtud eſt generis altioris. Hinc Chriſtus oues ſuas non commendauit Herodi, vel Pilato, ſed Petro; & Paulus ait Actor. 20. Epiſcopis, *Vos Spiritus Sanctus poſuit, regere Eccleſiam Dei*. Ergo id non ſpectat ad plebem, vel Principem.

Prob. iam quòd ſpectet vltimatè pro hoc foro viſibili, & supremè ad vnicam perſonam, ſicque eſſe Eccleſiam viſibilem Monarchiam ſub vno Paſtore. Petro dixit Chriſtus *Paſce oues meas, paſce Agnos meos*; videlicet, oues Matres, quæ ſunt alij Epiſcopi; & Agnos, qui ſunt Epiſcoporum filij, videlicet Epiſcoporum diœceſes futuras. Et ratione declaratur neceſſitas Monarchiæ Pontificalis. Niſi ita ſit, non poterit haberi certa fides in Eccleſia; nam orto aliquo errore nouitatis, quis ſententiabit contra eum? Scriptura? atqui hic Hæreſiarcha habet locum Scripturæ apparenter fauentem, v. g. Arius vſurpabat illud à Chriſto dictum Ioan. 10. *Pater maior me eſt*, & concludebat Verbum Aeternum eſſe Creaturam. Quomodo conuincetur? per alias Scripturas? at ille dicet, non hanc per alias, ſed viceuerſa. Quid fiet? ſententiabit Epiſcopus loci? At quandoque infecti ſunt Epiſcopi, immò facti Hæreſiarchæ, vt Neſtorius. Quid ergo? Connocandum Concilium? At neſcies eſſe legitimum, & habuiſſe Spiritus Sancti aſſiſtentiam, ſiquidem & pſeudoconcilia coacta ſunt, vt illud Anno 354. Mediol. quando plus quam trecenti Epiſcopi damnarunt Fidem Nicęnam. Quale ergo ſupereſt remedium? Sententia eius, cui Chriſtus ſicut tradidit ſuum ouile, in quo vult eſſe veram, & ſinceram, integramque Fidem, ita ipſo hoc facto ſe obligauit, ad præſtandam infallibilem aſſiſtentiam.

Neque dicas; parum referre, quòd ita ſentiatur. Nam Hæreſiarcha docet ſuum errorem trahens Scripturam, quæ à Deo data eſt, vt eius ſignificatum verum teneatur de Fide; & prætendit ille Sectæ author, ita ſentiendum, vt ipſe ſentit, alioſque reputat infideles; ergo exigit quies fidelium, & pax Eccleſiæ, vt ſit, qui poſſit indubitabilem proferre ſententiam de vero ſenſu illius Scripturæ. Neque enim ille Hæreſiarcha textum illum adhibet, vt perſuaſibiliter fauentem opinioni, ſed vt Articulum ita credendum. Ergo neceſſarium eſt ad bonum Eccleſiæ, vt ſit vnus ſuper omnes Catholicos viſibilis Monarcha, & ita iuxta præclaram Hieronymi ſententiam: *Capite conſtituto, Schiſmatis tollatur occaſio*.

Obij. Ro. 12. *Vnum corpus ſumus in Chriſto*; ergo ſolus Chriſtus eſt Caput. Confir. ex his, quę ſubdit, *Singuli autem alter alterius membra*, vbi nullus

Digitized by Google

excipitur. Reſp. diſt. conſ. Solus Chriſtus Caput primarium, & vltimum; fundamentum, & fundator, concedo; Caput immediatum, & cum excluſione Vicarij, nego. Ad confir. dico, ibi Paulum loqui de influxu gratiæ à Chriſto, à quo participans etiam Pontifex eſt Chriſti membrum. Pontifex non eſt caput in comparatione ad Chriſtum, ſed ad nos; neque in comparatione ad nos eſt Caput primarium, ſed Vicarium. Hinc Eccleſia non eſt biceps; ſicut nec Regnum eſt biceps, per hoc quod habeat proregem; & neque proregis eſt Regnum, ſed Regis; ſicque & Eccleſia non eſt corpus myſticum Papę, ſed Chriſti, at regendum à Papa.

Obij. 2. Epheſ. 4. *Dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Paſtores, & Doctores*; neque fit mentio vnius Capitis. Reſp. Immò vbi ait *Paſtores*; dedit ergo Epiſcopos, quia multi futuri erant greges particularium Eccleſiarum. Ergo quia vna eſt Eccleſia vniuerſalis in tot diuerſis Regnis, dedit vni Eccleſiæ vniuerſali vnum Paſtorem, qui poſſet ſingulos Paſtores particulares corrigere, & paſcere. Nam delinquente Paſtore vnius Principatus, puta Galliæ, quis in eum dabit verendam, & efficacem ſententiam? Paſtor de altero Regno? Num Hiſpanus? At nihili fiet huius iudicium. Et maximè quia eſt lumine naturali notum illud. *Par in parem non habet poteſtatem*. Ergo opus eſt vno Paſtore etiam Paſtorum; & maximè congruebat, vt eſſet in Vrbe ſibi etiam temporaliter ſubdita, atque poſſideret non aſpernendam ditionem; nè, ſi eſſet in Dominio Principis alicuius, aut flecteretur huius timore, vel fauore; aut Epiſcopus alieni, & hoſtilis Principatus excuſationem haberet, abijciendi ſententiam Pontificis. Hanc Veritatem nouerũt, Conſtantinus, & Carolus Magni.

Obij. 3. Caluin. ex Luc. 22. vbi de primatu contendentes Apoſtoli arguuntur illis verbis, *Reges gentium dominantur, Vos autem non ſic*. Reſp. Senſus eſt, prælationem Eccleſiaſticam non eſſe præpotentiam, & inſtar faſtoſæ dominationis Regum, ſed eſſe operoſitatem maioris ſollicitudinis; vnde ſequitur, *Qui in vobis eſt maior, fiat ſicut minor*. Vbi patet, eos ibi non fuiſſe reputatos æquales, dum nominatur *Maior*. At inſtant Caluin. Regimen Monarchicum eſt imperfectius cæteris, nam facilè vergit in Tyrannidem; & in Scriptura apparent mali Reges, Saul, Roboam, Ieroboam &c. Reſp. quo ad hos Reges, illis opponi alios bonos, Dauidem, Ezechiam, Ioſiam; & quidem non fuit felicior Hębraiſmus in Ariſtocratia ſub Iudicibus, quam in Monarchia ſub Regibus. Et præterea quidquid ſit de Regimine temporali, patet ex dictis, regimen Spirituale Monarchicum, nedum eſſe melius, ſed vtcumque neceſſarium; nec eſſe poſſibile, regi Eccleſiam aliter pro hoc humanitatis curſu. Hinc in Iſraelitis licet variata ſit forma Reipublicæ; primò enim fuit ſub Ducibus Moſe, & Ioſue; deindè in Ariſtocratia ſub Iudicibus Othoniele, & alijs vſque ad Heli: deindè in Monarchia ſub Regibus Saule &c. deindè Babylone in Democratia; tamen Ordo ſpiritualis fuit ſemper in Monarchia Summi

Digitized by Google

mi Pontificis, Aaron, & Succeſſorum vſque ad Synagogæ interitum.

Obij. 4. Luther. Ex Epheſ. 4. *Vna Fides &c.* nec dicitur *Vnus Papa.* Reſp. immò ita eſt, nam ſi debet eſſe vna Fides, debet eſſe vnus Iudex, & Doctor, per cuius ſententiam dignoſcatur, quis ſit hæreticus, hoſtis Fidei. Et præterea ſi ibi non habet Scriptura mentionem de Papa, habet Ioan. vlt. *Paſce Oues meas.* Inſtat Luther. Dixit Chriſtus *Paſce Oues meas*, at non dixit, *Paſce omnes.* Reſp. vbi dixit *meas*, vtique dixit *omnes*, quippè omnes ſunt Chriſti; nec Chriſtus diſtinxit, nec vllam ouem tunc alteri aſſignauit. Inſtat Mathias Illyricus; etiam alij Apoſtoli Paſtores fuerunt. Reſp. Vtique, ſed iuriſdictione ſubordinata Petro; Adeoque optimè D. Hieron. *Inter duodecim vnus eligitur, vt Capite conſtituto, Schiſmatis tollatur occaſio.*

ARTICVLVS SECVNDVS.

An Eccleſiæ gubernatio ſit Monarchia ſimplex.

NOtandum quòd circa 1610. in Gallia Simon Vigorius Conſiliarius, quaſi metuens nimiam Pontificis Poteſtateem, ſeu potentiam, aſſeruit, eius Regimen in Eccleſia eſſe Monarchiam temperatam, ſeu Ariſtocratiam temperatam, videlicet de vtraque participare; quaſi eſſet quidem Caput, ſed ſe ſolo nil ſtatuere poſſet, niſi de conſilio, & aſſenſu Epiſcoporum, qui ſunt Eccleſiæ Principes. Vno verbo, voluit tollere Authoritatem Papæ, & ſtatuere ſolum Concilium ſub Papa, vt ſub primo Epiſcopo, & Præſidente, atque Conuocatore.

Not. 2. quòd ſpecimen Regiminum adnotare poſſumus in politijs temporalibus. In Regno Galliæ eſt Monarchia ſimplex, vbi poteſt ſe ſolo Rex, atque ab eo robur habent Optimatum Comitia, quæ conuocantur quidem, ad fouendam prudentiam, non ad conferendam authoritatem; immò edicta poſſunt reſcindi à Rege. In Regno Poloniæ eſt Monarchia temperata Ariſtocratiæ, vbi pendet ab optimatibus efficacia Regis. In Anglia admiſcetur etiam Democratia, vbi Regia poteſtas dependet à duabus Claſſibus, altera nobilium, altera plebeiorum. Voluiſſet ergo Vigorius Pontificis Authoritatem diminutam, & non abſolutam, callidè diſſimulans totius Eccleſiæ euerſionem; quippè in vno dumtaxat Populo vnius Dominij temporalis, ſicuti benè Regimen ſtare poteſt, vel ſimplex Monarchia, vel ſimplex Democratia, aut Ariſtocratia, ita etiam mixtura harum fieri poteſt. Sed verò gubernatio diuerſorum independentium inuicem populorum, nec poteſt eſſe Ariſtocratica, nec Democratica, vt viſum eſt, adeòque nec Monarchica permixta. Si enim populi contra ſe prælientur, quomodo congregabitur Concilium? ſi vnius populi Epiſcopus non per-

mittatur conuenire, & alterius, ac alterius fęderatorum, quomodo vim habebunt Concilij Decreta? Si nequeat longo tempore congregari, quomodo interim ſentiet tota Eccleſia? Si Papa non habet Ius declarandi, vel ſtatuendi, impunè interea ſpargentur errores.

CONCLVSIO.

Regimen Eccleſiæ Chriſti eſt ſimplex Monarchia per vnum Vicarium ab Epiſcopis independentem adminiſtrata.

Prob. Vicarius, & Caput primarium, cuius eſt Vicarius, faciunt vnicum tribunal; atqui iuriſdictio Chriſti non fuit pendẽs ab Apoſtolis; ergo nec iuriſdictio Vicarij Chriſti per tempora ſuccedens pendet à ſuccedentibus in locum Apoſtolorum, ideſt ab Epiſcopis. Confirm. ex facto, cui nemo ſanæ mentis contradixit. Per trecentos annos à tempore Apoſtolorum vſque ad Concilium Nicænum plures à Pontificibus damnatæ ſunt hæreſes abſq; Conuentu Epiſcoporum. Etenim Higinius Papa damnauit Hæreſiarcham Cerdonem, Eleutherius Marcionem, Victor Theodorum Coriarium, alij alios. Idem ſeruatus eſt mos etiam poſt Nicænum, v. g. vbi Papa Anaſtaſius damnauit Origenem inſtante Diuo Hieronymo, qui lib. 1. Apol. in Ruffin. ait *Quid facient Epiſtolæ Teophili Epiſcopi? Quid Papæ Anaſtaſij in toto Orbe hæreticum perſequentes?* Hinc Auguſt. lib. 4. contra duas Epiſtolas Pelagianorum petentium Concilium pro examinanda eorum doctrina, iam damnata in Concilijs particularibus Africanis, ab Innocentio, & Zoſimo confirmatis, inquit; *Aut verò Congregatione Synodi opus erat, vt aperta pernicies damnaretur; quaſi nulla hæreſis aliquando, niſi Congregatione Synodi damnata ſit, cum potius rariſſimè inueniantur, propter quas damnandas, talis neceſſitas extiterit?*

Obij. Si Monarchia Eccleſiæ non ſit limitata, ſeu temperata, poterit Pontifex alterare Ius Diuinum. Reſp. nego ſequelam; quippe hæc authoritas Eccleſiæ eſt ſupra homines, ſed ſub Deo; & eſt in ædificationem, non in deſtructionem Eccleſiæ. Dices ex 1. Tim. 3. Epiſcopus nequit eſſe bigamus; & Actor. 15. non licet veſci ſanguine; ab his diſpenſat Papa; ergo prætendit eſſe ſupra Ius Diuinum. Reſp. negan. ſuppoſitum, nempè talia fuiſſe poſt Chriſti legis promulgationem de iure Diuino. Scribuntur quidem in libris, quorum confeſſio veracitatis eſt de iure Diuino, ideſt receptis ab Eccleſia, vt dictatis à Spiritu Sancto, ſed illæ narratæ prohibitiones fuerunt de iure humano; quippè Apoſtoli ea ſtatuerunt, non vt iuſſa à Chriſto, ſed vt conſona occaſioni.

Obij. 2. Si Pontifex eſt abſolutus Monarcha; Ergo poteſt pro libito auferre Epiſcopum quemlibet à ſua Diœceſi; & tamen Epiſcopatus eſt de iure Diuino. Reſp. diſt. ſequelam; poteſt validè, concedo, nam eius ſententia non eſt ab vllo mortalium iudicanda, vt potè ſuprema; poteſt licitè, nego, ſi deſit demeritum; ideòque de iniuſtitia reddet Deo rationem. Cum dicitur Epiſcopatus de iure Diuino, concedo quo ad ordinem, &

huius

huius inſeparabilitatem à tali perſona, cui collatus eſt is Character; ſed quo ad iuriſdictiqnem, & gubernium talis Diçceſis, diſtinguo; eſt de iure Diuino reſpectu perſonæ indeterminatæ concedo; quippè ille Populus debet ab aliquo dirigi in ſpiritualibus; reſpectu autem perſonę determinatæ, nego; nam etiā poteſt annuente Pontifice trāsferri vnus Epiſcopus ad aliam Eccleſiam. Cæterum quod poſſit deponere indignos, patet ex antiqua praxi; nam Sanctus Papa Stephanus excommunicauit, adeòque adminiſtratione priuauit Helenum Epiſcopum Tracenſem, & Firmilianum Archiepiſcopum Cæſarienſem in Cappadocia docentes anabaptiſmū baptizatorum ab hæreticis; Sanctus Damaſus excommunicauit Auxentium Arianum, Epiſcop. Mediol. Agapitus depoſuit à Sede Conſtantinopolitana Antimum; & alij alios.

Obij. 3. ex cap. *in nouo* diſt. 21. vbi habet Anacletus. *Cæteri Apoſtoli cum Petro pari conſortio honorem, & poteſtatem acceperunt, & ipſis decedentibus, in locum eorum ſucceſſerunt Epiſcopi*; Ergo omnes faciunt Ariſtocratiam Monarchia mixtam. Reſp. ſenſus eſt de honore, & poteſtate Characteris Epiſcopalis, non autem de iuriſdictione.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quis fuerit primus à Chriſto inſtitutus, & relictus Vicarius.

NOt. cum Alphonſo de Caſtro lib. 11. quòd ſæpius inuenimus Petrum Apoſtolum prærogatiua particulari à cæteris diſtinctum. Primò vbi cum alijs numeratur, eſt ſemper primus, Matth. 10. *Duodecim Apoſtolorum nomina ſunt hæc; primus Simon, qui dicitur Petrus &c.* Nec tamen vbique aliorum ſeruatur Ordo; nam Matthæus & Lucas ponunt Andream ſecundum, at Marcus quartum; item Matthæus ponit Thomam ſeptimum, at Marcus, & Lucas octauum. Secundò Petrus iuſſu Chriſti Matth. 17. pro Chriſto,& ſe ipſo tributum ſoluit. Tertiò Petrus die Aſcenſionis Act. 1. tractat de ſupplendo loco Apoſtolatus Iudæ proditoris. Quartò in Pentecoſte Act. 2. primus prædicat, & Act. 3. primus miraculum patrat ſanando claudum. Quintò, vt plura ommittamus, in Concilio Act. 15 primus fert ſententiam. Hæc omnia indicant præeminentiam, & primatum Petri.

Not. 2. quod fatuè M. Ant. de Dominis fingit, primatum Petri conſiſtere in ætate, in vocatione, in feruore. Nam incertum eſt, vter fuerit ſenior, Petrus, an Andreas; Chryſoſtomus dicit ſeniorem Petrum, Epiphanius Hær. 51. facit ſeniorem Andream. Quoad vocationem, ambo ſimul vocati ſunt; & quo ad feruorem, non videtur minus amans Ioannes, qui etiam ſub Cruce perſtitit. Itaque primatus Petri eſt in Clauibus Eccleſiæ, datis ipſi à Chriſto, de quibus Matth. 16. *Tibi dabo Claues Regni Cælorum*; legit

Auguſt.

Digitized by Google

Auguſt. Serm. 124. de temp. *Tibi dedi*, quaſi tunc fuerit datus Petro Pontificatus; at alij putant, tunc promiſſum, datum verò poſt Reſurrectionē, vbi dicit Chriſtus, *Paſce oues meas*. Ita cap. *Audiuimus* 24. qu. 1 Alexander Secundus diſtinguens poteſtates Ordinis, & Iuriſdictionis inquit; *Cum omnibus Diſcipulis parem ligandi, atque ſoluendi poteſtatem Dominus daret, Petro pro omnibus, & pre omnibus Claues Regni Cælorū ſe daturum promiſit.*

Not. 3. quod optimè dicitur Petrus accepiſſe Claues, ideſt Iuriſdictionem pro omnibus; quia, vt inquit Scotus 4. diſt. 19. omnis Eccleſiaſtica Iuriſdictio fontem habet in Petro, à quo in inferiores Rectores deriuatur, videlicet à Papa in Epiſcopos, ab Epiſcopis in Parochos. Vt autem ibi docet Scotus, eſt Clauis authoritas iudiciaria; eſtque duplex Clauis, Scientiæ, & Sententiæ. Clauis Sententiæ eſt poteſtas iudicandi, Clauis autem Scientiæ poteſtas examinandi, ſeu cognoſcendi in cauſa, de qua ferendum eſt iudicium. Cumque ſit duplex forus in Eccleſia, alter ſecretus in Tribunali Confeſſionis Sacramentalis, alter publicus, & contentioſus; aliæ ſunt Claues illæ ab iſtis, de quibus modò agimus, quæ nimirum ſunt Claues Prælationis.

Not. quòd ex datione harum Clauium Petro tanquam Summo Paſtori venit ille mos in Eccleſia, vt ad Romanam Cathedram ſpectet vltima Chriſtianorum appellatio. Id negat Caluinus, at apertè docet Concilium Sardicenſe Can. 4. & factum Athanaſij, Chryſoſtomi, aliorumque. Quòd ſi aliquando videtur aliqui Patres ægrè ferre huiuſmodi appellationes, non ſe opponunt Pontificis primatui, ſed dolent prauorum abuſus, videlicet dilationes litium, & innocentum oppreſſionem, vt patet ex D. Bernard. 3. Conſid. cap. 4. Item ex ea Clauium poteſtate venit Conciliorum Congregatio, & approbatio; ac denique tota Hierarchiæ ordinatio.

CONCLVSIO.

Petrus Apoſtolus factus eſt à Chriſto Caput Vicarium ſuper totam Eccleſiam.

Prob. Mat. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam &c.* Idque factum eſt, vbi Ioan. 21. bis dixit Chriſtus, *Paſce agnos meos*, ideſt, puſillos, & denique *Paſce oues meas*, ideſt Epiſcopos. Hæretici diſtorquent ea verba, *ſuper hanc Petram*. Eraſmus intelligit, non de Petro, ſed de quolibet fideli; Luther. non de Petro, ſed de eius Fidei confeſſione; Caluin. non de Petro, ſed de Chriſto. At palam inſulsè; quem enim ſenſum copularent illis præcedentibus, *Tu es Petrus &c*? Quòd autem de Petro ſint ea ſequentia, fatentur omnes Sancti Patres, & Concilia. Totus Occidens dicit illud Hieron. in Catal. *Simon Petrus Princeps Apoſtolorum*. Totus item Oriens; Concil. Nicen. l. 3. Can. 39. habet, *Petrus, cui data eſt poteſtas in omnes Principes Chriſtianos, & omnes populos, vt qui ſit Vicarius D.N.I.Chriſti*; Concil. Conſtantinop. in Epi. ad Imp. *Beatus Petrus Apoſtolorum Princeps*; Concil. Epheſ. p.2. ac.3. *Beatiſſimus Petrus*

trus Apoſtolorum Princeps, & Caput, Fidei Columna, Eccleſiæ Catholicæ Fundamentum; Concil. Calced. Act.3. appellat *Petram, & crepidinem Eccleſiæ Catholicæ*. D.Baſil. Ser. de Iudi. Dei ait, *Omnibus Diſcipulis antepoſitus fuit.* Athan. Reſp.72. ad Antio. *Petrus Apoſtolorum primarius*; Chryſo.hom. 55. in Mat. *Petrus Paſtor, & Caput Eccleſiæ.* Ita & omnes alij.

Obij. Aug. Ser. de Apoſ. inquit de Petri Clauibus; *Has Claues, non homo vnus, ſed vnitas accepit.* Reſp. ſenſus eſt, quod datæ ſunt non ad commodum Petri, ſed pro bono Eccleſiæ ad ſeruandam Catholicam vnitatem.

Obij.2. ex cap. *in nouo* diſt.21. vbi dicitur, quod ipſi Apoſtoli voluerunt Petrum in Principem; Ergo non à Chriſto, ſed ab Eccleſia accepit poteſtatem. Item cap. *dudum* 3.q.6. habetur, quod Apoſtoli, & eorum Succeſſores voluerunt, eſſe primatum Eccleſiæ Romanæ. Reſp. ſenſus eſt, quod ipſis placuit, ſic fuiſſe à Chriſto conſtitutum; & fortaſse, vt ita conſtitueret, ſupplicauerunt.

Obij.3. Iacobus Minor fuit maior Petro, nam Epiſcopus Ieroſolymæ, vbi Chriſtus fundauit Eccleſiam. Hinc Socrates lib.9. cap.14. Hiſtor.trip. vocat Ieroſolymitanam Eccleſiam Matrem omnium Eccleſiarnm; & D. Clemens in ſuis Epiſ. ad Iacobum, eum appellat Epiſcopum Epiſcoporum. Reſp. non fuit maior; immo Petri Authoritate locus ille ſibi ceſſit; vnde Chryſoſ. hom.87. in Io. *Si quis à me percontaretur, quomodo Iacobus ſedem Ieroſolymitanam accepit; reſponderem ego; Petrum totius Orbis Magiſtrum illum præpoſuiſſe*. Dicitur autem ea Eccleſia omnium Mater, non Authoritate, ſed ætate inter Diœceſes; & dictus eſt Iacobus Epiſcopus Epiſcoporum, exemplaritate perſonæ, cuiuſmodi plures poſſunt eſſe, non autem principalitate Cathedræ, cuiuſmodi vnicus eſt Epiſcoporum Epiſcopus. Et quod hoc ſit verum; primi Patres, & Concilia Orientis voluerunt, ſedem Ieroſolymę non eſſe inter primarias, immo erat olim ſubiecta Metropolitæ Cęſareæ Paleſtinæ.

Obij.4. Paulus dicitur antonomaſticè *Apoſtolus*, & in Antiquis diplomatũ ſigillis habet locum à dextris Petri; & Gal.2. loquens de Petro, Iacobo, & Ioanne ait, *Quibus nec ad horam ceſſimus ſubiectione*. Reſp. Paulus præcellit in Apoſtolatu actualis prædicationis, quippè maiorem Orbis partem prędicando peragrauit, & plures Epiſtolas Canonicas ſcripſit, quam alij omnes; at ſubeſt Apoſtolatui prælationis Petri. Ponitur tamen quandoq; à dextris, vt aduertant Prælati, æſtimare plurimi doctrinam Sacram. Quod autem inquit, non ceſſiſſe, eſt ſermo, non de Petro, alijsuè Apoſtolis, ſed de hæreticis adſtruentibus neceſſariam Circumciſionem, vt patet in textu.

Obij.5. Eccleſia commendata eſt in ſolidum omnibus Apoſtolis; adeoque non ſoli Petro. Reſp. Omnibus æquè in labore prædicandi, at ſoli Petro in cura ſuprema Regiminis. Dices ex D.Cipriano l.de ſimpl. prælat. *Hoc erant cæteri Apoſtoli, quod Petrus, pari conſortio præditi, & honoris,*

&

& poteſtatis. Reſp. agitur pro tempore præcedente inſtitutionem Petri in Chriſti Vicarium. Dices ex D.Aug. l.de agone cap. 30. *Datas fuiſſe Claues omnibus, cum datę ſunt Petro, & omnibus dictum fuiſſe, Paſce Oues meas, cum hoc Petro dictum eſt*. Reſp. omnibus quidem, ſed ordinatè, videlicet ſub cura Petri, vt ita omnes gubernarent à Petro gubernati.

Obij.6.Matthiam in locum Iudæ non elegit ſolus Petrus, ſed omnes vndecim Act. 1. item Protodiaconos Act.6. & ad Samaritas miſſus eſt Petrus cum Ioanne Act.8. & quæſtio de Circumciſione eſt delata, non ad Petrum, ſed ad omnes Apoſtolos Act. 15. Reſp. cum Chryſoſ. ho. in Act. potuiſſe Petrum de ſe eligere, at noluiſſe pro bono pacis, & pro honorando collegio ſibi commiſſo. Ita miſſus eſt ad Samaritas, non præcepto, ſed conſilio aliorum, quo pacto dici poteſt mitti in bellum Rex, qui mouetur ſuaſione Conſiliariorum. Demum ea quæſtio miſſa eſt ad Apoſtolos, in quibus præſidebat Petrus; eam verò in Congregatione tractauit, vt commune ſuffragium tolleret omnem tergiuerſationem.

Obij.7. Paulus Gal.2. reſtitit in faciem Cephæ, ideſt Petro, atqui fuiſſet arrogans reprehendendo Superiorem. Reſp. probabile eſt cum Theophilacto in Epiſ.ad Gal. Oecumenio in Collectan. Euſebio 1.Hiſt. cap.14. & Hectore Pinto ap. Vincentium de Via in Cruce Relig. illum Cepham non fuiſſe Petrum Apoſtolum, ſed quendam Cepham vnum de 72. Diſcipulis; nam & Dorothæus l.de ſeptuag. duob.Diſcipulis nominat Cepham, & ſubdit; *Hunc Apoſtolus Paulus Antiochiæ redarguit eiuſdem cognominis cum Petro, Epiſcopus Caniæ factus eſt*. Fortè eſt Martialis Martyr, qui ſe in Epiſ. ad Tholoſanos prætitulat Cepham. At verò ſupponendo cum Hieron. & Aug. fuiſſe Petrum Apoſtolum; non fuit repræhenſus iudicialiter, ſed fraternè, quo pacto poteſt inferior Superiorem corripere; vnde Aug. Epiſ.ad Hiero. quæ incipit *iam pridem*, inquit, *Eſt laus itaque iuſta libertatis in Paulo, & Sancta humilitatis in Petro*.

ARTICVLVS QVARTVS.

An Petrus Cathedræ ſuæ primatum detulerit Romam.

NOt. quod poſt Aſcenſionem Chriſti rexit Petrus Ieroſolymæ vniuerſam Catholicam Eccleſiam, conſtituto ibi locali Diæceſano Iacobo Minore. Poſt quinquennium autem tranſtulit Sedem Antiochiam, vbi ſtetit ſeptennio. Inde perrexit Romam, vbi Cathedram ſtabilem fixit; qua de re Hiero, in Catal. *Romam perrexit, ibique viginti quinque annis Cathedram Sacerdotalem tenuit, vſque ad vltimum annum Neronis; à quo eſt affixus Cruci, Martyrio coronatus eſt; ſepultus Romæ in Vaticano iuxtà viam triumphalem, totius Orbis veneratione celebratur*. Ita ſentiunt Sancti Patres quorum eſt nume-

numerus ad vſque quadraginta. Et tamen auſus eſt negare Vuicleffus rem adeo indubitatam; eademque temeritate Lutherus item negat, Caluinus autem dubitat, num fuerit vnquam Romæ Petrus Apoſtolus.

CONCLVSIO.

ROmanam Cathedram primus fundauit Petrus Apoſtolorum Princeps. Prob. ex perpetua in Vrbe memoria, carceris ſub Capitolio, catenarum in Exquilijs, crucifixionis in Monte aureo, ſepulturę in Vaticano. Item ex conſenſu Hiſtoricorum, & Patrum, in quibus nemo dubitat.

Obij. ex 1. Petr. *Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylone*: ergo non erat Romæ. Item Paulus Roma ſcribens ad Galathas, Coloſſenſes, Philippenſes, Hebræos, Timotheum, Philemonem, nullibi Petrum nominat; ergo ibi non erat. Reſp. cum D. Hiero. in Catal. §. Marcus, quod *ſub nomine Babylonis figuraliter Romam ſignificat*; in qua nempè erat ſucceſſio Monarchiæ Mundanæ, & omnimoda Idololatrię confuſio. Quod autem Paulus non nominet Petrum, nil concludit; nam neque ſe Romæ ſcribere indicat, niſi quod primo capite ſecundæ ad Timotheum ait de Oneſiphoro, *Cum Romam veniſſet, me quæſiuit, & inuenit*; non verò ait ſe tunc Romæ conſiſtere. Cæterum concedo ſcriptas in Vrbe prædictas Epiſtolas, ſed tunc Petrus aberat, fundans Eccleſias in Anglia, Hiſpania, Africa, vt docet Innocentius Primus Epiſ. ad Decentium.

Obij. 2. ponit Hiero. Petrum veniſſe Romam anno ſecundo Claudij; atqui anno Claudij nono fuit Ieroſolymis in eo Concilio Actor. 15. Reſp. pulſis decreto Claudij ex Vrbe Iudæis, vt habes Act. 18. coactus eſt etiam Petrus diſcedere. Ita repetijt Ieroſolymam, habuitque illud Concilium; at Romam iterato venit, vbi & Martyrio coronatus habuit ſucceſſorem, vt tota fatetur antiquitas.

Quæres: quo iure Petrus Romam delegerit in ſui, & Succeſſorum Sedem. Soto ait, quod propria electione, adeoque Pontificatus Vniuerſæ Eccleſiæ ſit in Epiſcopo Romano ex facto Petri, & ita Iure humano; at Reſpon. id factum Iure diuino, videlicet monitu Chriſti. Si enim humano placito id contigiſſet, diuelli poſſet; atqui id eſſe contra placitum Patrum, & Conciliorum notat Belarm. 2. de Pontif. cap. 12. & quidem per annos ſeptuaginta ſedentes Auenione Pontifices, non erant Epiſcopi Auenionenſes, ſed Romani. Ergo ſicuti prædixit Petro Dominus Io. vlt. modum mortis, prædixit & locum mortis, licet id non ſcribatur ibi. Chriſtus itaque ordinauit, vt Roma Caput Imperij fieret Caput Eccleſiæ, ſicque lapis Danielis euerteret ſtatuam Nabucdonoſoris, dum ſubijceretur Chriſti Vicario Sedes terrenæ Monarchiæ.

ARTICVLVS QVINTVS.

An Romanus Papa ſuccedat Petro Apoſtolorum Principi in Eccleſiæ primatu.

NOt. quod variè delirant Hęretici loquentes de primatu Romani Epiſcopi, qui vtique tot Epiſcopos in Orbe Catholico regit de facto. Vuiclef, & Huſſ.aiunt, hoc Ius ei obtigiſſe per decretum Conſtantini Magni; Lutherus refundit in Decretum Conſtantini Quarti; Magdeburgenſes in Decretum Phocæ; Caluinus in Pipini, & Caroli magni. Verum quidem ſit, Principes iſtos edidiſſe diplomata pro Pontificis Romani primatu; at recognitio, non autem conceſſio fuit; ſiquidem ad ſæcularem non ſpectat decernere de Eccleſiaſtica dignitate. Putat Ioannes de Turrecremata, Pontifici hunc primatum cedere ex Decreto Concilij Nicęni; at patet, per tria anteriora ſæcula fuiſſe vnum ſupremum Eccleſiæ Caput; & eius Regimen in vſum poſitum conſtat ex litteris Decretalibus Alexandri Primi, Euariſti, Sixti, Theleſphori, Higini, Pij, Aniceti, & aliorum,

Not. 2. quod Nilus Epiſcopus Theſſalon. inquit, Papam ſuccedere quidem Petro, ſed in Eccleſiæ Romanæ Epiſcopatu, non autem in totius Eccleſiæ primatu. At certum eſt, Petrum fuiſſe in cunctis primatem, & eadem ſemper adeſt neceſſitas vnius Superioris omnium, vt Schiſmatis tollatur occaſio, vt Schiſmatis Authores ritè iudicentur, & excommunicentur pro tota Eccleſia. Et cuinam poteſt id munus competere, niſi Petri Succeſſori? Siquidem Iure naturæ habetur ea regula, ſucceſſorem plenarium potiri Iure præceſſoris. Et planè aſſignetur, quis Petro ſucceſſerit in eo Iure Oecumenico? Cuius vrbis extra Vrbem Epiſcopus?

Not. 3. quod tam cæco odio blaſphemant Hæretici Nouatores Vicarium Chriſti, vt Papam appellent Antichriſtum in ſcripturis prędunciatum. Sic autem delirant. Notę Antechriſti ſunt; deficere à Fide, ſedere in Templo, oſtendere ſe tamquam Deum ex 2. ad Theſſal. item efficere falſa miracula 1. Io. 2. item ſubditis imprimere characterem Apoc. 13. atqui, aiunt; Papa dogmatizat contra Fidem in tot Articulis, puta de Purgatorio &c. ſedet Romæ in Templo Dei; ſe facit Caput Eccleſiæ ſupra omnem Ordinem politicum, & Eccleſiaſticum; habet falſa miracula; ſignat Charactere Chriſmatis. Verè infelix Hæretici vecordia. Dogmata de Purgatorio, & alia, quæ Papa docet, ſunt ea ipſa Fides ab exordio Eccleſiæ ſeruata, vt videre eſt apud Patres. Sedet Romæ, atqui Antichriſtus prædictus eſt ſeſſurus Ieroſolymis, & pro Meſſia à Iudæis putandus. Nec Papa ſe extollit vt Deum, ſed Deus illum extulit, & extollit, vt Chriſti Vicarium. Nec miracula Eccleſiæ Romanæ ſunt falſa, vt iam notatum eſt ſupra. Nec ſignare Charactere Chriſmatis eſt nota Antichriſti, ſicut neque ſignare Charactere Baptiſmi; ſed Apoc. 13. ſignare in dextera manu, aut frontibus viſibili permanente ſigno, itaut nequéat emere, vel vendere, qui eo careat.

CON-

Digitized by Google

CONCLVSIO.

PApa, ideſt, Romanus Pontifex Petro ſuccedit in Eccleſię primatu. Prob. innumeris Authoritatibus; at nunc ſatis erunt quatuor illa Orientis Concilia, & duo Patrum Græcorum præclara lumina. In Concilio Nicęno apud Alphon. Piſan. l.3. can. 39. *Qui tenet ſedem Romanam, Caput eſt, & Princeps omnium Patriarcharum; quandoquidem ipſe eſt primus, ſicut Petrus, vt qui ſit Vicarius Chriſti.* In Conſtantinop. Patres ita ſcribunt Papæ Agatoni, *Tibi, vt primæ Sedis Antiſtiti Vniuerſalis Eccleſiæ.* In Epheſino p.2. Act.3. *Sanctus Petrus in ſuis Succeſſoribus viuit, & iudicium exercet.* In Chalcedon. ſcribitur *Sanctiſſimus, & Beatiſſimus Papa Caput Vniuerſalis Eccleſiæ Leo.* Hinc Athanaſius ab Arianis pulſus Alexandria, & Chryſoſtomus Byzantio, reſtituti ſunt per Romani Pontificis Authoritatem, ille à Iulio, hic ab Innocentio.

Obij. cap. *Ego Ludouicus* diſt.63. appellatur Papa Vicarius Petri; ergo non eſt Succeſſor. Reſp. hic vnus locus explicandus eſt per mille alios textus, in quibus appellatur Vicarius Chriſti; adeoque hoc loco idem ſonat Vicarius, ac Succeſſor; nam & Petrus Vicarius Chriſti ſucceſſit in plenum regimen viſibile Eccleſiæ. Dices; Papa fit à Cardinalibus, non à Chriſto, vt Petrus. Reſp. à Cardinalibus tanquam Procuratoribus Eccleſiarum totius Orbis deligitur perſona; at inſtitutionem, & poteſtatem accipit, ea canonicè electa, non ab Electoribus, ſed à Chriſto. Dices; etiam Paulus fundauit Romanam Eccleſiam; Ergo Papa non eſt magis Succeſſor Petri, quam Pauli. Reſp. ante aduentum Pauli iam per annos quatuordecim Petrus fundauerat Romæ Eccleſiam, dicitur tamen Paulus ſocius, quia multum auxit prędicatione.

Obij.2. ex cap. *Mos antiquus* diſt. 65. decernitur Epiſcopo Alexandrino Iuriſdictio in Eccleſias Aegypti, quia & *Epiſcopo Romano parilis mos eſt*, nec valet cum Gloſſatore explicare de noua Roma Conſtantinopoli, nam iſte Canon eſt ex Concilio Nicęno, quo tempore nec ea ſedes erat Patriarchalis, nec ea Vrbs appellabatur noua Roma; ergo præcellentia Epiſcopi Romani eſt introducta ex more, nec eſt diſſimilis ab alijs Patriarchis. Reſp. vtique ex more introductum eſt, vt Romanus Epiſcopus, qui eſt item in tota Eccleſia Pontifex, ſit ſuper quaſdam Eccleſias, puta in Occidente Patriarcha; & ſuper has quaſi ſuffraganeas exerceat frequentius eam poteſtatem, quam quidem ex Iure poteſt exercere in omnes totius Mundi.

Obij.3. Polycrates Epiſcopus Aſiaticus, & Irenæus reſtiterunt Papæ Victori excommunicanti Eccleſias Aſiæ celebrantes Paſcha eo die, quo Iudæi. Item Firmilianus Epiſc. Cæſareę Cappadocię contempſit Papā Stephanum. Item Epiſcopi Orientis in Concilio Antiocheno reſtitere Iulio Pontifici; ergo agnitus non fuit olim iſte primatus. Reſp. illi Aſiatici non negabant in Victore poteſtatem, ſed prętendebant, ſe non dediſſe cauſam; ideo-

que & Romam venit S.Irenæus, ac ſuaſit ne diſſidijs aperiretur via, & ipſe Victor precibus acquieuit. Firmilianus teſte Euſeb. l.7. cap.4. erat in errore Anabaptiſmi, obinde excommunicatus à Stephano, quare nil mirum, ſi hunc contemnebat. Illud Antiochiæ fuit Conciliabulum triginta ſex Epiſcoporum Arianorum impetentium Diuum Athanaſium, qui vt Catholicus venit Romam ſub præſidium ſupremi Iudicis Pontificis.

Obij.4. Caluin. Priuilegium de primatu Eccleſiæ; vel eſt locale, & ita ſpectat ad Antiochiam, vbi Petrus Primo ſedit; vel eſt perſonale, ſicque ceſſauit in morte Petri. Reſp. eſt perſonale publicum, adeoque cum ſucceſſione poſterorum. Ita & Pontificatus Aaronicus erat lex perſonalis, ſed perpetua in primogenitis ſequentibus. Ille autem ſuccedit in primatu Petri, qui Petro non ſuperſtiti ſuccedit, & ita Petro Linus, Lino Cletus &c.

ARTICVLVS SEXTVS.

Quo ſenſu dicatur Papa Epiſcopus Vniuerſalis Eccleſiæ.

NOt. quod vel ea vox *Vniuerſalis* cadit ſupra Eccleſiã, eſtque caſus genitiui, & hoc modo ex prędictis patet, Papam optimè dici Epiſcopum Vniuerſalis, ideſt, totius Eccleſię, vtpote Epiſcopus Epiſcoporum, & conſequenter mediatè totius populi fidelis; ita ſcribit Victor ad Theophilum Epiſc. Alexandriæ *Victor Romanæ, & Vniuerſalis Eccleſiæ Archiepiſcopus*. Vel poteſt ea vox in nominatiuo cadere ſupra Epiſcopum; idque duplici ſenſu; aut enim ſignificat *Vniuerſalis*, ſeù *Oecumenicus* vnicum, & hoc modo falſus eſt ſenſus, eumque titulum reſpuit D.Gregor. epi.30. 34. 36. Vel ſignificat primum, ſeu Primatem, & verus eſt ſenſus; eoque ſcribit Concilium Chalcedonenſe ad S.Papam Leonem, *Vniuerſali Archiepiſcopo, & Patriarchæ Magnæ Romæ Leoni*.

Not.2. ex Scipione Duplici in vita Clotharij Secundi, quod Eccleſia Conſtantinopolitana à principio fuit ſolum Parochialis ſub Epiſcopo Heracleę, facta deinde Epiſcopalis. In Concilio Conſtantinop. primo, abſentibus Legatis Pontificis, canonem tertium intruſerunt Græci; *Conſtantinopolitanæ Ciuitatis Epiſcopus habet honorem primatus poſt Romanum Epiſcopum*; at diù reluctantibus Patriarchis Alexandrino, & Antiocheno, donec ad preces Iuſtiniani Imper. annuit Pontifex, & denique declarauit Innocentius Tertius cap. *Antiqua*. Interea tanta fuit quorumdam Byzantij Antiſtitum arrogantia, vt Ioannes tempore Papæ Pelagij Secundi, inconſulto, Pontifice congregarit Concilium Epiſcoporum omnium Orientis, & ſe appellarit Epiſcopum Oecumenicum, repræhenſus iuremerito à Diuo Gregorio Papa; nam quouis dicendi ſenſu id erat omninò falſum, cum ille nec vnicus, nec primus eſſet Epiſcopus.

Not.

Not. 3. quòd hic occurrit quæſtio, Numquid Iuriſdictio Epiſcoporum deriuetur immediatè à Papa. Gabriel Boyuin qu. 8. de Sum. Pontif. ſuſtinet problematicè affirmatiuam, & negatiuam. At quidem longè à Scoto, qui totus eſt pro affirmatiua, inquit enim 4. diſt. 19. art. 5. quod *Nullus inferior Papa authoritate propria poſſit excommunicare, adeòque quilibet inferior excommunicat ex commiſſione illius, cui tenentur omnes alij obedire*. Ordo ergo Epiſcopatus eſt immediatè à Deo, at adminiſtratio regiminis, ſeu Iuriſdictio eſt immediatè à Papa; adeòque Prælatus quilibet Eccleſiaſticus eſt talis, vt delegatus, ſeu Commiſſarius Pontificis. Quia tamen hæc poteſtas conceditur perpetuò, ideò non dicitur delegata, ſed ordinaria. Id patet in Parochis; quippè habent poteſtatem ab Epiſcopo, vtpotè à Delegato potente ſubdelegare: atqui Parochus non dicitur delegatus, eò quod curam illam accipit non pro tempore determinato.

CONCLVSIO.

Romanus Pontifex eſt Oecumenicus, ideſt Vniuerſalis, quatenus eſt ita inter Epiſcopos Primus, vt ſit vnicus fons Iuriſdictionis alijs Prælatis communicatæ.

Prob. authoritate. Tertull. in Scorpi. ait *Memento; Claues Dominum Petro, & per Petrum Eccleſiæ Reliquiſſe*. Optatus Mileu. 7. Cont. Parme. *Beatus Petrus Claues Regni Cælorum communicandas cæteris ſolus accepit*. Innocentius Primus ad Concil. ſecundnm Carthag. *A' Petro ipſe Epiſcopatus, & tota huius nominis authoritas emerſit*. Concil. Rom. ſub Gregor. Septimo cap. 23. *Licet præſul Apoſtolicus curam ſuam in ſingulos Epiſcopos diuiſerit*.

Prob. ratione. Papa eſt Epiſcoporum Primus, non quomodo eſt Ariſtoteles Princeps Philoſophorum, aut Cicero Oratorum, ſed verè Paſtor iuxta illud, *Paſce oues meas*, & eſt etiam Paſtor populorum; quapropter iudicat grauatos ab Epiſcopis; Ergo Iuriſdictio Epiſcoporum eſt ſubiecta iuriſdictioni Pontificis; ergo ab iſto pendet. Hinc poteſt eximere à Iuriſdictione Epiſcopi, poteſt plures Eccleſias vnire, vel vnam partiri, ſententiam Epiſcopi reſcindere, immò præuenire.

Obij. Epiſcopus eſt Chriſti Miniſter 2. Cor. 3. non autem Miniſter Papæ; ergo à Chriſto immediatè habet poteſtatem. Reſp. eſt Chriſti Miniſter Subminiſter, ſicque eſt Papæ Miniſter immediatè, habens ab iſto poteſtatem; qua immediatè miniſtret Chriſto, iudicando, & regendo fideles Chriſti. Etiam Parochus eſt Miniſter Chriſti, & tamen ab Epiſcopo habet Iuriſdictionem. Et quidem ſi Epiſcopus ita immediatè haberet à Chriſto Iuriſdictionem, vt habet Ordinem, ſicut iſte nequit impediri, ita nec illa poſſet ſuſpendi, cuius rei oppoſitum patet tot Canonibus, & exemplis.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS SEPTIMVS.

An ſpirituali ſua poteſtate valeat Papa condere Leges pro tota Eccleſia obligantes in conſcientia.

NOt. quòd appellari poteſt quæſtio *De Gladijs Petri*, numquid Papa habeat vtrumque Gladium Iuriſdictionis in Mundo, Spiritualis, & Temporalis; quæ duplex poteſtas figuratur in duplici Gladio, vbi Luc. 22. ait Petrus, *Domine, ecce duo gladij hic*, vt exponitur cap. *Tibi Domino* diſt. 56. Vtique in terris Romanæ Vrbis, & alijs temporaliter ſibi ſubiectis habet Papa Ius directum, vt Princeps temporalis, non Petro, ſed Conſtantino ſuccedens, vt ait D. Bern. de Conſid. Et quidem nil obſtat, quin perſona Eccleſiaſtica ſit adminiſtrans ditionem temporalem, quippe Melchiſedech fuit Rex, & Sacerdos, itemque Machabæi Pontifices fuere Principes Reipublicæ.

Not. 2. quòd aiunt Aluarus Pelagius, & Hoſtienſis, eſſe in Pontifice Romano directam poteſtatem in omnes Chriſtianorum Principum terras; at melior eſt Bellarmini opinio, eſſe tantum indirectam, dicente Gelaſio ad Imperat. Anaſtaſium, vt habetur diſt. 96. *Duo ſunt Imperator Auguſte, quibus principaliter Mundus hic regitur; authoritas Sacra Pontificum, & Regalis poteſtas*; ſicque ſi principaliter in ſuo Regno dominatur Rex, erit tantum indirecta alia poteſtas temporalis in idem Regnum. Ita ergo res explicatur. Dominatio temporalis eſt à Deo, vtique volente ſalutem æternam hominum, ideòque & ſubordinante vitam temporalem ſpirituali, ſicque & Dominium temporale regimini ſpirituali. Hinc poteſt optimè dici Princeps Sæcularis Subepiſcopus Eccleſiæ; quarè in Myſterium Reges vnguntur; ſicque Samuel vnxit Saulem, & Dauidem. Poteſtas ergo Sæcularis eſt de Iure Diuino, quippè Deus Principes ſtatuit, ſed in ordine ad Fidem Eccleſiæ, & ſalutem æternam Populorum. Hinc, ſi Princeps ſit proteruè rebellis Eccleſiæ, poteſt deponi ſententia Pontificis, itemque ſi ſit irremediabiliter nociuus ſaluti ſpirituali ſubditorum, vt habetur cap. *alius* 15. qu. 6. Zachariam Pontificem, depoſito inutili Childerico, ſuffeciſſe in Francorum Regem Pipinum. Item Innocentius Quartus in Concil. Lugdun. exauthorauit Fridericum Imper. Ex hac poteſtatis temporalis ſubordinatione venit, vt potuerit Stephanus Secundus conferre Carolo Magno Titulum Imperialem, & modo habeant Principes Germaniæ Ius eligendi Cæſarem.

Not. 3. quòd Chriſtus erat Petro daturus illimitatam in ſpiritualibus poteſtatem, non arctatam loco, tempore, perſonis; quippè dixit Mat. 16. *Quodcumque ligaueris ſuper Terram, erit ligatum & in Cælo*. Neque dicas hoc idem fuiſſe prolatum abſolutè etiam Communitati reliquæ, dicente Domino Mat. 18. *Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, ſuper terram,*

erunt

Digitized by Google

erunt ligata, & in Cælis. Etenim hæc verba dicta ſunt in plurali, ſed cum ſubordinatione ad Petrum, vt patet ex ipſo textu conſiderato à Scoto 4. diſt. 19. §. *de quinto*. Nam Petro dixerat Chriſtus, *Si peccauerit in te Frater tuus, vade, & corripe eum &c.* Et mox ſubintulit *Amen dico vobis, quæcunque &c.* Quòd autem Petro dixerit Chriſtus, *Si peccauerit in te &c.* colligit Scotus, vt puto, ex eo quod ſubdit Euangeliſta, Petrum acceſſiſſe, & interrogaſſe; quoties eſſet dimiſſurus fratri offendenti, num vſque ſepties; adeòque ad Petrum intimabantur ea verba, *Dic Eccleſiæ*, ad quæ ſequuntur illa, *Amen dico vobis &c.* Vtique dic, ideſt iudica coram Eccleſia, ſeu denuntia iudicatum.

Not. 4. quomodo iuxta Scotum ea methodus fraternæ correptionis principaliter docet Prælatum: vt primò in ſecreto moneat ſubditum delinquentem: deinde coram aliquibus, quaſi teſtibus, ne poſſit dicere, ſe non fuiſſe monitum: denique pertinacem ſententiet in facie Eccleſiæ. Quapropter corollariè infert Scotus: *Ex quo patet, quod Deus approbat ſolutionem, & ligationem Eccleſiæ, quam qui contemnit, habendus eſt, ſicut Ethnicus, & Publicanus*. Ergo cum inquit Chriſtus toti Eccleſiæ, *Quæcunque alligaueritis*, intendit, poſſe Eccleſiam in Concilio ſententiare, ſed per Petrum, ſeu in Petro, cui ſigillatim antea dixerat, *Quodcunque ligaueris &c.*

CONCLVSIO.

Pontifex poteſt condere leges toti Eccleſiæ, obligantes in conſcientia. Contra Valden. Vuiclef, Huſs, Luther. dicentes, quòd Prælati ſolum poſſunt exhortari ad obſeruanda mandata Dei. Item contra Vigorium, qui cum ſuo Caluino concedit quidem, poſſe leges condere, ſed ſolum in Synodo Generali Epiſcoporum.

Prob. Petro dixit Chriſtus Mat. 16. *Quodcumque ligaueris &c.* nec id fruſtra, ergo data eſt Petro poteſtas ligandi, & ſoluendi, ideſt ſententiandi; & hæc illimitata, dum ait *Quodcumque*, ſed item limitata, dum ait *ſuper terram*; nempè ſub Cœlo, videlicet ſub foro Dei; & ita planè tot Canones conſtituerunt illi primi Sancti Pontifices. Quòd autem hæc Iura Canonica obligent in conſcientia, ſubdit Chriſtus dicens; *Erit ligatum & in Cælo*, ideſt à Deo. Et quidem ait Paulus Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Si ergo habet Papa Ius ſententiandi ſub Deo, etiam Ius leges condendi ſub Deo.

Obij. Hæretici; id potius ſpectare ad Principem; nam in Veteri Teſtamento maiores erant Reges Pontificibus: vnde 3. Reg. 2. Salomon exauthorauit Abiatharum Pontificem; & 2. Paral 29. Ezechias cortexit Sacerdotes. Reſp. depoſitio Abiathari non fuit à Salomone iudicialiter, & vt Rege, ſed declaratiuè, & vt à Phopheta iuxta vaticinium Samuelis 1. Reg. 2. fore abijciendã à Pontificatu ſtirpem Heli; quarè & addit ille textus, *vt impleretur ſermo Domini &c.* Correptio Ezechiæ non fuit iudicialis in materia ſpirituali. Cæterũ ſuprema in ſpiritualibus Authoritas Pontificis patet

Digitized by Google

tet Deut. 17. vbi ſuperbè reſiſtens ſummo Sacerdoti declaratur reus mortis.

Obij. 2. Ioann. de Vueſphalia ex Mat. vlt. *Docentes ſeruare, quæcunque mandaui vobis*, ideſt leges meas; non ergo veſtras. Reſp. retorquendo; atqui Chriſtus mandauit Petro paſcere; ergo ouibus mandauit, Paſtorem agnoſcere; nam correllatiua ſunt ſimul volita, cum ſint ſimul natura.

Obij. 3. Caluin. ex Deut. 12. *Hoc tantum facito, non addas, neque minuas*; & Iacob. 4. *Vnus eſt Legiſlator, & Iudex*. Reſp. Senſus eſt, nil addendum ſuperſtitiosè, vel detrahendum temerè; Cęterum in Sacris Officijs addidit Dauid organa Muſicorum 1. Paral. 16. & dedicato Salomonis Templo, additum eſt Calendario Feſtum Encæniorum, de quo Ioan. 10. Quantum autem ad illud de vno Iudice ſenſus eſt de Iudice cordium; & nunquid viuet Mundus abſque Iudicibus?

Obij. 4. ex 1. Cor. 7. *Nolite fieri ſerui hominum*. Reſp. ſubiectio Pontifici non eſt ſeruitus, quippè eſt ſubiectio filialis; & ipſe, vt Pater, & Paſtor laborat, ac vigilat noſtro bono. Neque nos ipſi facimus nos ſubditos, ſed Deus nos fecit ſubditos, dum nobis Paſtorem conſtituit; atque id totum ad noſtram vtilitatem. Iam verò ex ea Pontificis poteſtate venit, vt

Primò, poſſit diſpenſare in legibus Eccleſiaſticis citra ſcandalum. Ita D. Gregor. Epiſ. 31. ad Felicem Epiſcop. Siciliæ ait, ſe diſpenſaſſe cum Anglis in gradibus Matrimonij prohibitis.

Secundò, punire per cenſuras Eccleſiaſticas, etiam Epiſcopos, etiam Principes. Ita Nicolaus primus excommunicauit Colonienſem, & Treuirenſem Epiſcopos, vt ait Sigebertus ad an. 872. & Gregorius Tertius Leonem Iſaurium Imper. vt ait Zonaras.

Tertiò, indignos Epiſcopos deponere. Ita Nicolaus Primus in Epiſt. ad Michaelem recenſet octo Patriarchas Conſtantinopolit. depoſitos à Romanis Pontificibus, quorum Agapetus depoſuit Antimum, ſuffecto Menna, nil terrentibus minis Imperatricis.

Quartò, Eiectos, vel depoſitos reſtituere. Ita Iulius primus reſtituit in ſuas Sedes, Athanaſium Alexandriæ, Paulum Conſtantinopoli, Marcellum Ancyræ.

Quintò, Electiones Epiſcoporum confirmare; idque quod ad Pontificem ſpectet, habetur cap. *Salonitanæ* diſt. 63. & alibi.

Sextò, recipere, & iudicare appellationes totius Eccleſiæ; cap. ad *Romanam* 2. quæſt. 6. & alibi. Ita D. Gregor. priuauit Ioannem Epiſcopum Græcum, eo quod iudicaſſet Epiſcopum Thebanum, qui ad Apoſtolicam Sedem prouocauerat.

Septimò, reuocare ad Apoſtolicam Sedem grauiores cauſas, cap. *multis* diſt. 17. & alibi.

Octauò, nemini liceat, à Romano Pontifice appellare, cap. *nemo* 9. q. 3. namque appellatio ad maiorem fit *l. præfecti ff. de minori*.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS OCTAVVS.

An Papa ſit infallibilis in Decretis Fidei, & morum.

NOt. quòd Papa cõſiderari poteſt, vel tamquam perſona, aut Doctor particularis, vel tamquam publicus Eccleſiæ Magiſter ex Cathedra docens. Ita refert Scotus 4. diſt. 7. qu. 5. quòd Innocentius Quartus cum expoſuiſſet Ius Canonicum, perquiſitus, quale robur haberet ille tractatus, reſpondit; nolle, illud haberi pro authentico, ſed tantum pro magiſtrali, ideſt, vt edito per proprium humanum ſtudium. Tunc igitur docet Eccleſiam, vt Pontifex, & ex Cathedra Apoſtolica, quando non de ſuo ſtudio profert, ſed adhibitis Conſiliarijs, præmiſſis Eccleſiæ precibus, auditis partium diſputationibus, inuocata Spiritus Sancti Aſſiſtentia, pronunciat aliquid credendum, vel agendum toti Eccleſiæ. Ita euadis grauem illam difficultatem de extrauaganti Ioannis vigeſimi ſecundi *Ad conditorem Canonum* oppoſitam Decretalibus, Nicolai Tertij *Exijt qui ſeminat*, & Clementis Quinti *Exiui de Paradiſo*. Procedit quippè Ioannes tanquam Doctor, vt patet ex modo ſcribendi diſputatiuo.

Not. 2. quòd Albertus Pighius l. 4. Hierarch. putat, nullo modo fieri poſſe, vt Papa intus, & verè euadat Hæreticus, ob illud Luc. 22. *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua*. Et quidem ſi impoſſibile eſt, Eccleſiam totam carere fide vera, ſeu errare, adeòque non eſſe aliquod indiuiduum eius, in quo non ſit illibata Fides, de nullo id magis affirmandum, quam de illo, qui eſt Doctor publicus Eccleſiæ. Vnde & ego puto dicta ea verba ad Petrum, vt ad poſteros eius ſpectantia, ſicut ad eos ſpectant ea ſtatim addita; *Et tu aliquando conuerſus confirma Fratres tuos*. Tamen communis opinio cenſet probabilius, poſſe Papam fieri hæreticum. Nam in ſexta, & octaua Synodo accuſatus eſt Honorius, quamuis per falſos teſtes; atqui illi Patres illicò repuliſſent accuſationem, ſi putaſſent eſſe impoſſibile, Papam erraſſe in Fide. Ad hoc tamen reſpondeo; immò quia ſic ſentiebant, admiſerunt querelam; vt ita impudentia accuſatorum argueretur publicè, qua de re iam certi erant.

Not. 3. quòd Hæretici Magdeburgen. & Caluin. partim confingentes, partim referentes è codicibus per veteres Hæreticos falſatis, notant de hæreſi aliquot Romanos Pontifices, vt etiam ſupra ex parte recenſui; at facilè refelluntur ex collatione Hiſtoriarum, & ſanorum librorum, vt latè præſtat noſter Franciſcus Macedo Schola Theolog. 7. cap. 5. Cæterum data hypotheſi, aliquem Papam euadere hæreticum; ſubit difficultas, quid de eo eſſet. Supponitur autem de hæreſi publica: nam de occulta, & vbi non poteſt eſſe præſumptio, non eſt locus iudicio, niſi Diuino; adeòque hæreſis occulta non ſeparat ab Eccleſia in facie Eccleſiæ, ſed ſolùm coram Deo. Licet enim hæreticus occultus ſit formaliter, ſed inuiſibiliter

Digitized by Google

extra Eccleſiam, vtpotè membrum verè mortuum, tamen præſumptiuè,& materialiter eſt in Eccleſia, videlicet membrum mortuum non reſectum.

Not. 4. quòd in caſu illo, quem puto impoſſibilem ex promiſſa Chriſti aſſiſtentia, tamen dato per hypotheſim, variè ſentiunt Doctores. Caietanus inquit, eſſe admonendum, & ſi perſiſtat deponendum, vt publicè hæreticum. At Bellar. l. 2. cap. 30. obijcit; nam ſi eſt verè Papa, donec deponatur, ſequitur, poſſe Concilium ſupra verum, & certum Papam. Concludit ergo Bellarm. cum Driedone, & Cano, quòd eo caſu, ſtatim, ac fieret publicè hæreticus, excideret gradu; namque, dum amittit eſſe membrum Eccleſiæ, multo magis deſinit eſſe Caput. Sed numquid extra caſum hæreſis ob alia crimina poteſt deponi? Vigorius Pontificatui infenſus affirmat, ſed Catholici negant. Etenim quamdiù eſt verè Summus Paſtor, à nullo eſt iudicandus, niſi à Deo. Hinc Sinueſſanũ Concilium noluit iudicare ſcandalum Marcellini in Idoli thurificatione, ſed dixit, *Tu te iudica, nam prima Sedes à nemine iudicatur*. Nec valet obijcere Concilium Baſileenſe, vtpotè inualidum, acephalum; neque Conſtantienſe, de quo infra, vtpotè agens in caſu Papæ incerti.

Not. 5. quòd Pontificij irrefragabilis iudicij infallibilitas in eo negotio eſt ſtatuenda, in quo ſaluatur veritas Eccleſiæ, quam Deum vult durare, & eſſe in fide illibatam; quippè, ſi in vno Articulo erret, iam non eſt Diuina, & verax; ſicuti non eſt verax, ſed mendax, qui dicat mille veritates, & vnam falſitatem. Ergo in iudicio controuerſiæ de credendo, aut neceſſariò agendo, vtpotè de medijs æternæ ſalutis totius Eccleſiæ, neceſſe eſt, eſſe vnum Doctorem infallibilem. Non autem eſt neceſſaria ad ſalutem totius Eccleſiæ infallibilitas in quæſtionibus facti, ſeu in iudicio perſonæ. Hinc in iſto caſu poteſt falli, nedum Papa, ſed ipſe etiam cum Concilio, vtpotè auditis falſis teſtimonijs. Id patet in exemplo trium Epiſcoporum Neſtorianorum Theodori, Theodoritis, & Ibæ, qui in Concilio Chalcedonenſi declarati innocentes, damnati denique fuere in Concilio Conſtantinop. ſecundo.

CONCLVSIO.

SOlus Papa eſt verus, & legitimus Iudex, & interpres veri ſenſus Sacræ Scripturæ, ſeù vt docet credenda, ſeù vt explicat diuina præcepta; adeoque Iudex controuerſiarum Fidei, & Magiſter morum; eiuſque iudicium ex Cathedra datum eſt omninò infallibile. Contra hæreticos dicentes, Iudicem controuerſiarum Fidei eſſe Scripturam, eamque per ſe claram eſſe, & tamen de ea inter ſe caninis morſibus litigant.

Prob. prima pars. Scriptura nequit eſſe Iudex ſui ipſius; etenim vbi de numero Sacramentorum litigatur, nedum inter Catholicos, & Hæreticos, ſed etiam inter ipſos Hæreticos, in Scriptura non habetur vlla propoſitio enumerans quot ſint Sacramenta, immo neque ſub nomine Sacramenti agitur ibi, vel de Baptiſmo, vel de alio Sacramento nouæ legis; ergo Scriptura

exigit

exigit vnum Iudicem, & legitimum interpretem extra ipſam. Verum quidem eſt, Scripturam, & traditiones catholicas in ſcriptis Patrum notatas adhiberi, vt normam huius Eccleſiaſtici iudicij; cæterum; ſi eſt neceſſarium iudicium liti dirimendæ, eſt neceſſarius legitimus Iudex; hic autem nequit eſſe, niſi cui competit ex tradito diuinitus officio dirigere Eccleſiam in ſuum æternum finem; adeoque is, cui dictum à Chriſto, *Paſce oues meas*: idem dicito in materia morum; v.g. an liceat Chriſtiano ſimulare alienam Sectam: num ſit Simonia vendere ſepulturam, & quomodo &c.

Prob. ſecunda pars. Tota Eccleſia non poteſt perire, nam Mat.16. *Portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam*; atqui ſi iudicium Papale in his, quæ reſpiciunt totam Eccleſiam eſſet fallibile, poſſet perire tota Eccleſia. Siquidem dato, quod proferat tenendam toti Eccleſię propoſitionem erroneam: quilibet, aut credit eam de Fide, & ita excidit à vera Fide Diuina: vel non credit, & ita fit ſchiſmaticus; ſicque tota Eccleſia perit, pars per hæreſim materialem, pars per ſchiſma formale. Enim verò tenentur oues ſequi Paſtorem, & vbi Chriſtus dixit *Paſce*; obligauitque Petrum ad dirigere, eo ipſo obligauit reliquos ad dirigi; ſunt quippè iſta correllatiua. Quod autem ſe ſolo Pontifex poſſit iudicare de Fide, & moribus, patet; nam ante Concilium Nicænum damnatæ ſunt plures hæreſes, & datæ pro tota Eccleſia plures leges; vnde Gelaſius Papa ad Epiſco. Dardan. *Nec prætermittimus, quod Apoſtolica Sedes, nulla exiſtente Synodo, habuerit facultatem, damnandi, quos oportuit*, Hoc iure damnatæ ſunt nuper propoſitiones Ianſenij, & aliæ multæ de moribus ab Alexandro Septimo, Innocentio Vndecimo, Alexandro etiam Octauo.

Obij. contra primam partem. Iſa.8. Deus nos mittit, non ad Papam, ſed ad Scripturam, *ad legem magis, & ad teſtimonium*; & Io.5. ait Chriſtus, *Scrutamini Scripturas*. Reſp. nil eſt ad B de controuerſijs Fidei; nam Iudæi conſultantes futurum Reipublicæ ſtatum à Pythonibus, mittuntur ad Prophetas, & ad legem prædicentem clarè euerſiones Iſraelitarum à Deo recedentium. Item quia Iudęi gloriabantur, ſe habere Dei Scripturas, illuc mittuntur à Chriſto in ea reperturi præclarè de aduentu Meſſiæ, & ſignis huius adimpletis. Cæterum ſi in controuerſijs Fidei ſufficit Scriptura; quare Actor. 15. orta lite de neceſſitate Circumciſionis, non recurrerunt illi Chriſtiani de ſe ad Scripturam, ſed miſerunt Ieroſolymam ad Apoſtolos? Et licèt per contradictionem fuerit recurſus, tamen data à Petro ſententia, nemo amplius contradixit, ſed ſubditur in Sacro textu *Tacuit autem omnis multitudo*; qua de re Hieron. Epiſ.99. ad Aug. *Et in ſententiam Petri Iacobus Apoſtolus* (loci Epiſcopus) *& omnes ſimul Presbyteri tranſierunt*.

Obij. contra alteram partem pſ.15. *Omnis homo mendax*. Item cap. *ſi Papa* diſt.40. habetur, Papam non poſſe iudicari, niſi ſi fieret hæreticus; ergo eius aſſertio non eſt infallibilis, quippè poteſt errare in Fide. Reſp. etiam Papa, vt purè homo, & in priuato poteſt eſſe mendax in aliquo; ſed

Digitized by Google

non in publico, & vt Doctor Eccleſiæ Iudex. Deinde, vt poſſit eſſe mendax, prout prætendit Pſalmiſta, ſufficit, quod poſſit falli in rebus facti: & cum hoc ſtat, quod nullo modo poſſit falli, vel fallere in veritate Fidei, & ſententiatione Doctrinæ. Ille canon *ſi Papa* explicatur, quod in caſu illo non iudicatur Papa, ſed perſona iam nudata Papatu, & iudicatur, excidiſſe loco: at ego dicerem, proferri illud per hypotheſim impoſſibilem iuxtà ſuperius dicta.

Quæreſ. An poſſit errare in iudicijs facti reſpicientibus totam Eccleſiam, cuiuſmodi ſunt circa Ordines Religioſos, circa Sanctorum Canonizationem &c. Melchior Canus l.5. cap.6. concedit, poſſe errare. At cum D.Thoma quol.9. dico, non poſſe errare, ſi iudicet talia ex Cathedra, & definitiuè proponat Eccleſiæ Vniuerſæ. Ratio eſt, quia in aliquo præualerent Dæmones in totam Chriſti Eccleſiam, & poſſent hoſtes Chriſti exprobrare toti familiæ Chriſti. Iam verò *Portæ Inferi non præualebunt.*

DISPVTATIO TERTIA.

De Concilijs.

VOcabulum hoc etiam in veteri legitur teſtamento. vt num. 16. *Viri proceres Synagogæ, qui tempore Concilij per nomina vocabantur.*

Vuicleffitæ, Lutherani, alijque Hæretici, quando eis proponitur aliquid, tamquam ab Eccleſia definitum, hac vtuntur fuga; Eccleſiam totam nunquam congregari potuiſſe. At confunduntur apertè; nam Reſpublica, vel Regnum profert Decreta valida, etiamſi nō ſinguli familiarum ſubſcribant, nec conueniant, niſi Senatores, & Principes. Ita ergo Concilium Generale, ſeù Vniuerſale, Græcè Oecumenicum, totam repræſentat Eccleſiam, iuxtà illud Acto. 15. *Placuit Apoſtolis, & Senioribus cum omni Eccleſia &c.* quandoquidem non omnes Chriſtiani aderant, cum eſſent multi tunc Antiochię. Eſt itaque Concilium Generale tota Eccleſia, totalitate Magiſtratus, licèt non totalitate multitudinis. In caſſum blaterant heterodoxi; eſſe Concilia humanum inuentum; nam, vt prætereamus acta veteris Teſtamenti, vt illud Ioſue 24. ſub Pontificatu Eleazari pro eijciendis Idolis, & ſepeliendis pompa ſacra oſſibus Ioſeph, nequaquam Apoſtoli Acto.15. dixiſſent, *Viſum eſt Spiritu Sancto, & nobis*, ſi opus illud congregationis prudentiale dumtaxat, & non diuinum agnouiſſent. Hinc Concil. Chalcedon. in Epiſ.ad Leonem, & Cæleſtinus Papa ad Concil. Epheſ. colligunt originem Conciliorum noui Teſtamenti ex illis Chriſti verbis Mat.18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum.*

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS PRIMVS.

An Concilium Generale ſit neceſſarium.

NOt. quod quadruplex eſt Concilium; Generale, Nationale, Prouinciale, Diæceſanum: Vel enim eſt collectum ex Epiſcopis de toto Orbe Chriſtiano, neminem excludendo, & ita Generale; vel non de toto, idque dupliciter; nam, vel vnus dumtaxat adeſt Epiſcopus, vel plures: ſi plures, vel de Prouincijs diuerſis Metropolitę cum ſuis ſuffraganeis conuocantur à Patriarcha, eſtque Concilium Nationale, vel vnus Metropolita conuocat ſuffraganeos in ſua Prouincia, eſtque Concilium Prouinciale: ſin autem Antiſtites conuocat ſuos Parochos, eſt Concilium Diæceſanum, aliàs Synodale. Eſt autem ſtatim adnotandum, poſſe eſſe Concilium Generale, ſeù Oecumenicum, & tamen illegitimum, & reprobatum, videlicet, ſi declinet à Capite, nempe à Romano Pontifice. Id videbis in Syllabo ad calcem diſputationis apponendo.

Not. 2. quod varijs de cauſis celebrata ſunt Concilia. Aliquando ad extirpandam hæreſim, vt Concilium Nicæn. contra Arium; aliquando ad tollendum Schiſma, vt Conſtantienſe, quando contra legitimum Ioannem Vigeſimum tertium ſedebant, Gregorius Duodecimus, & Antipapa Benedictus Tertius decimus; aliquando pro Eccleſiæ indemnitate contra pacis turbatores, vt vbi Gregorius Septimus conuocauit cōtra Henricum Quartum Imper. aliquando pro reformatione, ad elimandos abuſus, cuiuſmodi fuit Lateranenſe tertium; aliquando pro bellica expeditione contra hoſtes Eccleſiæ, vt Lugdunenſe primum. Nonnunquam etiam congruum fuit, Pontificem purgare ſuam famam in Synodo, vt egerunt, Damaſus, Leo Quartus, Sixtus Secundus.

Not. 3. quod planè huiuſmodi ſpecimen præmonſtratum eſt in Apoſtolis. Adnotat Sco. 4. d. 3. q. 4. §. de ſecundo, *Quartam Synodum habitam in Ieroſolymis*; & quidem ibi Apoſtolos quater congregatos obſeruo. Primò Actor. 1. pro implendo loco proditoris Iudę, & tunc *Exurgens Petrus in medio fratrum dixit &c.* Secundò Actor. 6. pro deſignandis Protodiaconis ad Eccleſiæ pacem, & tollendum murmur Græcorum aduerſus Hebræos, quapropter *Conuocantes duodecim multitudinem diſcipulorum dixerunt &c.* Tertiò Actor. 11. pro fama Petri à Chriſtianis Iudæis impetita ob collatum Baptiſmum gentili homini Cornelio, & vbi ſe Petrus purgauit, *His auditis, tacuerunt*, Quartò Actor. 15. pro definienda controuerſia Fidei: num eſſent ſeruanda legalia Moſaica, vt prætendebat hęreſis Phariſęorum, *Conueneruntque Apoſtoli, & Seniores*, & poſt multam conquiſitionem, ſeu diſputationem, Petrus tulit ſententiam. Itaque prima Synodus Apoſtolorum fuit pro Eccleſiæ perfectione, ſecunda ad tollendum diſſidium, ſeu Schiſma; tertia pro honore Pontificis, quarta contra hæreſim Phariſaicam.

Not. 4.

Not.4. quod multa eſt Conciliorũ vtilitas; etenim facilius adimplentur per totius Eccleſiæ Epiſcopos ea, ad quæ præſtanda ſe publicè obligauere, ſubſcribendo Decretis. Magis etiam confunduntur Hæretici, dum vident ſe à tot Eccleſiæ Patribus damnari, nec vllum patere ſubterfugium; quippe, ſi etiam quis dubitaret de Pontificis ſolius infallibilitate, nemo tamen Catholicus de infallibilitate legitimi Concilij ambigit. Verumtamen ob circumſtantias occurrentes non modica poſſunt obrepere in celebratione Concilij pericula, vt experimento eſt illud Concilium Baſileenſe; de quo facto Schiſmatico, & Conciliabulo, aiebat lepidè D.Antoninus Archiep. Florent. Baſileam peperiſſe Baſiliſcum. De huiuſmodi incommodis ſcribit Nazianzenus ad Procopium,

CONCLVSIO.

CONcilia Generalia bona vtique ſunt; ſed non ſunt iam abſolutè neceſſaria. Contra Vigorium.

Prob. quia ſine illis periculis, & incommodis præſtari poteſt à Pontifice ſolo quidquid præſtari poteſt à Concilio nec minoris authoritatis eſt perſona Pontificis, *Cui obedire debet fraternitas Vniuerſa*, vt ait D.Cyprianus l.1. Epiſ.3. Itaque, ſi in Concilio damnandæ ſint hæreſes, multæ item damnatæ ſunt per ſolos Pontifices, vt conſtat de tribus ſæculis ante Concilium Nicænum. Si dirimendum ſit ſchiſma, pluſquam viginti quinque deleta ſunt abſque Concilio ante Synodum Conſtantienſem, quæ vltimum ſchiſmatum ſuſtulit; & quidem per ſolos Cardinales electores poteſt omne dubium auferri. Si excitanda ſint arma in hoſtes Fidei, felicius id præſtitit Innocentius Vndecimus, quam plures Synodi. Si corrigendi ſint abuſus, poteſt id fieri per Epiſtolas ad Prælatos Eccleſiarum. Ita obſeruat Scotus 4. d.11. qu.6. in fine; qualiter ad extinguendam hæreſim Ebionitarum volentium Chriſtianos iudaizare, adeoque laudantem celebrationem in azymo, quaſi quid iudaicum, conſtitutum eſt ſub Leone Pontifice, vt Eccleſia conficeret Sacramentum in fermentato; *Sed hæreſi illa extincta, redijt Eccleſia Occidentalis ad primam conſuetudinem, quæ conformis eſt inſtitutioni Chriſti, & promulgationi factæ per eius Vicarium Petrum*; Nec tamen ad hoc fuit opus Concilio.

Obij. poteſt euenire dubitatio de vera Electione Pontificis, vel ſuſpicio de aliqua hæreſi in illo; ergo tunc eſſet omninò neceſſaria Synodus. Reſp. nego antec. de Pontifice iam legitimè publicato; nam tota Eccleſia tenetur de Fide habere illum, vt Paſtorem, vtpotè Succeſſorem Petri. Et ſicuti ille tenetur Iure Diuino ad illud, *Paſce oues meas*, ita nos omnes de Iure Diuino tenemur illi ſubeſſe, vt Paſtori; ſiquidem ex natura correlationis venit; quod inquit Scotus 4.d.17. §.ſi tertium; *Nulli committitur poteſtas iudiciaria, vel arbitraria, niſi alicui imponatur neceſſitas, ſubmittendi ſe ſibi*. Quantum autem ad ſuſpicionem hæreſis; data hypotheſi, quod publicè profiteretur errorem in Fide, iam de ſe excideret loco; vnde & procederent Electores ad alterius electionem. AR-

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quis poſſit, legitimè congregare Concilium Oecumenicum.

NOt. quòd Luther. Caluin. Brent. Magdeburg. Vigorius, prætendunt, id ſpectare ad Imperatorem. Hinc Molinæus aiebat, Concilium Tridentinum non eſſe recipiendum, vt potè non ab Imperatore, ſed à Pontifice indictum. Hanc inanem rationem obtendebant Proteſtantes, ob quam in eo Concilio non comparuerunt. Planè mirum cogitatu;quod Caluinus fateatur, eſſe conuocandum Concilium Nationale à Patriarcha, ſeu Primate; Synodum item Prouincialem à Metropolita, ſeu Archiepiſcopo; denique Concilium Synodale ab Epiſcopo; atqui nolit, eſſe conuocandam Synodum Generalem à Pontifice. His inſanijs adde prætenſiones ridiculas Lutheranorum relatas apud Boyuin qu. 7. Primò. quòd irritetur Concilium Tridentinum; Secundò, poſt irritationem fiat Concilium, ſed in Germania, vbi lites enatæ ſunt: Tertiò, nec illud conuocet, nec præſideat Papa, vtpotè illis aduerſarius; Quartò, ex ſola Scriptura iudicium feratur, non autem è canonibus, vel traditionibus; Quintò, Papa abſoluat Prælatos à iuramento fidelitatis, quo ei adſtringuntur; Sextò, non attendatur ad pluralitatem ſuffragiorum, ſed ad Scripturæ allegationem, Septimò, Theologi Principum, & præcipuè ſequaces Confeſſionis Auguſtanæ ferant ſuffragia, ſicut Epiſcopi; Octauò, ab Imperatore detur Saluus conductus, nedum perſonis, ſed etiam cauſæ, ita quod non poſſit condemnari opinio v.g. Lutheranorum, ſi illam tueri non valeant. Quis ad hæc inſana non rideat?

Not. 2. contra Luther. Caluin. Vigorium dicentes, Imperatoris eſſe præſidere in Concilio; quòd dupliciter quis dicitur præeſſe, videlicet, Magiſterio, & Miniſterio, ſeu adiutorio. Conſtantinus in Concil. Nicæno, & Marcianus in Chalcedonen. præfuerunt miniſterio, vt Fidei, & pacis Eccleſiaſticæ tutores, nè videlicet diſſidia Epiſcoporum obeſſent. Et proindè monet D. Ambro. epiſ. 32. Conſtantinum non ſe feciſſe Iudicem, ſed liberum Epiſcopis reliquiſſe iudicium. Pontifex ergo præeſt Magiſterio, ſeu per ſe, ſeu per ſuos Legatos, vt patet in Actis Conciliorum. In Nicæno præſedit Oſius Epiſc. Cordub. à S. Siluestro miſſus. In Conſtantinopolitano Nectarius Patriarcha eius loci, at nomine Pontificis, à quo Romam erant conuocati omnes, etiam Orientales, at hi de impotentia ſe excuſſarunt; quod ſi arrogaſſet Nectarius proprio Iure præeſſe, non ſe excuſaſſent profectò. In Epheſino præfuit D. Cyrillus Patriarcha Alexandrin. vt Papæ Vicarius in Oriente, adfuitque Legatus Papæ Philippus Presbyter Romanæ Eccleſiæ. Chalcedonenſi præfuerunt tres Legati Pontificis Leonis, ad quem & ſcribunt Patres eius Synodi in Epiſt. *Repletum*, his verbis. *Nobis omnibus ſicut membris praeras in ijs, qui tuum tenebant ordinem.*

Not. 3.

Not. 3. iuxta Scot. 4. diſt. 13. quæſt. 2. §. *ſi etiam*; quod dum Iudex Eccleſiaſticus committit Iudici Sæculari Clericum reum puniendum, exuit quidem hunc priuilegio Eccleſiaſtico, ſed nil læditur ipſum Eccleſiæ priuilegium, quia *Dum manet priuilegium, poteſt aliquis Sæcularis in eum eſſe Miniſter Iudicis Eccleſiaſtici*. Eſt ergo politicus Princeps Miniſter, ſeu executor Eccleſiæ. Hinc ad Concilium conueniunt, Epiſcopi, Theologi, & Principum Legati, ſed diuerſimodè; nam Epiſcopi, vt Iudices ſub Pontifice cum ſuffragio deciſiuo; Theologi, vt negotij examinatores cum ſuffragio conſultiuo; Legati Principum Sæcularium abſque vllo ſuffragio, vt teſtes, & executores.

Not. 4. quòd Epiſcopi habent ſuffragium quidem deciſiuum Iure proprio; vnde Iacobus Epiſcopus Ieroſol. dixit Act. 15. *Ego iudico, non inquietari &c.* ſed tamen hoc ius habent à Pontifice illis collatum; qui cum poſſet ſolus rem definire, transfundit ſuum Ius in eos congregatos, quibus ipſe vult; ideòque, & poteſt admittere cum ſuffragio deciſiuo Cardinales non Epiſcopos. Valdè autem congruit, vt Epiſcopis conferat Ius definitiuum, vtpotè Paſtoribus ordinarijs Eccleſiarum, & ne tanti Patres ad ſolam conſultationem conuenerint, indeque ſcandalum oriatur. Quòd autem conferri poſſit etiam non Epiſcopis, patet ex Concilio tertio Lateran. Vbi ſubſcripſere Abbates duodecim, & multi Priores Conuentuum. Ita etiam in Concilio Nicæno ſubſcripſere Chorepiſcopi, qui erant ſimplices Presbyteri, ex quo caſu priuilegij extraordinarij fruſtrà contendit Vigorius, Parochos habere ius ferendi ſuffragij.

CONCLVSIO.

AD ſolum Romanum Pontificem ſpectat, indicere, ſeu conuocare Concilium, adeòque in eo præſidere.

Prob. quia ſoli Petro dictum eſt, *Paſce oues meas*. Hinc ait Papa Marcellus Primus epiſt. ad Epiſcopos Antioch. de Apoſtolis; *Inſpirante Domino conſtituerunt, vt nulla Synodus fieret, præter authoritatem Summi Pontificis*. Quare in Concilio Chalcedonenſe Dioſcorus Patriarcha Alexandrinus priuatus eſt loco, quem tenebat in eo conſeſſu, atque coactus in medio reſpondere Legatis Papæ de temeritate, qua Epheſi conuocarat Concilium abſque licentia Pontificis Leonis; vt patet ex Concil. Chalcedonen. Act. 1. quòd autem non ſit Imperatoris, conuocare Concilium, aut in eo præſidere, eſt euidens ex omnibus hucuſque actis; dum nullibi habetur ſubſcriptio, aut confirmatio, ſeu Imperatoris, ſeu Legati Principis Sæcularis.

Obij. Conſtantinus conuocauit Synodum Nicænam, Theodoſius maior Conſtantinopolitanam, Theodoſius iunior Epheſinam, Marcianus Chalcedonenſem; quare, & ait D. Hieronymus Apolog. 2. in Ruffin. *Reſponde, quis Imperator, hanc Synodum iuſſerit congregari*. Reſp. Conuocarunt, non vt Magiſtri, ſed Miniſtri Eccleſiæ, & executores Apoſtolicæ Sedis. Ita aiebat Conſtantinus Patribus Nicænæ Synodi, vt refert Euſeb. in vita l. 4.

cap. 24.

Digitized by Google

cap. 24. *Vos intra Eccleſiam, ego extra Eccleſiam à Deo Epiſcopus conſtitutus ſum*; quaſi diceret *Subepiſcopus*. Ita & Concil. Conſtantinop. primum ſcribit ad Damaſum, & alios Epiſcopos Romæ congregatos, vt habet Theodoret. l. 5. cap. 9. *Et nos vt propria membra conuocaſtis per litteras Dei amantiſſimi Imperatoris*. Dabat ergo Pontifex encyclica, ideſt epiſtolas, per Orbis circuitum latas, conuocatorias Epiſcoporum ad Synodum, quas comitabantur epiſtolæ Imperatoris, vt effectum debitum ſortirentur. At quidem tunc ferè tota Eccleſia erat in Orbe Romano; Sed modò quid præualerent ad congregandas tot diuerſas nationes, & Regna litteræ Imperiales? At benè poſſunt Papales quippè æquè ſunt Filij Pontificis omnes Catholici Principes. Vide iam catenandos phræneticos; volunt Concilium Generale, & volunt congregandum non à Papa, ſed ab Imperatore, extra cuius ditionem tot Principatus exiſtunt. Et Imperatoris Germani præeminentia, titulus, authoritas extra natiuas ditiones, vndè profluxere? nonne à Romano Pontifice?

Collige; qualiter in hoc ſummo capite Papa ſtat robur Concilij; adeòque ad eum ſpectat. Primò, confirmare Decreta & Acta Synodorum, & eo ipſo verificatur illud; *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis*. Secundò, irritare, & declarare illegitima Conciliabula; ſicque Damaſus reprobauit Synodum Ariminenſem, & tamen maior pars Epiſcoporum conſenſerat. Tertiò, ſecernere Canones, & pro ſuo Iure aliquem reijcere; atque ita D. Leo irritauit quoddam Decretum Concilij Chalcedonenſis; cui maior pars conſenſerat, vt ipſe ſcribit epiſt. 53. 54. 55. Quartò, ambiguitates Conciliorum declarare, vt habetur cap. *Nec licuit* diſt. 17. & cap. *Sicut enim* 11. qu. 1. Quintò diſpenſare ſuper Decretis Conciliorum; vt habetur cap. *neceſſaria* 1. qu. 7: Sextò, Decreta Concilij abrogare, iuxta cap. *non debet*; de *conſangui*. vnde & modo gradus affinitatis aliter præſcripti ſunt, ac olim.

Dices; ex cap. *ſicut* diſt. 15. Concilia ſunt veneranda inſtar Euangelij; ergo nequit Pontifex quidquam immutare. Reſp. ſenſus eſt quo ad credenda, quippè habita Papali confirmatione ſunt de Iure Diuino, adeòque inalterabilia etiam à Papa; at verò Decreta de agendis manent ſemper Iuris humani Eccleſiaſtici, adeòque mutabilia à Pontifice. Et quidem ſemel verum, eſt ſemper verum pro tunc, quando fuit primò verum, at id, quod aliquando eſt bonum, poteſt eſſe quandoque non bonum, & ita reſcindi.

ARTICVLVS TERTIVS.

An Papa ſit ſubditus Concilio.

NOt. quòd affirmant, Gerſo, Almainus, Panormit. Abulen. & multi Sorboniſtæ, putantes Pontificem in Vniuerſali Eccleſia inſtar Generalis

 neralis

neralis in ſua Religione, qui nempe ſubeſt Capitulo Generali. Concedunt itaque, eſſe Papam Superiorem ſingulis Eccleſijs particularibus, non autem toti Eccleſiæ in vnum collectæ. Oppoſitum ſentiunt communiter Theologi; quorum aliqui cenſent, eſſe de Fide; at Boyuin putat puram opinionem, vtique probabiliorem, non autem Articulum de Fide tenendum, nè vt hæreticam damnet præfatorum ſententiam.

Not. 2. quòd occaſio huius controuerſiæ fuit, quia anno 1409. Concilium Piſanum depoſuit Benedictum Tertium decimum, & Gregorium Duodecimum, electo noſtro Alexandro Quinto, at verò huic citò defuncto ſucceſſit Ioannes Vigeſimus tertius; nec tamen illi duo cedere huic, vel inuicem voluerunt; quapropter ad tollendum tam graue Schiſma, iam quadragenarium, congregati ſunt in Concilio Generali Conſtantiæ anno 1414. quod durauit quadriennio. In primis Seſſionibus declaratum eſt, Concilium eſſe ſupra Papam; etenim nullus alius cernebatur expediens modus tollendo Schiſmati. Sic ergo ſanxerunt; *Concilium Generale faciens, & Eccleſiam Catholicam repræſentans poteſtatem à Chriſto immediatè habet, cui quilibet cuiuſcumque ſtatus, vel dignitatis, etiam ſi Papalis exiſtat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad Fidem, & extirpationem dicti Schiſmatis*. Ita depoſiti ſunt illi tres, ipſo etiam Ioanne ſententiam approbante, electuſque eſt Martinus dictus quintus, qui firmauit *conciliariter Acta*.

Not. 3. quòd conciliariter Acta intelliguntur, quæ præuio maturo examine, cohærenter ad alias declarationes Eccleſiaſticas à pleno Concilio diſcuſſa, & decreta fuere, cuiuſmodi fuit damnatio Vuicleffi, & Huſſi. Non fuit huiuſmodi illa determinatio de Superioritate Concilij, quæ acta eſt potius politicè, quam Eccleſiaſticè, abſque fundamento vetuſtioris Canonis; quarè, & reprobata eſt in Concilio Florentino, itemque in Lateranenſi. At prætereà agebatur ſolùm in caſu Papæ incerti, & pro tollendo Schiſmate. Papa ſiquidem dubius cenſetur pro non Papa, ſicuti, quod neſcitur conſecratum, habetur pro non conſecrato, & conſecratione indiget; cap. *Veniens de Præſbyt. non bapti.* & cap. *ſolemnitates, de Conſ. diſt.* 1. & cap. ſi *duo fortè* diſt. 79.

Not. 4. quod Pontifex eſt Pater, ideoque & appellatur Papa; & dato Concilio totius Eccleſiæ ex vna parte, & ſolo Papa ex alia, qui tamen ſit certus, & publicatus Papa, hic vtique eſt Pater totius huius Communitatis, & multo magis Pater, quia ſpiritualis; neque habet authoritatem, vel præſidentiam, vel poteſtatem ab iſta Communitate, ſed immediatè à Chriſto, qui dixit Petro, *Tibi dabo Claues*, & dedit ipſe vtique dicens, *Paſce oues meas*, adeoque non reſignauit Petrum Chriſtianis, ſed Chriſtianos Petro. Quapropter optimè congruit illa Scoti doctrina 4.d.15.qu.2.§. tertia Concluſio; *Eſt duplex Principatus, vel authoritas, ſcilicet Paterna, & politica; & politica duplex, ſcilicet in vna perſona, vel in Communitate. Prima, ſcilicet Paterna, iuſta eſt ex lege naturę; quia omnes filij tenentur Parentibus obedire*;

quippè

Digitized by Google

quippe idem 4. d.29. in fine comparat Papam ſpiritualem Patrem patri corporali. Quamuis itaque dicatur Pontifex Princeps, & Monarcha Eccleſiæ, magis propriè dicetur Pater totius Eccleſiæ, ſeù omnium verè fidelium, non quidem Pater origine, ſed authoritate ſibi collata à Chriſto.

CONCLVSIO.

Concilium non eſt ſupra Pontificem, ſed bene quidem Pontifex eſt ſupra quantumuis pleniſſimum Oecumenicum Concilium.

Prob. Tota filiorum congregatio non eſt ſupra Patrem, ſed viceuerſa; ergo ſi quilibet Epiſcopus eſt filius Papæ, nil eſt Concilium, niſi congregatio filiorum; adeoque nil poteſt ſupra verum Papam. Neque enim eſt, vt Generalis Ordinis, vel Princeps Reipublicæ, in auhtoritatis receptione à ſubditis volentibus congregatim viuere, & ſe ſponte ſubmittentibus vni; ſed independenter à tota Eccleſia habet immediatè Claues à Chriſto. Sicut ergo non eſt in poteſtate totius Eccleſiæ ſtatuere aliam formam regiminis, puta Democratiam, vel Ariſtocratiam, ita neque ſuum Monarcham vllo modo iudicare, vtpotè ab Eccleſia quidem deſignatum, ſed recepturum authoritatem à Chriſto immediatè, & non ab Eccleſia. Hinc in Concilio Sinueſſano dictum eſt Marcellino *Suprema Sedes à nemine iudicatur*; idque declaratum eſt etiam can. vlt. Concilij Romani ſub S.Silueſtro, *Nemo iudicabit primam ſedem*.

Obij. Appellatur à ſententia Pontificis ad futurum Concilium; atqui appellatio fit ad Superiorem; ergo Concilium eſt ſupra Papam. Reſp. diſt. mai. appellatur inualidè, & nefariè, concedo; licitè, nego. Proinde iuremerito excommunicantur ſic appellantes; etenim profitentur, ſe velle eſſe extra regimen Paſtoris; adeoque extra ouile Chriſti. Appellans enim eximit ſe à iuriſdictione eius, à quo appellat; adeoque appellans à Papa vult nō eſſe de iuriſdictione Papæ, ſicque fugit extra ouile Chriſti datum Petro.

Obij. 2. ex Aug. Epi. 162. vbi habet de Donatiſtis, quos damnauerat Papa Melchiades; *Ecce, putemus, illos Epiſcopos, qui Romæ iudicauerunt, non bonos fuiſſe Iudices; reſtabat adhuc Vniuerſæ Eccleſiæ Concilium*. Reſp. ſenſus eſt, non de authoritate Pontificis, ſed de ventilatione cauſæ, quæ diligentius quidem poteſt fieri in Concilio Vniuerſali, quàm in particulari. Cæterum de Donatiſtis ait Optatus Mileuit. l. 1. cont. Parme. *Melchiadis Papæ ſententia clauſum eſt*.

Obij. 3. ex Ariſto. in Regno ordinato plus debet poſſe Regnum, quam Rex; aliàs erit, non Regni, ſed tyrannidis principatus; ergo debet plus poſſe Eccleſia, quam Eccleſię Princeps Papa. Reſp. nego conſ. & diſparitas eſt: quia in principatu Mundano dant ſubditi poteſtatem Principi, dū illum præeligunt, vt notat Sco. cit. 4. d. 15. qu. 2. ſicque & poſſunt, ei præſcribere ius principatus; atqui in regimine Eccleſiæ habuit Petrus à Chriſto poteſtatem, & hoc ſupra totum Chriſti ouile.

Obij. 4. ex cap. *legimus diſt. 93.* vbi habet D.Hiero. *Si authoritas quæritur*,

Digitized by Google

Orbis maior eſt Vrbe; ergo Epiſcopi Orbis præualent Epiſcopo Vrbis. Reſp. Non loquitur de authoritate iuriſdictionis, vel de Pontifice; ſed de rationabili conſuetudine; quippe abuſus Romæ increuerat, vt Diaconi ſederent inter Epiſcopos, quod nullibi in reliquo Orbe cernebatur. Illum ergo abuſum reprehendit, idque recto vſu reliqui Orbis; per arrogantiam quippè obrepſerat.

Obij.5. Mater eſt maior filio; atqui de Eccleſia ait Aug. ſer. de S.Paulo, *Ipſa genuit Petrum, & Paulum pariebat*; ergo maior eſt Eccleſia, quam Petrus. Reſp. diſt. maio. filio paruulo, & adhuc ſub cura materna, concedo; filio regnante, nego; idq; patet etiam in matre Regis politici. Papa erat filius, iam non eſt filius, ſed Pater Eccleſiæ, Pater inquam in regimine.

Obij.6. Papa eſt Miniſter Eccleſię iuxtà cap. *Omnibus* 24. qu. 1. ergo eſt ſub Eccleſia. Reſp. eſt Miniſter miniſterio ſollicitudinis, non autem ſubiectionis, vel inſtrumentalitatis. Et licèt ex humilitate velit appellari *Seruus Seruorum Dei*, id non pręiudicat Maieſtati, nam etiam Chriſtus dixit Mat.20. *Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare*.

Obij.7. Dixit Dominus Petro Mat.18. *Dic Eccleſię, ſi Eccleſiam non audierit &c.* Ergo recurrit Petrus ad iudicium Eccleſiæ. Reſp. iuxtà dicta ex Sco.4.d.19. a.5. quod ſi illa accipiantur, vt ſpecialiter dicta Petro, ſenſus eſt. Primò, corripe ſecretò paternè; deinde coram aliquibus; demum adhibe cenſuram Eccleſiaſticam, vt Iudex, atque ita *dic Eccleſię*, vt illum vitet excommunicatum; quod ſi Eccleſiam tali facto non conuerſandi repræhendentem, & caſtigantem non audierit, ſed paruipenderit, ſit tibi ſicut ethnicus, ſeù incorrigibilis, neque de eo cures, vt filio, ſed reputa, vt ethnicum hoſtem, & abhominabilem publicanum. Hoc planè ſenſu D. Gregor. epi. 165. ſcribit ad Ioannem Epiſc. Conſtantinop. ob arrogatum titulum Oecumenici: *Seruamus, quod pręcepit Veritas; ſi peccauerit in te frater tuus &c. Ego quidem per reſponſales meos ſemel & bis verbis humilibus, hoc quod in tota Eccleſia peccatur, corripere ſtudui. Per me ſcribo; ſi in mea correptione deſpiciar, reſtat, quod Eccleſiam habeam adhibere.* Ita quidem egit; nam Reſponſalibus ſuis, ideſt Nuntijs mandauit, ne in ſacris ei communicarent. Idem ergo eſt audire Eccleſiam, quod eſt audire Papam per Eccleſiam.

Obij.8. Petrus nominauerat ſui ſucceſſorem Clementem, atqui ſucceſſit Linus electione Eccleſiæ; ergo hæc præualet Petro. Reſp. cum Gloſſa in cap.*ſi Petrus* 8. qu.1. quod id factum eſt de conſenſu Clementis; qui ſuo iuri ceſſit pro pace Eccleſiæ, & ne id traheretur in exemplum. Vtique ſicuti Petrus non fuit electus ab Eccleſia, ita potuit ipſe nominare ſucceſſorem, neque id temere feciſſet; verumtamen ſatis fuit, oſtendiſſe poteſtatem; nàm multa licent, quæ non expediunt.

Obij.9. ex cap.*Item Symmacus* 11.qu.7.vbi Concilium ſtatuit, reſtituendum Pontificatum Symmacho, & mox examinari eius cauſam. Reſp. Symmachus

machus ſe ſponte ſubiecit examini Concilij; quo item pacto Leo quartus, vt habetur cap. *Nos ſi incompetenter* 2.qu.7. Ita & Paſchalis primus purgauit ſe coram triginta Epiſcopis de imputata cæde, & Damaſus de adulterio coram quadraginta duobus, cap. *mandaſtis*, & cap. *auditum* 2. qu.4. Nec tamen fuit id, facere eos iudices perſonę, ſed teſtes innocentię. Siquidem non poteſt Pontifex ſubmittere ſeſe humano iudicio, cum nequeat eſſe ſub Clauibus, qui tenet Claues. Leo quartus cap. *Nos ſi incompetenter* vult emandari, ſi quid errauerit; ſed vult emendari à ſe, non ab alio. Etenim ſuperioritas, quam habet Papa ſupra omnes Chriſtianos, eſt de Iure Diuino ex Chriſti inſtitutione, adeoque non poteſt eam alteri ſubmittere, alias eo ipſo cedit Pontificatu. Hinc ait D.Tho.4.d.19. quod Papa non poteſt, alicui concedere authoritatem, illum excommunicandi.

Obiji 10. Sicque obganniunt hęretici; ſi Papa eſt ſupra Concilium, quid vociferatur, Concilium, Concilium? potius clamandum, Papa, Papa. Reſp. Idem eſt dicere Concilium, ac dicere Papa, & ſolum additur ſolemnitas modi certiſſimi, proferendi ex Cathedra definitiones, & Dogmata Fidei; nullus enim prenotatorum Sorbonicorum dubitat, Papam loqui ex Cathedra, dum loquitur in Concilio, vel approbat Concilia. Hæc ſatis de, & pro Eccleſiaſtica Hierarchia; vbi iam vides, irrefragabile Axioma Fidei, normam quoque morum eſſe doctrinam publicam Vicarij Chriſti, Summi Pontificis, Papæ, videlicet, Paſtoris, & Patris Romanę Eccleſię. Ad caput hoc ſi conferas quaſcumque de credendis, vel Chriſtianè agendis controuerſias, erit illud, quod in fine Dialogi aduer. Luciferian. profert Orthodoxus Hieronymus, *Omnes propoſitionum riuulos vno Eccleſię Sole ſiccare*. Sed iam ſupereſt Synodorum Syllabus Oecumenicarum.

CONCILIA APPROBATA.

Primum. Nicęnum anno 325. contra Arianos.
Secundum. Conſtantinop. an.381. contra Macedonium.
Tertium. Epheſin. an.428. contra Neſtorium.
Quartum. Chalcedonen. an.451. contra Euthychem.
Quintum. Conſtantinop.II. an.553. contra Origeniſtas.
Sextum. Conſtantinop.III. an.681. contra Monothelitas.
Septimum. Nicæn.II. an.787. contra Iconomachos,
Octauum. Conſtantinop.IV. an.869. contra Photium ſedis inuaſorem.
Nonum. Lateranenſe an.1122. pro recuperanda Terra Sancta.
Decimum. Later.II. an.1135. contra Antipapas.
Vndecimum. Later.III. an.1179. contra Valdenſes.
Duodecimum. Later.IV. an.1215. pro Terra Sancta.
Tertiumdec. Lugdunenſe an.1245. contra Fridericum Imp. Secund.
Quartumdec. Lugdun.II. an.1274. contra errores Græcorum.
Quintumdec. Viennen. an.1311. contra Begardos & Beguinas.
Sextumdec. Florentinum an.1438. pro vnione Grecorum.

Deci-

Decimumſept. Lateran.V. an.1517. contra pſeudoſynod. Piſanam.
Decimumoct. Tridentinum an.1545. contra Luther. Caluin. &c.

CONCILIA REPROBATA.

PRimum. Antiochen. an.345. Arianor.in Diuum Athanaſium.
Secundum. Mediolan. an.354. Arianor. in Fidem Nicænam.
Tertium. Ariminen. an.363. in vocem *Omouſion*.
Quartum. Epheſin.II. an.459.Eutychianor. in Flauianum Patriar.
Quintum. Conſtantinop. an.728. Iconomachorum.
Sextum. Conſtantinop. an.754. item Iconomach.
Septimum. Piſanum an.1512.quorundam Card.in Iulium Secund.

Concilia partim approbata, & partim reprobata.

PRimum. Sardicenſe an.350. in cauſa Athanaſij actum.
Secundum. Syrmienſe an.356. in quo duę oppoſitæ formulę Fidei.
Tertium. Quiniſextum, ſeu Trullanum an.692. in quo Canones 102. aliqui autem approbati à Papa Adriano, alij reprobati à Sergio.
Quartum Francofordienſe an.794. quod approbatur, vbi decernit, Chriſtũ non eſſe Filiũ Dei adoptiuum,at reprobatur vbi contra Sacras Imagines.
Quintum. Conſtantienſe an. 1415. cuius articulus de Concilio ſupra Papam reijcitur in Concil. Florent.
Sextum. Baſileenſe an.1431.cuius nil eſt ratum, niſi quædam diſpoſitiones circa beneficia, quas Nicolaus Quintus pro bono pacis firmauit.
Hæc pauca indicaſſe Introductorij eſt,

CATALOGVS.
Hiſtoricotheologicus de Hoſtibus Eccleſiæ.

TOt inter Apocalypſis myſteria conſideratione exigit ſingularem illud capite 17. vbi in fronte magnę Babylonis nomen erat inſcriptum, *Myſterium*. Vtique ſinonymum eſt *Antichriſtus*, de quo aperte Paulus 2. Theſ.2. *Myſterium iam operatur iniquitatis*, & *reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui*. Interficienda gladio de Chriſti ore procedente vtrimq; acuto, per doctrinam Scripturæ, atque authoritatem Eccleſię Babylon Antichriſtiana, videlicet infidelitas, aptiſſimè ſe finxit in fœminam. Effœminatus quippè animus, aut initium eſt, aut ſcopus infidelitatis in brutalem vertendus, quarè & bellue inſidebat ſeptem capitum denis cornibus Decalogum Diuinæ legis impetentium. Hęc Hydra ſepticeps hiſce attollit ſe ſuperbiæ ceruicibus, nimirum ſeptenis infidelium ſectis, quorum tartareæ ſunt phalanges, Athei, Philoſophi, Idololatrę, Iudæi, Mahometiſtæ, Apoſtatæ; Hæretici. De his omnibus illud proferendum, quod ait Hieronymus ad Cteſiphon. contra Pelagianos; *Sententias eorum prodidiſſe, ſuperaſſe eſt; patet prima fronte blaſphemia*. Et quidem, Philoſophis exceptis ignorantia inter ſcientias laborantibus, tales ſunt, quas buccis turgentibus effunduut, ineptię; vt pro argumento riſus

eſſet

eſſet ſatis, ni deplorandam talibus inſanijs patrarent Animarum cladem.

Officium ergo Catholici Sacerdotis exigit, vt tamquam bonus miles Chriſti per arma Virtutis Dei à dextris, & à ſiniſtris, Diuinæ Scripturæ ſententijs, atque Eccleſiaſticorum Dogmatum regulis inſtructus, præfatas ſeptem gentes exterminet, olim figuratas Deut. 7. in Hethęis, Gergeſæis, Amorrhæis; Chananæis, Pherezæis, Heuæis, Iebuſæis. At profectò non patitur opuſculi breuitas, vt de errorum articulis digladiemur; quapropter ſicuti præcedens tractatus claſſicum cecinit, hæc ita appendix hoſtiles copias explorat; cæterum parentur in latis Theologiæ campis certamina. Quemadmodum autem Moyſes illum ſeptenum hoſtilem populum deleturus præmiſit exploratores; ita planè nunc agimus, vbi ſingulas luſtrando ſectas, de earum conditione, & origine quædam non neſcienda referemus. Præmonitum interea Lectorem velim, in exhibendo Hæreticorum ſchemate non mediocrem eſſe difficultatem, idque tum in Catalogo numeri, tum in numero hæreſum, atque item in Chronologia; eo quod in his Veteres Scriptores quædam tacitè, alia obſcurè, nec omnia conſentaneè retulerunt.

Primus, quem habeamus de Hæreticis diſſertatorem, fuit D. Irenæus; poſt hunc Tertullianus, deindè Epiphanius, qui aduſque ſuum æuum octoginta hæreſes enumerat. Auguſtinus quoque de Hæreſibus ſcribit, eique Synchronus paulò ſenior Philaſter Epiſcopus Brixienſis. Poſterioribus Sæculis fuere, Guido de Perpiniano Carmelita Epiſcopus Elnenſis, & Bernardus de Lutcemburgo. Apud hos Catalogorum textores, nec leuis, nec raro occurrit ſcrupulus. Nonnunquam enim, notata hæreſi, obliteratus eſt author, eiuſque ætas, vt vbi Auguſt. & Philaſ. illum errorem recenſent, non licere Chriſtianis calceamenta, ex quo Secta eſt appellata Diſcalceata, Quandoque ob vocabuli ſimilitudinem diuerſę pro vna ſecta ſunt habitæ, vt Cathari, & Cathariſtæ, quorum primi ad Donatianos, alij ad Manichæos attinent; alias ex oppoſito vna multi nomina pro multis eſt recenſita; vt Montaniſtæ, & Cataphriges. Non raro inpinguuntur errores vni Sectæ gratuitò, fortaſſis, quòd aliquis eiuſmodi Sectarius quaſi caſu id protulerit; atque ita non paucis onerat Græcos Guido præfatus, à quibus tamen cenſendi ſunt immunes; cum de huiuſcemodi grauiſſimis, v. g. damnandas eſſe ſecundas Nuptias, Confirmationem non eſſe Sacramentum &c. non ſit diſputatum contra Græcos in Concilio Florentino, cùm demum vltimò vniti ſunt Eccleſiæ Romanæ.

Mirandum quoque pręſertim in Philaſtrio, poſita quædam inter hæreſes innocenter, cuiuſmodi ſunt; Spiraculum vitæ inſuflatum Adamo fuiſſe ipſam Adæ Animam; Corpus Adæ formatum antè animam; incertum eſſe annorum numerum à creatione Mundi elapſorum; antè ædificationem Babelis vnicam in Mundo fuiſſe loquelam. Hæc recenſita corripit Alphonſus de Caſtro, nec ipſe tamen omninò expers næui; vt vbi Verbo *Imago*

Epipha-

Epiphanium putat contrarium Sacris Imaginibus, cum tamen ſciderit velum præ foribus Eccleſiæ pendens Imagine pictum non Sacra; ſiquidem inter epiſ. Hierony. eſt 60. hæc D. Epiphan. qui ſcribit; *Cum vidiſſem hominis pendere Imaginem, ſcidi illud*, quaſi dicat, non ſciſſurus, ſi fuiſſet Chriſti vel Sancti, atqui erat *quaſi Chriſti, vel Sancti cuiuſdam*. Non ergo fauet Iconomachis hic locus, quin potius aperte percutit; Si enim erat *quaſi Chriſti*, ideòque ſcidit, hoc innuit vſum pingendi in huiuſcemodi Imaginē ipſam Chriſti. Hæc idcirco præmitto; vt dum venerim ad recenſendum Catalogum Hæreticorum, nemo aut miretur, ſi aliquantula mei diligentia non fuerit intentum exactæ narrationis aſſecuta; aut repræhendat, ſi non tot infarcinauero Heterodoxorum propoſitiones, edoctus ex alieno lapſu, procedere ſobriùs.

Abſtinere item congruentius putaui à narrandis aliquibus, quos in Catalogum hæreticorum trahunt, cuiuſmodi ſunt apud Prateolum Petrus Ioannis, & Thomas Caietanus; quippè primi doctrina calumniam paſſa intolerandam ab æmulis, examinata deindè iuſſu Sixti Quarti inuſtam euaſit notam, & eum ſatis defendit à cenſura Lucas Vuadingus. Alter etiam non patitur infamiam hæreſeos, quia nec pertinax, nec de hoc condemnatus. Idem eſto iudicium de Raymundo Lullo, pro quo etiam lege Vaſquem p. p. diſt. 133. cap. 4. deque eo dicemus infra. Neque item cum hæreticis alligabo Michaelem Baium Cancellarium Vniuerſitatis Louanienſis; quandoquidem etſi eius propoſitiones 79. damnatæ ſint per Pium Quintum, Gregorium Tertiumdecimum, & Vrbanum Octauum; ipſe tamen ſeſe retractauit ſolemni ſcripto, vt refert Claudius Fraxen in Scoto Academ. tom. 3. tract. 2. fuitque retractatio anno 1580. Sed iam enarrationem Sectarum aggrediamur.

CAPVT PRIMVM.

De Atheis, Philoſophis, & Idololatris.

DEus Optimus Maximus verè longanimis, & multum miſericors dedit homini mentem, & linguam, nec deeſt aliquis animalis homo inſipienter dicens in corde, vel quandoque ore, non eſſe Deum. *Atheos* Græcè id eſt, quod abſque Deo, videlicet, negans Dei exiſtentiam ab omnibus Creaturis prædicatam. Quæcunque enim finita natura proteſtatur, non eſſe à ſe; adeòque eſſe ab alia, quæ ſit à ſe; quare, & habeat neceſſe eſſe, & infinita ſit. Quod enim à ſe eſt, infinitum eſt. Nam ſi ens abſtrahibile eſt à finitate, iam finitas eſt conceptus contrahens conceptum communiorem entis, adeòque & admittit oppoſitum diſtinctiuum infinitatis; adeòque infinitas competit enti. Quod ſi cui competit, vtique enti à ſe exiſtenti competit, idque voco Deum. Prætereo alias demonſtrationes; id tantum

præopto

Digitized by Google

præopto, vt antequam de Deo quis, aut de Fide diſſerat, Mundum ipſum perluſtret. Ingrediatur in ſe ipſum, ſeque dignoſcat animal rationale, adeòque obligatum ſtare rationi, & cedere veritati. Egrediatur mox, & conſideret Cœlos, & Elementa, rerumque tot ordinatas naturas. Pergat poſtmodum, & examinet homines, eorumque temporales Reſpublicas. Libret item ipſorum varias de veritate ſententias, & maximè de veritate credenda, ſeu Religionis Diuinę. Demum aut neget quidquid non viderit, nilque à bruto differet, niſi quod monſtrorum ſummum rationale irrationale erit; vel ſi aliqua ante nos fuiſſe, & ſcriptis ea conſignata eſſe concedat; tum demum in Bibliothecam fas eſt introire, & inter contradictorias hominum aſſertiones perquirere veritatem.

In Mundo itaque extra Catholicam Eccleſiam reperio Sectas iam prænotatas numero ſeptenario, quarum prima eſt Atheorum. Huiuſmodi fuere Diagoras Mileſius, ab Athenienſibus ob Atheiſmum vrbe pulſus, & Theodorus Cyrenæus, de quibus Cicero primo de Natu. Deo. Talis item Lucianus, & nouiſſimè à Machiauello euomita, & clam fætens Secta Politicorum; qui non credentes animæ immortalitatem, immò nec Dei exiſtentiam, ſolum prætextum induunt Religionis, & Fidei, ne odio ſint communitati hominum. Qua in re admirandum, & ſenſibile eſt argumentum; nullam vnquam eſſe potuiſſe humanam politicam, ſeu Rempublicam abſque aliquo Deitatis cultu; ad id videlicet pondus naturæ inſitum etiam nolentem trahit voluntatem.

Philoſophos pono poſt Atheos; quia naturali diſcurſu demonſtratam agnoſcunt primam Cauſam, ſeu Primum Ens; at omni Religionis ritu deſtituti. Nil mirum, ſi in multos inciderint errores, quos videre, & ridere licet apud Plutarcum l. 1. de Placitis Philoſ. Siquidem Philoſophia inter euidentias cæcutit, atque in obſcuro Fidei illuſtratur. Nil ergo dicendum de errore Ariſtotelis adſtruentis Mundi æternitatem, ac Diuinæ actionis neceſſitatam ad extra alligationem; de Pythagoræ Metempſychoſi, ſeu animarum tranſnigratione, ac alijs Sapientum fatuitatibus. Vno ictu proſternitur Philoſophia; ſi nempè cocluſeris, inſufficientem illam homini eſſe; quòd egregiè præſtat D. Thomas in lib. cont. Gent. & Scotus qu. 1. Prol. & id quidem palam conuicta fatebitur. Iuterrogo enim Philoſophum; quid præ cæteris optandum homini? Quodue eſt ſupremum nobis cogitandum negotium? Quis vltimus, & ſummus finis? Reſpondebit; Fœlicitas, ſeu Beatititudo. Repeto iam; & in quo hæc conſiſtit? aut quibus medijs aſſequi licet? Ecce ſtatim in Philoſophis controuerſia. Reſpondet enim Ariſtoteles, Beatitudinem eſſe in cognitione Metaphyſica, de Deo præſertim; at Epicurus eam ponit in voluptate hilaritatis; Zeno autem eiuſque Stoici in virtutibus moralibus reddentibus hominem pro quauis fortuna tranquillũ.

Hoc loco duo ſtatim patent contra Philoſophiam in hoc diſſidio Philoſophorum. Primò, quod contra conſcientiam humanitatis poſuere in tali-

Digitized by Google

bus humanam fœlicitatem. Supponimus enim cum Philoſophis, eam eſſe poſſibilem, atqui Philoſophi eam fingunt cum impoſſibili. Nam quomodo Ariſtotelica Beatitudo ſpeculari, vbi quo plus cogitas, eo magis elongatum te cernis à clara veritate? Et quæ perfectio fœlicitatis, te dumtaxat videre imperfectum, & per ſtudia nil aliud addiſcere, niſi tuam ignorantiam? Quæ autem Beatitudo Epicuræa, vbi vel delectaris in ſenſu cum brutis, vel in ſenectute fractos, & dolentes pateris ſenſus, velis, nolis, quando magis optanda eſt Beatitudo, ſi ſit poſſibilis? Qualis demum Stoica reddet verè imperturbabilem vitam tot aduerſis oppugnatam? Dum tua te pertrahit concupiſcentia naturalis in voluptatem iniuſtam, vel ſequeris vt captiuus, & miſerè vitioſus es; vel repugnas vt bellator, & non es tranquillus, nec eſt Pax in bello, ſed poſt; quando autem deſinet hoc bellum ſenſus, & rationis? Vtique militia eſt vita hominis tota.

Secundò perpendo, Philoſophos in aſſignanda noſtra fœlicitate eſſe diſcordes; ergo non patet, in quo ea ſit; ergo ſi demus, vnum Philoſophum attigiſſe eius veritatem, iam ſequitur, & hunc dumtaxat diuinaſſe, & ſolum caſu incidiſſe in veram fœlicitatem; alterum verò ſe putare fœlicem falſa opinione, atque ita eſſe fœlicem, quia ſua ſorte tranquillum, infœlicem autem reuera, quia deceptum. En tota clamat Philoſophia, ſe eſſe cęcam, & inſufficientem ad id, pro quo inſtituta eſt, videlicet ad bonum, ad perfectionem, ad fœlicitatem hominis. Ergo indiget Fide à Deo reuelata, ſeu lumine ſupernaturali.

Iam nunc venit prima hominum ſeries profitentium Religionem Diuinam; atqui deformiter tribuit Deitatem Idolis. Ipſa autem naturalis Philoſophiæ euidentia omninò conuincit hunc errorem, ſeu ponendi plures Deos, ſeu concedendi formalem Diuinitatem Idolis, ſeu venerandi in ſtatuis homines non hæroicæ Virtutis, immò per exceſſum vitij deteſtabiles, vti fuerant Saturnus, Mars, Venus &c. Cœpit Idololatria, multiplicatis hominibus poſt diluuium circa tempora Nembroti. Negligentis Mundi Verbum Dei, quod ab Adam ad Noe, & per hunc ad Nepotes traditione dabatur, cacozelus peperit idola, vt eſſet modus aliquis Religionis; quippè ſine cultu aliquo impoſſibile eſt, homines obedire Principi, & ciuiliter viuere. Increuit eouſque ea ſuperſtitio, vt Romani cæteroqui adeò docti, & prudentes tot diuerſæ rationis Deos collegerint, qui triginta ſex millium attingerent numerum, teſte Varrone. Optimè de hac Vrbe D. Leo Ser. Sanct. Apoſt. *Magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe Religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem.*

Euangelium tot monſtra deleuit; ſed neque adhuc totus purgatus eſt Orbis, vbi videlicet Apoſtolatus non penetrauit, vt inter Indos vlteriores Americæ, in Indijs Orientalibus, apud Tartaros remotiores, eorumque conterminos Chinenſes, in Iapponia, & alibi. Inexcuſabiles planè ſunt vel ipſo reclamante inhumano ritu. In multis hoc ſæuum referam. Anno 1532.

ſcripſit

Digitized by Google

ſcripſit ad noſtrum Generale Capitulum Fr. Ioannes de Zumarraga primus Mexicanorum Archiepiſcopus, in Vrbe Mexici, vbi Diabolus colebatur, offerri tunc ſolita quotannis vltra viginti millia corda è puerorum, puellarumuè pectuſculis extracta viua. Hic iam noſcamus Diuinum beneficium, quod nati ſimus hoc tempore, & loco, videlicet de Matre Eccleſia; idque magis, magiſque placebit recogitando ſequentia.

CAPVT SECVNDVM.

De Mahometiſtis.

IAm venerat in carne Deus, iam toto Romano Imperio perditis Idolis, vbique Crucis Vexillum fulgebat; cum in fine ſexti Sæculi Chriſtiani expuit Orcus putidum catharma Pſeudoprophetæ Mahomet, quod vtique nomen congruit, ſiquidem Arabicè idem eſt, quod furor, vel indignatio, vt refert Quareſmin. in Theat. Ter. Sanct. ex quo etiam promo ſinopſim mortiferæ vitæ. In Arabia fœlice infœliciter natus eſt, patre idololatra Abdula Iſmaelita, & matre Iudæa. Adoleſcens camelarium egit diuitis viduæ Tadigæ, mox eiuſdem maritus. In Palæſtinam profectus, à Iudæis, & Chriſtianis multa didicit, quibus abuteretur. A Dæmone correptus, & comitiali laborans, fingebat vxori, non eſſe morbum caducum, ſed Gabrielis Archangeli conſpectu, & colloquio proſterni; idque confirmabat Sergius Monachus, ibi exul ob hæreſim Arianam, ac Tadigæ amicus. Cœpit ergo ſe Mahomet iactare Prophetam, adhęſeruntque ei decem Iudæi, ſuſpicati expectatum Meſſiam ſuum, eo quod Circumciſionem approbaret, ipſumque in Chriſtianos concitauere. At videntes edentem de camelicarnibus Lege Moſaica vetitis, deſeruere.

Ille verò adiutus à Baheria hæretico Iacobita, atque à Iudæis, Abdala, & Phinees, legem conſcripſit Alphurcam, ſeu Alcoran, ex omni Secta aliquid capiens; idque fuit anno 622. Inter alia hæc ſuffarcinauit. Cum idololatris Arabiæ Venerem colentibus, teſte D. Hieron. in Hilario. diem Veneris feſtiuum retinuit, reiecta alioqui idololatria. Cum Iudæis admiſit Circumciſionem, & faſſus eſt, Moyſen Sanctum, alioſque Patriarchas, & vetus teſtamentum à Deo datum; vtque eis non diſpliceret, prohibuit eſum porcinæ carnis. Cum Sabellio negat Trinitatem; cum Ario docet Chriſtum Sanctum quidem Prophetam, ſed meram Creaturam; cum Manichæis ait, Chriſtum non fuiſſe crucifixum, ſed quamdam Chriſti vmbram; cum Donatiſtis omnia Eccleſiæ myſteria refutat; cum Antropomorphitis Deum fingit corporeum; cum Iconomachis abigit Sacras Imagines; cum Cerintho beatitudinem ſtatuit in delicijs carnalibus, & turpibus; cum Tatiano vinum execratur. Reliqua pertranſeo centum tredecim fabellarum, quas ex ea ridicula, & deteſtanda colluuie enumerat Enodius Monachus.

Porro tantus impoſtor additis opinioni armis, dum Imper. Heraclius negligit obuiare, quaſi paruipendens paruam Arabum vilium commotionem, occupauit Arabiam, Regnumque poſuit Sarracenorum, ſeù potius Agarenorum, & Sectam Alchorani promulgauit. Facile id fuit ex occaſione, quod Oriens Monothelitarum erroribus turbidus iam neſcibat, quid crederet. Impiam exhalauit animam anno 630. apud Mecham; mox tranſlatus in aliam Arabiæ vrbem Medinam Tamalbi habet ardentes, vt referunt, ſex mille lampades. Inſanæ illius doctrinæ diſcipulos reliquit vltra viginti millia, quorum capita, Homer, & Haly, iſtumque ſectantur Perſæ, dicti obinde ab alijs Schiſmatici,eo quod Alchorano addiderit Haly ſuam expoſitionem. Qua in re iterum cernis,nullam præter Catholicam noſtram eſſe Religionem, quę duo diſparata Regna teneat. Cęterum quam ſint inexcuſabiles, attendentes tam brutali dogmati, ex ipſo patet; dum vetat de Fide diſputari,iubetq;ſolo gladio tueri.Profectò Veritas nō veretur examen.

Liranus, Ioannes Annius, Genebrardus hunc putant illum Antichriſtum in Scriptura prænuntiatum. Et quidem ſuadet opinionem tam brutalis lex, & quod poſt Chriſtum nemo ſit auſus iactare Legislatorem, niſi Mahomet, idque tanto ſucceſſu. Aduerſatur huic ſententiæ Pererius in Apocal. & obijcit aliquid boni in Mahometiſtis, vt eleemoſynas, & ieiunia. At dico; numquid non eſt prædicta hypochriſis Antichriſti? Futurus erat populi ſeductor, quod quidem exigit laruam pietatis. At præterea, qualis religio ieiunij integro menſe Bairam nil guſtare diu, ſed noctu ad nauſeam, & vomitum ſe ingurgitare, quaſi noctu non videat Deus?

Concurrunt, & alia ſigna in Mahomete, nam colitur eius nomen beſtialis pſeudoprophetæ in ipſo loco Templi Dei in Ieruſalem; quippe ibi eſt modo Meſquita. Se extulit ſupra omne id, quod dicitur Deus, ſupra Moſen dictum Pharaonis Deum, & ſuper verè Deum Chriſtum, vbi aſſeruit, ſe à Deo miſſum, vt legum præcedentium correctorem. A Iudæis habitus eſt in exordio pro Meſſia. In capite, & in manu ſignat, dum commendauit legem manibus armatis ſæuitia, neque in capite geſtare turbantem viridem licet cuique, niſi Mahometicis. Miracula de eo narrant, qualia profectò deceant; nam aiunt, aſinam voce humana eum compellaſſe ſigillum Prophetarum. Necromanticus Propheta Balaamo deterior canonizandus fuerat ab aſina; & fortaſſe ita impletum eſt illud Apocal. 13. *Datum eſt illi, vt daret ſpiritum imagini beſtiæ, & vt loqueretur imago beſtiæ.*

Aliud conſideratione dignum eſt in Apocalypſi ibidem, vbi prædicitur Antichriſti nomen, *Numerus eius ſexcenti ſexaginta ſex*. Liber hic editus primò eſt Græcè; atqui Græci litteris vtuntur pro numeris, itaut *Alpha* det vnum, *Vita* duo, & ita vſque ad decem, mox viginti, triginta &c. vſque ad centum, deinde bis centum. Ita planè nomen Mahometes Græcè ſcriptum dat 666. Immò, & latinè, ſi in Alphabeto ponas ſuo loco K, & pariter proceſſeris, atque ſcribas *Makumetus*. Denique videtur impoſſibile,

alium

alium fore nebulonem in Mundo, per quem & Diabolus vltimas euomat contra Eccleſiam furias, cuique aptius, quam Mahometi quadret illud D.Hierouymi Epiſ.140. *Chriſtus totus in dextris eſt*, *Antichriſtus in ſiniſtris*. Cæterum hæc dicta ſunt ſalua oppoſita de Antichriſto futuro opinione.

CAPVT TERTIVM.

De Iudæis.

ISraeliticæ ſtirpi Deus promiſerat, de ea naſciturum Mundi totius Regem, dicendum Meſſiam, vtpotè miſſum; de quo moribundus Iſrael Gen.49. *Ipſe erit expectatio Gentium*, in quem nempè erant credituri Gentiles. Id quidem patet impletum in nobis, qui Ieſum Chriſtum adoramus; & quidquid de Chriſto Meſſia prædixerant Veteris legis Oracula, id totum in iſto Saluatore noſtro cernimus adimpletum. Et certè inexcuſabiliter Iudæus arguitur hoc miraculo patentiſſimo; quod tempore fęcis Iudaicæ, iam deſtructa funditus ea Republica, viliſſimè habitis vbique Iudęis, diſperſiſque, vt ſtercus terræ, potuerint pauculi, & pauperculi Iudæi in Chriſtum Crucifixum credentes, conuertere, & ſubijcere Mundum vni homini Iudæo, abſque fauore, abſque armis; non occultando, ſed ſtatim deprædicando mortem turpiſſimam Crucis inter Latrones; & proponendo hunc Crucifixum, credendum, & adorandum verum Deum Mundi Creatorem.

Qua in re cooperabantur per ſecretiſſimam Dei Prouidentiam ipſi hoſtes Iudæi, qui iam diſperſi notificauerant Sacros libros Prophetarum, itaut non poſſet eſſe in Apoſtolis ſuſpicio de fraude; quare ait Aug. ſer.67. de diuer. *Sparſi ſunt vbique Iudæi portantes Codices, quibus Chriſtus prædicatur*. Prophetatum vtique fuerat de Meſſiæ Natiuitate ex Matre Virgine Iſa. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet*; de loco Natali Mich.5. *Et tu Bethlehem ex te egredietur Dominator in Iſrael*; de prædicatione Iſa. 61. *Spiritus Domini ad annunciandum manſuetis miſit me*: de Miraculis Iſa. 35. *Tunc aperientur oculi cæcorum &c.* de Paſſione Iſa.53. *Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras*; de Reſurrectione Iſa. 11. *Et erit Sepulcrum eius glorioſum*; de Eccleſia Malach. 2. *A Solis ortu ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus*. Hæc ergo prædicta de Meſſia, ſunt adimpleta in Chriſto; de cuius aduentu ter clariſſimè prænotatum eſt tempus.

Primò Gen.49. *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de fęmore eius, donec veniat, qui mittendus eſt*. Hæbraicus textus habet, *Non auferetur Virga*; Vnde contorquent Rabbini, ſenſum eſſe de tribulatione. At ſequitur, *& Dux*; adeoque patet ſenſus de Virga Dominij. Erat ergo venturus Meſſias antequam tribus Iuda amitteret dominatum. Iam nunc quæro, vbi eſt principatus Iudaicus? Ergo euidens eſt iam veniſſe Meſſiam. Et

quidem

Digitized by Google

quidem venit tempore Herodis Idumæi à Romanis intruſi, & qui denique ſuſceptus eſt in Regem ab ipſis Iudæis. Ob aliquas Iudæorum tergiuerſationes in textu allato, accipe claram explicationem. Non auferetur, ſeu non amittetur regimen ſupra Tribum Iuda, ſeù ſuper Regnum Iudaicum Ieroſolymæ, neque Dux, videlicèt aliquod Caput gerens perſonam publicam in Republica eius Populi, deſcendens de Tribu Iuda, donec veniat Meſſias. Atqne ita clarus ſenſus eſt in ſumma, venturum Meſſiam adhuc integra Republica Iudaica; atqui hæc omninò deleta eſt à Tito Veſpaſiani; ergo ante iam venerat Meſſias.

Neque obijcias; in captiuitate Babylonica etiam deſijſſe regimen Iudaicum; nam inſto clariſſimè. Quia deſijt tunc; nè putarent, iam veniſſe prænunciatum Meſſiam, Deus prædixit periodum captiuitatis, nempè ſeptuaginta annos, & dedit tunc maximè Prophetas plures; at modo neque diſperſionis huius tempus eſt limitatum, neque poſt ruinam Reipublicæ datus eſt eis vllus Propheta; immo defiere Prophetæ ſtatim poſt captiuitatem Babylonicam.

Secundò prędictus eſt aduentus Meſſiæ tempore ſecundi Templi à Zorobabele inſtaurati Malach.3. & Agæi 2. vbi prædicitur fore maior Gloria eius ſecundi, quam primi; atqui hoc ſecundum à Tito eſt funditus euerſum. Tertiò autem clariſſimè Dan.9. prædicitur venturus Chriſtus, & occidendus hebdomada ſeptuageſima poſt datam Nehemiæ licentiam, vt reædificaretur Ieruſalem. Id intelligendum de hebdomadibus annorum eo modo, quo Leuit.25. habes, *Septem hebdomadas annorum*; & quidem facilè eſt computare annos quadringentos octoginta ſeptem à dicto tempore Nehemiæ ad Chriſti noſtri mortem; Vtcumque ſit; iam præteriere ſeptuaginta hebdomades, ſeù dierum, ſeù Menſium, ſeù annorum; quid expectat Iudæus? Nunquid hebdomades nuſquàm nominatas ſeculorum?

Obijcit; non eſſe impletum illud ſignum Iſa.40. *Omnis Vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur*; & illud *Habitabit lupus cum agno*. Item, quod prædicitur Meſſias venturus cum Maieſtate. Denique à Deo præceptam Circumciſionem, & Sabbathi cultum, quod tamen Chriſtiani non ſeruant. Reſp. illa ſunt metaphoricè dicta, quòd nempe omnes Chriſtiani erant coæquandi in hoc; quòd, tum humiles valles pauperum, tum ſublimes montes principum, æquè ſunt filij Eccleſiæ, ijſdem legibus adſtricti, de eadem Chriſti communione refecti. Sic ergo in Eccleſia vna habitaturus erat lupus cum agno, nempè nationes cæteroqui diſcrepantiſſimæ. Ita vtique eſt figurata locutio, vbi dicitur Deus Deut.4. *Ignis conſumens*. Et quidem ſi omnis vallis impleatur, & montes coæquentur, iam aqua Maris totam cooperiet tellurem, reddetque inhabitabilem, elatis vallibus aluei marini. Quod dicitur de aduentu in Maieſtate, vtique ſic erit in ſecundò aduentu ad iudicandum Mundum; & ex parte impletur nunc, vbi Chriſto iam ſeruiunt incliti tot Reges.

Quan-

Digitized by Google

Quantum ad Circumciſionem, & Sabbathum; quæcumque erant Moſaica purè, erant abroganda; nam futurus erat Meſſias Legislator, vt prædixit Moyſes Deut.18. *Prophetam de gente tua, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus; ipſum audies.* Quid eſt illud *ſicut me*, niſi Legislatorem? Ergo mutaturus erat legem Moyſi. Stat Decalogus in his, quæ non Moſaica, ſed naturalia ſunt, at Moſaica erant abroganda; alias fruſtra venturus fuiſſet Legislator. Et quidem abrogandam legem veterem prǽnunciauit Deus Eze.20. *Dedi eis prǽcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent.*

CAPVT QVARTVM.

De Apoſtatis, & Hǽreticis.

PEruenimus iam ad illos, qui aliquando fuere in Chriſti Eccleſia, & eius deinde facti ſunt inimici. De iure ſubſunt Eccleſiæ, quia in eam renati per Baptiſmum; at de facto ſe ſubtraxerunt, deſertores, & rebelles. Diſtinguendum eſt ſchiſma ab hæreſi. Duplex eſt in Eccleſia vnitas, per Fidem, & per Charitatem. Schiſma idem eſt, quod ſciſſio, & propriè ſignificat ſciſſuram Charitatis, videlicet, eſt diuiſio, ſeù ſubtractio ab obedientia Eccleſiæ. Hæreſis autem eſt ſciſſura Fidei, videlicet, eſt error intellectus contra Dogma Catholicæ Eccleſiæ. Si non adſit pertinacia, eſt hæreſis materialis; ſi autem cùm pertinacia ſit, eſt hæreſis formalis, & facit formaliter Hæreticum, atque ab Eccleſia præciſum. Duplex autem poteſt eſſe ſchiſma contra Eccleſiam; vel enim eſt ſchiſma à Paſtore hoc tali Pontifice, non obediendo, aut nolendo recognoſcere, vt caput Eccleſiæ; vel à Cathedra Romanæ Eccleſiæ, prætendendo eam non habere primatum; de quo ſchiſmate Aug. *Nullum ſchiſma eſt, niſi aliquam hæreſim confingat.* Hoc modo ſunt ſchiſmatici Pſeudogræci, de quibus in ſequenti; priori autem modo fuere vltra viginti quinque ſchiſmata in Eccleſia Romana,cōpetentibus videlicèt Antipapis;at verò abſq;læſione Fidei.

Hoc igitur capite reſtat conſiderare Apoſtatas, videlicèt deſertores, & hæreticos. Nil refert diſputare, numquid apoſtaſia, quę eſt totius Fidei omnimoda abnegatio, & hæreſis, quę eſt negatio alicuius, vel aliquarum Fidei veritatum, ſint duæ diuerſæ ſpecies infidelitatis; vt tenent Turrecrem. in Sum. Eccle. l.4.p.2.cap.13. & Syluester de Prierio; an verò eadem vna ſpecies ſolo gradu diſpar, vt tenet Caſtro in noua editione l.1.cap.9.ex D.Tho.2.2.qu.10. a.5.dum tres dumtaxat aſſignat infidelium Claſſes, Paganos, Iudæos, Hæreticos. Quidquid hac in re dicatur, habes exemplum, hæreſis in ea peſſima turba infra recenſenda, Apoſtaſiæ autem in Iuliano Imperatore, cui præiuere tres alij, nec pigebit infamem recenſere horum memoriam.

Circa annum 110. fuit Lucianus Samoſatenus Sophiſta ex Chriſtiano euadens Atheus, à canibus demum diſcerptus. Circa 130.Aquila Ponticus

Digitized by Google

ex Gentili Chriſtianus, at ob Aſtrologiam iudiciariam excommunicatus, tranſijt ad Iudaiſmum: iſque eſt author vnius verſionis Bibliorum, de quo alias erit ſermo. Circa 250. Porphyrius, cuius eſt apud logicos liber Vniuerſalium, natione Siculus, Athenis Philoſophus, Origenis olim ſub Plotino condiſcipulus; baptizatus Fidem eiurauit rancore, quòd Cæſareæ à quibuſdam Chriſtianis vapulaſſet; factuſque, vel Idolatra, vel Atheus, calamum acuit in Chriſtum, carpens Euangelia. Demum Iulianus Galli Cæſaris frater, nepoſque Magni Conſtantini Clericatu initiatus inter Monachos, factus Apoſtata à Monaſterio, dictuſque per obitum Conſtantij anno 361. Imperator, anno ſequenti Apoſtata à Fide perſecutionem mouit in Chriſtum, inſtaurata Idololatria, & imitatus Porphyrium ſcripſit aduerſus Euangeliſtas. Iam verò antequam dicamus de hæreſum monſtris, atque lupis ouina Chriſtianiſmi pelle ad perdendum Chriſti ouile laruatis, aliquid præmittendum de Eccleſia Græca; quæ ob errores Orientalium, numquid Eccleſia ſit, dubium eſt.

In Turcico Mahometiſmi Dominio præter Chriſtianos Catholicos aliquos, præcipuè in Terra Sancta Minoritis noſtris Sacroſancta Præſepis, Sepulchri, aliaque Chriſti loca cuſtodientibus, degunt hæ Sectæ, vt recenſet Quareſmius in Theat. Ter. Sanct. Syri naturales eius Prouinciæ, qui in angulo, vel antè lapidem ſoli Deo peccata confitentur, Miniſtrum abſolutionis nolentes. Videntur hi eamdem originem habere cum Iacobitis à Iacobo Syro Antiochæno Eutychiano circa an. 450. porrò ſi differunt Iacobitæ, hunc habent proprium pſeudoritum, quod in Liturgia vtuntur pane fermentato cum ſale, & oleo. Neſtoriani deſcendentes è Secta Neſtorij, de quo infra ſuo loco. Cophti natione Aegyptia retinentes quidpiam de Sabellio, ſeu Patripaſſianis. Abyſſini Afri ex Aethyopia, qui vltra Baptiſmum ſuſcipiunt Circumciſionem; id tamen, vt aiunt, in memoriam Circumciſionis Chriſti. Addunt etiam aduſtionem, formando in Corpore Crucem ignito ferro. Cenſendi tamen ſunt Catholici, vt & Maronitæ, quippè Romanum Pontificem agnoſcunt.

Maronitæ incolunt Montem Libanum, olim hæretici à Marone quodam Monothelita, vt habet Baron. in Martyrol. ad 21. Octobris, modo Catholici reducti demum à Fratre Grifone Minorita, quem & anno 1475. Innocentius Octauus conſtituit illis Patriarcham. Supereſt iam dicere de Græcis Schiſmaticis, non agnoſcentibus in Eccleſia Superiorem Patriarchæ Conſtantinopolitano. Huiuſmodi ſunt per Græciam, & Aſiam minorem, atque etiam in Dominio Poloniæ, ac Venetorum non pauci; Moſchouitæ quoque, & plurimi qui reliquo Turcarum tractu degunt. Item qui appellantur Georgiani ex Iberia ad Mare Caſpium in interiori Armenia, nuncupati eo vocabulo ob patronatum D. Georgij. Armeni quoque, vtpotè in Concilio Florent. cum Græcis reconciliati Eccleſiæ Romanæ, & cum iiſdem relapſi.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

De Schiſmaticis Pſeudogræcis.

PEr octo ſæcula iam debachatæ hæreſes in Oriente, videbantur veluti laſſatæ concidiſſe. In illis fuerat ea Macedonij negantis Diuinitatem Spiritus Sancti, quarè acto Conſtantinopoli Concilio, editum eſt Symbolum, in quo dicebatur, *Et in Spiritum Sanctum ex Patre procedentem, cum Patre, & Filio coadorandum*; ac pronuntiatum eſt anathema addenti quidpiam. Fuit id anno 381. ſub Damaſo Papa; at verò ſub Leone Magno Pontifice acta eſt Synodus Toleti anno 447. in qua & additum in Symbolo *Filioque* iuxta doctrinam directam ab ipſo D. Leone epiſt. 91. ad Turibium Epiſc. Aſturicen. Inde tranſijt in totam Eccleſiam Latinorum, vt diceretur *Qui à Patre Filioque procedit.* Quadringentis annis audierunt Græci decantari hoc à Latinis, nec aliqua fuit querela; quia idem dixerant, Athanaſius in Symbolo *Quicumque vult ſaluus eſſe*, Cyrill. in epiſtol. ad Neſtor. Chryſoſt. ho. de Incar. Gregor. Nazianz. ho. 4. in Pater noſter, Baſil. cont. Eunom.

Anno 858. Photius intruſit ſe in Sedem Conſtantinopolitanam, deturbato Sancto Patriarcha Ignatio; dumque Papa Nicolaus Magnus acta Romæ Synodo adiudicat reſtitutionem Ignatij, Photius, vt ſe ſubtrahat ſententiæ, inſimulat hæreſeos Nicolaum, totamque Latinam Eccleſiam; eo quod contra Decretum primi Concilij Conſtantinopolit. profiterentur proceſſionem Spiritus Sancti à Filio quoque. Succeſſit Nicolao Adrianus Secundus, ſub quo reſtitutus eſt Ignatius, attamen iterum depulſus fraudolenter ſub Ioanne Octauo Adriani Succeſſore. Itaque Photius congregato Conciliabulo declarat, Spiritum Sanctum à ſolo Patre procedere; atque ex tunc error iſte Græciam inuaſit. Circa annum autem 1050. ſub Leone nono Michael Cærularius Patriarcha Conſtantinopol. adauxit ſciſſuram, aſſerens in ſolo pane fermentato poſſe celebrari, damnans azymum, & obindè erroris inſimulans Eccleſiam Latinam. Cærulario adhæſere, Leo Bulgarus Epiſc. Acridæ, & Nicetas Pictoriates; qua in re neque ipſe Photius fuerat auſus, nos reprehendere.

Hic itaque à tempore Magni Papæ Nicolai per prætextum additæ particulæ *Filioque* in Symbolo cœpit effutire contra Sedem Romanam, & arrogare primatum Eccleſiæ, quaſi Romanus Pontifex cum amiſiſſet ob hæreſim de proceſſione Spiritus Sancti, adeòque proximè primus, videlicet Conſtantinopolitanus euaſiſſet in primum Patriarcham totius Eccleſiæ. His præfatis erroribus, neſcio, qua via ſe alij miſcuerint, præſertim, quod non exiſtat locus vnus Purgatorij, & Sanctorum animæ non videant Deum antè Iudicij diem. Animaduerto rem planè admirandam. Vſque ad Photium fuere in Græcis tot hæreſes, & præſertim illo æuo proximo efferbue-

K re

re Monothelitæ , & Iconoclaſtæ ; arqui poſt Photij ſchiſma , & Cærularij additamentum non reperio nouos in Græcis Hæreſiarchas ; quaſi ſatis ſit Diabolo in Schiſmate detinere. Vniti fuerunt in Concil Lugdun. Secundo, & nouiſſimè in Florentino , at relapſi ſunt denuo, turbante Marco Metropolita Epheſio commoto inuidia , quòd Græcus Beſſarion , & non ipſe, ſactus fuerit S. R. E. Cardinalis .

Quinque prænotati errores præcipui adhærebant illis; videlicet, Spiritum Sanctum à ſolo Patre ſpirari ; ſolum panem fermentatum idoneum eſſe conſecrationi ; Purgatorium non eſſe vnum certum locum ignis ; Animas Sanctorum ante diem Indicij non beatificari; Romanum Pontificem non eſſe caput Eccleſiæ, ſed amiſiſſe primatum. His omnibus abiurarunt in Concilio Florentino; at contradixit pertinax Marcus Epiſc. Epheſius , qui rediens in Orientem , datis quaquauerſum epiſtolis , eos firmauit in erroribus , qui abſuerant Concilio , alios verò abduxit à Fide Concilij . Facinori fauit Mors Catholici Imperatoris Ioannis Paleologi , cui ſucceſſerit errorum fautor eius Frater Conſtantinus Dagraſes ; at pœnas dedit vindici Deo , qui euertit per Turcas illud Imperium , Conſtantinopoli capta ipſis ferijs Pentecoſtes , anno 1453.

Quoad Græcos itaque ob præfatas hæreſes difficultas eſt , an ſit apud eos Eccleſia . Negat Bellarm. to. 1. l. 4. & cenſet formaliter hæreticos , vtpotè de prædictis publicè conuictos in Concilio , & proteruè relapſos . Azorius putat , non eſſe hæreticos , quatenus hoc habent effugium , vt dicant ; ſe credere , vt Apoſtoli , & Sancti Patres , Baſilius, Chryſoſtomus &c. ac Sancta prima Oecumenica Concilia . Certum eſt , non eſſe denuntiatos , ſeu publicè ab Eccleſia excommunicatos . Cæterum , vt benè diſſeramus ; poſt ſchiſmatis , & errorum deteſtationem , diſtinguere oportet in Græcis hæc tria , nempè Sacramenta , Ritus , & Abuſus . Quoad Sacramenta ; non dico de Baptiſmo , vtpotè de quo certum eſt eſſe verum, à quocumque etiam infideli conferatur ; adeòque eſſe æquale Baptiſma , etiam per hæreticum , immò & Atheum , ſi intendat facere , quod fuit inſtitutum à Chriſto. Neque de Matrimonio agoſvbi legitimus Miniſter poteſt eſſe ipſe contrahens . At difficultas eſt de Ordine , & reliquis ab Ordinatione pendentibus .

Apud hæreticos quidem Occidentales non eſt Ordo , adeòque nec Confirmatio , nec Euchariſtia &c. quia Sectarum talium authores non fuere Epiſcopi , adeòque nec valuerunt ordinare alios , & propagare characterem , ſeu Epiſcopalem, ſeu Sacerdotalem . At verò Schiſmatis Græcanici primordia fuere in ipſis Epiſcopis; quare non eſt in illis deletus character , nec ius conſecrandi alios Epiſcopos , & Sacerdotes . Hinc eſt , quod redeuntes ad Eccleſiæ Romanæ vnitatem non reordinantur , vel etiam ſub conditione , ſed ſolùm reconciliantur; atque in Florentino agniti ſunt , vt verè Epiſcopi . Habent ergo veram Ordinationem , Confirmationem , Euchariſtiam. Quoad abſolutionem autem pœnitentum in Confeſſione, puto,

hanc

hanc quoque pęnitenti, alias non indiſpoſito, eſſe validam ex tacito conſenſu Romani Pontificis non denegantis hac in re iuriſdictionem, eo pacto quo dicimus in articulo mortis. Circa Ordinationem autem eſt etiam adnotandum decretum Innocentij Quarti apud Quarant. vt Epiſcopi Græci conferant ſeptem Ordines, cum eouſque dicerentur, neglexiſſe tres de minoribus.

Quoad ritus item ſciendum, eſſe legitimos, & pro ipſis approbatos ab Eccleſia Romana; atque ita Græco licitum eſt, immò debitum celebrare in fermentato, vt ita ſeruet Concilij Florentini diſpoſitiones. At de ritu Ordinationis eſt difficultas; nam Græci abſq; vnctione, vel porrectione materiæ, puta Calicis &c. ordinant per ſolam impoſitionem manuum Epiſcopi; ex quo ſequitur illa Arcudij concluſio l. 6. cap. 7. quod ſit ſufficiens Ordinis materia manuum ſola impoſitio; qua de re plures habitæ ſunt Romæ Congregationes iuſſu Pauli Quinti, & Vrbani Octaui; & quidem eos Eccleſia recipit, ac reconciliatos habet pro validè, & licitè conſecrantibus, nulla ſuppleta ordinatione. Quod denique ſpectat ad abuſus, aliqui damnantur, alij tolerantur facti vſus.

Tollendi abuſus hi ſunt. Primò, quidam mos ſeruandi Euchariſtiam conſecratam in die Cœnæ Domini per totum annum, prætextu communicandi infirmos; quaſi eſſet maioris efficaciæ. Itaque Innocentius Quartus ſolum ſeruari permittit Euchariſtiam apud Græcos per dies quindecim, nè videlicet aceſcant ſpecies vini. Secundò, quod Presbyter infantem baptizans, eum in fronte inungit Chriſmate. Id prohibet prædictus Innocentius in Bulla de Ritibus Græcorum; quippè ſolius Epiſcopi eſt conferre Sacramentum Confirmationis. Hinc ſtatuit, vt pueros à Græcis Preſbyteris baptizatos confirmet Latinus Epiſcopus. Quod ſi dubitetur, an ſit quis à Græco Epiſcopo baptizatus, adeòque verè confirmatus, dandam ſub conditione Confirmationem à Latino, ſtatuit Clemens Octauus. Tertiò, quod in cauſa fornicationis ſoluatur Matrimonium, quarè idem Clemens anno 1597. ea diuortia prohibuit, & anteacta irritauit. Quartò, quòd Græcus Latinè, vel Latinus Græcè celebret; vndè B. Pius Quintus omnes, etiam à Sede Apoſtolica datas, licentias reuocauit. Quintò illud omninò irrationale, quod vir, & vxor ſimul eidem Sacerdoti confiteantur; idque damnauit Clemens Octauus apud Quarant.

Tolerantur autem iſta. Primò, inſtillatio Euchariſtiæ in os infantis baptizati; id enim aliquando factum eſſe etiam inter Latinos, habetur apud Hugonem Victorin. de Sacr. lib. 1. cap. 2. Verumtamen fatetur Græcus Arcudius l. 3. de concordia Oriental. & Occident. Eccleſiæ, melius conſultum, ſi etiam Græci hunc vſum dimitterent. Secundò, abſolutio Latini à Græco in caſu neceſſitatis; dum tamen vtantur forma præſcripta in Concilio Florentino. Tertiò, Matrimonij vſus in Græcis Presbyteris Sæcularibus antè Subdiaconatum coniugatis, at abſque bigamia; &

ita, vt abſtineant ſaltim triduo, quoties celebraturi ſint. Quartò, celebratio Epiſcopi cum pluribus Presbyteris, etiam extra caſum ordinandi ipſos. Quintò, eſus carnium Sabbatho ab ipſis tantum, & in ipſorum loco, atque ſine ſcandalo, vt præſcribit Clemens Octauus; nam pro Sabbatho obſeruant feriam quartam. Itaque ſi Græcus lucraturus ſit Iubilæum, poteſt ſibi ab Epiſcopo Diœceſano aſſignari pro Sabbatho ieiunij alius dies, vt concedit Clemens præfatus.

Conceditur Matrimonium inter perſonas Latini, & Græci Ritus; ita tamen, vt vel vterque deinceps latino ritu viuat, vel quiuis in ſuo ritu, ſed Catholicè, atqui proles latino ritu educetur. Denique ad tollendum, vel cauendum Schiſma, conſtituit Pius Quintus an. 1564. vt Eccleſiæ Græcorum, eorumque Prælati, & adminiſtratores ſubijciantur viſitationi, ac ſuperioritati Ordinarij latini talis domicilij.

CAPVT SEXTVM.

De Origine Hæreſum, & Schiſmatum.

PErtinax impugnatio veritatis vnde ſit, explicatur à Chriſto Ioan. 8. dicente in eos perfidos contradictores Iudæos, *vos ex Patre Diabolo eſtis.* Et quidem primus Schiſmatis author fuit Lucifer caput Sectæ Angelorum Apoſtatarum; primus item hæreſiarcha perſuadens ſuis aſſeclis in Cœlo, & conatus docere noſtros Protoparentes in terreſtri Paradiſo per eum ſerpentinum ſibilum, *Cur præcepit vobis Deus?* hanc hæreſim, etſi Adæ non receptam, quæ eſt origo omnium hæreſum, videlicet, pro libito credendum: Non obediendum Deo: Non ſeſe humiliandum. Hinc nota euidens filiorum Dei, Obedientia, & Humilitas; atque ita clariſſimè dignoſcitur hypocrita, diſcernitur hæreticus; ſi obediat Eccleſiæ, quam bona præcipere conſtat; ſi honorem vaneglоriæ fugiat; idque verba, ſcripta, facta facilè, & clarè teſtantur. Hic iam, & patrem hæreſis, ac ſchiſmatis Luciferum depræhendimus, & matrem ſuperbiam, ac nutricem inobedientiam, ſeu conſcientiæ libertatem; fautricem denique adde negligentiam, de quibus aliqua dicere non erit inutile.

Superbia gignit hæreſes; atque vt ait optimè Auguſt. *diuerſis locis ſunt diuerſæ, ſed vna mater ſuperbia omnes genuit.* Id perſpice in aliquot exemplis. Poſt Chriſti Aſcenſionem primum Schiſma in Eccleſia motum eſt à quodam Theobute, de quo Euſeb. 4. hiſt. 22. *Theobutes, quia repulſam meruit Epiſcopatus, cœpit initio turbare omnia, & corrumpere.* Simon Magus anteſignanus Sectarum hæreticalium affectabat Act. 8. famam miraculorum. Valentinus *quia ſperauerat Epiſcopatum*, Inquit Tertul. lib. con. Val. ſpe fruſtratus in hæreſim prorupit. Arius videns, Alexandrum ſibi præferri in Alexandriæ Eccleſia, *inuidiæ ſtimulo percitus eſt*, ait Theodore. 4. de hæreſ.

hæreſ. atque contra Verbum æternum, verba blaſphemiæ protulit. Alios multos prætereo; Lutherus exarſit contra Indulgentias, quia ipſi non fuerat commiſſa Indulgentiarum publicatio; Caluinus in Papam latrare cœpit, quia non obtinuerat Epiſcopatum Geneuenſem. Ita ſi omnes examinaueris, perſpicies hæreſes ortas è ſuperbia.

Peſſimam autem ſobolem lactauit inobedientia, ſeù conſcientiæ libertas; quapropter licèt aliquæ fuerint hæreſes auſteritate ſuperſtitioſa palliatæ; cuiuſcemodi Encratitarum vino abſtinentium; tamen ferè omnes in carnales libertates duxerunt. Id patet in Gnoſticis, Iouiniano, & alijs, ac demum Luthero, & Caluino; atque inſana Henrici Octaui libido, & refractaria contra Eccleſiaſticas leges peruicacia diſſecuit Angliam ab Eccleſia. Incontinentiam impunè placitam enutrijſſe hæreſes, audi à Hieronymo ad Cteſiph. adu. Pelag. *Simon Magus hæreſim condidit, Helenę meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochænus omnium immunditiarum repertor choros duxit fæmineos. Marcion Romam pręmiſit mulierem, quę decipiendos ſibi animos prępararet. Apelles Philomenem ſuarum comitem habuit doctrinarum. Montanus immundi Spiritus prædicator, multas Eccleſias, per Priſcam, & Maximillam nobiles, & opulentas fœminas, primum auro corrupit, deinde hęreſi polluit.* Sed quæ notioria perquirimus exempla, quàm Lutheri, Caluini, Carloſtadij, Zuinglij, Volphgangi, Butceri, aliorumq; huius farinæ, qui publicè in Eccleſia Catholica emiſſam Caſtitatis profeſſionem eiurantes, coniugio conſtuprati ſunt?

Quod denique fouit hæreſes fuit Negligentia; & hæc maximè triplex; neglectus inquam triplex Eccleſiaſticæ diſciplinæ. Primò quidem in diſciplina Iuſtitiæ Principum; quarè nil mirum, ſi tribus primis ſæculis tot ſpinæ hæreſum enatæ ſint, quando Eccleſia carebat gladio Principum. Arianiſmus inualuit, tum nimia lenitate Conſtantini Magni, tum patrocinio Cõſtantis, & Valentis, atque Gothorum Regum. Perijſſet in ſemine Mahometiſmus, ſi obſtitiſſet Heraclius tempeſtiuè. Anglia, & Germania, non tam à Caluino, & Luthero, quàm à negligentia Rectorum perditæ ſunt. Secundò, in diſciplina vitæ Eccleſiaſticæ, eorum præcipuè, qui ſuper candelabrum poſiti, ſunt cæteris magis conſpicui. Sic Huſſ, & Lutherus, facilè ſeminarunt hæreſes in populis diu aratis per ſcandala Catholicorum. Tertiò, in diſciplina ſtudij doctrinæ. Deplorandum planè illud, de quo Hieron. adu. Lucif. *Ex litteratis quicumque hodiè ordinantur, id habent curę; non quo modo ſcripturarum medullas ebibant, ſed quo modo aures populi declamationum floſculis mulceant.* Et profectò ad hoc denique caput res ducitur; vel paruipendere Sacram Scripturam, vel eam pro libito citra Eccleſiæ doctrinam diſtorquere. Sed iam ſermo peruenit in campum Sennaar, vbi cernantur ædificatores Babel.

CAPVT SEPTIMVM.

De Hęreticis in lege veteri.

CAinum fuiſſe primum in terra Schiſmaticum, teſtatur Abelis fratris occiſio. Illum eumdem fuiſſe primum item hæreticum videtur innuere D. Iudas Thaddæus, vbi de ſui temporis hæreticis Nicolaitis inquit, *Vę illis, quia in via Cain abierunt*. Hæreſis illius erat deſperantium, aſſerens peccatum graue eſſe irremiſſibile, quippe dixit Gen. 4. *Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear*. Negabat ergo Dei infinitam Miſericordiam, vnde intulit; *Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar*. Hinc Hieron. ad Ocean. epi. 83. vocat Cainam hæreſim illam, quæ aſſerebat, quædam eſſe irremediabilia peccata. *Conſurgit Caina hęreſis, atque olim emortua vipera contritum caput leuat, quę non ex parte, vt ante conſueuerat, ſed totum Chriſti ſubruit Sacramentum. Dicit enim eſſe aliqua peccata, quæ Chriſtus non poſſit purgare ſanguine ſuo*.

Quoſdam dictos hæreticos Cainos conſtat, quos Aug. vocat Caianos. Tertull. autem Caldęos, ſi tamen ijdem ſint, quos referunt adoraſſe Cainum; eoſque cum Ophitis, & Sethianis ponunt noui Scriptores circa annum ſalutis 140. At Philaſter has ſectas recenſet in hæreſibus Iudaicis ante aduentum Chriſti. Infra res magis patebit; interim puto Cainam hæreſim fuiſſe Montaniſtarum, de quibus Hypocritis ait Hiero. ad Marcel. epi. 54. *Ad omne penè delictum Eccleſię obſerant fores*; atque eum errorem vocat denuo conſurgentem, quia excitatus eſt à Vigilantio; vnde ait adu. Vigil. *Caina hęreſis multo tempore dormiens, vel ſepulta, nunc à Dormitantio ſuſcitata eſt*. Dixi hæc pro aliquo indicio nominis Hæreſis Cainæ, de qua nil prętereà liquet. Cæterum quemadmodum in Veteri Teſtamento fuit Dei Eccleſia, ita non defuere in Mundo hæreſes. Dimiſſis aliorum poſitionibus, hæc pro mea tenui, ſed non indiligenti indagine videtur veritati conformior; atque ita fuere ſequentes in hebraiſmo ſectę.

Beelphegoritę.

VIdelicet Hæbrei illi, qui adorauerunt Phogor, de quibus Num. 25. Turpiſſima hæc ſecta prænuntia Nicolaitarum, & Gnoſticorum adorabat Idolum Priapi; nam Phogor hebraicè id ſignificat, vt inquit D. Hiero. & patrabat glorianter turpitudines. Inſtaurata eſt ex occaſione Idolorum à Salomone conceſſorum; adeoq; durauit, vt 3. Reg. 15. Maacha mater Aſa Regis Iuda fuerit Priapi ſacrificula, & princeps in illo infando ritu. Vide analogiam vtriuſq; teſtamenti; vtrobiq; per libidines fatiſcere cœpit Fides.

Aſtarothitæ.

COlentes Aſtaroth, ſeù Aſtartem, de qua Idololatria Iudic. 2. Auguſtinus capit Aſtartem pro Iunone, Liranus pro Luna, alij pro Diana. Idolum erat Sidoniorum, & in hanc hæreſim 3. Reg. 11. cecidit Salomon, durauitque

Digitized by Google

uitque ſuperſtitionis templum ad tempora Ioſiæ 4.Reg.23.Fortaſſe ijdem ſunt illi Syderitæ, ſeù ſtellarum adoratores, de quibus Sophon.1. quod adorabant ſuper tecta militiam Cœli, videlicet ſydera.

Molochitæ.

ADorantes Moloch idolum Ammonitarum, quod erat Saturni voratoris filiorum, vt ex Macrobio colligitur. Omnium feraliſſima ſuperſtitio; quippe ænea erat ſtatua concaua, vt ait Liranus, Regis throno inſidentis, capite vitulino, brachijs protenſis. Ignem intra eam ponentes accendebant, atque ita innocentes paruulos candentibus ſtatuæ inanibus ſuperponebant, ac tam diro torméto necabant. Huiuſmodi etiam Idolo fanum conſtruxit Salomon; atq; eius cultores notantur in ſcriptura iurantes in Deo, & in Melchom, heretici colentes Deum, & tam ferale idolum.

Adoniſtæ.

VIdelicet, colentes Adonidem Veneris amaſium; de cuiuſmodi mulieribus plangentibus ſuperſtitioſo ritu Adonidem habetur Eze.8. Dictus eſt Adonis hebraicè Thamuz, vt habet Hiero.ad Paulin.epi.13. fuitque fabula de pulcherrimo iuuene amaſio Veneris,& pro Sole interpretatur Cyrillus Adonidé,ſcribens in Iſai.Prędictę Idolotheitarũ ſectæ fuere ante Captiuitatem Babylonicam: quibus, ſi placet, addere potes ex Philaſtrio Muſoritas, adoratores murium, & Heliognoſtos, adoratores Solis, ſi hi differant ab Adoniſtis; at ex Sacra Scriptura ſatis eſt præfatos notaſſe. Cæterum poſt captiuitatem factam à Nabucodonoſor non ſunt vltra in Idololatriam prolapſi; nec tamen defuere hæretici.

Samaritani.

PRimò ſchiſmatici hac occaſione. Erat Ieroſolymis Pontifex Manaſſes, quem Ioſephus dicit fratrem Iaddi Alexandro Magno coæui. Cótra legis præſcriptum duxit vxorem ex Gentilitate Nicaſiam filiam Sanaballat Præfecti Samariæ. Cum ergo deberet, vel eam vxorem, vel dignitatem dimittere, hoc alterum prælegit; at in Samariæ monte Garizim extruxit Schiſmaticum Templum, abductis é Ieroſolyma non paucis adhærentibus. Durauit Templum ad tempus Hircani Ieroſolymę Pontificis, à quo dirutum eſt; ſed inter Iudæos Samariæ incolas adhuc durare eam ſectam tradit Ioannes Morinus. Poſt ſchiſma deſciuit in hæreſim; quippè ſolo retento Moſis Pentateuco, Prophetas, reliquamue Scripturam repudiauerunt, contra patentia Dei teſtimonia in Prophetis Eccleſiæ miniſtris, puta Elia, & Eliſeo, & contra Pontifices docentes.

Sadducæi.

DE præcedenti ſecta prognati. Princeps hæreſis Samaritanorum abijcientis ſcripturam, retento ſolo Pentateuco, fuit quidam Doſitheus, vt notat Hiero adu. Lucif. at Sadducæorum author Sadoc cum Baietho, vt refert Genebrardus; qui erant prænotatæ ſectæ, atque Atheiſmum addiderant, negantes animæ immortalitatem, & rei alicuius ſpiritualis exiſtentiā;

dura-

durauitque hæc ſecta ad Apoſtolorum tempus, vt patet ex libro Actuum Apoſt. De Sadducæorum porrò Atheiſmo habetur cenſura Math. 22. Cœperunt, vt tradit Ioſephus æuo Pontificis Hircani, quem & illorum fautorem ſcribit, ſed quidem abſq; fundamento; quinimmo Ioannes Hircanus, cum quo finit Sacra Hiſtoria veteris Teſtamenti, laudatur in fine primi Machab. vt Vir *bonarum virtutum*, videlicet perfectæ virtutis.

Phariſæi.

PRimò Religioſi exemplaris vitæ ſub eodem Ioannis Hircani Pontificatu exorti; & nuncupati à voce *Phares*, quæ diuiſionem ſignificat, quaſi eſſent à ſæculari conuerſatione diuiſi; vt notat Hiero. adu. Lucif. Paulatim verò deſciuere in ſectam hæreſeon facti hypochritæ, & ſpecietenus obſeruantes, exteriori dumtaxat habitu longiori fimbrias ampliantes, at pleni dolis. Ita erant circa tempus Chriſti docentes, non licere comedere non prius lotis manibus, & alios huiuſmodi pueriles ſcrupulos; reliquum Dei legem minimi pendentes. Hi fuere potiores, & potentiores hoſtes Chriſti, vt patet in Euangelio.

Herodiani.

DE quibus prænotatus Hieron. *Herodem Regem ſuſcepere pro Chriſto.* Non vereor eius ſectæ in Euangelio nominatæ authorem dicere ipſum Herodem, qui alienigena Idumæus, & fraude intruſus, vt dominatum firmaret, curauit habere, qui eum prædicarent Meſſiam illum à Deo Patribus promiſſum; nam & Ioſephus refert ab ipſo inſtauratum, atque exornatũ Templum Dei Ieroſolymis, affectante ita putari Rex Meſſias. Iam ſatis de ſectarijs in lege Moſaica, nunc de eorum germanis in lege Chriſtiana.

CAPVT OCTAVVM.

De Hæreſiarchis per ſingula Sæcula.

HIc facit optimè prouerbium illud Hieronymi epi. 61. in rebus factu difficilibus, *Lupum auribus tenere.* Quicumq; legerit hæreſum enumerationes, intelliget, quantum ſit ambiguitatis in linea rectè ducenda pro aliquot prioribus ſæculis. Hinc ſi alicubi in ſerie trahenda deuiauerit calamus, non erit culpandus; vbi pro modica mea virili ſatago, exactiſſimum eorum, quos viderim, texere Catalogum.

SÆCVLO PRIMO.

CHriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per amplius, & perfectius tabernaculum Eccleſiæ ſuæ Catholicæ, tanto excellentius Synagoga, quanto præſtat vmbris lux, Eccleſiam ipſam in Diſcipulis ſuis fundauerat. Firmiſſimum quidem ædificium, ipſo ſummo angulari lapide ſuſtentante; ſed non ita, quin de parietibus poſſent diuelli quandoq; malè cohærentes aliqui lateres; cuius miſeræ ſortis fuere hæreſiarchę ſecum non paucos tracturi; eſtque hæc Babylonis inde conſtructæ hiſtoria.

Iudas

Digitized by Google

Iudas Iſcariotes.

PONtifice ipſo primario Ieſu Chriſto; anno 32. Fuit Schiſmaticorum, & hæreticorum anteſignanus; maximè contra Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, quod noluit credere; vt ex Io.6.colligunt, Chryſoſt. ho.46. in Io. & Aug. trac.27. in Io.6. atque ibidem Theophylactus. Hæreticus ille Sacramentarius euaſit in proditorem Filij Dei; demum laqueo ſe ſuſpendit, & crepuit medius. At Chriſtus pro ſua Eccleſia ſalutiferè mortuus, & de morte triumphans, in Cœlos aſcendit; atque nauiculam Petro regendam inter fluctus commiſit; nec diu ſiluere procellæ.

Theobutes.

PONtifice Vicario Chriſti Petro; anno 35. Primus poſt Chriſti Aſcenſionem Schiſmaticus turbator Eccleſiæ, vt refert Nicepho. l.4. ob repulſam in petitione Epiſcopatus; videlicet, quando Ieroſolymæ Diœceſanus fuit inſtitutus S.Iacobus Minor Apoſtolus; Theobuti adhæſere, Cleobius, Doſithæus, Gorthæus, Masbothæus. An hæreſim aliquam ediderint, latet; ſed facile eſt, addidiſſe vires ſequenti, qui eſt.

Simon Magus.

EOdem Pontifice, & tempore. Samaritanus patria, & ſecta, videlicèt, Doſitheanæ Iudaicæ hæreſis, vt ſcribit Clemens Rom. 2. Recognit. Magicis artibus tantum nominis aſſecutus, vt ex vetuſtis Authoribus referat Prateolus in Elen. hęret. illi erectas aras cum epigraphe *Simoni Deo Sancto*; baptiſmum ſuſcepit à Philippo vno ſeptem Protodiaconorum Act. 8. Cum autem veniſſet Petrus in Samariam Sacramentum daturus Confirmationis, in quo actu fulgor cæleſtis viſibiliter deſcendebat, vt tradit Aug. l.3. de Bapt. hæc videns Simon ille neophitus, famæ, vel æqualitatis Simonis Petri cupidus, oblata pecunia petiuit, eam miraculi virtutem ſibi vendi; repulſus, & exprobratus à Petro. Hinc origo Simoniæ in Nouo Teſtamento, quod fuit nuncupatorum Giezitarum crimen in veteri. Hęc ergo poſt Aſcenſionem Chriſti emerſit prima hæreſis; eſſe vendibilem Gratiam Dei. Impœnitens, diuiſus ab Eccleſia vexillum hæreſeon erexit; eiq; adhæſere, Theobutes, & alij prænotati; necnon, vt opinor, veteres Pſeudoapoſtoli, de quibus infra; ac demum Nicolaitæ.

Diſſeminatis per ſe, Helenamque meretricem, & ſocijs in Iudæa erroribus, Romam venit anno circiter 44. ſiquidem ante aduentum Petri; nam ait Hieron. in Catal. loquens de Petro. *Ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit*; adeoque ſub Imp. Claudio; cuius ſucceſſor Nerò multum eo mago delectatus eſt. Dum verò ſemel tentat volare Dæmonibus elatus, orante Petro, decidit coram Nerone, atque confractis cruribus extinctus eſt; eumque caſum etiam Suetonius deſcribit, ſub Icari volantis nomine Magum Simonem indigitans. Ea fuit vna occaſio Cæſari, vt Petrum, & Paulum in vincula conijceret, atque demum necaret. Hic glorioſus fuit Simoni Petro in Cruce, ille Simonis Magi inglorius in ſtercore finis.

Digitized by Google

Hęreſes illius Samaritæ diabolici fuerant iſtæ. Ex Act.8. Gratiam Spiritus Sancti poſſe venundari. Ex Irenæo, quod ipſe Simon eſſet Deus, qui deſcenderat, vt Pater in Samaria, vt Filius in Iudæa, vt Spiritus Sanctus in Gentilitate. Angelos, & Archangelos ab eo genitos ex Helena meretrice præfata. Animas de corpore in corpus tranſmigrare. Non eſſe curanda bona opera. Ex Clem. Rom. Multos eſſe Deos ſub vno ignoto, & ex ijs multis vni ſorte obtigiſſe, vt Iudæorum Deus eſſet. Non eſſe liberũ arbitriũ, ſed omnia fato euenire. Ex Epiphan. Reſurrectionem non eſſe futuram. Ex Aug. Legem non eſſe Dei, ſed ſiniſtræ virtutis. Licitum vſum promiſcuum fæminarum. Ex Philaſt: Chriſtum non fuiſſe verè hominem, nec verè paſſum. Pręterea Simonis Sacrificuli libidinoſè viuebant, atque incantationibus vtebantur. Imagines illius, & Helenæ tanquam deos adorabant, vt refert Irenæus l. 1. cap. 20. Et ecce iam apparuit primum hæreſum poſteriorum Seminarium. Præfata recenſet Sanderus l.7. at alij addunt prognatam à Samarita Simone aliam etiam hęreſim; Mundum fuiſſe ab Angelis creatum; eamque à Paulo Coloſ.2. appellari religionem Angelorum. Hæc fortè eadem eſt ea ſecta Angelicorum, de qua Aug. hær. 39. qui Angelos adorabant; de qua Nicolaus Sanderus, & alij multo poſtea circa añ. 180. at ego puto hoc loco notandam; & eoſdem ipſos Sectarios dictos Archonticos, de quibus Epipha. hær. 40 & Theodoret. de hæret. fabul.

Pſeudoapoſtoli.

EOdem Pontifice, & tempore. Hos immediatè ponit Sander. poſt Simonem Magum; & iure optimo, quippe, vt de iſto fit mentio in Actibus Apoſtolorum, ita de illis in Epiſtolis Pauli. Apertiſſimè 2. Cor. 11. *Pſeudoapoſtoli ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti.* Inter hos fortè fuere: Alexander ærarius, de quo 1. Tim. 1. & 2. Tim. 4. perſecutor Pauli, à quo Apoſtolo eſt excommunicatus; & Hymenæus, ac Philetus, item ab eodem excommunicati, negantes mortuorum reſurrectionẽ, de quo 1. Tim. 1. & 2. Tim. 2. Pſeudoapoſtolorũ errores conijce cum Sandero ex ipſa Scriptura. Prædicabant, Circumciſionem obſeruandam Actor. 15. obſeruabant dies, menſes, annos Gal. 4. itemque Iudaicè diſcrimen ciborum Coloſ. 2. dicebant, ſibi à Deo datam Gratiam vocationis Chriſti ex meritis debitam, eo quod eſſent de ſtirpe Iudaica Rom. 2. Iudicij diẽ in proximo futurum 2. Theſſ. 2. Corrumpebãt autem Scripturas 2. Pet. 3.

Cerinthus.

EOdem Pontifice, anno 40. Fuit Epheſius, ex Iudæo Chriſtianus. Miror, quod Ricciolus eum ponat ad annum 70. adeoque ſub Papa Cleto; cum ob Cerinthi hæreſim putetur anno 51. coactum Ieroſolymis Conciliũ illud Actor. 15. Et quidem narrat Ricciol. Cerinthum reſtitiſſe Diuo Petro ob Cornelium ab iſto baptizatum; quippe Iudæi conuerſi noluiſſent, participari à Gentilibus Fidem Chriſti. Porrò fuit Cornelij Baptiſmus anno 38. Itaque Schiſmaticus Cerinthus prorupit in hæreſim; eſſe obſeruanda à Chri-

à Chriſtianis Legalia Moſaica, maximè Circumciſionem; addidit deinde, Chriſtum nondum reſurrexiſſe; ac pro Cathecumeno mortuo poſſe baptizari in eius nomine aliquem viuum, vt refert Epiph. hęr. 28. Aiebat præterea fuiſſe Chriſtum purum hominem Ioſephi filium; atque eſſe impoſſibile, Virginem habere filium, vt tradit Irenę. l. 1. cap. 25. Coniectura mihi eſt, à Cerintho commotos, & factos hæreticos illos, quos prænotauimus Pſeudoapoſtolos, quippè conueniunt in quibuſdam erroribus, & videntur illi addidiſſe Cerinthianis; at eos præmiſi, quia latet author.

Nazaræi.

EOdem Pontifice, anno circiter 50. Hos ponunt Scriptores Catalogorum vno ferè ſæculo iuniores; at ex D. Hiero. ad Aug. epi. 89. hæc noto. *Vſque hodiè per totas Orientis Synagogas inter Iudæos hæreſis eſt, quæ dicitur Mineorum, & à Phariſæis nunc vſque damnatur, quos vulgo Nazaręos nuncupant; qui credunt in Chriſtum, Filium Dei, natum de Virgine Maria, & eum dicunt, qui ſub Pontio Pilato paſſus eſt, & reſurrexit, in quem & nos credimus; ſed dum volunt, & Iudæi eſſe, & Chriſtiani, nec Iudæi ſunt, nec Chriſtiani.* Ex his colligo, non fuiſſe baptizatos, ſed hæreticos Iudaicos, non deſerentes Synagogam, ideoque à Phariſæis Iudæis appellatos hęreticos, eo quod Chriſtum Meſſiam confiterentur, atq; hoc actu credendi voluiſſe eſſe Chriſtianos, cum cæteroqui eſſent Iudæi.

Supererant ergo tempore Diui Hiero. qui non ſemel meminit Euangelij Nazaræorum; quod erat Euangelium Diui Matthæi hæbraicè ex ipſo hębraico autographo deſcriptum, ſed alicubi variatum. Refert ipſe in Catalogo §. *Matthæus*, obtinuiſſe à Nazaræis Berçæ, poſſe illud eorum Euangelium tranſcribere; quod quidem non puto fuiſſe acturum, ſi Nazaræi fuiſſent hæretici hriſtiCaniſmi; ſed potius editis libris eos confutaſſet, vt fecit in Heluidium, Iouinianum, Pelagianos, & alios.

Nicolaitę.

EEdem Pontifice, & tempore. Hos dico Synchronos antedictis, quia latet initium hæreſis; niſi quatenus Apocal. 2. damnatur; ac notantur veluti Balaamitæ, docentes, edere, bibere, & fornicari. Traditur enim, dediſſe Balaam conſilium Regi Balac Moabitæ, vt ſi vellet ſuperare Iſraelitas, mitteret in eorum caſtra mulieres, quæ allectos libidini, traherent in idololatriam, ſicque omnipotenti protectori odioſos redderent. Occaſio Nicolaiticæ hęreſis fuit Nicolaus Antiochenus ex Proſelyto Chriſtianus, & vnus de ſeptem Protodiaconibus Act. 6. Numquid autem ipſe fuerit hæreſiarcha, incertum eſt. Nicephorus l. 3. cap. 15. ex Clemente Alexan. aſſerit fuiſſe virum probum, atque ita rem proceſſiſſe. Pulchra illi erat vxor, nec leuis in eo zelotypia; quare à quibuſdam redargutus, perduxit ante Apoſtolos, & veluti renuntians, dixit, eam vt caperet, quicumque vellet. Hoc aliqui interpretantur, vt purgationem famæ de zelotypia; ſed Epiphanius hær. 25. aliter enarrat; videlicet, Nicolaum etiam in Diaconatu intemperan-

Digitized by Google

rantem, ideòque repræhenſum, cępiſſe dicere neceſſarium ad ſalutem, quotidie Venerem exercere; quare & ſuam ipſam vxorem alijs communicabat.

Baron. ad an. 68. Nicolaum vendicat à nota hæreſeos; at Diuus Hiero. clarè ait adu. Pelag. ad Cteſiph. *Nicolaus Antiochenus omnium immunditiarum repertor, Choros duxit fœmineos*. Item epiſt. 48. ad Sabinian. *Nicolaus Antiochenus Nicolaitarum hæreſeos author extitiſſe refertur*. Horum itaque hæreſis erat, licitum eſſe vſum promiſcuum fœminarum, neque eſſe fornicationem illicitam. Contra hæc iam diſſeminata zizania coæua Cerinthianis de neceſſitate Circumciſionis, editus eſt ille Canon Concilij Actor. 15. *Vt abſtineant à contaminationibus Simulacrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine*. Notatu dignæ ſunt quatuor partes huius Canonis. Prima eſt contra Pſeudoapoſtolos dicentes, licere veſci carnibus Idolo immolatis, etiam cum ſcandalo, de quo 1. Cor. 8. Secunda contra Nicolaitas, facientes licitam fornicationem. Tertia, & quarta contra Cerinthianos, & Nazaræos, qui adſtruebant neceſſitatem legalium, quaſi calumniantes Eccleſiam Carholicam, quod damnaret vetus Teſtamentum. Ad eluendam ergo eam calumniam, & demonſtrandum, nos quidem fateri, à Deo vero fuiſſe veterem legem, prohibuere Apoſtoli eſum ſuffocati prohibitum in lege Naturæ Gen. 9. vbi prohibetur eſus carnis cum ſanguine, & in lege Moſaica Leu. 17. itemque eſum ſanguinis magis explicitè prohibitum Deut. 12.

Cęterum quod ſpectat ad Nicolaitas, Auguſt. citatus à Caſtro Verb. *Idololatria* refert, ab ijs ortum habuiſſe Ophitas, qui aiebant, Serpentem Euæ deceptorem fuiſſe Chriſtum; ideòque ſeruabant in ſpelunca Serpentem, cui dum ſacrificabant, egrediebatur vi Magica, & aſcendebat Altare, ac de Sacrificio libabat; idcircò dicti Ophitæ, quaſi ſerpentini, nam Græcè *Ophis* ſignificat ſerpentem. Alphonſus prædictus de Caſtro dubitat, an Ophitæ, vt & Caini, & Sethiani, dicentes Seth Adami Filium fuiſſe Chrriſtum, extiterint in Sectis Iudaicis Synagogæ, an verò tempore Eccleſiæ. At D. Hiero. adu. Lucif. Ophitas recenſet inter eos, *qui Euangelia laniauerunt*; ideòque huc ſpectant ad Nicolaitas, vt & illi alij, quorum latent primordia; vel ad Gnoſticos infra notandos.

Menander.

PONtifice Liuo circa an. 70. Diſcipulus Simonis Magi, vt ait Hieron. loco cit. & ipſe Samarites patria, itemque exercitio Magus. Cœpit ſe iactare ſuo Magiſtro maiorem, inquit Epiph. hær. 22. ſeque dicere Mundi Saluatorem. Baptiſmi nouam formam adinuenit: dicebat ſuos diſcipulos eo ritu baptizatos non eſſe morituros, vt refert Iuſtin. Apol. 2. Circa id tempus videtur fuiſſe ille Diotrephes ſchiſmaticus lacerator famæ D. Ioannis, qui de eo habet epiſt. 3.

Baſilides.

Digitized by Google

Baſilides.

POntifice Cleto circa an. 80. Hoc tempore eum ſigno, nam D. Hiero. adu. Vigil. meminit *Baſilidis antiquiſſimi hæretici, & imperitæ ſcientiæ.* Ponit Ricciol. ad an. 117. at non videtur probabile. Fuit enim diſcipulus Simonis Magi, qui perierat ſaltim anno 66. nec veriſimile eſt, diſcipulum ſuperbiæ ſilere voluiſſe vltra quinquaginta annos. Fuit patria Alexandrinus, *Magiſter luxuriæ, & turpiſſimorum amplexuum*, ait Hiero. 2. adu. Ioui. de quo Iren. l. 1. cap. 23. ait, finxiſſe tot Cœlos, quot in anno dies, numero 365. quem numerum hac voce *Abraxas* complectebatur. Aiebat, Deum eſſe incluſum in ſphæra Solis, vt refert Hiero. in Amos, ac Deum ipſum portentoſo eo nomine appellabat Abraxas, vt idem ait epiſtol. 29. Teſte Philaſtrio dixit, Chriſtum vmbraticè paſſum, quippè loco eius fuerit crucifixus Simon Cyrenæus. Dabat enim iuxta Simonem Magum Chriſto corpus non reale, ſed phantaſticum. Hinc fatuos appellabat Martyres, vt qui paterentur pro non paſſo. De Baſilide ſcribit D. Hiero. in Catal. §. Agrippa. *Mortuus eſt autem Baſilides, à quo Gnoſtici, in Alexandria temporibus Hadriani*; videlicet, circa an. 120. adeòque patet Riccioli error, dum ait Baſilidem ſub Hadriano Imper. cæpiſſe blaſphemare, nam planè ſub eo Cæſare deſijt.

Gnoſtici.

EOdem Pontifice circa an. 85. Hoc loco ponendi, vtpotè orti à Baſilide, vt ait D. Hiero. ad Cteſiph. adu. Pelag. & à D. Auguſt. ſoboles Nicolaitarum putantur. Dicti Gnoſtici, ſeu Gnoitæ, ideſt gnari, quia ſe ſolos eſſe ſapientes, & ſcripturas penetrantes iactabant; adeòque vel ipſi ſe appellarunt Gnoſticos per ſuperbiam, vel alij eos ita dixerunt per ironiam. Dicebant animam eſſe de Dei ſubſtantia. Bruta eſſe intellectiua, vt homo. Nullum fore Iudicium. Duos eſſe Deos, bonum, & malum, atque ab hoc eſſe creaturas, adeòque ex ſe eſſe malas. Turpitudines Nicolaitarum admittebant, vel fortè peiores, dicti obinde Borboriani græcè, ideſt cœnoſi, vt habet Auguſt. Adeò fœdi vitijs, vt ipſis ethnicis horrendi, eſſent occaſio odij in nomen Chriſtianum.

Saturninus.

EOdem Pontifice, & tempore. Latet ſiquidem eius ætas; niſi quatenus perhibetur diſcipulus Simonis Magi, & Sectæ inſtaurator. Antiochenus patria. Mundum à ſeptem Angelis conditum dixit; aliaſque fatuitates, de quibus Epiph. hær. 23. Addebat, nubere, & generare eſſe à Sathana, vt narrat Iren. lib. 1. cap. 22.

Carpocrates.

EOdem Pontifice, & tempore. Aut ſocius, aut ſucceſſor Baſilidis fundatoris Gnoſticorum, vt habet Iren. l. 1. cap. 24. quarè Hiero. adu. Lucif. appellat *Gnoitam Carpocratem*. Magus fuit, teſte Niceph. l. 4. cap. 2. dixit autem, Chriſtum purum hominem, & de Ioſepho conceptum

crificabat imaginibus, tanquam dijs, vt habet Epiph. hær. 27. eiuſque filius Epiphanes adorabatur vt Deus, teſte Clem. Stro. 3. A Carpocrate ortos Gnoſticos ait etiam Sanderus, atque horum ſobolem facit Ophitas, Cainos, Sethoitas: quos ideò ad Nicolaitas refert Auguſt. quippè & hos Gnoſticorum ſtipitem putat. Cæterum Gnoſticos fuiſſe Cainos, facile creditu eſt ob infandam profeſſionem adorandi Cainum, Sodomitas, & Iudam Iſcariotem, quem laudabant, vt Mundi benefactorem in proditione Chriſti; vt habetur ex Iren. Tertul. & Epiph.

Chiliaſtæ.

EOdem Pontifice, & tempore; niſi ſint antiquiores; quippè eorum authorem Auguſt. hær. 8. aſſignat Cerinthum. Dicti Chiliaſtæ, id eſt Millenarij ab hac hæreſi, quod Chriſtus in fine Mundi cum alijs reſurget, atque ita per mille annos erunt in terris vacantes voluptatibus carnalibus. D. Hiero. in Catal. §. *Papias* ait, Papiam Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum authorem Millenariorum, quem ſecuti ſunt, Irenæus, Tertul. Victorinus Pictau. & Lactant. At iſti ex occaſione textus Apocal. 20. *regnauerunt cum Chriſto mille annis*, in hac opinione fuerunt, tunc nondum damnata, Sanctos cum Chriſto in terris regnaturos mille annis; non autem turpiter victuros, ita vt tunc pro vna dimiſſa vxore ſint reddendæ centum, vt notat D. Hieron. in Mat. 19. Hinc turpes Chiliaſtas refero cum Sandero ad hanc primi Sæculi ætatem.

Ebion.

POntifice Clemente circa an. 95. Ponitur à Ricciolo an. 70. & à Sandero ante 77. ſed mihi videtur ponendus paulò ante centeſimum, quoniam anno 100. ſcripſit D. Ioannes Euangelium *aduerſus tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt, Chriſtum antè Mariam non fuiſſe*. Erat ergo tunc recens Ebioniſmus, vt conſtat ex his verbis D. Hiero. in Catal. §. *Ioannes*. Erat Ebion facundus, at ſceleſtus. Recipiebat ſolum Matthæi Euangelium; volebatque ſeruari legalia, Paulum appellans Apoſtatam legis, eo quod prædicaſſet, non eſſe neceſſariam Circumciſionem. Deitatem Chriſti negabat, quare coactus eſt D. Ioannes deſcribere, quid erat Chriſtus *In principio*, nempè *erat Verbum, & Deus erat Verbum*. Fortè etiam Ebionitæ ſunt illi, quos Sanderus hoc æuo appellat Sacramentarios, negantes præſentiam Chriſti in Sacramento, vt refert Ignatius apud Theodoretum Dial. 3. Et hinc eſt quod Euangelium Ioannis maximè agit de Euchariſtia cap. 6. Ebionem vocat D. Hiero. adu. Lucif. Cerinthi ſucceſſorem.

HÆRESES SÆCVLI SECVNDI.

PEtri ergo iactata inter fluctus horrendos, at nequaquam periclitans nauicula, frementes, & ſæuientes patiebatur aquilones, ab hæreticis fallentibus, ab Idololatris, & Iudæis perſequentibus. Nec leuiores erupeunes tempore ſequente.

Sampſei,

Digitized by Google

Sampſei, & Elceſei.

Pontifice Alexandro circa an. 120. Elceſeitas, quos Sampſeos appellat ab Elxai Iudæo prognatos, ponit Ricciol. pluſquam integro Sæculo iuniores. At quia Epiphanius ab Ebioniitis ortos vna cum Ebionitis recenſet, inculcantes obſeruantiam veteris legis, videntur hoc loco referendi.

Valentinus.

Pontifice Theleſphoro circa an. 145. Fuit Aegyptius, plus Pytagoricus, quam Chriſtianus, vt ait Philaſter, vel Platonicus, vt ait Tertul. & Platonicam doctrinam commiſcens Dogmati Chriſtiano; multa delirabat; inter quæ hoc ridiculum, Mundi duo principia, Profundum, & Silentium: atque Profundum eſſe Patrem, Silentium matrem; deque his proceſſiſſe Veritatem; & indè Aeonas, ideſt Sæcula, in quibus numerandis inſanit. Eius fuere Sectatores, *Ptolemæus*, *Secundus*, *Marcus*, *Colarbaſus*, *Heracleon*, vt refert Tertull. de præſcrip. atque fatuitatibus Magiſtri ſuas addiderunt.

Baſſus enim, alias dictus Colarbaſus, ponebat rerum omnium perfectionem in litteris alphabeti, aiens ideò Chriſtum appellatum *Alpha*, & *Omæga*.

Ptolomæus dixit, Deum impoſſibilia præcepiſſe, præſertim indiſſolubilitatem Matrimonij, vt refert Epipha. hær. 32. qui ait, illi ſucceſſiſſe Secundum.

Marcus fęminis Sacerdotium conferebat, vt inquit Epiphan. hær. 34. atque poteſtatem conficiendi Euchariſtiam. Hic tamen fortè fuit multo ante, ſi non eſt diuerſus ab eo, de quo Hiero. ad Theod. epiſt. 49. vbi refert de Baſilide prouenisse, & Galliæ multam partem maculaſſe ad Rhodanum, & Garumnam, *maximeque nobiles fœminas, quedam in occulto, myſteria repromittens*. Indè etiam pergens in Hiſpanias, magijs, & hæreſi multas nobilium domos infecit, demum in turpidines alliciens. Si ergo fuit, non Valentini, ſed Baſilidis diſcipulus: recenſe in ſæculo præcedente; inſuperabilis quippè eſt pro his duobus Sæculis difficultas Chronologię.

Cerdo.

Pontifice Higino circa an. 155. Sub Higino Romam veniſſe, teſtatur Irenæus l. 1. cap. 28. Bis quippè venit è Syria, ſub Theleſphoro, & Higino, abiurans hæreſi, at denuo relapſus. Fuit magus, vt ait Hilar. 6. Trin. aſſeruitque duos Deos, vnum iuſtum, alium iniuſtum; ab hoc fuiſſe Teſtamentum vetus, ab illo iuſto Chriſtum, qui tamen non realiter, ſed phantaſticè ſit natus, & paſſus. E' Scripturis nil admittebat, niſi partem Euangelij D. Lucę.

Marcion.

Pontifice Aniceto circa an. 165. Sinopenſis in Ponto filius illuſtris, probique viri, facti poſtmodum Epiſcopi. Ob ſtupratam puellam impęnitens excommunicatus à patre venit Romam ſub Aniceto; vbi non receptus inter Eccleſiaſticos dedit ſe Cerdoni; cum quo duos Deos admittebat,

bat, mox tres, denique nouem: Nuptias damnabat: Mortuos baptizabat, reſpondente de ſub feretro vno viuo, & dicente, ſe velle baptizari. Eum Romæ reperit D. Polycarpus, & dicenti, cognoſcis me? reſpondit, *Cognoſco primogenitum Diaboli*; vt refert D. Hiero. catal. §. *Polycarpus*.

Quartodecimani.

EOdem Pontifice, & tempore. Horum ponit Ricciol. authorem Blaſtum ad an. 180. ſed reuera, quamuis hic propugnaret Romæ eam hæreſim, tamen in Oriente natam, conſtat ex D. Hiero. cit. dicente, Polycarpum veniſſe in Vrbem tempore Aniceti *propter quaſdam ſuper die Paſchę quæſtiones*. Prætendebant quippè Epiſcopi Aſiæ, celebrandum eſſe Paſcha in lunæ quartadecima eadem die, qua Iudæi ſuos azymos celebrant. Hinc dicti *Teſſaradecaditæ*, id eſt *Quartadecimani*. Polycrates Epheſiorum Epiſcopus circa an. 195. contumaciter ſe geſſit ob hoc aduerſus Papam Victorem, vt refert Hieron. cit. §. *Polycrates*; atqui anno 198. Victor, Concilio Romæ habito, damnauit errorem præfatorum Iudaizantium. Primò autem mota fuerat Laodiceæ queſtio, & ſchiſma enatum de Paſchate ſub Pontifice Pio, circa 160.

Apelles.

EOdem Pontifice, circa an. 170. Diſcipulus Marcionis, condiſcipulus *Lucani*, *Baſiliſci*, *Pontini*; at per Philomenem dæmoniacam, quam in delicijs habebat, incitatus, euaſit hæreſiarca, dictus præterea hæreticiſſimus. Ita errorem de duobus principijs auxit, vt diceret, malum Deum à bono Deo factum. Dixit, præter multos præceſſorum errores, Chriſtum ſumpſiſſe carnem, non de Matre, ſed de elementis, quibus in morte ſolutis, abſque corpore Cœlum conſcenderit; vt referunt Tertull. Epiphan. Auguſt. Poſt Apellem recenſentur à Sandero ſequentes tres Sectæ, quarum non reperio ſitum alium, videlicet.

Alogi, ideſt abſque Verbo, quippè Verbum æternum negabant, ideòque, & Euangelium D. Ioannis reſpuebant; de quibus Epiphan. hær. 51.

Adamiani, qui in Eccleſia nudi ſtabant, aientes ſe imitari ſtatum Adæ in Paradiſo innocentis. Condemnabant nuptias, vt inuentum diabolicum, ac in Eccleſia, factis tenebris, ſe mares fœminis promiſcuè commiſcebant; de quibus Aug. hær. 31. Horum authorem Ricciol. ait Prodicum ad an. 176.

Aſcodrogytæ; qui vtrem inflatum ſub velamentis ornatum circumibant, per Eccleſiam clamantes dictum Saluatoris, vinum nouum in vtres nouos mittendum; de quibus Philaſtrius.

Artotyritę hoc loco addantur, exorti in Galatia. Hi ſacrificium ex pane, & caſeo peragebant, vndè & nomen ſortiti ſunt. De his, vt de plurimis prædictorum, ac dicendorum habetur mentio cap. *Quidam* 24. quæſt. 3.

Hermogenes.

EOdem Pontifice, & tempore. Africanus patria, pictor exercitio; factus ex Chriſtiano Stoicus; materiam dixit Deo coæternam; Chriſti corpus in Sole; aliaq; abſurda; teſte Tertull.

Mon-

Digitized by Google

Montanus.

POntifice Sothero an. 173. quo ab Epiſcopis Aſiæ, & Græciæ damnatus eſt, vt hæreſiarca. Natus in Ardaba pago Phrygiæ, vndè & ſequaces dicti ſunt Cathaphrygæ; vel vt alij aiunt in Vrbe Pepuza, ex quo item appellati ſunt Pepuziani. Seueriſſimam Sanctitatem affectans, damnabat ſecundas nuptias. Aiebat, lapſos numquam poſſe in gratiam redire. Fuiſſe Prophetas arreptitios, nec intellexiſſe, quæ ſcribebant. Sibi, non autem Apoſtolis infuſum fuiſſe Spiritum Sanctum. Rebaptizabat, vtens alia ſua particulari forma. Duas diuites fœminas Priſcam, & Maximillam à ſuis viris abductas ſibi copulauit; eoque adegit inſaniæ, vt ſeſe Prophetides, & Spiritu Sancto plenas crederent. Denique ſe ipſum ſuſpendio necauit.

Induxerat ſuis tres Quadrageſimas, quaſi tres paſſi fuiſſent Saluatores, vt refert Hiero. ad Marcell. epiſt. 54. Porrò Cataphrygum non vna fuit doctrina; alij enim ſecuti ſunt *Proclum*; alij *Aeſchinem*. Hic aiebat, Chriſtum ipſum eſſe Filium, & Patrem. De Montano ortos Artotyritas ait Sanderus.

Bardeſanes.

EOdem Pontifice circa an. 175. tempore Antonini Imp. ad quem ſcripſit librum de Fato. Natus Edeſſæ in Meſopotamia. Eruditiſſimus Græcè. & Syriacè,; ſed Valentini erroribus corruptus, & iuxta metaphoram D. Epiphanij factus inſtar pulcherrimæ nauis, quæ onerata diuitijs in proximum portum infringitur. Aſſeruit humanas actiones fato ſtellarum tribuendas, vt notat Auguſt. hær. 35.

Encratitæ.

POntifice Eleuterio circa 180. Ita dicti græco vocabulo, nempè abſtinentes. Author Tatianus Syrus ex Philoſopho Platonico Chriſtianus, & Diſcipulus Iuſtini Martyris; ſed poſt magiſtri martyrium infectus erroribus Valentini, alios etiam addidit, inquiens; Adamum, & Euam æternè damnatos; non licere bibere vinum, aut carnes comedere; ac talia eſſe à Dæmone creata. Execrabatur præterea nuptias. Secutus eſt hunc magiſtrum *Seuerus*: vnde Encratitæ appellati ſunt *Seueriani*, contra quos Eleuterius ſtatuit, ne Chriſtiani vllum cibum abhominentur, vt refert D. Irenæus lib. 3. Fuiſſe Tatianum circa 180. liquet ex D. Hieron. in Catalog. §. *Tatianus*, quippè eum ponit ſub M. An. Vero, & Lu. Aur. Commodo. Hinc patet grauis lapſus Alphonſi de Caſtro v. *Adam*, *&* *Eua*, vbi Tatianum ponit ſub Imp. Antonino, & Papa Iulio; atqui Iulius fuit an. 336.

Hydroparaſtatæ, ſeu Aquarij, qui aqua ſola in ſacrificio vtebantur, videntur ſpectare ad Encratitas, vel vt ſynonimi, vel vt eorum proles; de quibus aquarijs Theodore. l. 1. de hæret. fabul. Et quidem Ricciolus de Tatiano narrat, Sola aqua vſum in Euchariſtia ſua confictà; vnde miror, quod deindè Aquarios, diù poſt ſignet ad an. 255. etſi non neſciam anno 257. habitum in Africa Concilium contra Aquarios, qui, nè ab ethnicis digno-

Digitized by Google

ſcerentur nidore vini, aquam putabant poſſe conſecrari. At hos ignorantia fefellit, adeòq; hæreſis Aquaria non ad eos, ſed ad Encratitas pertinet.

Florinus, & Blaſtus.

EOdem Pontifice, & tempore. Romæ authores Schiſmatis hæreticalis, eo quod in petitione Presbyterij repulſam tuliſſent, vt habet Niceph. l. 4. Aiebat Blaſtus, celebrandum Paſcha more Iudaico luna quartadecima, vt refert Tertull. de præſcrip. Florinus autem præter Valentini hæreſim aſſerebat Deum authorem peccati, vt inquit Euſeb.l.5.cap.19.

Antè hos Sanderus ponit *Prodicum*, cuius dogma fuerit; non eſſe orandum; de quo Clem. Alex.7. Strom.

Theodotus Coriarius.

POntifice Victore circa an. 194. Patria Byzantinus; Coriarius, at valde eruditus. Cum in perſecutione Fidem negaſſet, vt factum excuſaret, cœpit dicere; Chriſtum non eſſe Deum, adeòque ſe non negaſſe Deum. Eius Sectatores Alogos recenſet Ricciol. at fortè is Alogorum ſecutus eſt errorem, cuiuſmodi fuerint *Artemon*, & *Aſclepiodatus*, de quibus Euſeb. l. 5.cap.27. Cæterum hic Theodotus perhibetur damnatus à Papa Victore.

Melchiſedeciani.

EOdem Pontifice circa 195. Author fuit alius *Theodotus* argentarius, de quo Tertull. cit. dicens Chriſtum aduocatum hominum, Melchiſedecum autem Angelorum, & Chriſto maiorem; nec fuiſſe purum hominem, ſed quamdam Dei virtutem, vel Spiritum Sanctum incarnatum. De hoc errore ſcribit Hier. Euagrio epiſ.126.ſed primi authoris non meminit.

Patropaſſiani.

EOdem Pontifice, & tempore. Nomen recentius eſt poſt Sabellium; at error cœpit æuo Victoris Papæ à *Praxea*, qui ex Aſia Romam veniens, dicere cœpit; vnicam eſſe in Deo perſonam, quæ paſſa ſit pro nobis. Dicta eſt obindè hæreſis *Manarchicorum*, deindè *Patropaſſianorum*. Damnatus eſt autem Praxeas à Papa Zephirino.

HÆRESES SÆCVLI TERTII.

MOnſtroſa præceſſere duo ſæcula; ſed non minus horrendum ſecutum eſt tertium, tum lapſu virorum illuſtrium, tum incremento errorum, queis iam ſemina præiacta fuerant. Et ecce ſtatim in principio caſus verè deplorandus.

Tertullianus.

POntifice Zephyrino circa 201. ad quem annum agit Baron. De hoc Hieron. in Catal. §. *Tertullianus*. Carthagine natus patre centurione proconſulari; *Vir acris, & vehementis ingenij*, vſque ad mediam ætatem optimus presbyter, & hæreſum impugnator, maximè Montaniſtarum; *inuidia poſtea* percitus ob Papatum à Victore conciue ſuo habitum, *& contumelijs Clericorum Romanæ Eccleſiæ* dedit ſe ipſi ſectæ Montani, dicens inter alia.

Animam

Animam noſtram corpoream, & propagatione productam à parentibus. Sceleſtorum animas poſt mortem verti in Dęmones. Secundas nuptias eſſe ſtupra. Deum eſſe corporeum, ſed nulla figura circumſcriptum. Hęreticorum baptiſma eſſe inualidum. Vixit ad decrepitam ætatem. Poſt multos annos pœnituiſſe, & Montano abrenuntiaſſe, colligunt aliqui ex Aug. cap. 86. de hær. at Pamelius cenſet obijſſe hæreticum.

Circa id tempus fuere, *Proclus* Montaniſtarum propugnator ab eruditiſſimo Gaio Romæ confutatus, de quo Euſeb. l. 6. cap. 14. & *Beryllus* Boſtrorum Epiſcopus, dicens Chriſtũ ante Incarnationem non habuiſſe Diuinitatem: at ab Origene reſtitutus eſt ſanæ menti, vt refert Euſeb. l. 6. cap. 26. Item hæretici *Arabici* in Arabia orti incertò authore, aſſerentes, animam cum corpore mori, ambo autem reſurgere in Iudicio extremo, quos Origenes item reuocauit ad Fidem; de quibus Aug. hær. 83.

Agrippinus.

EOdem Pontifice circa 217. quo anno Conciliabulum egit *Agrippinus* in Africa, ſtatuens, baptizatos ab hæreticis eſſe rebaptizandos, quem errorem docuerat Tertullianus. Fuit autem Agrippinus Carthagine Epiſcopus; atque in eumdem errorem cecidit eius aliquando ſucceſſor Cyprianus indiſcretè reſiſtens Papæ Stephano; ſed hic, vt inquit Auguſt. l. 1. de baptiz. cont. Donat. Martyrio maculam diluit.

Origenes.

POntifice Caliſto circa 220. Ab infatigabili ſtudio appellatus Chalcenterus, quaſi Aeneus, itemque Adamantius; Alexandriæ natus, Patre Leonida Martyrium Chriſti paſſo, & ordinatus Presbyter à Ieroſolymę Epiſcopo. Eruditiſſimus in omni litteratura; & adeò pius, vt ethnicos Philoſophiam doceret, ſic per conuerſationem trahens ad Fidem; vtque etiam fœminas abſque ſuſpicione erudiret, ſeſe eunuchum fecerit. At nimia mentis curioſitate ſic fœdè prolapſus eſt, vt iuxta Caſſiodorum de inſt. diu. lect. *Vbi benè nemo melius, vbi malè nemo peius*; videlicet, optimus Scholiaſtes Scripturarum euaſit in peſſimum dogmatiſtem. Præſertim in quinque libris Periarchon, ſeu de Principatu; in quibus adnotati ſunt à D. Hieron. epiſt. 61. Pammach. octo errores; videlicet. Patrem Aeternum non videri à filio, nec Filium à Spiritu Sanctò. Animas ante corpora fuiſſe creatas in Cœlo, & miſſas in carnem, tanquam in carcerem, eo quod in Cœlo peccauerint. Dæmones aliquando pœnitentiam acturos, & ſaluandos. Tunicas pelliceas Adæ, & Euæ nil aliud ſignificare, niſi corpora, in quæ ob peccatum claudantur animæ, ſicque Adam, & Euam extitiſſe aliquando extra corpus. In Reſurrectione non fore ſexuum diuerſitatem. Paradiſum terreſtrem nil fuiſſe; ſed nomine arborũ accipi Angelos. Aquas cœleſtes nil eſſe, niſi Angelos; ſublunares autem dęmones. Hominem peccando amiſiſſe Dei imaginem.

In eo quod dixit, Patrem non videri à Filio, abſtulit conſubſtantialitatem, & ſemina poſuit Arianiſmi; dictus obinde ab Epiphanio *Pater Arij*; quinimmo ſeminarium poſterorum omnium hęreticorum; dato videlicet exemplo explicandi pro ſuo libito Scripturas, & non ad Eccleſię normam. Hinc Ariani dixerunt ſe Origeniſtas, vt de magni Doctoris ductu gloriarentur. Quare D.Hieronymus curauit, vt per Theophylum Patriarcham Alexandriæ damnarentur Origeniſtę cum Origenis erroribus. Ioannes Picus per Apologiam vendicat Origenem, tamquam fuerint ab hæreticis falſata eius ſcripta; at D.Hiero. tanto proximior illi ætati, contendit, planè fuiſſe lapſum. Idem refert eius pœnitentiam, epiſ. ad Pammac. & Ocean. eo quod veniam rogauerit per litteras à Papa Fabiano. Quibuſdam tamen eſt ſuſpicio pœnitudinis imperfectæ, quia nullum retractationis librum edidit, cum diu poſt ſuperuixerit. Obijt lue contagioſa Tyri annorum ſexaginta nouem ſub Gallo, & Voluſiano, vt habet D.Hiero. in Catal. videlicet anno 252.

Thalmudiſtæ.

EOdem Pontifice, & tempore; quippe *Thalmud* initium habuit anno 150. poſt cladem Ieroſolymæ, vt refert Sixtus Senen. l.2. verbo *Traditiones*. Peſſimè impia ea doctrina non eſt hęreticorum, ſed Iudæorum, at verò in hæreſibus conferenda ob infandas, quas habet, blaſphemias in Chriſtum, & in Deum. *Thalmud idem* ſonat, quod *diſciplinatio*, ſeù *inſtructio*. Primus author fuit *Iudas* Simonis filius, qui doctrinas veterum Rabbinorum collegit, ac *Miſna* ideſt, repetitionem appellauit. Adauxit opus Rabbi *Ioannam* anno 370. Ieroſolymis, dictumque eſt *Thalmud Ieroſolymitanum*; deinde alij Babylone Aegypti, nempe Cayri. anno 506. appellatumque eſt *Thalmud Babylonicum*, innumeris confertum ineptijs, ac impietatibus. Proinde iure merito flammis damnata ſunt ea volumina à Gregorio Nono, & alijs Pontificibus. Sixtus Senen. carpit noſtrum Petrum Galatinum, quod ſuſceperit defenſionem librorum Thalmudicorum lib. 1. de Arcanis Cathol. Relig. at Galatinus non quidem de toto pernicioſo volumine agit, ſed de Rabbinorum libris, qui præceſſere aduentum Chriſti, cuiuſmodi ſunt Rabbi Hillel, Pater Simeonis iuſti, & Chriſtum videntis, Rabbi Haccados, & alij, de quibus Galatinus præclara in Iudęos habentibus teſtimonia; neque ſenſus eſt de toto Thalmud, ſed de parte nobis proficua, vt ipſe Galatinus l.1.cap.7.ait *Thalmud recipiendum, non tamen in omnibus, niſi in ijs tantummodo, quæ bona ſunt*. Quis enim, non dico doctus, & pius Sacerdos, vt Galatinus, ſed vel leuiter homo rationis compos laudauerit eas inſanas, & beſtiales ineptias, quæ ſunt in libro Thalmudico?

Valeſiani.

POntifice Fabiano circa 240. Appellata eſt etiam ſecta *Eunuchorum* orta à *Valeſio* Arabe. Hic imitatione Origenis ſeſe mutilauit; cœpitque docere,

docere, ſaluari non poſſe qui ſic non exiſteret exſectus. Eapropter Valeſiani, quotquot hoſpitio ſuſcipiebant, aut captare poterant, ſic mutilabant; de quibus Epiphan. hær. 58.

Cathari.

EOdem Pontifice circa 250. per ſui arrogantiam dicti *Cathari*, ideſt *puri*; vnde & candidis veſtibus induebantur. Dicti etiam Nouatiani ab origine, & Donatiſtæ ab incremento. Author fuit *Nouatus* Presbyter D. Cypriani, vt ſcribit Hieron. in Catal. §. *Nouatianus*; atque error primò fuit, nolle recipere ad pœnitentiam Apoſtatas, qui nimirum idolis ſacrificaſſent. Nouatus author item fuit primi Schiſmatis in Eccleſia Romana, incitans *Nouatianum* Romanum Presbyterum, vt aduerſus Papam Cornelium anno 254. ſe gereret Antipapam; quippe Cornelius benignè ad pœnitentiam ſuſcipiebat lapſos. Non pauci ergo ſeducti, denegata obedientia Cornelio, ſectarios Nouatiani ſe fecerunt; prætendentes, penes ſe eſſe Eccleſiam. Rebaptizabant in ſuam partem migrantes, & ſe ipſis Apoſtolis puriores iactabant.

Noetus.

EOdem Pontifice, & tempore; nam D. Epiphanius, qui floruit circa 370. ſcribit hær. 57. Noethum præceſſiſſe annis plus minus 130. Epheſius fuit; ſeque appellabat Moyſem, fratremque Aaronem; *Patropaſſianorum* hæreſim inſtaurauit; paulo poſt miſerè mortuus cum fratre, qui ambo nullo ſunt funeris honore ſepulti; vt ait Epiphan.

Sabellius.

POontifice Sixto circa 260. Pentapolitanus è Ptolemaida Lybiæ. *Patropaſſianorum* ampliator; vnde & hi dicti ſunt *Sabelliani*: Tollebant itaque Trinitatem, aientes, vnicam Deum eſſe perſonam multinomiam; ita quod, vt Creator dicatur Pater, vt Incarnatus, & paſſus appelletur Filius, vt ſanctificans animas dicatur Spiritus Sanctus. Ad hunc annum Baron. ponit *Angelicos*, at puto non extitiſſe alium authorem præter iam dictum Simonem Magum. Item ponit *Apoſtolicos*, qui ſe appellabant *Apotacticos*, ideſt, *Renuntiatores*, Encratitarum, & Catharorum germen iuxta D. Epiphan. hær. 61. Porrò circa id tempus inualuere *Chiliaſtæ*, per *Nepotem* Aegypti Epiſcopum; & *Coracionem* Monachum.

Paulus Samoſatenus.

POntifice Dionyſio circa 265. Ex Vrbe Syriæ Samoſatena, Zenobiæ Palmirenorum Reginæ præceptor, Epiſcopus Antiochenus. Ebioniſmum reuocauit, dicens, Chriſtum non eſſe Deum. Trinitatem negans, vtebatur propria diuerſa forma in Baptiſmo; quapropter in Concilio Nicæno cauetur, vt eius ſectarij venientes ad fidem baptizentur, vt habetur cap. *Paulianiſtæ*. 1. qu. 1. De eo plura Baron. an. 266.

Mani-

Digitized by Google

Manichæi.

POntifice Eutychiano circa 277. Author vilis *Curbicus* Perſa, ſeruus cuiuſdam vetulæ, mox hæres bonorum, in quibus libri erant delirantium quorumdam hæreticorum. Hinc animus extollendi ſe in hæreſiarcham; voluitque appellari *Manes*, quod Perſicè *Vas* ſignificat, ſed quia Græcè ſonat maniam, ideſt inſaniam, ſui Sectarij nuncuparunt duplici non *Mannichæum*, quaſi Manna fundentem. Duodecim Socios adſcitos miſit per Orbem, quaſi ſimulans Chriſtum, ait Euſeb. l.7.cap.25. cum, ne Chriſtianus eſſet, ſed ſolum Cathecumenus, teſte Cyrillo Hieroſol. cathec. 6. Multa è prædeceſſoribus more Sectariorum mutuatus, aliqua etiam de ſuo ſuperſtruxit. Aiebat, duos Aeternos Deos, vnum bonum, alium malum; & ab hoc factas creaturas, adeoque eſſe per ſe malas. Hinc ex pane, vtpotè malo non poſſe fieri ſacrificium. Infando autem ritu admiſcentes farinæ humanum ſemen, eam purificari, & aptam reddi ſacrificio aiebant, teſte D.Aug. apud Prateol.

Gualterus in Chronograph. colligit 85. capita Manichæiſmi; inter alias porrò blaſphemias aiebant. Peccata non poſſe vitari, eo quod procedant à mala mente; duas quippe mentes in homine adſtruebat Manes; concupiſcentiam carnis appellabat mentem malam,& à malo principio productam; animam autem rationalem dicebat mentem bonam; peccata, non ab anima, ſed à concupiſcentia prouenire dicens. Matrimonium,& ciuilē poteſtatē eſſe illicita, vtpotè à malo Deo deriuata. Ponebant animarum transmigrationem. Tollebant liberum arbitrium, at non permittit breuitas longiorem enarrationem. Hydrę Manichęę multa exorta ſunt capita; *Audiani*, *Apocaritæ*, *Brachitæ*, alij, de quibus in iure ciuili C. de hæret. Ad an. 288. Baron. ponit *Hieracem* Aegyptium eruditum, at prolapſum, qui inter alia explicabat Myſterium Trinitatis ita, vt Eſſentia eſſet, veluti lucernæ oleum, & Perſonæ eſſent, vt tres lychni, ſeù lampades eiuſdem olei.

HÆRESES SÆCVLI QVARTI.

EVaſerat demum tempeſtates tyrannorum Eccleſia, ſed non quieuere hæreticorum typhones, immo facti hoc ſæculo ſæuiores; ex quo facilè deprahendas, quam longiùs à Veritatis finibus diſtet hæreticus, ac Idololatra; hic quippe plus ignorantia, ille plus perfidia ſeparantur. Hi ergo fuere hoc ſequente ſæculo errones.

Donatiſtæ.

POntifice Marcello an. 306. quo factus Carthagine Epiſcopus Menſurij ſucceſſor Cæcilianus dirum Schiſma paſſus eſt. Fuerat is ibi Archidiaconus, ac ſemel diuitem fœminam Lucillam repræhenderat ob cultum exhibitum oſſi, non dum probati Martyris. Electionem Cæciliani indignè ferens *Donatus* Epiſcopus in Numidia, concitatus etiam à Lucilla venit Carthaginem, ac de multis accuſauit Cæcilianum, ſed fruſtra. De-

prę-

præhenſus calumniator ordinauit Pſeudoepiſcopum Carthaginis *Maiorinum*, & Schiſma conflauit. Vt ſubſiſteret, addidit hęreſim, quod Eccleſia Dei toto Orbe defeciſſet, & dumtaxat apud Sectarios Donati extaret; atque Eccleſiam ſolis bonis conſtare. Habuit deinde ſucceſſorem Maiorinus alium *Donatum*, diſertum peruerſorem, à quo multa pars Africę corrupta eſt, vt habet D.Hiero.in Catal. §.*Donatus*; qui tres perſonas Diuinas concedebat conſubſtantiales, ſed Filium Patre minorem, & vtroque minorem Spiritum Sanctum, vt innuit D.Hiero. Cęterum additis Catharorum animis, de prioris Donati, & huius poſterioris nomine, ſecta Donatiſtarum conualuit incredibilium turbationum fax.

Ipſo Anno 306. *Meletius* Lycopolitanus in Thebaide Aegypti Epiſcopus nolebat, tam citò ad pœnitentiam admitti; quapropter ſchiſma fecit contra ſuum Primatem S. Petrum Patriarcham Alexandriæ. Non docuit hæreſes, ſed tamen eo ſchiſmate peſſimè nocuit; quippè inde Arius occaſionem, & aſſeclas aucupauit; Meletiani quippe iuncti ſunt Arianis.

Arius.

Pontifice Silueſtro anno 325. in Concilio Generali Nicæno damnatus. Alexandrinus Presbyter, Meletiani Schiſmatis fautor; corpore paruo, ſpecie ſubtriſtis, blandus eloquio; inuidia tabeſcens ob ſibi prælatum in Epiſcopatu Alexandriæ Alexandrum, compinxit, ſocio adhibito Colluthо, hæreſim; eſſe Verbum Aeternum creaturam, & Patre minorem; erat autem item *Colluthus* Alexandriæ Presbyter ſimplex; at adeo arrogans, vt ſe pro Epiſcopo gerere, & ordinare Presbyteros non ſit veritus. Excommunicatus Arius, & degradatus ab Alexandro, confugium habuit ad Euſebium Epiſcopum Nicomediæ. Cœpit Arius diffundere virus anno 315. nec potuit effectum ſortiri ea Sancta Synodus, creſcentibus, & deludentibus per integra ſęcula Epiſcopis, & Principibus hæreſim patrocinantibus. Ipſe interim anno 336. vt habet Baron. Conſtantinopoli fingens emiſſurii Catholicam Fidei profeſſionem coram Conſtantino; dum ſtipatus ſodalitio pergit verſus Eccleſiam, in via prope forum Conſtantini ſubita ventris neceſſitate pulſus in publicam latrinam, ibi egeſtis cum ſtercore inteſtinis omnibus, dignum hæretico finem habuit.

Antropomorphitæ.

Pontifice Iulio circa 341. quo anno agit Baron. de eorum Authore *Audæo*. Dicti ſunt etiam *Vadiani*, ſed fortè dicendi *Audæani*; Antromorphitæ autem ab hæreſi tribuendi Deo humana membra ſunt appellati, nam græcè *Antropos* hominem *morphos* figuram ſignificat, ſeù formam. Fuit Audæus è Meſopotamia, ſecutus præfatum errorem Tertulliani de corporeitate Dei, itemque ſectam Quartodecimanam; ac pręterea dicens illicitas Eccleſiaſticis diuitias; quare ob Epiſcopos diuites ſe ab Eccleſia ſepararunt, vt ait Epiphan. hær.70. Antropomorphitas autem fuiſſe multos Nitriæ Monachos, tradit Nicephorus, præſertim quatuor Longos cognominatos

natos à ſtatura corporis, Ammonium, Dioſcorum, Euſebium, Ethymium, quos expulit Theophilus Alexandrinus.

Photinus.

EOdem Pontifice an.347. damnatus eſt in Concil. Sardicen. Fuit is è parua Galatia Epiſcopus Sirmij in Illyrico. Dixit, Chriſtum eſſe purum hominem, augenſque Arij impietatem, filium Dei, nedum diuerſæ ſubſtantię à Patre, ſed neque Patris imaginem, aut Patri ſimilem. De eo Baron. An.357.Hæc hæreſis aſſerentium diſſimilitudinem inter Patrem, & Filium dicta eſt hęreſis *Anomianorum*. Hi pariter appellati ſunt *Exucontij*, videlicet, filium ex nihilo creatum ſtatuentes. Quo loco nota, plures diuerſas pullulaſſe Arianiſmi ſpecies ex ea peſſima prima radice negante conſubſtantialitatem. Hinc *Photiniani* præfati; hinc *Acaciani* purè Ariani; duce Acacio Cæſareæ in Paleſtina Epiſcopo; hinc *Aetiani* ab Aetio Syro nuncupati; &, vt alios omittam, *Cyrtiani*, & *Duliani* dicentes Filium Seruum Patris, de quibus Baro. an.360. At quomodo nuncupatus eſt ille Aetius acutus ſophiſta ex Aurifice Epiſcopus Antioch. cognomento Atheus, ita planè hęc omnem hæreticum decet nomenclatura; nam & ſequens ita dictus eſt à D.Hiero. epi.61.

Eunomius.

POntifice Liberio circa 360. in Galatia natus, in Cappadocia nutritus Arij diſcipulus, corpore etiam leproſus. Aiebat Filium Dei æquiuocè appellari, quomodo homo pictus dicitur homo. Addebat, Deum nil plus ſcire de ſua ſubſtantia, quam nos ipſi, vt refert Socrat. l.4.hiſto. &, vt ſcribit Epiphan. rebaptizabat omnes, ſeù ab Arianis, ſeù à Catholicis baptizatos. Ad an.361. apud Baron. recenſetur *Euſtathius*, ſeù *Eutactus*, ex Monacho Epiſco. Sebaſtæ in Armenia, damnans veſtes Epiſcopales, & fœminarum veſtes muliebres, adeoque volens cunctos amictu eodem incedere. Damnabat item omnia eccleſiaſtica ieiunia, aſſerens eſſe ieiunandum ſolis Dominicis diebus. Circa id tempus inter Ariana monſtra locus eſt, ponendi *Metangiſmonitas*, ita dictos quaſi *Inuaſantes*; quippè dicebant, Filium eſſe in Patre, vt vas minus in vaſe maiore.

Meſſaliani.

EOdem Pontifice, & tempore. Dicti etiam *Euchitæ*, ſeù *Orantes*, itemque *Pſalliani*, necnon *Enthuſiaſtæ*, quaſi Deo afflati. Seſe appellabant *Spirituales*. Sacramenta omnia inutilia, etiam Baptiſmum aſſerebant, aientes ſolam orationem ſufficere ad ſalutem. Dicti ſunt pręterea *Proclianitæ*; eorumque duces fuere, *Dadoes*, *Sabas*, *Adelphius*, & alij, de quibus hiſtor. tripar. lib. 7.cap.11. Euchitarum videntur ſoboles *Pattalorynchitæ*, quod idem ſonat, quaſi palum naſo applicantes, quippe ſuperſtitioſè ſilentium ſeruantes, incedebant manu ſic ori applicita, vt digitum naſo apponerent, veluti palum nari addentes, vt cuſtodiā labiorū. De his Aug. & Philas.

Aerius.

Digitized by Google

Aerius.

EOdem Pontifice & tempore. Fuerat cum Euſtatio Monachus, vterq; Armenus, vterq; hæreticus; ſed Euſtatius ſolo motiuo vanitatis profe-rens, vt habet Socrat. l.2.cap.45. Sanctos nec adorandos, nec orandos; ad nil eſſe templa, ideoque diruenda; Spiritum Sanctum, nec Deum eſſe, nec creaturam. At Aerius inuidens Euſtatio facto Sebaſtenſi Epiſcopo, licèt ab hoc factus Presbyter, tamen ſocij prælationem ægrè ferens, cœpit dicere, Presbyterum Epiſcopo nil minorem eſſe, alioſque errores effutire.

Luciferiani.

EOdem Pontifice, & tempore. Occaſio fuit fraus Arianorum in Congregatione Ariminenſe; in quos adeo feruenter excanduit Lucifer Calaritanus in Sardinia Epiſcopus, vt extra metas abierit; dixit enim, non eſſe ab Eccleſia recipiendos in Præſules eos Epiſcopos, qui ex Arianiſmo veniſſent ad rectam Fidem, etiam ſub pœnitentiæ ſatisfactione; idque mordicus ſuſtinebat contra decretum Concilij Alexandrini habiti à D. Athanaſio præſentibus Liberij Papæ legatis, ipſo nempè Lucifero, & Euſebio Epiſ. Vercellenſe. Cum enim eſſet eligendus Antiochiæ Epiſcopus, ſuffragabatur Lucifer Paulino ſpectatæ Fidei, & probitatis viro; at Euſebius Meletio nuper conuerſo de Arianis; quod vbi cæteros obtinet approbatores, prorumpit Lucifer in iram, & errorem; ex quo dicti Luciferiani, in quos D. Hieronymus Dialogum ſcripſit. Ibi laudat quidem Luciferum, vocans Beatum, & dumtaxat exceſſum zeli arguens; ſicque fuerit, *bonus quidem ipſe Paſtor, ſed multam prædam beſtijs relinquens*; at ab Aug. in hæreticis recenſetur.

Agnoitæ.

POntifice Damaſo circa 370. Author *Teophronius* Cappadox Eunomij ſectator. Aiebat Deum in ſcientia mutabilem, nec ſemper æquè ſcire. Ad hæc tempora referuntur; *Paterniani*, dicentes, à Diabolo factas partes corporis inferiores, vt tradit Aug. hær.85. videlicet, vt omnis libido liceret; proinde etiam appellati *Venuſtiani*. *Patriciani* etiam aiebant, carnem à diabolo eſſe; quare & aliqui ſe occidebant, vt carne carerent, teſte Aug. hær.61. Patricianorum diſcipuli à Philiaſtro relati *Symmachiani*. *Rhetorius* omnes laudabat hæreſes, & bene ſentientes, ac rectè incedere aſſerebat; de quo Aug. hær.72. *Bonoſus* Epiſcopus aiebat, Chriſtum Dei Filium adoptiuum; de quo Innocent. Primus in epiſ. ad Martian.

Apollinaris.

EOdem Pontifice & tempore, damnatus à Damaſo in Synodo Rom. anno 373. Laodicenus fuit Epiſcopus, eumq; Antiochiæ audiuit D. Hieronymus, poſtea vt hæreticum reijciens epiſ. 78. Filium habuit item *Apollinarium*, itemque hæreticum. Aiebat, Spiritum Sanctum magnum, Filium maiorem, Patrem maximum. Verbum aſſumpſiſſe carnem ſine anima, conuictus autem eo ſe recepit, vt diceret, aſſumpſiſſe quidem ani-

mam, ſed ſine mente,atq;adeo munus mentis Diuinitatẽ pręſtitiſſe,vt refert Aug. hær.55. quã hæreſim ſecutus eſt quidam *Timotheus*.Circa id tẽpus ponuntur *Seleucus*, & *Hermas* Galathę, aſſerentes materiam Deo coęternam, & improductam; Baptiſmum igne peragendum; & alia; de quibus Aug. hær.59. Fuere etiam *Collyridiani*, Deiparam adorantes vt Deum, eidem ſacrificantes collyridam, ideſt placentam: de quibus Epiphan. hær.78. emerſit autem hic error in Arabia. Item *Agapetani* poſt Priſcillianum reponendi, de quorum origine D.Hiero. ad Cteſiphon. adu. Pelag. ait; *In Hiſpania Agage Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foueam; præceſſoremque ſuum Priſcillianum habuit*. Habitabant vir, & mulier abſque matrimonio ſub ſpecie ſpiritualis fraternitatis, at opere impudico. Hinc Hiero. epi.22. ad Euſto. in huiuſmodi inuehitur acriter.

Mecedonius.

EOdem Pontifice an.381. damnatus in Concil. Gen. Conſtantinop.Iam viginti annis ante per Arianos adeptus Epiſcopatum eius vrbis, depulſo Catholico Paulo, orſus eſt hanc hæreſim, quæ appellata eſt *Semiariana*; videlicet, Filium Dei eſſe quidem Patri conſubſtantialem, at non Spiritum Sanctum, vtpotè iſte ſit Filij ſeruus, non ſecus ac Angeli. Huius ſectarij dicti ſunt Pneumatomachi, ideſt Spiritus hoſtes.

Priſcillianus.

EOdem Pontifice, & tempore. Abilæ in Hiſpania natus, diues, magiæ addictus, ab Agape,& Helpidio præfatis Gnoſtici Marci Aegyptij Diſcipulis malè inſtructus,vt quidam aiunt, ſed iuxta D.Hiero. præceſſor Agapis; per hæreticos in Conciliabulo Cæſarauguſtano factus Abilæ Pſeudoepiſcopus, *ex omnium hæreticorum ſentina hæreſes hauſit*: inquit D.Aug. hær. 70. Cum Origene dixit, animas ante ad corpus vnionem peccaſſe. Cum Encratitis, carnis eſum eſſe immundum. Cum Gnoſticis, & Manichæis, duos eſſe Deos, bonum non creatorem, & malum, à quo res creatæ. Cum Sabellio, vnicam in Diuinis perſonam. Cum Bardeſane, hominem fato ſtellarum ſubeſſe. Suæ ſectæ illud erat primum mandatum; *Iura, periura, ſecretum prodere noli*, quod deinde alij eiuſmodi vſurparunt.

Heluidius.

EOdem Pontifice, & tempore. Diſcipulus Auxentij Mediolanenſ. Epiſcopi anno 382. Romę cœpit negare perpetuam Mariæ virginitatem, dicens, eam poſt Chriſti ortum genuiſſe ex Ioſepho illos, qui in Euangelio Fratres Chriſti appellantur. Addidit etiam, paris eſſe meriti matrimonium, ac ſit virginitas. Eum Romæ confutauit, edito libro D.Hiero. Heluidiani dicti ſunt *Antimarita*, ſeù *Antidicomariani*.

Iouinianus.

EOdem Pontifice, & tempore. Nobilis Romanus, quem D.Hiero. dixit *Epicurum Chriſtianorum*, primò Mediolani Monachus D.Baſilij, opera D.Ambroſij, qui non nouerat, eum nebulonem è monaſterio olim rapuiſſe,

puiſſe, Annam, Saram, Suſannam moniales, Excucullatus aſſeruit: quoſuis cibos ſemper licere; Beatos omnes pares in merito, & præmio; peccata omnia paria eſſe; Gratiam ſemel acceptam non poſſe amitti; nec Iuſtos vlla tentatione ſuperari poſſe; ieiunium nullius eſſe meriti; virginitatem non eſſe maioris, ac nuptiæ. Confutauit eum eruditiſſimè D. Hieronymus, vbi pulchrè cōcludit apoſtrophe; *Ad te loquar, quæ ſcriptam in fronte blaſphemiam, Chriſti confeſſione deleſti. Vrbs potens, Vrbs Orbis Domina; interpretare vocabulum tuum. Roma; aut fortitudinis nomen eſt apud Græcos, aut ſublimitatis iuxta Hebræos. Serua quod diceris, virtus te excelſam faciat, non voluptas humilem. Caue Iouiniani nomen, quod de Idolo deriuatum eſt.* In Dalmatiæ inſula relegatus inter epulas mortuus eſt.

HÆRESES SÆCVLI QVINTI.

NEmo non obtupeſcet portenta malitiæ ab hæretico ingenio fœta. Nec aliud admirationem temperare poterit, niſi cogitare; perditos homines id optaſſe, quod ille Epheſi indignus memoria nominis, quem refert D.Hiero. in Heluidium. Videlicet, Dianæ templo ignem iniecit, atque clamare cœpit, ſe fuiſſe facinoris authorem; ſiſcitantibus autem Epheſi principibus, quam ob cauſam id patraſſet, reſpondit; *Vt qui benè non poteram, malè omnibus innoteſcerem*. Sed idem hic præceſſorum trames eſt, & ſequentium. En ſtatim,

Vigilantius.

POntifice Innocentio circa 405. Dicendus planè *Dormitantius*, vt in eum ludit D.Hiero. Fuit natione Gallus; Archipresbyter Burcilonenſis in Hiſpania. Ieroſolyma redux in Galliam, cœpit docere; non eſſe honorandas Martyrum reliquias; eleemoſynas Ieroſolymam non eſſe mittendas; nil eſſe cęlibatum, paupertatis profeſſionem, Monaſticam vitam. Scripſit in eum D.Hieronymus. Per id tempus fuere; *Ioannes* Epiſc. Ieroſol. Origeniſta, in quem ſcribit idem Hiero. *Fortunatus*, *Fauſtus*, *Secundinus*, Manichæi; in quos agit D.Aug. Item *Felix* Manichæus ab eodem Aug. diſputatione fæliciter victus, & conuerſus ad Fidem. *Petilianus* quoque Donatiſta, qui laudabat occidentes ſe ipſos in delictorum vltionem. Inde *Donatiſtæ Circumcelliones*, alias dicti *Circuitores*, qui ſeſe aquis, præcipitio, ignibus perimebant; hoc genus ſui homicidij appellantes Martyrium. Alia quoque fuere Donatiſtarum genera, *Aſſurani*, *Montenſes*, *Parmenianiſtæ*, *Rogatiani*. Ad an.412. Baron. agit de *Rufino* Presbytero Aquileienſe, in quem ſcripſit per Apologiam D.Hiero. obſeruatio autem Annaliſtæ eſt, fuiſſe Ruffinum Pelagij præcurſorem.

Pelagius.

EOdem Pontifice an. 413. apparuit manifeſtè hæreticus, Natus in Scotia, inde in Africam profectus, & in Aegypto factus Monachus Baſilianus, iam ſenex, ſed voluptuarius, hæreſim adinuenit contra diui-

Digitized by Google

nam Gratiam; adhibitis Socijs, *Iuliano* Epiſcopo Capuæ, & *Cæleſtio* monacho ſui Ordinis. Aiebat, nos non Dei Gratia, ſed noſtra virtute naturali iuſtificari. Adam mortuum non ob culpam, ſed conditione naturæ; adeòque fore vt moreretur, etiam ſi non peccaſſet. Filios non contrahere originale peccatum, adeòque nec indigere Baptiſmo. Semel iuſtum non poſſe amplius peccare. Ignotum eſſe Deo numerum prædeſtinatorum. Contra Pelagianos triplicem agit dialogum D. Hiero. ſcripſit quoque profundè S. Auguſtinus. Poſt. Auguſtini obitum orti ſunt Maſſiliæ *Semipelagiani* dicentes, Gratiam à Deo dari, non tamen gratis, ſed merito boni deſiderij à libero arbitrio naturaliter eliciti.

Theodorus Mopſueſtenus.

EOdem Pontifice, & tempore. De eo Baron. an.427. quo mortuus eſt. Monachiſmi deſertor, & fruſtra à D. Ioan. Chryſoſt. inuitatus ea epiſt. ad *Theodorum lapſum*, factus eſt Epiſcopus Mopſueſtiæ. Negabat, eſſe quidpiam in veteri Teſtamento quod ad Chriſtum ſpectaret ſenſu litterali. Aſſerebat Chriſtum conditorem quidem Vniuerſi, ſed non eſſe vnum de Trinitate, ponens proinde Quaternitatem, vt notat Sanderus. Per id tempus fuere; *Maximus* Epiſc. Arian. Gothorum in Africa militantium, confutatus à D. Auguſt. *Abeliani* dicentes, neceſſe eſſe in Virginitate permanere, alienoſque filios adoptare; de quibus D. Aug. hær. 87. *Diodorus* Tarſenſis Epiſcopus præcurſor Neſtorij, aſſerens in Chriſto duas perſonas, Diuinam, & humanam, atque iſtam dici Filium Dei ſola dignitate, & honoris æqualitate.

Neſtorius.

POntifice Cęleſtino an. 431. Damnatus in Concil. Gen. Epheſ. Fuit, non ex Germania oriundus, vt ait Ricciol. Sed Germanicia vrbe Syriæ; nepos Pauli Samoſateni; Diſcipulus Theodori Mopſueſteni, & Diodori Tarſenſis; factus Epiſcopus Conſtantinop. an. 428. biennio bonus, mox blaſphemus. Cœpit propugnare errorem Anaſtaſij Presbyteri aſſerentis, Mariam à nemine vocandam *Theotocos*, id eſt Deiparam; ſed *Chriſtotocos* tantum, vt refert Socrat. l. 7. cap. 32. Secutus eſt proinde errorem Diodori adſtruentis duas in Chriſto perſonas; ita quod eſſet Diuina perſona in Chriſto per inhabitationem, velut in Templo, abſque hypoſtatica vnione. A Theodoſio Imp. pulſus in exilium, lingua à verminibus conſumpta extinctus eſt an. 440.

Fuere per id tempus hæretici *Prædeſtinatiani*, quos recenſet Sigebert. ad an. 415. qui ex libris D. Auguſt. male intellectis aiebant, nec piè viuentibus prodeſſe bona opera, ſi ad mortem prædeſtinati fuerint; nec impijs ob eſſe peccata, ſi prædeſtinati fuerint ad vitam. In hoc errore fuit *Lucidus* Presbyter, quem Fauſtus reddidit ſanæ menti, de quo Baron. an. 490.

Eutyches.

Digitized by Google

Eutyches.

POntifice Leone circa 448. Patria Conſtantinopolit. ibique Monachorum Archimandrita, nempè Abbas. Olim bonus; nam in Concil. Epheſino plurimùm egit damnando Neſtorio. Tumens impegit in alterum extremum; & quemadmodum fuit priori Caribdis dualitas perſonarum in Chriſto, ita poſteriori fuit Scylla vnitas naturæ in Chriſto. Dixit ſiquidem, humanitatem eſſe conuerſam in Deitatem; adeòque Deitatem paſſam. Euthychem ſuſcepit Dioſcorus Patriarcha eiuſdem Vrbis, obindè pulſus per Concil.Gen.Chalcedon. an. 451. & miſſus exulatum in Paphlagoniam. Eutychianiſmus in duodecim Sectas exundauit relatus à Nicepho. l. 18. cap. 45. quarum aliquas Neſtorianas reputat Sanderus. Sunt autem, *Aegyptij*, *Armenij*, *Aphtartodocitæ*, *Angelitæ*, *Chryſtolitæ*, *Cazizarij*, *Cononitæ*, *Monophyſitæ*; *Theopaſchitæ*, *Iacobitæ*, *Acephali*, *Schematici*, & alij multi apud Sanderum numerati. De harum aliquibus poſſumus aliquid addere.

Acephali, id eſt, abſque capite; non quia ſine duce, quippè is fuit *Seuerus* Antiochiæ Epiſcop. Sed quia poſt huius mortem ab omni ſe Epiſcopo ſubtraxerunt, vt colligitur ex Niceph. cit. *Aegyptij* videntur illi, quorum adhuc in Paleſtina ſunt, & *Cophti* dicuntur. *Armenij* habuere in Armenia ab Eutychianis originem ſub Imperat. Phoca, vt refert Nicephorus, adeòque circa 605. Peculiares habuere errores. Aquam vino Sacrificij non miſcebant, teſte Niceph.Dicebant, Beatos Deum non videre; omnes homines ante paſſionem Chriſti damnatos fuiſſe; non eſſe Purgatorium; & alia à Sandero notata.

Aphtartodocitæ ſunt propago *Iulij Halicarnaſſei*, de quo infra. *Angelitæ* ſic dicti à loco Alexandriæ dicto *Angelio* in quem conuenientes prędicabant vnicam in Diuinis ſubſiſtentiam, vt tradit Nicepho. l. 18. cap. 49. *Chriſtolytæ* ſic dicti, quaſi *Chriſtum diſſoluentes*, vt refert Damaſcen. de hæreſ. aiebant, Chriſtum, relictis in inferno anima, & corpore, aſcendiſſe in Cœlum ſola Diuinitate. *Cazizarij* Armeniorum pars Neſtoriana ſolam Crucem, nec alias Sacras Imagines adorabant. Ieiunium obſeruabant dictum Vrtziburzi in memoriam canis à dæmone inhabitati, quo Sergius eorum Author præcurſore itineris vtebatur, vt refert Sanderus. *Monophiſitæ*, & *Theopaſchitæ* infra ponentur. *Iacobitæ* à Iacobo Syro orti, de quibus alias diximus.

Theopaſchitæ.

POntifice Felice Tertio circa 483. Author *Petrus Fullo* cognomine, ſeu Gnaphæus, Epiſcop. Antioch. intruſus. Addebat in Triſagio poſt *Sanctus Deus*, *Sanctus fortis*, *Sanctus immortalis* hæc incongrua verba, *qui paſſus es pro nobis*; dicebat enim Diuinitatem Filij paſſam, alias non poſſe verificari, quod ſit paſſus Deus. Proindè ſectatores dicti *Theopoſchitæ*, & damnata eſt hæreſis in Concil Secundo Conſtantinop.

Icono-

Digitized by Google

Iconomachi.

EOdem Pontifice circa 485. Ita dicti, videlicet Sanctarum Imaginum hoſtes. Author ad prænotatum annum *Xenaias* Perſa vilis laicus, qui neque baptizatus, & fingens Clericum, exceptus ab Antiochiæ Pſeudo-epiſcopo præfato Gnaphæo ad Epiſcopatum vſque Hierapolitanum promotus eſt. Dicebat porrò Gnaphæus, pro Baptiſmate eſſe conſecrationem. Iam verò Xenaias cępit docere, Sanctorum Imagines non eſſe venerandas. Leo poſtmodum Iſaurius Imperat. an. 726. bellum atrox contra eaſdem mouit, dictus obinde Iconoclaſta, quam impietatem proſecuti ſunt Conſtantinus Copronymus, & Leo Porphyrogenitus.

HÆRESES SÆCVLI SEXTI.

CAtholicis dogmatibus perhibebat Deus teſtimonium euidentibus prodigijs; & tamen lumini rebelles viam veritatis declinabant hæretici. Hoc loco memorabo, quod refert Nicephorus, & eſt apud Baron. an. 506. Conſtantinopoli Demetrius Epiſcop. Arian. cum vellet baptizare quemdam Barbatem; dum profert Arianam formam; *Baptizetur Barbas in nomine Patris per Filium in Spiritu Sancto*. ſtatim è Colybetra, id eſt Sacro Fonte diſparuit aqua. Videbant ergo hæretici miracula, nec tamen Deo per ea loquenti credebant. Sed videamus alia ſectariorum monſtra.

Phantaſiaſtæ.

POntifice Ioanne circa 515. Author *Iulius*, vel *Iulianus* Epiſcop. Halicarnaſſeus; aſſerens, Corpus Chriſti à principio Incarnationis fuiſſe impaſſibile, adeòque nec dolores, nec mærores veros fuiſſe in Chriſto, ſed ſolum apparenter, & phantaſticè. Dicta obinde hæreſis de Impaſſibilitate; in quam incidit etiam Imperat. Iuſtinianus, inductus à Theodoro Epiſcopo Cæſareæ; ſed tamen in fine pœnituiſſe, tradit Nicephorus. Per id tempus fuere. *Seueriani* à Seuero Monacho mago, & Epiſcopo Antioch. aſſerente; Chriſtum paſſum ex naturali conditione corporis, non autem ſpontanea permiſſione. *Petrus Apameenſis* hoſtis Sanctarum Imaginum, & tamen venerator Imaginis Dioſcori, de quo Baron. ann. 518. *Agnoitæ* recentiores, authore *Themiſtio* Alaxandrino diacono; qui aiebat abſolutè, Chriſtum neſcire diem futuri Iudicij.

Tritheitæ.

POntifice Agapito circa 535. Author *Ioannes Grammaticus* Alexandrinus cognomento *Philoponus*. Negauit reſurrectionem in ijſdem corporibus; aſſeruit, duas naturas Chriſti factas vnam naturam; dixit tres in Deo perſonas eſſe tres Deos; proindè aſſeclæ appellati *Tritheitæ*, vt refert Niceph. l. 18. cap. 48. Baron. ad ipſum an. 535. habet de *Iacobo* Syro authore Iacobitarum, itemque Armeniorum, quæ Sectæ conflatæ ſunt ex erroribus iam tum in Oriente graſſantibus, maximè Euthychetis.

Mono-

Monothelitæ.

Pontifice Vigilio circa 540. Author primus *Eutyches*: primò dicti *Monophyſitæ*, ideſt vnam in Chriſto naturam adſtruentes. At quidam poſtmodum concedentes duas diſtinctas naturas, ponebant tamen vnicam in Chriſto voluntatem, ac operationem, appellati idcirco *Monothelitæ*; namque *monos* vnum; & *thelos* voluntatem ſignificant. Magiſtri erroris noui fuere; *Sergius* Epiſcop. Conſtantinop. *Cyrus* Epiſcop. Alexand. & *Pyrrhus* Sergij ſucceſſor, qui ſpectant ad ſequens Sæculum.

HÆRESES SÆCVLI SEPTIMI.

Pauciores adinuenit Sectas hoc ſeptimum centenarium; ſatis enim Orco fuit aliquas è prænumeratis fouere, & Pſeudoprophetam Mahometem veluti vnum pro mille proferre. Fuerunt itaque.

Gnoſimachi.

Pontifice Gregorio circa an. 600. Ita appellati, quaſi ſcientiarum inimici; damnabant videlicet ſcientiam omnem, ac eruditionem, ſub ſpecie exaggerandi ſtudium bonorum operum. Circa id tempus à Sandero ponuntur *Heicetæ*, aſſerentes, Deum à viris laudandum cum tripudijs in fœminarum cœtu, vt refert Damaſce. cap. 87. Item *Thnetopſychitæ*, aientes, hominum animas inſtar pecudum interire cum corporibus, teſte eodem Damaſce. cap. 90. Item *Theocatagnoſtæ*, repræhendentes quædam in Deo, vt idem tradit Damaſ. cap. 92.

Quoad Monothelitas. Eam hæreſim promouit *Sergius* Epiſcop. Conſtantinop. an. *629*. *Cyrus* Epiſc. Alexand. an. *633*. *Pyrrhus* Epiſc. Conſtantin. relapſus an. *648*. *Macarius* Epiſc. Antioch. an. *677*. vt habet Baron. *Theodorus* Epiſc. Conſtantinop. an. *678*.

Mahometes.

Pontifice Bonifacio Quinto; an. *621*. cæpit agere Pſeudoprophetam; de quo aliàs dictum eſt. Non fuit quidem hæreticus, quia nec baptizatus; attamen in hac ſerie ponendus, quia ex hæreticis compinxit Alcoranum. Præfatus ſum, meo iudicio hunc fuiſſe Antichriſtum; & planè fatetur Gabriel Prateolus, nullum fuiſſe hucuſque, cui magis quadret Antichriſti character; cæterum idipſum repeto meliori ſalua ſententia.

Circa 650. ponuntur *Lamperiani*, qui teſte Damaſceno vota omnia damnabant; aiebantque, permittendum Religioſis, vti quacumque veſte, ijs placeret, etiam intra idem cœnobium à cæteris alumnis diuerſa. Ad an. *699*. refert Baron. *Maronitarum* olim hæreticorum authorem *Maronem*, è grege Monothelitarum. Circa id tempus apud Sanderum ſunt *Agonychitæ*, nunquam in oratione genuflectentes, ſemper ſtantes, de quibus Damaſce. hær. 91.

HAERE-

Digitized by Google

HÆRESES SÆCVLI OCTAVI.

QVories, quotque modis hucuſque occiderit Oriens, lacrymantes Eccleſiæ piæ matris oculi viderant. Vltimus adhuc ſupererat conatus, in hoc per feritates Iconoclaſtarum Cæſarum, & in ſequenti Sæculo per Photij Schiſma conſummandus. Vltra prædictorum perſecutiones in Oriente, emerſerunt hæretici in Europa Occidentali, pauci, & inſtabiles.

Adelbertus.

POntifice Zacharia an. 745. vt habet Baron. Fuit natione Gallus; Hypocrita famoſus, aiebat; ſe noſſe peccata pœnitentium ad ſe accedentium, adeòque tales non indigere Confeſſionis. Deteſtabatur præterea peregrinationes ad Sacra limina Apoſtolorum. Ad ipſum annum ponitur à Baron. *Clemens* natione Scotus contemptor Sanctorum Patrum, ac Sacrorum Canonum. Aiebat, poſſe Chriſtianum ducere vxorem eam viduam, quæ fuerat vxor fratris defuncti, vt olim hebræis Deus ordinauerat. Hic, & præcedens, damnati ſunt à Papa Zacharia. Circa id tempus à Sandero ponuntur *Paulitiani*, ſic appellati ab Authoribus *Paulo*, & *Ioanne*; qui ſe appellabant Chriſtianos, at nos vocabant Romanos. Crucem non adorabant. Aiebant, eſſe dandum Baptiſmum hac forma, *Ego ſum aqua viua*; & hanc eſſe formam conſecrationis *Accipite, & manducate, & bibite*. Ad an. 794. habet Baron. de *Felice* Epiſco. Vrgelitano, & *Elipando* Archiep. Toletano, qui Neſtorianiſmum in Hiſpania ſuſcitarunt.

Sanderus hær. 133. notat *Bertramum*, qui ſcripſerit librum de Euchariſtia damnatum in Synodo Vercellenſe; atque hær. 136. recenſet *Ioannem Scotum* eadem de cauſa ob librum præfatum. Vt id benè percipias, aduerte; iſtum Ioannem Scotum fuiſſe Monachum, alias dictum *Aerigenam*, de quo Baron. ad an. 878. num. 62. & ann. 883. quo graphijs confoſſus eſt à Diſcipulis in Monaſterio Malmesberienſi, adeòque, & honoratur vt Martyr, inquit Ferchius apol. 3. Qua in re craſſè deceptus eſt Volaterranus l. 21. antropol. confundens hunc Aerigenam cum noſtro Ioanne Scoto Doctore Subtili, & huic tribuens genus mortis illius. Cæterum quoad librum Aerigenæ damnatum in Concilio Vercell. an. 1050. adnotat L. Bail ad eum locum, & in append. ad Concil. Pariſien. an. 1053. non conſtare, cuius ſit, num Bertrami, an vero Ioannis Aerigenæ; & addit damnatum librum potius ob incongruum ſcribendi modum, quam quod definitè ſint depræhenſi errores. Quapropter nec Bertramus, nec Ioannes Scotus Aerigena erant à Sandero abſque cautione admiſcendi inter hæreticos. Hæc prænaturè diſcuſſimus, cum attineant ad ſequens Sæculum, at ideò præcucurrit calamus, quia ſtatim poſt Paulitianos apud Sander. eſt Bertramus, iſque aduocauit cauſam Aerigenæ.

HAERE-

HÆRESES SÆCVLI NONI.

TEnebroſus ille turbo flans de latebribus Aquilonis, quaſi peſtilentiores halitus ſeruaret ab Aquilone per Lutherum ſoluendos, iam videbatur, veluti exhauſtis ſpiritibus, per hæc tempora pęnè ſilere. Malacia erat, potius præteritæ, quam præſentis procellæ; nec tamen vacauit etiam hoc Sæculum ab erroribus: fuere quippè.

Albanenſes.

POntifice Leone tertio circa an. 800. Quædam Secta innominati authoris compacta è fæcibus præcedentium hæreſum. Aiebant, duos eſſe Deos; animas non creari à Deo, ſed migrare de corpore in corpus; Chriſtum habuiſſe carnem Cœleſtem, & impaſſibilem; vſuram licitam eſſe; & alia apud Prateol. Suſpicor, *Albigenſes* non eſſe diuerſos ab *Albanenſibus*, & nomen obueniſſe ſimile ob identitatem originis: quæ fortaſſis in hoc Seculo cœpit, deinde poſt tertium Sæculum immaniter eruptura, alijs etiam blaſphemijs aucta. De Manichæiſmo enim habent, ſeu Albanenſes, ſeu Albiginenſes, de quibus infra.

Claudius Taurinenſis.

POntifice Eugenio Secundo an. 825. eius Vrbis Epiſcopus, diſcipulus Felicis Vrgelitani; nedum Neſtorianus, ſed Iconomacus, immo Agiomacus, id eſt, Sanctorum hoſtis; damnans inuocationem Diuorum, & Reliquiarum venerationem, adorationem Crucis, & peregrinationem ad limina Apoſtolorum. Patria fuit Anglus, eumque Prateolus facit multo poſteriorem, videlicet, ad an. 1350. at Baronius de eo loco citato; & quidem fortè Prateolus pari errore anteuertit Albanenſes tandiù poſt recenſendos, quippè qui ſint ipſi Albigenſes.

Godeſcalcus.

POntifice Leone Quarto an. 848. damnatus in Synodo Maguntina. Quidam aiunt ortum in Gallia, alij Belgam aſſerunt. Dixit; Deum non velle omnes homines ſaluos fieri; Chriſtumque mortuum non pro omnibus, ſed ſolum pro prædeſtinatis.

Photius,

POntifice Nicolao an. 867. quo iam intruſus nefariè in Sedē Conſtantinopolitanam, auſus eſt ſollicitare Michaelem Orientis, & Ludouicum Occicentis Imperatores, vt Pontificatu deijceretur Nicolaus; obtendens tamquam crimina, quod Clericis interdiceret coniugium, & doceret proceſſionem Spiritus Sancti à Patre, & Filio. Hinc Schiſma hoc Græcanicum, & hæreſis contra Spiritum Sanctum.

SÆCVLVM DECIMVM.

PRæ omnibus iam dictis nouitatibus hæreſum, admiranda hæc nouitas; adueniſſe vnum Sæculum, nec abſque grandi Myſterio denarij numeri,

meri, quando non ſit præfigendus titulus *Hæreſes ſeculi decimi;* ſed ab anno circiter 870. adusq; annum ſalutis milleſimum ſteterit prauitas infœcunda noui monſtri. Non eſt in cunctis hiſtoriæ monumentis, quod ſtuporem huic parem immittat. Enim verò per hos centum triginta annos non decrant in Mundo immundi homines; iam caligauerat Oriens, at immotus in Photij errore, vt illi Aegyptij olim in triduanis tenebris immobiles. In Occidente eſt incredibile dictu, ſi omni labe deterſus fuerit. Cæterum nullo vnquam Eccleſiæ Sæculo tanta perditis ingenijs occaſio, quanta hoc Sæculo decimo; quando Romæ tot emerſere in Eccleſiaſticis, etiam ipſis Paſtoribus, enormia ſcandala, vt horror ſit reminiſci, quæ apud hiſtoricos deſcribuntur.

Et tamen in tam miſerando rerum ſtatu Miſericors Deus non dormitauit cuſtodiens Iſrael, nec permiſit vel vnicam vulpeculam enaſci in vinea ſua; nullus fuit, qui hæreſim moliretur; nemo tot Principium, qui Romano Pontifici, quandoque peſſimè viſo, detrectaret Obedientiam. Qua in re duo mihi ſe ſe offerunt; myſticum alterum in numero denario præfigurans, fore denique in Sæculorum conſummatione totam vbique pacatam Eccleſiam; aliud litterale, voluiſſe Sapientiſſimum Deum obſtruere os loquentium iniqua. Futurum erat, vt non nemo muſſitaret, hæreſes ortum habere de praua vita, & fœtentibus Scandalis Eccleſiaſticorum Prælatorum; quod quam falſum ſit, hoc experimento deterrimi Sæculi decimi patuit. Hæreſis eſt virus adeò voluntarium, vt non ſit refundendum in aliud principium præter ſceleſtam hæretici voluntatem. Quapropter ſcitè, & ritè Hieronymus inquit; *Nullus eſt impius, quem hæreticus impietate non vincat.*

HÆRESES SÆCVLI VNDECIMI.

ERat ergo Petri nauicula nouos non ſentiens impetus, ne ſi intus, & extra commoueretur, pateret naufragio. Sed tamen ipſo in limine vndecimi Sæculi quamquam tennes, pertimeſcendos tamen paſſa eſt fluctus. Prodiere quippè hi noui errones.

Lutardus.

POntifice Silueſtro Secundo circa an. 1000. Cœpit in Gallia inſanire aduerſus Crucem, & contra decimas. Eo tempore *Vilgardus* Grammaticus à Dęmonibus illuſus, ei apparentibus ſub forma Virgilij, Horatij, & Iuuenals, cœpit dicere, credendum eſſe Poetis. Circa 1017. *Heribertus*, & *Liſcius* Manichæiſmum in Gallia, & Hiſpania ſuſcitarunt.

Berengarius.

POntifice Benedicto Nono an. 1035. apertè cœpit dicere, Chriſtum in Eucharistia eſſe tantum figuratè, non realiter. Coactus eſt abiurare, vt habetur de conſe. diſt. 2. cap. *Ego Berengarius*; at iterum prolapſus addidit, Chriſtum non eſſe ingreſſum ad Diſcipulos ianuis clauſis. Denuo obinde compulſus abiurauit. Obijt anno 1088. propè nonagenarius; incertum,

certum, an verè pœnitens. Fuit autem Turonenſis, poſtmodum Archidiaconus Andegauenſis. Circa an. 1054, dum Simonia maximè graſſaretur, oborta eſt hæreſis *Reordinantium*, qui aſſerebant, ordinatos à Simoniacis eſſe reordinandos. Fuere quoque hæreſes *Vrecelinorum*, & *Roſſeſſini*, de quibus Baron. an. 1085. & 1094.

Michael Cerularius.

POntifice Leone, nono circa 1050. Patriarcha Conſtantinopol. addens erroribus Photij, eſſe illicitum celebrare in azymo. Adhæſere Cerulario *Leo* Bulgarus Epiſco. Acridæ, & *Nicetas Pictoriates*; diffuſuſque eſt error in cæteros Græcos.

HÆRESES SÆCVLI DVODECIMI.

ITerum aperta per paucos nouatores rima perfidiæ cœpit dilatari, atque profuſiùs emittere blaſphemiarum riuos. En plura in dies monſtra.

Bogomili.

POntifice Paſchale Secundo circa 1110. Author quidam *Baſilius*, ab Alexio Imperat. Orient. Comneno flammis adiudicatus, teſte Zonara. Errores recenſentur à Sandero; inter quos, non eſſe Trinitatem; Mundum à dæmonibus creatum; Archangelum Michaelem eſſe Incarnatum; Crucem odio habendam; & alia. Addebant Bogomili, dæmones fictè fugere Crucem, vt ea magis honoretur, cupientes. Circa 1117. ponitur *Durandus de Valdach*, aiens, Matrimonium eſſe occultam fornicationem; obinde igni traditus, vt refert Prateolus.

Marſilius Paduanus.

POntifice Callixto Secundo circa 1120. Aſſeruit, poſt Chriſti in Cœlos Aſcenſionem non fuiſſe vllum in terra Vicarium Chriſti; Pontificem iudicari poſſe ab Imperatore; immo Imperatorem Sede vacante ſuccedere Pontifici; Eccleſiaſticis nulla bona temporalia licere.

Tanchelinus.

POntifice Honorio Secundo circa 1126. Alias *Tandemus* Antuerpienſis laicus. Aſſeruit, nil eſſe miniſterium Epiſcoporum, & Sacerdotum; nil prodeſſe ſaluti Euchariſtiam; adulteria, & ſtupra publica eſſe licita. Repreſſus eſt à S. Norberto.

Petrobruſſiani.

POdem Pontifice circa 1128. Author *Petrus de Bruys*, quem aliqui Narbonenſem, alij Arelatenſem faciunt, Boyuinus Antuerpienſem. Aſſeruit, paruulos ante vſum rationis non baptizandos; Euchariſtiam non habere Corpus Chriſti; Crucem abijciendam. Pertinax eſt viuus exuſtus. Eius fuit commilito *Henricus Tholoſanus* ex Monacho factus apoſtata, in quem ſcribit D.Bern. epi.240. Ponunt in Catalogo hæreticorum *Petrum Abailardum*; at lateraliter dumtaxat ſcribi debet; ſiquidem pœnituit. Fuit Pontifice Innocentio Secundo circa 1140. Narbonenſis, tota

Digitized by Google

Gallia ſparſit errores hauſtos è lacunis, Arij, Neſtorij, Pęlagij. Aiebat inter alia, ſolum Patrem potentem, ſolum Filium ſapientem, ſolum Spiritum Sanctum benignum. A Diuo Bernardo victus coram Epiſcopo Senonenſe, & Ludouico Rege, factus eſt Monachus Cluniacenſis, & catholicè obijt. Circa id tempus ponit Sanderus hær.145. quemdam planè hæreticum *Eudonem*, Eccleſiijs, & Monaſterijs infeſtum, qui aiebat, ſe illum eſſe, qui venturus eſt iudicare ſęculum per ignem. Diſcipulos nominauit, Scientiam, Sapientiam, Iudicium. Ardere maluit, quam ab inſania reuocari.

Arnoldus de Brixia.

EOdem Pontifice, & tempore; de quo D.Bernar. ait epiſt. ad Guid. *cuius conuerſatio mel, & doctrina venenum.* Diſcipulus Abailardi; pertinax igni traditus an.1155. Excommunicantur Arnaldiſtæ in Bulla Cœnæ Iulij Secundi cum Gazaris, Patarenis, Valdenſibus, Speroniſtis, Paſſagenis, Fraticellis. Aiebat autem cũ Abailardo Arnaldus, Deum non videri in Eſſentia, ſed quamdam claritatem Eſſentiæ conſpici; Deum non agere liberè; non eſſe authorem omnium bonorum; aliquid præter Deum eſſe Aeternum; dari aliquid, quod nec ſit Deus, nec creatura. Pręſertim clamabat Arnaldus, nefas eſſe, vt temporalia per Sacerdotes, & Pontifices adminiſtrentur. Inde in Vrbe ſeditio, & Principi negata ſubiectio, quæ turbatio per quinquaginta annos æſtuauit.

Delendus è ſerie hæreticorum *Gilbertus Porretanus*, vt monet Caſtro l.1. cap.9. Fuit Pontifice Eugenio Tertio circà 1147. Pictonum Epiſcopus; doctus Metaphyſicus, Author libri ſex principiorum, ſeù de ſex vltimis prædicamentis. Aiebat, Diuinas perſonalitates eſſe res realiter diſtinctas ab Eſſentià, eique aſſiſtentes, adeoque ponebat in Deo quaternitatem. Papa Eugenius in Concilio Rhemenſi eum damnauit; atqui coouictus biduana diſputatione D.Bernardi, ſe retractauit, quare & redijt ad ſuam Pictauienſem Eccleſiam; ideo neque adcenſendus eſt hæreticus, quod nimia licentia agit Bern. de Lucemb. repræhenſus ab Alphon. de Caſtro. In eodem Concilio damnati ſunt *Pſeudoapoſtolici* quidam, de quibus Sander. hær. 144. Circa id tempus ponit hęr.148. *Correrios*, & *Cotereellos* dicentes, B Virginem fuiſſe Angelum; & corpus Chriſti, nec ſurrexiſſe, nec vnquam ſurrecturum. Item ponit hæreticos de *Barulo*, aientes fuiſſe creatas animas ante Mundum, & tunc peccaſſe.

Patareni.

POntifice Alexãdro Tertio circa 1160. Hos Gualterus ait coaluiſſe ex hęreſibus Marſilij, & Arnaldi præfatorum. Sanderus appellat Catharos hęr.147. & Alphonſus à Caſtro ver. *Cibus* vocat *Cathariſtas*; & addit, Manichæos, olim in tres claſſes diſtinctos: *Manichæos* ſimplices, *Macarios*, & *Cathariſtas*, ideſt purificatores; atq; hos extinctos diu, iterato emerſiſſe in Alemãnia ſub Imp. Friderico Barbaroſſa. Sentiebant ergo errores Manichæi; vt etiam puto fęcem Manichæorum fuiſſe, Gazaros, Speroniſtas, Paſſagenos.

Valden-

Valdenſes.

EOdem Pontifice circa 1170. Nuncupati etiam *Pauperes de Lugduno.* Author *Vualdo Lugdunenſis*, à quo Vualdone traxere nomen. Hic amplo patrimonio in pauperes diſtributo orſus eſt, veluti ordinem Religioſum, ſed obſeruationibus quibuſdam ineptis; quare Pontifex noluit eius vitæ inſtitutum approbare, vt refert Sanderus ex Abbate Vrſpergenſe. Inde Cacozelus, & rebellio contra Eccleſiam; negare omnes ſacras cæremonias, obedientiam Prælatis Eccleſiæ, Confeſſionem auricularem, & penè quidquid ſacri eſt in Chriſtianis. Libidines admittebant; & Sacerdotes eſſe pauperes, deque ſolis viuere eleemoſynis, prætendebant. Contra hos hypocritas, & rebelles Pſeudoreligioſos, fuiſſe à Deo prouiſum, & ab Eccleſia confirmatum Ordinem Fratrum Minorum Catholicè profitentium paupertatem, aſſerit Vrſpergenſis eius æui Scriptor.

Albigenſes.

EOdem Pontifice anno 1176. orti à quodam *Oliuario* in Ducatu Galliæ Tholoſano Albienſi, ex quo ipſis nomen. Iidem aliàs *Albanenſes*, niſi fortè prius enata ſecta extincta, nunc renata ſit. Fęx Manichæiſmi erant; quare & duos Deos ponebant, bonum, ac malum, videlicet Diabolum; hunc corporum, illum animę creatorem aſſerentes. Cum Sadducæis negabant animæ immortalitatem, adeoque gloriam, & pœnam alterius vitæ. Cum Pythagoreis dabant animæ tranſmigrationem: Euchariſtiam negabant: immo & Baptiſmum, vt ſuperfluum abijciebant. Contra has peſtes prouidit Deus Sanctum P. Dominicum. Adeo excreuerant, vt breui infecerint mille propemodum Ciuitates; videreturque tota Europa fœdanda, ni armis occurreretur.

Prædicatione Iacobi de Vitriaco armati Cruce ſignati iniere prælium, & hæreticorum concidere ſeptuaginta millia cum auxiliario Petro Tarraconenſium Rege. Deinde Catholicus heros Simon Comes Montis fortis cum ſolis octo millibus interfecit centena millia, qui auxilio vocauerant ex Africa Maroci Regem Memelinum. Is in Hiſpaniam traijciens, cladem toti Europę minabatur, iactans, fore eius vexillum in faſtigio Templi S. Petri in Vaticano. Ita planè, ſed contra votum euenit; nam eius exercitu à Catholicis profligato, ipſe in Sicilia mærore extinctus eſt, eiuſque vexillum bello captum, & Innocentio Tertio tranſmiſſum appenſum eſt in Vaticano. Innocentio Vndecimo idem obuenit, quando iam paucis retro annis Turca infenſiſſimus confidens Viennam occupare iactabat: Mahometicum vexillum fore in Vaticano, & quidem profligato barbaro, in ſpolijs fuit vexillum ipſum, quod Deo oblatum pendet in Vaticano.

Abbas Ioachim.

POntifice Clemente Tertio circa 1190. Calaber Abb. Ciſter. creditus à quibuſdam Propheta, alijs putatur illuſus à Dæmone. Dixit Rogerio Siciliæ Regi, Saladinum ſuperandum, & Ieroſolymam recuperandam,

euentu

Digitized by Google

euentu fallente prædictionem. Eius ſententia damnatur ab Innocentio Tertio, vt habetur *de ſu. Tri.* ponebat quippè tres perſonas in Deo, vt tres homines numerata natura; vocabatque hæreticum Magiſtrum ſententiarum, quod dixiſſet, Eſſentiam Diuinam, nec generare, nec generari.

HÆRESES SÆCVLI TERTIIDECIMI.

PAribus quodammodo paſſibus proceſſit hoc ſæculum poſt præcedens. At multiplicato Eccleſiæ præſidio in Sanctis Ordinibus Dominici, ac Franciſci. Hoc loco mihi incumbit notare Prateolum, qui inter hæreticos ad an.1192.ſub Celeſtino Tertio ponit quemdam *Petrum Ioannis* Minoritam tamquam diſcipulum Ioachini Abbatis, & aſſeclam errorum. Omninò mendum eſt, quippe ordo Minorum cœpit ſub Innocentio Tertio ad an. 1208. Quod ſi de Petro Ioannis Oliui intenderit, Vuadingus ad 1278.& ad 1297. pręclarè eximit hunc à calumnia hæreſeos itemque Bayl. tom.1. ad Concil.Viennen. ſecundum. In hoc ergo ſæculo fuere.

Almaricus,

POntifice Innocentio Tertio circa 1204.Carnotenſis patria, Doctor Pariſienſis. Aiebat, peccatum mortale, ſi in Charitate fiat, non eſſe peccatum; Deum non videri in ſe, ſed in creatura, vt lumen in aere; Adam, & Euam in ſtatu innocentiæ non habuiſſe differentiam ſexuum. Addebat aliàs fatuitates iſte ęquiuocus Doctor, vt merito in eius damnatione dixerit Concil. Later. *eius Doctrina, non tam hęretica, quam inſana eſt cenſenda.* Eius diſcipulus *Dauid Diantius* addebat & hoc,Deum eſſe materiam primã.

Guillelmus de S.Amore.

POntifice Innocentio Quarto circa 1251. Natione Burgundus, profeſſione Theologus, ſed Regularium,maximè verò Mendicantium hoſtis. Aiebat eſſe peccatum viuere de Eleemoſyna; & Religioſos teneri acquirere victum de labore manuum; neque eſſe licitam paupertatem voluntariam,& poſſeſſionis omnis abdicationem. Hunc confutauit D.Bonauentura; ſicut & D.Thomas *Deſiderium Longobardum* Guillelmo adhærentem.

Sanderus hęr.157. recenſet *Raymundum Lullium*, eſtque idem Raymundus de Tartagna an.1311. damnatus; qui libellum ſcripſit de inuocatione dęmonum magiæ plenum; oppugnauit etiam Sanctæ Trinitatis vnicam Eſſentiam, & Perſonarum æqualitatem. Profectò non eſt ſilentio dimittenda ingens ęquiuocatio de Raymundo Lullio, & Raymundo Lullo. Fuit Raymundus Lullus poſt an.1300. Tertij Ordinis S.Franciſci,Zelantiſſimus Catholicæ Fidei, pro qua lapidatus à Sarracenis occubuit Bugiæ in Africa. Abraham Bzouius, quia ſcripſit Raymundum Lullium circa 1260. aperuiſſe Scholam erroribus, fuiſſeque perditæ memoriæ hominem; Hugo Cauellus nil diſtinguens Lullum à Lullio, excandeſcens digladiatur apologeticè in Bzouium; ſed immeritò. Nam etiamſi hic aliàs parum fraternè, & minus fideliter quædam prodiderit de Franciſcanis, hac tamen vi-

ce

Digitized by Google

ce mihi videtur prorſus innocuus; quippè dum notat ſæcularem hominem, & multis annis noſtro Tertiario anteriorem, ſuffeciſſet Cauello præcauere æquiuocationi, ne *Lullus*, & *Lullius* idem putentur. Nec verò id ſemel contigit; nam Euſebius Marcellinum, & Marcellum pro vno Pontifice ſumpſit, ſimilitudine vocis deceptus, vt refert Baron. an.296. Corrigendi ſunt ergo; qui inter hæreticos adcenſent Lullum, vt ſcribant Lullium; neq; opus erit hunc excuſare: nec vltra hærebit anceps Bellarminus l.de ſcript.

Flagellantes.

POntifice Gregorio Decimo circa 1273. Hypochritæ Valdenſium lepra infecti; orti ex Ethruria per Sacerdotem impoſtorem; dilatati in Germania, & Gallia, demum ferro tollendi. Incedebant albis induti talaribus cum caputijs; ſeque per vias flagellabant, clamantes *Pax*, *& Miſericordia*, cantanteſque hymnum, *Stabat Mater doloroſa*. Flagellationem iſtam appellabant martyrium, & Baptiſmum ſanguinis; aiebantque, deſiſſe Baptiſmum aquę.

Fraticelli.

POntifice Nicolao Tertio circa 1278. Aliàs etiam dicti Fratres de paupere vita. Erant, vt ait Aluarus Pelagius l.de planc. Eccl. maiori ex parte, *porcarij, armentarij, cæmentarij, fabriferrarij, aut alijs operibus mancipati*. Dicebant ſe de tertio Ordine S.Franciſci, cum ad eum minimè ſpectarent. Immo per Minoritas profligati ſunt, vt clarè demonſtrat Vuadingus ad an.1317. eoſque demum abſtulit S.Ioannes de Capiſtrano. Author fuit *Hermannus* Ferrarienſis, cuius cadauer ibidem à ſuis adoratum, combuſtum eſt anno 1297. iuſſu Bonifacij Octaui; & inde in eum Pontificem inſurrexere talium peſtilentum obloquia. Fallitur itaque Baronij continuator Raymundus Taruiſinus, vbi ſcribit; authores Fraticellorum fuiſſe duos Minoritas apoſtatas, Petrum de Macerata, & Petrũ de Foroſempronij.

Item Eimericus dum ait, Angelum Clarenum fuiſſe Fraticellorum caput. Decipitur quoque Blondus in Chronol. vbi inquit, Fraticellos fuiſſe ſobolem Antipapæ Corbarij. Demonſtrat vtique Vuadingus, vt notat etiam Bellar. authorem extitiſſe ſæcularem præfatum Hermannum; at curabat diabolus maculare nomen fratrum Minorum. Errores porrò plurimi erant, inter quos à Chriſtianis non eſſe Reſpublicas adminiſtrandas.

Gerardus Sagarellus.

POntifice Bonifacio Octauo circa 1296. Patria Parmenſis; author nouorum *Pſeudoapoſtolorum*, qui ſpecies erant Fraticellorum. Dicebant, ſe Chriſto ſoli eſſe ſubiectos; decimas non eſſe ſoluendas; matrimonium diſſolui poſſe; omne iuramentum Chriſtianis illicitum; & alia. Igni tandem adiudicatus eſt. Huic adhęſit *Dulcinus* Nouarienſis; qui ſpecie charitatis, & veluti in laudem vitæ communis congregarat in Alpibus ſex millia vtriuſque ſexus hominum. At vita erat pecuina impudiciſſima, vt & Pſeudoapoſtolorum, & Fraticellorum. Et hic denique cum Vxore Margarita inſtar magiſtri ſui conbuſtus.

HAE-

Digitized by Google

HÆRESES SÆCVLI QVARTIDECIMI.

FInis ſæculi præcedentis, vt viſum eſt, atque multa ſequentis pars turbauit non leuiter Ordinem Minorum; non ſemel enim curauit ſator zizaniorum ſuffogare ſegetes agri Seraphici, in peculium Eccleſiæ à Deo prouiſi. Pullularunt itaque in mundo.

Begardi.

POntifice Clemente Quinto circa 1311. Horum duces dicuntur, *Iacobus Iuſti*, & *Bogonatus*; de Valdenſium ſecta. Prateolus cenſet eſſe eamdem Fraticellorum ſectam, quæ in Germaniam diffuſa nomen habuerit Begardorum in maſculis, & Beghinarum in Fœminis. Sanderus diſtinctas duas enumerat ſectas hær. 160. Begardorum, & 162. Beguinorum; addens inter cœtera horum dogmata, Papam non poſſe diſpenſare in Regulam S.Franciſci. Adeoque perfidi iſti transfigurabant ſe in Franciſcanos, ita ſatagente Dæmone, exoſum reddere Seraphici inſtituti nomen. Quantum ad ea vocabula, prout coniectura eſt ex Alphonſo de Caſtro v. *Beatitudo*, appellabantur in Germania Begardi, & Beghinę deuoti ſæculares piam ſocietatem colentes, qualium eſt Florentiæ ſpecimen in his, qui vulgo *Bacchettoni* dicuntur. Hoc ergo honeſtum nomen ſibi vſurpauere peruerſi illi Alemanniæ Fraticelli hæretici infandæ vitę.

Dicebant inter alios errores, hominem poſſe in hac vita reddi impeccabilem; naturam intellectualem beatificari naturaliter, & non ex Dei Gratia; hominem in ſtatu perfectionis, & ſpiritu libertatis conſtitutum ad nullam legem humanam obligari; deoſculari mulierem eſſe peccatum, eo quod ad id natura non inclinet, vel impellat, vrente verò libidine coitum non eſſe peccatum. Turpiſſimi ergo, & pleni flagitijs Religionem ſimulabant; ſiquidem, vt ait Aluarus Pelagius, emittebant tria vota. Capti eorum innumeri ab Imperatore, & Pariſios ducti, ex ijs pertinaces 114. flammas viui ſubiere.

Templarij.

EOdem Pontifice, & tempore. In Concilio Viennenſi damnati, & extincti ſunt, eorumque bona equitibus Rhodijs nunc Melitenſibus attributa, alijſque Religioſis. Genus erat ſacræ militiæ inſtiturę in Palæſtina, vt peregrinos per ea loca ſancta comitarentur, & aduerſus latrunculos, aut Arabes tutarentur. Habitabant prope Templum S.Sepulchri, & inde Templariorum agnomen. Ordinem hunc equitum inſtituerat S.Stephanus Ieroſolymorum Patriarcha, & approbarat Honorius Secundus circa 1125. Cœperunt ingratè eſſe refractarij Patriarchis illis, à quibus ditati fuerant; mox Sarracenis amici cum iactura Chriſtianitatis; demum inter ſe docere fœdiſſimos errores, innominandum crimen, idololatriam occultam eſſe licitam, renunciationem fidei; proinde iuſtiſſimè deleti.

Ad an. 1317. Ricciolus ponit in Catalogo, in quo *Hæreſiarchæ*, *& hæretici*

Digitized by Google

tici famoſi Michaelem de Ceſena, & Gulielmum Ocham excommunicatos à Ioanne Vigeſimoſecundo, quod dicerent, Diſcipulos Chriſti nil debere habere ſuum, neque particulariter, neque in communi. Memini illius dicti à D. Hieronymo epi. 61. Pammac. *Nolo in ſuſpicione hæreſeos quemquam eſſe patientem.* Quoniam Michael fuit aliquandiu Generalis Miniſter Ordinis Minorum, cuius item fuit Ocham, noſtra intereſt, de ſuſpicione hæreſeos liberare noſtrates. Nil aliud prætendebant, niſi quod Nicolaus Tertius in decretali *Exijt qui ſeminat*, & Clemens Quintus in alia *Exiui de Paradiſo*, docuerant; quare poſt Ioannem alij Pontifices huius Conſtitutionem reſciderunt, vt tradit Vuadingus ad an. 1322. In illa ergo quæſtione de pauperrate Chriſti non fuerant hæretici, nec aſſerebant, quod refert Ricciolus; ſed dumtaxat, Chriſtum, & Apoſtolos nil poſſediſſe; idque Sanderus piè explicat; videlicet, non poſſediſſe ſecundum ſæculi conſuetudinem in iure proprietatis, at formaliùs noſtri explicant de Chriſto, pro quando docuit vitam perfectionis talis. Quod ſi excommunicationem ſubijt Ocham, id quidem iuſtiſſimè, at non ob vllam hæreſim, ſed ob ſchiſma; quippe ad hoſtem Ioannis Ludouicum Bauarum ſe recepit. Cæterum etiam hic abſolutus piè obijt, vt narrat Vuadingus ad an. 1347. porrò Michael quoque non eſt reputatus hęreticus, licèt aliàs ceruicoſus, & ſui nimium tenax; qua in re à nullo noſtrum laudatur. Verumtamen pœnitentem deceſſiſſe ſcribit Vuadingus ad 1343.

Lollardus.

Eodem Pontifice circa 1315. Gualterus nomine, à quo ſecta *Lollardorum* in Belgio; crematus Coloniæ an. 1321. Inter alias impietates dixit, Luciferum iniuſtè detruſum è Cœlo; adeoque & illuc rediturum, atq; è contra Michaelem Archangelum cum ſuis damnatum iri. Per id tempus fuit *Ioannes de Poliaco* Doctor Pariſien. docens, confeſſionem peccatorum faciendam ſuo Parocho; & inualidè fieri ante Religioſos Mendicantes; atque ſtante Canone illo *Omnis vtriuſque ſexus*; nedum Papam, ſed neque Deū poſſe diſpenſare in obligatione annuæ Confeſſionis proprio Parocho faciendę. Damnatus eſt à Ioanne Vigeſimoſecundo, & coactus retractare.

Richardus Armachanus.

Pontifice Innocentio Sexto circa 1360. Primas Hibernię, hoſtis infenſiſſimus Fratrum Minorum, ſed neque Eccleſiæ matri parcens. Aſſeruit, indignum Chriſtianis mendicare; & abſente Epiſcopo, quemlibet Sacerdotem poſſe obire munia Epiſcopalia. Circa id tempus ponitur à Sandero impius *Bertoldus de Rorbac* Begardus, aiens, in Paſſione Chriſtum adeo derelictum, vt dubitauerit de ſalute. Ad an 1372. ponuntur *Turelupini* Begardi; aſſerentes, non pudendum de ijs, quę à natura accepimus; vnde nudi incedebant, & in propatulo coibant. Addebant præterea, non ore, ſed ſolo corde orandum.

Digitized by Google

Ioannes Vuicleff.

POntifice Vrbano Sexto circa 1380. Anglus Oxonienſis, Sacerdos, qui dum ſcriptis Valdenſium delectatur, ea lepra inficitur; dumque non obtinet Epiſcopatum Vigorienſem, effutit; in Euchariſtia eſſe, non Chriſtum, ſed panem; per peccatum mortale amitti poteſtatem, ordinandi, conſecrandi, & baptizandi &c. poſt Vrbanum Sextum non eſſe aliquem recipiendum in Summum Pontificem; contra Scripturam eſſe, quod Eccleſiaſtici bona temporalia poſſideant; Dominos temporales poſſe pro libito ſuo auferre bona Eccleſiaſtica; ſubditos poſſe pro arbitrio ſuo Dominos delinquentes corrigere, inſtitutores Religionum peccaſſe in Ordinum Regularium erectione; Conſtantinum erraſſe, dotando Eccleſiam, eamque eſſe ſynagogam ſathanæ. Alia etiam euomuit ad vſque quadraginta quinq; enumerata in Concilio Conſtantienſi; quod inquiſitione facta de finali eius impœnitentia, decreuit, oſſa effodi, & in profanum proijci.

HAERESES SAECVLI QVINTIDECIMI.

HAbet hoc ſæculum in Catalogis pauca nomina, ſed multa ſcelera, quorum flamma necdum extincta eſt. Fuere nimirum.

Huſſitæ.

POntifice Gregorio Duodecimo circa 1407. Author *Ioan. Hus* Bohemus, Sacerdos ſæcularis, Profeſſor Vniuerſitatis Pragenſis, ex villa Hus non longè à Praga. Lectione librorum Vuicleffi infectus, cœpit prauè dogmatizare, & per pigritiam ignaui Regis Vuenceſlai toto Regno errores propagare. Inter alios: indulgentias nil eſſe; articulos Vuicleffi eſſe veros; Papalem dignitatem à Cæſaribus ortam; obedientiam Eccleſiaſticam eſſe contrariam Scripturæ. Socium habuit iſte *Hieronymum de Praga*, magis Vuicleffiſtam, quam Huſſitam; atqui ambo in Concilio Conſtantienſe pertinaces exuſti ſunt. Propagatores item fuere, *Petrus Dreſdenſis*, & *Iacobellus* Pragenſis curatus, à quibus prodijt articulus, de præcepto iuris Diuini dandam cuilibet Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie.

Violentus protector adſtitit monocolus *Ioannes Ziſcha* tyrannus, qui occupato montano fortalitio, eoque valdè munito, adiunctis aſſeclis ferrum in Catholicos excitauit; eique munitioni indito nomine Thabor, ſectam voluit appellari *Thaboritarum*. Hi poſt loci expugnationem, & Ducis necem ſe nuncuparunt *Orphanos*, vel *Orbitas*, quaſi patre orbatos. Huſſitarum errores deinde ſuſcitauit *Ioannes à Rochzan* Ciuitate Bohemiæ. Tres prænarrati pſeudoiannes compreſſi ſunt ab vno Dei Seruo Seraphico Sancto Ioanne de Capiſtrano.

Pichardus.

POntifice Ioanne Vigeſimotertio circa 1414. Oriundus è Flandria in Bohemiam profectus, & ſe filium Dei nuncupans, inſtaurauit Adamitarum, ſeù Turelupinorum ſectam. In ſuis congregationibus nudi, & de

eius

eius tunc licentia promiſcuè coibant. Circa id tempus ponitur à Sandero hær. 172. *Ioannes Paruus*, docens, licitè occidi tyrannum à quocumque. Item hær. 176. *Nicolaus Galecus* Vniclefiſta, aiens nullum iuſtè occidi à iudice hoc tempore nouæ legis. Item hær. 179. *Ioannes Benhaim* tympaniſta, & pecorum paſtor; auſus agere dogmatiſtem, & negare pendenda Principi tributa. Hoc Sæculo *Rutheni*, ſeu Ruſſiani Schiſma fecerunt ab Eccleſia, vt Græcos ſequerentur; cumque eos reunire vellet Rex Poloniæ, ſeſe Moſcouitæ Duci ſubiecerunt. Ad ann. 1449. fuit *Matthæus Palmerius* Florentinus, igni adiudicatus ob abſurda ſcripta de Angelis prolata.

Petrus de Oſma.

POntifice Sixto Quarto circa 1475. Theologus Salmanticenſis. Aſſeruit, Confeſſionem peccatorum eſſe humanum inuentum. Ad an. 1480. fuit *Hermannus Riſſuich* Batauus, prorſus Apoſtata; irridens totam Fidem, vt fabuloſam, & ei præferens doctrinam Ariſtotelicam, denique an. 1512. combuſtus. Ad hæc tempora Sanderus hæc. 180. ponit eos, qui in oppido Poli in Aequicolis aiebant, nullum fuiſſe Pontificem verè Chriſti Vicarium, niſi eos qui paupertatem Chriſti imitati ſunt, vt refert Platina in Pauli Secundi vita.

HÆRESES SÆCVLI SEXTIDECIMI.

QVo pauciora præteritum, eo plura hæreticorũ nomina habet hoc ſæculum, in quo per Lutherum eſt apertus puteus abyſſi, & innumeræ, ac monſtroſæ, iuxta Apoc. 9. exiere locuſtæ in tres præcipue turmas diſperſæ, Lutheranorum, Caluiniſtarum, Anabaptiſtarum; ſed quarum ſingulæ plurimam admittant ſubſectionem, vt ferè impoſſibile ſit in recenſendo ordinem tenere, vbi in Babylone confuſiſſima nullus ordo eſt, ſed contra Veritatem ſempiternus horror. Coæuus Luthero, ſed errorum prodromus fuit *D. Eraſmus*, non Diuus, ſed *Deſiderius*, cuius nouit Deus intentionem, ſi voluit ſuum nomen *Deſiderius* vnico D. Signari, quo pacto ſolemus Doctores *Diuos* denotare. Hollandus fuit patria Roterodamus; litteratura tali, vt iuxta Hieronymi prouerbium, geſtaret *litum melle gladium*. Planè hoſtem Eccleſiæ ſe prodidit laruatum ſpecie benefactoris in recudendis, & pro libito diſtorquendis Sanctis Patribus, vt obindè ſcribat Marianus Victorius in Scholijs D. Hiero. ad epiſ. 30. *Hæreticus ille omnium peſtilentiſſimus Eraſmus omnia ad libitum aut expoſuit, aut vitiauit.* Succeſſit itaque.

Martinus Lutherus.

POntifice Leone Decimo; anno 1517. Parens poſtremorum hæreticorum; Saxo Islebienſis; antea *Ludder* vocatus, nempè prædo, & irriſor; dici voluit *Luther*, ideſt purus. Acris ingenij, ſed indocilis animi; anno ætatis vigeſimo factus Artium magiſter, dum die quadam cum Socio ambulat, qui tunc ictu fulminis interijt, perculſus timore, induit an.

22. habitum S. Auguſt. Erfordiæ; percharus Friderico Electori Saxoniæ. Anno 1504. Leo Pontifex impetraturus cœleſtem opem in Selimum Turcarum Imperatorem excidia molientem, miſit Orbe toto Indulgentias Cruciatæ, ſpe excitandi Principes ad Chriſtianitatis defenſionem. Eas Indulgentias alioqui ſolitas publicari per Auguſtinianos, dedit Dominicanis Archiepiſcopus Brandeburgenſis Albertus. Hinc in Luthero cacozelus prorumpere cœpit, primò dubitando de Indulgentijs, deindè apertè negando valorem, & concedendi poteſtatem; idque an. 1517. Ex his præmiſſis, ex conſequentiæ deuolutæ ſunt; vt in Pontificem, in Romanam Eccleſiam, penè in omnia catholica dogmata ſit debachatus. Excommunicatus à Leone; pertinax, excucullatus, vxorem duxit Catharinam de Bore; totus demum perfidiæ datus an. 1546. repertus eſt in lecto mortuus, cum hilaris veſpere decubuiſſet an. ætatis 63.

Eius hæreſes ad vſque 78. recenſet Gualterus. In his præcipuæ; Eccleſiam non eſſe viſibilem; non eſſe homini liberum arbitrium; non eſſe meritoria opera bona; impoſſibile eſſe obſeruare Dei legem; non eſſe differentiam peccati mortalis à veniali; peccatum originale eſſe fomitem, ſeu concupiſcentiam; & alia. Damnat Eccleſiæ cœremonias, numerum Sacramentorum, numerum Bibliorum Sacrorum, Traditiones Eccleſiaſticas, Miſſæ Sacrificium, Purgatorium, interceſſionem Sanctorum &c. Et in his quidem Sectarij nouatores conueniunt, deque ipſa Lutheranæ peſtilentiæ cathedra vnanimiter ſuſceperunt. At quoniam innumera monſtra de Africa Lutherana prodierunt; diſtinctiuum Lutheraniſmi eſt id, in quo errantibus his errantes alij non conſentiunt; videlicet, humanitatem Chriſti eſſe vbique, vndè dicti Vbiquetarij; paruulos in Baptiſmo elicere actum fidei; Chriſtum eſſe in Euchariſtia, non per Tranſubſtantiationem, ſed per impanationem, id eſt, manente ſimul ſubſtantia panis. Itaque diſtinguantur.

Lutherani.

Diuiduntur in duas Claſſes, è quibus innumeræ ſubalternæ pullularunt. Alij dicuntur *Lutherani molles*, qui opiniones aliquas Lutheri temperarunt, maximè errorem illum de libero arbitrio. Dux horum *Philippus Melanchton* ad 1530. Natus Brettæ in Palatinatu inferiori. Is conſtituit *Confeſſionem Auguſtanam* tempore Comitiorum Imperialium à Carolo Quinto indictorum; de eo Florimun. l. 2. cap. 9. Alij dicuntur *Lutherani rigidi*, quales ſunt *Centuriatores Magdeburgenſes*, authore *Matthia Flacco Illyrico*, promulgante an. 1560. Hi abſque moderatione mordicus tuentur praua cuncta Lutheri; eorumque maximum ſtudium, è lectura antiquitatis calumniari Eccleſiam, & Romanos Pontifices.

Proteſtantes dicti ſunt à proteſtando, ſuntque congeries Lutheranorũ, quę cœpit Spiræ an. 1529. vbi, ſatagente Luthero, conuenere ablegati Ciuitatum Imperialium Lutheraniſmo iam infectarum; ac ſub iuramento proteſtati ſunt, velle ſe exponere vitam, & omnia pro defenſione ſui dogmatis, quod Euan-

Euangelicam libertatem appellabant. Enimuerò metuebant aduentum Caroli Quinti Auguſtana comitia celebraturi. Idem nomen Proteſtantium aſſumpſerunt quidam Angliæ Sectarij ſub Regina Eliſabetha, ſed peculiaribus erroribus differentes.

Vbiquetarij, ſeu *Vbiquiſtæ* dicti ſunt etiam *Semilutherani*; authore *Ioanne Brentio* ad 1540. qui dixit, nullam eſſe in Euchariſtia Tranſubſtantiarionem, ſed Corpus Chriſti poſt Aſcenſionem eſſe vbique. Ex hæreſi itaque ſortiti ſunt nomen Vbiquiſtarum. *Maioriſtæ* dicti ſunt à *Georgio Maiore*, qui voluit, etiam paruulos abſque bonis operibus ſaluari non poſſe. *Oſiandriſtæ* ab *Andræa Oſiandro* primate Confeſſionis Auguſtinæ, dicente, Corpus Chriſti in Euchariſtia pati.

Martinus Bucerus ad 1530. Patria Argentinas, patre Iudæo deſertor S. Ord. Pr. genio indulgendi libidini; ſpectat ad Lutheranos, & Sacramentarios, quorum fruſtra vnionem tentauit in dieta Auguſtana; aſſerens, Corpus Chriſti eſſe in Euchariſtia tunc, quando ſumitur Sacramentum, alias verò non. Addidit, nullum eſſe peccatum, præter incredulitatem. Superaddidit moriens, Meſſiam non dum veniſſe. *Volphgangi Capitonis* Symmiſtæ olim ſui viduam duxit vxorem, eaque mortua alteram, dein tertiam, vt refert Florimun. l. 2. cap. 11. Timens Cæſarem abijt in Angliam, vbi deceſſit, neſcias an hæreticè, an Iudaicè, eiuſq; poſtmodum oſſa combuſta ſunt.

Lutheranæ ſectæ ſuccenturiandi ſunt *Adiaphoriſtæ*, aientes, omnia Eccleſiaſtica eſſe adiaphora, ideſt indifferentia, & poſſe pro libito ſuſcipi, aut repudiari; orti circa 1546. de quibus Florim. l. 2. cap. 14. quibus cognati ſunt *Interimiſtæ*, ſequentes *Interim* Imperatorium, minus infecti cæteris. Denique, vt multos prætercam, acerrimus Lutheraniſmi propugnator fuit *Martinus Kemnitius* Brunſuicienſis temerarius oſor Concilij Tridentini. Damnantur nominatim in Bulla Cœnæ à Paulo Quinto, Huſſitæ, Vuicleffitæ, Lutherani, Zuingliani, Caluiniſtæ Hugonotæ, Anabaptiſtæ, Trinitarij. De horum aliquibus dictum eſt, de reliquis iam ſequor.

Sacramentarij.

Pontifice Paulo Tertio circa 1524. Primus Author *Andreas Carloſtadius* è Franconia Archidiac. Vuitembergenſis; primus Lutheri diſcipulus; primus Sacerdotum, qui reiecto Chriſti iugo coniugem ſacrilegè duxerint; primus poſt Berengarium auſus dicere, in Sacramento non eſſe Corpus Chriſti realiter, ſed tantum figuratiuè. Is vbique proclamare cœpit Libertatem Chriſtianam; quaſi hæc conſiſteret in licentia libiti, nec differret à libertate Mahometana. Quo die duxit vxorem, ſeipſe canonizauit, eſtque decantata compoſita ab eo Miſſa, quam refert Florimun. l. 2. cap. 7. cuius Introitus; *Dixit Dominus Deus, Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum; Faciamus ei adiutorium ſimile ſibi*. Verſus, *Adhærebit homo vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna*. Oratio, *Deus, qui poſt tam longam, & impiam Sacerdotum tuorum cæcitatem Beatum Andream Carolſtadium ea gratia*

donare

Digitized by Google

donare dignatus es; vt primus, nulla habita Papiſtici iuris ratione, vxorem ducere auſus fuerit; da quæſumus, vt omnes Sacerdotes recepta ſana mente eius veſtigia ſequentes, eiectis concubinis, aut eiſdem ductis ad legitimum conſortium thori conuertantur. Per Dominum &c. Ita iſte ſuimet canonizator nil in virtutibus numeratum habuiſſe fatebatur, niſi ſe diù eſſe concubinarium. Luthero placuit facinus, quod ipſe poſſet impunè proſequi; vndè & ipſe vxorem duxit. Cæterum primus hic diſcipulus fuit item primus Lutheri impugnator; & quomodo Lutherus conſtituit ſuæ Eccleſiæ Sedem Vuitembergam, ita Carolſtadius Orlemondam; at artibus illius pulſus à Duce Saxoniæ confugit ad Tigurinos, vbi à diabolo ſuffocatus perijt.

Huldericus Zuinglius Heluetius Canonic. Conſtantienſ. ad annū 1525. Audiens, à Luthero eſſe inuentam legem, qua ſalus promittebatur, abſq; Pontificis Obedientia, dicere cœpit; ſe percupere liberari à iugo Romanæ Eccleſiæ; ſeque ita Luthero dedit. Dum autem quadam die hæret in explicatione eorum verborum, *Hoc eſt Corpus meum*, videt phantaſma, de quo ipſe fatetur, non reminiſci, album nè, an nigrum fuerit; quod & inquit ſic intelligendum, *HOC ſignificat Corpus meum*, quo pacto exo. 12. dicitur, *eſt enim Phaſe*, ideſt ſignificat tranſitum, ſicque iuit in ſectam Carolſtadij. Planè phantaſtica Theologia, qua poſſet vbique deludi, & de nulla re concedi, quod ſit, ſed quod ſignificet. Vxorem & iſte duxit, extinctuſque eſt an. 1531. in prælio contra Catholicos, atque cadauer poſtea combuſtum. Tiguri ſe fecit nouum Euangeliſtam, vbi etiam Pelagianiſmum poſuit. De eo Florimundus l. 2. cap. 8.

Ioannes Oecolampadius ex Monaco S. Brigidæ apoſtata, natione Germanus Visbergenſis, Præceptor filiorum Comitis Palatini, trium linguarum peritus, Lutheri diſcipulus, & eius imitatione vxoratus cum Moniali; errori Sacramentariorum adhærens, cum ad idipſum non poſſet Lutherum perducere, ab eo diſciuit, ac Tigurem ad Zuinglium conceſſit an. 1525. Ambo ibi eam hæreſim ſtatuerunt, mox iſte Baſileæ conſedit, & ſeditionibus truculentis fabricatis interijt. Eius fuit diſcipulus *Bertholdus Hallerus* Helueta Canonic. Bernenſi. Ad Sacramentarios quoque attinet *Gulielmus Farellus*, de quo infra; & præcipuè *Henricus Bullengerus an.* 1549. qui ſcripſit, Antichriſtum iam veniſſe in Romanis Pontificibus, & S. Ioannem Euangeliſtam fuiſſe idololatram adorando Angelum in Apocalypſi.

Anabaptiſtæ.

Pontifice item Paulo Tertio an. 1534. inſtaurati per *Balthaſſarem Pacimontanum*; cum eſſent decennio ante exorti à *Nicolao Stokio* Lutherano. Sic nuncupati, eo quod iterato baptizent; aſſerentes, puerò non prodeſſe Baptiſmum, eo quod nequit habere actum Fidei. Fuit Pacimontanus è Vueſtphalia, ac Tiguri abiurauit errorem; at rediens ad vomitum, & in Morauia prædicans Anabaptiſmum crematus eſt. Ei ſucceſſit *Thomas Muncerus* Carolſtadij diſcipulus, Sacerdos Apoſtata; &

hic

hic quoque violenta morte peremptus à Saxoniæ Principe.

Errores Anabaptiſtarũ ſunt præter communes nouatorum, & particularem Sacramentariorum; non contrahi Originale peccatum; non licere Chriſtianis ſuſcipere Magiſtratum, nec bellum agere, nec iurare; licitam eſſe polygamiam, Matrimonium ob hæreſim poſſe diſſolui; iuſtorum animas dormire vſque ad Iudicij diem; Baptiſmum non valere, niſi detur inſtructis. De Anabaptiſtis habet Florimun. l. 2. cap. 2. Duodecim Anabaptiſmi Sectas recenſet Staphylus apud Sander. hær. 193. Quidam enim ſunt *Adamitæ*, Secta videlicet Pichardi renouata à rudi quodam nomine *Adamo*, cognomine *Paſtore*, de quo Florim. l. 2. cap. 15. Alij ſunt *Stebleri*, ſeu *Bacularij* ſolum geſtantes baculum, & aientes, illicita Chriſtianis arma. Alij *Sabbatharij*, orti an. 1539. vt ait Florim. cit. videlicet, diem Sabbathi colentes, & reijcientes cultum diei Dominicæ.

Alij ſunt *Clancularij*, præcedentibus his coæui, vt narrat idem Florim. qui aſſerunt, ſatis eſſe, clam tenere Fidem; & licitum eſſe, palam eam negare. Alij *Dæmoniaci*, qui aſſerunt, Dæmones in fine Mundi ſaluandos; quos ideo decies in die adorare, teſtatur Hoſius l. de hær. Alij *communia habentes*, qui Platopolitiam profitentur, nempè omnia communia, etiam vxores, & filios. Alij *Condormientes*, qui volunt, omnes dormire in vna aula, & viros, & fœminas. Alij *Eiulantes*, qui aſſiduè plorant, ac ſuſpirant, dicentes, nil Deo perindè gratum eſſe, ac lachrymas. Alij *Dauidiſtæ* orti à filio Georgij hiſtrionis *Dauide*, patria Hollando, homine pluſquam furioſo, vt ait Florim. an. 1544. qui iactabat, ſe habere Spiritum Sanctum; aiebatque, peccatum non eſſe in anima, ſed in corpore; adeòq; omnia corpora fore damnata, omnes animas ſaluas.

Sunt alij *Mennoniſtæ* præfatis his coæui, orti à *Mennone* quodam Friſio, dicentes, Chriſtum non filium Mariæ, ſed quod de Cœlo ſuam omnem duxit ſecum ſubſtantiam, vt refert Florim. Videntur ad Anabaptiſtas ſpectare *Pſeudoauguſtiniani* orti à laico quodam Auguſtino in Bohemia, de quibus citatus Florim. dicentes inter alia, Chriſtum ſecundum humanam naturam necdum eſſe in Cœlo. Demum cum Anabaptiſtis ſucceſeantur *Manifeſtarij* Clanculariorum oppoſiti, ſuam Sectam propalantes. Cęterum non eſt numerus huiuſcemodi ſpecierum putrenaſcentium; Alij ſunt *Tacentes*, alij *ſeparati*, alij *Puri*, alij *Liberi*, alij *Rapti*, de quibus Florim l. 2. c. 6.

Caluiniſtæ.

POntifice eodem Paulo Tertio an. 1541. Author *Ioannes Cauuinus*, alias Caluinus, Nouioduni in Picardia natus nobili ſtirpe. Sacerdos beneficium in Cathedrali Eccleſia ab Epiſcopo Nouiodunenſi, & curam in pago vicino, qui Pons Epiſcopi dicitur, adeptus, an. 1534. liliatus ob crimen infandum; Lutetia quoque excedere coactus ob errores à *Melchiore Volmar* Lutherano hauſtos, tota extorris Gallia petijt Italiam; inde Genenam ſe contulit, vbi erant *Gulielmus Farellus*, & *Petrus Viretus* errorum

Præ-

Digitized by Google

Prædicantes. Ita an. 1536. ſuum Cathechiſmum Caluinus compoſuit; at iuſſus intra 24. horas abire, Baſileam, inde Argentoratum petijt. Reuocatus Geneuam an. 1551. ibi ſuam Sectam ſtabiliuit, expulitque Farellum. Erat is Vapinci in Delphinatu ortus, Sacramentarius, & præterea Samoſatenæ hæreſis ſuſcitator. Porrò Caluinus Idelleltam de Bura duxit vxorem, qua an. 1548. mortua viduus permanſit. Denique ann. 1564. quinquageſimo quinto ætatis peſſimè obijt multis doloribus, calculo, podagra, hæmoroidibus, phtiſi, emicrania, vermibuſque conſumptus Geneuę.

Secta pertinet ad Sacramentarios; at quomodo hæreſis Praxeæ ac Noethi Patropaſſianorum, dicta eſt Sabelliana ob propagatorem; ita *Sacramentarij* appellantur in Heluetia *Zuingliani*, in Gallia *Hugonotæ*, in Hollandia *Geuſij*, in Anglia *Puritani*, in Germania *Caluiniſtæ*. Centum hæreſes Caluini ex eius, diſcipulorumque ſuorum verbis recenſentur apud Iacobum Gualterum. Præter communes nouatorum, & ſpeciales Zuinglij, ac Oecolampadij Sacramentariorum, quos duos habuit Baſileæ Magiſtros, dedit Caluinus ſuas blaſphemias; in quibus præcipuè; Fidem non eſſe vnam, eamque eſſe coniunctam cum incredulitate, reijciendos libros, Thobiæ, Iudith, Sapientię, Eccleſiaſtici, Machabęorum, partem Eſther, partem Danielis; Fidem amitti non poſſe, ac ſolis infundi Prædeſtinatis; Deum quoſdam creare eo fine, vt peccent, & damnentur; Deum eſſe Authorem peccati; duo tantum eſſe Sacramenta, Baptiſmum, & Cœnam Euchariſtiæ, in qua non realiter, ſed ſolum figuratè ſit Chriſtus. De Chriſto ſic agit, vt obrigeat manus, ſi velim deſcribere.

Caluinianorum præcipui fuere, inſtar Lutheranorum duæ Sectæ principales. *Caluiniſtæ molles*, dicti etiam *Remonſtrantes*, & *Arminiani*, orti à *Iacobo Arminio* Miniſtro Amſtelodami, dein profeſſore Caluiniſmi apud Leydenos. *Caluiniſtæ rigidi*, ſeu *Contraremonſtrantes*; Præceptore *Franciſco Gommaro* antagoniſta Arminij, & præceſſore in Academia Leydena, qui ſequebatur rigorem errorum Caluini, de libero arbitrio, de Gratia, de Reprobatione, & alijs. *Petrus Vermillus* Florentin. Can. Reg. apoſtata circa 1549. qui vbi in Heluetia abiurauit Fidem, quaſi vellet prophetare, ſe multa pro Secta ſua paſſurum, nuncupauit ſe Martyrem; quare adſcititio vocabulo dicitur *Petrus Martyr*, ſed addendum eſſet, *Diaboli*; ſpectat is quoque ad Caluinum; at præterea expreſsè negauit, poſſe Deum facere, vt Corpus Chriſti ſit in pluribus locis. Idipſum aſſeruit Caluinianus obſcœniſſimus *Theodorus Beza* an. 1550. Burgundus fuit natus Vezelij; addiditque; Deum non eſſe omnipotentem, ſi non poſſit impellere ad peccatum. His adcenſendus *Conradus Vorſtius* Miniſter Batauus, negans de Deo, Simplicitatem, Infinitatem, Immenſitatem, Aeternitatem. Denium è Caluiniſmo innumeræ in dies prognatæ Sectæ.

Inter deplorandas illas eſt ridicula prorſus ea *Pacificatorum*, authore *Ioanne Sturmio*; aſſerens Religionem Caluiniſticam à Catholica non differre,

Digitized by Google

ferre, eſſentialiter. Numquid contradictoria, numquid affirmatio, & negatio non differunt? Et numquid accidentalis eſt differentia, vbi de ſubſtantia Fidei agitur? & non different Catholici à Caluinianis, vbi ipſi Caluiniani inter ſe etiam diffident? Eſt in Caluiniſmo Secta *Sepulcbralium*, quam tuetur Beza, negans Chriſtum deſcendiſſe anima ad Limbum Patrum, ſeu ad Inferos, ſed inferorum nomine accipiendum ſolummodo ſepulchrum; atque ſomnia eſſe, quæcumque apud Patres de Limbo Patrum habentur; eſt item alia oppoſita dicta *Infernalium* In altero extremo, quam docuit Caluinus, & ſuſtinet *Iacobus Smidelinus*; Chriſtum deſcendiſſe ad Infernum damnatorum, eorumque cruciatus in anima perpeſſum, vt refert Sanderus hæret. 225. Vtraque inſanit, vtraque à dogmate Catholico abhorret, atque aberrat.

Anglocaluiniſtæ.

PONtifice præceſſore Pauli Clemente Septimo, qui anno 1534. & ſui Pontificatus vltimo excommunicauit Henricum octauum Angliæ Regem; vndè euenit, vt Anglia in Africam monſtrorum hæreſeos facta ſit. Fuerat *Henricus* ſanæ mentis, impugnator acerrimus Lutheri, editis etiam pro Catholica Fide Libris; at per libidinem Annæ Bolenæ ineſcauit eum Aſmodæus, vt peteret à Clemente Papa diſſolutionem matrimonij viginti annorum cum Catharina filia Ferdinandi Magni Regis Aragonum de qua iam etiam prolem ſuſceperat. Renuente Pontifice approbationem facinoris, fit Rex Schiſmaticus; erigit ſe in Caput Eccleſiæ Anglicanæ, mouetque in Catholicos perſecutionem quæ multos deindè martyres illuſtrauit. Ita ergo prodijt Secta, quam Sanderus hær. 220. appellat Laicocephalorum, nempè dicentium, Regem eſſe caput in ſpiritualibus Eccleſiæ. Paulus Tertius Henricum titulo Regio ademit, ſed fruſtra, iam corruptis cum Rege ſubditorum plurimis. Mortuo Henrico inſtar Antiochi eiulans *omnia perdidi*; ſucceſſit filius impubes Eduardus Sextus ab auunculo ſuo Zuingliano in ſua Secta educatus, ſicque nouis erroribus apertus eſt aditus, & introducta præterea Lutheri Secta ſub nomine Proteſtantium.

Anno 1552. ſuccedente Catholica Regina Maria, redijt per ſexennium, quo ſuperuixit illa, Regnum ad Fidem. At ſuccedens impia Eliſabetha ſe dicere caput Eccleſiæ non eſt verita; atq: inducto Caluiniſmo per quadraginta annos crudele excidium Catholicorum egit. Non eſt reticendum, quod narrat Sanderus hær. 222. *Goodmannus* Anglus Caluiniſta tempore Mariæ præfatæ exulans Geneuæ librum ſcripſit, adſtruens; *non licere mulieribus ad gubernacula Reipublicæ alicuius ſedere.* Ea ſanctè defuncta, redijt ſub Eliſabetha in Angliam, prædicauitque hanc fœminam, nedum caput Reipublicæ, ſed & Eccleſiæ. Quamuis itaq; Schiſma Anglicanum ſignatum ſit an. 1534. Secta tamen Anglocaluiniſtica initium habet circa 1558. ſub Pontificatu Pauli IV. Sectę diſtinguibiles in maxima confuſione ſunt iſtæ in Anglia.

Puritani prætendentes ſe eſſe puros ab omni peccato; Secta Caluiniſtica,

alias dicta *Reforma ti* ſeu *Eccleſia Reformata*. Sunt hoſtes infenſiſſimi, nedum Catholicorum, ſed & Proteſtantium, omniſque Monarchici regiminis. Ortum habuere à *Sanſone* quodam Caluiniano Prædicante an. 1565. ſub præfata Eliſabetha. Errores Puritanorum conueniunt cum Caluiniſmo. Sanderus hær. 230. recenſet in Surria Comitatu Angliæ an. 1570. ex Caluinianorum Secta à quodam Vurito exortos *Vnctos*, aientes non poſſe iterum peccare eum, cui ſemel remiſſa ſunt peccata. Hi *Vncti* adeò dura ceruice ſunt, vt doctis viris omnem prorſus Fidem abrogent.

Brouniſtæ authore quodã *Broun* Anglo ſub eadem Eliſabetha. Odio canino inſectantur, & Proteſtantes, & Puritanos; adeòque hi ſunt Caluiniſtę Antipuritani. Docent, æquanda ſolo templa ſub Papatu ædificata; eſſe diabolicam Idololatriam recitare Orationem Dominicam, aliaſuè certas preces; hanc vocem, *Sacramentum*, eſſe à diabolo inuentam; libertatem prophetandi non eſſe vlli denegandam; Papiſtas omnes occidendos; & alia horrenda.

Familiariſtæ, alias dicti apud Florim. l. 2. cap. 16. *Amoris familia*. Hi ſunt Angloadamitę authore *Henrico Nicolai* Hollando, cœperuntque ſub eadem Eliſabetha. Nocte conuenientes, prolato per Prædicantem, *Creſcite, & multiplicamini*, promiſcuè concumbunt; is enim Adamitarum eſt ritus. Cuiuſmodi autem hæc Synagoga Familiariſtarum ſit, conijcere ex hoc vno licet; quod neque Baptiſmum ſuſcipiunt, ſicque moriuntur, vt refert idem citatus Florimundus. Sunt prętereà in Anglia Presbyteriani, Independentes, Trementes, Libertini, de quibus infra.

Reſidua Congeries.

L*ibertini* ortum habent an. 1525. à *Quintino* ſartore Picardo, qui in Brabãtia dogmatizare cœpit, Deo placere quamcumq; ſectarum Religionem, quomodo diuerſis cibis delectantur homines; adeòque liberum cuiq; prolibito Fidem eam amplecti, quæ magis arridet. De his Florim. l. 2. c. 16.

Schuenfeldiani an. 1529. à nobili Sileſio *Gaſpare Schuenfeld* Lutheri diſcipulo, at nouæ Sectæ authore; aſſerente, ad ſalutem non opus eſſe Sacra Scriptura, vel vlla Lege, ſed contemplari in hoc magno Vniuerſi libro; Chriſtum non contineri ſub littera Scripturæ, ſed ſub ſpiritu; Chriſtum non eſſe in Euchariſtia; Fidem eſſe eſſentiam Dei; Chriſtum in Mariæ vtero non fuiſſe formatum à Spiritu Sancto; nec ipſum fuiſſe Deum ante Aſcenſionem; & alia. Hi nefarij audebant ſe appellare *Confeſſores Gloriæ Chriſti*; cum eſſent Chriſto tam iniurij. De his Florim. ibid.

Spirituales Schuenfeldianis affines, vt idem ſubdit, aſſerentes; ſenſum Scripturæ litteralem eſſe inutilem; eſſe autem neceſſarium myſticum, ſeu ſpiritualem; eiuſque cognitionem ſibi datam iactant; nec opus eſſe Sacramentis, aut alijs ſubſidijs, niſi deuota meditatione.

Antitrinitarij an. 1530. authore *Michaele Serueto* Hiſpano, de quo Florim. c. 15. Fuit primò Lutheranus, dein Caluiniſta; mox ex Hiſpania in Africam traijciens didicit Alcoranum, ſectamq; ſuam inſtituit è Samoſateno, & Mahomete;

homete; negans Trinitatem in Deo, duaſq; naturas in Chriſto. Dixit præterea, Deum in arbore eſſe arborem, in lapide lapidem &c. Volebat, Baptiſmum non dari, niſi anno ætatis trigeſimo. Audiens reprobari à Caluino ea verba, *Sancta Trinitas vnus Deus*, vt barbariem ſpirantia, ad eum Geneuam ſe contulit, ſperans habere fautorem. At Caluinus, nè videretur Arianiſmo fauere, cuius rei iam erat fama, vt ita eam purgaret, fecit ignibus dari Seruetum an. 1555.

Ioannes de Vueſtphalia an. 1533. conuinctus 17. hereſum perhibetur in Catalogo Riccioli, ex Prateolo, & alijs. Inter has, Spiritum Sanctum non procedere à Filio; incertumq; eſſe, num Chriſtus fuerit Cruci affixus clauibus, an ligatus funibus; Eccleſiam errare poſſe; & alia. Alphonſus de Caſtro v. *Eccleſia* ait, hanc hæreſim prænotatam fuiſſe Ioannis de Vueſſalia tempore Friderici Tertij Imper. Numquid ſint diuerſi, an verò æquiuocationis lapſus ſit, neſcio; nam Caſtrius ſcripſit an. 1545. nec poſuiſſet ſub Friderico Tertio circa 1314. hominem ſibi coæuum. Diuerſus ergo videtur Veſſalius à Vueſtphalo, ſed eum non ante recenſui, quia alibi non reperi.

Effrontes circa an. 1534. de quibus Florim. cap. 16. Frontem ſibi eouſq; radunt, dum ſanguis effluat, mox oleo inungunt; ſicque ſe Chriſtianos appellant nullo ſuſcepto Baptiſmo. Inde nomen Effrontium.

Valentiniſtæ his coæui, vt ait ibi Florim. authore *Valentino Gentili*; dicente, ſolum Patrem eſſe verè Deum; Filium autem ei eſſe conſubſtantialem, quaſi gratis, & ex mutuatione. Demum is Bernæ Heluetiorũ an. 1566. exuſtus eſt.

Carolus Molinæus imprudens Iuriſprudentiæ profeſſor. an. 1547. de quo optimè adnotat Sanderus hær. 219. *Vide, vt hæreſis hæreſim pariat.* Quia dicimus, ſicut Chriſtus clauſo vtero Virginis natus eſt, ita poteſt modo ſimili eſſe in hoſtia, adeò vt omnes ſui corporis partes eodem loco exiſtant indiuiſibiliter; Molinæus, vt eludat paritatem, negat natum Chriſtum abſque aperitione vteri, atque adeo inficiatur Mariæ Virginitatem in partu.

Sebaſtianus Caſtaleo circa 1550. de quo Sander. hær. 190. Dixit, poſſe quemquam pro libito ſequi ſuam ſectam. Cum Anabaptiſtis aſſeruit, librum cantici Canticorum nil aliud eſſe, niſi laſciuos amores, & cantilenas Salomonis cum ſua amaſia.

Bernardinus Ochinus Senen. circa idem tempus, ex Apoſtata olim Gen. Cap. diſcipulus Serueti, dein Caluini adhuc viuentis Geneuæ aſſecla, mox Arianiſmi inſtaurator in Polonia, adeòq; author *Neoarianorum*; demũ Atheus.

Tritheiſtæ circa 1564. authore *Gregorio Paulo* Miniſtro Cracouienſe. Alias dicti *Deiſtæ, & Trinitarij*, tres perſonas tres Deos aſſerentes, eoſq; inæquales, nempè Filium minorẽ Patre, & Spiritum Sanctum minorem Filio. Symbolum S. Athanaſij vocant *Symbolum Sathanaſij*. Aiunt, teſte Sande. hær. 228. Lutherum diruere Eccleſiæ tectum, nempè Papatum, atqui Zuinglium parietes, videlicet realitatem Chriſti in Sacramento; ipſos autem fundamentum, nimirum myſterium Trinitatis. Aliqui horum authorem faciunt Gu-

lielmum Poſtellum aliquando Ieſ. de quo Daniel Barthol. in vita S. Ignaeum porrò vendicat ab hac nota Florimundus cap. 15.

Functius à Sandero ibidem numeratus hær. 228. profectò ſummè temerarius, dum in ſua Chronologia negat, Petrum Apoſtolum fuiſſe Romæ.

Antimariani noui authore *Budneo*, de quo Florim. c. 16. Negant perpetuam Deiparæ Virginitatem, ſeqnentes Heluidium. Aliqui immo peccatum in ea Sanctiſſima Anima actualiter commiſſum aſſerunt.

Antinomi, ideſt, legis aduerſantes, authore *Ioanne* Iſlebio Agricola. Omnibus vitijs viam ſternunt; nullos eſſe diabolos credunt; de quibus Florim. ibid. eorumque ſpecies videntur *infernales*, de quibus dictum eſt, vbi de Caluiniſtis ſub nomine Sepulchralium; quippè hi Infernales apud Florim. aiunt nullum eſſe infernum, niſi ſepulchrum, ſicque de ſepulchro accipiunt articulum deſcenſus Chriſti ad Inferos.

Boquiniani authore *Boquino*, qui docuit, Chriſtum paſſum pro ſolis fidelibus, & corpus Domini à ſolis fidelibus ſumi. Fuit Boquinus Germanus.

Hutiſtæ à quodam Ioanne Hut; ſe filios Iſrael appellant. Imaginantur, aliquo tali die fore finale Iudicium, idque tunc certò certius expectant, etſi toties deluſi. His ſubiungit Florim. *Inuiſibiles*, qui Eccleſiam dicunt inuiſibilem, vt quæ ſit in cordibus electorum ſita, & Deo ſoli nota. Porrò is eſt error etiam Caluiniſtarum.

Hoſmaniſtæ, qui teſte Florim. aiunt, hominem ſemel ſua culpa lapſum in peccatum ſaluari amplius non poſſe. His ſubiungit *Flaccianos*, ſeu nouos Manichæos à Matthia Flacco Illyrico. Item *Samoſatenianos nouos*, authore *Socino*, vel *Farello*. Item *Fraticellos* nouos, qui ſe Chriſti infantes appellant; infames brutorum more in ſua Synagoga extinctis candelis promiſcuè concumbentes. Adde *Neſtorianos nouos*, authore *Stancaro* Mantuano. Sed quis addat Antilutheranos, Lutheroſiandrinos, Lutherozuinglianos, Lutherocaluinianos, Lutheropapiſtas; & immenſam farraginem, vt loquar cum D. Hiero. *magis portenta, quam nomina*?

HÆRESES HVIVS SÆCVLI.

DEſcripturus vitam Malchi Monachi D. Hieronymus promittebat elucubrandam hiſtoriã *Ab aduentu Saluatoris vſq; ad noſtram ætatem, ideſt ab Apoſtolis vſque ad noſtri temporis fęcem.* Quid quęſo de noſtro ſæculo diceret, vbi præcedentium fæx non eſt exinanita, de qua tam auidè bibunt tot peccatores terræ? Scatet in dies cloaca fæculenta Babylonis; tot vna oboriuntur, ſtatimque adoleſcunt vrticæ, & viles carices, vt neque diſcernere poſſis. Enarrat Florimundus enumeratas vſque ad triginta quatuor ſectas Lutheraniſmi; adeòq; ſi fas eſſet omnes recenſere ſectas nouatorum, excederent ducentas. Addãtur ergo & nouiſſimè huius ſęculi notabiliores; de quibus omnibus, & ſingulis à prima ad poſtremã proferret idem Hieronymus, vt olim de Heluidio; *Riſimus in te prouerbium; camelum vidimus ſaltitantem*.

M. Anto.

M. Anton. de Dominis.

POntifice Paulo Quinto 1616. Sæculiuerſario Lutheri. Fuit natione Dalmata, Patria Arbenſis; primo Veronæ profeſſus in Societ. dein Patauij Mathematices, Brixiæ Rhetorices, ac Philoſophiæ publicus profeſſor; anno 1596. Epiſcopus Seniæ; inde trãſiens ad Archiepiſcopatum Spalatenſem; ibi cœpit, dogmata Lutheri, & Caluini varijs colorare fucis. Docere niſus eſt, Papatum minimè fundari in Euangelio; ac Romanum Pontificem nullam habere authoritatem extra Vrbis Diœceſim. Statim contradixere Dalmatæ; ac per Dei Gratiam, ne vnam quidem ariſtam potuit germinare in littore forti prauum inimici domeſtici ſemen. Profugit obindè in Angliam, ſcripſitque pro ſuo errore librum de Republica Christiana.

Presbyteri ani.

ANglicana ſecta, quæ aut ortum, aut adminiculum habuiſſe videtur à præfato; prodierunt quippe ſub Carolo Rege. Faciũt Eccleſiã Ariſtocraticã, ita quod amotis Epiſcopis rectores ſint Presbyteri; quare ſecta dicitur Presbyteriana; ſub Presbyteris autẽ miniſtrent ſimplices Paſtores, ſeù Prædicantij. Porrò Presbyteri ſubſint Claſſibus, & Claſſes Synodis, ſeù Cõcilijs. Hi quoq; ſunt ſpecies Puritanorum, at præterea docent; Laicos, & Plebeios capaces eſſe officij Eccleſiaſtici; atq; in primitiua Eccleſia poteſtatem iuriſdictionis non fuiſſe penes Epiſcopos, ſed penes Communitatem.

Independentes.

ITem Anglicana ſecta. Hi ſe oppoſuerunt Presbyterianis, ac ſe appellabant, Patriæ, & Libertatis defenſores. Eccleſiam faciunt Democraticam, ſeque aiunt ſoli Deo ſubiectos. Hæc etiam fęx pertinet ad Puritanos, ſeù Caluiniſtas. Author fuit *Ioannes Robenſon* Puritanus, circa 1634. Inter alios errores ſunt; quæuis hominum collectio etiam ſeptem perſonarum poſſidet abſolutè totam poteſtatem Eccleſiaſticam ſine dependentia vlli ſub Cœlo; Synodorum poteſtas eſt Antichriſtiana, & tyrannica; Fides nil prodeſt; Chriſtus non habuit verum Corpus; Independentium Eccleſiæ habent authoritatem excommunicandi Reges omnes, & Reſpublicas; omnes leges humanæ debent aboleri; omnes ſectæ tollendæ ſunt, præter Presbyterianos, & Papiſtas; alia item plura.

Quackeri.

IDeſt *Trementes*; Anglica pariter ſecta ſimulatæ pietatis; cœterum fęx Caluiniana; authore *Iacobo Nayler* Anglo, qui Chriſtum ſe finxit. Tractant modeſtè, erga pauperes humani, oretenus ſpirituales, bona pro malis reddentes, vt Sanctos putes. Fingunt echſtaſes publicas, atque tremunt, quaſi tunc à Deo rapti; vnde & *Quackeri*, nimirum *trementes* appellantur. Sed vide, hæc Sanctitas, quid credat; nullum eſſe Cœlum expectandum, niſi quod in corde gerit Chriſtianus; nec aliud eſſe Infernum, niſi homines malos; eo ipſo quod aliquis credat, eſſe baptizatum; non poſſe Chriſtianum Chriſtiano dominari; nulli exhibendam vllam reuerentiam, etiam Regi; omnia inter Chriſtianos debere eſſe communia; non eſſe in poteſta-

te

te QuaKeri peccare; non dari Trinitatem; non eſſe neceſſarium Baptiſmum; Scripturam eſſe plenam fabellis; & alia.

Anglolibertini.

Dicti etiam *Libertini noui*, qui Picardi libertinam ſectam ſuſcitarunt nuper in Anglia, authore quodam *Burtono*. Præter Libertinorum errores aiunt; non nos, ſed Dei ſpiritus in nobis habitans operatur omnia mala, quæ facere dicimur; peccatum nil aliud eſt, quam opinio; puniendo peccata, Deus ipſe punitur; Chriſtum reſurrexiſſe, eſt dumtaxat ſuſpicio; perfecti ſunt, qui contẽpta Scriptura proprijs fidunt inſpirationibus; & alia.

Aliæ in dies enaſcuntur monſtroſiſſimæ ſectæ in Anglia, Atheiſtæ, Ariani noui, Anabaptiſtę, Antiſcripturiſtæ, Chiliaſtæ noui, Enthuſiaſtæ, Quærentes, Sceptici, Expectantes, Perfectiſtæ, Sabbatharij, Antiſabbatharij; & alij abſque numero, aut ordine, ſed verè omnes Antichriſti.

Hoc loco adnectam propoſitiones Cornelij Ianſenij iunioris Iprenſis Epiſcopi, qui deceſſit anno 1638. & in libro poſthumo, cui titulus *Auguſtinus* has reliquit quinq; aſſertiones ab Innocentio Decimo an. 1653. damnatas vt hæreticas, idque in ſenſu ab eodem Ianſenio intento, vt declarauit Alexander Septimus 1656. & ſunt. Prima; *Aliqua Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus; & conantibus, ſecundum prȩſentes, quas habent vires, ſunt impoſſibilia: deeſt quoque illis gratia, qua poſſibilia fiant.* Secunda; *Interiori gratię in ſtatu naturæ lapſæ nunquam reſiſtitur.* Tertia; *Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas à neceſſitate*, ſed *ſufficit libertas à coactione.* Quarta; *Semipelagiani admittebant præuenientis gratiæ interioris neceſſitatem ad ſingulos actus; etiam ad initium fidei; & in hoc erant hæretici, quod vellent, eam gratiam talem eſſe, cui poſſit humana voluntas reſiſtere, vel obtemperare.* Quinta; *Semipelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omninò hominibus mortuum eſſe, aut ſanguinem fudiſſe.* Cœterum Ianſenius ante mortem proteſtatus eſt ſubmiſſionem, & obedientiam Eccleſiæ, vt habet Bayl. to. 2. addit. ad Concil. ſupereſt ergo, vt de noſtri temporis formaliter hæretico dicamus, qui eſt.

Michael Molinos.

Pontifice Innocentio Vndecimo an. 1687. damnatus, & ſolemniter abiuratus Romæ ob errores omninò abhominabiles. Sacerdos ſæcularis Hiſpanus per hypochriſim adeptus multam famam, turpiſſima clam docebat verbo, & facto. Moliebatur peruerſitatem Euchitarum, ſeù Meſſalianorum per quoddam genus Orationis; quam appellabat Orationem Puræ Fidei, ſeù Orationem Quietis; & reprobans in prouectis, ac exercitatis amplius Meditationum exercitium, hanc prętexebat methodum; vt poſiti ſtatim per actum Fidei ante Deũ, nullum mentis alium actũ excitarent, ſed quieſcerent, vt illicò in Deũ abſorpti, & eo ipſo impeccabiles. Per iſtas technas occaſionẽ ſternebat abijciendi ſcrupulos, & veluti ſanctè explendi libidines. Quietiſtarum ergo ſectę molimen Molinos erat; quæ plurimis, enormibuſq; dogmatibus contexeretur è præteritis participãs hæreſiarchis.

Ipſum

Ipſum nomen Quietiſtarum aliquando præceſſit, pari motiuo, diſpari tamen errore. Marcus Battaglinus refert ad 1341. Conciliabulum Conſtantinopolitanum, in quo Barlaam Catholicus Monacus Baſilianus diſputauit contra hæreticum Palamam Epiſco. Theſſalon. aſſerentem, fuiſſe increatam, & propriè Dei eam lucem, quam ſpectarunt Apoſtoli oculis corporeis immiſſam ſuper Chriſtum transfiguratum in Thabor; cui errori adhærebant Monachi Montis Atho appellati *Iſicaſtæ*, ſeù *Quieſcentes*, vel *Quietiſtæ*. Hi quippè iactabant, ſe per attentam, & quietam orationem pertingere ad ſpectandum Deum oculis ipſis carneis, quapropter chimericum hunc cultum orationis profitentes, in quauis vera virtute torpebant. De his item Spondan. ad 1337. Sed iam denique libet, fœtentes dimittere narrationes; & de confuſionis Babylone pupillas dolentes auertere, ac aliqua pro corollario penſare.

Primum quidem, nos per Dei Gratiam Filios Eccleſiæ Catholicæ aſſiduam debere Deo memoriam cum gratiarum actione; quod ita vocauerit in admirabile lumen ſuum, & filios lucis deſtinauerit Fide à parentibus cũ lacte infantiæ deriuata; Fide vtique euidentis dignitatis, vtpotè numquam antiquata, ſed planè antiqua. In hac conſideratione exultandum ſanè, ſed Domino, & cum tremore: & perſpecto infeliciſſimo aliorum caſu, qui ſtat, videat nè cadat; ac proinde cautè ambulet in Lege Domini, vt perſeueret immaculatus in via. Nemo repente fit malus, rependo ſiquidem peccator deſcendit, & cum in profundum venerit contemnit.

Cauenda maximè ſuperbia, & ſui ſenſus exiſtimatio; nec puſillanimitas, aut imprudentia videatur, captiuare intellectum in obſequium Fidei, exemplo clariſſimorum intellectuum, ſeù enutritorum in Fide, cuiuſmodi fuere tot maximi Hieronymi; ſeù conuerſorum ad Fidem, quales extitere tot ſummi Auguſtini; prę quibus velle ſapere, eſt apertè deſipere. Vbi de Fide agitur, abſit omnis vel leuicula nouitas; nec effringantur termini, quos poſuerunt Patres noſtri; quos non fuiſſe ipſos Chriſti Apoſtolos, nemo poterit indicare. Quantumuis perſonentur lupi ſub veſtimentis ouium, à fructibus cognoſcuntur. Quid enim nouitas per pietatis laruam aucupat, niſi corruptelas? Impatientia, Intemperantia, Iniuſtitia nullo poſſunt occultari fuco. Hic fructus prodit ſemen, & ſeminatorem. Dogma, quod in encompita ducit, priuſquam perducat, proclamat præcipitium, & qui procedit, inexcuſabilis eſt.

Catholicus maximè caueat quantumuis iucundam, curioſam, eloquentem peſtilentiam prauorum ſcriptorum. *Venena non dantur, niſi melle circumlita*, inquit Hieron. ep.7. qui optimam dat rationem aduerſus Vigilantium, cur quemdam apochryphum librum non legerit; *Quid enim neceſſe eſt, in manus ſumere, quod Eccleſia non recipit?* Doctrinæ ſanæ, & eloquentiæ integræ, theſauris abundamus, nec opus eſt, in luto gemmas quærere; ac denique pulcherrimum, & ſalubre, atque ad plura oportunum eſt eiuſdem monitum Euſtochio ep.22. *Melius eſt, aliquid neſcire, quam cum periculo*

diſce-

Digitized by Google

diſcere. Norma Fidei ſit Scriptura Sacra; ſed non priuato prutitu, at publicis Vniuerſalis Eccleſiæ traditionibus explicata in Concilijs, in Sanctis Patribus concorditer docentibus, in ipſa irrepræhenſæ conſuetudinis praxi.

Quod ſi in hæreticum arma Veritatis, & virtutis Dei obuertenda ſint; veram exhibet methodum D.Hiero. in Dial. adu. Lucif. qua *caninam facundiam* reddamus mutam. Themate propoſito, in illud præcisè ſiſtamus, nec per diuerticula permittatur euaſio. Ratione prius cõfutetur irrationabilis, & in prauum deuius error. Poſthac, quia Chriſtianum ſe appellat hæreticus, & aliquã Chriſti Scripturam debet admittere, impetẽdus eſt authoritate Scripturæ, cuius ſenſus iam patebit verus, quia rationabilis. Demum aperiatur per hiſtoriam origo erroris, ſeù directè, ſeù per conſequentiam implicitè aliàs damnati. Hoc progreſſu in ea diſputatione pergit ille maximus Doctor, cuius pulcherrimum colophonẽ adijcere hic, opere pretiũ eſt. *Breuem, tibi, apertamq; animi mei ſententiam proferam; in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata vſq; ad diem hanc durat.* Hoc eſt Dei ipſius argumentum; Iſa.51. *Attendite ad Petram, vnde exciſi eſtis.* Oſtendat quicumq; aduerſarius, an de Petri petra deſcendat, an verò in hanc Petram Cepham, quæ Caput interpretatur, ſuum caput illidat. Comparetur origo diſputatę doctrinæ, & ſtatim hæretica erubeſcet confuſa; quarè ſubdit Hiero. *Sicubi audieris, eos, qui dicuntur Chriſtiani, non à Domino Ieſu Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari; vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenſes, ſeù Campitas; ſcito, non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam.* En ergo de dogmatibus Huſſitis, Lutheranis, Caluinianis, alijſq; iudicium.

Nouatores hi poſtremi, vt infamiam nouitatis Fidei in nos deuoluerent, curarunt arietare agnomen Catholicæ Eccleſię obijciendo quaſi nouellum, Papiſticæ; cum videlicet non poſſint vnam nominare perſonam hæreſiarchæ, de quo deſcendamus. At quid? *Papa* eſt vocabulum pietatis, eſt nomen officij, & officium Patris. Oſtendant, ſi nouum ſit hoc, & quando, vel à quo cœperit. Supereſt, reliquum textus Hieronymi proferre; *Nec ſibi blandiantur, ſi de ſcripturarum capitulis videntur ſibi affirmare, quod dicunt; cum & diabolus de ſcripturis aliqua ſit locutus,* (Mat.4.) *& Scripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo.* Et quæ legitima intelligentia Scripturę? Antiqua Publica Eccleſiæ tot ſignis à Deo demonſtratæ, cui promiſit Chriſtus Spiritum Veritatis. Vide finalem demonſtrationem. Scriptores Sacrę Scripturæ fuerunt particulares perſonę in Eccleſia Dei; Si Deus alicui particulari dedit Spiritum Veritatis diffundendæ in diſgregatam communitatem, non minus daturum ſe obligauit congregatæ Communitati Spiritum Veritatis, quæ iudicatura erat Scriptorem Canonicæ Scripturæ, & diſcretura hunc à Scriptore Apochryphæ, ſeù fallacis. Per ſe notum eſt axioma; *Propter quod vnumquodque tale, illud magis.* Ita Philoſophis Ariſtoteles; ita obinde Theologis Scotus 4.d.11.qu.3.S. Ad argumenta. *Eo ſpiritu expoſitæ ſunt Scripturæ, quo conditę.* Conditori, & Expoſitori.

SOLI DEO GLORIA.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS
DISSERTATIO PARAENETICA.

De Sacræ Scripturæ Sapientia.

ARGVMENTVM.

SACERDOTALE munus pronunciat vltimus Prophetarum Malachias capite 2. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius*. Id ratio magni expoſcit officij, vt iuxta Summi noſtri Pontificis monitum 1. Pet. 3. per noſtrum ſtudium ſint populi fideles *parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti rationem de ea, quæ eſt in nobis, ſpe.* Optimè D. Hieron. l. 2. adu. Iouin. *Noſtra Religio, non athletam, non nautas, non milites, non foſſores, ſed Sapientiæ erudit ſectatorem, qui ſe Dei cultui dedicauit, & ſcit; cur creatus ſit, cur verſetur in Mundo, quc abire feſtinet.* Sapientiæ huius theſaurus abſconditus eſt in agro Sacroſanctæ Diuinæ Scripturæ. Quarè optimo compendio quiſque Philoſophica cuncta vendiderit, agrum hunc poſſeſſurus; in hoc inquam Scripturæ ſtudinm ſtudia cuncta humana direxerit. Id planè intendit, ſeu Lectorum in Schola, ſeu Concionatorum in Populis Theologia, cuius eſt veluti Abecedaria tabella Sacrorum Bibliorum notitia. Deſcripſere hanc plerique Doctiſſimi; at non improuidè ſtadium denuò percurram; noſtroſque inuitabo tyrones; qui vt ordinatiùs per examen probandi; vtrum digni, & apti, queis concredita ſint eloquia Dei, facillimam habebunt amodo, & in fruſtula minutam de tam venerabili Dei libto cognitionem. Per clara itaque erotemata procedam; & ſi cui minus magni deſiderij opuſculum arriſerit, audiat liberè dicentem cum maximo Hieronymo ep. 50. minimum Minoritam; *Aut profer meliores epulas, & me conuiua vtere; aut qualicumqne noſtra cænula contentus eſto.*

PRIMVM EXAMEN.

De Sacræ Scripturę neceſſitate, & maieſtate.

QVæritur primò. Quid ſit Scriptura Sacra. Reſpondetur. Eſt *Verbum Dei ſcriptum*. Dico *Verbum*, vt conceptum generis, in quo cum alijs conuenit; Dico, *Dei*, eſtque differentia contradiſtinguens, ſeu à profanis verbis, ſeu à ſacris, & Deum ipſum ſpectantibus, ſed humanitùs pro-

Digitized by Google

latis; Dico *Scriptum*; eſtque vlterior differentia à verbo Dei, ſeù actualiter dicto in reuelatione, ſeù tradito, quod vocamus Traditiones Diuinas Eccleſiæ Catholicæ. Scriptura Sacra itaq; eſt ille, vt ita dicam, *Liber librorum*, cuius Author Deus.

Dices. Quicunque liber Deum habet authorem, à quo bona cuncta procedunt. Reſp. Vtique habet concauſam cum creatura concurrentem; at iſte Deum habet, vt vnicam cauſam creatura vtentem, tanquam inſtrumento diuinæ reuelationis; quarè toties habet *Hæc dicit Dominus*; vel hiſtoricè deſcribit Deum loquentem; vel ſubintelligitur per hominem ad hoc delectum Deus prædicens, aut Prædicans, iuxtà illud 2.Pet.1. *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia; ſed Spiritu Sancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines*. Hinc Dauid pſ.44.inſtrumento ſe comparat, *Lingua mea calamus ſcribæ*, vt Deum illo vtentem agnoſcas.

Quær. 2. An exiſtat aliquis liber habens ita ſolum Deum Authorem. Reſp. affirmatiuè. Siquidem, vt probat Sco.qu.1. prol. neceſſaria eſt homini viatori pro ſtatu iſto aliqua doctrina ſupernaturalis, ideſt à Deo reuelata. Non reuelat mihi immediatè; ergo mediante alio; atqui ne alius poſſit me decipere, & reuelationem fingere, eſt neceſſe, vt habeatur vnum ſcriptum illius, cui verè facta eſt reuelatio; vt ita conferri poſſit ad illud publicum Scriptum illa doctrina, quam doceor. Et reuerà habet Eccleſia Chriſti tale ſcriptum, cuius ſolius, quod ſit à Deo reuelatum, habemus euidentia ſigna ſuo loco videnda in examine tertio.

Quær.3. Quomodo Deus ſcripſit per hominem, vt per inſtrumentum. Reſp. ex Sco. qu.1. prol. §.*Tres rationes* id fieri potuiſſe, vel locutione interiori, videlicet Deo actum cognitionis cauſante, & cognitionis item de talis actus authore ipſo Deo; vel locutione exteriori, apparente nimirum Angelo Deum repræſentante, ac loquente, vel alijs ſignis v.g. voce delapſa cœlitùs; ac interim Deo intus in anima cauſante certum aſſenſum de origine, videlicet illam eſſe diuinam reuelationem publico bono Eccleſiæ exhibitam, & canonizandam. Iam verò talis Dei miniſter expreſſit litteris id, de quo inſtructus fuit aliquo prædictorum modorum; impediente etiam Deo errorem omnem falſitatis in ſcribendo. Itaque concluditur contra Montani inſaniam dicentis arreptitios Prophetas, & neſciſſe, quæ ſcriberent. Vtique ſciebant, ideoque & appellantur *videntes*, iuxtà illud, *Viſio Iſaiæ*: *Viſio Abdiæ*; *Liber viſionis Nahum*, & alibi; vnde & habetur 1.Reg. 9. *Qui Propheta dicitur hodiè, vocabatur olim videns*.

Quær.4. Quæ ſit neceſſitas Scripturæ. Reſp. verbis Paul.2. Tim.3. *Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata vtilis eſt, ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus*. Idem eſt dicere vtilem, ac neceſſariam; eo ſenſu, quo omne medium ad finem dicitur bonum vtile. Eſt ergo neceſſaria Scriptura Dei *ad docendum*, quibus medijs certiſſimè acquiratur vltimus finis noſter, & quis ipſe

ipſe ſit certiſſimè; *ad arguendum* eos, qui profitentes aliquam fidem, errarent circa doctrinam de noſtro fine, aut de medijs; *ad corripiendum* peccatores; *ad erudiendum* ſtudioſos, & Paſtores.

Quær.5. Quomodo probetur Scripturæ, ſeù Doctrinæ à Deo reuelatæ neceſſitas. Reſp. ex Sco. qu. 1. prol. probari euidenter ex euidenti inſufficientia totius Philoſophię, ſeù ſcientiæ naturalis. Etenim eſt euidens in nobis naturale deſiderium noſtræ Beatitudinis, ſeù vltimi Finis, ſeù ſummi noſtri boni. Quilibet vtique experimento percipit, ſe naturaliter tendere in benè habere, & ſummè tendere in ſummè benè habere, quo pacto graue tendit in centrum, aut leue ſurſum. Iam verò tota quantacumque Philoſophia nequit euidenter demonſtrare, in quo conſiſtat noſtrum ſummum bonum, ſeù benè habere; ſiquidem de euidentibus non eſt controuerſia, atqui de ſumma hominis felicitate dubitatur inter Philoſophos; & controuerſia eſt inter illos, quid ſit homini optimum. Ariſtotiles ponit id in ſcientijs, ſeù in contemplatione cauſæ primæ; atqui patet, nos non ſatiari hac Metaphyſica naturali. Pythagoras, Plato, Stoici ponunt in virtute morali. Epicurus, Ariſtippus, & alij in delicijs ſenſualibus, quos patet erraſſe; nam iſtæ ſunt beſtijs communes.

Pręterea non eſt demonſtrabile ſtrictè, an habeat homo ſolùm iſtam vitam, & mortalis ſit anima; adeoque impoſſibile eſt quod ſciat, numquid in iſta vita poſſit habere vltimum Finem, ſeù ſummè benè eſſe; ergo loquendo de humana felicitate eſt miſer homo, quantamcumque habeat naturalem Philoſophiam. Enim verò non eſt Beatus, ſeù Felix, ſi neſciat ſe fœlicem, & minus malum eſſet putare ſe felicem in infelicitate, vt contingit in ſtulto, quam putare ſe non felicem in ipſa felicitate. Ergo cum non ſciat is, qui dubitat; ac data quauis Philoſophia de Felicitate adhuc euidenter manet dubitatio de eius veritate; ſequitur neceſſitas doctrinæ extra totam Philoſophiam naturalem, adeoque ſupernaturaliter reuelatæ, qua per aliam viam certitudinis æqualis ipſi euidentiæ, & omninò indubitabilem cognoſcamus; quis ſit noſter vltimus Finis, & quibus medijs in illum perueniri poſſit. En igitur neceſſitas Doctrinæ reuelatæ, ſeù Scripturę Sacræ, ſi habenda ſit in nobis Felicitas, ſeù Beatitudo, ſeù verum noſtrum ſummum Bonum. At verò à nullo poteſt eſſe reuelatio de veritate mihi indubitabili, niſi ſit ab eo, qui nec fallere, nec falli poteſt; adeoque ſit de neceſſitate, ſeù intrinſeca ſui naturâ Sanctiſſimus, ac Sapientiſſimus, cuiuſmodi dico Deum. Ergo à primo ad vltimum nequeo eſſe felix, niſi Deus reuelet Scripturam Sacram.

Quær.6. Quodnam ſit obiectum S.Scripturæ, ſeù de quo principaliter tractet, itaut omnia ſint ibi tractata in ordine ad ipſum. Reſp. Obiectum vltimũ materiale attributionis eſt Deus, vt inquit Sco.qu.3.prol. Obiectum autem formale eſt ea ratio perfectiſſima Dei, quam attingimus pro hoc ſtatu, videlicet ratio Entis Infiniti. Deum eſſe obiectum Scripturæ patet, quate-

nus de Deo agit. Iam verò ſi multa tractentur in vno libro, illud eſt principale, in cuius gratiam cœtera conſiderantur; atqui in Scriptura omnia tendunt ad cognitionem, & cultum Dei, & ad aſſecutionem eius, vt noſtri vltimi Finis. Reliqua hoc loco diſputabilia pertinent ad Scholaſticos, ideo ipſis dimittantur.

Quær. 7. Quantæ authoritatis ſit Scriptura Sacra. Reſp. Omninò irrefragabilis, omninò certiſſimæ; adeo vt nedum negans voluntariè, ſed & dubitans aduertenter, peccet contra Dei Maieſtatem, & calumnietur Deum, quaſi mendacem. Optimè ait Stephanus Papa, *Dubius in Fide infidelis eſt:* ſiquidem qui credit, non dubitat; quare concludit Alphon. à Caſtro l. 1. cap. 10. eſſe hæreticum eum, qui aduertenter dubitat in veritatibus Fidei. Eſt ergo Scriptura Diuina, idemque dicito de Traditionibus Catholicæ Eccleſiæ, nec non de Conciliorum à Sede Apoſtolica approbatorum definitionibus circa credenda, ſummæ certitudinis, & nobilioris quoad originē, quam ipſæ euidentiſſimæ demonſtrationes; quippè Scripturæ doctrina eſt à Deo ipſo Magiſtro inſinuata. Hanc ſummam certitudinem conteſtati ſunt ſanguine per inexplicabilia tormenta innumeri Martyres.

Quær. 8. An prçter dicta ſit aliquod aliud ſcriptum æque authenticum. Reſp. Triplex Dei Verbum, Scriptum, Traditum, Definitum à Cathedra Apoſtolica habet authoritatem Diuinam; reliqua cuncta humanam. Hinc de Scriptura Sacra, quæ quidē & traditiones Apoſtolicas cuſtodiendas nominat, & teſtimoniū habet ab Eccleſiæ definitione, ita ſcribit Auguſtinus ſummus maximo Hieronymo. *Ego fateor charitati tuę; Solis eis Scripturarū libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre; vt nullum eorum Auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam.* Sit quātumuis excellens Doctor, non eſt æquiparandum verbo Dei verbū hominis.

Dices Gloſſa ad diſt. 9. cap. *Noli* ait, dicta Sanctorum Patrum à nobis tenenda vſque ad vltimum iota; ergo parem habent authoritatem, ac Scriptura. Reſp. Alphon. à Caſt. l. 1. cap. 7. Gloſſatorem craſſè errare; nam patet in pluribus opinabilibus eſſe inter ſe oppoſitos Sanctos Patres; quamobrem grande volumen edidit pro paucis Ferdinandus Veloſillus, inſcriptum *Aduertētia in Sanctos Patres &c.* Fallitur etiam Gloſſator diſcurrendo ibi ex cap. *Sancta Romana diſt.* 15. etenim in hoc ſolum notatur irrefragabilis ea Epiſtola S. Leonis ad Flauianum, vt obſeruat etiam marginiſta.

Quær. 9. Qua Methodo procedat Sacra Scriptura. Reſp. ex Sco. 3. d. 24. §. ad *propoſitum*; Sacram Bibliam non eſſe datam per modum ſcientię demonſtratiuæ, mendicando notitiam ſuarum veritatum per diſcurſum; ſed ſolo modo narratiuo, ſeù doctrinæ, ſeù hiſtoriæ; & omnes veritates exigunt immediatè aſſenſum firmiſſimum per hanc adiunctionem, *Hæc dicit Deus*, quæ vel exprimitur alicubi, vel aliàs ſubintelligitur. Credimus ergo ſingulis, ait Sco. immediatè *propter authoritatem Dei*.

Quær. 10. Vtrum Diuina Scriptura contineat notitiam ſufficientem ad ſalu-

ſalutem, ſeù ad conſecutionem noſtræ Fœlicitatis, & vltimi Finis. Reſpon. cum Sco. qu.2. prol. In genere Scripturæ eſſe ſufficientiſſimam; ſiquidem nil eſt de Fide tenendum, quod, vel explicitè non ſit in Scriptura, vel implicitè. Nam ſi teneamus per traditionem explicitè, tamen tenendas eſſe traditiones iubet Scriptura 2.Theſ.2. *Tenete traditiones*; & illæ eo ipſo patent legitimæ, quatenus non aduerſantur Scripturis. Demum ſi Concilia, vel Pontifices aliquam de Fide controuerſiam ſententiant, id fit per argumentum ex traditione, vel Scriptura concludens. Ad propoſitum venit quod ait Origenes l.de Arca Noè. *Nulla ſcientia omnia ſcienda explicauit; ſed illa, ex quibus poſſunt aliæ ſufficienter elici.*

Dices. Non ſolum eſt ſufficiens ea, quam tenemus, ſed immo ſuperflua; nam in lege veteri ſaluabantur abſque Scriptura Noui Teſtamenti. Reſp. Nil eſt ibi ſuperfluum, quippè ſecundum tempora habentur congruentiæ; & iuxtà illud Aug. *Tempora variata ſunt, ſed Fides variata non eſt*; quod opportunè profert explicans dictum Pauli 2.Cor.4. *Habentes eumdem Spiritum Fidei*. Itaque creuerunt articuli credendi, prout Deus reuelauit eos, vel operatus eſt. Pro tempore legis naturæ ſatis erat traditio oretenus de Deo Creatore, & venturo Redemptore; pro ſtatu ſegregati populi Iſrael fecit Deus multa beneficia, quæ voluit poſteris eſſe nota, & legem dedit cæremonialem adumbrantem futura à Deo nobis præſtanda, ideoque creuit extenſio veritatum Fidei, & opus fuit ſcribere; demum pro ſtatu Euangelij venit in carne Deus, & docuit per ſe, ac per ſuos Apoſtolos, quæ voluit à nobis credi, ideoq; & creuit liber.

Quær.11. An Scriptura Sacra ſit nobilior ſcientijs demonſtratiuis. Reſp. Planè multo nobilior. Tum ratione obiecti, nam eſt Deus non ſub ſolo conceptu entis infiniti, quomodo in Metaphyſica, ſed vt Trinus in Vnitate, vt Creator, & Benefactor in ordine ad Vitam æternam. Tum ratione originis, quia non eſt à creata virtute, ſed à Deo. Tum ratione modi, quia habet obſcuritatem; & hic modus licèt non dicat perfectionem abſolutam, dicit tamen reſpectu ſtatus, qui eſt ſtatus viæ, & meriti; neque enim poteſt eſſe virtus laudanda, vel meritum, aſſenſus rei demonſtratæ. Hinc optimè Scotus appellat qu.4. later. prol. Scripturam S. *Sapientiam*.

Quær. 12. Quæ diſpoſitiones requiruntur in Studioſo Sacræ Scripturæ. Reſp. Suppoſito iam, quod Catholicus es, ac Scripturam profiteris, vt Dei Verbum; & librum prætitulatum *Biblia Sacra vulgatæ editionis* audis publicè in Eccleſia Catholica legi, citari, prædicari, adeoque ipſum ſuſcipis, vt à Deo ſcriptum; prima præparatio ad eius ſtudium eſt firma, ac ſincera Fides, iuxtà illud Axioma Auguſtini, *Crede vt intelligas, noli intelligere, vt credas*; ſi enim quæris euidentiam, amittis Fidem. Secunda eſt Humilitas; etenim abſcondit Deus à Sapientibus ſæculi, & reuelat paruulis. Animaduertit Auguſ.12. Confeſ.30. eſſe verba libri Dei, *alta humiliter, & pauca copiosè*, atque adeo exigunt humilitatem animi, qua obuiemus difficultatibus,

tibus, nec pro libito exponere Scripturam velimus; ſed pro modo Eccleſiæ, & Patrum Sanctorum. Tertia eſt reuerentia tanto Dei dono debita; adeoq; ſumma veneratione habeatur ſacerrimus liber. Olim nec licebat promiſcuè tangere, dicente Chryſoſt. ho.52. in Io: *Manus lauamus, cum librum accipimus*. Quapropter ſummè cauenda, & corrigenda deteſtabilis ea petulantia, adhibendi per iocum, & ad riſum irreuerentem ſacros Scripturæ textus. Quarta demum timor cautæ diligentiæ, quo vnus Scripturæ locus illuſtretur per alium, ſecundum veſtigia Sanctorum Patrum; nam vt monet Aug.83. qu.69. Hæreſes ortæ ſunt, per ſe legendo, quæ conferendo repulſæ ſunt. Adhibebat Arianus illud, *Pater maior me eſt*, at detegitur, & detergitur error per iſtud *Ego, & Pater vnum ſumus*. Quod ſi vtraq; pars obiectum textum pro ſe explicet, bonam diſcernet explicationem ratio, & cohærentia cum alijs fundamentis.

SECVNDVM EXAMEN.

De Nominibus, & Elogijs Sacræ Scripturæ.

QVær.1. Quæ ſint propria nomina huius ſacri libri. Reſp. Dicitur *ſacræ litteræ* iuxtà eum ſenſum D.Greg. l.4. ep.84. *Quid eſt Scriptura Sacra, niſi quædam epiſtola Omnipotentis Dei ad creaturam ſuam?* Dicitur *Biblia*, ſeù in plurali neutro, ſeù in ſingulari fœminino à græco vocabulo *Viulion*, ſignificante librum, ſeù volumen; atque ita velut antonomaſticè hæc Scriptura appellatur Liber; & quomodo dicitur Sanctum Sanctornm, vel Canticum Canticorum, ita hic planè dicendus Liber librorum. Præterea apud D.Hieron. non ſemel appellatur *Inſtrumentum*; quippe mediantibus his litteris ædificantur muri Ieruſalem Eccleſiæ Sanctæ in bona voluntate Domini. Item nuncupatur quandoque à Beda, & Caſſiodoro *Pandecta*, quo ſolent nomine appellari libri quidam Iuris ciuilis, & ſenſus eſt, omnia hoc volumine compræhendi, quæ ſunt perfectæ viuendi normæ fundamenta. Demum communiter appellatur *Teſtamentũ*, diuiditurque in Vetus ante aduentum Chriſti, & nouum poſt aduentum Chriſti; illud incipit à Creatione, iſtud à Redemptione.

Quær. 2. Cur Scriptura Sacra appelletur Teſtamentum. Reſp. Per analogiam ad humanos codicillos. Etenim voluntas teſtatoris expreſſa in Teſtamento ſuo eſt efficax, vnde & dicitur vltima voluntas; ita nefas eſt Diuinam tranſgredi voluntatem expreſſam in Scriptura. In Teſtamento inſtituitur teſtatoris hæres; atque in Scriptura promittitur nobis vita æterna, Regnum cœleſte; quapropter facti ſumus *hæredes Dei, cohæredes Chriſti*, ait Paulus Ro.8. cum conditione eſſendi in Chriſto; nam & facti ſumus cohæredes Chriſti, ſed per Chriſtum.

Dices.

Digitized by Google

Dices. Heb.9. Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt; iam verò Scriptura tota Eccleſiæ Chriſtianæ, videlicet, incipiendo ab Euangelio Matthæi non eſt edita ante mortem Filij Dei; ergo nequit dici nouum Teſtamentum. Reſp. Scriptura Euangelica vſque ad finem ſacrorum bibliorum dicitur Teſtamentum confirmatum morte Chriſti, quatenus eſt deſcriptio eorum legatorum, quæ Chriſtus ordinauit ante mortem ſuam; puta Sacramentorum, & Dogmatum, quorum prolatio fuit ab ore Chriſti; & ea ſacramenta, eorumque virtutem inalterabiliter corroborauit per mortem; quomodo Teſtamentū in morte redditur inuiolabile. Optimè ergo dicitur hæc Euangelica Scriptura Teſtamentū; etiamſi ſcriptū poſt, nedum mortem, ſed Reſurrectionem, & Aſcenſionem; quia eſt deſcriptio eorum, quæ Chriſtus inſtituit, egit, iuſſit, promiſit, docuit ante mortem; eaque omnia vt ſtipulata verbis, & factis corroborauit morte. Hinc Chriſtus Dominus appellabat Teſtamentum ipſa ſua facta Luc.22. *Hic eſt calix nouum Teſtamentum in ſanguine meo.*

Quær.3. Quibus potiſſimum metaphoris nominetur Sacra Scriptura. Reſp. Iam patet etiam præfata nomina excepto eo *Bibliæ* eſſe metaphorica; ſed magis iſta, quæ ſequuntur. Dicitur primò à D.Hier. in 47. Eze. *Lignum vitæ*; Secundò à Lirano in 24. Eccl. *Liber vitæ*; Tertiò à Ruper. in Gen. *Paradiſus*; in quo videlicet requirenda eſt immortalitas. Alijs etiam figuratis locutionibus laudatur; at duas placet dumtaxat metaphoras addere. A D.Hiero. appellatur *vnio*, qua videlicet, margarita pretioſiſſimè animus ornatur; ita ille alludens ad multiplices Scripturæ ſenſus epi.22.Euſto. *Margaritum eſt ſermo Dei, & ex omni parte forari poteſt*. Demum à Dauide lucerna dicitur pſ.118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis*; vtique neceſſaria lucerna in hoc caliginoſo Mundo, donec dies eluceſcat. Hinc illud monitum Hieronymi ad Ruſticum Monachum epi.4. *Nunquam de manu, & oculis tuis recedat liber. Ama ſcientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis.*

TERTIVM EXAMEN.

De Diuinis ſignis teſtificantibus Scripturam.

QVær.1. An ſit euidens, Biblia Sacra eſſe authore Deo. Reſp. Eſt euidentiſſimum, non ſenſibili, ſed morali, & cor, ſeù conſcientiam pulſante, atque conuincente euidentia. Primò enim ſupponitur, eſſe homini pro ſua vera, & certa Felicitate neceſſariam aliquam doctrinam ſupernaturalem, ſeù à Deo reuelatam. Secundò ſupponitur, Deum Sapientiſſimum eam Generi humano prouidiſſe, nè fruſtra ſit conditus homo, vtpotè impotens peruenire ad ſuum finem, cuius eſt capax; atqui de eo naturaliter

Digitized by Google

raliter eſt incertus, & de ſufficientibus medijs planè ignarus. Ex his ſequitur, dari certiſſimè vnum Dei librum, ſeù à Deo dictatum per reuelationem, qui ſit liber non de Philoſophia humana, ſed omninò ſupra eam,& de Fide Diuina; & iſte liber non ſit ignotus, aliàs perinde eſſet,ac ſi non eſſet.

Iam verò poſitis ex vna parte noſtris ſeptuaginta duobus libris Bibliorum, triplex fieri poteſt comparatio; prima cum libro Idololatræ, ſi quem habet de Fide profitens; ſecunda cum Alcorano Mahometiſtæ; & vtraque hæc comparatio eſt reſpectu reijcientium totam noſtram Scripturam; tertia eſt noſtrorum ipſorum Bibliæ librorum inter ſe, quatenus à quibuſdam hominibus aliqui libri Bibliæ ſuſcipiuntur, vt Diuini; at verò aliqui reijciuntur, vt ficti. Ita Iudæus recipit ſolum vetus Teſtamentum, nec ipſum integrum, vt videbimus; atqui hæretici multi inter ſe variantes recipiunt, vel partẽ Veteris,& partem Noui;vel ſolius Noui partẽ. His prænotatis dico ex Scoto qu.2. prol. ſingulos ſacros libros Canonicæ Scripturæ eſſe euidenter Diuinos, cuius euidentiæ moralis habemus præſertim ſex argumenta.

Sunt autem iſta. Primum prædictio Prophetica; Secundum Scripturarum concordia; Tertium ſcribentium Sanctitas; Quartum recipientium diligentia; Quintum deſcriptorum rationabilitas; Sextum oppoſitorum dogmatum irrationabilitas; atqui Scripturæ Sacrę noſtræ integra irrepræhenſibilitas. Iſtæ ſex conditiones Scripturæ, veluti ſex panes propoſitionis ex vna parte correſpondent ſex conditionibus Eccleſiæ, ex altera parte, ſuntque ita duodecim panes propoſitionis pro vita Fidelis animæ. Sicut itaque probatur Eccleſia Dei per ſua ſigna, ita & Scriptura Dei per ſua ſigna.

Quær. 2. Quomodo conſtruenda probatio moraliter demonſtratiua Scripturæ. Reſp. eodem modo, ac demonſtratio Eccleſiæ. Nam ſi dico, illa eſt Dei Eccleſia; quæ orta per paucos pauperes in perſecutione totius Mundi creuit;quæ dilatata eſt per plura diuerſæ nationis Regna; ad quam plurimi ſui hoſtes conuerſi ſunt nulla intentione vitioſa, luxuriæ, ambitionis, lucri; pro qua plurimi docti, & nobiles, ac diuites maluere vitam in tormentis diriſſimis profundere; in qua multa viſa ſunt miracula inuicta, & nullum vnquam confuſum ab Aduerſario; demum qua nulla alia eſt antiquior; hæc vtique ſunt ſigna diuina, nec vllum aliud bonum ſignum populi Dei poteſt excogitari. Iſta propoſitio videtur ex terminis ita euidens, vt non ſit prudenter negabilis, quippè negans tenebitur,alia meliora, & rationabiliora proferre; & patet, proferri non poſſe. Hoc poſito iam patet per innumeras hiſtorias à nullo conuictas de falſo, immo neque impugnatas; talia omnia extare in Eccleſia Romana, & non in aliqua vlla communitate hominum;ergo euidenter ſequitur Eccleſiã Romanam eſſe populum Dei.

Ita pariter demonſtratur Diuinitas Scripturæ. Illa Scriptura eſt à Deo; quæ prædixit aliqua futura abſque vlla deceptione; quæ in ſuis partibus nullam habet formalem contradictionem, & non ſolubilem; quæ à viris ſanctis eſt ſcripta; quæ diligentiſſimo examine eſt recepta, vt vera,& à Deo data,

Digitized by Google

data; quæ nil habet rectæ rationi naturali contrarium, etiamſi excedat naturalem rationem; quæ denique diſtinguit ſuos profeſſores à profeſſoribus dogmatum irrationabilium patenter confuſorum. Et quidem patet, nullum poſſe afferri aliud ſignum diuinius iſtis, ſeu cõuincens, ad dubitandũ in noſtras Scripturas, pro quibus ſunt ea ſigna. Ergo cum hæc omnia loquãtur ex parte Dei, verum eſt, & innegabile, Deum eſſe horum authorem.

Quær. 3. Quomodo hoc argumentum poſſit vrgeri in infideles; Reſp. Iam ſuppoſito, neceſſariam eſſe noſtræ Felicitati Doctrinam à Deo reuelatam, & pariter ſuppoſito, quod Deus eſt optimum, & perfectiſſimum agens; adeòque non condiderit naturam nobiliſſimam humanam fruſtra, ſed ad ſuum finem conuenientem naturæ intellectiuæ, ſicque media reuelauerit ad eum acquirendum neceſſaria. Item ſuppoſito, quod liber à Deo reuelatus ille ſit, qui de cultu Dei agit; patet contra Idololatram, & Mahometiſtam, ſuos libros de Religione non eſſe à Deo, nam continent abſurda euidentia. Quid enim abſurdius Idolatria? Quid abſurdius Alcorano promittente Beatitudinem turpium carnalitatum? Hinc Auicenna Mahometicus, ſed tamen Philoſophus perhibetur ſententiaſſe, *Lex Maurorum, lex porcorum, quia ponit fœlicitatem in ſenſu*.

Contra Iudæum ſic probatur Diuina veritas Euangelij. Vel habetur aliquod ſignum probatiuum Veteris Teſtamenti, vel non. Si nullum habetur; ergo vanè credit, librum illum eſſe Diuinum, & ita imprudenter credit, & planè deteſtabiliter aſſerendo merè gratis Diuinitatem eius libri. Si habet ſignum prudentiale probans, quòd tunc primò, quando ſcriptus eſt v. g. Pentateuchus, Deo authore ſcriptus eſt; profectò illud idem ſignum æque concludet de Euangelio; & probabit veniſſe Meſſiam, adimpleuiſſe legem veterem, promulgaſſe noua Sacramenta, egiſſe miracula, triumphaſſe de morte reſurgendo, aſcendiſſe in Cœlum.

Contra Hæreticum, qui aliquid recipit, & aliud reijcit, demonſtratur hoc modo. Eadem ratio, quæ conuincit, recipiendum eſſe hunc librum Bibliæ, quem tu recipis, probat æqualiter pro eo, quem ego, vt Diuinum recipio, tu autem reijcis. Si enim recipis v. g. Deuteronomium, quia recenſetur in Canone Hebræorum, & reijcis libros Machabæorum, quia in eo Canone non recenſentur; iam patet, quòd ſicut Synagoga potuit ſucceſſiuè examinare libros Sacros, & canonizare, v. g. Prophetas recipere diù poſt Deuteronomium; ita potuit Eccleſia examinare libros Machabæorũ, & recognoſcere Diuinos, atque eos canonizare. Ita pariter dic de libris Noui Teſtamenti, v. g. de Epiſtola ad Hebræos; Sicuti ideò eſt ſententiatus Diuinus hic liber, v. g. Euangelium Lucæ, quia Eccleſia examinauit, & iudicauit; ita examinauit, & iudicauit reliquam Bibliam.

Igitur quemadmodum prius tempore eſt Eccleſia, quam Scriptura data Eccleſiæ, ita innegabilis teſtificatio de Scriptura eſt ab Eccleſia; quæ vt Diuina Eccleſia nequit falli in his, quæ recipit à Deo, aliàs non eſſet Di-

Digitized by Google

uina, ſed à Deo deſerta. Porrò quod Eccleſia ſit Diuina teſtificatur Deus ſignis iam recenſitis, & præcipuè miraculis. In principio Eccleſiæ fuere abundantiùs; nunc quoque non deſunt; ſed ſi nullum hoc æuo fieret; iam patens eſt permanens miraculum; Succeſſorem Piſcatoris Romæ crucifixi eſſe Romæ Principem,& à tot Regibus potentiſſimis venerationi habitum; & non per blanditias, ſed ſub virga Magiſterij, & Diſciplinæ. Certè hoc nequit eſſe, & durare, niſi à Deo, vincente humanas Voluntates. Ab Eccleſia ergo nota euidenter Diuina, habet Diuina Scriptura irrefragabile teſtimonium externum iuxta quod ait Auguſt. cont. epi. fund. *Non crederem Euangelio, niſi quia Eccleſia Catholica credo*. Cæterum præter externam teſtificationem Eccleſiæ habet Scriptura ſuas internas notas iam recenſitas, de quibus ſpeciatim aliqua adijcienda.

Quær. 4. Quale ducatur argumentum ex Scripturarum Prophetia. Reſp. ex Scoto qu. 2. prol. hoc pacto diſcurrendum. Prędicere aſſertiuè futura contingentia poteſt ſolus Deus. Iam verò in Geneſi cap. 49. prænuntiatus eſt Meſſias de ſtirpe Iſrael recipiendus à Gentilibus, *expectatio Gentium*; & de eodem multa prædixerunt, Iſaias, & alij Prophetæ; idque adimpletum eſt in Chriſto; ergo tales libri Prophetiam huiuſmodi tradentes dati fuere à Deo. In Euangelio item prædicitur Apoſtolorum paſſio, & Euangelij prædicatio in toto Mundo, idque iam adimpletur; ergo huiuſmodi liber eſt à Deo. Hoc argumentum concludit pro illis Sacris libris, qui habent tales Prophetias. Acutè ait Tertull. apol. 20. *Idoneum opinor teſtimonium Diuinitatis, Veritas diuinationis*.

Nec valet dicere proteruiendo, contigiſſe caſu, vt talia euenerint quomodo fuere prædicta; ſiquidem imprudentiſſimum eſt, affirmare caſualitatem in concurſu tot diuerſarum voluntatum liberarum, quot fuere, quæ ſuſcipiendo Chriſtum Crucifixum comprobarunt adimpletam prædictionem. Cęterum in Eccleſia Catholica ſemper fuiſſe per opportuna tempora ſpiritum propheticum, conſtat ex tot prædictionibus, quas referunt hiſtoriæ Sanctorum. Et videtur Deus nolle permittere, vt vel ſemel fiat caſu, aut ſolertia dæmonis prædictio de futuro notabili euentu diſtincta, & ſic verificata;vt videlicet ſaluetur Diuinum ſignum Prophetiæ. Hinc eſt quod Oracula amphibologicè, & deceptoriè loquebantur, v. g. *Ibis redibis non, morieris in bello*. Quapropter habetur Deut. 18. *Hoc habebis ſignum. Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non eſt locutus*; quaſi dicat, ſi euenerit, locutus eſt Dominus per eum.

Dices. Prædixit Ionas euerſionem Niniue, & non euenit; ergo non erat verus propheta. Reſp. Prædixit conditionatè, ſi pœnitentiam non egiſſent Niniuitæ. At replicabis, ita poterit dici de quolibet Pſeudopropheta,cuius prædictio non impletur, eum locutum eſſe ſub aliqua conditione, qua non poſita, non debuit euenire prædictio. Reſp. Patet de ſe differentia; nam Ionas vt prædicator loquebatur comminatoriè. Deus Iuſtus, & Clemens

eum

eum miſerat intentione, nō perdendi, ſed per minas conuertendi Niniuitas.

Quær. 5. An Infideles habuerint donum Prophetiæ. Reſp. Nequaquam; nam Luc. 1. Deus locutus eſt per os Sanctorum Prophetarum; & quamuis poſſit etiam peccator prophetare, vt Caiphas Io: 11. cautè tamen monemur, quatenus erat *Pontifex anni illius*; quaſi dicat, Prophetiæ donum dari vel Sanctitati, vel Eccleſiaſticæ dignitati. Cęterum extra Eccleſiam non eſt Prophetia. Narrat Alphonſus, à Spina l.4. conſid.3. Mahometem ſemel ominatum ſuis victoriam; at contra ſuperatum, ipſique in foueam lapſo colliſam fuiſſe faciem. Lutherus teſte Cocleo dixit, fore vt, ſi biennio prædicaret, in nihilum iret totus Papatus; atqui effutijt viginti duos annos, & nil dimouit à ſua firmitate Cathedram Petri, & inſanè quidem ſui appellant Lutherum Prophetem Germaniæ, atque Eliam.

Dices. Eſtò hæretici non habuerint, aut habeant Prophetiam, attamen ſibillę habuere; ergo Prophetia eſt extra Eccleſiam aliquando. Reſp. De ſibillis idem eſto iudicium, ac de Balaamo, & idem de Balaam ac de aſina Balaami. Deus mouebat exteriùs linguam in ſeruitium Eccleſię; ſic enim ariolus Balaam contra intentionem benedicebat Iſraeli, & prophetauit materialiter illud Num. 24. *Orietur Stella ex Iacob &c.* Sibillæ quoque in ſeruitium Eccleſiæ prophetarunt, viam veluti ſternentes prædicationi Euangelij; dum Gentiles audirent ab Apoſtolis ea, de quibus tam antea dixerant, & ſcripſerant ſibillæ Gentiles. Hinc in exordio Eccleſiæ prædicatores noſtros appellabant veluti irriſoriè ſibillinos, quia per ſibillarum teſtimonia confundebant Paganos, quorum teſtimoniorum vſum videre eſt apud Lactantium in diu. inſtit. Sicut ergo prodigium locutionis aſinæ ſpectat ad Dei populum, pro quo actum eſt, ita prophetia quandoque per infidelem particularem prolata; videlicet ad magis honorandam Dei Eccleſiam in faciem populi inimici.

Quęr. 6. Quale deducatur argumentum ex Scripturarum concordia. Reſp. ex Scot. cit. hoc modo. Temeritas contraria lumini naturæ eſt, negare tamquam falſum id, quod abſque contradictione aſſeritur à pluribus diuerſimodè diſpoſitis. Ergo dum Scriptores Sacrorum librorum fuere plures, & diuerſis temporibus, & concorditer proferunt doctrinas ineuidentes, & tanquam à Deo ipſis reuelatas, credere tenemur vi conſcientiæ, ita planè eis fuiſſe reuelatas. Ita quidem, dum dicunt Prophętæ, *Factum eſt Verbum Domini ad me*, & conueniunt in eo, quod dicunt; vel vbi narratur aliquid, vt à Deo dictum, vel factum, & concordat cum alijs huiuſmodi, neque adeſt vllum motiuum ſuſpicionis de fraude; credere cogimur, talia vtique fuiſſe à Deo dicta; aut facta. Hoc itaque argumentum probat eos articulos, qui apud plures Scripturæ libros habentur.

Dices. Potuit eſſe, vt poſteriores decerpſerint à præceſſoribus; & idcircò humanus ſit iſte conſenſus. Reſp. Hoc dicetur temerè, & non prudenter. Quandoquidem non eſt connaturale hominibus conuenire in rebus

bus incuidentibus; immo ferè euenit, vt nunquam duo Scriptores in nullo totius libri diſſentiant. Notat Auguſtinus, quomodo Platoni contradixit Ariſtoteles, qui tamen illius erat Diſcipulus. Ariſtippus, & Antiſthenes ambo fuere Socratici, at diſcordes in aſſignando vltimo fine hominis; quippè id poſuit Ariſtippus in commodis, & voluptatibus corporis, atqui Antiſthenes in virtutibus animi.

Quær. 7. An Dogmata infidelium ſint inter ſe concordantia. Reſp. Minimè. Nedum hæreſis eſt oppoſita hæreſi, vt Neſtorianæ Eutychiana, vel Lutheranæ Caluiniana; ſed & ipſi infideles obliti ſuimet, ſibi ipſis contradicunt. Caluini vigintiquatuor antilogias recenſet Coccius; Luthærus vltra octingenta mendacia notata à Dietembergio, habet plurimas contradictiones, vt vbi ſemel in diſput. Lipſica concedit, eſſe Purgatorium; at aliàs in lib. de abrog. Miſſ. negat Purgatorium. Ita & Mahometes, vt refert Alph. à Spina l. 4. conſ. 3. in Alcorano ait vno loco, ſaluandos omnes, & Iudæos, & Chriſtianos, & Sarracenos; alio loco inquit, nullum ſaluari, niſi in lege Sarracenorum.

Quær. 8. Quale argumentum pro Scriptura ſumatur ex Sanctitate ſcribentium. Reſp. cum Auguſt. 11. Ciu. 3. eam eſſe *Eminentiſſimæ authoritatis* ex hoc, quod à Sanctis viris edita ſit; ſequitur enim eos noluiſſe fallere, nec vnquam dicturos aliquid tanquam certum, de quo non eſſent certi, ſi id ſcriptum offerebant Eccleſiæ ex parte Dei, vt publicè credendum. Sanè comparato ſcripto Ioannis Euangeliſtæ Virginis cum ſcriptis impudiciſſimi Mahometi, & ſacrilegorum continentiæ violatorum, Lutheri, atque Caluini, vendicat ille præ iſtis fidelitatem, & veritatis zelum. Hoc itaque argumentum dat venerationem illis ſcripturæ libris, quorum authores ſunt certi, & eorum Sanctitas eſt manifeſta in hiſtorijs, cuiuſmodi ſunt, Moyſes, Prophetæ, Euangeliſtæ, Apoſtoli Epiſtolarum ſcriptores.

Quær. 9. Quale ſit argumentum ex recipientium diligentia. Reſp. Hoc pacto. Intoleranda temeritas eſt, præſumere plus notitiæ, vel ſolertiæ ſibi ſoli, quam habuerint doctiſſimi tot homines in plenis Concilijs. At plena Concilia multo examine præhabito circa veritatem, an talis, vel talis liber eſſet à Deo, & canonizandus vt talis, receperunt quoſdam vt legitimos, alios verò, quamuis non blaſphemos, aut improbos, tamen quia dubios, vtrum à Deo fuerint, reiecerunt vt apochryphos; quare ait Hiero. epi. 107. *Apochrypha neſcit Eccleſia*. Ita reiecti ſunt libri, De periodis Pauli, & Theclæ; De Leone baptizato; Euangelia, Thomæ, Barnabæ, Thaddæi, Andreæ, Bartolomæi &c. Ita tertius, & quartus Eſdræ, nec non tertius, & quartus Machabæorum. Ita ergo ex oppoſito credendum eſt, eſſe libros Diuinos eos, quos vt tales Eccleſia poſt tantam diligentiam profitetur.

Dices. Aliqui libri à principio non fuere canonici; ergo nec debuerunt poſtea canonizari. Reſp. Immo inde confirmatur argumentum videlicet; non leuiter ſunt recepti, qui recepti ſunt, ſed replicata diligentia, quouſ-

que

que Eccleſia ſummè certificaretur, tales eſſe Diuinos. Cum verò adfuit indubitabilis probatio, repoſiti ſunt in ſuum locum, videlicet, inter alios.

Quær. 10. Quale argumentum ducatur ex rationabilitate deſcriptorum in libris Canonicæ Scripturæ. Reſp. Vtique iſtud; Omnino gratis, & irrationabiliter negatur, eſſe à Deo illam Scripturam, ſeu Scripturæ partem, quæ nil abſurdi continet, & à viris doctis, ac pijs affertur vt Diuina. Iam verò licet myſteria credenda excedant rationem naturalem, aliàs non eſſent Diuina, & Fidem poſcentia; tamen non ſunt contraria lumini naturali primorum principiorum, ſeu veritatum ab intrinſeco habentium neceſſariam euidentem veritatem, idque ſeu in ordine metaphyſico, aut phyſico, ſeu in ordine morali, vt patet examinando ſingulas particulas totius noſtræ Bibliæ. Ergo qui ex hoc libro quidpiam negat, ſolo impetu peruerſitatis, & nulla ratione mouetur; ſicque euidens eſt, hominem ratione vtentem teneri ad credendum, eſſe Diuinum hunc totum librum, vt eum tenet Eccleſia Catholica.

Quær. 11. Quale argumentum trahatur ex irrationabilitate Dogmatum contrariorum. Reſp. Euidenter hoc modo. Deus eſt Sanctus, & Veritas eſt vna; ergo quod eſt vituperabile, vel quod habet manifeſtam contradictionem, nequit à Deo procedere. Hinc Auguſt. 12. de Gen. ad lit. *Cum ad aliquid peruenitur, quod eſt contra bonos mores, non magnum eſt tunc, falſam ſectam à vera ſecernere.* Si itaque comparentur Sacris Biblijs, vel Alcoranum, vel Iudiacum Thalmud, per ſe patet quis horum librorum ſit à Deo. Si item in propoſito de integrè Sacris Biblijs recipiendis comparetur noſtræ antiquæ, & adeò diligenti traditioni, arbitraria libertas hæretici reſpuentis hanc, vel illam Scripturæ partem; pariter patet, quis horum modorum ſit Diuinus, vtpotè ad Dei honorem humiliter tendens; & quis aduerſans Deo, quippè ſibi arrogans iudicium de ſcripto Dei. Quis iudicem conſtituit Eccleſiæ Dei Lutherum, aut Caluinum, vt quaſdam Scripturas canonizet, veluti Diuinas, quaſdam pro ſuo arbitratu reijciat, quaſi intruſas, aut falſas?

QVARTVM EXAMEN.

De Diuiſione librorum Canonicæ Scripturæ.

QVær. 1. Quid ſit Canon Scripturæ Sacræ. Reſp. Græca vox *Canon* ſignificat regulam obſeruandam; vndè & ea pars Miſſę dicitur Canon, quæ in omni Miſſa ſeruatur, quaſi regula inuariata; quo item ſenſu in Concilijs conduntur Canones, ſeu Fidei, ſeu morum, videlicet ſtatuuntur Regulę; & qui Regulis Eccleſiaſticis nauant ſtudia, Canoniſtæ appellantur. Hoc modo Scriptura Sacra dicitur Canonica, ſiquidem eſt nobis à

Deo

Digitized by Google

Deo data Regula credendi, & operandi. At præterea Canon ſignificat Catalogum, ſeu numeratam collectionem, quo pacto Clerici certo numero addicti ſeruitio maiorum Eccleſiarum, ſeu Collegiatarum, dicuntur Canonici iuxta Concil. Laudicen. cap. 24. & ita dicuntur Sancti Canonizati, qui in ſerie Sanctorum publicè colendornm recenſentur. Hoc modo propriè aſſignatur Canon Scripturæ; videlicet eſt Catalogus, ſeu numerus præfixus tot librorũ,quos Eccleſia recognoſcit indubitabiliter,vt à Deo datos.

Quær. 2. Quotuplex eſt Canon Scripturæ. Reſp. Cum D. Auguſt. 17. Ciu. 20. & D. Hiero. in prol. galeato, duplicem eſſe Canonem, ſeu Catalogum; videlicet, Synagogę hebræorum, & Eccleſiæ Chriſtianorum; ille habet libros veteris Teſtamenti, ſcriptos ante, hic autem Noui editos poſt Chriſti aduentum. Summa vtriuſque Teſtamenti eſt librorum ſeptuaginta duorum, quot fuere in diuiſione Mundi familiæ Gen. 10. Enumerantur enim è Semo viginti ſeptem, è Chamo triginta, è Iapheto quindecim. Totidem fuere Diſcipuli Chriſti in nouo, & Interpretes in veteri Teſtamento, quos obtinuit à Iudæorum Pontifice Philadelphus Aegypti Rex. Numerus quidem non vacans myſterio, eſt quippè numerus ſolidus ex progreſſu multiplicationis proueniens à ternario; nam 3. per 8. dat 24. atqui 3.per 24 dat 72. & ecce vbique vides numeros memorandos; etenim tres ſunt perſonæ Deus, octo ſunt Beatitudines Euangelicæ,vigintiquatuor ſunt Seniores cœleſtes in Apocalypſi, & partes horariæ integri diei.

Etiam ſubdiuiſio myſterijs plena eſt. Libri veteris Teſtamenti ſunt quadraginta quinque, iſque item eſt numerus ſolidus ex eadem radice ternarij; nam 3. per 5.dat 15. & 3. per 15. dat 45. & quinarius eſt numerus ſenſuum,& quindenarius graduum Templi.Pſalmorumque Gradualium,quaſi moneamur, veterem legem fuiſſe carnalem, ſed ordinatam ad aſcenſiones intelligentiæ ſpiritualis. Nouum Teſtamentum habet libros viginti ſeptem, qui numerus eſt item è radice ternarij ſolidus, at perfectiſſimus, vtpotè cubicus ex omni parte idem; quippè 3. per 3. dat 9. & 3. per 9. dat 27. idque videtur indicare à Deo ordinatam ſummam perfectionem legis Euangelicæ. Nè dicito inanes has conſiderationes, cuiuſmodi non raró obuias reperis apud Sanctos Patres, Auguſtinum maximè, & Gregorium.

Quęr. 3. Quis ſit Canon, ſeu Catalogus librorum Sacrę Scripturæ, Reſp. Ex Concil. Trident. Seſ.4.ipſis eius verbis. *Teſtamenti veteris;quinque Moyſi, ideſt Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Ioſue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon; Eſdrę primus, & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Iſaias, Ieremias, cum Baruch, Ezechiel, Daniel; Duodecim Prophetæ minores, ideſt Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus,& ſecundus. Teſtamenti noui, quatuor Euangelia,*

ſecun-

ſecundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem; Actus Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripti; Quatuordecim Epiſtolæ Pauli Apoſtoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, duæ ad Theſalonicenſes, duę ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri Apoſtoli duę; Ioannis Apoſtoli tres; Iacobi Apoſtoli vna; Iudæ Apoſtoli vna, & Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Subdit Concilium. *Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, pro ſacris, & canonicis non ſuſceperint, & traditiones prædictas ſciens, & prudens contempſerit, anathema ſit.* Inquit *Traditiones*; nam ſola Traditione poteſt haberi Canon Scripturę. Neque enim in aliquo Bibliorum Sacrorum libro habetur Catalogus reliquorum; & dato, quod eſſet, adhuc traditio ſola fidem faceret de hoc habente Cathalogum, eſſe hunc vnum e libris à Deo Eccleſię ſuæ dictatis. Accepit ergo Concilium Trident. hunc Canonem à Concilio ſeptuaginta Epiſcoporum Romano an. 494. ſub Papa Gelaſio; hic autem Pontifex ab Innocentio Primo in epi. 3. ad Exuper. cap. 7. ann. 408. Habet ergo hic noſter Canon vltra duodecim ſæcula.

Dices. In Concilio Laodiceno, quod fuit circa ann. 320. vt habet Bayl, ponitur ad finem Canon Bibliorum, in quo tacentur libri Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Machabæorum, & Apocalypſis; Reſp. Libri Protocanonici dicuntur, qui ſtatim editi, ſtatim in Eccleſia recepti, canonizati, & publicati ſunt ob euidentia teſtimonia eorum originis Diuinæ; at iſti omiſſi in Concil. Laodiceno ſunt Deuterocanonici, ideſt aliquandiu poſt examinati, reperti legitimi, approbati, & repoſiti cum alijs in Catalogo, ſeù in libro Sacræ Scripturæ. Ab exordio cuiuſque ſacri libri cœpit deriuare in poſteros traditio de eius origine Diuina, & habenda de Fide; ſed tamen circa aliquos libros ipſa traditio paſſa eſt aliquam difficultatem, ideoque tales vt carentes ſumma certitudine debuerunt prius per Eccleſiam diligentiſſimè examinari, & tunc indubitatè comperta eorum diuina origine, repoſiti ſunt in Canonem aliorum. Potuit autem tolli dubitatio per aliquod miraculum à Deo patratum coram Pontifice, aut Concilio; quamuis de hoc non habeamus hiſtoriam; immo neque ſcimus, an primò Innocentius Papa præfatos libros Cathalogo aliorum adſcripſerit. Certè non caſu, aut leuiter id egit; neq; in negotio Fidei Deus deeſt Vicario Chriſti.

Quær. 4. An liber Apochryphus poſſit canonizari, ſeù fieri Canonicus. Reſpon. conſequenter ad dicta affirmatiuè; ſed intelligo Apochryphum, ideſt dubiæ authoritatis, non autem apochryphum falſa continentem. Ita ex D. Hiero. epi. 111. liber Iudith hagiographus olim apochryphus, ideſt ſancta ediſſerens, ſed dubię authoritatis, recognitus eſt vt Diuinus à Concilio Nicæno. Vſquemodo ſunt Apochryphi, tertius, & quartus Eſdræ, tertius, & quartus Machabæorum, & oratio Manaſſis. Quartus Eſdræ patitur

tur violentiorem difficultatem, quia cap.4. videtur fauere errori de animabus Deum non videntibus ante diem Iudicij; ac præterea videntur fabellæ, quæ ibi ſcribuntur de belluis Hemoth, & Leuiathan, quibus non ſufficeret tertia pars maris totius. Tamen Cornel. à lapide ſoluit has difficultates, & demum concludit, hos libros habere plus ponderis, quam hiſtoriæ profanorum, puta Liuij, Suetonij &c.

Dices pro hoc quarto Eſdræ. Citatur ab Ambroſ.2. in Luc. & alijs Patribus; immo Eccleſia inde ſumit Introitum fer.3. Pentec. *Accipite iucunditatem*; ergo non eſt Apochryphus, ſed canonicus. Reſp. Quamuis aliquando citetur, vt non abſurdus, non tamen citatur, vt canonicus; neque ex ſola citatione reperta apud Patres canonizatus cenſetur liber, ſed ex norma, ſeù Canone in aliquo Concilio; vel per Summum Pontificem definito. Neque Introitus ille Miſſæ probat Diuinitatem libri, ex quo tractus eſt; plura enim habentur in Officijs Eccleſiaſticis humana, cuiuſmodi ſunt multæ antiphonæ, & legendæ Sanctorum.

Quær.5. An liber iam Canonicus poſſit excidere à Canone, & fieri apochryphus. Reſp.Negatiuè; quippè veritas ſemper manet in ſuo eſſe veritatis; & quod ſemel Spiritus Sanctus declarauit eſſe verum, ac Diuinum, nequit vnquam fieri dubitabile; nam Deus verax eſt.

Dices. In Concilio Carthagin. ſecundo, aliàs tertio, anno 397. can.47. recenſentur Salomonis libri quinque, Eſdræ duo, Machabæorum duo; at verò in Concilio Rom. ſub Gelaſio ann. 494. ponuntur Salomonis libri tres, Eſdræ liber vnus, Machabęorum liber vnus. Reſp. In illo priori non explicantur illi quinque libri, in hoc poſteriori exprimuntur tres Salomonis, Prouerbia, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum, & adduntur diſtincti, Sapientia, & Eccleſiaſticus. Itaque hi duo ſunt appellati Salomonis, quaſi dicas ſapientiales; nam planè etiamnum Eccleſia legens Epiſtolam, ſeù de Prouerbijs, ſeù de Canticis, ſeù de Eccleſiaſtico prætitulat, *Lectio libri Sapientiæ*. Quo ad Eſdram notat D.Hiero. apud Hebræos fuiſſe in vnum volumen computatos ambos libros, Eſdræ, & Nehemiæ. Quo ad ſecundum Machabęorum, iſte etiam ſupputatur, vt appendix primi, vtpotè quædam Epiſtola antiquę Synagogæ pertractans de his, de quibus agitur in primo Machabæorum.

Quær.6. Qua via potuit Eccleſia, indubitabilem habere Canonem Bibliorum.Reſp. Libri Protocanonici ſtatim editi, ſtatim ſunt ab ipſo Capite Eccleſiæ Summo Pontifice approbati,& publicati,vt Diuini;v.g. Pentateuchum ab Aarone,aut Eleazaro; alij conſequenter ab alijs Pontificibus tempore Dauidis, & Prophetarum &c. Ita in nouo Teſtamento Euangelia edita ſub Diuo Petro, vt & actus Apoſtolorū,& Epiſtolæ Pauli præferentes eius nomen, atque Iacobi, & Iudæ Zelotis;hęc à Diuo Petro fuerunt recognita, ac publica authoritate canonizata; ipſæ autem Petri Epiſtolæ iam per ſe patebant authenticæ. Euangeliū Ioannis, eiuſq; Epiſtolæ canonizatæ

ſunt

ſunt fortaſſe à Diuo Papa Clemente. Libri porrò Deuterocanonici in Nicæna Synodo canonizati ſunt, nã de libro Iudith id teſtatur D. Hiero. epi. 111.

Credibile autem eſt; aliquo miraculo tunc ſpectato adfuiſſe Diuinum teſtimonium in demonſtrationem Diuinitatis talium librorum, qui cum veneratione quidem ſeruabantur in aliquibus Eccleſijs, at non erat adhuc definitum, fuiſſe Deo authore ſcriptos. Nec enim nunquam Deus miraculum edidit in teſtimonium Sacrorum librorum. Scribit Ioſephus Flauius l. 12. Antiqu. à Ptolomæo Philadelpho interrogatum ſuę magnificæ Bibliothecæ Alexandrinæ Præfectum Demetrium Phalereum; cur Gentilium Poetæ, vel Hiſtorici nullam de ſacris Hebræorum libris mentionem feciſſent; hoc dediſſe reſponſum. Quia cunctis erant æſtimati Diuini, & ſummè venerandi; Theopompum, & Theodectum auſos quædam de Scripturis in ſua ſcripta transferre, Deo pœnas dediſſe, alterum inſania, alterum cæcitate. Zelat ergo Deus Verbum ſuum.

Collige itaque; Catholicum optimè tenere prænotatos ſeptuaginta duos libros Verbi Dei, vtpotè diligentiſſimè in Concilijs examinatos, & declaratos, & per Romanum Pontificem Summum Paſtorem in rebus Fidei omninò infallibilem propoſitos toti Eccleſiæ, vt diuinos. Nec vltra licet ſubdito examinare abſque temeritate, & arrogantia. Hinc Aug. 18. Ciu. 36. *Machabæorum libros, non Iudæi, ſed Eccleſia pro Canonicis habet*; idque Catholico ſufficit, atque idipſum dico de Iudith, ac alijs, qui non ſunt in Canone hebręorum.

Quær. 7. Quarè hi libri, Iudith, Tobiæ, Baruch, Sapientia, Eccleſiaſticus, pars libri Danielis, vterque liber Machabæorum non ſint in Canone hebræorum. Reſp. Canon hebræorum editus fuit in Concilio Synagogę poſt ſolutam captiuitatem congregato ad id, vt Sacri libri ab Eſdra miraculosè reparati authenticarentur. De hac Synodo habet Genebrar. ad an. Mundi 3710. atqui vt mihi licet ſupputare, fuit anno Orbis conditi 3518. ante Natiuitatem Chriſti an. 442. Erat tunc Pontifex Eliachim, & adfuerunt inter alios, Nehemias, Mardochęus, Zorobabel, Daniel, Ananias, Azarias, Miſael, Aggęus, Zacharias, Malachias; ipſeque Eſdras fuit Scriba. Itaque fuit ante tempus Machabæorum, itemque ante ſeptuaginta duos Interpretes, de quorum numero fuere Scriptores Sapientiæ, & Eccleſiaſtici, vt dicemus; iamque patet, cur iſti quatuor libri non ſint in eo Canone, vtpotè tunc nondum editi. Idem dicere poſſumus de libro Iudith, cuius Scriptor eſt ipſe Pontifex Eliachim, & nondum eum ſcripſerat, vt neque duo vltima capitula Danielis tunc fuerant poſita à Daniele in ſuo ſcripto. Liber Tobiæ ſcriptus fuerat in Aſſyria, ſed nondum planè examinatus, vel neque delatus in Iudæam. Liber Baruch pro tunc dimiſſus eſt, vt dubius, ob difficultatem, quia ex vna parte videbatur eſſe ſcriptus à Baruch, ex alia cenſebatur pars ſpectans ad librum Ieremiæ. Volebat autem tunc Deus, vt Canon Scripturæ haberet numerum myſticum Viginti duorum librorum,

ſicut & modò totus codex Bibliorum ſeptuaginta duum habet in ipſo numero Vniuerſitatis Catholicomyſterium .

Voluit inquam , vt Canon ille hebraicus haberet præcisè viginti duos libros, qua de re, eiuſque myſtagogia hæc pulchrè D.Hiero. prol. gal. in libr. Reg. perpendens numerum litterarum alphabeti hebraici. *Quomodo viginti duo elementa ſunt,per quæ ſcribimus hebraicè omne, quod loquimur, ita viginti duo volumina, quibus quaſi litteris , & exordijs in Dei doctrina , tenera adhuc , & lactens viri iuſti eruditur infantia* . Ex dictis etiam colliges; quare in Canone hebraico non extet finis libri Eſther à medio Capite decimo , videlicèt nondum Mardochęus ea poſuerat in libro Pontifici præſentato , & prout tunc vnus codex canonicus conflatus eſt,ita perſeuerauit Canonica Scriptura, additis poſtmodum in particularibus libris, quæ addita ſunt. Poſt aduentum Chriſti& hæc additamenta Authorum, puta Danielis , & Mardochæi, atque etiam libri prænotati Tobiæ &c.recognita ſunt per Eccleſiam Catholicam, vt diuina,& repoſita in Canonem.

Quær.8. Quomodo libri viginti duo in hebraico Canone per ſuas claſſes diſtinguantur . Reſp.ex D.Hieronymo citato, tres eſſe ibi librorum ſeries; legalium , quos *Thora* ideſt, legem appellant ; Prophetalium ; & Agiographorum. Lex ergo ,videlicet Pentatcuchus Moſis habet quinque libros; Geneſim , Exodum , Leuiticum , Numeri, Deuteronomium ; Prophetæ appellantur hi octo libri; Ioſue, Iudicum, & Ruth, Samuelis, nempè priores Regum , Melachim, nempè poſteriores Regum, Iſaiæ, Ieremię, Ezechielis, ac duodecim Minorum Prophetarum vno volumine . Agiographi ab Hebræis vocantur reliqui,veluti participantes de lege, & prophetia,ſuntque libri nouem; Iob, Pſalmorum, Prouerbiorum, Eccleſiaſtis, Cantici Canticorum, Danielis,Paralipomenõ,Eſdræ cũ Nehemia,& Eſther,ſicq;ſunt viginti duo .

Quęr. 9. An Eſdras reparauerit libros à Nabucodonoſore combuſtos . Not. pro hac, & alijs vicibus, quoties aliorum ſententias recitare occurrit, me nolle omnes authores afferre , ſed aliquos mihi notiores , & celebriores in Orbe litterario . In propoſito ; aiunt aliqui, vt Abulen. ad c.24.l.4.Reg. quæſt. 12. Lira in 1.Eſdr. Cap.7. omnes libros ſacros perijſſe incendio , quando Nabucodonoſor 4. Reg.25. vaſtauit Ieruſalem , ac Templum ſuccendit ; atque ita poſt ſolutam captiuitatem Diuino ſpiritu afflatum Eſdram eos omnes reparaſſe , ac prænarrato Concilio præſentaſſe , à quo & canonizati ſunt . At Baronius, Salianus, & alij id negant , ac Bellarm. 2. de Verbo Dei cenſet factum illud omninò improbabile .

Reſp. Non tota Scriptura viginti duum librorum prænotatorum fuerat à Babylonijs incenſa ; ſiquidem nec tota adhuc edita , puta libri Eſdræ , & Nehemiæ, ac Danielis, & Eſther ſcripti poſtea . Illa autem Scriptura , quæ in Templo extabat,conflagrauit cum Templo ; adeoque verè Eſdras reparauit eos libros ; & vt inquit D.Baſil. Epiſt. ad Chilon. *Eſdras omnes Diuinos libros ex mandato Dei eructauit*; intellige omnes, quorum exemplar ſeruabatur

Digitized by Google

uabatur in Templo. Præfata notantur 4. Eſdræ 14.. *Lex tua incenſa eſt, propter quod nemo ſcit,quæ à te facta ſunt &c.* At inſtat Syluei.Opuſc.1.reſ. 1. quæſ.3. quomodo ergo 2.Eſd.8. dicitur Eſdras attuliſſe librum legis Moyſi, & ex eo legiſſe? Reſp. id non cogit, vt factum dicamus antequam reparauerit Scripturam. Legit ergo ex eo nouo libro recens edito.

Dices. Omninò improbabile eſt, nulla ſuperfuiſſe exemplaria Scripturæ apud Prophetas, alioſue Sacerdotes, ita vt omninò perierit tota Sac.Scriptura in Templo ſeruata. Reſp. nil mirum, ſi Prophetæ codices non habuerint, qui Dei affatu pleni non indigebant libris; quoad Sacerdotes autem, alioſue Scribas potuit contingere, vt articulatam quidem haberent Sacræ Scripturæ doctrinam, non autem ipſum textum, qui ob venerationem vnicus ſeruaretur in Templi tabernaculo. Quod ſi tanta potuit eſſe in Sacerdotibus ſocordia, vt 2.Paral.34. Pentateuchus dicatur ab Helcia veluti caſu repertus in gazophylacio Templi, cuius quidem ſi extitiſſent apud alios exemplaria, non ita exhorruiſſet Ioſias audita eius lectione; certè potuit eſſe in poſteris paucitas huiuſmodi exemplarium; ſeù ex reuerentia, ſeù ex negligentia, ita vt omninò interirent ij libri ab Eſdra reparandi; vt teſtantur etiam, Suidas v. *Eſdras*, & Chriſoſt. ho.8. Ep. ad hebr. vbi habet, Eſdram compoſuiſſe *ex reliquijs* Diuinos libros; quorum videlicèt ſupererant apud particulares libros Scribarum ſola fragmina.

Quæres 10. An fuerint olim præter iam dictos alij libri diuinitùs conſcripti, qui perierint abſque reparatione. Not. quod ſparſim in præſentibus citantur 20. libri omninò deperditi. Nominatur ſiquidem Num.21. *liber bellorũ Domini*; Ioſuè 10.& 2.Regum.1.liber *Iuſtorũ*; 3. Re.11. liber *Verborum* ideſt, geſtorũ *Salomonis*; 3.Re.1. Verborũ *Regum Iuda*; & *Iſrael* 1.Paral. vlt. liber *Samuelis videntis*; 1. Reg.14. liber legis *Regni* ſcriptus à Samuele; 1.paral. vlt. liber *Nathan*; itemque *Gad*; 2. paral.9. liber *Abiæ*; item *Addo*, & cap.12. liber *Semeiæ*; & cap.20. liber *Iehu*; & cap.33. liber *Hozai*; 3.Re. 4.. ter mille *parabolæ Salomonis*; Itemque *Carmina*, ſeù cantica quinque millia; 2. paral.21. *Epiſtola Eliæ*; 1.Machab. vlt. liber *dierum Hircani*; 2. Mac. 2. *deſcriptiones Ieremiæ*; demum in Epiſt. Iudæ citantur prophetiæ S. *Enoch*; ni potius ſit ſermo de prophetante prædicando, quam ſcribendo. Addes fortè Epiſtolam Pauli ad Laodicenſes, cuius ipſe meminit Coloſ.4.

Quoad hos aiunt Abul. in Exo.17. qu.7. & Io: de Haye cum communiori, eos libros fuiſſe quidem Diuinos, & vt ſe exprimit Sylueira Canonicos in actu primo, Deum autem ob ſecreta iudicia permiſiſſe, vt perderentur, nec tamen cum iactura Eccleſiæ, dum ſatis ſunt hi ſuperſtites. At Reſp. cum Salmerone to. 1. prol. 6. can. 4. & Stapletono lib. cont. Vuitaker. tales non fuiſſe Diuinos; ſed cum dicat D.Aug.18.ciu.38. Prophetas aliquando vt Homines humana diligentia ſcripſiſſe, præfatos libros puto huiuſmodi fuiſſe; nec vllum à Deo editum librum deeſſe modò in Eccleſia Dei. Id ex eo mihi perſuadeo; quòd ſi Eſdras reparauit quodammodo duplicatos libros; puta ſecundus Paralipomenon habet multa deſcripta in

tertio, & quarto Regum, & Iſaiæ 36. 37. 38. narrantur ea, quæ iam dicta erant eodem quarto Regum; adeoque ſi hæ partes Scripturæ repetitæ non fuiſſent reparatæ, non videtur fore, vt Eccleſia detrimentum pateretur; & tamen, quia Diuinitùs bis fuerant ſcriptæ, opus fuit, vt replicatas haberemus; multo magis id eueniſſet de integris libris.

Deinde, vel ante Eſdrã periere, & non ſunt ab eo reparati; atq; ita in vanum ille eos citat; ſeù vt reparator iſtorum noſtrorum, ſeù vt compilator. Vel poſt Eſdram peſſum iere; & videtur imperceptibile, quod poſteri paruifecerint viginti libros citatos in Scriptura Canonica, & habitos, vt Diuinos ſaltim fama vulgari; cum alia parte antiquiſſimi habeantur, & non deperditi, tertius, & quartus Eſdræ. Denique ſi Eſdras eos citat, iam præfuerant; vel ergo adhuc extabant, & quare non ſunt repoſiti in Canone, quando, & iſti, in quibus citantur? Vel non extabant, & tunc repeto, ad quid citare, & ſe quodammodo remittere ad librum, qui nec eſt, nec vnquã erit?

Dices: citantur in Scriptura Canonica, ergo citantur à Spiritu Sancto; ergo fuiſſe editos à Spiritu Sancto, habetur vrgens ratio. Reſp. citare librum in Scriptura, vel etiam deſumere ex libro aliquo aliquam ſententiam, non eſt pro eius Diuinitate facere teſtimonium; nam D.Paul. Act.17. citat Aratum, & 1.Tit. Epimenidem Poetas, dum ex illis depromit illas ſententias Act. 17. *Ipſius Genus ſumus*; & Tit.1. *Cretenſes* &c. Inſtabis; citantur iſti præfati, vt prophetales; v.g. 2.paral.9. *in viſione Addo videntis*. Reſp. concedo, Addo fuiſſe Prophetam vocalem, & vt talis potuit eius liber ſeruare titulum abſque authoritate prophetali; quo pacto v.g. Innocentius Tertius Papa libros edidit aliquos, non tamen decretales iſtos, quomodo fuere alia eius ſcripta in Concilio Lateran. Remanet ergo; fuiſſe eos præfatos libros honeſtos quidem, ac vtiles, adeoque citatos à Scriptura in ſtudentium commodum, cæterum editos humana induſtria, & videntur extitiſſe tempore Eſdræ, aliàs non eos citaſſet; poſteà autem perijſſe, Deo deſerente libros, quos ipſe non dictauerat.

Quantum ad Salomonem dico, diuinitùs ſcripſiſſe, quæ habemus, humanitùs autem, quæ perierunt; aliàs quare Eſdras non canonizari curauit etiã iſta? Idem eſto de Pauli Epiſtola ad Laodicenos, honeſta quidem, ſed non Diuina; de qua D.Hieron. in Catal.5. *Paulus* in fine ait enumeratis illius Epiſtolis quatuordecim. *Legunt quidam & ad Laodicenſes, ſed ab omnibus exploditur*, ex quo præclaram colliges maximam, Scripturam non eſſe Canonicam, quatenus à viro Sancto ſcriptam, etiam à Scriptore alicuius Scripturæ Canonicæ; nam ſi Paulus ſcripſit ad Laodicenſes, tamen ea epiſtola fuit, & manſit aprochrypha, ideſt dubiæ authoritatis, ſeù negabilis. Neque vrget, quod ab aliquibus Eccleſijs legatur, vel apud Patres citetur. Nam D.Hieronymus cit.5. *Hermas* inquit; *aſſerunt authorem eſſe libri, qui appellatur Paſtor, & apud quaſdam Græciæ Eccleſias etiam publicè legitur. Reuera vtilis liber, multique de eo Scriptorum veterum vſurpauerunt teſtimonia, ſed apud latinos penè ignotus eſt*. Per hoc ergo eſt liber Canonicus, quatenus

nus à Pontifice ex Cathedra, ideſt innocato Deo, & cum intentione definiendi, præſentatur Eccleſiæ vt Diuinus, ſicque canonizatur. Quod tamen dictum eſt de Epiſtola ad Laodicenos, melius declarabitur, vbi videbimus,non fuiſſe eam Pauli ad Laodicenos, ſed Laodicenſium ad Paulum. Cæterum adhuc ſtat mea maxima, ſuppoſito, quod Eſdras ſit author tertij, & quarti ſui.

Quær. 11. Vtrum in Scriptura Canonica Spiritus Sanctus dictauerit ipſa verba, & eorum poſitionem, an verò ſolum ſenſum in verbis contentum. Not. quod ſi quis mihi narret aliquid,poſſum vel ſcribere hoc ijſdem planè verbis, vel alijs prout mihi magis arrideat. Quæritur ergo, an Scriptores librorũ Canonicorum adhibuerint ſua ipſorum verba, an illa à Deo ipſo reuelata. Hoc loco ſtatim explodendus eſt impius Eraſmus, qui annot.2.in Mat.2. blaſphemat, Scriptores Sacros multa falſa veris immiſcuiſſe. Hæc blaſphemia totam deſtruit Fidem, iuxta illud Aug. ad Hier. *Si ad Scripturas Sanctas admiſſa fuerint officioſa mendacia, quid in eis remanebit authoritatis?* & pariter ſi ex ignorantia, vel negligentia obrepſiſſent. Demonſtratio itaque naturalis concludit; librum illum, cui ſumma credulitas habenda ſit, eſſe debere omni parte veriſſimum, aliàs prudenter de ſingulis eius partibus ineuidentibus dubitaretur.

Suppoſito itaque, librum Diuinum eſſe omninò veriſſimum, de modo eius componendi eſt duplex ſententia. Sanchez in 2.Mach. vlt. & Tirinus 2. Mach. cap.2. num.27.tenent, Spiritum Sanctum dumtaxat adſtitiſſe pro veritate, ne quid falſum ſcriberetur. At Bannes p.p.qu.1.art.8. dub.3.vocat hanc ſententiam non tutam; quippè communis Theologorum, & Patrum cenſet, nedum veritatem Scripturæ eſſe à Deo, ſed ipſam etiam verborum texturam. Reſp. Ita planè tenendum eſſe; aliàs inutilis eſſet labor, quærere Diuina myſteria in ipſa phraſi verborum; neque eſſet veneranda, vt Diuina, ſed reprehendenda, vt humana ea obſcuritas,quæ oritur ex modo loquendi textuali. Hinc Aug. 12. Conf.30. Diuina Scripturæ verba appellat, *alta humiliter, & pauca copioſè*.Demũ perpendens plures modos explicandi, & accipiendi prima verba Geneſeos, inquit, hunc eſſe planè Diuinum ſermonem, qui vna voce plura vera ſignificet. Hinc & D.Hier. ait in Epiſ. ad Ephe. *Singuli ſermones, ſyllabæ, apices, puncta, in Diuinis Scripturis plena ſunt ſenſibus*.

Dices Paulus 2.Cor.11.fatetur ſe imperitum ſermone, idque non ex humilitate protuliſſe, ſed in veritate, fatetur D.Hier. Algaſ. qu.10. quatenus videlicet Paulus hebraicè quidem diſertiſſimus, minus tamen erat callens Græci idiomatis, quo tunc ſcribebat. Secundò; Scriptor ſecundi Machabæorum in fine petit veniam,*ſi minus dignè* ſcripſerit; ſignum,fuiſſe ibi opus humanum, ac defectibile, idque concedi nequit, niſi in modo ſcribendi. Tertiò idem Author cap.2.teſtatur,ſe opus cœpiſſe *plenum vigiliarum,& ſudoris*, adeoque humana egiſſe induſtria. Quartò author Eccleſiaſtici, &

D.Lucas

Digitized by Google

D. Lucas in Euangelio pręmittunt prologum, qui modus ſcribendi planè humanus eſt. Quintò; notat D. Hieron. epiſt. 101. Apoſtolos, & Euangeliſtas referre ſolitos, non pręciſa verba, ſed ſenſum ſententiæ veteris teſtamenti; atqui ſi verba ipſa eſſent Diuina, illa ipſa eſſent tranſumenda. Sextò; Paulus 1. Cor. 7. ait *cæteris ego dico, non Dominus*; ergo non omnia Scripturæ verba ſunt Diuina.

Reſp. ad primum; erat Paulus minus peritus ſermone Græco, & quidem poterat Deus, vt alios in die Pentecoſtes, reddere eum peritiſſimum; at voluit illo ſic imperito vti Deus ipſe, veluti qui potens acuere calamum, vult eo obtuſo ſcribere; atqui qualiſcumque ſit Scriptura, ab ipſo ſcribente ipſa eſt. Ita planè Deus dimittens Hominem in ſua diſpoſitione naturali, vſus eſt illo; ſicque Deus ipſe eleganter loquebatur per Iſaiam, ruſticanè autem per Amos; erat quippè Iſaias in Regia eruditus, erat Amos ineruditus paſtor. Ad 2. Deus ipſe ſcribebat eam excuſationem ſui inſtrumenti, vt modo humano ſcribendorum librorum ſe accomodaret, doceretque nos modeſtum modum ſcribendi. Ad 3. Exprimitur, qualiter Deus voluit à tali ſcriptore præmiſſum humanum ſtudium; cæterum ipſe actus tunc erat Diuinus. Ita in definiendis controuerſijs Fidei præmittitur humana diligentia Examinis, vt & in Canonizatione Sanctorum; at ipſe actus ſententiandi eſt Diuinus per os hominis. Ad 4. Præfigitur in aliquo libro Scripturæ prologus, vt Deum humanè, & noſtro modo loquentem agnoſcamus, quo pacto pia mater filiolo balbutit. Ad 5. Voluit in hoc Deus ipſe nos docere, pluris facienda in loquendo ipſa ſignificata, quam verba ſignificantia. Ad 6. Ipſe Deus per Paulum ea ſcripſit, vt exprimeretur illud eſſe de conſilio, non de præcepto.

Quær. 12. Quę ſit in vtroque teſtamento percommoda librorum partitio per ſuas Claſſes. Reſp. Quoniam Sacra Scriptura eſt lex Dei data Eccleſiæ ad conſecutionem veram vltimi finis, & diſtinguitur in legem Veterem, quæ expectabat Chriſtum in primo aduentu, atque in legem nouam, quæ expectat Chriſtum in ſecundo Aduentu, ſunt quatuor ordines tractationum in vtraque Scriptura. Vel enim tractatur ipſa legis inſtitutio, eſtque pars legalis; vel inſtitutæ legis, atque per legem formatæ Eccleſiæ progreſſus, eſtque pars hiſtorialis; vel eruditio Eccleſię proueniens per Dei legem, eſtque pars ſapientialis; vel denique expectatio Chriſti, qui totius legis eſt finis, eſtque ita pars prophetalis. Sunt ergo.

In Veteri Teſtamento.

Legales libri quinque nuncupati Pentateuchus; Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hiſtoriales decem & ſeptem; Ioſue, Iudices, Ruth, quatuor libri Regum, duo Paralipomenon, Eſdras, Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, duo Machabæorum.

Sapientiales quinque; Prouerbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus. Prophetales decem & octo: Pſalterium, Iſaias, Iere-

Digitized by Google

Ieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores.

In Nouo Teſtamento.

Legales quatuor, nempè Euangelia, quæ tamen non ſunt appellata Tetrateuchus, quia non ab vno Euangeliſta ſunt ſcripta, vt quinque illi in Pentateucho ſunt omnes à Moyſe.

Hiſtorialis eſt vnicus liber Actuum Apoſtolorum.

Sapientiales viginti vnus; Epiſtolæ videlicet quatuordecim Pauli, duæ Petri, tres Iaonnis, vna Iacobi, vna Iudæ Thaddæi.

Propheталis vnicus liber Apocalypſis.

QVINTVM EXAMEN.

De Traditionibus Eccleſiaſticis.

QVæres 1. quid nomine Traditionis accipiamus. Reſp. illam doctrinam Eccleſiaſticam, ſeu de credendis, ſeu de agendis, quæ cum reperiatur expreſſa apud veteres Eccleſiæ Patres, non tamen exprimitur in Scriptura Bibliorum; atque idcirco cenſetur, vel à Chiſto ipſo, vel ab Apoſtolis oretenus prędicata; & inde ſic ſucceſſiuè ad poſteros venit, quouſque ab horum aliquo ſit conſcripta in ſuis libris, ipſoque immemorabili, & non impugnato vſu eſt roborata; vnde Auguſt. epiſt. 118. *Inſolentiſſima inſania eſt diſputare, an faciendum ſit, quod tota per Orbem frequentat Eccleſia.*

Quær. 2. Quotuplex ſit traditio. Reſp. excludendo modò humanas humano ingenio, & affectata inuentione intruſas in populis, vt erant illæ Phariſaicæ, v.g. quod non eſſet manducandum illotis manibus, Mat. 7. Vel quod in ſabbatho non liceret ægrotos ſanare, Luc. 6. & aliæ huiuſmodi Iudaicæ; loquendo de traditionibus, quæ ſunt in Eccleſia Dei, oportet diſtinguere, vſum, tradentem, & traditum. Ex parte vſus, vel eſt traditio generalis in tota Eccleſia Catholica, & ita accipitur in propoſito, & rigoroſè, vt explicabo; vel eſt traditio per conſuetudinem propagata in aliquo particulari populo; ſeu particulari Eccleſia, quo pacto ipſa Eccleſia Romana, vt habet vnam limitatam ſuam Diœceſim, habet quaſdam particulares traditiones. De huiuſmodi ait Hieron. ep. 28. ad Lucinium, *De Sabbatho quod quæris, vtrum ieiunandum ſit, & de Euchariſtia, an ſumenda quotidie, quod Romanæ Eccleſiæ, & Hiſpaniæ obſeruare perhibentur, illud te breuiter admonendum puto; traditiones Eccleſiaſticas, præſertim, quæ Fidei non officiant, ita obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt; nec aliorum conſuetudinem aliorum contrario more ſubuerti; ſed vnaquæque Prouincia abundet in ſenſu ſuo, & præcepta maiorum leges Apoſtolicas arbitretur.*

Obſeruatu dignum eſt; qua phraſi Hieron. appellat pluraliter Romanas Eccleſias, dum agit de Parochijs huius limitati Epiſcopatus; ſic enim ſub Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopo Romano ſunt multæ *Romanæ Eccleſiæ* Parochiales; at ſub hoc Epiſcopo, qui idem eſt omnium Epiſcoporum Epiſcopus vna eſt Romana Eccleſia, quia ſic vnica eſt toto Orbe Eccleſia Catholica. Nec moueat ſcrupulum illa particula, *præſertim, quæ Fidei non officiant*; quia enim agebat Hieron. de particularibus Eccleſijs Prouinciarum, in quibus aliquando etiam fuere ipſi Epiſcopi hæreſiarchæ, fieri potuit, vt ordinaſſent aliquas obſeruantias conſuetudinis errori ſuo fauentes, idque ex comparatione ad normam Fidei dignoſcendum præmonuit. Diſtinctè iam procedamus ad reliqua.

Quær. 3. Quomodo diſtinguatur traditio ex parte tradentis. Reſp. alia eſt Diuina ab ipſo Deo, ſeu Chriſto Domino inſinuata v.g. quod liber Geneſis ſit Canonicus, ſeu Diuinus; quod ſeptem ſint Sacramenta à Chriſto inſtituta &c. Alia eſt Apoſtolica ab Apoſtolis, vt Spiritu Sancto afflatis proueniens; de cuiuſmodi ait Hieron. adu. Montan. epiſt. 54. *Nos vnam quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum toto anno tempore nobis congruo ieiunamus*. Et huiuſmodi, ſeu Diuinæ, ſeu Apoſtolicę traditiones ſunt Catholicæ pro tota Eccleſia.

Quær. 4. Quomodo diſtinguatur traditio ex parte obiecti traditi. Reſp. Alia eſt de Fide, ſeu de credendo, v. g. quod ſint tantum quatuor à Deo conſcripta nobis Euangelia; alia eſt de moribus, aut ritibus, ſeu de agendo, v. g. exorciſmum ordinariè pręmittendum Baptiſmo; non eſſe rebaptizandum baptizatum ab hęretico adhibente ordinariam materiam, & formam &c. Itaque de traditionibus, ſeu Diuinis, ſeu Apoſtolicis, per quas ſemper ſeſe direxit Eccleſia, optimè ait Tertullianus de Corona Militis cap. 4. *Traditio tibi prætenditur auctrix, conſuetudo confirmatrix, fides obſeruatrix*. Vtique fides obſeruatrix, quæ obſeruandas illibatè prædicat, clamante Paulo 2. Theſſ. 2. *State, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram*. Quapropter de huiuſmodi Chryſoſt. ho. 4. *eſt traditio? nihil quæras amplius*.

Quær. 5. Quæ ſint Traditiones Catholicæ Reſp. Primò videtur eſſe Traditio abipſo Chriſto Domino, quod omnes prænotati quadraginta quinque libri veteris teſtamenti ſint Scriptura Diuina. Secundò ab eodem, quod tota illa ſcriptura in his, quæ neceſſaria ſunt, maneat ſalua, & incorrupta. Tertiò, quod habeamus legitimum eius ſenſum, adeòque prædictiones de Meſſia accipiendas, non quomodo Iudæi diſtorquent, ſed quomodo explicat Eccleſia. Quartò, quod Sacramenta ſunt ſeptem; & quidquid ad materiam, formam, & Miniſtrum Sacramentorum attinet; adeòque Baptiſmi ſufficientem Miniſtrum quemlibet eſſe hominem, etiam infidelem; quapropter ab huiuſmodi collatum Baptiſma non ſit repetendum. Quintò, quis cuius Sacramenti ſit capax; puta Baptiſmi omnes, etiam paruulos, aliorum non niſi baptizatos, Ordinis non niſi maſculos. Sextò, quod Maria eſt ſemper Virgo etiam poſt partum. Septimò, videntur Apoſtoli docuiſſe

cuiſſe ab ſe congregatis ordinatos ritus præcipuos in exercitio Sacramentorum, v. g. quod Baptiſmum præcedat exorciſmus; quod Chriſma quotannis renouetur; quod aqua miſceatur in Calice conſecrando. Item quædam ſpectantia ad Eccleſiaſticam diſciplinam; vt ieiunandam vnam quadrageſimam antè Paſcha; alia etiam quatuor tempora ieiunij breuis &c. Octauò, libros Teſtamenti Noui eſſe Canonicos, habemus traditione particulariter deſcendente ab ea perſona Apoſtoli, aut Euangeliſtæ ſcribentis, & ſua manu præſentantis, ac prædicantis; quæ traditio certiſſimis teſtimonijs examinata, & comperta certiſſima, citò multiplicatis exemplaribus per totam Eccleſiam diffuſa eſt, inſpirante Deo illis primis totius Orbis Epiſcopis Apoſtolorum Diſcipulis, vt has Scripturas reciperent tamquam datas à Deo, atque à cęteris diſcernerent. Deuterocanonici tamen libri noui teſtamenti, puta Epiſtola ad Hebræos, & Apocalypſis videntur habere ſuam authenticam traditionem à ſententia Romani Pontificis, ſeu Clementis, ſeu alterius ſucceſſoris non diu diſtantis.

Denique, vt alia prænotatis conſimilia tranſeam; ab Apoſtolis vnà congregatis, venit per Traditionem Symbolum Apoſtolicum, ab ipſis editum in crypta vicina Ieroſolymæ, antequam inter ſe diuiderent Orbem terrarum ad Prædicationem. Vt ita videlicet in tota vna Catholica Eccleſia vnum idem eſſet Symbolum, ſeu ſignum, ac teſſera, qua ſe inuicem agnoſcerent Chriſtifideles ſenſibiliter. Fortè etiam tunc Apoſtoli ordinauerunt hanc breuiorem ſenſibilem fidei teſſeram, qua quis & ſe patefaceret Chriſtianum, & ſibimet ſuam profeſſionem, ac baptiſmum rememoraret; videlicet Crucis ſignum à fronte ad pectus, ab armo ad armum, dicendo; *In Nomine Patris &c.*

Quær. 6. an ſint neceſſariò admittendæ Traditiones Diuinæ, & Apoſtolicæ. Reſp. Vtique tanta neceſſitate, vt ijs ablatis tota fides corruat. Lutherus, Caluinus, & cęteri nouatores id ſcientes, vt prorſus Fidem euertant, abijciunt omnes traditiones, atque ad ſolam ſcripturam appellant; ſimiles Arianis, qui reſpuebant quidquid non eſſet expreſſum in ſcriptura; atq; ita eos ſecuti Macedoniani, ac Eunomiani renuebant verſiculum *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*. Hęc aſtutia Hæreticorum, nedùm eſt, quia praua eorum dogmata refelluntur ab Eccleſiæ traditionibus; ſed quia ſic etiam detrahunt authoritatem ipſius ſcripturæ, quę ſine traditione non ſubſiſtit. Siquidem ſi interrogem, an credat fuiſſe mare rubrum Iſraelitis apertum, reſpondebit, ſe credere, quia id habet liber Exodi; ſi repetam, quomodo ſcis certiſſimè, librum Exodi non eſſe pſeudographum, ſeu fictitium? Certè, ſi liber poteſt ſe ſolo ſibi teſtificari, poterit & Metamorphoſeos Ouidij recipi, vt liber maximè Diuinus. Eſt ergo neceſſarium ad fidem libri Exodi, recurrere ad Traditionem, & dicere; ſcio eſſe librum Diuinum, quia ita docuit me Eccleſia per ſuos Paſtores, & hos docuere præceſſores, & ita quouſque retrocedas ad irrefragabile teſtimonium illorum

Digitized by Google

rum ipſorum, qui ediderunt, & ſignis prodigioſis Diuinis comprobarunt eos libros, quos dicimus Diuinos. Vtique nec videmus authores, nec ipſorum miracula, ſed benè videmus hæredes ipſorum librorum, & famæ talis concomitantis eos libros per ſingulas poſterorum generationes.

Obijciunt Hæretici ex 1. Pet. 1. *Redempti eſtis de vana conuerſatione paternę Traditionis*; ergo damnantur, vt vanæ. Item Deut. 12. *Hoc tantùm facito, nec addas quidquam, nec minuas*; ergo illicitum eſt, quidquid ſcriptum non eſt. Demum ſequeretur, Scripturam eſſe imperfectam, & mancam in neceſſarijs ad ſalutem. Reſp. Diuus Petrus agit de Phariſaicis traditionibus, & Rabbinicis; de quibus D. Hieron. epiſt. 151. Algas. *Quantæ traditiones Phariſæorum ſint, & quam aniles fabulæ, euoluere nequeo, & pleraque tam turpia ſunt, vt erubeſcam dicere. Dicam tamen vnum in ignominiam gentis inimicæ. Præpoſitos habent Synagogis ſapientiſſimos quoſque, fędo operi delegatos; vt ſanguinem Virginis, ſiuè menſtruatæ, mundum, vel immundum, ſi oculis diſcernere non potuerint, guſtu prælibent.* Cęterum in veteri teſtamento, fuiſſe Diuinas traditiones, patet; nam ante legem à Moſe ſcriptam ſeruabatur de præcepto Sabbathum, Circumciſio, & alia à Deo inſtituta; idque ſola traditione. Item poſt legem Moſi datam, quale fuerit remedium peccato originali in fœminis, ſola docuit traditio, nam nullibi ſcriptura exprimit.

Ad illud Deuter. dicimus; Nil concludi; etenim, vbi dicit Deus: *Nec addas, nec minuas*, vetuit, ne quid homines ſtatuerent, vt Diuina authoritate ſeruandum. Atqui traditiones non ſunt ab hominibus, ſed à Deo, nempè à Chriſto oretenus docente omnia, quorum aliqua ſcripta ſunt, alia non ſcripta; ſicut neque omnia Chriſti facta conſcripta ſunt, vt teſtatur in fine ſui Euangelij D. Ioannes. Aliquę item ſunt traditiones per Apoſtolos, atqui à Spiritu Sancto ſunt, adeòq; non ſunt additamenta hominũ, ſed Dei. Idipſum dico de definitionibus Fidei per Pontifices, & Concilia, eſſe hoc Verbum Dei definitum, non humanam doctrinam, ſed Dei; nam quidquid de Fide expreſsè nouiter declaratur, idipſum in Scriptura, vel traditionibus antea habebatur, etſi non adeò expreſsè prolatum: Planè Concluſio continetur in principijs, nec eſt diuerſi authoris Concluſio, ſed eiuſdem, cuius ſunt præmiſſę concludentes, ſicque multa dicuntur, v. g. de mente Scoti, quæ ipſe non expreſſit, ſed de expreſſis eliciuntur. Et hic quidem diſcurſus quoad credenda. Quantum autem ad alia; ſi vltra præſcriptum in Pentateucho licuit Salomoni, conſtruere lapideum Templum, & multiplicare candelabra, ac Cherubim, feſtumque Dedicationis celebrare; cur non licuit Apoſtolis, Eccleſiaſticos ritus ordinare? Vltima demum obiectio nulla eſt; Etenim per hoc quod Euangelium ſcripſerit Lucas, non ſequitur, fuiſſe imperfectum illud ſcriptum à Matthæo; & ſicuti non omnia ſcripſit Matthæus, ita nec omnia omnes Euangeliſtæ. Teſtis eſt Paulus act. 20. hanc eſſe Chriſti ſententiam, *Beatius eſt, magis dare, quam accipere*, quæ tamen à nullo Euangeliſta recenſetur.

Quær.

Quær. 7. Quanta ſit tradionum authoritas. Not. me nunc diſtinctionis gratia accipere nomine traditionis Diuinæ eam, quę eſt de credendis, ſiue à Chriſto vocaliter, ſiue à Spiritu Sancto mentaliter Apoſtolis notificata fuerit. Traditiones autem Apoſtolicas appello eas, quæ ſunt de agendis ex ipſorum Apoſtolorum decreto. Reſp. itaque; traditiones Diuinas eſſe authoritatis Diuinæ, vtpotè à Deo reuelatas, vt veras, atque adeò parem habere vim cum iure Diuino ſcripto; quod enim Deus reuelauit, nequit vnquam dubio verti, per quemcumq; verè reuelauerit. Traditiones autem Apoſtolicæ vim habent iuris Pontificij; ideòque & iuſtis de cauſis diſpenſationem habent, vt patet in praxi de ieiunio Quadrageſimæ; vel etiam abrogationem, quantacumque ſolemnitate cœperint, vt pariter euidens eſt de abſtinentia à ſanguine, & ſuffocato, quam ſtatuerant ipſi Apoſtoli, & id in Concilio act. 15. & tamen abrogatum eſt.

Hic iam ceſſabit admiratio, & audax ſubmurmuratio, quod Summi Pontifices tot decreta condiderint; & modò vnus reſcindat, quæ ſtatuerat præceſſor. Si pro tempore, & occaſione potuit aboleri, quod fuerat ſancitum in Concilio Apoſtolorum, nil mirum quod in huiuſmodi ſpectantibus, non veritatem, ſed vtilitatem, poſſit aliter ordinari ab hoc, aliter ab alio, vt habetur *Cap. neceſſe eſt diſt. 29. & cap. Regulæ ibid.* vbi ex D. Greg. *Regulæ Sanctorum Patrum, pro tempore, loco, & perſona, & negotio, inſtante neceſſitate traditæ ſunt*. Ab hiſce circumſtantijs non pendet veritas, benè tamen vtilitas.

SEXTVM EXAMEN.

De Scripturæ Sacræ varijs editionibus.

QVær. 1. Quando primò inuenti ſint characteres litterarum. Not. quod Deus creatis noſtris Protoparentibus infudit in mentem, & phantaſiam ſpecies vocum, vt poſſent loqui; ac primæ voces primi hominis fuere nomina animalium, ſicuti prima Dei vox humano idiomate fuit appellare hominem *Adam*; Gen. 2. Vtinam primæ voces Adami fuiſſent gratiarum actionis Deo Creatori optimo. At quæ diſtinctè memorantur, illæ fuere de vxore; *Hoc os ex oſſibus meis &c.* Putat Anton. de Gueuara, primæuam illam Dei colloquentis homini linguam perijſſe; At D. Hier. in 3. Sophon. cenſet oppoſitum, eamque ipſam eſſe hodiernam hebraicam, vnde appellat *hebræam omnium linguarum matricem*; & epiſt. 142. ad Damaſ. ſcribit, *Initium oris, & communis eloquij Hebræam eſſe linguam, qua vetus teſtamentum ſcriptum eſt, vniuerſa antiquitas tradidit*. Et quidem non alia ratione nunc diceretur lingua Sancta, potius hebraica, quam græca, qua ſcripti ſunt primò ferè omnes libri Noui Teſtamenti.

At verò quoad primam originem litterarum obſcura eſt coniectura. D. Auguſt. 18. Ciu. 39. Salian. ad an. 875. & alij, quos ſequitur Sylueira reſol. 3. quæſt. 3. putant ab Adamo deriuatas litteras, quarum acceperit à Deo ipſo ideas. Honorius Auguſtodun. 3. de imag. Mun. inuentionem litterarum tribuit Henoch; qui Gen. 5. recenſetur quadrinepos Adæ, ſiue ſeptimus incipiendo ab Adamo. Philo lib. de Abrahamo id accenſet huic. Reſp. tamen; videri mihi probabilius, quod ait antiquiſſimus Eupolemus lib. de Iudæ Regibus; *Sapientiſſimus Moyſes litteras Iudæis primus tradidit; & à Iudæis Phænices acceperunt, Græci verò à Phænicibus*; videlicet per imitationem. Ita ſentiunt D. Cirillus 7. cont. Iulian. Io. de Haye prol. ſect. 15. & alij. Hac ratione adducor; nam video Romæ antiquos obeliſcos characterizatos hiſtoricè Hieroglyphicis; quæ quidem publica Regum Aegyptiorū monumenta, multo commodiùs intentum recordationis obtinuiſſent per characteres litterarum, ſi tunc extitiſſent.

Ex hoc ipſo ſoluuntur obiectiones; quod Moyſes eruditus in aula Pharaonis non potuit id aſſequi deſtitutus omnibus litteris præceptorum, vt notat D. Auguſt. Item quod refert Ioſe. l. 1. antiqui. filios Seth ſcripſiſſe in duabus columnis omnem ſcientiam aſtronomicam. Id totum pro eo Mundi rudimento fieri potuit per characteres quidem, at Hieroglyphicos, non litterarios, & combinabiles in ſingula verba. At inſtabis; Iudas Thaddæus ſcribit, Enochum prophetaſſe, & extat liber eiuſdem Enoch. Reſp. ex D. Hieron. catal. §. *Iudas*, librum Enoch eſſe apochryphum. Et omninò mirum dictu eſſet, ſuperſtitiſſe vnicum libellum editum ante diluuium; nullum verò alium nec ante, nec poſt ſcriptum vſque ad eos Moſis, quos omniū vetuſtiſſimos habemus. Dices; extat liber Iob, in quo etiam cap. 19. legimus; *Quis mihi det, vt ſcribantur ſermones mei*? Adeòque æuo Iobi ante Moſen ſcribebatur. Reſp. Authorem libri Iob fuiſſe Moyſem, dum paſceret oues Iethro, vt cenſet Origenes, & ſuo loco dicemus, idque concedit etiam ipſe Sylueira qu. 14. Ex quo concludo, Moſen in Horeb paſcentem greges adinueniſſe litteras. Attamen Sylueira adhuc obijcit. In Bibliotheca Vaticana ſupra imaginem pictam Adæ ſunt litteræ antiquæ hebraicæ, & ad pedes inſcriptio; *Adam litterarum inuentor*. Item ex Genebrar. l. 3 1. Chronol. cap. 35. repertum eſt anno 1374. in tumulo terrà operto in Valle Ioſaphat integrum cadauer cum barba prolixa, ad cuius caput lapis hebraicis verbis cælatus hæc referentibus; *Ego Seth tertius genitus filius Adæ credo in Ieſum Chriſtum filium Dei, & in Matrem eius de lumbis meis venturos*. Reſp. Ordinator picturæ in ea Bibliotheca recens vtique eſt, fuitque in ea opinione, quæ ſuo intento exornandi tale Bibliophylacium magis conducebat. Quoad illud cadauer, quis diuinabit, num verè fuerit Sethi? vel ſi id fuerit, num traditione peruenerit memoria ad tempus diù poſt Moyſen, puta ad aliquem Prophetam, cuius opera conſcriptus ſit ille titulus? Valdè mirum, per tot ſæcula vnicum, & ſub humo inciſum epitaphium;

Digitized by Google

phium; cum neque in ſpelunca duplici Abrahæ, Gen. 23. nec alibi tale quid inſculptum fuerit, & ſola traditione noſcatur.

Quær. 2. Quo primum idiomate, quibuſue litteris editi ſint libri Sacræ Scripturæ. Reſp. libri teſtamenti veteris idiomate hebraico litteris antiquis, ſeu Samariticis; excepto libro Tobiæ, itemque Iudith, Eſdræ, & Danielis, qui & ſermone, & charactere conſcripti ſunt Chaldaico, ſeu Babylonio; excepto item Eccleſiaſtico hebraicè edito, ſed litteris chaldaicis. At verò Sapientia,& ſecundus Machabæorum græcè ſunt editi. Primus porrò Machabæorum hebraicè, vt & Eccleſiaſticus, prout colligo ex D. Hier. epiſt. 115. ſed vt par eſt credere litteris chaldaicis, quæ iam à tempore captiuitatis adhibebantur paſſim à Iudæis. Quantum autem ad nouum teſtamentum totum editum eſt græcè, exceptis, Euangelio Matthæi, & Epiſtola ad Hebræos, quæ ſcripta ſunt primo hebraicè, ſed charactere prædicto chaldaico, quo etiamnum vtuntur Iudæi. Euangelium autem Marci ſcriptum eſt primo latinè Romæ, & idem tranſlatum eſt in græcum Aquileiæ ab ipſo Marco, quod autographum ſeruatur Venetijs in Theſauris ſuæ Eccleſiæ.

Quær. 3. Quæ fuerint illæ litteræ Samariticę. Reſp. illę ipſe à Moyſe inuentæ, quibus vſi ſunt Hebręi vſque ad Babylonicam captiuitatem. Lingua illa primæua dicta eſt Hebręa, quia in confuſione linguarum, dum fabricaretur Babel Geneſ. 11. illa manſit integra in familia Heber, à quo ſeptimus eſt Abraham Iſraelitarum proauus. Hinc & hi dicti Hebręi; qui adepti Regnum in Paleſtina diſtinctum in ſuas Tribus, diuiſi ſunt in duo Regna tempore Roboami filij Salomonis. Regnum duarum tribuum, Iuda, & Beniamin, quod manſit Roboamo, cuius Regia Ieruſalem, dictum eſt Regnum Iuda, & dicti obindè magis propriè Iudęi; Alterum verò ſchiſmaticum duarum tribuum dictum eſt Regnum Iſrael, cuius primus Rex Ieroboam, & caput Regni vrbs Samar, ex quo dicti Samaritani, & Regnum Samariticum. Iſti deſciuere à perfecto Dei cultu vigente Ieroſolymis; attamen ſecum retinuere Pentateuchum, quod ſolum pro Sacra Scriptura voluerunt, reliquis repudiatis.

Samariticum hoc Regnum deſtructum eſt à Salmanaſſar,vt habes 4.Reg. 18. Porrò populi reliquię perſeuerarunt, & adhuc ex eo genere ibi ſupereſſe, tradit Ioannes Morinus; qui & quatuor exemplaria Pentateuchi indè potuit expiſcari; ſicque & tranſlationem edere latinam. Adhuc ad montem Garizim vrbe Sichem, ſeu Sichar eſt eorum Pontifex, cui Samaritæ Hebræi obſequuntur. Hic quotannis tempora Paſchatis per encyclicam ijs denuntiat, aliaque ſua feſta, & habent in eo monte templum, fortè ipſo loco, vbi fecerat ſuum ſchiſmaticum Manaſſes, de quo Ioſephus hiſtoricus. Aiunt,Moyſen ſcripſiſſe tredecim exemplaria Pentateuchi; vnum reponendum ad latus Arcæ fœderis, alia diſtribuenda duodecim tribubus; & horum vnum adhuc penes ſe extare iactant. Hi ergo conſeruarunt, & idioma

Digitized by Google

idioma hebraicum, & characteres prænarratos, quibus vtique & Populus Regni Iuda vſus eſt, quouſque per Nabuchodonoſor ducti ſunt captiui Babylonem. Ibi ſiquidem aſſueſcentes characteri Babylonico, nempè Chaldaico per ſeptuaginta annos; poſtmodum reduces in patriam cœperunt hebraica ſcribere, non amplius eo vetuſto Hebraico, ſeù Samaritico, aut Moſaico, ſed Chaldæo charactere; immo & ipſo idiomate Chaldæo, vt dictum eſt editi ſunt aliqui libri ſacri, puta Danielis, Eſdræ, Tobiæ, Iudith.

Fortaſſe id egit Eſdras, vt quantum poſſet ſuos Iudæos à ſchiſmaticis illis Samaritis diſtingueret. Totidem litteras habet alphabetum vtrumque, videlicet viginti duas, & iiſdem nominibus appellatas, *Aleph Beth &c.* ſed figuratio prorſus diuerſa eſt. Notatu dignum; Ezechielem ſcripſiſſe ante tranſmigrationem Babylonis, adeoque Samariticis litteris. Vbi ergo cap.9. audit, *ſigna Thau ſuper frontes gementium, & ſuper quem videritis Thau, ne occidatis*, rutilat Crucis Salutiferæ Myſterium; de quo D.Hieron. in Hiere.16. *Antiquis hebræorum litteris, quibus vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema Thau littera Crucis habet ſimilitudinem.*

Quær.4. An hiſce litteris chaldaicis, videlicet nunc vſualibus, eodem modo ſit ſcripta hebraica Biblia olim, & tunc. Reſp. negatiuè; nam antiquitùs alphabetum, ſeù ſamariticum, ſeù chaldaicum habuit viginti duas litteras, omnes conſonantes, & ſolis conſonantibus vtebantur; ac diuinare vocales oportebat. Cumque plurima ſint verba, quorum duo, vel plura conſtant conſonantibus totidem, v.g. eaſdem habet *Zecher*, quod ſignificat memoriam, & *Zachar*, quod ſignificat maſculum, ſola traditione propagabatur legitima lectio Scripturæ Sacræ. At frigeſcente ſtudio, poſteriores hebræi ſelegerunt tres ex præfatis conſonantibus, vt opportunè commixtæ cæteris eſſent loco vocalium. Hæ tres litteræ matrices ſunt, *Aleph* pro A & E, *Iod* pro I, & alquando pro E; *Vau* pro V. Cum verò nec ita difficultas eſſet ablata, adinuenta ſunt puncta. Hęc vtique non ſunt inſtituta à Moſe, quippe carent punctis litteræ Samariticæ. Neque ab Eſdra; ſiquidem Pentateuchum, quod in ſynagogis aſſeruatur, eſt quidem Aſſyrijs, ſeù Chaldaicis litteris, ſed abſque punctis.

Origo igitur ita eſt. Euerſa Ieroſolyma, diſperſis Iudæis, & ſtudijs omninò fatiſcentibus; ne prorſum perirent Sacræ litteræ apud Iudæos, conuenere in Galilæam plurimi Rabbini; ac Tiberiade congregati adinuenere ea puncta, quæ ſolent apponi textui nunc vſuali. Tunc dicti Maſorethæ Tiberienſes, nam *Maſoreth* ſignificat traditionem, & *Maſora* eſt veluti poſtilla, ſeù notæ marginales, quæ referunt ad apicem notanda in litteris textus. Acta ſunt hæc poſt obitum D.Hieronymi, qui nil de punctationibus idcirco admonuit; Adeoq; referre licet ad annum circa quingenteſimum, vel etiam recentiùs.

Quær.5. An ſemper eadem fuerit capitulorum in textu diuiſio. Reſp. negatiuè. Veteris teſtamēti fuit à principio in ſingulis libris vna textus totius conti-

continuatio; & ipſos libros Pentateuchi appellabant, non aliquo titulo, vt apud nos, *Geneſis, Exodus &c.* ſed ex primo verbo ſingulorum librorum, videlicet appellabant primum librum *Bereſcith* quod ſonat *In principio*, ſuntque verba ipſa prima Geneſeos. Ita Exodum *Ve elle ſemoth*, videlicet *Hæc ſunt nomina*; Leuiticū *Vaicra*; ideſt *Vocauit*; Librum Numeri *Vaiedabber*, hoc eſt *Locutuſque*; Deuteronomium *Haddebarim*, videlicet, *Hæc ſunt verba*. Porrò titulos nobis vſitatos, *Geneſis* &c. appoſuerunt Gręci Interpretes. Diuiſio ſingulorum Voluminum in ſua Capitula, neſcitur à quo facta ſit; ſed quidem videtur tempore Apoſtolorum poſterior, quippè nullibi Chriſtus Dominus, vel Apoſtoli citant capitulum, cum tamen citetur quandoque numerus pſalmorum, vt Act. 13. *In pſalmo ſecundo ſcriptum eſt; Filius meus es tu*.

Quo ad textum itaque Græcum, qui erat vſualis eo tempore Apoſtolorum, nec tamen habebat diſtincta capitula, eo quod in hebræo non diſcernantur, videtur ea diuiſio cœpiſſe ab Apoſtolorum diſcipulis, ſicut etiam tunc ſimilis partitio acta eſt in noui Teſtamenti codicibus. Nec tamen vbique vniformiter; vnde refert Haye, Apocalypſim apud Aretam habere capitula 72. Apud Andream Cæſarienſem partes habet 24. ſed ſingulas diſtinctas in tria capitula, ſuntque item cap. 72. Fortè hi voluerunt alludere numero librorum totius Scripturæ in hoc vltimo eius libro. Latinus quoque textus non ſemper eamdem habuit partitionem; cæterum Genebrardus tradit editam ab Hugone Cardinali eam latini textus diuiſionem in tot capitula, quam modò tenemus.

Quær. 6. An hebræus Pentateuchus habeat per modum paragraphorum aliquam diſtributionem textus in partes. Reſp. Affirmatiuè; non quidem in ipſo textu in Synagogis aſſeruato, ſed in memoria Rabbinorum. Diuidunt enim totum Pentateuchum in 53. *Sedarim*, hoc eſt Lectiones; ſeù *Paraſchoth*, ideſt Diſtinctiones; quas non aliquo numero diſtingunt, ſed primis verbis, queis incipiunt ſingulę. Atque ita fit, vt vnam quouis ſabbatho legentes, vno anno tota Lex lecta ſit. Vnaqueque autem è dictis 53. diuiſionibus in ſeptē partes pro ſeptem lectoribus eſt diuiſa. Quando cœperit hæc diſtributio diſtinctionū, neſcitur, nùm ante, vel poſt Machabæos.

Quær. 7. An Hebræi corruperint hebraicum textum veteris Teſtamenti. Reſp. certum eſt, ad Chriſti, & Apoſtolorum tempora non fuiſſe corruptum, ſed in ſua primæua ſinceritate perſtantem; nam, vt D. Hier. in 6. Iſa. diſcurrit, *Nunquam Dominus, & Apoſtoli, qui cætera arguebant crimina in Scribis, & Phariſęis, de hoc crimine, quod erat maximum, reticuiſſent*. Certiſſimum quoque eſt, authenticum, & omninò ſanum fuiſſe illud exemplar, quod adhibuit D. Hieronymus in traducendo. Etenim ſi iuxtà Concilium Tridentinum tenemur, vt Dei librum habere noſtram latinam vulgatam, neceſſe eſt credere, non de vitiato fonte deriuatam. At poſt æuum D. Hieronymi numquid permaneat apud Hebræos inuiolatus ſacer textus, difficultas

Digitized by Google

ficultas eſt. Canus 2.de loc. cap. 13. Iacobus de Valentia prol. in pſal. Salmeron prol.4.cenſent,modò nullū extare habraicum textū illibatum. At hęc opinio facilè corruit; ſiquidem extant in Catholicorum Bibliothecis hebraica exemplaria optimè cohærentia cum latino textu vulgatæ in omnibus eſſentialibus, & pręcipuè quæ pro Chriſto Domino confundunt Iudęos, quare ab his non ſunt falſata, & multo minus à noſtris. Sylueira re-ſol.4.qu.2. concludit, hebraicum textum apud nos extare quidem in ſua puritate, ſed apud Hebræos vitiatum. At graue eſt argumentum Ioannis de la Haye; quod nullum habeamus autographum, quo de tanto facinore conuincamus eos falſarios. Et quidem ſi legitima ſunt exemplaria, quæ penes nos extant, item eruntea, quæ penes Hebręos, vtpotè noſtris conformia. Hinc ſentio cum D.Thoma in cap. 9. ad Rom. Burgenſe 2.p. ſcrutinij ſcript. diſc.6.Lyrano ad vlt.Numer. & ad 10. Iudic.non poſſe conuinci, textum hebraicum fuiſſe ſimpliciter corruptum. Et quidem valdè vrget illud Aug.15. ciu.13. *Nullus prudens debet credere, Iudæos tam longè, latèque diſperſos conueniſſe, & conſpiraſſe in ſacrorum voluminum corruptione*. Attamen concederem à Iudæis vitiatum ſacrum codicem punctatum, ſiquidem Maſorethæ puncta addidere authoritate priuata; & inſtigati ſpiritu non ſancto veterem litterarum ſtatum in ſe immotum dimouerunt hac via; quatenus quæ ſine punctis poterant vno modo perlegi, aliter legantur cum punctis. Ita etiam apud nos poſſet vitiari locutio per apicis additionem, puta ſi ſupra, n, ponas apicem, *annus* erit pro tempore; ſin demas, erit *anus* vetula. Pariter quidam Hæreticus reddito puncto ſimplici in interrogatiuum peruertebat aphoriſmum Auguſtini dicens; *Qui creauit ſine te, non ſaluabit te ſine te?*

At dices. Diuus Iuſtinus Martyr Dial.contra Triphonem Iudæum queritur à Iudæis falſatum pluribus in locis ſacrum textum; at maximè quod pſal.95. vbi legimus, *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit*, legendum eſſet, *quia Dominus regnauit à ligno*, ſic enim habent ſeptuaginta Interpretes, & conſonat hymnus Eccleſiæ *Vexilla Regis*, vbi habet, *Regnauit à ligno Deus*. Reſp. Ita opinatus eſt D.Iuſtinus, nec temerè, quippè ſciens viliſſimam Iudæorum perfidiam; nec certè ſtetiſſet ex parte eorum, fœdare Dei verbum ſcriptum, qui crucifixere,vel abiecere Verbum Deum incarnatum. At non ſunt auſi, ne de falſi crimine plecterentur. Et planè ſi potuiſſent impunè, multo magis corrupiſſent Targum, ſeù Paraphraſim Chaldæam præclarè de Chriſto ſcribentem. Quantum itaque ad illud, *Dominus regnauit à ligno*, videtur dicendum, *à ligno* non fuiſſe vmquam in hebraico, aliàs D. Hier. in ſua pſal. editione id legeret, nec Eccleſia omitteret in ſuo vſuali Pſalterio, maximè cum ſit potius translatum de ſeptuaginta Interpretibus, quam de hebraico fonte. Addiderunt ergo eam voculam tanto myſterio vberem ipſi ſeptuaginta Interpretes, quos fuiſſe Spiritu Sancto plenos fatentur, Hieron. ep.108.& Aug.18. ciu.43.

Quær.8.

Digitized by Google

Quær.8. An ſaltim caſu, & incuria deſcribentium ſit error aliquis in textu hebraico. *Reſp.* negatiuè, loquendo in eſſentialibus, nam ad Dei prouidentiam ſpectat, præſeruare verbum ſuum à fraude etiam caſuali, ne Fides vllo modo titubet, ſed magis confirmetur ex teſtimonio Scripturæ exiſtentis inter ipſos Fidei hoſtes Iudæos. Et quidem ſi in eſſentialibus, ſeù articulis eſſet mendum in littera hebraica, neſcires; num caſu, an aſtu contigiſſet; neque noſtri eius idiomatis periti diſſimularent. In accidentalibus porrò potuit fortè obrepere, vt ob maximam quarumdam litterarum ſimilitudinē, iniuria temporis, vel incuria librarij alteram pro altera litteram præſentarent; v.g. vbi legimus Gen.10. vrbem *Reſen* ab Aſſur ędificatam, legebat Euſebius, *Daſſem*, vt conſtat ex libro de locis hebraicis à Hier. in latinum verſo. At quid mirum? etiam vulgata latina per ſummam diligentiam perpolita non euaſit humanæ tenuitatis detrimentum, ſed ſine Religionis vllo detrimento. Sixtus Quintus anno 1589. ordinauit, in Vaticana Typographia edi correcta Sacra Biblia, & tunc teſte Franciſco Luca emēdata ſunt vltra 300. loca, tranſponendo, addendo, vel demendo iuxtà vetuſtiſſima, & maximè fida exemplaria. Nec tamen fuit nimia diligentia; vnde Clemens Octauus opera Roberti Bellarmini, & Ioannis Bapt. Bandini, vt refert Io. Cabaſſutius in notit. Concil. aliam nouiſſimam correctionem edidit. Nihilominus fatetur Bellarminus, adhuc poſſe emendatiorem fieri, atque Franciſcus Lucas Decanus Antuerpien. oſtendit quatuor millia loca, quæ poſſent adhuc meliorari.

Quær.9. Quæ fuerit prima veteris teſtamenti translatio. *Reſp.* ea vulgata, ſeù communis Græca à Septuaginta duobus interpretibus acta anno ſecundum meam opinionem circiter 3680. ideſt, ante Natiuitatem Chriſti anno 280. Hæc eſt, quam citabant, Chriſtus Dominus, & Apoſtoli, in ijs tamen, in quibus non diſcordat à fonte hebræo. Citabant porrò hanc, quatenus vulgata erat etiam inter ipſos Iudæos, in quibus iam tum frequens erat idioma Græcum poſt Machabæorum ætatem, & Regni Græcorū in Aſia prępotentiam. Ipſa hæc etiam in hodiernum eſt vulgata Biblia veteris teſtamenti inter Gręcos Chriſtianos, in ijs libris, quos tranſtulere ſeptuaginta duo præfati Interpretes, vt quę inter alias Græcas editiones pręeminet antiquitate, & memoranda origine.

Res ita fuit. Alexander Magnus moriens dedit Aegypti Regnum Ptolomæo Lagi filio; cui ſuccedens alter Ptolomæus appellatus Philadelphus, eo quod ſororem connubio ſibi copulaſſet, inter alia percupiuit, Bibliothecam confertiſſimam Alexandriæ congregare; imitatione Ariſtotelis, qui primus omnium fertur, Bibliophylacium conſtruxiſſe. Bibliothecarium conſtituit Ptolomæus Demetrium Phalereum Athenienſem olim Principē, ſed patria extorrem, Philoſophum egregium; cuius opera ſunt adunata ducenta millia voluminum. Cumque noſſet, apud hebræos extare vetuſtiſſima quædam hiſtoriarum, & Religionis monumenta; ſuaſit Regi, petere à Pontifice Iudæorum, qui tunc erat Eleazarus, frater Simonis, filius

Oniæ, nepos Iaddi Pontificis, aliquod prædictorum exemplar, & aliquos interpretes, de hebræo græcum reddituros. Hic ſenos e ſingulis tribubus doctiſſimos tranſmiſit, ſicque ſeptuaginta duos, qui ferè numero rotundo citantur LXX. ſeptuaginta. Ob id grato animo Philadelphus remiſit liberos centum viginti millia Iudæorum, quos pater Ptolomæus Lagi abduxerat captiuos in Aegyptum.

Tunc euenit inuentio membranæ pergamenæ; ſiquidem Ptolomæus inuidens, ne alibi pararetur ęmula Bibliotheca, clauſis maribus, prohibuit papyri ex Aegypto deportationem. At verò Eumenes Pergami excogitauit pellium membranas, tanto meliores papyraceis folijs; earumque copiam Attalus Rex eius frater miſit Romam, præclarum planè nouitatis munus. Præfatam ſeptuaginta editionem fuiſſe omnium primam, aiunt, Baron. & Deſpierius, licèt Clemens Alex, Genebrar. Bellarm. putent, aliam præceſſiſſe; at profectò, ſi aderat græca editio, non erat cur interpretes accerſirentur, & noua videretur ſuperflua translatio.

Quær. 10. Quo fuerit modo facta ea translatio LXX. Interpretum. Reſp. Ad portum Alexandriæ in inſula Pharo Ptolomæus, vt fraudem omnem caueret, eos diſtribuit ſingulis cellulis; factumque eſt, vt hora competente conuenientēs, & ſcripta conferentes, idem prorſus omninò omnes ſcripſiſſe reperirentur. Hoc planè fuit grande miraculum; quare à D. Hiero. prol. in Paralip. ep. 108. *Spiritu Sancto pleni* dicuntur; quamuis hic prol. in Pentate. neget, eos in cellulis ſegregatos ſcripſiſſe, adſtruens id factum in vnica ampla baſilica. At ex oppoſito concedunt eam cellularum hiſtoriam, Irenæus l. 3. c. 15. Cyrillus Ieroſol. cathec. 4. Aug. 1. doct. Chriſ. 15. & ferè omnes etiam moderni, exceptis, Bellarm. Titelm. Maſio. Et quidem D. Iuſtinus, qui fuit circa annum 150. teſtatur; ſe proprijs oculis vidiſſe veſtigia ædicularum earum adhuc illo æuo perſeuerantia. Diuus Epiphan. in lib. de menſu. refert, fuiſſe cellulas triginta ſex, videlicet binis ſingulas, ſed pariete medio diſtinctas.

Neque cogit motiuum Diui Hiero. & Bellar. quod Ariſtæas Ptolomæi hiperaſpiſtes, cuius nempè munus Regem ſcuto protegere, deſcripſerit huius translationis Biblicę hiſtoriam, & ipſa Interpretum nomina recenſuerit, nec tamen quidpiam afferat; vt neque Ioſephus Flauius, de huiuſmodi cellulis. Nam præualet huic ſilentio intuitio Diui Iuſtini. At vrgębis; id non potuit eſſe, quia vnicum illis erat autographum aureis litteris exaratum, & Regi miſſum ab Eleazaro, vt refert Ariſtæas præfatus, qui & putatur vnus ex ijs Interpretibus. Reſp. Illud fuiſſe à Pontifice miſſum; at præterea quilibet Interpretum ſecum tulerat ſuum codicem, ſciens, ad quid illuc omnes illi ſcribæ mittebantur.

Quær. 11. Quos libros tranſtulerint. Reſp. Tradunt, Ioſe. 12. antiq. 2. & Philo in vita Moy. l. 2. ex Ariſtæa, translatum ſolum Pentateuchum; idque opus peractum ſpatio totidem dierum, videlicet ſeptuaginta duorum. Diuus Irenæus l. 3. cap. 25. Iuſtin. dial. cont. Triph. Chryſoſt. hom. 4. in Gen.

Gen. aiunt, eos vertiſſe in Græcum omnes libros, qui erant in hebræorum Canone; immo libros etiam Tobiæ, & Iudith habemus in Biblijs Fortunati Fanenſis ex editione LXX, parum diuerſa ab ea, quæ extat in Biblijs Regijs. Deſpierius ita concordat, vt omnes quidem codices hebræos, aut Chaldæos veteris Teſtamenti, eouſque editos tranſtulerint, ſed Pentateuchum ſeptuaginta duobus diebus. Et quidem D.Hiero.epi.135.ad Suniam & Fretel. Pſalterium ſeptuaginta Interpretum alijs editionibus confert. Cæterum hoc ſeptuaginta Interpretum opus exiſtimatum eſt ab hebræis,vt diuinum munus; adeo vt Philo tradat, ſolitos Iudæos annuatim traijcere in præfatam inſulam Pharum ſepteno ſtadio diſtantem ab Alexandria eiuſdem patria, ad Deo reddendas grates pro eo ſucceſſu.

Quær.12. An ea translatio LXX fuerit à Spiritu Sancto. Reſp. Certè, ſi adfuit illud tanti conſenſus miraculum, par eſt credere, id extitiſſe teſtimonium aſſiſtentiæ Spiritus Sancti. Et quidem licèt D.Hiero. præfat. in Pentateu. neget,eos fuiſſe vates, vocans dumtaxat Interpretes; tamen ſeſe retractat in præf. Paralip. vocans plenos Spiritu Sancto. Diuus Aug.4.doct. Chri. c.7. ait; *ſeptuaginta Interpretes Diuino ſpiritu interpretati ſunt*; & hic eſt communis ſenſus veterum Patrum. Quoad formam autem traductionis nota; eam non eſſe de verbo ad verbum, ſed inſtar noſtræ etiam vulgatæ expreſſiuam ſenſus verborum, & perfectę ſententiæ; quod eſſe optimum interpretandi genus, probat Diuus Hieron. ad Pammach. epi.101.ſed notandum prætereà, eos alicubi addidiſſe, vt in eo pſal.95. *à ligno*, vt ſuperiùs tetigi; aliquando autem ſubtraxiſſe de hebraico, reticentes quædam, quæ propalare Gentilibus erat incongruum, vt illud Oſe.11. *ex Aegypto vocaui Filium meum*; cuius rei rationem dat D.Hieron. de trad. hebr. *Nè viderentur Iudæi alterum Deum colere, quos ille Platonis ſectator magni idcirco faciebat, quia vnum Deum colere dicerentur*. Id autem diuino motu egiſſe, conſtat ex dictis.

At grauis vrgetur inſtantia; ob quam videatur, non diuinitùs ea editio prodijſſe, ſed humanitùs, immo cum erroribus. Etenim ſi diuina eſt illa hebraica primæua, hęc cum diſcordet, erit humana; maximè autem diſcordat in quibuſdam, quæ apparent inexcuſabilia, vt vbi legit vulgata noſtra cum hebræa Gen.5. *Vixit Adam centum triginta annos, & genuit Seth*; legunt LXX. *Vixit triginta, & ducentos annos*, atque ferè in ætatibus primorum hominum ante diluuium maxima eſt differentia à textu hebraico. Ita etiam Ionæ 3. habet hebraica veritas, *adhuc quadraginta dies*; at LXX legunt, *adhuc tres dies*; qua de re valdè perplexus obtupeſcebat Auguſtinus; denique concludens, in hoc concedendum myſterium, etiamſi lateat nos. Et quidem non poteſt prætendi excuſatio de amanuenſis lapſu; nam vt obſeruat D.Hieron. characteres expreſſiui trium, & quadraginta, nullam habent affinitatem, ob quam potuiſſet vnus pro altero putari.

Reſp. itaque; certè in ſupputando teneri nos conformari potius ad textũ hebraicum, quem exprimit noſtra vulgata; neque tamen eueniſſe per erro-

rem in textu LXX eam diuerſitatem ; ſed per myſterium . Et non rarò vtique collatio diuerſarum verſionum ſuppeditat morales conceptus meditationi; v.g. vbi legit vulgata, *In principio creauit Deus,* Diuus Hilarius legit *In Filio fecit Deus;* Aduertit D.Hieron.trad. Geneſ. non poſſe dici ita iuxtà hebraicam ; neque LXX, vel Simmachum , vel Theodotionem vertiſſe aliter , quam *in principio* , Aquilam autem *in capitulo,* eo quod in hebræo ſcribatur *Bereſcith* ; atque ſi legendum eſſet *in Filio* , ſcribendum fuerat *beben.* Attamen quis non videt in hac variatione myſterium ? Etenim in Filio Chriſto creata ſunt omnia, quia omnia propter ipſum . Ita dicam in propoſito . Verè Ionas prædicabat , *adhuc quadraginta dies &c.* & iſta erat comminatio ruinæ ; at poterat dicere *adhuc tres dies* , & erat ominatio pœnitentiæ; ſicq; planè poſt tres dies ſubuerſa eſt Niniue peccatrix , dum per pœnitentiam euaſit in Niniuem alteram . Pariter dum variantur toties illi anni vitæ Geneſ.5. non eſt mendacium, quippe eſt myſterium,& quidem ſatis rationabile; quaſi velint docere , vitam præſentem parui faciendam , & rationem totam eſſe habendam de vita æterna .

Quær.13. An textus LXX ſit authenticus , ſeù faciens publicam teſtificationem . Reſp, Certè fuit tempore primitiuo Eccleſiæ; immo , & hodierno in Eccleſia Græca, quæ ſemper habuit pro vulgata editionem LXX;qua de re Hiero. epi. 101. *Vires ſeptuaginta editio obtinuit in Eccleſijs ; vel quia prima eſt, & ante Chriſti facta aduentum; vel quia ab Apoſtolis , in quibus tamen ab hebraico non diſcrepat , vſurpata .* Quaſi dicat, diſcrepare quidem , vt ſupra notauimus , & in talibus præferendam hebraicam , eo quod LXX per myſterium diſcordant à fonte hebraico; at verò dum agitur de litterali veritate,adduci oportere, quod eſt maximè litterale . Sed ad rem noſtram adhuc preſſiùs Augu.18. Ciu.44. *Ego pro modulo meo veſtigia ſequens Apoſtolorum ; quia ipſi ex vtriſque , ideſt ex hebræis , eſt ex ſeptuaginta teſtimonia prophetica poſuerunt , vtraque auctoritate vtendum putaui ; quoniam vtraque vna, & Diuina eſt .* Etiam D.Hieron. vtebatur ea editione , niſi vbi opus erat,ex hebræo adducere quædam teſtimonia , quæ apud LXX non extant, de quibus infra dicemus ; at verò excepta hac occaſione , *Vniuerſi tractatus mei horum teſtimonijs texti ſunt* , inquit ille lib.2.adu.Ruffin.

Quod ſi non accipitur ab Eccleſia , pro authentico in materia Fidei , niſi quod eſt verum, & quod tale eſt ſemel, eſt & ſemper; ſequitur, & veram eſſe editionem LXX, præſcindendo à mendis , quæ obrepſerint ; & eſſe authenticam etiam hodiè . Sed tamen in ſuo vero, & proprio ſenſu intento à Spiritu Sancto ; & proinde non , vt materialiter contradicit hebraicæ veritati , quæ eſt fons, & norma hac in re; ſed prout per hanc hebraicam, cui conformis eſt noſtra vulgata , etuitur verus ſenſus in textu LXX. Hinc oportet concludere; has Scripturæ editiones, puta hebraicam, Græcam vulgatam , quæ eſt LXX, & latinam vulgatam noſtram eſſe vnam eamdem Bibliam Dei; neque vllam alteri contradicere vllibi , niſi materialiter , quo pacto in eadem vna editione, puta vulgata latina,ſunt plurimæ contradictiones in

appa-

apparentia, ſed tollendæ per collationem ad alia loca clariora, & ad legitimum ſenſum traditione ad nos deriuatum, atque apud Sanctos Patres aſſeruatum. Denique authenticam eſſe etiam nunc editionē LXX, teſtatur, & vult Sixtus Quintus, vt infra citabo.

Quær. 14. A quo emendata ſit editio LXX Interpretum. Reſp. Iam dictum eſt, hanc fuiſſe in vſu tempore Apoſtolorum; quando etiam inter Iudæos, teſte Philone vſitatior erat, quam ipſi codices hebræi. Hęc numquam perijt; ſed tamen ex librariorum incuria obrepſerunt errores, factumque eſt, vt quod non rarò contingit, eueniret; videlicet, Hieronymo teſte in Eze. 40. *dum de inemendatis ſcribuntur inemendatiora, de verbis hebraicis facta eſſe Sarmatica; immo nullius gentis, cum & Hebræa eſſe deſierint, & aliena eſſe non cœperint*. Ea proper opus fuit correctione; quæ quidem fieri optimè potuit; nam & vſque ad Tertulliani tempus, vt habet ipſe apol. 18. extabat vnum autographum vnius ex ipſis ſeptuaginta duobus Interpretibus, & in inſigni Bibliotheca Cęſarienſis Eccleſiæ in Paleſtina ſeruabatur. Itaque emendationem exactam præſtitit Origenes. Vbi notandum, correctionem Origenis eam fuiſſe, quam ipſe in Exaplis inſeruerat.

Interea verò, non Sanctus Lucianus, vt quidam opinantur, ſed alius multo vetuſtior latinitati donauerat textum ipſum LXX; eaque dicebatur editio Itala Vulgata; quem laborem innumeri per duo ſæcula ſunt imitati; & audaciùs, quam fas eſſet. Nam pro ſuo captu vertentium iam tot æuo Diui Hieron. erant exemplaria diuerſificantia, quot codices. Mirum dictu, ne veſtigium eorum, vt dicam, adhuc ſupereſſe; adeoque putare licet, eam verſionem LXX Latinam, quæ nunc extat, illam eſſe, quam edidit Diuus Hieron. & quidem de emendato autographo, eo videlicet, qui legebatur in Exaplis Origenis; etenim ſcribit ad Suniam epiſt. 135. *Septuaginta Interpretum, quę in Exaplis reperitur, & à nobis in Latinum ſermonem fideliter verſa eſt; Ieroſolymæ, atq; in Orientis Eccleſijs decantatur*: Sicque vulgata hodierna Græca ea LXX eſſe videtur, quæ in Exaplis extabat, de quibus dicemus.

Hæc igitur Diui Hieron. verſio latina LXX, correſpondens illi vſuali Orientalium Eccleſiarum, quæ habebatur in Exaplis, videtur ea eſſe, quam modò habemus; quamque anno 1510. Doctores Complutences, opera, & impenſis noſtri Cardin. Franciſci Ximenij, poſtmodum Louanienſes emendarunt. Anno deinde 1585. iubente Gregorio Tertiodecimo, Romam peruenere Doctiſſimi linguarum viri; & poſt nouennem laborem, præſertim Flaminij Nobilij, prodijt ſub Sixto Quinto correctiſſima Typis Vaticanis. Collatio facta eſt cum codice vetuſtiſſimo Vaticano litteris vncialibus exarato, & antiquitatem duodecim Sæculorum ſuperante, vt aiunt, & conſequenter precedente D. Hier. Sed fortè coęuus eſt Hieronymo is codex, & vt dicam ipſius Hieronymi eius latinitas. Verum cuiuſcuius fuerit; præfixit ei Sixtus authoritatis teſtimonium; *Vt vetus Teſtamentum iuxta Septuaginta recognitum, & expoſitum, ab omnibus recipiatur, ac teneatur; non autem* quo-

quomodocumque, ſed vt authentica verſio; planè non quomodocumque, nā comprobanda per vulgatam Concilij Tridentini. Sed quoad authorem latinæ hodiernæ editionis LXX, operæ prætium eſt, diligentiùs indagare.

Quær. 15. An editio latina Septuaginta Interpretum nunc ſuperſtes ſit, vel authore, vel correctore Diuo Hiero. Reſp. affirmatiuè, licet aliàs cum Io. de Haye, & communi putarim oppoſitum, eo quod librum Vaticanæ Bibliothecæ prænarratum, à quo ne verbum diſcrepat hæc nouiſſima editio, aſſerant Hieronymo vetuſtiorem, ſed leui coniectura vncialium litterarum. Iam ergo ita diſcurro. Si codex hic fuit norma, ad emendationem nouiſſimæ editionis perficiendam, ergo ipſe correctiſſimus eſt. At verò æuo Hieronymi tum in Oriente, tum in Occidente erant deperditi codices latini LXX correcti; vel fortè nondum erat aliqua enata editio latina perfecta. Demus enim, extitiſſe illam appellatam veterem, ſeu vulgatam, à D. Auguſt. dictam Italam, quæ alijs præferebatur; tunc dico. Si iam hæc irreprehenſibilis erat, ad quid Diuo Hieron. labor de Exaplis vertere LXX in latinum? Et quæ neceſſitas Romæ ab eodem poſcere Pſalterij emendationem? Porrò id egiſſe, ipſe ſcribit apol. in Ruffin. *Pſalterium quoque, quod certè emendatiſſimum iuxta LXX Interpretes noſtro labore dudum Roma ſuſcepit; rurſum iuxta Hebraicum vertens præfatione muniui*.

Rem ergo ita fuiſſe, licet ſubodorate. Circumferebantur innumeræ latinæ verſiones e textu LXX tranſlatæ, de quibus D.Auguſt.2.Doct.Chriſt. 11. & D. Hier. ait prefat. in Ioſue; *Apud Latinos tot ſunt exemplaria, quot codices, cum vnuſquiſque pro arbitrio ſuo, vel addiderit, vel ſubtraxerit, quod ei viſum eſt*. Enim verò quicunque etiam mediocriter Græcolatinus propriam ſibi audebat de Græco LXX in latinum vertere editionem, vt notat D. Auguſt. Inter has autem vna erat, quæ perperam putatur edita à Sancto Martyre Luciano ſuperiùs nominato. Hæc putatiua Lucianea appellatur Vetus, & vulgata ab ipſo D. Hieron. in Iſa. 49. ac Itala à D.Auguſt. 2. Doct. Chri. 14. & præ alijs innumeris laudata ab hoc ſcribente, *Itala cæteris præfertur; eſt verborum tenacior, cum perſpicuitate ſermonis*.

Sed iam etiam huius vulgatæ exemplaria deprauata vbique euaſerant; vt teſtatur Hieron. ad Chromat. prol. in Paral. epiſt. 107. *Si ſeptuaginta Interpretum pura, & vt ab eis in Græcum verſa eſt, editio permaneret, ſuperfluè mi Chromati Epiſcoporum Sanctiſſime, atque doctiſſime impelleres, vt Hebræa volumina latino ſermone transferrem. Nunc verò cum pro varietate regionum diuerſa ferantur exemplaria; & germana illa antiquaque tranſlatio corrupta ſit, atque violata &c.* & demum ait in calce epiſtolæ; *Cæterum memini, editionem ſeptuaginta tranſlatorum olim de Græco emendatam tribuiſſe me noſtris*. Et non ſemel in 2. apol. adu. Ruffin. ſcribit ſe Latinis dediſſe emendatam editionem LXX. *Septuaginta editionem diligentiſſimè emendatam ante annos plurimos mea linguæ hominibus dedi*. Si ergo codex Vaticanus pro emendato habetur, pro Hieronymiano cenſendus eſt; aliàs ſi æuo Hieronymi ſupererat latina editio emendata, non opus fuiſſet ſuo labore, vt etiam in No-

ui Teſtamenti editione id præſtitit; ſed ſatis fuiſſet admonitione, & multiplicata ſinceri codicis tranſcriptione.

Quoniam verò non minus, ſed plus fortaſſe laboris, & ſtudij impenditur in emendatione per plurimorum voluminum collationem inter ſe, & ad prototypon, ac in ipſa translatione; hinc ipſe D. Hieron. ad Suniam ſupra citatus ſe in latinum tranſtuliſſe dicit editionem LXX. Quo item ſenſu D. Aug. ſcribit ad Hiero. epiſt. 10. *Non paruas gratias agimus Deo de opere tuo, quod Euangelium ex Græco interpretatus es*; cui reſpondet maximus Doctor; *Si me in emendatione Noui Teſtamenti ſuſcipis &c.* Ex quibus omnibus concludam ſuo loco, totam vulgatam editionem hodiernam opus eſſe D. Hieronymi, quà ex Hebræo vertentis, quà ex Græco per laborem non imparem emendantis.

Quær. 16. An ante aduentum Chriſti facta ſit pręter eam LXX vlla alia tranſlatio Bibliorum. Reſp. Non eſt acta tranſlatio propriè; ſed lato modo ſumpta vtique acta eſt; illa videlicet; quę *Targum* appellatur, ſeu Paraphraſis Chaldaica, poſterior editione LXX; authoribus quibuſdam Phariſęis Rabbinis, Aquila, ſeu Onchelo, Ionathan, & Ioſepho cęco, vt autumat Lucas Burgenſis tract. de Paraph. Chald. Dicitur *Targum*, quod Chaldaicè ſonat *Interpretatio*; & quia nec eſt de verbo ad verbum, nec per puram ſententiam ſenſus, ſed per circumlocutionem declaratiuam, dicitur Paraphraſis. Acta eſt Chaldaicè, vt Iudæis, quorum multi in Chaldęa degebant, pręſto eſſet. Cenſetur concinnata anno ante natum Saluatorem quadrageſimo ſecundo; tunc enim fuiſſe Ionathan Ben Vziel, ideſt filium Vzielis, tradit Galatinus. Editio hæc habet libros omnes contentos in hebręo canone iam dictorum viginti duum librorum. Onchelos explicuit Thora, ideſt Pentateuchum; Ionathan autem libros Prophetales iuxta hebraicam œconomiam, videlicet, Ioſue, Iudices &c. Ioſeph cœcus demum hagiographa, ſupra enumerata exam. 4. quęſt. 8.

Notandum autem; eſſe Targum opus non omnino inutile, quippè plura continens, quæ Fidei adſtipulentur; attamen plurima habet inania Thalmudica, e Phariſaicis fabellis; de duobus Meſſijs, de lamentatione Dei, de aſcenſione Moſis in Cœlum, de tabulis legis excìſis e ſaphirino Dei throno &c. Latinitati donata hæc Paraphraſis triplex extat; nempè Ariæ Montani in Biblijs Regijs, quę & cœpit expurgari à quiſquilijs Rabinnicis; altera Petri Coſti; alia Complutenſis, opera, & iuſſu Franciſci Cardinalis Ximenij, ad Alphonſo Zamora, vt cenſet Tirinus in Indice Auth.

Quær. 17. Quæ ſint poſt aduentum Chriſti Verſiones Græcæ Veteris Teſtamenti. Riſp. Poſt primam iam expoſitam LXX prodiere multæ aliæ ex hebræo in Græcum. Itaque ſecunda eſt Aquilæ Pontici anno 137. noſtræ ſalutis, exprimens de verbo ad verbum. Fuit Aquila ex Gentilitate Chriſtianus, dum ab Imperatore Adriano præpoſitus inſtaurationi Ieroſolymæ, vidiſſet ibi miracula per Chriſtianos patrata, vt refert D. Epiphan. l.
dę

Digitized by Google

de pond. At quia delectabatur genethliaca Aſtrologia; reprehenſus, nec correctus, percuſſus eſt excommunicatione, *excluſus eſt ab Eccleſia, velut inutilis ad ſalutem.* Ea de cauſa indignans tranſijt ad Iudaiſmum, & circumciſus factus eſt proſelytus, applicuitque ſe ſtudio linguæ hebrææ. Cumque Eccleſia vteretur editione LXX; in eius odium cœpit hanc tranſlationem carpere, ſuamque nouam cudere. Et quidem de linguæ peritia laudatur à Diuo Hieronymo epiſt. 138. *Aquila verborum hebræorum diligentiſſimus explicator*, ſed de malitia cum duobus ſequentibus damnatur ab eodem epiſ. 113. *Iudæus Aquila, & Symmachus, ac Theodotio Iudaizantes heretici multa myſteria Saluatoris ſubdola interpretatione celarunt.*

Tertia editio recenſenda eſſet Theodotionis acta anno 183. & quarta Symmachi an. 203. at quia in Exaplis Origenis hæc præcedit, appellata eſt hæc communiter editio tertia. Fuit Symmachus Samarites de numero Sapientum Samariȩ; qui cum obtinere inter ſuos primatum non poſſet, tranſijt ad Iudȩos, ac ſecundò circumciſus eſt, factuſque Proſelytus. At cum etiam in his viueret inglorius, tranſijt ad Chriſtianos, ſed hæreticos Ebionitas; atque ex hebræo, non de verbo ad verbum, ſed merè ſenſum trahens edidit verſionem. Notat porrò D. Hieron. tum Aquilam, tum Symmachum duas edidiſſe verſiones, poſterioremque vtriuſque eſſe meliorem.

Quarta itaque non tempore, ſed loco eſt editio Theodotionis, quem Epiphanius Ponticum dicit, Euthymius Epheſium. Erat Marcioniſta, & factus eſt Iudȩus; eiuſque tranſlatio, nec eſt purè per ſenſus, nec merè de verbo ad verbum, ſed vt ait D. Hieron. epiſt. 125. Dama. *Inter nouos, & veteres medius incedit Theodotion.*

Quinta eſt ignoti authoris appellata Iericunthina, quia reperta in dolijs teſtaceis ſub terra in vrbe Ierico an. 229.

Sexta item ignoti tranſlatoris dicta Nicopolitana, quia pariter in dolijs reperta anno 230. Nicopoli, non quȩ eſt Emmaus, ſed ad mare Actium; de qua ab Origene inuenta *in Actæo littore* ſcribit D. Hier. prȩf. in Cantic. Cantic. Origen. Huius, & præcedentis authores fuiſſe Iudæos, autumat Diuus Hiero. l. 2. apol. adu. Ruffin. Vtraque tamen hæc verſio à Sanctis Patribus laudatur.

Septima eſt Origenis circa ann. 233. quæ non tam dicenda eſt editio, quam polygraphia textualis, contexta ex editionibus LXX, & Theodotionis; de qua D. Hieron. in prol. Paral. ad Chrom. Ita autem egit; videlicet, vbi aliquid extabat in LXX, & deerat in Theodotionis editione, textum ipſorum LXX Interpretum in margine ſignauit verubus, ſeu virgulis; vbi autem extabat aliquid apud Theodotionem, quod non erat in LXX; apponens hoc aſſumentum ipſi textui horum Interpretum, indicabat ſigno ſtellulȩ marginalis, eſſe veluti additionem ex Theodotione. Ita ergo de hac Origeniana textura ait Hieronymus cit. *In editione ſeptuaginta Theodotionis editionem miſcuit, aſteriſcis videlicet deſignans, quæ minus fuerant; & virgulis, quæ ex ſuperfluo videbantur appoſita.*

Octaua

Digitized by Google

Octaua Lucianea à S.Luciano Presbytero Antiocheno,qui anno 285.occubuit Martyr. Hic ex hebræo in Græcum edidit ſuam tranſlationem; vel potiùs emendauit errores, qui ex librariorum vitio irrepſerant in exemplaria LXX. Hoc opus ſua manu exaratum pariete turris ſuperducta calce incluſit; atque anno 310. ſub Magno Conſtantino repertum ſcribit Diuus Athanaſ. in Synop. Fuit id Nicomediæ, vbi paſſus eſt, mox ſepultus Helenopoli Bythiniæ. De eo Diuus Hieron. catal. *Lucianus vir diſertiſſimus Antiochenæ Eccleſiæ Presbyter tantum in ſcripturarum ſtudio laborauit, vt vſque nunc quædam exemplaria ſcripturarum Lucianea nuncupentur.* Verum hæc Luciani tranſlatio, non valdè probatur Diuo Hiero. qui epi. 123. ad Damaſ. ait de Luciano, & Heſychio; *nec in toto veteri inſtrumento poſt ſeptuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in nouo profuit emendaſſe; cum multarum gentium linguis Scriptura ante tranſlata, doceat, falſa eſſe, quæ addita ſunt.* Quibus in verbis patet, Lucianum in hoc ſolum laboraſſe; vt vetus teſtamentum ederet græcè, potiùs tranſcribendo editionem LXX, & paucis immutatis; emendando autem nouum pluribus mutatis, quaſi ipſum à ſuo ſtatu diuariauerit. Adeòque nil iuuit ea editio magis quam ordinaria LXX in veteri Teſtamento; & in nouo potiùs obfuit, falſando, ideſt addendo de ſuo vltra originale prototypon.

Idem pariter eſt de Heſychio Monacho, & multorum Monachorum patre in Palæſtina; qui claruit anno 360. Hic item, vt Lucianus in veteri Teſtamento, quaſi tranſcripſit textum LXX, aliqualiter immutans ad maiorem claritatem; & in nouo addidit plura nequaquam addenda. In præfatis autem Hieronymi verbis aliud etiam liquet; videlicet, Scripturam ante Lucianum fuiſſe tranſlatam varijs gentium linguis, adeòque non dubitandum, quin & latinè: ex quo ſequitur, falſum eſſe, quod à multis adſtruitur, editionem Italam, ſeù antiquam vulgatam latinam fuiſſe opus Luciani; cum ante iſtum Lucianum fuerit Latina, & fortaſſe multiplex editio. Cauſa æquiuocandi fuit, eo quod Hieronymus ad Suniam epiſt. 135. ſcribat; *Sciatis, aliam eſſe editionem, quam Origenes, & Cæſarienſis Euſebius communem appellant, atque vulgatam, & à pleriſque nunc Lucianea dicitur; aliam ſeptuaginta interpretum, q uæ & in exaplis reperitur.* Quoniam ergo Græca vulgata appellata eſt Lucianea, obrepſit quibuſdam cogitatio, Latinam vulgatam veterem fuiſſe item Lucianeam; Verum neque ea Græca potuit eſſe huius Luciani, ſi erat illa æuo Origenis, qui multo præceſſit hanc Lucianeam Nicomediæ repertam an. 310. adeòque poſt obitum Origenis.

Obtinuit autem ea vulgata Græca, vt æuo Hieronymi diceretur Lucianea; eo quod inſtar editionis factæ poſtmodum à Luciano eſſet ipſa editio LXX, ſed potiùs corrupta per aliquas mutationes, quam emendata; vnde ſubdit ibi Hieronymus, hanc ſolum eſſe differentiam inter eam Græcam communem, ſeu vulgatam, & eam LXX, quæ extabat in Exaplis, quod

iſta erat ſincera editio LXX, vtpotè per Origenem ad exactiſſimum autographum Cæſarienſis Bibliothecæ correcta; illa autem, quæ dicebatur communis, ſeu vulgata, ſcatebat mendis librariorum, & mutationibus nil proficientibus.

Quær. 18. Quid ſint Exapla Origenis. *Reſp.* Origenes primò fecit Tetrapla ideſt, quadruplam diſtinctionem textus, protendendo ſimul per ſingula folia quatuor columnas diuerſarum editionum Græcarum. Prima erat LXX, ſecunda Aquilæ, tertia Symmachi, quarta Theodotionis. Alia vice repetito opere, & per ſex columnas diſtributo, poſuit quinto loco editionem Iericuntinam, & ſexto Nicopolitanam; atque id appellauit Exapla, ideſt ſextuplicatum ſcripturæ textum. Demum additis fortaſſe æuo D. Hieron. vel poſtea duabus alijs columnis, nempè ante LXX poſito ipſo hebraico textu, & poſt Nicopolitanam editionem poſita ea Lucianea propria S. Luciani, non autem ea putatiua Lucianea, ſeu vulgata Græca mendoſa LXX, iſtæ octo editiones dictæ ſunt Octapla. In Exaplis itaque Origenis extabat verſio LXX, ſincera, & perfecta per Origenem emendata, vt ſcribit D. Hieron. ad Suniam, & alibi. Cæterum notatu dignum eſt, nunc de illis omnibus editionibus nullam modò, præter illam LXX, ſupereſſe; ſed ſolum aliqua fragmenta, quæ Sixtus Quintus in Biblijs Græcis anno 1587. appoſuit.

Quær. 19. An ſuperſint tranſlationes vllæ Bibliorum in alias linguas, prēter Græcam, & Latinam. *Reſp.* Iam liquet ex D. Hieron. cit. Sacras Scripturas à principio naſcentis Eccleſiæ fuiſſe tranſlatas multarum gentium linguis. Numquid autem, vel omnes illæ antiquæ tranſlationes, vel aliquæ earum modò extent, incertum eſt. Hoc vtique conſtat, has ſequentes extare, quæ ſunt.

Syriaca ignoto authore. Idioma Syrum fuit mixtura quædam habraici, & chaldaici, in captiuitate Babylonica ortum; eo quod Iudæi per ſeptuaginta annos in Chaldæa detenti cœperunt neutram linguam perfectè poſſidere. Hic ſermo Syriacus erat iam ergo vſualis in Paleſtina tempore Chriſti. In hunc ait Bellarmin. l. 2. de ver. De cap. 4. fuiſſe tranſlatum ſolum nouum Teſtamentum; at Serarius oſtendit etiam de veteri; & quidem extat demum impreſſa Romæ, & Pariſijs editio Syriaca, quam & latinitati donauit, vt & Arabicam Gabriel Sionita, ait Sylueira; Tyrinus autem id tribuit Sergio Riſio Maronitæ Archiep. Damaſceno, vt refert in Indice Aur. ſed forte duplex eſt opus.

Arabica authore Rabbi Saadia circa Annum 900. in Pentateucho pro Iudæis per Arabiam diſperſis edita; in reliquis autem libris tum Veteris, tum Noui totius Teſtamenti per Chriſtianos acta. Aliam etiam Arabicam verſionem authore Arith Ibna Sina extantem in Bibliotheca Lauretana, & Græcæ potius, quam Hebrææ conformem, latinitati datam à Gabriele Sionita, ſcribit Sylueī.

Perſica,

Perſica, de qua mentionem habent, Chryſoſt. Theodoret. & alij; ſed aut extincta, aut occulta. Nouiſſimè Iacobus Tuſius, nempè de vrbe Tus edidit Perſicè Pentateuchum in vſum Iudæorum in Perſis degentium, vt ait Haye.Prol.ſect.17.c.5.qui & latinam prodire hanc tranſlationẽ, curauit.

Aethiopica, quæ putatur à principio facta, quando illuc Fides delata eſt per Eunuchum Reginæ Candacis. Aluares in hiſt. Aethio. affirmat, eſſe apud Aethiopes Scripturam lingua Tegiana, quæ Abyſſinorum eſt.

Chaldaica editio eſt Targum ſupranotatum. Porrò de Targum, ſeu Paraphraſi id ſuperaddendum; eſſe tantæ authoritatis inter Iudæos, vt nullus Rabbinorum ſit auſus ei contradicere, quamuis pleraque habeat de Chriſto Domino noſtro patentiſſima. Id autem violare, vel negare non audent, eo quod acta ſit ante Chriſti aduentum; neque eam à Chriſtianis acceperint, ſed ipſi Iudæi ediderint.

Gothica etiam editio facta eſt poſt annum 400. ab Vlphila Gothorum Epiſcopo. De Illyrica editione ait Staniſlaus Cardinalis Hoſius lib. de Sacro vernac.legen.*Dalmatica lingua Sacros libros Hieronymum vertiſſe conſtat*; vbi & præmiſit comparationem idiomatis Polonici, videlicet Illyrici barbarizantis; *Illud fateamur neceſſe eſt, Sclauorum, aut Dalmatarum linguam eſſe multo elegantiorem, quam ſit noſtra*. Porrò decipitur in eo, quod putat, in præſenti non celebrari Sacra idiomate Dalmatico. Id certè ego noui experimento, ſed & cum admiratione; in ſolo tractu centum quinquaginta milliarium longitudinis, in cuius meditullio eſt Iadera mea patria, vulgo *Zara*, in littoralibus, nec non & adiacentium inſularum pagis, tum Breuiaria, tum Miſſalia à Presbyteris adhiberi, idiomate, & charactere Illyrico excuſa Romæ typis Sacrę Congregationis de Propaganda. Tam paruo ſpatio, & loco tam Italiæ proximo, ac ſolius Adriatici breui latitudine ſeparato, vigere tam ſingulare priuilegium, certè caſuale non eſt; idque perſuadet opinionem de editione Scripturæ Slauonica Diui Hieronymi, ob cuius meritum ea pars ſuæ gentis tali gaudeat munere.

Adde etiam, characterem litterarum eſſe ab alio dicto Citulano, quo Ruſſi vtuntur omnino diuerſum, & vocatum *Popouiza*, littera videlicet *Presbyteralis*, fortaſſe inuentum Diui Presbyteri Hieronymi. At, quod dubitabundum reddit, eſt; non reperiri Slauonicam editionem ordinatorum, integrorumue Bibliorum, ſed dumtaxat traductionem Miſſalis Romani, & Breuiarij. Quamuis autem non rarò Diuus Hieronymus nominet ſuæ linguæ homines, præſertim in apolo. adu. Ruffin. mihi non conſtat, num de Dalmatica, an de Latina vt epiſt. 105. accipiat. Verumtamen quia potior eſt conditio poſſidentis; concedamus, Diuum Hieronymum etiam Slauonicè vertiſſe Scripturas, vt habet vulgaris Dalmatarum opinio, ſeù traditio, cui conſenſit prænotatus Hoſius; neque hunc laborem detraham Maximo Hieronymo in hiſce indefeſſo.

Quær. 20. Quæ ſint Bibliorum Latinæ verſiones. Reſp. In primis eſt noſtra vulgata, opus totum, ſeu ex tranſlatione, ſeu ex emendatione Diui

Hieronymi, de qua ſequens erit examen. Opus inquam adeò exactum, vt nec ipſi Iudæi audeant repræhendere; nec vllus à tempore Diui Hieronymi vſque ad hæreſiarcham Lutherum præſumpſerit nouam editionem cudere; cum cœteroqui non defuerint in Eccleſia peritiſſimi linguæ Sanctæ, vt conſtat de Nicolao Lyrano. Porrò nunc extant licitæ præter vulgatam latinæ editiones ſequentes.

Prima Sanctis Pagnini Lucenſis Ordin. Prędic. qui Teſtamentum vetus ex Hebræo, nouum ex Græco tranſtulit, adhortante Leone Papa Decimo. Completum eſt opus ſub Clemente Septimo, eique dicatum an. 1527. At Theologi Salmanticenſes in præfatione ad Biblia Tigurina ab ipſis emendata an. 1584. aiunt de hac editione Pagnini; doctiſſimam quidem, ſed peritorum iudicio obſcuriorem, *quod verbum verbo reddere ſtuduerit, & textum eſſe ad normam Rabbinorum*.

Secunda Iſidori Clarij Brixienſis ex Monaco Caſinenſe Epiſcopi Fulginatis, qui obijt 1555. Is vertit Biblia ex Hebræo in Latinum; at eam verſionem minus laudat Canus 2. de loc. cap. 13. & viſa eſt ſuperuacanea, cum parum diſtet à vulgata.

Tertia eſt, quæ fertur ſub nomine Franciſci Vatabli, viri vtique Catholici, qui Pariſijs ſub Rege Franciſco rexit Academiam hebraicæ linguæ annis ſexdecim. Sed non Vatabli fuit hæc editio, at Leonis Iudæ Hebræi, hæretici Theodori Bibliandri, aliorumque Zuinglianorum, edita Tiguri, ex quo etiam appellata editio Tigurina. Eam impreſſit Pariſijs an. 1545. Robertus Stephanus typographus Caluinianus ſub nomine Vatabli. Corruptiones itaque hæreticorum in hac editione expurgarunt Theologi Salmanticenſes, atque ita purgata adſcribitur Vatablo.

Quarta eſt, vel potiùs prima, quam curauit Franciſcus Ximenius Card. prodijtque ſub Leone Decimo, eſtque in Biblijs Complutenſibus variarum linguarum, à præfato Cardinali per viros peritiſſimos collectis.

Quinta eſt, quæ dicitur Biblia Regia prænotatæ imitatrix, ſtudio Benedicti Arię Montani Hiſpalenſis; qui linguarum Orientalium ad miraculum gnarus, ab Hiſpaniarum Rege Philippo Secundo è montium Bæthicæ receſſibus euocatus, octo tomis cum Andræa Maſio Bruxellenſe collegit Biblia Pentaglotta, nempè Hebraicè, Chaldaicè, Græcè, Syriacè, Latinè. Atqui latina ſeparata editio eſt Pagnini, emendauitque eam Arias; quamuis Bonfrerius dicat, potiùs deprauaſſe. Prodijt opus Antuerpiæ anno 1573. Ad huius ſimilitudinem eſt item edita Biblia Regia Pariſienſis an. 1641.

Thomas etiam Caietan. Cardin. ſuam edidit tranſlationem per duos Iudæos, alterum baptizatum, alterum infidelem; cumque eſſet hebraici ſermonis expers, illam alterutrius recipiebat interpretationem, quæ ſibi potior videbatur. Id valde repræhendunt, Melchior Canus, & Pineda.

Quær. 21. An liceat habere editionem Bibliorum lingua vernacula. Reſp. Non licere ob decretum Pij Quarti, & Vrbani Octaui Conſtit. 116. *Apoſtolatus officium*. Idque prudentiſſimè cautum eſt, ne imperitis, & dum-

taxat

taxat legere ſcientibus apertus ſit aditus aberrandi, & ad ſeruandam eloquij Diuini maieſtatem. Excipe tamen Priuilegium linguæ Dalmaticæ, qua translatos à Diuo Hieron. ſanctos Bibliorum libros fatetur etiam Sixtus Senen. lib.4. Bibliot. Nec benè inquit Sylueira Reſol.4. qu.vlt. non adhiberi publicè in Eccleſia idioma Slauonicum; teſtis quippe ego ſum. Centies vidi Breuiaria, & Miſſalia; atque Officium, ac Miſſam audiui; immo, quod in vrbibus Dalmatiæ aſſolet, cantaui toties in ſacris myſterijs Epiſtolas, & Euangelia, quorum ad hoc eſt impreſſus pluries liber Venetijs, charactere tamen latino; cum Romæ ſint edita Breuiaria, & Miſſalia litteris Illyricis *Popouizæ*, quibus villici Dalmatiæ vtantur, vt ſupra notaui. Porrò non ſequitur conſequentia prætenſa à Luthero, Caluino, Brentio; debere ita vbique concedi, vt ſacrum vernaculo celebretur; nam priuilegium D.Hieronymi non eſt trahendũ in exẽplum.

SEPTIMVM EXAMEN.

De Latina verſione hodierna vulgata.

QVær. 1. Cuius editio ſit iſta noſtra vulgata. Reſp. Tota eſt Diui Hieronymi, quatenus multam partem ex hebræo, aut Chaldæo vertit in Latinum; reliquum iam latinè editum, ſed mendoſum emendauit. In principio naſcentis Eccleſiæ duæ extabant editiones, videlicet, vetus Teſtamentum Hebraicũ, & in aliquibus partibus Chaldaicum, in quibuſdam etiam Græcum, vt ſupra notaui exam. præceden. quæſ.2. & translatio tota Græca LXX; atque adeo ex his duabus editionibus deſumebantur teſtimonia; atq; deinde ex teſtamento nouo, prout editum fuerat Græcum; nam & ipſum Euangelium Diui Matthęi hebraicè editum verſum eſt in Græcum, ſeù ab ipſo, ſeù ab alio Apoſtolo, vt videbimus. Creſcente, & latiùs diffuſa Chriſtianitate, exemplaria tranſcripta de originalibus cœperunt habere librariorum errores; & præterea quadam nimia libertate à tranſcriptoribus putantibus meliorare maiori claritate, ſunt multa in vtroq; Teſtamẽto in gręcis tranſcriptionibus variata, ſeù addendo, ſeù ſubtrahendo. Maximè verò Origenes in opere extra exapla, itemq; Lucianus, & Heſychius, ita in tranſcribendo Græcè editionem LXX, eam pro ſuo quiſq; ſtudio mutarunt, vt ſcribat Hieron. in prol. Paral. *pro varietate regionum diuerſa feruntur exemplaria; & germana illa antiquaq; translatio corrupta eſt, atq; violata.* Etenim, vt ibi idem adnotat, Alexandria, & Aegyptus vtebatur editione Heſychij; Conſtantinopolis, & Aſia minor editione Luciani; Paleſtina tota inter Antiochiã, & Aegyptum editione Origenis propria, ideſt habente Theodotionis commixtionem; quæ quidem tres editiones erant tranſcriptæ de editione LXX, ſed variatæ, prout quiſque putarat, reddere intelligibiliorem.

In Occidente etiam citò à principio editæ ſunt in Latinum multæ, & quam breui innumeræ verſiones LXX; in quibus vtique vna ſuo autographo LXX.

LXX magis conſona maiorem promeruit authoritatem, appellata obinde vetus vulgata, Itala. Sed tamen etiam hæc non planè cohærens. Cum ergo in Dei Eccleſia extarent quidem autographa perfectiſſima, tum hebraica, tum Græca LXX; in exaplis Origenis, tum Græca Noui Teſtamenti, ſed nulla extaret editio Latina, ſeù immediatè extracta de hebræo, ſeù perfectè tranſlata de græco, idque in vtroque Teſtamento; decreuit Deus hanc prouinciam Doctori Maximo Diuo Hieronymo. Accedit etiam, quod ipſe dolebat, nullam eouſque editam verſionem ex hebręo, qua poſſemus peruidere quoſdam veteris Teſtamentis textus in Nouo citatos,

Durum ſiquidem erat, & quodammodo indecorum, legere Mat.2. illud Oſee 11. *ex Aegypto vocaui filium meum*; & Io.19. illud, Zach. 12. *Videbunt, in quem compunxerunt*; & 2.Cor.2. illud Iſa. 64. *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit &c.* & non poſſe oſtendere talia in Sctipturis, quippè apud LXX ſub ſilentio ſunt omiſſa. Ex hiſce ambobus motiuis multi amici, & præſertim Chomatius Epiſcopus popoſcit, & obtinuit; vt Hieronymus de ipſo fonte hebraico vetus Teſtamentum conuerteret. Antea verò iam peregerat editionem ſinceram LXX Latinam; hanc inquam iuxta prototypon in exaplis emendatū edidit, ferè de verbo ad verbū, vt colligo ex epi.89. ad Auguſtinum; adeoque cum in pręſenti vnicam habeamus Latinam verſionem LXX, ſi ea recta eſt, vtique illa ipſa Hieronymi eſt; qui præfat. in Iob ait, *vtraque editio, & ſeptuaginta iuxta Græcos, & mea iuxta Hebręos in Latinum meo labore tranſlata eſt.*

Interim viri perſpecta tāti Virtute, & Sapiētia, Damaſus Pōtifex ei demandauit, conferre ad Græcū autographum, & emendare latinam verſionem Noui Teſtamenti. De Euangelijs ipſe exprimit epi.123. ex qua conſtat, non pauca, vel lenia debuiſſe mutari; de reliquo textu vltra Euangelia par eſt credere, nam ait epi.28. ad Lucinium Bęticum, *ſeptuaginta Interpretum editionē ante annos plurimos diligentiſſimè emendatam ſtudioſis tradidi; nouum Teſtamentum Grecæ reddidi authoritati*; & in Catalo. *Nouum Teſtamentum Gracę Fidei reddidi, vetus iuxta Hebraicam tranſtuli.*

Quer.2. Quare Diuo Hieronymo ante actam verſionem ex Hebraico, opus fuit aliam cudere latinam ex LXX. Reſp. Hieronymus linguarum apprimè gnarus nulla indigebat verſione; propendebat tamen in bonum Eccleſiæ, at præuidebat obtrectantium pericula; quæ vtique non potuit euadere; vnde & ſemper queritur in ſuis præfationibus, quod falſarius diceretur; & epi.114. ſubdit, *Tanta eſt enim vetuſtatis conſuetudo, vt etiam confeſſa pleriſque vitia placeant; dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos.* Et quidem vbi cœpit diffundi noua ex hebræo editio latina Hieronymi in occidentem, habuit repulſam; adeo vt Diuus Aug. tamquam ſuſpectam reijceret; atque, vt refert epi.19. cum quidam Africæ Epiſcopus omiſſa lectione latina LXX, quæ vtique imperfecta erat, curaret legi hanc nouam Hieronymi, tantus exortus eſt in ſuo populo tumultus, vt deſiſtere debuerit, *nolens poſt magnum periculum remanere ſine plebe.*

Hinc

Hinc zelus Hieronymi pro Dei Eccleſia veluti Prophetæ fuit, præuenitque remedio, ne interea careret Eccleſia emendatis Scripturis; cumque in ipſa epiſ.19. quæ eſt Auguſtini ad Hieronymum, ille deprecaretur exhortans ad nouum laborem, & aiens; *per hoc plurimum profueris, ſi eam Scripturam Græcam, quam ſeptuaginta interpretati ſunt, Latinæ veritati reddideris; quæ in diuerſis codicibus ita varia eſt, vt tolerari vix poſſit; & ita ſuſpecta, ne in Græco aliud inueniatur; vt inde aliquid proferri, aut probari dubitetur;* facile fuit reſpondere, ſe iam præueniſſe oportunè. Iam ediderat emendationem noui Teſtamenti Auguſtino probatiſſimam, vt conſtat ex eadem epiſtola; iam item ediderat ſuam latinam editionem LXX, ſed intermiſcens etiam ex Theodotionis editione; qua de re ſcribit reſpondens Auguſtino epi.89. quærenti, cur in ſua prima editione appoſuerit ad marginem aſteriſcos, & virgulas, non autem in ſecunda, quæ erat noua ex hebraico; *Illa interpretatio ſeptuaginta Interpretum eſt; & vbicumque virgulæ, ideſt obeli ſunt, ſignificatur, quod ſeptuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo; vbi autem aſteriſci, ideſt ſtellulæ, ex Theodotionis editione ab Origene additum eſt. Et ibi Græca tranſtulimus; hic de ipſo Hebraico, quod intelligebamus expreſſimus, ſenſuum potius veritatem, quam verborum ordinem interdum conſeruantes*, Ergo iam dederat latinam perfectam editionem LXX, & facilè ſeparandam de Teodotionis additamentis, cum hęc iam in margine per aſteriſcos diſtinguerentur.

Itaq; ex tunc habuit Eccleſia à ſuo maximo Doctore, quidquid optare potuerat legitimum, & ſincerum in Sacræ Scripturæ editione Latina, ſeù de LXX, ſeù de Hebraico textu; & vel ipſe Hieronymus, vel alij per regulam aſteriſcorum notatorũ ſegregata Theodotionis additione, edere ſtatim potuerunt textum LXX, & præciſum, & purum, vt Hieronymus iam ediderat, verbatim ferè traducens de editione LXX contenta in exaplis.

Quær.3. Quoſnam libros Veteris Teſtamenti Diuus Hieronymus verterit de Hebraico in Latinum? Reſp. Ante diuum Hieron. numquam fuerat vllus liber Bibliorum verſus in Latinum immediatè ex Hebræo, vt notat etiam Baron. ad an.231. num.43. aiens, hunc primum reperiri, qui ex Hebræo fonte aquas deduxerit in Latinum alueum; alij ſiquidem omnes de Græco riuo LXX hauriebant ſuas editiones Latinas. Tranſtulit itaque Diuus Hieron. quidquid erat in Canone Hebræorum, ſeù Chaldaicum, vt liber Danielis, & Eſdræ, ſiue hebraicum, vt libri cæteri in eo Canone, de quo dictum eſt exam.3. quæſ.8. Præter hos etiam extra Canonem Hebræorum tranſtulit de Chaldaico Iudith; & non dubito, quin etiam de Hebraico primum Machabæorum; Tobiam autem de Chaldaico in Hebręum, & de Hebręo in Latinum conuertit, quæ omnia conſtant in præfationibus Diui Hieronymi.

Quær.4. An Eccleſia vtatur in omnibus lectione, ſeù editione Diui Hienymi. Reſp. Affirmatiuè; nam ſi vtitur ſcripturis correctis, iam patet ex Diuo Aug. tunc temporis vbique fuiſſe adeò varia, & corrupta latina exempla-

plaria, vt alicuius valdè gnari linguarum, vel correctio, ſeù noua editio; vel collatio ſaltem plurium exemplarium, & pro vno legitimo teſtimonium neceſſe eſſet. Quis autem illo æuo potuit hoc præſtare, niſi iuxta votum Auguſtini Hieronymus? Et cur non præſtitiſſet vir boni communis flagrantiſſimus? Vtitur itaque Eccleſia editione de hebræo conuerſa à Diuo Hieronymo, exceptis Pſalmis; ſed tamen etiam vſuale Pſalterium noſtrum iuxta LXX eſt illud, quod ipſe emendauit ſaltem. Reliqua, puta partem extremam libri Danielis, itemque extremas partes libri Eſther, librum Sapientiæ, & ſecundum Machabæorum, quæ tantummodo reperiebantur in editione Græca vulgata ignoti Authoris, vt etiam Baruch, Diuus Hieron.item ſaltem emendauit; vt etiam Nouum totum Teſtamentum. Hinc omnia iſta in Biblijs Regijs, & etiam Complutenſibus adſcribuntur Diuo Hieronymo.

Quod iſta quælibet, vel traduxerit, vel emēdauerit ex hoc liquet; quia poſt D.Hieron. non vltra conqueruntur Patres, & Scriptores; editionem deeſſe Latinam ſinceram, & ſecuram; neque reperitur memoria, quis alius iunior, vel de hebræo tranſtulerit Eccleſiaſticum, ac primum Machabæorum, vel de Græca vulgata reliquos, puta Sapientiam, & ſecundum Machabæorum. Quod ſi ipſe Hieronymus notat capite decimo Eſther poſt verſic. tertium, ſe reperire ſequentia in Græca vulgata, idipſum putādum eſt de Sapientia, & ſecundo Machabæorum, & Baruch, & fine Danielis, qui etiam extabat apud Theodotionem; neque hæc omiſit inemendata, vbi correctionis egebant. Igitur vulgata Græca æuo Hieronymi conſtabat in veteri Teſtamento textu LXXX, diuariato tamen; & textibus quibuſdam, qui non ſpectabant ad translationem LXX, puta Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Machabæorum, extremarū partium Eſther, & Danielis; Diuus autem Hieronymus triplici labore, & tranſtulit de Hebræo in Latinum, quæ reperit hebraica, & de Græco LXX, puro ad verbum, quæ ſpectabant ad LXX in exaplis, & de Græco in Latinum, quæ non erant apud LXX in exaplis, ſed tamen in Biblijs Græcis vulgatis ignoti authoris habebantur. Si enim hinc tranſtulit extremam partem libri Eſther, vt ipſe teſtatur, iuſtum eſt credere idem de reliquis, quę apud Græcos pro Canonicis habebantur, vel ſaltem ſolemniùs citabantur.

Prænotati illi libri Sapientiæ &c.erant noti Hieronymo, quippe de illis non ſemel agit. Vel ergo eorum aliquos, etiā ſi tunc non haberentur vt Canonici, reperit hebraicos, v.g. Epiſtolam ad Hebræos, & certè non reperimus, quis in Scriptura hebraica nauarit poſt Hieronymum, adeoque is tranſtulit in Latinum, vt conſtat de libro Tobiæ, tunc nondum plenè habito pro Canonico; vel reperit græcos reliquos, vt idem aſſerit, & certè non minus dignum putauit, hos vertere in Latinum, ac homilias Origenis, alioſque codices Græcos, quos tranſtulit. Et exinde dico, totam Scripturam noſtram vulgatam opus eſſe Diui Hieronymi.

At objicit Bellar. 2. de ver. De. cap. 9. Pſalteriū noſtrum vſuale nequit eſ-

ſe

Digitized by Google

ſe tranſlatio Diui Hieronymi. Eſto enim ipſe tranſtulerit de LXX; tamen neque illis congruit hoc noſtrum; etenim LXX legant pſ.103. *Petra refugium leporibus*, idque legit etiam Hieronymus, at nos habemus, *petra refugium herinacijs*. Reſp. Recepta vtique eſt Romæ editio latina Hieronymi iuxta LXX, vt idem teſtatur apol. adu. Ruffin. & planè eadem eſt, qua vtimur, vt conſtat ex Biblijs Regijs. Neque verum eſt, quod aut Hieron. aut LXX legant *leporibus*, ſed *Herinacijs*, vt ibi patet; quamquam ſcribens ad Demetriad. epi.8. habeat, *petra refugium leporibus; pro quo multi Herinaceos legunt*. Cæterum, quod tota noſtra editio vulgata laborem habeat Diui Hieronymi, neque ſit cenſenda mixtura plurium, vt putat Sixtus Sen. l.8. cap.vlt. & præfatio præfixa à Typographo Sacris Biblijs nouæ impreſſionis; clariſſimè conſtat ex iudicio tantorum virorum, qui præfuerunt editioni Bibliæ Regiæ Antuerpiæ; in quibus maximè Arias Montanus,& Maſius; nam vbique tum in veteri, tum in Nouo Teſtamento præfigunt ad ſingulas paginas, eſſe opus Diui Hieronymi; excepto Pſalterio vſuali, vbi reticetur Author, ſed tamen ex præfatione præfixa toti Pſalterio patet, eſſe eumdem Diuum Hieronymum.

Quęr.5. Quando cœperit editio Diui Hieronymi habere authoritatem in Eccleſia. Reſp. Patet, fuiſſe receptam, & vſitatam ante Diuum Gregorium,qui hæc ſcribit in fine epiſtolæ ad Leandrum præfixæ libris Moralium; *Nouam translationem diſſero; ſed, vt comprobationis cauſa exigit; nunc nouam, nunc veterem per teſtimonia aſſumo; vt quia Sedes Apoſtolica, cui Auctore Deo præſideo, vtraque vtitur, mei quoque labor ſtudij ex vtraque fulciatur*. Nouam appellat latinam Diui Hieronymi ex hebręo, veterē eam latinā iuxta LXX, quæ quidem ſi correcta habebatur, iam ſuperiùs concluſum eſt, à Hieronymo id fuiſſe; vt & in illis libris, qui nec hebraici extabant, nec apud LXX habebantur, ſed in Græca vulgata, quos item nunc legere potes in Biblijs Regijs. Demum verò creſcente euidentia perfectionis huius editionis ex hebræo, hæc teneri cœpit de pręcepto Eccleſiæ, vt innuit Hugo Victorin. l.de Scrip. cap.9.

Primam porro approbationem autumo deſcendiſſe ex Papa Gelaſio, ſub quo in Concil. Rom. publicatus eſt etiam Canon præſens Bibliorum.Tunc ſiquidem, vt habetur *diſt.*15. *cap.Sancta Romana*. In propoſito Hieronymi refellentis Ruffinum dicitur, *Illa ſentimus, quæ Beatum Hieronymum ſentire cognoſcimus*. Cum enim ibi publicetur hic Sanctus in omnibus ſuis Scriptis Catholicus, & Dei zelo plenus; non eſt dubium, fuiſſe id publicam conceſſionem pro libito ſuæ editionis, & correctionis circa Biblia Sacra.

Quær.6. Cur non vtamur eo Pſalterio, quod Diuus Hieron. de hebræo vertit in latinum. Reſp. Quoniam pſalmi ob frequentem, & quotidianam vtique decantationem erant in populi memoria; neque vt reliqua Scriptura, vel à ſolis Doctis legebantur, vel rarò audiebantur citari; ne ea nouitas cauſaret tumultus, retentus eſt mos antiquus; cum iam etiam conſtet, editionem eorum originalem, videlicet LXX, eſſe authenticam. Ceterum

Eccleſia, vt ſe oſtendat probare etiam Pſalterij verſionem à Diuo Hieronymo ex hebræo fonte; ſemel in anno, vnum pſalmum ſolemniùs cæteris decantat ex ea noua Hieronymi editione; eſtque ille *Venite exultemus Domino &c.* qui canitur in Epiphaniȩ feſto.

Quær.7. An Diuus Hieronymus Biblia verterit in Spiritu Sancto. Reſp. affirmatiuè; Namqne ſi ſeptuaginta duo Interpretes habuerunt Spiritum Sanctum aſſiſtentem ipſis in ea verſione, quȩ ortum occaſionatum habuit à Ptolomæi Regis Ethnici curioſitate; multo magis in hac, quæ prodijt de Hieronymi Charitate pro Eccleſiæ toto Orbe diffuſæ vtilitate. Porrò illos fuiſſe Spiritu Sancto afflatos, dum ea transferrent Biblia in Grȩcum, fatentur, Hieronymus, Auguſt. Iuſtinus, Irenæus, Chryſoſt.& alij; ergo etiam Hieronymus vertens de Hebræo in Latinum, talem habuit aſſiſtentiam Spiritus Sancti, quȩ gratia nuncupatur à Paulo 1.Cor.12. *Interpretatio ſermonum*, de qua D.Tho.2.2. quȩſt. 176. a.2. ad 4. vt in Interpretatione ſua latina errare non potuerit. Ita tenent, Salmeron, Titelm. Canus &c. contra Bellarm. Driedon. Vegam, & alios.

Dices cum Sylueira Reſol.4. qu.10. Editio Diui Hieronymi in quibuſdam non tenetur ab Eccleſia; nam v.g. Iſaiæ 19. legimus in noſtra vulgata correcta, *& erit terra Iuda Aegypto in pauorem*; at legebat D.Hieron. *in feſtiuitatem*; ergo in aliquibus ſaltem minutijs relictus eſt ſuo ingenio, ita vt errare potuerit, atque errauerit. Reſp. Sicuti ſeptuaginta duo Interpretes diſcordant à noſtra vulgata, & tamen Sancti Patres affirmant, eos habuiſſe Spiritum Sanctum, nec fuiſſe ex errore eam varietatem; ita dico in præſenti; Spiritus Sanctus per Hieronymum ſcripſit illud *in feſtiuitatem*, voluitque, Eccleſiam Catholicam ita legere, quouſque per alium ab Eccleſia delectum ſcriberet *in pauorem*. Neque enim incaſſum legebatur, *in feſtiuitatem*, ſed vt ex collatione harum lectionum aliquis perciperet, Mundanam feſtiuitatem verti in pauorem. In multis itaque minuſculis variat vulgata hodierna ab ea Hieronymi, vel quia per tranſcriptores obrepſerunt, vel quia multifariam, multiſque modis loquitur Deus in Myſterijs.

Quȩr.8. Quanta ſit hodiernæ vulgatæ authoritas. Reſp. Supra omnes alias editiones, adeo vt decernat Concil. Trid. ſeſſ.4. *Hæc ipſa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorũ vſu in ipſa Eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, prædicationibus, & expoſitionibus pro Authentica habeatur, & nemo eam reijcere, quouis prætextu audeat, vel præſumat.* Suarez to. de Fide diſp.5. ſec.3. refert Declarationem Cardinaliũ 17.Ianuar.1576. *Nec ſyllabam, iotaue vnum admitti poſſe, quod repugnet huic vulgatæ editioni*. Hoc intellige priuata authoritate, cuius non eſt emendare publica acta; cæterum emendata eſt in multis poſtmodum ea vulgata, iubente Sixto Quinto, quapropter & dicitur Biblia Sixtina, quamuis emendatio completa fuerit ſub Clemente Octauo. Immò adhuc poſſe euadere magis correctam, oſtendit Franciſ. Lucas ſuperiùs citatus.

Quær. 9. An fuerit Eccleſiæ neceſſaria illa Diui Hieronymi verſio ex hebræo.

bræo. Reſp. affirmatiuè; ſiquidem Iudæi deridebant Eccleſiam, quod licèt venerandam quidem haberet editionem LXX, non tamen cohærentem prototypo Scripturæ hebraico. Hinc rogabat Chromatius Hieronymum, quod iſte refert in præf. Paral. *Nouum opus in veteri opere cudere; illudentibuſque Iudæis, cornicum vt dicitur oculos configere.* Spectabat præterea ad Fidei noſtrę ſinceritatem, poſſe oſtendere in veteri Teſtamento, quidquid exinde citatur in Nouo; ea tria præſertim loca, *ex Egypto &c. Videbunt &c. Nec oculus vidit &c.* de quibus dixi quæſt. 1. Eſt præterea aduerſus hæreſes neceſſaria hæc Diui Hieronymi editio; tum vt pondere Sanctiſſimi, & Doctiſſimi Viri, poſt quem non ſurrexit alter in hoc genere comparabilis, ſupprimeretur quæuis hæretici inſana temeritas; tum quia clariùs exprimuntur alicubi veritates ex hebræo in latinum, quam vel ex hebræo in græcum, vel ex græco in latinum.

Egregium hac in re præceſſit exemplum, & habetur apud Diuum Hieronymum ad Cyprian. epi. 139. In textu hebræo Prou. 8. legitur *Adonai Kanani*, quod græcè tranſlatum eſt *Kirios Ektiſe*. Iſtud græcum *Ektiſe*, ſi ſcribatur per litteram *Ita*, ſignificat *poſſedit*; ſin autem per *Iota*, ſignificat *creauit*. Ariani ergo, vt adſtruerent Verbum creaturam Aeternam, ſiquidem de Dei Sapientia ibi agitur, deprauarunt textum græcum; & pro *Ita* poſuerunt *Iota*, incomperta fraude, eo quod pronuntiando non variatur ſonus. Cyrillus Alexandrinus non aduertens crimen falſi, diù laborauit, vt exponeret, & ad bonum ſenſum traheret vocabulum creationis. At nos iam liberamur eo labore, & malitiam Arianam diſcernimus; quippè, vt habet Diuus Hieronymus cit. vox hebraica *Kanani* non ſignificat *creauit*, ſed *poſſedit*; adeoque vertitur dolus in caput hæretici; ſi enim ante omnia, antequam Pater quidquam faceret, poſſedit Sapientiam genitam, Verbum Aeternum; iam hæc Sapientia non eſt facta.

Quær. 10. An editio Diui Hieronymi fuerit ſufficiens. Reſp. Quamuis potuerit, ac debuerit pro alio tempore meliorari in quibuſdam accidentalibus, tamen pro eo tempore vſque ad recognitionem fuit ſufficientiſſima. Hinc ille calumniantibus veluti inuidum, & ſeptuaginta Interpretum ęmulatorem, objiciebat euidentiam ſugillationi reſpondentem. Adeoque ſcribit Deſiderio epiſt. 104. *Sicubi in tranſlatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diuerſarum vrbium magiſtros conſule*; idque crebrò aliàs repetit. Sed inquies. Ille textus Io: 7. *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ vivæ*, non poteſt ſaluari per editionem Diui Hieronymi; ſiquidem in ea non extat, quod accipiatur pro eo, *Flumina de ventre &c.* Reſp. prænotando, quanta ſit Scripturæ ſubtilitas; in qua meditationi piæ occurrunt graues, etiam apices, & commata. Exemplum demiremur. Io. 1. habetur, *Quod factum eſt in ipſo vita erat*. Hæc clauſula expoſcit vnum comma intermedium; at non conſtat, vbi ponendum, numquid antè illud *in ipſo*, an verò poſt. Diuus Ambroſius, vt refert Philippus Diez, ponebat ſimul iſta, *Quod factum eſt in ipſo*, quaſi di-

catur eſſe opus vitæ æternæ illud, quod fit in Chriſto, ideſt cum Gratia Chriſti; at Diuus Auguſtinus ita, *in ipſo vita erat*, quaſi ſit ſenſus, creaturas omnes, vt in Deo, ſeu vt ſunt Idea, eſſe ipſum Deum.

Simile quidpiam eſt in præſenti. Ea particula, *ſicut dicit ſcriptura*, poteſt referri, vel ad præcedens, ita vt iungantur, *Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura*; eritque ſtatim ſoluta difficultas, nam ſcriptura prænuntiauit, oportere credere in Chriſtum, Deuter. 18. *Prophetam de gente tua ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus; ipſum audies*, qui locus de Chriſto prædicatur à Petro act. 3. At verò poteſt referri ad ſequentia, ita vt legamus; *Sicut dicit ſcriptura, Flumina de ventre &c.* Quo pacto legendum prætendit Diuus Hieronymus ad Deſid. epiſt. 104. ac notat, locum eum non reperiri apud LXX, ſed benè in hebraico textu Prouerbiorum. Non citat locum; ſed quantum indagare poſſum eſt cap. 22. v. 17. vbi habent LXX, vt videre eſt in Biblijs Regijs *Audi meos ſermones; at tuum cor firma, vt cognoſcas quod boni ſunt. Et ſi immiſeris eos in cor tuum; letificabunt te ſimul in labijs tuis*; at vulgata valde conformiter ad allegationem Chriſti legit; *Appone cor ad doctrinam meam; quę pulchra erit tibi, cum ſeruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis*. Et ecce conformitas ad ea verba Chriſti; de ventre memorię eius fluent redundantes aquæ ſapientiæ per labia eius.

Quær. 11. An Diuus Hieronymus in tranſlatione ſua adhibuerit modum optimum, interpretando non de verbo ad verbum. Reſp. affirmatiuè; vt ipſe probat in epiſt. 101. ad Pammach. exemplo Ciceronis, qui Protagoram librum Platonis, alioſque aliorum tractatus ibi notatos, vertit de græco in latinum, non proſequendo verba, ſed ſeruando ſenſum verborum; quale eſt etiam præceptum Horatij de arte poet. dicentis; *Nec verbum verbo curabis reddere fidus Interpres*. Rationem optimam exhibet Hieron. *Ex alia in aliam linguam expreſſa ad verbum tranſlatio ſenſum operit; & veluti læto gramine ſata ſtrangulat*. Confirmat deinde exemplo Diui Hilarij, qui aliqua vertit de græco in latinum, ſequens non verba, ſed ſenſum. At demum vrget maximè exemplo, tum ſeptuaginta interpretum variantium à textu hebraico, tum Euangeliſtarum variantium, & ab hebræo, & à græco. Obijcit vtique perdifficiles textus; vbi Mat. 27. *Scriptum eſt per Ieremiam Prophetam; & acceperunt triginta argenteos &c.* quod quidem non in Ieremia ſcribitur, ſed in Zacharia cap. 11. Item Marci 1. *Sicut ſcriptum eſt in Iſaia; Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Vox clamantis in deſerto &c.* Atqui licèt hęc poſteriora verba ſint Iſaiæ 40. tamen ea priora nullibi ſunt apud Iſaiam, ſed benè apud Malachiam cap. 3. cuius hoc loco nomen ſubticetur. Item Marci 2. nominat Chriſtus Sacerdotem Abiathar, à quo Dauid profuga panes ſanctos accepit; atqui 1. Reg. 21. non recenſetur Abiathar, ſed eius pater Achimelec.

Iſta cuncta prę alijs pluribus nos docent, quod obſeruat de Euangeliſta Matthæo pręfatus Hieron. non fuiſſe errorem ponere Ieremiam pro Zacharia; *ſed curæ fuit, non verba, & ſyllabas accupari, ſed ſententias dogmatum ponere*;

ponere; docent, inquam, plus conſideranda vera, quam verba. Sed præterea ſoluuntur Scholaſticè allatæ contradictiones. Prima quidem, quod in Ieremia extabat, vt aſſerunt, Tertul. 4. cont. Marcio. cap. 39. Euſebius, & alij apud Cornelium à lap. ſed hic textus intercidit. Auſim dicere, extitiſſe ante librorum Sanctorum conflagrationem; at verò Eſdram noluiſſe eam particulam reſtituere, eo quod ſatis eſſet, illam prophetiam apud Zachariam reperiri; at verò, vt nouerimus, hanc proditionis ingratiſſimæ, & venditionis iniuriam fuiſſe ne dum à Zacharia, ſed & à Ieremia in ſpiritu præuiſam, & deploratam, Diuus Matthæus Ieremiam nominat.

Secunda ſoluitur; quod liberum fuit Diuo Marco nominare ſolum Iſaiã, licèt non de ſolo Iſaia teſtimonium tranſcriberet. Immo ex ſolo Iſaia eſt teſtimonium, ſiquidem ea priora verba ſolum ex Malachia capiuntur materialiter, ad deſcribendum Præcurſorem Chriſti Ioannem; & ſenſus eſt; ſicut Scriptum eſt in Iſaia de Angelo mittendo, ideſt nuntio præcurſore prędicaturo, quod erit *Vox clamantis &c.* is vtique fuit Ioannes &c. Tertia demum ſoluitur; quod Abiathar, & Achimelech eſt vna perſona binomia, plurimæ cuiuſmodi ſunt in ſcriptura, vt Iacob Iſrael, Raguel Iethro, Iudas Thaddæus &c. Cæterum denuò memoro, hic nos inſtrui, non tam aduertere ad loquentem, quam ad loquelam; nec verba per ſe veſtiganda, ſed ſenſum; quare & ibi ait Hieron. *Alij ſillabas aucupentur, & litteras, tu quære ſententias.*

Quer. 12. An Diuus Hieron. transferendo Sacras Scripturas opinionem propriam ſit ſecutus. Reſp. Negatiuè. Proceſſit vtique ſumma modeſtia, interrogando, examinando, & inſpirationem denique Dei ſequendo. Videri poteſt in ſuis præfationibus, quam humiliter ſe commendaret deuotorum orationibus; quam prudenter ponderaret, quæ eſſet ſcripturus; quare re ſcribit epiſt. 108. *Fateor mi Domnion, & Rogatione cariſſimi, numquam me in Diuinis voluminibus proprijs viribus credidiſſe, nec habuiſſe opinionem meam; ſed ea etiam, de quibus ſcire me arbitrabar, interrogare me ſolitum, quanto magis de ijs, ſuper quibus anceps eram?* Hinc eſt, quod abnegato proprio ſenſu, & ſequens Diuinum ductum aliter quædam poſuit, vel reliquit in editione Scripturarum, ac ipſe ſentiebat. Exempli gratia Iſaiæ 11. legimus, *Flos de radice eius aſcendet*; at Hieron. epiſt. 101. Pammac. voluiſſet, *Et Nazaræus de radice eius creſcet*, & eo maximè, quod in Euangelio habet Matth. 2. propheticam prædictionem, *Quoniam Nazaræus vocabitur*; & tamen ipſe Hieron. cum LXX ſcribit in Iſaiæ textu, *& Flos &c.*

Item vbi Rom. 12. habemus, *ſapere ad ſobrietatem*, non ita voluiſſet poni; vnde lib. 1. adu. Iouin. ſcribit; *ſapere ad pudicitiam. Non ad ſobrietatem, vt malè in Latinis codicibus legitur; ſed ſapere inquit ad pudicitiam, ſiquidem Græce ſcriptum eſt, is ti Sophronin*. Et quidem paulò antè ibidem ex epiſtola item Pauli 1. Tim. 3. legit, vt & nos in vulgata *pudicum*, & notat idem vocabulum græcum; *Pudicum, hoc enim ſignificat Sophronon*. Ergo pariter ex vi ſermonis etiam in vulgata expreſſi, dicendum erat ad *pudici-*

dici-

Digitized by Google

dicitiam; at Hieronymus Dei motionem ſecutus dimiſit, vt repetit, *ad ſobrietatem*; vt inde dignoſcas, in transferendo ſacros libros pręcelluiſſe humano ingenio Diuinam manuductionem.

Quęr. 13. Cuiuſmodi fuerint grauiores errores ex librariorum incuria, vel ignorantia. Reſp. Non quidem quod ipſi textũ malitioſè diſtorſerint ad prauum dogma; ſed eiuſmodi menda euenerunt, qualia etiam num committuntur à typographis. Aliqua de latinis erratis in codicibus mendoſis recenſere placet. Ioſue 5, v. 6. legebatur, *quibus iurauit, vt oſtenderet eis terram*, at ex hebręo correctum eſt, *vt non oſtenderet*. Ita 1. Eſdrę 9. 8. legebatur, *& daretur nobis Pax illius in loco ſancto eius*; atqui legendum eſt *paxillus*. Ita pſal. 26. legebatur, *vt videam voluntatem Domini*, ac correctum eſt *voluptatem*; pſal. 41. erat, *ſitiuit anima mea ad Deum fontem*, at legitur correctè *fortem*, quippe in hebræo eſt El, quod ſignificat Deum ſub ratione fortitudinis, ſeu potentię; pſa. 131. adhuc legimus *viduam eius benedicens benedicam*; legunt Biblia Regia etiam ex Gręco, vt Hieron. ex hebræo, *Venationem eius*, dequo mox dicemus. Ita Prouer. 16. legebatur, *opera eius omnes lapides ſæculi*; at correctum eſt, *ſacculi*. Ita Actu. 28. legimus *Melita inſula vocabatur*; vidi olim in codice impreſſo Bibliæ ſcriptum Mytilene, vt & notat margo Bibliorum Regiorum. Fortè autem legendum neutro modo, ſed *Melitina*, quippe in Adriatico eſt inſula Melitina vulgo *Meleda* verſus Epidaurum; & illud naufragium contigiſſe in Adria, narrat Sacer textus. Ex quibus vides, quomodo ob ſonum vocis incompertæ putarunt amanuenſes errata, quę ſana erant, & ſubſtituendo voces, quæ magis arridebant, vitiauere textum; vt opus fuerit correctione, conferendo cum autographis.

Quoad locum illum, *Viduam eius &c.* Supercilio arroganti mendum obijcit Caluinus, dicens; mirari ſe, quod nemo aduerterit errorem, & pro *Viduam* poni debere *victum*. At non fuit iſte Argus vigil ceteris ſopitis; non vidit Chryſoſtomum, Hilarium, Caiet. Titelm. qui omnes aduerterunt eam variationem; ac maximè D. Hieron. qui in trad. heb. ad cap. 45. Geneſ. ait; *In pſalterio, vbi noſtri legunt, viduam eius benedicens benedicam, in Hebræo habet Zeda, ideſt cibaria; porrò venationem magis poteſt ſonare, quam fruges*. Quoniam ergo iam æuo Hieronymi ſic ab aliquibus legebatur, nec ſenſus euadit malus, atqui neque à Hieronymo repręhenditur, quaſi diuinitùs, & non mero caſu in græco mutatum ſit *thiran*, quod eſt venatio, in *chiran*, quod eſt vidua; idcirco adhuc hodie retinetur; vt diſcas antiquitatis venerationem, vbicumque Fidei non derogetur.

Quær. 14. Quæ potiſſimum obijciantur ab hereticis nouatoribus aduerſus noſtram vulgatam editionem. Reſp. Præter prænotata menda tranſcribentium, ſeu typographorum, aſſerunt alia loca, quædam vtique mendaciter, cętera cauilloſè. Primò mentitur Kemnitius, quod Geneſ. 14. v. 18. legamus, *Melchiſedec obtulit*, legimus quippe *proferens*. Secundò, quod cap. 5. Iob vbi legimus, *Voca ergo, ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem*

San-

Sanctorum conuertere; ſit à nobis corruptus locus pro adſtruenda inuocatione Sanctorum; at benè ait Bellar. de ver. Dei, Kemnitium eructaſſe ebrietatem, dum ea ſcriberet. In Hebræo ita habetur, legit quippè ad verbum Pagninus; *Clama nunc, ſi eſt, reſpondens tibi, & ad quem de Sanctis obtueberis*. Et planè locum eſſe pro inuocatione Sanctorum, neſciebam; ſed video clariſſimè in textu LXX, quid legam in Bibl. Reg. *Voca autem ſi quiſpiam te audiet, aut ſi aliquem Angelorum Sanctorum videbis*. Bellè profectò, vbi de adiutorio agitur, exprimunt LXX Angelos, quippe æuo Iobi non erant in Cœlo Sancti homines, at pro humano genere intercedebant Sancti Angeli; nunc ergo, & Sancti Angeli, & Sancti Homines pro nobis intercedunt. Tertiò, quod Eccleſiaſtis 9. deprauatè ponatur, *neſcit homo, vtrum odio, vel amore ſit dignus &c*. Planè ex hebræo legi Pagninus, *etiam amorem, etiam odium non ſciens homo; omnia ad facies eorum*; quorum verborum nequit eſſe alius ſenſus, niſi quem noſtra lectio exprimit; vnde D. Hieron. in eius loci Commentario; *In futuro ſcient, & in vultu eorum ſunt omnia, ideſt antecedit eos, cum de hac vita deceſſerint, notitia huius rei*. Quartò, quod in Eccleſiaſtici cap. 16. num. 15. non benè ſtet illud, *ſecundum meritum operum*; at verè inſanit; nam græcum *Kata ta erga* denotat meritum. Quintò, quod Ioel. 2. 13. illud *præſtabilis ſuper malitia* nil ſignificet. Hoc loco diceret Hieronymus Kemnitio, vt epiſt. 102. *Aſino lyra ſuperfluè canit*; ſed addamus ſenſum. Etiam Cicero l. de amicit. & 2. de nat. deo.& alibi vſurpat præſtabile pro excellente; adeoque ſenſus eſt, maiorem eſſe Dei bonitatem, quam ſit humana malitia; vel accipiendo malitiam pro malo pœnæ, ſeu ſeueritate iudicis, eſt ſenſus; Deum magis eſſe miſericordem, quam ſeuerum, vnde legit Pagninus, *pænitens ſuper malum*. Sextò, quod Io. 14. 26. illud *quacumque dixero vobis, ſit legendum dixi vobis*. At patet ſenſum eſſe æqualem, ſiquidem futurū ſubiunctiui connotat præteritum, & ita planè legunt Auguſt. & alij veteres. Septimò mentitur, nos addidiſſe Rom. 4. v. 2.& legere, ſi *Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt*; at patet vulgatam correctam non habere *legis*. Octauò quod Epheſ. 5. legamus, *Sacramentum hoc magnum eſt*, vt inferamus, Matrimonium eſſe Sacramentum; at patet, græcè *Myſterium* latinè ſonare *Sacramentum*. Nonò, quod Iaco. 5. vbi legimus, *alleuiabit eum Dominus*, legendum ſit ex græco, *eriget*. Sed optimè inquit Bellar. neſcire Kemnitium, quid loquatur; nam erigere, & alleuiare idem eſt. Ita dum nodum quærit in ſcirpo, ſuas effutit nænias heterodoxus.

Hic iam percipis, quam inſulſos Ariſtarchos habeat hæreſis; & ex eorum liuida ſolertia dignoſcis, & clariùs adhuc in ſequentibus ſugillationibus, quam perfecta, & numeris omnibus abſoluta ſit noſtra vulgata editio. Videamus alias aduerſantum cauillationes. Primò vbi legimus Gen. 3. *Ipſa conteret caput tuum*; obijcit Kemnitius, legendum ex hebræo *ipſe* Reſp. Quidem Diuus Hieron. in trad. hebr. legit *ipſe*; at in textu ponit *ipſa*, eo quod vox hebræa præciſis punctis, quæ vtique tunc temporis non erant, referre po-

re poteſt, & maſculinè, & fœmininè; atqui fœmininè pro decore Matris Virginis, ac ſpiritu & corpore Immaculatæ Mariæ legebant *ipſa* etiam Chryſoſt. ho. 17. Geneſ. Auguſtin. 2. de Geneſ. cap. 18. & alij. Neque inculces, verbum illud *conteret* hebraicè eſſe maſculinum; etenim duo contraponit loca Bellarminus, vbi in Scriptura copulentur nominibus fœminis verba maſculina. Secundò cauillatur Kemnitius illud Gen. 6. v. 5. *cuncta cogitatio cordis intenta ad malum*, eo quod in hebræo aliter ſit, nempe, *figmentum cordis malum*. Reſp. idem eſt *cogitatio*, ſed clariùs exprimens peccantium deliramenta. Tertiò quod Gen. 9. legamus truncatè, *fundetur ſanguis illius*, cum ſit in hebræo, *per hominem fundetur &c.* Reſp. omnino idem eſt, & ſubintelligitur; nec Pagninus legit *per hominem*, ſed *in homine*, adeoque conſultò dimiſſa eſt ea obſtruſitas idiotiſmi hebraici. Quartò Caluinus arguit, deprauatum eſſe textum pſal. 2. *apprahendite diſciplinam*, contenditque legendum, *oſculamini filium*. Reſp. Hieron. legit ex heb. *Adorate purè*, Pagninus *oſculamini filium*, LXX *apprahendite diſciplinam*, Chaldæus *Recipite doctrinam*. Notat Diuus Hieronymus, quod Hebraicè *naſcu* ſignificat vtique *deoſculamini*, at ſubdit, *quod ego nolens transferre putidè, ſenſum magis ſecutus ſum, vt dicerem, Adorate; quia qui adorant, ſolent deoſculari manum, & capita ſubmittere.* Ita ille in apol. cont. Ruffi. vbi addit ſignificatum vocis *Bar*, quod eſt equiuocum, nempe Filius, triticum, ſpicarum faſciculus, electus, & purus. Hinc optimè *Naſcu bar* ſonat *adorate purè*. At LXX Diuino afflatu verterunt, *apprahendite diſciplinam*; & quidem ritè adorare, eſt Religionis diſciplina. Quintò obijcit Caluin. quod pſal. 4. illud *vt quid diligitis vanitatem &c.* aliter ſit in hebręo. Reſp. legit Diuus Hieronymus. *Vſquequo Inclyti mei ignominioſè diligitis vanitatem, quærentes mendacium? ſemper*. Sed quid negotij faceſſit obiectio, cum dictum ſit editionem vulgatam Pſalterij eſſe LXX; quos etiā diuinitùs tranſtuliſſe, iam diximus? Quanti habita ſit, & pro ſuo modo adhuc habenda editio LXX, voluit oſtendere Deus, ita diſponendo, vt Geneſ. 10. & 11. hebraica non poneret Cainan, atqui LXX vtroque loco ponunt filium Arphaxadi Cainan patrem Sale; ipſumque ponit etiam Diuus Lucas cap. 3. in genealogia Saluatoris.

Sextò impudentiori temeritate Oſiander ſugillat illud Michęę. 5. *& tu Bethlehem Ephrata paruulus es*; ac prętendit, legendum *parum*. At nedum iſte vecors opponitſe textui Gręco, Chaldeo, & Diuo Hieronymo; ſed ipſi Euangeliſtę Matthęo, qui cap. 2. citat eodem modo, *nequaquam minima es* &c. At dices; eſt contradictio, hoc loco negare minimam, & ibī aſſerere paruulam. Reſp. non aſſeritur paruula; nam interrogatiuè intelligitur Michęas, inquit Bellar. vel Diuus Matthęus intendit exponere, quomodo Bethlehem eſſet minima quidem, & maxima; vtique minima ambitu murorum, ſed nequaquam minima decore, quod foret Meſſiæ patria. Septimò Kemnitius expendit illud Mat. 9. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores*, & notat deeſſe, *ad pœnitentiam*. Reſp. licèt ita ſit in Græco, videtur

tur potiùs addita ab aliquo amanuenſe; nam Hiero. in Commentario eam particulam non legit. Cęterum eſt hæc hęretici cenſura puerilis;nam ipſum quidem, ſiuè adſit, ſiue deſit, ſubintelligitur.

Octauò Caluin. carpit illud Rom.1. *qui prædeſtinatus eſt filius Dei*;& contendit legendum *declaratus*. Reſp. ibi verbum græcum eſt definiendi, vt ibi Act. 2. legitur, *Hunc definito Conſilio &c.* adeoque decretum indicat, ſicque decretum æternum in materia Gratię optimè dicitur prędeſtinatio. Nonò Eraſmus,Valla, & alij repręhendunt illud Rom.1. *cum Iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt*; tum quia in Græco non eſt, tum quia repugnat contradictoriè, cognoſcere & non intelligere. Reſp. Varia eſt lectio in Gręcis; eumque textum ita legunt Cyprian. l. 1. epiſt. 4. Ambroſ. & alij, nec eſt contradictio, cognoſcere ſub vna ratione, & non intelligere illud idem ſub alia. Cognoſcebant rectum, & voluntariè cęcati non intelligebant, ſe debere amplecti rectum; vel non intelligebant, ſimul ſtare non poſſe virtutem cum vitijs; quod vtique ethnici vellent. Decimò calumniatur Kemnitius, nos Rom. 11. abraſiſſe poſt ea verba *Si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia non eſt gratia*, hęc ſequentia verba; *Si autem ex operibus, non amplius eſt gratia, alioquin opus iam non eſt opus*. Reſp. Nec Origenes, nec Chryſoſtomus, aut alij legunt illa, ſed Theophilatus, de quo forte eſt ea ſententia addita textui Græco. Cæterum nulla eſt fraudis ſuſpicio, cum ſimilia illis legantur in vulgata.

Vndecimò Kemnitius carpit, quod Epheſ. 6. legamus, *in omnibus perfecti ſtare*, cum ſit legendum *perfectis*. Reſp. idem prorſus eſt ſenſus, nam refertur illud *perfecti* ad illud *in omnibus*. Duodecimò idem notat, quod heb. 9. legamus *ad multorum exhaurienda peccata*, & legendum ſit *auferenda*. Reſp. Verbum Gręcum ſonat auferre, ſurſum trahendo, idque eſt exhaurire. Duodecimò idem vbi heb. 13. legimus, *talibus hoſtijs promeretur Deus*, carpit eam vocem *promeretur*, quod intruſa ſit ad perſuadendum dogma de merito. Reſp. Græcè eſt, *delectatur*;& planè mereri eſt rem placitam acceptanti facere. Hucuſque ſatis; demirari ſupereſt Diuinæ Prouidentiæ arcanum, quæ malitiam hæreticorum trahit in ſeruitium Eccleſiæ. Quod enim præclarius eſſe poteſt argumentum pro illibata verſione vulgata; quam videre hoſtes adeo perſpicaces, & minutiſſima quædam trutinantes nil potuiſſe obijcere deſtructiuum pietatis, & Religionis, nullum errorem Biblijs commixtum; nil fętorem euaporans corruptelæ, & nouitatis? Profectò ſicut Hebræi ſunt teſtes, & baiuli veteris teſtamenti; quo patet Fidelibus, non eſſe à nobis confictas Sacras litteras, in quibus clariſſimè adumbratur Chriſtus, & Eccleſia; ita hæretici ſunt ſtratores; & vias complanant, vt euidenter pateat, nullam in Verſione Scripturarum poſſe Diuo Hieronymo, & Eccleſiæ Chatolicæ fraudem exprobrari. At verò quot loca hæretici corruperint in Scripturis, oſtendit noſter Feuardentius in Theomachia.

Quær. 15. Vnde prouenerit varietas editionum in transferendo Sacros

Digitized by Google

libros. Reſp. Quia duplex eſt modus interpretandi; alius de verbo ad verbum, alius verò per ſententiæ ſenſum; id patet fieri poſſe per plura vel pauciora verba, adeòque ex hoc capite varietatem eſſe in tranſlationibus. At in vtroque modo interpretandi contingit varietas ex triplici capite reperto in vtraque lingua; nimirum ex æquiuocatione, ſynonymia, & defectu vocabulorum; de quibus aliqua ponam exempla. Omitto interim agere de idiotiſmis reliquis, qui proprium petunt examen.

De Aequiuocis nemo ignorat, multa eſſe in latina lingua; ſed hic notandum, ijs multo magis abundare hebræam, de qua in præſenti negotio ita Diuus Hieronymus adu. Ruffin. *Silua eſt apud Hebræos ambiguorum nominum, atque verborum; quæ res diuerſæ interpretationi materiam præbuit; dum vnuſquiſque inter dubia, quod ſibi conuenientius videtur, hoc transfert.* Enimverò habent Hebræi voces matrices, ſeu radices mille viginti duas, quot nobis e Firmamento rutilant ſydera oculis conſpicua. Ob hanc verborum paucitatem oportet, diuerſa per eamdem vocem æquiuocâ ſignificare. Hinc illa triplex lectio, *apprahendite diſciplinam, oſculamini filium, adorate purè*, ex hoc æquiuoco *naſcu Bar*; de quo ſuperiùs dictum eſt. Alia de æquiuocis Biblicis aliàs dicemus.

De Synonymis aliquid addendum. Aliquando ſunt Synonyma perſonarum nomina propria, videlicet idem eſt multinomius, vt Sara eadem eſt Ieſca, Eſther Ediſſa, Iethro Raguel, Iob Iobab, &c. Vbi nota, quod in hebræo ipſa nomina propria ſunt & appellatiua, v. g. Adam Homo, Noe Requies, Abraham Pater multorum; Bar Iona Filius Columbæ &c. Quapropter quandoque etiam diuerſæ linguæ appellatiuis nominibus ſignificant eamdem perſonam, idque appellatione non eadem, vt latinè Aſſuerus eſt merè proprium, at hebraicè Aſchaſuerus ſignificat Magnum caput, vel Magnum Capitaneum, idemq; Rex Aſſuerus dicitur perſicè Xerſes, ideſt bellator, vel Arta Xerſes, hoc eſt magnus bellator, teſte Herodoto, græcè autem Oxiares, ideſt acer Mars.

Quoniam ergo nomina propria in hebræo ſunt appellatiua, aliquando vnus interpres accepit vt proprium, alius autem vt appellatiuum; & inde eſt in tranſlationibus varietas, atq; etiam non parua obſcuritas; v. g. puteorum nomina appellatiua ponuntur in vulgata, at hebraicè ſunt propria, Gen. 26. calumnia *Eſec*, inimicitiæ *Sitna*, latitudo *Rohobot*, Abundantia *Sabea*. Ita Oſee 1. v. 6. *abſque miſericordia* eſt nomen proprium *Lorachuma*; & ibidem v. 9. *non populus meus* eſt proprium *Loammi*. Ita Sopho 2. ſpecioſa ſignificat Niniuem. Ita Mich. 1. nomina Vrbium, *puluerem, pulchra, amaritudines, mendacium* ſunt hebraicè propria, *Aphra, Sapir, Maroth, Aczib*. Ita 2. Re. 8. *frænum tributi* poterat poni vt nomen proprium *Metegamma*, eſtque agnomen vrbis Geth. Ita 1. Paral. 4. *qui ſtare fecit ſolem, viriquę mendacij, & ſecurus, & incendens* in hebræo ſunt nomina propria, *Ioachim, & Viri Zosba, & Ioas & Saraph*. Ita Prou. 3. *Verba congregantis, filij vomentis* poterat verti *Verba Agur filij IaKe*. Ita Iob 42. v. 14. *Diem, Caſſiam*;

Cornu-

Digitized by Google

Cornuſtibij intellige arabica nomina propria id nobis referentia.

De Vocum denique defectu dicamus, ob quem alius ab alio interprete differt. Sunt aliquæ res in Oriente, quas non habemus, ideoque nec habemus earum nomina; indeque eſt, vt diuerſimodè tranſlatores idem verterint; v. g. arbor *Sethim* naſcitur in ſola Arabia; ac teſte Diuo Hieronymo in 3. Ioel eſt ſimilis ſpinæ albæ quo ad folia, atque colorem, ſed non quo ad magnitudinem; quippe Sethim eſt arbor,de qua fiant latiſſima tabulata. Cum ergo ſpecies iſta arboris lateat Occidentales, variè eam interpretati ſunt; atque ita in Iſaiæ 41. v. 19. Diuus Hieronymus legit ſpinam, LXX autem Buxum, & alibi eamdem vertunt Lentiſcum; paſſim autem circumloquuntur legendo *ligna imputribilia*. Ita *Scaphan* eſt animalculum, muris & vrſi habens ſimilitudinem,vt ait Diuus Hieronymus, eſtq; ericio maius, cauernis petrarum, & terræ foueis aſſuetum; pro quo Diuus Hieronymus, & LXX ponunt leu. 11. *Cherogryllum*, ideſt rupium porcellum, Italis porcellum ſpinoſum; atqui pſal. 103. Erinacium; & Prou. 30. Leporem. Rabbini, & hebraizantes putant,eſſe Cuniculum. Forſitan autem magis propriè illud eſt, quod Itali Schiriattum vocant, & ſolet caſſidi rotatili includi; eſt quippè ſimile vrſo, nam erectus comedit manibus applicans ori cibum; & ſimile muri corrodens obuia quæque.

Et vt multa omittam, hebraica vox *KiKaion* plantam ſignificat, nobis ignotam, at in Paleſtina creberrimam, genus virgulti, vel arbuſculæ habentis lata folia in modum pampini, & denſam vmbram, ac ſuo trunco inſidentis. Nominatur in textu hebraico Ionæ 4. v. 6. Potuiſſet legi *præparauit Dominus Deus KiKaion*; ſed quid intelligeremus? fortè montes Beotiæ, vel beſtias Indiæ, inquit Diuus Hieronymus,confingeremus. Cum ergo eius rei vocabulo careamus, poſuerunt LXX cucurbitam, at Aquila, & alij interpretes hederam; cum quibus & Diuus Hieronymus; fuitque id cauſa tumultus in Africa, de quo dixi quæſt. 2. & legi poteſt epiſtola Diui Hieronymi ad Aug. quæ eſt 89. vbi & concludit, *Si KiKaion transferre voluiſſem, nullus intelligeret; ſi cucurbitam, id dicerem, quod in hebraico non habetur; Hederam poſui, vt cæteris interpretibus conſentirem.* Et quidem optimè, quia ſimilior eſt planta hęc hederę, vtpote ſolis folijs fœcunda. Demum venit variatio ex varia lectura hebraica, v. g. Ieræ. 3. *Tu fornicata es cum amatoribus*, LXX cum *paſtoribus*; nam heb. iiſdem litteris eſt *Reim* amatores, & *Roim* paſtores, vt notat Hieron. epiſt. 125.

OCTAVVM EXAMEN.

De Senſibus Sacræ Scripturæ.

QVær. An Sacra Scriptura habeat ſenſum multiplicem, ideſt ſignificationem litteralem verborum, & ſpiritualem rerum verbis expreſſarum.

rum . Reſp. affirmatiuè cum Diuo Tho.par.1.qu.1. art.10. Sco.qu.2. prol. eſtque aſſertio omnium Sanctorum Patrum. Immo etiam videtur eſſe de Fide, vt cenſet Molina , quippè in ipſa Scriptura habetur vſus myſtici , ſeù ſpiritualis ſenſus ; v.g.quod Ionas in ventre ceti fuerit figura Chriſti , ipſe Chriſtus ait Matth.11. quod item ſerpens æneus Moſis fuerit vmbra Crucifixi Saluatoris,docet idem Io.3. quod duo filij Abrahæ,videlicet Iſmael, & Iſaac fuerint allegoria duorum populorum profitentium Dei legem,nempè Iudæi,& Chriſtiani,oſtendit Paulus Galat.4.addens, *quæ ſunt per allegoriam dicta*. Idem quoque 1.Cor.10.afferens multas veteris Teſtamẽti hiſtorias de nube,mari, manna, aqua, petra, ſubdit; *Hæc in figura facta ſunt noſtri* : Idcirco in Apocalypſi cap.5. exhibetur liber ſcriptus *intus* , *&* *foris* , de quo Diuus Hier.in 2.Ezech. *ſcriptus foris in hiſtoria litteræ, intus in allegoria ſpirituali* ; eſtque notandum ipſius monitum ad Paulin.ep.13. *Totum quod legimus in Diuinis libris , nitet quidem , & fulget etiam in cortice , ſed dulcius in medulla eſt . Qui edere vult nucleum , frangat nucem .*

Quær.2. quot ſunt ſenſus Sacræ Scripturæ . Reſp.Prima diuiſio , & Catholicis omnibus in confeſſo,habet duos prænotatos, litteralem , & myſticum , ſeù ſpiritualem ; at myſticus ſubdiuiditur, idque diuerſimodè. Communis nunc Theologorum diſtributio , vt habet Diuus Bonauentura in prol.tenet tres ſenſus myſticos , ita vt quatuor hi ſint ſcripturæ ſenſus , Litteralis , Allegoricus, Tropologicus , aliàs moralis, & Anagogicus , quem Diuus Hier. in fine ep.ad Edib.vocat ſpiritualem theoriam . Quatuor ea membra exprimit noſter Lyranus eo diſticho .

Littera geſta docet , quid credas Allegoria ,
Tropologia quid agas, quid ſperes Anagogia .

Videlicèt ſenſus litteralis eſt ipſa veritas hiſtoriæ, ſeu res ipſa ſignificata per vocem . Quoniam autem ſenſus myſticus eſt, qui ſignificatur per ipſam rem litteralitèr ſignificatam ; ſi hoc ſecundò ſignificatum ſpectet ad Eccleſiam Militantem, vt veritas credenda , puta de Chriſto Rectore Eccleſiæ, de Sacramentis &c. eſt ſenſus Allegoricus ; ſin autem ad Eccleſiam Militantem, vt actio exercenda, aut vitanda , eſt ſenſus Tropologicus , ſeù moralis; ſi denique ſpectet ad Eccleſiam Triumphantem , puta de finali Iudicio, de Beatitudine , aut damnatione , de Angelicis Hierarchijs &c. eſt ſenſus anagogicus .

Exemplum quadruplicis ſenſus profert Lyranus in prol. quod eſt deſumptum ex Caſſiano collat.14.cap.4.Ieruſalem litteraliter eſt Vrbs Iudæ; Allegoricè eſt Eccleſia Chriſti in hoc mundo;Tropologicè eſt anima fidelis; Anagogicè Aeterna Patria Cœleſtis . Ita dum Geneſ. 2. lego quatuor fluuios Paradiſi, debeo primùm intelligere litteraliter, fuiſſe inde erumpentes aquas per quatuor alueos ; at poſſum accipere Paradiſum Eccleſiam Catholicam , in qua lignum vitæ Sacroſancta Euchariſtia , & quatuor fluuij quatuor Euangelia. Item Tropologicè Paradiſum animam Chriſtianam,in qua lignum vitæ Gratia ſanctificans , & quatuor fluuij quatuor Virtutes

Car-

Digitized by Google

Cardinales, Prudentia, Iuſtitia, Temperantia, Fortitudo. Item Anagogicè Paradiſum hominem poſt reſurrectionem; in quo lignum vitæ viſio, & fruitio Dei, quatuor autem fluuij quatuor dotes corporis beatifici, Claritas, Agilitas, Subtilitas, Impaſſibilitas.

Quær.3. An ſenſus ſpiritualis fundatus in litterali ſit intentus à Spiritu Sancto. Reſp. affirmatiuè, iuxta dicta; nam Deus v.g. ordinauit Moyſi, ſerpentem æneum erigere contra ſerpentum morſus; quia volebat, vt Chriſtiani legentes hiſtoriam iſtam conſiderarent pro eo tempore veluti delineamenta Chriſti exaltati in Cruce contra morſum ſerpentis ſeductoris; quare ait Diuus Paulus 1.Cor.10. *Hæc omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram*. Hæc dum ſcribo, experior quod dolebat Hieronymus de irrepentibus mendis. In Biblia Lugduni 1680. ſex tomis paruis diſtributa per errorem eſt *ad corruptionem* pro *ad correptionem*. Numquid culpandus interpres? minimè, ſed typographus, qui etiam non ſemel alibi dormitauit. Quoad propoſitum autem; neque Hebræi negare poſſunt, ſenſum myſticum eſſe legitimum; nam & Philo librum edidit de Legis Allegorijs; & ex ipſa ſcriptura patet, Deum figuratiuè præcepiſſe. Exempli gratia, vbi Leuit.16. Deus iubet, ſuper caprum emiſſarium confiteatur Sacerdos peccata Iſraelitarum, poſtea ille hircus emittatur in deſertum; ea emiſſio figurabat ablationem culparum, de qua ſubditur ibidem; *in hac die expiatio erit veſtri &c.* Et profectò niſi ad myſteria referantur illi tot ritus à Deo inſtituti, fruſtranei fuiſſent, ne dicamus ridiculi.

At dices; ſi admittendus eſt ſenſus ſpiritualis, poterit quilibet de ſuo cerebro interpretari ſcripturam, & tamquam de intentione Spiritus Sancti. Reſp. non ita eſt; nam vel interpretatio myſtica eſt in ipſa ſcriptura, vt vbi Baptiſmus 1.Pet.3. dicitur figuratus in Arca Noè; vel eſt conformis doctrinæ alijs in locis datæ in ſcriptura, & hoc modo alegorizant Sancti Patres; quamobrem notat D. Aug. l. de Doct. Chriſt. nil occultè alicubi à ſcriptura tradi, quod non alibi clarè proponatur; adeoque veritas litteralis ſuſtentat intelligentiam myſticam.

Quær.4. Quotuplex ſit ſenſus litteralis. Reſp. duplex, videlicet hiſtorialis, & metaphoricus, ſeu parabolicus. Hiſtorialis eſt, quando verba retinent ibi eumdem ſenſum, quem habent vſualiter in modo communi loquendi, v.g. ſi nominatur arbor, intelligatur propriè planta germinans in terra; & hoc modo contra Origenem accipitur de veris arboribus, quod ſcribitur Gen.2. *plantauerat Dominus Deus Paradiſum voluptatis*. Senſus autem litteralis metaphoricus eſt, quando non propriè, ſed ſimilitudinariè accipienda ſtatim primò ſunt verba; vt ſi per arborem non arbor, ſed v.g. homo accipiendus ſit. Ita vbi Iudic.9. ait Ioatham; *Ierunt ligna, vt vngerent ſuper ſe regem &c.* Etenim ſub arborum narratiua primò verum non eſt quid ſpectans ad arbores, ſed ad homines. Hoc modo intelliguntur omnes metaphoræ in Sacra Scriptura, vt cum dicitur Chriſtus Agnus, Leo, Petra &c. Tunc enim, quando vox eſt prædicatum propriè diſconueniens ſubiecto,

acci-

Google

accipienda eſt litteraliter metaphoricè, non litteraliter hiſtoricè. Differt autem hic ſenſus litteralis metaphoricus à ſenſu allegorico, aut alio myſtico, quia ſenſus myſticus eſt ſecundarius, & ſupponit litteralem hiſtoricum, in quo fundetur; at metaphoricus non ſupponit hiſtoricum, ſed ipſe eſt metaphoricè hiſtoricus, ſeu ſub impropria, & figurata locutione ſtatim primò exhibet veritatem, quam habet fundatam in proportione faciente propoſitionem veram, quæ alioqui eſſet falſa. Nam ſi dico; Chriſtus eſt agnus, in tantum hæc eſt vera, quatenus in agno eſt manſueto, & in Chriſto eſt humana manſuetudo; & planè iſtud ſignifico, vbi dico, Chriſtus eſt Agnus, ideſt Chriſtus eſt manſuetus. Cæterum iſtud ſolum addo; parabolas omnes, & ænigmata ſcripturæ habere ſenſum litteralem metaphoricum. Ita dum ait Chriſtus Matth.10.de Ioanne, *ipſe eſt Elias*, de Beatitudine Luc.22. *vt edatis, & bibatis*; quæ quidem hiſtoricè non ſubſiſtunt, ſed metaphoricè; & huiuſmodi ſunt innumerabilia in Sacra Scriptura tota. Sic dicitur deut.4.& Heb.12.*Deus ignis conſumens*.

Quær.5.An ſub iiſdem Sacræ Scripturæ verbis poſſit eſſe multiplex ſenſus litteralis, ſeu hiſtoricus, ſeu metaphoricus. Reſp. affirmatiuè cum D.Aug.12.confeſ.18.19.20.D.Tho.par.1.qu.1. art.10.& communi contra Michaelem noſtrum de Medina l.1. de Fide. Et quidem exemplis res eſt manifeſta; quorum aliqua pono. Primò; illud Iſa.53.*Generationem eius quis enarrabit?* exponitur à Sanctis Patribus ad litteram, tum de Verbi generatione æterna, tum de Chriſti generatione temporali. Secundò illud Iſa. ibid. *Verè languores noſtros ipſe tulit*, Diuus Petrus ep.1.cap.2.accipit de ſalute data animabus, *peccata noſtra pertulit in corpore ſuo*, *cuius liuore ſanati ſumus*; at Diuus Matthæus c.8.de ſanitate data corporibus, *omnes malè habentes curauit, vt adimpleretur,quod dictũ eſt per Iſaiam &c.*Tertiò;illud Pſ.2. *Ego hodie genui te* accipitur à Paulo heb.1. de generatione Verbi æterna, *cui Angelorum dixit, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Item ab eodem Heb.5.de collatione æterni Sacerdotij Chriſto, *Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret; ſed qui locutus eſt ad eum dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Item ab eodem Act.13. de reſuſcitatione à ſepulchro; *Reſuſcitans Ieſum, ſicut in Pſalmo ſcriptum eſt, Filius meus es tu; ego hodie genui te*. Demum ab Eccleſia accipitur de generatione Chriſti temporali, vnde in Miſſa Natiuitatis aſſumitur in Introitum *Dominus dixit ad me Filius meus es tu, ego hodie genui te*.

Dices cum Medina. Ergo tollitur ſcripturæ firmitas; neque enim licebit ſcire, quid ea velit ſignificare, ſi plura diuerſa primò ſignificat. Reſp.Negando ſequelam; neque enim ſignificat diſiunctiuè, & ſub incertitudine, vel hoc, vel illud; ſed certò, & coniunctiuè, hoc atque illud. At inſtabis; nimia erit libertas, accipiendi ſcripturas ad proprium ingenium cuiuſque, & vſurpare veluti prolatas eo modo in ſenſu litterali. Reſp. Non eſt ita, ſiquidem non pro libito, ac temerè, ſed cum ratione in dubijs procedendum eſt; ac tantum erit pondus aſſertionis, quanta cauſa erit aſſerendi;

v. g.

Google

v.g. Apoc. 7. Angelus apparet ab ortu Solis habens ſignum Dei viui. Quid ſignificat ad litteram? Sancti Patres communiter accipiunt de Chriſto; Liranus, & Aureolus, ac Georgius Ederus de Conſtantino Magno. Vtrumque habet pondus opinionis, vtpotè ab Eccleſia non iudicatum, & in Scriptura non expreſſum; & vtraque opinio ſoli nititur authoritati, ac tantę eſt firmitatis vna, quanti valet conſenſus Patrum; atque altera, quanti penditur ſenſus poſteriorum ſcripturiſtarum.

At addemus cum Diuo Bernardino, & Diuo Bonauentura, illam fuiſſe prophetiam ad litteram de Seraphico P. S. Franciſco. Hæc porrò aſſertio tantum ponderat, quantum priuata reuelatio diuinitùs facta, & à Sancto ipſo Bonauentura relata in prol. legen. Ita ſi velis dicere, prophetiam Iacob. Gen. 49. *Fiat Dan coluber in via &c.* fuiſſe litteraliter, tum de Samſone, tam de Antichriſto, aderunt fundamenta, quæ refert Cornelius à lap. in Apoc. Ita illud ibidem Gen. 49. *Beniamin lupus rapax &c.* ait Diuus Auguſt. fuiſſe prophetiam de Saulo vertendo in Paulum.

Quær. 6. An detur vllus ſcripturæ locus, non habens litteralem ſenſum, ſed ſolum ſpiritualem, ſeu myſticum, Reſp. negatiuè cum Diuo Tho. p. p. qu. 102. ar. 1. contra Liran. prol. 3. & Zumel p. p. qu. 1. ar. 7. Siquidem vbique eſt illa veritas, quæ primò intenta eſt à Deo, vel litteraliter hiſtoricè, vel litteraliter metaphoricè; & fortaſſe Lyranus conſentit, ſed litteralem metaphoricum apellat myſticum. Ac profectò dici poteſt myſticus, ideſt ſecretus; plerumque etenim latet illud determinatum primò intentum, vt videre eſt in Cantico Canticorum, & Apocalypſi. Cæterum aliquo modo ſemper eſt præſupponendus myſtico propriè dicto ſenſus litteralis; vnde Diuus Hieronymus in Abdiam; *In interpretatione prophetica debemus ordinem noſtrum ſequi; vt primum hiſtoriæ fundamenta iaciamus; deinde ſi poſſimus, excelſas turres, & tectorum culmina ſuberigamus.*

Dices. Primò intentus eſt ſenſus myſticus, adeòque nil curandum de litterali; iuxta illud 2. Cor. 3. *Littera occidit, ſpiritus autem viuificat.* Reſp. in nouo Teſtamento ipſa littera eſt ſpiritus, quippe myſticè velabatur ſub littera veteris Teſtamenti; adeoque in veteri erat quidem primò intentus ſenſus ſpiritualis primitate perfectionis, non autem primitate conſiderationis; quia niſi cognoſcas ſignificatum vocis, non potes cognoſcere myſterium ſignificati. Quod dicitur, *littera occidit* autem ſenſus eſt duplex, tum quia materialis obſeruantia legalium Moſaicorum præſcindendo à Fide in Chriſtum venturum occidebat negatiuè, ideſt non viuificabat animas; nam abſque Chriſti merito non eſt in homine meritum; tum etiam quia poſt prædicatum Euangelium ea Moſaica occidunt poſitiuè, vtpotè nedum mortua, ſed mortifera. Non ergo ſenſus eſt, vel de littera Noui Teſtamenti, vel de littera etiam Veteris quoad intelligere, ſed de hac quoad obſeruare legaliter, & facto exercere.

Quær. 7. An ex ſenſu Myſtico ſit efficax probatio contra hæreticum Reſp. Quamuis videatur affirmare Diuus Tho. prp. qu. 1. ar. 10. & alij id ſequantur,

tur; potiùs tamen dico cum Seraphino à Porrecta p. p. ib. & Molina ibid. ac Salmerone prol. 19. quod ſolus ſenſus myſticus abſque vllo fulcro, vel ſcripturæ litteraliter claræ, vel traditionis, aut deciſionis Eccleſiaſticæ eſt debilis, & inſufficiens; nam ſemper liberum erit aduerſario dicere, expoſitionem eſſe ingenioſam, non autem veram. Hinc D. Iren. l. 1. cap. 1. & D. Epiph. hær. 31. irrident hæreticos Valentinianos, qui ſuos probabant errores per ſcripturas myſticè ab ipſis explicatas. Et quidem ſi diſputatur de Fide, iam habetur, vel expreſſa ſcriptura in ſenſu Eccleſiæ, vel traditio, vel Concilij definitio; adeoque addi vtique poteſt, & ſcriptura myſticè expoſita, at non erit talis ratio conuincens, ſed ea erit rationis augmentum, ſeu ornamentum.

Dices cum Sylueira Reſol. 2. qu. 4. Paulus 1. Cor. 9. probat, danda ſtipendia Miniſtris Eccleſiæ ex illo Deut. 26. *Non alligabis os boui trituranti.* Idem Hæb. 1. probat Chriſtum Dei filium ex eo dicto de Salomone 2. Re. 7. *Ego ero illi in Patrem*. Petrus epiſt. 1. cap. 3. probat Baptiſmum ſaluare ex ſimilitudine cum Arca Noë. Demum Eccleſia canit, *Rubum quem viderat Moyſes incombuſtum, conſeruatam agnouimus tuam laudabilem Virginitatem &c.* adeoque probat id per illam typicam figuram. Reſp. Iſtæ non ſunt probationes, ſed applicationes figurales; & ſolum conuincunt, talia fuiſſe primitùs adumbrata. Cęterū ſupponitur efficax probatio aliunde; puta ex naturali iuſtitia, & ritu veterum Sacerdotum morali, & non cæremoniali, alendos Dei miniſtros; ex Scriptura Euangelij, Chriſtum eſſe Deum Verbum, & Baptiſmum eſſe ſalutiferum; ex traditione Eccleſiæ Mariam eſſe ſemper Virginem. Ita dicito de alijs.

Quær. 8. An quilibet Scripturæ locus præter ſenſum, ſiue hiſtoricè, ſiue metaphoricè litteralem, habeat omnes illos tres myſticos; & quinam ſit nobilior, litteralis ne, an myſticus. Reſp. quoad primum negatiuè cum Diuo Aug. qu. 2. in Geneſ. dicente, in quibuſdam locis quærendum ſolum ſenſum litteralem; & 17. Ciu. 3. *multum audere, qui prorſus omnia ſignificationibus allegoricis inuoluta eſſe contendunt*. Et quidem illud Mat. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* non videtur poſſe habere aliū ſenſum, quam litteralem. Quoad ſecundum; Sylueira cum Vaſque cedit primatum ſenſui litterali, alij autem Myſtico; illi ideo quia litteralis eſt fundamentum; iſti quia myſticus eſt nucleus intra rudem corticem clauſus. Et vtique ita puto nobiliorem myſticum veteris teſtamenti, non verò noui; nam de veteri ait Paulus, *littera occidit* oportebat enim, vt illi veteres crederent myſteria ſub cæremoniarum velaminibus tecta, ad hoc vt illis contingeret illud *ſpiritus autem viuificat*.

Quær. 9. An pręter illos enumeratos quatuor ſenſus admittendus ſit ſenſus accomodatitius. Reſp. affirmatiuè; ſic enim ſepiſſimè facit Eccleſia; vt dum Virgini applicat Scripturas de Aeterna Sapientia agentes; v.g. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum &c.* Ita & cuilibet Sancto Confeſſori applicat illud Sap. 10. dictum de Patriarcha Iacob, *Iuſtum deduxit per vias*

rectas,

rectas; & oſtendit illi Regnum Dei &c. videlicet Gen.28.quando vidit Cœleſtem Scalam. Ita Sanctis Martyribus Ioanni, & Paulo illud Apocal. 11. *Iſti ſunt duæ oliuæ &c.* quod communiter de Enoch, & Elia interpretamur. Huiuſmodi ſunt innumera; interim eſt notandum duplex monitum in ſcripturarum accommodatione. Primum, ne obtrudatur ſenſus accommodatitius tamquam litteralis; contra quem abuſum Diuus Hieron. ad Paulin. epiſt. 103. *Quidquid dixerint, hoc legem Dei putant; nec ſcire dignantur, quid Apoſtoli, quid Prophetæ ſenſerint, ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia*. Alterum, ne ſcurriliter, aut ridiculè applicetur ſcriptura; contra quem errorem habet D. Tho. 2.2. qu.168. art.2. ad 1. fieri iniuriam Verbo Dei; vt etiam docet Concil. Trid. ſeſs. 4. vbi de vſu librorum; adeòque peccant irreuerentia prædicatores, ſi quando ſcurriliter adhibeant Sacram Scripturam; idque tunc eſt, cum inde oboritur vilipendium Sacrorum Verborum. Quid autem dicemus de impietate hæreticorum? Tanta fuere audacia Lutherus, & Caluinus; vt illud Apoc. 12. *Michael & Angeli eius* ſibi ipſis adſcriberent. Eiuſmodi ergo ſint applicationes ſcripturæ, vt à veritate rei non diſcordent, ſed analogiam realem habeant.

Quær. 10. Qua regula dignoſcendus ſit verus ſenſus litteralis Scripturæ. Reſp. Primò ſi eſt declaratus diffinitione Eccleſiæ, v. g. illud Io.14. *Pater maior me eſt*, declaratur in Concilio Nicæno, intelligi de Chriſto, non ſecundum totum quod eſt in Chriſto, neque ſecundum perſonam, quæ eſt Chriſtus, ſed ſecundum naturam humanam, quæ eſt in Chriſto cum natura Diuina per vnionem hypoſtaticam. Secundò ſi eſt conformis alteri ſcripturę claræ in ſuo litterali; v. g. illud Marc. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit*, patet eſſe intelligendum de credere per fidem, quæ per charitatem operatur; ſic enim conuincit clariſſimus textus Iaco. 2. *Fides ſine operibus mortua eſt*. Tertiò ſi eſt expoſitio communis Sanctorum Patrum, v.g. illud Iſa. 14. *Quomodo cecidiſti de Cœlo Lucifer?* quod dicitur ibi ad litteram de Rege Babylonis, ſeu Nabucodonoſore, vt ait Diuus Hieronymus; ſeu Balthaſſare eius filio, qui vtique de Cœlo Regiæ potentiæ decidit victus à Cyro, & Dario, Dan. 5. vt ſentit Cyprianus; tamen ad litteram intelligi de caſu præcipiti dæmonis Luciferi, patet ex communi acceptione Sanctorum. Ita Diuus Hieronymus 2: adu. Ioui. poſt allatum eum textum arguit, *ſi altiſſima illa ſublimitas cecidit, quis cadere non poſſit? ſi in Cœlo ruina, quanto magis in terra?*

Quær. 11. An ſenſus litteralis vbique in ſcriptura ſit facilis, & à quolibet perceptibilis. Reſp. Negatiuè; quare claudit his verbis ſuam Prophetiam Oſee cap. 14. *Quis ſapiens, & intelliget iſta?* Vnde & Matth.13. aiuunt Apoſtoli, *Ediſſere nobis parabolam*. Et quidem ſunt multa patentiſſima, vt Io. 1. *Verbum caro factum eſt*; Mar.16. *qui non crediderit, condemnabitur*, & alia huiuſmodi; ſed & in his deſudat explicando Theologus Scholaſticus; & ſunt multo plura omnino ænigmatica, vt Canticum Canticorum, Symbola Prophetarum, Apocalypſis, & ſparſim vbique, de quorum primo con-

ceptu litterali, ſi eſſet euidens, non fierent tot diuerſæ opiniones ſcripturiſtarum. Fatetur illud Summum Auguſtini ingenium epiſt. ad Ianua: cap. 6. *In ipſis Sanctis Scripturis multo plura neſcio, quam ſcio;* & maximus Hieronymus in 4. Ephe. *Quo plus in ſcripturis procedit quis, eo maiores ei occurrunt difficultates.* Ex quo patet quam ſit Anabaptiſtarum nouatorum inſana temeritas, qui fœmellis ipſis explicandas vecordi impetu Scripturas tradunt.

Obſcuritatis in Scriptura multæ ſunt cauſæ. Primò Deus ita volens, Diuinitatis extare teſtimonium in ipſo libro infinitis referto myſterijs. Quem enim dabis alium, in quo tot ſenſus rationabiles, & ad virtutem ſtimulantes claudantur? Iam verò ſi attentè contempleris Sacram Scripturam, fatebere cum Chryſoſt. ho. 18. in Gen. *Qualibet ſyllaba, & apiculus vnicus reconditum habet myſteriorum theſaurum.* His ſimilia dedi ex Diuo Hieronymo in Epiſt. ad Epheſ. & in commate notaſti, vbi diſſerui illud Io. 1. *Quod factum eſt &c.* Exam. præced. qu. 9. Secundò, vt ſuperbi priuentur dulcedine, cuius indignos ſe præbent, iuxta illud Matt. 11. *Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Tertiò vt Fides habeat maius meriti exercitium; vbi enim quid non capis, Fide ignorantiam ſacrificas. Hoc eſt myſticè illud dictum Exo. 12. de Agno integro vorando, nec toto deuorabili; *Si quid reſiduum fuerit, igne comburetis.* Ore Fidei deuoro integrum Agnum myſterij, *caput cum pedibus, & inteſtina;* at quia adhuc manet quidpiam non perceptibile, & ſemper manet reſiduum meæ ignorantiæ, hoc ignis comburat Humilitatis, & Fidei deuotæ; eſt quippe vltra ſatis.

Quær. 12. In quibus conſiſtat difficultas Sacræ Scripturæ. Reſp. In multis. Primò; quia plurimæ ſunt locutiones metaphoricę, cuiuſmodi apud Ezechielem, & paſſim tota Scriptura, vt vbi Chriſtus appellatur, *Vitis, Leo, Agnus &c.* Secundò; quia multæ ſunt apparentes contradictiones, vt vbi Matt. 10. prohibetur delatio virgæ, *neque peram, neque virgam*, at Mar. 6. ſcribitur, *præcepit, ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum.* Quæ contradictio nequit auferri abſque ſtudio; videlicet niſi perceperis, eſſe virgam defenſoriam hebraicè *Schebeth*, quæ prohibetur, vt ſpecies armorum; & virgam viatoriam, baculum peregrini, hebraicè *Miſchan*, quę permittitur. Plurimæ itaque apparent, ſed nulla eſt contradictio ſcripturarum; Tertiò; quia multa videntur caſu aceruata, & ſonantia battologiam, & tamen ordinatiſſimè ſunt; ſed niſi myſterium noueris, caligine obrueris v.g. Ezech. 21, v. 27. *Iniquitatem, iniquitatem, Iniquitatem ponam eam;* non eſt vana replicatio, ſed vehemẽtia aſſertionis infallibilis abſolutè, & pręterea adumbratio Ieroſolymæ ter vaſtandæ, à Nabucodonoſore, Antiocho, Tito Veſpaſiani. Quartò; quia non omnia prædicuntur eodem modo; alia quippè conditionatè, vt illud Ionæ 2. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur;* alia abſolutè, vt illud Iſa. 7. *Ecce Virgo concipiet &c.* Quintò; quia vox eadem non vbique idem ſonat, v. g. Io. 20: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum;* etenim non eodem modo eſt Deus Pater noſter, ac

Pater

Pater vnigeniti ſui Chriſti. Sextò; quia Scriptura de Deo agit per antiopopathon, ſeu more humano, vt ſe nobis accommodet; atqui eo ipſo ingerit difficultates, dum Deo tribuit, quæ Deo repugnant, v. g. Gen. 6. *pænituit, quod hominem feciſſet.* Vbique igitur opus eſt, implorare à Deo lumen. Denique multa obſcuritas venit e phraſibus proprijs ſcripturæ, ſeu ob idiotiſmos linguarum, hebraicæ, & Græcæ.

NONVM EXAMEN.

De Idiotiſmis Sacræ Scripturæ; & de Tropis.

QVær. 1. Quid, & quotuplex ſit idiotiſmus Sacrorum Bibliorum. Reſp. Idiotiſmus idem eſt, quod peculiaritas alicuius linguę in eo differentis ab alijs, v. g. quod in latino ſint verba paſſiui ſoni, & actiuæ ſignificationis, videlicet deponentia, vt *auxilior*, *aſſentior* &c. eſt Idiotiſmus linguę latinę. Sic itaque Sacra Biblia cum ſint, ex partè hebraicè, ex parte græcè primò edita, habent idiotiſmos, ſeu proprietates eorum idiomatū; ex quo etiā capite venit difficultas, vel transferendi in latinum eos libros, vel tranſlatos intelligendi. Diſtinguntur itaque idiotiſmi ex parte linguæ in hebraicos, & græcos; ex parte verò vocum, hebraici diſtinguuntur in negatiuos, & poſitiuos; hi autem in idiotiſmos vocis genericæ, itemq; Nominis, Verbi, & particularum orationis, quæ tranſlatæ de hebræo ingerunt obſtruſum ſenſum. De his ſigillatim dicemus, & addemus poſtmodum de tropicis, ſeu figuratis locutionibus, quæ occurrunt in Sacra Scriptura.

Quær. 2. Qui ſint idiotiſmi hebraici negatiui. Reſp. qui ex eius linguæ ſterilitate proueniunt. Primò carent hebræi declinatione caſuum, habentque nomina indeclinabilia; vndè hebraizando protulit Paulus 2. Cor. 8. v. 23. *ſiue pro Tito, ſiue fratres noſtri*, at ſenſus eſt *pro fratribus noſtris*. Secundò carent præſenti, & imperfecto modi indicatiui; & pro ijs vtuntur pręterito perfecto, v.g. pſal. 115. *Credidi propter quod locutus ſum*, & ſenſus eſt; *credo, ideoque loquor*. Aliquando etiam ſubſtituunt participium, vt 1. Cor. 12. v. 2. *ad ſimulacra euntes*, & ſenſus eſt, *ibatis*. Tertiò carent nomine comparatiuo, cuius loco ponunt ſimplex poſitiuum, vt pſal. 117. *Bonum eſt ſperare in Domino &c.* ideſt *melius eſt*. Vel affirmant maius, & negant minus, vt Oſee 6. v. 6. *Miſericordiam volo, & non Sacrificium*, ideſt *magis, quam Sacrificium*. Ita pſal. 21. *Ego ſum vermis, & non homo*, ideſt *potius vermis, quam homo*. Ita 1. Cor. 3. *Non ego, ſed Gratia Dei mecum*, ideſt *plus Gratia, quam ego*. Ita Matt. 23. *Patrem nolite vocarę ſuper terram*, ideſt credite magis paternè amatorem Deum. Vel ponunt contraria, ad exprimendam comparationem; vt Malac. 1. & Ro. 9. *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui*; ideſt magis dilexi Iacob.

Quartò carent ſuperlatiuo, adeoque exprimunt exceſſum nomine poſi-

tiuo, ſed addendo vocem *Dei*, v.g.*montes Dei*, ideſt maximi montes; *cedri Dei*, ideſt altiſſimæ; *filij Dei* nempè optimi. Vel ſuperlatiuum exprimunt per epitaſim, ideſt per exaggerationem; v.g. pſ.106. *omnem eſcam*, ideſt præſtantiſſimam eſcam; pſ.28.*vniuerſa vanitas*, ideſt maxima vanitas; Eccle.12.v.13.*hoc eſt enim omnis homo*, videlicèt hoc eſt eſſe perfectum hominem, ſeu maximum; 1.Re.4.v.8.*percuſſerunt Aegyptum omni plaga*, ideſt grauiſſima plaga. Vel explicant duplicatione nominis, vt *Sanctum Sanctorum*, ideſt Sanctiſſimum; *Canticum canticorum*, ideſt canticum præſtantiſſimum; *Deus Deorum*, Deus verus Optimus Maximus.

Quær.3. Qui ſint idiotiſmi vocis genericæ. Reſp. ſignificationes diſtinctæ, per vocem confuſam, ſeù ſignificationes particulares per vocem communē, & veluti æquiuocam; v.g. hebraicum *tſinah* eſt nomen commune armorum; & in vulgata variè translatum eſt; Ezech.23.v.24. pro lorica; cap.26.v.8. pro clypeo, cap.28. v.4. pro haſta. Ita hebraicum *tannim* ſignificat monſtrum immanis molis, & vertitur Gen.1. v.21.*cete grandia*, videlicèt acceptum eſt pro balena; & alibi, tum in vulgata, tum apud LXX vertitur differenter, pro dracone, ſirene, fauno, ſtruthiocamelo, vel ironicè paſſere camelo. Ita hebræum *belodach* ſignificat quodlibet durum pellucidum, ideoq; Gen. 2.v.12. ſcribitur bdelium, ac apud LXX carbunculus, & alibi cryſtallus. Ita hebraicum *ela* ſignificat genericè arborem glandiferam, adeoque Diuus Hieron. & LXX vertunt modò quercum, modò ilicem, terebinthum, vel caſtaneam.

Aliquando autem ipſa æquiuocatio translata eſt in latinum, ſeù ex hebraico, ſeù ex greco, v.g. ex hebraico *tſachaqu* ſignificante ludum, tranſlata eſt etiam, in latinum vox ludendi, ſed ęquiuocè nam Gen.21.v.9. *vidit Sara ludentem Iſmael cum Iſaac*, ideſt pugnis aggreſſum, ſeù perſequentem, vt explicat Paulus Gal.4. at verò Exo.32. v.6. *ſurrexerunt ludere*, ideſt tripudiare, vel idolatrare; atqui 2.Re.2. *ſurgant pueri, & ludant*, ideſt duellent contra ſe. Ita in græco *prophetare*, quod propriè ſignificat futura prædicere, eſt tamen æquiuocum, & æquiuocè eſt etiam tranſlatum in latinum de hebręo, & de græco, videlicet 1.Re.10. v.5.*ipſoſque prophetantes*, ideſt laudantes Deum; at 1.Re.18.v.10. *Saul prophetabat* 3.Re.18. *prophetas Baal.* Iere.29. v.8. *non vos ſeducant prophetæ veſtri*: his, & huiuſmodi locis prophetare eſt inſana loqui. Eccli.48.v.14. de Eliſeo, *mortuum prophetauit corpus eius*, ideſt miracula operatum eſt; ibid. cap.49. v.18. de Ioſepho, *oſſa ipſius poſt mortem prophetauerunt*, ideſt prophetiam, ſeù prædirionem confirmarunt 1.Cor.14.v.3. *qui prophetat*, ideſt interpretatur ſcripturas.

Quær. 4. Qui ſint idiotiſmi nominum. Reſp. Varius vſus nominum in Sacra Scriptura. Primò, ſępè appellantur loca nominibus hominum, ad quos ea ſpectant, v.g. Idumæa dicitur Edom, quod nomen eſt Eſau; nomine Iſrael, vel Iacob accipitur populus totus de Iacob deſcendens, vt pſal. 78. *quia comederunt Iacob*; nomine Iudæ Regnum Iudeæ, vel tribus Iuda, vt Iudic. 1.*Iudas aſcendet*; & ſępè alibi nominantur Reges Iuda. Secundò: ſunt

ſunt plurima ſynonyma, nedum perſonarum, ſed & locorum, v.g. Regnum decem tribuum diuiſarum à Regno Iudeæ dicitur, Ephraim, Ioſeph, Samaria, Iſrael, Iacob. Nec vtique caſu, nam dicitur Samaria ob metropolim ſuam; dicitur Ephraim, quia in tribu Ephraim erat ea vrbs; dicitur Ioſeph, quia tribus Ephraim venit de Ioſeph patre; dicitur Iſrael, vel Iacob, quia Regnum hoc potiorem habuit partem populi Iſrael, videlicèt decem tribus. Tertiò; Vrbes, vel Regna humanis appellatiuis nominibus quandoque exprimuntur. v.g. Tyrus *filia maris*, quatenus erat inſula; Ieruſalem *filia Sion*, quia ſita ſub monte Sion; Regnum Iuda dicitur à Ieremia *filia populi mei*, Thren.4.v.3.

Quartò; Scriptura ſolet ſignificare exceſſum per nomen filiationis, v.g. *filius ſuperbiæ* valdè ſuperbus, filius mortis valdè dignus morte, *filia fœminarum* pulcherrima fœmina, *filius lucis* multum illuminatus. Quintò; per replicationem ſignatur multitudo v.g. pſ.32.v.11. *in generatione, & generationem*, ideſt in multas, vel in omnes generationes; pſ.86. *Homo*, & *homo*, ideſt multitudo hominum. Oſee 2. *dicite fratribus veſtris, & ſororibus*, ideſt cunctis Iſraelitis. Sextò; adhibet aliquando nomina myſtica vt Eze. 34. v.23. *ſuſcitabo paſtorem Dauid*, ideſt Chriſtum Meſſiam; 1.Pet.5. *Eccleſia, quæ eſt in Babylone*, videlicèt in Vrbe, quæ eſt caput Monarchiæ terrenæ, in Vrbe Romæ; Apoc.11.v.8. *ciuitatis, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma, & Aegyptus*, vtique ibi indicatur Ieroſolyma. Septimò; nonnunquam Scriptura loquitur paraphraſticè, & per circumlocutionem, vt canem nominat *mingentem ad parietem* 2.Re. 25. & alibi. Octauò; vtitur nominibus per heteroſim, ideſt per alterationem, commutando concreta in abſtracta, v.g. Iſa.60. *ponam viſitationem tuam pacem*, ideſt dabo viſitatores pacificos; 1.Cor.1. *factus eſt nobis iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio*, ideſt Iuſtificator, Sanctificator, Redemptor 2.Cor.5. *facti iuſtitia in Chriſto*, ideſt iuſtificati per Chriſtum. Ita pariter accipitur vox viſionis pro re viſa v.g. *Viſio Iſaiæ*, vel verbum pro re narranda; *Factum eſt verbum Domini &c.* ideſt hæc res contigit à Deo..

Vtitur etiam Scriptura nominibus mythicis, ſeù fabuloſis; non quia probet fabulas; Sed per mimoſim, ſeù imitationem irriſoriam citat; vt vbi nominat, Tiranas, Arcturū, Cocytum &c. Iudith 16. *Nec filij Titan percuſſerunt eum*; Iob.9.v.9. *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas*; Iob.21.v.33. *dulcis fuit glareis Cocyti*; Iob 42.14. *cornu ſtibij* LXX *Amalthea cornu*; Iſa.34. v.14. *occurrent dæmonia onocentauris*. Item vtitur nominibus Symbolicis, vt apud Ieremiam nominatur ira columbæ, & gladius columbæ, vbi per columbam ſubintelliguntur Chaldæi, nempè Babylonij, in quorum militari labaro erat columba, vt in Romanorum erat aquila; fingebant ſiquidem illi, primam Reginam Semiramidem verſam fuiſſe in columbam.

Quær. 5. Qui ſint idiotiſmi Verborum. Reſp. Modus peculiaris vtendi verbis. Primò, aliquando exprimitur actio, & intelligitur ſolum principiū, ſeù exordium actionis, v.g. Hebræi egreſſi dicuntur de Egypto *veſpere* Deut.16.

Deut.16.*noctu* Exod.12.*mane* Num.23.videlicet veſpere præpararunt exitũ, noctu obtinuerunt permiſſionem à Pharaone, & manè egreſſi ſunt. Aliquando è contra capitur inceptio actus pro actu, vt Apoc.3.*incipiam te euomere*, ideſt euomam te. Secundò; ſæpè in verbo facti intelligitur debitum, intentio, aliudue tale v.g.heb.13. *ipſi peruigilant*, ideſt vigilare tenentur; Io: 1. *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, ideſt intendit illuminare, quantum eſt de ſe. Leu.20. *Ego Dominus qui ſanctifico vos*, ideſt iubeo, vt ſancti ſitis; Leuit.13.v.11. *contaminabit eum Sacerdos*, ideſt contaminatum eſſe iudicabit. Ierem.1. *euellas, & deſtruas, & ædifices, & plantes*, ideſt pronuncies, hos ædificandos, illos deſtruendos. Aliquando ex oppoſito, dici, aut dicere, accipitur pro eſſe, vel facere, vt Iſa.7. *vocabitur Emanuel*, ideſt erit Emanuel, videlicèt, in noſtra natura Deus. Iere.4. *loquar iudicia*, ideſt infligam pœnas.

Tertiò;alicubi verba neutra fiunt actiua, vt pſ. 51. *emigrabit te* pro emigrare te faciet. Ionæ 3.*clamauit Rex*, ideſt clamare fecit, Oſeę 8.*ipſi regnauerunt* ideſt Regem conſtituerunt Rom.8. *Spiritus poſtulat* ideſt poſtulare facit 2. Cor.2.*Deus triumphat vos*, ideſt triumphare facit. Quartè; ad emphaſim, nempè ad ſignificandum pluſquam dicatur, geminat verbum participio, vt 1.Re.26. *faciens faciet*; pſ.117. *caſtigans caſtigauit*. Thre.1. *Plorans plorauit*. Ita etiam addendo nomen ſuo verbo deriuatiuo, vt Gen. 2. *Morte morieris*. Idem exaggerandi modus eſt contraponendo oppoſita, vt Iſa.38. *Morieris, & non viues*. Eze.18. *Vita diuet, & non morietur*. Io:1. *Confeſſus eſt, & non negauit*.

Quær.6. Qui ſint idiotiſmi præpoſitionum, & aliarum particularum. Reſp.Vſus particularis earumdem. Primò;præpoſitio *a* idem poteſt valere, ac ante, v.g.Eccl.41. *erubeſcite à patre*, ideſt coram patre. Præpoſitio *ad* poteſt eſſe pro *de*,v.g.2.Re.3.*Dominus locutus eſt ad Dauid*,ideſt de Dauid; Luc. 19. *ait Ieſus ad eum*, ideſt de eo; heb.1. *ad Angelos quidem dicit*, ideſt de Angelis; heb.4. *ad quem nobis ſermo*; ideſt de quo. Præpoſitio *in* poteſt eſſe pro *per*, v.g. Luc.22.*ſi percutimus in gladio*, ideſt per gladium. Secundò; particula *ſi* eſt ſæpè negatiua,v.g. Iudic.5. *ſi apparuerint*, ideſt non apparuerunt;pſ.94.*ſi introibunt*, ideſt non introibunt. Tertiò; particula *autem* aliquando eſt pro, *&, ſed, quia, ideo, ergo*, & aliquando prorſus redundat. Ex oppoſito quandoque eſt *enim* pro *autem*. Quartò; particulę cauſales, *quia*, *propter quod, propterea* aliquando non ſunt cauſales. Quintò demum; particula *donec* non ſemel abſtrahit à termino ponendo,v.g. pſ.109. *donec ponam inimicos tuos &c.* non eſt ſenſus, tunc non ſedebis, ſed *ſede à dextris meis*, & interea ponam &c. ita Mat. 1. *Non cognoſcebat eam, donec peperit*, ideſt Virgo peperit.

Quær. 7. An Scriptura Sacra vtatur Tropis. Reſp.affirmatiuè. Tropus idem ſonat, quod modus figuralis, eſtque tropus orationis extraordinarius loquendi modus. Hiſce abundat Sacra Scriptura. Primò; habet metaphoras crebertimè; eſt autem metaphora translatio vocis à proprio ad impro-

prium,

prium, ſed ſimilitudinarium ſignificatum, v.g. Iſa.11. lupi, ſerpentes, dracones ſunt barbaræ gentes; Calix eſt ſors, ſeù bona, ſeù mala, vtpote ſorbenda, qualiſque contingit, vt pſ.115. *Calicem ſalutaris*, ideſt ſortem ſalutiferam; Eze. 23. *Calice mæroris*, ideſt ſorte funeſta. *Fodere* Oſee 3. ſignificat emere. *Caput canis* 2.Re.3. denotat rem viliſſimam; *adepes frumenti* eſt optimum frumentum; *baculus panis* victus ſuſtentationis; *onus* prophetia ærumnæ; *pactum ſalis* pactum imputribile, ideſt æternum; *funis*, vel *funiculus* poſſeſſio, quippe funibus menſurabantur agri; eſſe *caput*, vel *caudam*, eſſe primum, vel vltimum; *indui* re aliqua, eam firmiter habere; *animam in manibus* habere, vitam exponere; *reuelare aurem*, indicare ſecretum; *ſuſcitare verbum* præſtare promiſſa; *ſuſcitare arcum &c.* adhibere arma. Vaſa dicuntur quælibet inſtrumenta, *vt vaſa mortis* quidquid lethale, *vaſa belli* arma, *vaſa pſalmi* muſicalia inſtrumenta. Huiuſmodi ſunt inter innumeras præcipuę metaphoræ. Eſt autem adnotandum, Scripturam ab vna metaphora ſubinde ad aliã tranſire, vt Zach.3. Chriſtus vocatur *Oriens*, mox idem dicitur *lapis*; Oſee 2. Synagoga dicitur *mulier*, itemque *vinea* Iſa.27. Diabolus dicitur *leuiathan*, ſeù balena, itemque *draco*, & *vectis*.

Secundò; vtitur Scriptura Synechdoche, quæ eſt acceptio partis pro toto, vel è conuerſo. Ita Arabes, Aegyptij, aliaue natio ethnica omnes infideles perſæpè indicat, inquit Diuus Hieron. in 60. Iſaiæ. Ita accipitur caput pro corpore, vel pro vita, anima pro toto homine, vel quandoque pro cadauere, cui anima inſuit, vt Num.9. vbi de immunditia legali *ſuper anima hominis*, ideſt ob cadaueris contactum. Accipitur item materia pro re materiali, vt 2.Re.6. ludere in *lignis*, ideſt inſtrumenta muſica tractare. Ita etiam in numerando ſolent omitti numeri articuli, & ſoli nnmeri pleni ſupputari, v.g. Septuaginta Seniores recenſentur, atqui erant ſeptuaginta duo; & ex oppoſito quandoque creſcit numerus, vt Iudic.9. dicuntur occiſi ſeptuaginta filij Gedeonis, de quo tamen numero excipiendi duo; Abimelec fratrum occiſor, & Ioatham natu minimus, qui euaſit.

Per Synechdochen item accipitur illud Mat.12. *Sicut Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*, participauit quippè tempus mortis Chriſti, ſed non impleuit tres dies, & tres noctes. Item vbi capitur genus pro ſpecie, vt Dan.7. *Tempus, & tempora, & dimidium temporis*, ideſt vnus annus, & duo anni, & ſemiannus, videlicèt, tres anni, & ſemis. Vel è contra ſpecies pro genere, vt pſ.50. *libera me de ſanguinibus*, ideſt de peccatis; atqui propriè ſanguis indicat homicidium. Item vbi de Chriſto dicitur, quod de eius corpore myſtico eſt adimpletum, vt Zac.2. v.8. *miſit me ad gentes*; atqui Apoſtoli ad eos miſſi ſunt. Ita Gen.13. promittitur Abrahæ terra, non illi, ſed poſteris danda.

Tertiò; habet Scriptura Metonymiam, quæ eſt ſumere cauſam pro effectu, & viceuerſa, ita portare peccatum eſt portare pœnas peccati; ita accipitur caro pro concupiſcentia radicata in corpore; ita Mundus pro amatoribus Mundi.

Mundi. Habet Antonomaſiam, quæ eſt excellentia alicuius in aliqua appellatione; ita non ſemel *Fluuius* ſignificat Euphratem, qui futurus erat terminus terræ promiſſæ. Habet Antiphraſim, quæ eſt acceptio ſignificati oppoſiti vocibus, vt Iob.1. *benedic Deo*; 3.Re.21. *Benedixit Naboth Deum*, accipitur benedicere pro maledicere, quæ vox quia horrenda, non ponitur. Ita Deut.22. v.9. *& quæ naſcuntur ex vinea, pariter ſanctificentur*, ideſt polluantur. Habet Catachreſim, quæ eſt abuſio vocis, dum pro alia vſurpatur, vt Mat.9. diffamare eſt famam celebrare; Gen.4. Iubal dicitur Muſicorum *pater*, ideſt author, vel Magiſter; & ita dicitur diabolus pater mendacij; ſunt demum in ſcriptura omnes formæ eloquij.

Quær. 8. Numquid Scriptura Sacra ſit ornata Figuris Rhetoricis. Reſp. affirmatiuè. Quamuis enim alicubi appareat rudis quædam ſimplicitas dicendi; alicubi tamen idioma eius genuinum eſt elegantiſſimum, vt hebraicus textus Iſaiæ teſte Diuo Hieronymo; at præterea ipſa ſimplicitas, eſt eloquentiſſima multiplicitas, quæ ſupra omnem vim Rhetoricam ſuum finem aſſequatur. De hoc Diuus Hieron. ep.103. ad Paulin. *Nolo offendaris in ſcripturis ſanctis ſimplicitate, & quaſi vilitate verborum, quæ de induſtria ſic prolata ſunt, vt ruſticam concionē faciliùs inſtruerent, & in vna, eademque ſententia, aliter doctus, aliter audiret indoctus*. Quis Tullius, aut Demoſthenes id præſtiterit; ſemel loqui, & bis fructuosè percipi? atqui pſ.61. *Semel locutus eſt Deus, duo audiui*, Cæterum ſunt in Sacris Biblijs omnia Rhetoricarum genera figurarum. Figura eſt orationis variandæ modus, ſiue fiat locutione tropica, ſiue naturali. Eſto ſequens enumeratio in exemplum.

Alegoria vtique Regina Figurarum, ſi ſuo oportuno potiatur loco, eſt amplificatio metaphoræ, dum videlicèt conceptus metaphoricus per ſuas circumſtantias dilatatur, vt videre eſt in parabolis Euangelij; v.g. in Seminatore eſt metaphora Doctoris, ſeù Prędicatoris; hanc autem Chriſtus Math.13. longiùs explicat, & per partes ediſſerit. Ita pulcherrimè Paulus Gal.4. explicat allegoriam duorum filiorum Abrahæ.

Adiunctio eſt modus loquendi, cum ad vnum nomen plura verba feruntur; vt crebro Paulus, v.g. Tit.2. *loquere, quæ decent, ſanam doctrinam, Senes vt ſobrij ſint, pudici, prudentes, ſani in Fide, in dilectione, in patientia*.

Agnominatio eſt, quando voces plures ita aſſimilantur mutuò, vt altera alteri alludat; v.g. Mat.16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*.

Antitheſis, quando alterum alteri oppoſitum contraponitur; vt 2.Cor.4. *Maledicimur, & benedicimus; perſecutionem patimur, & ſuſtinemus; blaſphemamur, & obſecramus*.

Apoſtrophe, quando conuertitur de repente ſermo ad aliquē, cui alloqui occurrit; v.g. pſ.4. poſt laudem, & inuocationem Dei, vertit ſe Propheta ad homines mundanos, *Filij hominum vſquequo graui corde &c.* Etiam quandoque fit ad inſenſata, ne dum ad abſentia, vt pſ.113. *Quid eſt tibi mare, quod fugiſti, & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum?*

Com-

Commoratio , quando in eodem argumento diutiùs perſtamus, quippe ſi ſit efficax , non eſt leuiter attingendum . Ita Dauid miſericordiam Dei varijs formis pro ſuo beneficio exaltat pſ.50. *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum &c. amplius laua me ab iniquitate mea , & à peccato meo munda me &c.* quo toto pſalmo artificium eſt ſanè gratioſum pœnitentis per exaggerationem, hinc Diuinæ Miſericordiæ, hinc humanæ miſeriæ .

Conceſſio, quando aliquid contendenti conceditur,vt indè ad hominem validiùs arguatur , & proprium concludatur intentum . Ita Paulus ad Hebræos concedit veteris Teſtamenti prærogatiuas, vt multo maiores exaggeret noui Teſtamenti glorias ; quare cap.9. *Habuit quidem, & prius iuſtificationes &c. Tabernaculum &c. Chriſtus autem aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per amplius , & perfectius Tabernaculum &c.*

Correctio , quando quid ex induſtria quaſi exorbitanter dictum corrigitur , vt validius aſſultet argumentum . Ita Paul.2. Cor.12. poſt enarratas ſuas glorias , quaſi id fuiſſet iactantia , corrigit inquiens ; *Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis*,at repetit vehementiùs bona ſua miniſteria Corinthijs præſtita ; eius quippè intentum eſt , eos firmare in affectu , & credulitate ſuis prædicationibus , quæ videbantur minùs profuiſſe quam par fuiſſet .

Deprecatio , quando quidpiam deprecamur ; vt Rom.12. *Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei , vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem &c.*

Dubitatio , quando ambiguum quid proponitur pro vna parte determinandum, vt Luc.16. *Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem ? fodere non valeo, mendicare erubeſco . Scio quid faciam &c.*

Epiphonema, quando clauduntur probationes acclamatione; vt Eccl. vltimo poſt multipliciter probatum illud *Vanitas vanitatum , & omnia vanitas*, videlicèt, cuncta mundana eſſe vaniſſima, concluditur his denique verbis . *Finem loquendi pariter omnes audiamus ; Deum time , & mandata eius obſerua , hoc eſt enim omnis homo &c.* Ita pſ.106. poſt longam Diuinorum operum narrationem concluditur ; *Quis ſapiens, & cuſtodiet hæc ? & intelliget Miſericordias Domini ?*

Exclamatio, quando prorumpitur in exceſſum; ſeù admirationis, vt Ro. 11. *O altitudo diuitiarum Sapientiæ , & Scientiæ Dei !* ſeù commotionis vt Mat.17. *O generatio incredula, quandiu vos patiar !* ſeù commiſerationis , vt Gal.3. *O inſenſati Galathæ, quis vos faſcinauit &c.*

Gradatio, quando fit progreſſio veluti per gradus ordinatos ſiſtendo replicatione , vt Rom.5. *Tribulatio patientiam operatur , patientia vero probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit &c.*

Hypotypoſis , quando veluti ob oculos poſita res deſcribitur ad viuum ; vt eſt equi deſcriptio Iob. 39. *gloria narium eius terror; terram vngula fodit , exultat audacter, in occurſum pergit armatis,contemnit pauorem,nec cedit gladio.*

Hyperbole, quando in dicendo exceditur,vt 2.Re. 2.à Dauide dicuntur

Saul, & Ionathas *aquilis velociores, leonibus fortiores*. Ita Gen. 41. frumentum comparatur arenæ maris. Ita Io:vlt. Mundus non eſt ſatis capiendis libris de vita Chriſti ſcribendis.

Imprecatio, quando malis mala optantur, vt de hoſtibus Iſraelis ait Moſes Exodi.15. *Irruat ſuper eos fortitudo, & pauor &c.*

Interpretatio, quando aliena teſtimonia ſibi applicantur dicenti. Ita Paulus Act.17. vſurpauit epigraphe Altaris Athenienſium *Ignoto Deo*, & ad ſuam rem applicuit, inferens: *quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis &c.*

Interrogatio, quando aliquid inquiritur; ſeù per modum examinis, vt Gen.3. *Quare hoc feciſti?* ſeù deteſtando, vt pſ.2. *Quare fremuerunt gentes?* ſeù exprobando, vt pſ.51. *Quid gloriaris in malitia?* ſeu dubitando, vt pſ.115. *Quid retribuam Domino?* ſeu excitando, vt pſ.41. *Quare triſtis es anima mea?* ſeu aſſerendo intentum, vt pſ.61. *Non ne Deo ſubiecta erit animam mea?*

Ironia, quando in materiali laudatione intenditur vituperatio, vt Gen.3. *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt*. Ita Zach.11. de triginta argentis proditionis Chriſti dicitur per ſarchaſmum, *decorum pretium!*

Licentia, quando periculoſa aſſertio præmittit petitionem libertatis loquendi, vt Iudith 5. ait Achior Holoferni, *Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem in conſpectu tuo de populo iſto.*

Pheriphraſis, quando circũloquimur pluribus verbis, quod vnico exprimi poteſt, vt pſ.106. Nauigantes dicuntur, *qui deſcendunt mare in nauibus facientes operationes in aquis multis.*

Pręteritio, quando videmur nolle proſequi, aut dicere, & magis dicimus, vt Paul. heb.11. poſt multa fidei exempla ſubdit. *Et quid adhuc dicam? deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Sampſon, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis.*

Præocupatio, quando obiectiones præuidentur, & exufflantur, vt Ro.6. *Quid ergo dicemus? permanebis in peccato, vt gratia abundet? Abſit; qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?*

Proſopopeia, quando loquitur abſens, vel res, cui locutio non competit; vt in illa arborum parabola Iudic.9. *locuta ſunt ligna ad vitem; veni, & impera nobis; quæ reſpondit eis &c.*

Repetitio, quando eadem vox concinnè replicatur, vt 2.Cor.11. *periculis fluminum periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus.*

Synonymia, quando idem ęquiualentium verborum repetitione dicitur, vt pſ.94. *Venite exultemus Domino, iubilemus Deo.*

Suſtentatio, quando ſuſpenditur auditoris intelligentia aliquantulum, vt Mat. 11. *Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.*

Tranſi-

Tranſitio, quando ab vna materia fit proceſſus ad aliam. Ita Paulus 2. Cor.12. tranſit ab hiſtoria ſuarum paſſionum, ad narrationem ſuarum gratiarum; *ſi gloriari opportet, veniam ad viſiones &c.* Hic iam vides Scripturam ſanctam totius Sapientiæ theſaurũ totius eruditionis magiſterium. Sed adhuc pro honore Scripturæ.

Quær.9. An Scriptura Sacra habeat Poemata. Reſp. affirmatiuè. Diuus Hieron. epi.155. ad Paulam Vrbicam oſtendit aurifodinam totius doctrinę in Sacris Biblijs. *Quomodo Philoſophi ſolent, Diſputationes ſuas in Phyſicam, Ethicam, Logicamque partiri, ita & eloqkia Diuina, aut de natura diſputant, vt in Geneſi, & in Eccleſiaſte; aut de moribus vt in Prouerbijs, & in omnibus ſparſim libris; aut de Logica, vt in Cantico canticorum, & in Euangelijs; licèt Apoſtolus ſæpè proponat, aſſumat, confirmet, atque concludat, quæ propriè artis dialecticę ſunt.* Patet præterea ibi fons omnis hiſtoriæ; prima item ſemina legum. Sed neque deſunt Poemata, vt notat ibi Hier. Quatuor Pſalmi, nempè 110.*Confitebor tibi Domine*, & 111. *Beatus vir*, & 118.*Beati imaculati*, & 144. *Exaltabo te Deus meus Rex*, ſunt carmine compoſiti; priores trimetro Iambico; poſteriores tetrametro. Item lamentationes Ieremię carmina ſunt Saphica, ſed caput tertium trimetro conſtat. Finis quoque Prouerbiorum ab eo loco cap. 31. *Mulierem fortem* tetrametro iambico eſt. Sunt præterea iſta poemata acroaſtica, cuius generis eſt nobis hymnus ille Natalitius, *A ſolis ortus cardine* ſecundum ordinem litterarum alphabeti, vt patet in Threnis, & pſ.118. vbi litteræ alphabeti hebraici indicant, hebræum ibi carmen eo charactere incipere, adeoque in pſ.118. eſt diuiſio octonum carminum per ſingulas alphabeti litteras. Adde, eſſe poema tetrametro iambico Canticum Deut.32. *Audite cœli, quæ loquor*; & vt notat idem Hier. præf. in Iob maxima pars libri Iob carmine eſt hexametro per dactylos, & ſpondęos, aut ęquiualentes pedes, videlicèt ab eo loco cap.3. *Pereat dies* vſque ad illum cap.42. *idcirco me reprehendo.*

DECIMVM EXAMEN.

De Menſuris Biblicis.

QVær.1. quę ſint ad notitiam Sacræ Scripturæ notanda de ponderibus, & valore ponderati argenti, atque auri in pecunijs. Reſp. Quoniam talia non rarò ibi ſcribuntur, vt etiam de vaſis diuerſæ capacitatis, de varijs etiam extenſionis quantitatibus; hæc omnia prænouiſſe, conferet liberiorem motum ad ſacri lecturam libri. Quoad pondera itaque notandum; vnciam, itemque duodecim vnciarum libram eſſe vniuerſalia, & vetuſtiſſima in Orbe pondera, atque adeo tum apud hebræos tum apud Gentiles æqualia; at verò alia pondera in duplo erant apud hebræos, excepto

Siclo item vbique æquali; adeoque vna drachma Hebręa habebat duas Atticas, vna mina hebræa duas atticas, itemque vnum talentum hebræum duo talenta attica, ideſt græca, ſeu etiam Romana, vt Tirin. in prol. colligit ex Gellio, Budæo, Villalpando. Libra integra duodecim vnciarum dicta eſt *As*, vel *pondium*, vel indeclinatè *pondo*; & ita dupondium ſunt duæ libræ, tripondium tres libræ, ſeu tres aſſes.

Duodecim partes vnius libræ ità nominantur; vt *vncia* ſit vnica pars; *Sextans*, ideſt ſexta libræ pars habeat duas vncias; *quadrans* tres; *triens* quatuor; *quincunx* quinque; *ſemis*, ideſt dimidium ſex; *ſeptunx* ſeptem; *bes*, cui nempè ad libram deeſt tertia pars, habeat octo; *dodrans* nouem; *dextans*, vel *decunx* decem; *deunx*, cui nempè vncia deeſt, habeat vndecim. Antiquitùs pretia fiebant ſolo pondere; Sicque *As* erat libra æris duodecim vnciarum; at mercaturę commodo cœpit vſus monetæ in ære ſignato, ſicque As neque vnciam ponderat, eſt enim quod dicimus Baiochum Romanum valoris decimæ partis Iulij argentei. Retinet autem Baiocchus rationem Aſſis, ſeu libræ duodecim vnciarum, videlicet, continet duodecim quatrinos, qui ſunt indiuiſibilia in valore, vt vncia eſt indiuiſibilis in pondere groſſiorum, puta in pondere æris. Cæterum in argento eſt ſubtilior ſubdiuiſio; atque tum in pondere, tum in valore monetarum prima radix eſt Siclus, vt notat Arias Montanus in Apparatu Bibl. Regior. ſicut in menſuris vaſorum prima radix eſt Satum, & in menſuris longitudinũ eſt Cubitus.

Quær. 2. Quid ſit Siclus. Reſp. eſt pondus drachmarum quatuor, vnde & dicitur græce *tetradrammum*, hebraicè autem *SeKel* à radice *SaKal*, quę ſignificat ponderare, quaſi dicatur *Siclus* prima ponderum regula. Eſt itaque dimidium vnciæ, non vulgaris, ſed pharmacopęorũ, vt notat Arias; qui & monetam Siclum habuit cuſam ante ſeparationem decem tribuum, in quo argenteo nummo ſunt characteres hebræi priſci, quos Samariticos appellauimus; atque ex vna parte icon vaſis alludens ad gomor mannæ, quæ colligebatur in deſerto; ex altera autem virgæ Aaron per miraculum floridæ, triceps veluti lilium. Scriptura autem Samaritica præfata orbiculatim ex parte vaſis *Sekel Iſrael*, ideſt Siclus Iſraelis, ex parte altera nempè virgæ *Ieruſalaim Kedeſſah*, hoc eſt Ieruſalem Sancta. Moneta Sicli ergo habet quatuor Iulios, ſeu drachmas argenti, quarum octo ſunt in eo nummo communiter dicto *Pezza*. Dicitur etiam Siclus *Stater*, vocatur item *Argenteus*. Atq; ita Chriſtus Dominus venditus fuit tringinta argenteis, videlicet Siclis, qui pendunt Iulios centum viginti,

Antiquiſſima pecunia fuit Siclus; nam Gen. 23. Abraham prò ſpelunca ſepulchrali condendæ Saræ *appendit quadringentos ſiclos argenti probata moneta publica*. Quoniam autem in ſcriptura nominatur etiam Siclus auri, vt Num. 7. v. 14. *Mortariolum ex decem ſiclis aureis plenum incenſo*; itemque ſiclus æris, & ferri vt 1. Re. 17. dicitur de lorica Goliæ, *pondus loricæ quinque millia ſiclorum*, & de cuſpide ferrea ſuæ haſtæ *ſexcentos ſiclos habebat*

ferri,

ferri; notat Arias,non fuiſſe pecuniam vllam ſiclum aureum, vel æneum, ſed ſolam hic haberi ponderis ſicli argentei rationem, ſiue ſolas intelligi,ſeu auri, ſeu alterius metalli ſemiuncias; argenteum porrò Siclum fuiſſe tantidem ponderis pecuniam.

Quær. 3. An fuerint pecuniæ minores Siclo iuxta Scripturam. Reſp. Affirmatiuè. Fuit enim dimidium Sicli, ſeu didrachma, pendens duos Iulios, de quo Exo. 30.v. 13. *Siclus viginti obolos habet; media pars ſicli offeretur Domino*. Fuit etiam tertia pars ſicli, nempe inter ſex, & ſeptem obolos, de qua 2. Eſdræ 10. v. 32. *Demus tertiam partem ſicli per annum &c.* Fuit item quarta pars ſicli, nempe quinque oboli, ſeu moneta æqualis Iulio Romano,de qua 1.Re.9.v.8.*inuenta eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti*;vbi in hebræo eſt *ſicli argenti*;adeoque ſtater, & ſiclus idem eſt. Fuit denique obolus vigeſima ſicli pars hebraicè *Gerab*, alias etiam *Meghab*, vel etiam *Keſcitab*, vt habet Arias. Hoc fortè ſignabatur imagine agni, vt etiam Gentiles pecude figurata pecuniam olim nuncuparunt. Siquidem Gen. 33. v. 29. vbi legimus, Iacob emiſſe *partem agri centum agnis* hebr. eſt *centum Keſcitoth*, quod etiam vocabulum *Keſcitoth* eſt Ioſu. 24. v. 32. *centum nouellis ouibus*; & Iob 42. v.11. *dederunt ei vnuſquiſque ouem vnam*; quamuis fortaſſe maioris momenti fuerit ea moneta *Keſcitab*, quippè obolus minima argentea eſt. Videlicet obolus, ſeu *Gerab* pendit vnum granum ſicli, ſeu vigeſimam partem, adeoque duos baioccos Romanos; vnuſque obolus teſte Aria Montano ponderabat, quantum vnum ſemen ſiliquæ communis, quæ Hiſpanicè *algarroua*, Italis *carobba* dicitur, & ferè eius ponderis erat, ac modo turcicum *aſprum* argenteum.

Experimento ſiquidem didicit Arias, æquiponderare vni ſiclo viginti ſemina ſiliquæ communis, ſicque ſingula grana ſingulis obolis æquari. Eſt autem notandum, apud Authores dici obolum etiam litram; porrò maius eſſe Romanum *H S* ſeſtercium, ſi quidem ſeſtercius eſt quarta pars Iulij, ſiquidem habet dupondium cum ſemiſſe, nempe duos aſſes, & ſemis. Notandum inſuper,Denarium Atticum eſſe vnam Drachmam, ſeu Iulium, de quo videtur illud Matt. 18. v. 28. de Seruo, *qui debebat centum denarios*; at verò Denarius hebraicus fuit duplo maior, pendens nempe duos Iulios, & de hoc videtur agi Matt. 20. *conuentione facta ex denario diurno*. Hoc loco, vbi de Siclo eſt ſermo,notatur ingens difficultas de area Ornan Iebuſæi, quam dicitur emiſſe Dauid 2. Re. 24. *argenti ſiclis quinquaginta*, computatis etiam bobus; at 1. Paral.21. dicitur dediſſe *Siclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos*. Verùm ſoluit Arias, tum primò emptum ſolum locum ſubitò ædificandi altaris; deindè verò tam ampliori pretio coemptum reliquum montis Moria, amplo Templo conſtruendo, quod eo loci perfecit Salomon.

Quær.4.Qui fuerint iuxta ſcripturam nummi aurei. Reſp.Quamuis Arias dicat, non fuiſſe aureum ſiclum, tamen quo ad pondus ratio Sicli cunctis metallis competit, adeoque etiam auro. Itaque auri Siclus ponderat ſemiun-

miunciam modo prænotato, videlicet drachmas quatuor, quod eſt dicere iuxta Tirinum duas Italicas dopias Iuliorum viginti quatuor. Dico quatuor drachmas atticas, quod eſt dicere duas hebræas. At verò quoad nummos;fuit Medi nummi genus, quod apud Eſdram legitur *Adarcon*; etenim cap. 8. v. 27. vbi legimus de aureis crateribus habentibus *ſolidos millenos*, hebr. eſt *adarconim*, vt etiam 1. Paral.29.v. 7. *auri ſolidos decem millia.* Habuit *Adarcon* duo *Zzelaghim*, atqui vnum *Zzelagh* duos Siclos, vt notat Arias, adeoque vnum *adarcon* quatuor ſiclos, ſeu dopias Italicas octo. Fuit etiam nummus aureus *DraKmon*, iſque eſt in hebræo, vbi legimus 1. Eſdræ 2.v.69. *auri ſolidos ſexaginta millia, & mille*, quæ fortè fuit drachma aurea, ſeu dimidia Italica dopia.

Quær. 5. Quid ſit Mina, quidque Talentum. Reſp. Mina, ſeu Mna eſt pondus ſiclorum quinquaginta, ſeu vnciarum 25. adeoque Mna argenti habet Iulios ducentos, Mna auri dopias Italicas centum, loquendo de Mna hebraica. De Minis aureis habes 3. Re. 10. v. 17. *trecentæ minæ auri vnam peltam veſtiebant*; de argenteis 1. Eſd.2. verſ. 69. *argenti mnas quinque millia*. Talentum eſt pondus ſiclorum trium millium, ſeu librarum 125. loquendo de hebraico, & dicitur hebr. *Chichar*, adeoque Talentum argenti habet Iulios duodecim millia; aureum verò talentum dopias Italicas ſex mille; atque adeo iulios tot, quotùs numerus ſignatorum in Apocalypſi, nempè centum quadraginta quatuor millia. Quinque ergo talenta aurea Euangelij data fideli ſeruo ſunt dopiæ triginta millia; atqui 3. Reg.10.annuus certus prouentus Salomonis ſexcentorum ſexaginta ſex talentorum auri ſunt dopiæ tres milliones nongentæ nonaginta ſex mille. Aurum à Dauide legatum Salomoni in Templi fabricam, atque argentum, de quibus 1. Paral. 22. v. 14. *Ecce ego in paupertate mea præparaui auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum, æris verò, & ferri non eſt pondus*; eſt immenſa ſumma, quanta fortaſſe vix in tota Europa; nam talenta auri 100000. ſunt ſexcenti milliones dopiarum; & argenti 1000000. redacta in valorem auri ſunt quingenti milliones dopiarum, adeoq; ſumma tota vndecies centum milliones dopiarum. Imperceptibile, vnde potuerit Dauid tantum theſaurum habere, niſi quod Diuus Hieron. in libro de locis lit. c. ſcribit, *Cata Chryſea, ideſt aurea. Sunt autem montes auri fertiles in deſerto procul vndecim millibus à Choreb, iuxta quos Moyſes Deuteronomium ſcripſiſſe perhibetur; ſed & metalli æris, quod noſtro tempore corruit, monteſque venarum auri plenos olim fuiſſe vicinos exiſtimant.* Inde ergo fortaſſe effodit Dauid, & ipſe textus Deut. 1. habet de Arabiæ illo deſerto, *vbi auri eſt plurimum*.

Quær. 6. Quæ ſint notanda de menſuris vaſorum. Reſp. Apud Romanos menſura precipua erat Congius hebens capacitatem decem librarum aquę. Apud hebręos autem Satum, de quo Gen. 18. v. 6. *tria ſata ſimilæ commiſce*, & Mat 13. *in farinæ ſatis tribus*. Hebraicè dicitur *Zzeah*; tantæ capacitatis, quanta caperet liquidum ouorum comunium gallinæ centum quadra-

dra-

draginta quatuor, inquit Arias, ſeu vncias aquæ 320. hoc eſt libras 26. & vncias 8. ait Tirinus. Sexta pars Sati eſt Cabus, hebr. *Kab*, iuxta Ariam præfatum, & habet capacitatem 24. ouorum. De Cabo habes 4. Re. 6. v. 25. *quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque argenteis*. Porrò idem eſt Satum, quod Modius Romanus, vnde 4. Reg. 7. vulgata legit modios, atque LXX menſuras ſimilæ, & hordei; in hebr. autem ſunt Sata, vt legit etiam Chaldæus Paraphraſtes.

Dimidium Sati eſt Hin, & Semimodius Romanus appellatur à Tirino, qui & conuenit cum Aria aſſignante capacitatem Hin dimidiam Sati, nempè ouorum 72. De Hin habes pluries vt Exo. 30. v. 24. *olei de olinetis menſuram Hin*. Erant etiam menſuræ minores, dimidium hin, tertia pars hin, quarta pars hin, & ſexta pars hin, de qua Eze. 4. v. 11. *aquam in menſura bibes, ſextam partem hin*. Ea ſexta pars continens oua 12. dicitur hebraicus ſextarius, voce hebraica *Log*, de quo appellatam lagenam putat Arias. Ita vbi Exo. 14. v. 10. legimus *olei ſextarium*, heb. eſt *Log*. Eſt etiam Sato minor menſura *Gomor* de quo Exo. 16. eſtq; menſura victus ſufficientis viro bene edaci, & iuxta Tirinum habet aquæ libras octo. Cumque dicatur Exo. 16. v. 36 *Gomor decima pars eſt Ephi*, iam patet Ephi habere libras 80. Continet vnũ ephi tria ſata, vnde Ruth. 2. v. 17. *quaſi ephi menſurã, ideſt tres modios*.

Batus eadem eſt menſura ac ephi, quæ item dicitur Metreta, cuius dimidium dicitur Vrna, habens aquæ libras 40. Hoc loco de bato eſt difficultas, nam mare æneum Salomonis dicitur fuiſſe capax, ita quod 3. Re. 7. v. 26. *duo millia batos capiebat*, atqui 2. Paral. 4. v. 5. *capiebat tria millia metretas*; Pagnin. *batos tria millia*. Quidam vt concordent, diſtingunt batum vulgarem, & batum ſacrum dimidio capaciorem, at dici poteſt, batum aridis plenum poſſe capi, vel cum ſuo culmo, vel eraſo culmo, adeoque capacitas duorum batorum cum culmo eſt capacitas trium, æquato, & abraſo culmo. Denique maxima hebræis menſura erat *Homer*, qui eſt Corus græcorum habens 10. Ephi, ſeu libras octingentas; de hoc 3. Re. 5. v. 11. *viginti coros puriſſimi olei*. Eſſe autem decuplum Ephi conſtat; nam leuit. 27. v. 16. *Si triginta modijs &c.* legunt LXX *pro coro*, & Pagnin. ex hebr. *Semen Chomer*, iam vero triginta modij ſunt decem Ephi.

Quær. 7. Quæ ſit proportio ponderabilium. Reſp. quo ad metalla in valore, proportio auri ad argentum eſt vt vnum ad duodecim, adeoque vt vnciæ ad libram; proportio autem auri ad æs ſignatum eſt millecupla, vndè ait Tirinus, vnum auri Seſtertium valere mille æneos, nempè Iulios 25. Quantum autem ad pondus ita ſe habent ponderabilia; vt vas capiens vncias 20. aquæ, capiat farinæ vncias 9. olei 18. frumenti Italici 15. mellis 30. ſtanni 150. ferri 162. cupri 182. argenti 208. plumbi 233. argenti viui 300. auri 375. Manna putatur æqualis ponderis cum farina, adeoque Mannæ gomor vix ſuperat vncias 50. ſeu libras 4. vncias 2.

Quær. 8. Quę ſcienda pro Sacris Biblijs circa menſuras extenſionis. Reſp. Prima menſura Sacra ſecundum primitatem excellentiæ eſt cubitus, hebr. *Ama*.

Ama. Sed ſtatim notandum eſt, duplicem fuiſſe cubitum, nempè vulgarem digitorum 20. iuxta Ariam, quanta communiter computatur longitudo in homine à flexura brachij ad extremos digitos manus, & cubitum ſacrum quatuor digitis, ſeu vno palmo minore longiorem, eo quod magis proceræ ſtaturæ priſcorum hominum ante diluuium congruat; de quo Exo. 43. v. 13. *in cubito veriſſimo, qui habebat cubitum, & palmum*; & de huiuſmodi eſt ea ſupputatio cubitorum Arcæ Noe Gen. 6. atque fabricæ Tabernaculi Exo. 23. &c. atque vbi in ſcriptura eſt menſuratio cubitalis. Habet ergo cubitus ſacer digitos 24. iuxta Ariam, adeoque eſt ſeſquipes Romanus; pes enim Romanus habet digitos 16. Porrò digitus iuxta Ariam intelligitur pollex, habetque longitudinem æqualem craſſitudini ſex granorum hordei.

Habet ergo iuxta Ariam digitus grana ſex hordei; atqui *Taphabh*, quod eſt palmus minor habet quatuor digitos, de quo Exo. 25. *coronam interaſſilem altam quatuor digitis*; Pagnin. legit *palme*; LXX, & Chaldæus *altam pugillo*; hebr. autem *Taphabh*; at verò tria *Tephabhim* ſeu digiti 12. faciunt palmum maiorem, de cuiuſmodi Exo. 28. v. 15. *Rationale quadrangulum menſuram palmæ habebit*; hebr. *Zereth*. Duos ergo palmos maiores habet cubitus digitorum 24. Porrò *Taphabh* quatuor digitos, ſeu quartam partem pedis geometrici, vt videtur ſenſiſſe Diuus Hieron. qui illud vocabulum vertit *quatuor digitos*, vt viſum eſt, vel etiam *palmum* 2. paral. 4. v. 5. *habebat menſuram palmi*; atqui 3. Re. 7. v. 26. *groſſitudo luteris trium vnciarum erat*; adeoque quarta pars pedis duodecim vnciarum; ſicque tres vnciæ habent digitos quatuor. Pes igitur habet digitos ſexdecim, vt dictum eſt. Quinque pedes, ſeu palmi minores 20. faciunt vnum paſſum Romanum compoſitum, qui habet duos ſimplices, ſeu duos greſſus.

Calamus habet iuxta Ariam ſex *Emoth* cum *Zereth*, ideſt ſex cubitos ſacros, & dimidium cubiti; iuxta illud Eze. 40. v. 5. *Calamus menſuræ ſex cubitorum, & palmo*, adeoque habet tredecim palmos maiores duodenorum digitorum. Iter Sabbathi habet bis mille pedes, vt refert Diuus Hieron. qu. 10. ad Algas. Ideſt paſſus compoſitos quadringentos, ſeu vnius milliaris duas quintas partes.

VNDECIMVM EXAMEN.

De Supputatione Chronologiæ ab Ortu Mundi.

QVær. 1. Numquid haberi poſſit annorum calculus ab Orbe cōdito ad Chriſtum natum. Reſp. Nulla exacta haberi poteſt certitudo; idque duplici de cauſa. Primò quia diuerſimodè procedunt in ſupputandis quorumdam vitæ annis noſtra vulgata, ac ſeptuaginta Interpretes; v. g. Gen. 5. Lamech pater Noe ſecundum vulgatam vixit annis 777. at ſecundū

LXX

LXX 753.ſed quod maius eſt,creſcit computus LXX multis centenarijs ante diluuium. Siquidem Adam anno 230. genuit Seth, qui anno vitæ 205. genuit Enos, qui anno 190. genuit Cainan, qui anno 170.genuit Malaleel, qui anno 165.genuit Iared, qui anno 162.genuit Enoch, qui anno 165.genuit Mathuſala, qui anno 165.genuit Lamech, qui anno 188.genuit Noe, cuius anno ſexcenteſimo fuit Diluuium, adeoq; iuxta LXX fuit id ab Orbe condito anno 2240. atqui iuxta Vulgatam anno 1656. ſicque eſt differentia annorum 584.Item alibi eſt diuerſa ſupputatio textus Greci ab Hebraico, idque Deo ſoli cognita ratione. Quapropter Diuus Hieron. epiſ.132. ad Vitalem. *Relege omnes, & veteris, & noui Teſtamenti libros, & tantam annorum reperies diſſonantiam, vt huiuſmodi hærere quæſtionibus, non tam ſtudioſi, quam otioſi hominis eſſe videatur.*

In nouo quoq; eſt difficultas cum Mundana chronotaxi; quippe conſtat natum Chriſtum, imperante Romæ Octauiano Auguſto Luc.2. Agente Præſidem Syriæ Cyrino; de quo Suetonius,& Ioſephus; at non conſtat, quo anno Romani Imperij, ſeu quo anno Iuliano. Aera noſtra Dionyſiana à Dionyſio exiguo e Scythia monaco Romæ ordinata, anno Chriſti 527. ſupponit natum Chriſtum anno 45.Iuliano; at Diuus Hiero. Euſeb. Genebrar. putant fuiſſe 43. videlicèt 42.Octauiani, ſicque noſtræ epochæ deſunt duo anni, neque is eſt 1693. ſed 1695.Hinc Baronius in Annalibus, ne perpetuò diffideret, decidit e faſtis duo paria Conſulum, videlicèt, anno 259. Fuluium Aemilianum, & Pomponium Baſſum, atque anno 260.Cornelium Sæcularem, & Iulium Donatum, quos omnes hiſtorici agnoſcunt.

Altera cauſa difficultatis in reperiendis annis Veteris Teſtamenti, ſeu ab Ortu Mūdi eſt, quia ſiue quis ſequatur vulgatam,ſiue ſeptuaginta Interpretes,hiſtoria dat continuationem vſque ad finem Paralipomenon, reliqua ſunt ſchediæ abſque iuncturis; quapropter diuinandum eſt. Hinc illa tanta hypotheſeon diuerſitas; Picus Mirandul. ponit, veniſſe Dominum Chriſtum anno orbis conditi 3508. Bellarminus 3995. Tirinus 4000. Salianus 4052.Martyrologium ex Beda 5199. Alphonſus Rex aſtrologus 6984. alij aliter. Ego reperio, præceſſiſſe annos tria millia nongentos ſexaginta, adeoque natum Saluatorem anno Mundi 3961.

Quær.2.Qua ratione poſſit demonſtrari,quadrageſimo Orbis ſæculo natum Dominum, anno videlicèt præfato 3961. Reſp.ſequendo computationes Bibliæ vulgatæ cohærentis hebraicæ veritati, & inueſtigando poſt captiuitatem Babylonicam iuncturas temporum ex narratis in ipſo ſacro libro; Et quod certè mihi mirabile eſt, comprobando altera duplici chronotaxi e duobus libellis à Ioanne Annio Viterbienſe vulgatis,videlicet Metaſthenis de Monarchis Aſſyriorum, ac Perſarum, & Philonis de Breuiario temporum; ſeu de Iudæis Pontificibus. Et quidem tribus omninò diſſitis tramitibus conuenire in idem punctum,ita vt ne vnius anni diſcrepantia conuincatur, non caſu concurriſſe videtur. Mihi planè obtigit caſu, vt poſtquam è Sacris Biblijs depræhenderam ordine mox ſubijciendo annos

ſub diſtinctione ab Ortu Mundi, ad captiuitatem, indeque ad Chriſti natiuitatem, viderim, non ante conſideratum codicem Annij, quem vbi confero iam ſignatæ ſupputationi, non obſtupeſcere mirandam conſonantiam non potui. Neque id adſcribendum artificio Annij, qui nec eos libellos inuicem librauit; immo eſt inter eos diſparitas duodecim annorum, ſed eo magis pro veritate concludens; nec ille ex Scriptura ſupplicationem addit, qua maximè comprobaſſet.

Sed obijcies Volaterranum, Poſſeuinum, Blondum, Canum, & alios negantes prefata opuſcula, vt ſuppoſititias, & aniles Annij fictiones. Reſp. contraponendo Ioannem Driedonem, Nauclerum, Ioannem Lucidum, Sixtum Senenſem, Quareſmininum, Didacum Stellam, & alios eorum opuſculorum ſuſceptores, pro quibus eſt ratio, neminem non conuictum ſubeſſe debere calumniæ. Obijcit Poſſeuinus in Biblioth. Selec. l. 1. cap. 16. quod apud veteres numquam ſit agnitus Metaſthnes, ſed Megaſthenes hiſtoricus. At quid ſi fortè ſimilitudo nominis deceperit, vel mendoſus codex illuſerit? Sed prætere a; etiam Dionyſij Areopagitæ nō meminit Diuus Hieron. in Catalogo Scriptorum, in quo tamen ponit Dionyſium Corynthiorum Epiſc. alium quoque Alexandriȩ Epiſc. qui multo minoris famæ fuere, ac Areopagita. Nunquid ergo iſte non ſcripſit de Diuinis Nominibus, de Cœleſti, & Eccleſiaſtica Hierarchia, de Myſtica Theologia? Inſtat Poſſeu. eſſe Metaſthenem Annianum diſcordem ab Herodoto, qui authoritatem obtinet apud Patres, Clementem Alexandrinum, Hiero. & alios. Reſp. Illos hi adhibuere hiſtoricos, qui præſtò erant, cæterum Herodotus ab antiquis hiſtoricis non leuiter eſt inſimulatus mendaciorum, teſte Ioſepho in lib. contra Appionem, vt obinde dixerit Iuuenalis; *Quidquid Græcia mendax audet in hiſtoria.* Obiectiones reliquas argumēti leuioris tranſeo.

Grauius eſt, quod opponit Melchior Canus contra libellum Philonis; etenim videtur omninò abſurdum, quod ibi narratur de ſtirpe Salomonis extincta in Ochozia. Reſp. Fuerit id fabuloſum intruſum ab Abbreuiatore; ſiquidem intercidit liber Philonis de Temporibus, vt colligitur ex fine addititio; *Explicit Philonis eruditiſſimi &c.* Non obinde ſequitur, falſatam fuiſſe ab Abbreuiatore ſupputationem Chronologiȩ Pontificum. Addo ego, hunc errare in numero perſonarum extra lineam Pontificalem, vt patet cōferendo cum Diuo Luca cap. 3. At id non vetat, quin recta ſit ſupputatio annorum Pontificalium ita adamuſſim conformis duabus alijs. De his ergo diſtinctè.

Quær. 3. Quot colligantur anni ex noſtra vulgata ab Orbe condito ad finem Regni Iuda, ſeu ad captiuitatem Babylonicam. Reſp. Ter mille trecenti ſeptuaginta tres; idque hoc modo. Ab Orbe condito ad Diluuium ſunt anni mille ſexcenti quinquaginta ſex; vt patet Gen. 5. & 6. A Diluuio ad Abraham 292. ex Gen. 11. Aetas Abrahami, quando habuit Diuinas promiſſiones, erat annorum 75. ex Gen. 12. A promiſſione vſque ad legem datam Moyſi ſunt anni 430. Gal. 3. v. 17. A lege data vſque ad Templi Salomo-

lomonis fundationem ſunt anni 480.ex 3.Re.6. v.1. A Templo fundato ad eius deſtructionem per Nabucodonoſor, computata Regum Iuda tempora lib.4.Re.dant annos 440. ſicque ſunt 3373.

Quęr.4, Quomodo idipſum colligatur ex Metaſthene, & Philone. *Reſp.* non agnoſcit Metaſtenes annos ante Diluuium, adeoque ſupponendi ſunt illi 1656. A Diluuio autem incipit ſupputare, & ponit vſque ad Ninum annos 249. inde ad vſque primum Sardanapalum 1234. congruitque planè cum Beroſi computo; inde ad vſque decimumnonum Nabucodonoſoris, quando iuxta Iere. 32. exciſum eſt Templum, ſunt anni 234. è quibus omnibus fit planè illa eadem ſumma 3373.

Quoad computum Philonianum;ſuppoſitis illis 1656.ante diluuium, ponit hic à diluuio ad Abramum annos 292. inde ad Moſen 425. quod etiam ex Biblijs comprobatur; ætas deinde Moſis ad legem ei datam eſt annorũ 80. inde ad fundatum templum Salomonis 480. Aſſignat poſthac Philo annos 138. ad vſque Regem Ioas, vbi inſeritur ab abbreuiatore fabella exciſę ſtirpis Salomonis, quod licèt admittat Didacus Stella in 3.Luc. ego non probo; ſequor tamen ſupputationem, eo quod videam duabus præfatis congruentem. A Ioas ergo ad Ioachinum Regem ponit annos 291.inde verò ad finem Sedeciæ, quando contigit captiuitas, annos 11. ſicque vndecimus Sedeciæ eſt annus Orbis conditi, prorſus idem vt ſupra 3373.

Quær.5. Quot annos è Sacris Biblijs valeamus computare à captiuitate Iudæorum ad natum Meſſiam. *Reſp.* Quingentos octoginta ſeptem; hoc modo. Captiuitas fuit annorum ſeptuaginta ex Iere.25.v.11. Adde his vnũ annũ relaxatæ à Cyro captiuitatis 1.Eſd.v.1.Adde pręterea duos annos poſt reditum vſque ad reſtaurati Templi fundationem 1.Eſd.3.v.8. Ab hoc exordio tranſiere quadraginta ſex anni vſque ad ſextum Darij, quando completum eſt opus, 1.Eſd.6.v.14. idque eſt illud Ioan.2. *Quadraginta, & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc*, vt ſentit etiam Diuus Hieron.in cap. 9. Danie. Notandum autem; quod iſte Darius eſt ille Artaxerſes, qui anno Regni vigeſimo conceſſit Nehemiæ, reædificare Ieroſolymam 2.Eſd.2. quod opus paucis diebus peractum eſt, nempè quinquaginta duobus 2.Eſd.6. v.15. Iſtud opus eſt exitus ſermonis, vt reędificetur Ieruſalem, de quo Daniel 9. verſ. 25.

Ergo à ſexto anno Darij Artaxerſis ad vigeſimum ſunt 14.quos adde ſupranotatis. Ab exitu autem præfato, ſeu à reædificata Ieroſolyma ad vſque mortem Chriſti erant futuræ ſeptuaginta hebdomadæ annorum minus tribus annis, nam in mędio ſeptuageſimæ occidendus erat Chriſtus Daniel. 9. Iam verò ſexaginta nouem, & ſemis dant annos 487. à quibus ſubtrahe 33. ætatis Chriſti, & manent 454.quorum omniũ ſumma eſt 587. Hanc ergo ſi addas præcedenti 3373.erunt anni ante natũ Chriſtum 3960.

Quær.6. An idem habeatur computus ex Metaſthene, & Philone. *Reſp.* Planè idem, ſi ſuppleamus reliqua ab vltimo Dario Perſarum, vbi deſinit Metaſthenes, ex Euſebij Chronico. Fiet igitur hoc modo. Ab anno vndeuigeſi-

vigeſimo Nabucodonoſoris ſupputantur apud Metaſthenem anni 70. vſque ad Cyrum captiuitatis relaxatorem. Inde ad vltimum eius Darij, quem vicit Alexander Macedo, numerantur anni 190. & hic definit Metaſthenes. Iam verò Chronicon Euſebij dat annos 300. Græcæ Monarchiæ, videlicet ab exciſo Dario ad annum vſque 15. Octauij Auguſti, qui eſt annus ſextuſdecimus Iulianus; quando Auguſtus plenam cœpit Monarchiam Romanam, extincta Græca in Cleopatra de Græcis deſcendente Aegypti Regibus Ptolomæis. Adde prædictis annos 27. videlicet à 16. Iuliano, ſeu 15. Auguſti ad eiuſdem Auguſti 42. quando natus eſt Chriſtus, & ecce habes hac via annos 587. qui cum 3373. ſunt prorſus 3960.

Quoad Philonem; accepta captiuitate ad eius finem, quando factus eſt Ioſedech Pontifex ſunt anni 70. Numerat deinde à Ioſedecho ad finem Iadi Pontificis annos 191. inde à ſucceſſore Onia ad expulſionem Oniæ ſecundi annos 154. deinde 129. à principio Iudæ Machabæi ad finem Machabęorum, ſeu Aſſamonæorum. Tandem annos ponit 37. Herodis Aſcalonitæ, cuius anno trigeſimo ſecundo natus eſt Chriſtus, vt ſcribit Euſebius. Poſitis ergo 31. Herodis dat Philonianus computus annos à cœpta captiuitate ad natum nobis Chriſtum 575. adeoque variat à duabus præcedentibus ſupputationibus annos 12. Hæſi aliquandiù in hac diaphonia; ſed re iterum iterumque perpenſa, deprehendi ſtupendam harmoniam; quippè Philo dat ſolum annos legitimorum Pontificum, quibus ad apicem deſunt 12. anni interpontificij, quod ex ipſa Scriptura Sacra nouimus in libris Machabæorum.

Enimuerò expulſo Onia ſecundo per Antiochum Epiphanem, ab hoc intruſi ſunt tres ſucceſſiuè pſeudopontifices, Iaſon, Lyſimachus, Menelaus. Tenuit ſedem Iaſon triennio 2. Mach. 4. v. 23. alij duo nouennio; nam Antiochus Epiphanes obtinuit Regnum anno Græcorum 137. vt habes 1. Mach. 1. v. 11. Iudas autem Machabæus recuperauit Ieroſolymam, inſtaurauitque Templum anno Græcorum 148. vt habes 1. Mach. 4. v. 52. atque cœpit Pontificatum, adeoque ab initio Epiphanis anno vndecimo, quem ſi ſupponas completum, habes interpontificium duodecim annorum. Si ergo addas hos duodecim annos præfatis 575. Philonianis, iam habes ad apicem 587. adeoque cum illis 3373. fiunt in ſumma ab Orbe condito ad Chriſtum 3960.

DVODECIMVM EXAMEN.

De Varijs quibuſdam à ſtudioſo Scripturæ non neſciendis.

QVær. 1. An Nouum Teſtamentum ſit excellentius veteri. Reſp. Affirmatiuè; idque multis rationibus; licet enim vtrobique idem author Deus, tamen differenter ſe communicans homini, & vt ſummatim perſtringamus. Prima differentia eſt Sacramentorum; nam iuxta Diuum Thomam

mam nulla fuerunt verè Sacramenta in Lege veteri; at iuxta Scotum,& Diuum Bonau. erant quidem vera Sacramenta Circumciſio, & illud aliud remedium pro fœminis contra peccatum originale, vel pro vtroque ſexu ante inſtitutam Circumciſionem Geneſ. 17. at verò grandis eſt imparitas; tum quia faciliùs remedium eſt Baptiſmus, & maioris gratię collatiuus; tum quia præter Baptiſmũ habemus alia ſex Sacramenta, in quibus vnum ſummè neceſſarium,ad reſurgendum è morte peccati actualis,alterum ſummè excellens ad conſeruandam, & augendam vitam gratiæ; videlicet Pœnitentia,& Euchariſtia. Gratiam inquam,ampliorem conferunt Sacramenta nouæ legis; quippè & congruum ita eſt, vt plus poſſit pretium ſolutum, quam ſoluendum.

Secunda differentia eſt ex parte Rituum; nam quanto præcellit Chriſtus Melchiſedecho, vel Aaroni, tanto Sacerdotium noui teſtamenti, & Sacrificium; in quo non nudè panis & vinum, vel victimæ animalium Deo offeruntur; ſed realiter ipſe Agnus Dei Chriſtus. In hoc probando totus eſt Paulus in Epiſ. ad Hebr. atque adeo,tum Sacramentorum, tum rituum noui teſtamenti erant vmbræ illa, quæcumque celebrabantur in veteri. Quod vt denotaretur, erant velamentis obtecta ea Sacra, ſeruata in Sancto Sanctorum. Tertia differentia eſt ex obiectis creditis; quippè Fides de Trinitate, & de Incarnatione, itemque de Beatitudine eſt multo explicatior in Scriptura nouæ legis.

Quarta eſt ex parte preceptorum. Legem Moſis appellat Auguſt. Ser. 9. de Verb. Dom. *Sarcinam innumerabilium obſeruationum*; Vnde Act. 15.nu. 10. dicitur, *iugum, quod neque Patres, nec nos portare potuimus*, intellige de poſſe abſque difficultate; & dolore grauaminis. Numerantur ſiquidem in lege Moſaica ſexcenta tredecim pręcepta, videlicet affirmatiua ducenta quadraginta ſeptem, atqui negatiua trecenta ſexaginta quinque, enumerata à Rabbi Moſe, quem citat ex Auguſtino Scotus 3. d. vlt. atqui in lege noua non ſunt tot adeò moleſta; quapropter hæc appellatur Rom. 9. *Verbum breuiatum*. Porrò congruebat ſtatui imperfecto, & nondum per Magiſtrum Chriſtum erudito ea tanta diſciplina, vt occuparetur in Dei ſeruitio, & non difflueret in idololatrias. Quinta differentia ex modo pręcipiendi; videlicet, præcipiebat in veteri Deus, vt Dominus Seruis, non dato in ſe exemplo obſeruantiæ; in noua lege præcipit, vt Pater Filijs; vt Amicus Amicis, dato in ſe exemplo ſummę obedientiæ pro nobis. Hinc vetus dicitur lex timoris, noua autem amoris; & inquit Auguſt. 1. de morib. Eccl. cap. 28. *Hæc eſt breuiſſima, & aptiſſima differentia duorum teſtamentorum; timor, & amor*.

Sexta ex parte Miniſtri; illa enim per purum hominem promulgata, videlicet, primò per Adamum, mox per Abramum, deindè incremento dato à Deo per Moyſem; atqui lex Euangelica, & in eo, in quo conuenit cum pręcedente, puta in lege morali Decalogi, & in eo, in quo differt; puta in Sacramentis, & modo perfectiùs obſeruandi Decalogum, eſt promulgata à Chriſto Homine Deo.

Septi-

Septima ex parte latitudinis; nam vetus fuit ſcripta vni nationi Iſraeliticæ, at noua toti Orbi terrarum; illa erat habitura aliam, qua abrogaretur; iſta duratura ad Sæculi finem, quare & dicitur Teſtamentum Aeternum; & idcirco etiam tempus hoc Gratiæ ab ipſo Euangelij exordio dicitur finis Sęculorum, & nouiſſima hora. Octaua differentia demum ex parte Beatitudinis; nam lex vetus promittebat ſolum bona temporalia; & licèt per fidem in merita Chriſti conferret Gratiam, tamen erat clauſa Porta Glorię, quouſque à Chriſto meritum ſolueretur. Iam verò eſt aperta Ianua Cœli, & Gloria parata ſtatim, quam promittit Euangelium.

Quær, 2. Quid ſit Prophetia. Reſp. Fans idem eſt, quod loquens; vndè infans, qui nedum loquitur. Prophetans ergò idem eſt, ac *procul fans*, inquit Lyra; nam ea nouit, atque edicit, quę procul ſunt à naturali cognitione. Hinc Hieronymus epi.103. *Prophetæ appellabantur vidêtes, quia videbant eum, quem cæteri non videbant*. Ex Diuo Tho. 2. 2. quęſt. 171. art. 1. ita definitur Prophetia. Cognitio ſupernaturalis fundata in reuelatione Diuina de his, quæ diſtant ab hominum notitia. Vbi intellige de immediatè à Deo facta reuelatione. Id autem poteſt contingere; vel Deo ſpecies in intellectu infundente, aut habitas diſponente ad hoc, vel illud exprimendum; vel Deo ſpecies phantaſticas creante, aut iam habitas diſponente, vel ſenſibilia obiecta producente, quomodo Ieremię oſtendit Virgam vigilantem, & ollam ſuccenſam. Huiuſmodi porrò obiecta fiebant per Angelos, vt docet Diuus Tho. 2. 2. qu. 172. nam & act. 7. dicitur Angelus, qui Moſi apparuit in igne rubi Exo. 3. Eſt itaque Prophetia gratia gratis data, conſiſtens in ea actuali Dei motione ad cognitionem obiecti non naturaliter cognoſcibilis, extra tamen obiectum beatificum; atque ita etiam cognitio ſecreti mentis alienæ, vel cognitio nedum futuri ignoti, ſed & præteriti, eſt Spiritus propheticus, ſeu prophetia; quo pacto Moſes nouit, & deſcripſit ea, quæ fuerunt à Mundi primordio. Hac in re aduerte cum Sco. 3. diſt. 24. quòd in Propheta, ſeu cui à Deo quidpiam primò reuelatur, eſt conſideranda ſpecies repræſentans talem veritatem; ac præterea habitus inclinans intellectum ad aſſenſum certiſſimum, adeòque, & credebant Prophetæ id, quod propheticè nouerant; & credebant eam reuelationem eſſe à Deo; vtique Deo ſpecialiter mouente intellectum ad huiuſmodi firmam credentiam, qui & cæteris per ſigna euidentia teſtificabatur, talem fuiſſe verè prophetam à Deo illuminatum.

Quær. 3. An lumen propheticum differat à lumine fidei. Reſp. cognitio Fidei, & cognitio prophetica in multis conueniunt; puta vtraque eſt ſupernaturalis, neutri poteſt ſubeſſe falſum, vtraque certiſſima ex fundamento Dei reuelantis, & vtriuſque aſſenſus eſt cognitiuus, idque cognitione abſtractiua. At differunt etiam; quippè Fides eſt ad ſanctificationem habentis, prophetia autem pro bono communi Eccleſię; Fides eſt habitus permanens, Prophetia actus tranſiens, quare non ſemper eſt in Prophetæ

pote-

poteſtate, vt teſtatus eſt Eliſæus 4. Re.4.v.27. *Dominus celauit à me, & non indicauit mihi.* Numquid autem poſſit eſſe Spiritus propheticus habitualis, incertum eſt.Caiet. 2. 2. quæſt.171. negat; Sylueira affirmat opu.1. Reſ.1. qu. 8. eo quod Chriſtus fuerit Propheta perſeueranter; at Abul. in cap. 11. Nume. qu. 64. negat, fuiſſe in Chriſto Prophetiam propriè dictam, quia de ratione prophetiæ vult eſſe obſcuritatem. Et quidem Chriſtus fuit propheta quo ad prædictionem, non quoad modum prædictionis; ſicut nec Gabriel reuelans Danieli tempus ortus Meſſiæ, fuit propriè propheta. Itaque differt lumen propheticum à lumine Fidei, ſi accipiatur per lumen illa inclinatio ad aſſenſum, quia vna eſt à Deo actualiter inclinante, alia ab habitu, quoad credere,eſſe à Deo talem reuelationem; ſed quoad aſſentiri veritati reuelatæ, dico, quod etiam Propheta aſſentiebatur veritati ſibi à Deo reuelatæ, & veram eſſe credebat, per eumdem Fidei infuſæ habitum, quo nos credimus eiſdem veritatibus à Deo per hominem reuelatis.

Quær. 4. An ſicut aliqui Prophetæ ſcripſerunt quædam, etiam Deus, vel Chriſtus aliqua ſcripſerit. Reſp. Probabile eſt, Deum ſcripſiſſe Decalogum prima vice, vt habet Auguſt. quæſt.15. in Deuter. *Priores tabulas, & Deus fecit, & Deus ſcripſit*, de quibus Exo. 3. v. 18. & Exo. 32. v. 15. & Deuter. 9. n. 10. vbi ſemper ea dicitur Scriptura acta digito Dei. At ſecundæ tabulæ, de quibus Exo. 34. v. 28. dedolatæ, & ſcriptæ ſunt à Moyſe; vnde Hugo Card. in Deut. 9. *Primas tabulas Dominus ſolus ſcripſit; ſecundas Dominus, & Moyſes; Dominus, vt Magiſter dictans; Moyſes, vt Miniſter notans.* Immo & alphabetum à Deo primum editum ait Rupertus 3. de Victo.ver. cap. 21. & 22. *Ipſe Deus litteras ipſas, elementorum figuras primus per ſeipſum conſcripſit; & ei, qui primus ex omnibus hominibus ſcribere meruit, ſcilicet Moyſi, ſcriptas tradidit.* Quantum autem ad Deum in carne, certum eſt, non ſcripſiſſe vllum librum; eius enim Vita fuit liber Vitæ, cuius tranſumptum eſt Euangelium. At numquid aliquid ſcripſerit, non conſtat euidenter. Io. 8. *digito ſcribebat in terra*; at Maldonatus putat, fuiſſe characteres non alphabeticos; tamen communis Patrum ſententia eſt, fuiſſe verè verba ſcripta; ſed quænam fuerint, nemo ſcit. Epiſtolam ſcripſiſſe Abagaro Regi Edeſſæ in Syria Damaſcena, tradunt aliqui; aſſeritque Euſebius l. 1. hiſt. cap. 25. eam ſe reperiſſe in archiuijs publicis Edeſſenæ vrbis reſponſiuam miſſæ Epiſtolæ Abagari ad Chriſtum. Deiparam etiam ſcripſiſſe epiſtolas, alteram ad Diuum Ignatium, de qua Flauius Deſter ad an.86. & alij; alteram ad Maſſanenſes, de qua Bartol. de los Rios; aliam etiam ad Florentinos, de qua Caniſius l.5. de Deip. celebris fama eſt.

Quær. 5. Cur ipſe Chriſtus non ſcripſerit Euangelium. Reſp. Græca vox Euangelium ſonat Bonum Nuntium; ſiquidem nuntiat Mundo Redemptionem, & Regnum Cœlorum. Hinc illæ cæremoniæ accendendi luminaria in lectione Euangelij in ſignum lætitiæ de optimo nuntio; oſculandi librum ipſum, veluti & recipiendo à Deo pacis oſculum, & aliæ huiuſmodi. Conueniens autem fuit, vt non ipſe Chriſtus, ſed eius Miniſtri San-

cti

Ɛi Euangeliſtæ id ſcriberent; vt oſtenderet, quod ipſe per alios erat locuturus, & Mundum conuerſurus. Et præterea Regiæ Maieſtatis eſt, non per ſe legem ſcribere, ſed per Miniſtros Regni; cumque Moyſes fuerit non legiſlator, ſed merè promulgator; eius erat ſcribere, quæcumque à Deo audierat; iam verò Chriſtus homo Deus eſt ipſe legiſlator; ideoque per ſuos Miniſtros, & ſcripſit, & toto orbe publicauit Legem Euangelicam. Erat etiam id conueniens; vt ſciremus, ipſum vnum Deum vtriuſque teſtamenti authorem in vtriuſque ſcriptione non per ſe, ſed per homines proceſſiſſe; atque adeo in authentica authoritate parem vtrobique virtutem; quare inquit Aug. 1. de conſen. Euang. *Prophetia eſt Euangelium velatum; Euangelium verò eſt Prophetia reuelata.*

Quær.6.Quomodo Euangelium tradat Chriſti Geneſim. Reſp.Ita vt ſupplendum ſit ex traditione Eccleſię, quæ ſemper tenuit, Regali ex progenie Mariam exortã.Enim verò Matthęus c.1.& Lucas c.3.deducunt lineam genealogicam Sancti Ioſeph de Stirpe Dauid; atqui Mariæ Virginis veræ matris Chriſti non texitur progenitorũ ſeries. Et quamuis lege cautum eſſet, vt mulieres nuberent viris ſuæ tribus; id tamen eo caſu ordinabatur, quando eſſent hęredes; vt ita videlicet prouideretur conſeruationi patrimoniorum per ſuas quaſque tribus diſtinctorum; nec tamen e ſcriptura conſtat, fuerit nè Maria hęres,vt neque cuius filia fuerit recenſetur. Traditione ergo Apoſtolica, & conſequentia argumenti ſcripturæ promittentis Meſſiam de tribu Dauid, tenemus de fide, Mariam deiparam eſſe natam de ſtirpe Dauidica. Etquoniam Luc. 3. v. 23. *putabatur filius Ioſeph*, quod expreſſiùs vertit Syriacus, *& exiſtimabatur filius Ioſeph*, popoſcit ordo hiſtorię, vt Ioſeph Genealogia texeretur; quamobrem, vt inquit Diuus Hieron. cont. Heluid. *Euangeliſtæ opinionem vulgi exprimentes, quæ vera hiſtoriæ lex eſt, patrem Ioſeph dixerunt Saluatoris.* Porrò duas diuerſas ducunt lineas à Dauid ad Ioſephum, Matthæus, & Lucas; iſte per filium Dauidis Nathan, ille per Salomonem, de quibus 1. Par.3. v. 5.*Simmaa, & Sabab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethſabeæ.*

Obijciebat veluti diſſonantiam Euangeliorum Iulianus apoſtata; quod Matthæus ſcribat, Sanctum Ioſephum fuiſſe filium Iacobi, de ſtirpe Salomonis; & Lucas filium Heli de ſtirpe Nathani. At reſpondet Diuus Hiero. in cap. 1. Mat. Sanctum Ioſephum fuiſſe filium naturalem Iacobi, & legalem Heli; vtpote natum de vxore Heli mortui abſque liberis; iuxta illud Deut. 25. v. 5. *Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit*; ideſt vocabit filium defuncti; ideòque Ioſeph vocatus eſt filius Heli. Quòd ſi ita eſt, Heli recenſitum à Luca deceſſiſſe abſque filijs, vt Africanus, Damaſcenus, Hieronymus, & alij tenent, iam falſa eſt poſitio Cornelij à lapide, & Tirini, hunc Heli fuiſſe Ioachinum patrem Mariæ Virginis. At quomodò Iacobus Matthæi, & Heli Lucę fuere fratres, ſi Iacobus eſt filius Mathani,

atqui Heli filius Mathati ex linea omninò diuerſa? Reſpon. Ex Africano, qui ita ſe audiſſe ab ipſis Diui Ioſephi conſanguineis refert; Iacobum, & Heli fuiſſe fratres vterinos ex vna matre Ieſca, quæ peperit Mathano Iacobum, & alios infranotandos; deinde relicta vidua nupſit Mathato, genuitque Heli.

Peperit inquam Ieſca Mathano plures filios à Menologio Græco, Lyrano, Galatino, & alijs recenſitos, videlicet, præfatum Iacobum Ioſephi Sancti patrem, Sanctam Annam Deiparæ matrem, Sobe matrem Sanctę Eliſabeth, & Mariam matrem Salomę ſenioris. Eliſabeth eſt vxor Zachariæ mater Ioannis Baptiſtæ; Salome autem ſenior eſt vxor Zebedæi mater Ioannis Euangeliſtæ, & Iacobi Apoſtoli appellati maioris, quia ſenior altero Iacobo dicto minore, de quo mox dicemus. Porrò Sanctus Ioſeph fratrem habuit Cleopham, aliàs dictum Alphæum, vt aſſerit etiam Cornelius à lap. adeòque ille antedictus Iacobus Ieſchæ filius, & Mathani habuit ex vidua vxore ſterilis Heli duos filios, Ioſephum, & Cleopham, qui duo fratres duas duxerunt coniunges ſorores, videlicet, Ioſeph Mariam ſemper Virginem, Cleophas autem aliam item Mariam Deiparæ ſororem, atque horum ſex matrem, Iacobi minoris Apoſtoli, Iudæ Thaddæi Apoſtoli, Ioſetis, Simeonis, ac Salome iunioris; quæ dicitur Math. 28. *altera Maria*.

Hi ſex Deiparæ nepotes; filij Cleophæ ex Maria ſorore Deiparæ ſunt illi, de quibus Mat. 13. v. 55, *Nonne fratres eius, Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas? & ſorores eius nonne apud nos ſunt?* Hic Ioſeph eſt ille act. 1. v. 23. propoſitus in Apoſtolum cum Matthia, ſed ſorte poſtpoſitus, ne tres eſſent in Collegio fratres; Simon autem eſt ille dictus Chananæus, de quo in Breuiar. die 18. Februarij. Quo loco notandum ſtudioſis hiſtoriarum, hunc Simeonem ſucceſſiſſe fratri ſuo Iacobo in Epiſcopatu Ieroſolymæ, atque teſte Diuo Dorothęo ſe tunc appellaſſe item Iacobum; quare & is, vt eius præceſſor, dictus eſt Iacobus frater Domini Epiſcopus Ieroſolymorum. Et ad hunc ſecundum eſt ea epiſtola Diui Clementis Papæ citata, & recepta à multis Pontificibus; at à quibuſdam eruditis reuocata in dubium; vtpotè directa ad Iacobum fratrem Domini, tractans autem de Petri Apoſtoli morte, ante quam ſeptennio iam obierat Iacobus frater Domini. Quarè ludit Mendoza in Virid. num vnquam ad mortuos miſſæ ſint epiſtolæ à viuentibus: ſoluitur inquam ille nodus, notando, ſcriptam fuiſſe ad ſecundum Iacobum fratrem Domini, videlicet ad Simeonem præfatum.

Quær. 7. quæ ſit naturalis, & directa genealogia Chriſti, videlicet generatio Mariæ ſemper Virginis. Reſp. Explicatur præclarè à Diuo Damaſceno l. 4. Fid. cap. 15. quomodo à Dauide per Nathan deſcenderit Ioachim Pater Marię Virginis, & Mariæ vxoris Cleophæ, quam Chriſti materteram, appellat Hieronymus lib. cont. Eluid. & qu. 4. ad Edib. immo clarè ait Euangelium Io. 19. v. 25. *ſtabant iuxtà Crucem Ieſu, mater eius, &*

ſoror matris eus Maria Cleophæ. Ita ergo Damaſcenus refert. *Ex ſtirpe Nahan filij David, Leui* (de quo Luc. 3.) *genuit Melchi* (qui à Luca dicitur Mathat, vtpotè binomius) *& Pantherem. Panther autem genuit Barpantherem. Barpanther genuit Ioachim. Ioachim genuit Sanctam Dei genitricem*; adde & Sororem eius Mariam Cleophę. Panther itaque Ioachini auus, fuit frater Mathati, qui Mathat ex Ieſca vxore priùs Mathani, adeoque matre Sanctę Annæ, & auia Sancti Ioſephi, genuit Heli patrem legalem Ioſephi abſque liberis defunctum. Fuit ergo Sancta Anna matertera Sancti Ioſephi, & Cleophæ.

Quęr. 8. Quo temporum ordine ſcripti ſint libri veteris teſtamenti. Reſp. Suppoſita iam pręmiſſa annorum ab Orbe condito ſupputatione, temporumque deductione, quam alio loco ſeruo, hanc eſſe Chronotaxim Sacræ ſcriptionis veterum Bibliorum; quam etiam cum authoribus librorum ſubijcio.

Iob liber patientiæ, quæ eſt primum fundamentum ſapientiæ; agens de apice item veræ ſapientiæ, videlicet conformitate voluntatis noſtræ ad voluntatem Dei; videtur omnium librorum primus; ſiue fuerit à Iobo ipſo conſcriptus, vt vult Diuus Gregor. ſiue vt ſentio ex antea dictis cum Origene, Iſidoro, Abul. & alijs, à Moyſe paſcente oues Iethro; adeoque circa annum orbis 2450. vno anno poſt mortem Iob.

Geneſis eſt à Moyſe conſcripta, vt fas eſt credere, ſtatim poſt iniunctum ſibi à Deo miniſterium, educendi populum de Aegypto; vt videlicet eorum aliquos doceret litteras, & erudiret de Mundi creatione, deque ſtirpis Iſraeliticæ origine; demum de virtutibus, quarum præfulſit ſpecimen in Patriarchis. Scriptus eſt ergo hic liber iuxta meam ſupputationem anno Mundi 2453.

Exodus videtur ſcripta altero anno egreſſionis, quando iam erectum erat tabernaculum, adeoque anno 2454. Scriptor fuit Moſes, à quo editos quinque libros Pentateuchi, citra omnem controuerſiam eſt. Leuiticus eodem anno ſtatim poſt Exodi ſcripturam; pro vt Deus dictabat è Sancto Sāctorum, intra ſpatium vnius menſis, nempe Niſan, ſeu Martij, qui fuit anniuerſarius egreſſionis. Liber Numerorum videtur ſcriptus anno peregrinationis deſerti vltimo, nempe egreſſionis quadrageſimo, adeoq; 2493. Deuteronomium eodem anno à Moſe iam morti proximo.

Liber Ioſue ab ipſo Ioſue conſcriptus circa vitæ ſuæ finem, qui fuit 2510. porrò quod in hoc libro dicitur de morte Ioſue, vt & in Deuteronomio de morte Moſis, eſt poſtea ſuppletum ab Eſdra, vt ſentit communis opinio. Liber Iudicum, eiuſque appendix liber Ruth, itemque primus Regum ad caput vſque 25. vbi de morte Samuelis legitur, ab ipſo Samuele putantur conſcripti. Quod ſi id fuit vno anno ante mortem, comperio fuiſſe an. 2838. Iunilius Africanus l. 1. cap. 8. tenet, librum Iudicum eſſe multò poſteriorem, ac ignoti authoris, eo quod cap. 18. v. 30. ſcribatur de tribu Dan *vſque ad diem captiuitatis*, quæ videlicet acta eſt per Salmanaſ-

ſar 4. Reg. 18. v. 9. at id non cogit; quippe poteſt eſſe illud ab Eſdra additum. Et certè incongruum fuiſſet, ſcribi acta Regum, & duum vltimorum Iudicum, Heli, ac Samuelis, prætermiſſis Iudicibus anterioribus.

Liber primus Regum à cap. 25. itemque ſecundus totus ignotum habet authorem. Abulenſis aſſignat Ieremiam; Sixtus Senenſis Nathan, & Gad, de quibus 1. Paral. vlt. v. 29. *geſta Dauid ſcripta ſunt in libro Samuelis videntis, & in libro Nathan Prophetæ, atque in volumine Gad videntis.* Forta'ſis ergo reliquum primi ſcriptum eſt à Nathan, ſecundus autem liber à Gad; idque non diù ante obitum Dauid, qui deceſſit anno 2929. Interim ſcriptus eſt liber pſalmorum cuius author Dauid. Poſt Dauidicum Pſalterium ſcripti ſunt libri Salomonis, de hoc ipſo authore ſic appellati; videlicet Canticum canticorum, liber Prouerbiorum, & Eccleſiaſtes. Hi ergo ſcripti ſunt ante annum 2969. quo Salomon deceſſit.

Libri, tertius, & quartus Regum ignotum habent ſcriptorem. Diuus Hieronymus ait, Ieremiam Prophetam è publicis Regum Hiſtorijs collegiſſe memorias, atque hiſce duobus compræhendiſſe libris. Quartus deſinit ad annum Euilmerodachi primum, qui fuit 3399. adeoque ſcripti ſunt hi libri circa annum 3400. Interea ſcripti fuerant omnes libri Prophetarum, exceptis, Daniele, Aggæo, Zacharia, Malachia; itemque liber Tobiæ, de quibus mox diſtinctiùs.

Libri duo Paralipomenon item ignoti authoris ſunt. In Sacris ipſis codicibus enumerantur quidam *à Commentarijs*, nempe Regum Hiſtorici, vt 2. Reg. 8. verſ. 16. Ioſaphat filius Achilud fuit Dauidi regius à Commentarijs; & 2. Paral. 34. verſ. 8. Ioha erat Ioſiæ Ragi à Commentarijs; adeoque ſinguli Reges habebant, qui poſteritati ſuas memorias demandarent. Ex huiuſmodi ergò diarijs, ſeu annalibus compilati ſunt libri Paralipomenon, fortè à Ieremia, vltimamque manum addidit Eſdras, nam idem eſt finis ſecundi Paralipomenon, & initium primi libri Eſdræ; quod fortaſſe indicat reparationem diuinitùs actam ab Eſdra omnium Scripturæ Canonicæ librorum eo vſque editorum. Libri ergo Paralip. quoad ſcripta per Ieremiam videntur editi paulò poſt 3400. Interim ergo.

Oſee Propheta omnium primus eorum, qui titulantur hoc nomine; vaticinatus eſt ſub Regibus, Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia. Cœpit Regnum Ozias, an. 3140. Ezechias autem 3224. Iiſdem temporibus prophetarunt etiam, Iſaias, Ioel, Amos quoque, & Ionas ſub Ozia; Micheas item ſub Ioathan, Achaz, Ezechia; Nahum etiam ſub Ezechia. At verò Sophonias, Abdias, & Ieremias ſub Ioſia, qui factus eſt Rex anno 3320. duodecimo poſt anno obijt Tobias Iunior. Liber Tobiæ communiter cenſetur ſcriptus à Tobia patre vſq; ad finem cap. 13. exindè ad cap. 14. v. 16. à Tobia illo filio, mox fine ab alio ſuppleto. Quod enim ipſi ſint libri authores, deducitur ex cap. 12. v. 20. nam illud. *Narrate omnia mirabilia eius*, Græcus habet, *ſcribite in libro*.

Ezechiel incipit prophetare anno 3367. Tempore autem captiuitatis, quæ

cœpit anno 3373. prophetarunt, Habacuc, Baruch, Daniel, & quidem Baruch anno quinto ab exciſa Ieroſolyma abijt ex Aegypto Babylonem, ibique ſcripſit; Danielis autem tempore fuiſſe prophetam Habacuc, eumdemq; eſſe, de quo Dan. 14. v. 32. conſtat. Porrò liber Danielis completus eſt iam ſoluta captiuitate, & regnante Cyro; adeoque circa ſecundum annum Cyri, qui eſt 3444. quo anno prophetarunt Aggæus, & Zacharias, ac fortè tunc vltimus Malachias. Prophetæ duodecim minores, qui videlicet ſunt, Oſee, Ioel, &c. apud hebręos vnico volumine comprӕhenduntur, vt notat D. Hieron. in prol. Neque eodem ordine ſunt apud LXX, quo apud nos hebraicum ſequentes. Etenim Ioel nobis ſecundus, illis eſt quartus, Amos nobis tertius, illis ſecundus, Abdias nobis quartus, illis quintus, Ionas nobis quintus, illis ſextus, Michæas nobis ſextus illis tertius.

Liber Eſdrę primus cum ſecundo apud hebræos in vnum volumen coartatur, teſte Diuo Hieron. in prol. vel quia idem reſtaurandæ Ieroſolymæ, ac Templi gerunt argumentum, vel ob vtriuſque codicis breuitatem; vnde & dicitur ſecundus Eſdrę, qui tamen authorem habuit Nehemiam. Videntur editi circa ann. 3520. poſtquam Eſdras eos libros, qui conflagrarant, reparauit diuinitùs. Liber autem Eſther, quæ vxor euaſit Artaxerſis Mnemonis, ſi Philoni credimus, videtur editus à Mardochęo, vt colligitur ex cap. 9. v. 20. & cap. 12. v. 4. idque ipſo anno 3554. quo contigit finis illius hiſtoriæ. Philo ait ſcriptum à Pontifice Eliacimo, fortè intelligens ab hoc reuiſum, & approbatum; quippè eo ipſo anno, qui & fuit vltimus Eliacimi, actum eſt Concilium Synagogæ pręſidente hoc Pontifice Ieroſolymis, decretumque eſt de Canone ſacrorum librorum.

Hinc fortaſis eſt, quod pars vltima libri Eſther, vt & Danielis non ſit in Canone hebraico, quia à ſuis Authoribus adiunctæ poſt clauſum Conciliũ; at à Pontifice ſucceſſore agnitæ, vt legitimæ, & quoad Scriptores, & quoad Spiritum ſcribendi. Porrò liber Iudith fuit totus editus ab ipſo Pontifice Eliacimo, vt habet Philo; ſed poſt Concilium illis paucis diebus vitæ ſuperſtitis; ideoque non habuit locum inter libros illius Canonis, licèt ea hiſtoria euenerit ante illam Eſtheræ, videlicèt, ſub Monarcha Xerſe, qui anno 3477. ſubegit Arphaxadum; quapropter in noſtro Canone ponitur liber Iudith ante librum Eſther. Sed neque liber Tobiæ ambos præcedens poſitus fuit in eo Canone, vtpotè non ſatis tunc examinatus; & neque ab Eſdra reparatus, quippè ſcriptus in Aſſyria, non perierat incendio Ieroſolymæ.

Liber Sapientiæ à quodam Philone Seniore vno è ſeptuaginta duobus Interpretibus editus eſt, in perſona Salomonis, vtpotè aſt liber de Regimine Principum. Liber Eccleſiaſtici authorem habet Ieſum filium Syrach, vnum item prædictorum Interpretum ſeptuaginta duum, iſtumque putant aliqui nepotem, vel abnepotem Pontificis Ieſu filij Ioſedech. Tranſlatio Bibliorum per iam dictos Interpretes fuit anno 3680. adeoq; circa id tempus eſt etiam ſcriptio Sapientiæ, & Eccleſiaſtici.

Primus liber Machabæorũ, vt cenſet Ioannes de la Haye, authorem habet Ioannem Hircanum, qui factus eſt Pontifex anno 3832. Secundus autem quo ad ibi narrata præcedit primum, ſed poſtponitur loco; vel quia eſt per modũ non hyſtoriç, ſed Epiſtolæ, vel quia poſteriùs editus ea forma. Putatur author à Serario quidam Iudas Eſſenus, nominatus ibi cap. 1. v. 10. qui breuiando quinque libros Iaſonis Cyrenæi hanc Epitomem ediderit, vt habetur cap. 2. v. 24. ſed quidem afflante Spiritu Sancto, vt poſtmodum eſt iudicatum ab Eccleſia Chriſti, quæ hunc & alios ſupra recenſitos tenet pro Canonicis.

Quær. 9. Quando ſcripti ſint libri ſinguli noui Teſtamenti. *Reſp.* Prænotando; nullam eſſe de horum Scriptoribus modo dubitationem; quippè cũ ab Eccleſia adhibeantur ſub prætitulatione ſuorum authorum, vnico excepto libro Actuum Apoſtolorum, quem tamen Diuus Hieron. in Catal. & omnes nemine contradicente ſentiunt ab Euangeliſta Luca editum. Aliquando tamen dubitatum eſt de authore Epiſtolç ad Hebræos, quam teſte Diuo Hieron. in Catal. Tertullianus adſcribebat Barnabæ, alij Lucæ, alij Clementi Romano Pontifici. Pariter dubitatum eſt de Iacobo authore Epiſtolæ; quippè Lucius Dexter, & quidam alij Hiſpani adſtruunt Iacobum maiorem; Dorothæus, Cyrillus Hieroſol. & alij Iacobum non Apoſtolum, ſed Iacobi minoris Succeſſorem Epiſcopum Ieroſolymæ. At Hieron. in Catal. eſt pro Iacobo minore Apoſtolo, & filio *Mariæ ſororis Matris Domini*, adeoque filio Cleophæ, aliàs Alphæi. Et quidem Eccleſia Epiſtolam prætitulat Apoſtoli.

De Ioanne quoque Scriptore ſecundæ, ac tertiæ Epiſtolç Ioannis difficultas fuit; Siquidem Papias Ioannis Apoſtoli auditor, teſte diuo Hieron. in Catal. has duas adſcribit, non Euangeliſtæ, ſed cuidam Ioanni Presbytero; attamen præualet Eccleſiæ ſenſus adcenſens vni eidem Ioanni Apoſtolo, & Euangelium, & tres Epiſtolas, & Apocalypſim; licèt de hoc etiam ſit dubitatum aliquando. Enimuerò textus Græcus adſcribit Ioanni Theologo, ipſumque diuerſum ab Apoſtolo vnum de alijs Chriſti diſcipulis putauit Dionyſius Alexandrinus; at D. Hieron. immo tota Eccleſia adcenſet etiam Apocalypſim Apoſtolo Ioanni. Sed iam dicendum de tempore, quo ſcripti ſunt libri ſinguli iuxta Baron.

Euangelium Matthæi editum eſt anno Chriſti 42. Anno autem 45. ſcripta eſt Romæ prima Epiſtola Petri. Anno 49. Romæ Euangelium Marci. Anno 52. Corynthi prima Pauli ad Theſſalonicenſes. Anno 53. item Corynthi ſecunda ad Theſſalonic. Anno 57. Epheſi prima ad Corynthios; Anno eodem in Macedonia eſt ſcripta prima ad Timotheum. Anno 58. Nicopoli ſecunda ad Corynthios. Eodem anno, eodemque loco ſcripta Epiſtola ad Galatas. Item eodem anno, & loco data Epiſtola ad Titum. Eodem anno Cenchris, nempè in portu Corynthi data eſt Epiſtola ad Romanos. Anno 60. ſcriptum eſt, fortè in Achaia, Euangeliũ Lucç. Anno eodem à Paulo in Carcere Romano data Epiſtola ad Epheſios. Itemque ad Philippen-

lippenſes. Anno 61. Romæ ſcriptus eſt à Luca liber Actuum Apoſtolorum. Anno 62. à Paulo in præfato carcere datæ ſunt Epiſtolę ad Coloſſenſes, ad Philemonem, ad Hebræos. Anno 63. Epiſtola à Iacobo ſcripta Ieroſolymis. Paulò poſt edita Epiſtola Iudæ Thaddęi. Anno 68. Romæ à Paulo morti proximo ſcripta eſt illa ad Timotheum ſecunda; Itemque eodem loco, & anno à Petro data eſt ſecunda Epiſtola. Anno 97. in inſula Pathmo videt, & ſcribit Ioannes Apocalypſim. Anno 99. idem Epheſi tres Epiſtolas. Demum circa an. 100. ſcribit Euangelium.

Quær. 10. An ſcripſerit Paulus alias Epiſtolas. Reſp. aliquas vtique ſcripſit ad Senecam, teſte Diuo Hieron. in Catal. ſed vt notat Iuſtus Lipſius cap. 10. de vita, & ſcript. Sene. non ſunt illæ, quæ modò circumferuntur; in quibus nec adeſt, vel Senecæ ſtylus, videlicèt in octo prætitulatis Senecæ ad Paulum, nec in illis Pauli ad Senecam extat ſpecimen Paulinę virtutis. Citat Diuus Hieron. ex vna Senecæ ad Paulum hanc clauſulam, *optare, ſe eius loci eſſe apud ſuos, cuius ſit Paulus apud Chriſtianos*, quæ tamen verba non extant in vlla ex prænotatis octo Epiſtolis. Fictitię item à quibuſdam editæ ſunt ſub Pauli nomine Epiſtolę quædam, vt tertia ad Corinthios, tertia ad Theſſalonicenſes, vna ad Laodicenos, quam refert Sixtus Senen. libro 2. ab omnibus tamen exploſa, vt inquit Diuus Hieron. in Catal. Quod ſi objicias illud Pauli Coloſ. 4. v. 14. *eam, quæ Laodicenſium eſt, vos legite*, ſoluitur difficultas è textu Græco, qui ita habet, *eam, quæ eſt ex Laodicea*, adeoque non Pauli, ſed ad Paulum.

Quær. 11. Quare Epiſtolæ aliorum Apoſtolorum, nempè Iacobi, Petri, Ioannis, Iudæ appellentur Canonicæ, vel Catholicæ. Reſp. Quatuordecim Epiſtolas edidit Paulus, alij quatuor Apoſtoli ediderant ſolas ſeptem, quæ omnes à Patribus nuncupantur Catholicæ. Vnde Diuus Hieron. in Catal. *Iudas frater Iacobi, paruam quidem, quæ de ſeptem Catholicis eſt, Epiſtolam reliquit*. Hæc agnominatio Catholicæ non venit ad differentiam Paulinarum, quaſi Paulus ad particulares, ſeù viros, ſeù populos ſcripſerit, alij verò toti Eccleſiæ, vt putant, Oecumenius, Cornelius à Lapide, & communis opinio; ſiquidem etiam Diuus Ioannes ſcribit Epiſtolam ſecundam Electæ, & tertiam Caio. Neque placet ratio Syluerçi. Reſol. 5. qu. 15. ideo ſic dici, quia reliquæ partes Scripturę habeant ſua nomina, vt Apocalypſis, Epiſtolæ Pauli, Euangelia, atqui hæ non poſſint alio nomine dici. Id inquã neſcio, quomodo concludat; nam patet, potuiſſe appellari Epiſtolas Ioannis, Epiſtolam Iacobi &c. Adhuc peior eſt altera eiuſdem ratio; nomen Pauli notum vbique fuiſſe, non ita iſtorum, quorum ſtylus non erat notus; nam certè notiſſimi in Chriſtianis erant Petrus, & alij; neque titulus Catholicæ approbat ſtylum. Dicerem ergo; ideo has ſeptem dici Catholicas; quia in libro noui Teſtamenti, cum primum tota Scriptura in vnum volumen eſt redacta, quod videtur fuiſſe in Concilio Niceno, nam Diuus Hieron. in prol. de libro Iudith, *Hunc librum Synodus Nicęna in numero Sanctarum Scripturarum legitur computaſſe*; tunc Epiſtola Iacobi, & Epiſtola Iudæ,

Iudæ, inter quas ſunt quinque reliquæ; titulum Catholicæ obtinuerunt, ideoque, & intermediæ ſic ſunt appellatæ.

At ſupereſt indagare, cur in noſtra vulgata pretitulentur Catholicæ iſtę duæ extremæ, nempè Iacobi, & Iudæ. Puto ſic appellatas, ob vniuerſalitatem; idq; nedum perſonarum, ſed & argumenti; ſiquidem neque ad certam perſonam, vel Ciuitatem directæ ſunt, vt illæ Pauli; neque de vna re particulari agunt, ſed ea Iacobi directa omnibus Chriſtianis ſub nomine duodecim tribuum diſperſarum, videlicèt, Fidelium toto Orbe ſparſorum, agit de illo duplici generaliſſimo argumento, quod eſt Catholicæ Eccleſię Axioma, videlicet Fides, & Opera; illa verò Iudæ tota eſt ad dignoſcendos Hæreticos, & minandum illis Diuinum Iudicium. Porrò eo ordine ſunt poſitæ Epiſtolæ, quo occurrit earum examen, & authenticatio, ſiue in Concilio Nicæno, ſiue antea.

Quær. 12, Qui ſint Scriptores Poſtillarum, Gloſſarum, Concordantiarum Sacræ Scripturæ. Reſp. Poſtilla eſt expoſitio alicuius textus Magiſtralis, quā ſolebant ſtudioſi meditatores, & collatores ſcribere ad latera ipſius textus; & dicta eſt Poſtilla quaſi *poſt illa*. Primus poſtillator totius Scipturę, & litteraliter, & moraliter, ſed magis moraliter fuit Hugo de S. Caro Card. Ord. Præd. Primus item poſtillator, & litteraliter, & moraliter, ſed magis litteraliter, eſt Nicolaus de Lyra noſter. Si Lyrano iungas Iacobum Tirinum Soc. Ie. habes ex veteri, & nouo abundè pro expoſitione Sacrorū Bibliorum

Gloſſa græcè, latinè *lingua* idem ſonat, quod Interptetatio. Videtur in hoc differre Gloſſa à Poſtillis, & Commentarijs; quod Gloſſator eſt propriè vocum expoſitor; Poſtillator addit locorum collationes veterumque traditiones; atque Commentator ſuperſtruit etiam diuerſorum Doctorum explicationes, ſeù opiniones; qua de re Hieronymus in Apolo. adu. Ruffin. *Hic eſt Commentariorum mos, & explanationum regula; vt opiniones in expoſitione varias perſequantur; & quid, vel ſibi, vel alijs videatur, ediſſerant.* Hoc modo habet ipſe Commentarios in Prophetas, & alios aliquos Scripturæ libros. Gloſſam ordinariam è Sanctorum Patrum integris ſententijs cōcinnauit Vualfridus Strabo, ſeù Strabus Germanus Monachus Rabbani Mauri amanuenſis, obijtq; an. 849. Hanc ampliauit, adiecitq; inſuper Gloſſam interlinearem Anſelmus Laudunenſis Scholaſticus circa 1117. eſtque hauſta è Sanctis Patribus, alicubi litteraliter, alibi moraliter. Porrò à Lyrano eſt edita Gloſſa moralis.

Concordantiarum liber eſt index Onomaſticus Sacræ Scripturæ. Primam ideam protulit Seraphicus Sanctus Antonius Paduanus, qui Concordantias Morales, ordine tamen œconomico, non alphabetico texuit; quas è corroſis membranis Aracælitanę Bibliothecæ vindicatas optimè meritus de Seraphico Ordine Lucas Vuadingus euulgauit. Editum qnoq; à Diuo Antonio autumat opus Concordantiarum, quod ab Arlotto de Prato noſtro Miniſtro Generali electo anno 1285. ampliatum, & noſtra ætate ad plenum adauctum, digitis omnium teritur ſub nomine Hugonis Cardinalis. Et quid

quidem prodijt primò liber Concordantiarum valdè exuccus; vt obinde pateat, eſſe fabuloſum, quod neoterici quidã compinxere, ab Hugone per quingentos Monachos fuiſſe digeſtum. Quo enim volumine primam aſpexit lucem, potuit percommodè paucis menſibus per ſex, vel octo ſtudioſos compleri. Cæterum, illud opus non eſſe Hugonis, obſeruat etiam Gaſpar de Zamora in Concordantijs Romæ excuſis anno 1627. ſed eas marginales, quæ ſunt in ipſo Bibliorum codice. Ita & Platina in Innocentio Quarto ait, *Hugo fecit Concordantias in Biblia; vnde initium ſumpſit vetus Bibliorum titulus. Biblia cum concordantijs*. Refert ergo Zamora huius libri originem ad Conradum Halberſtadienſem, Ord. Prædic. ex atteſtatione Trithemij; at verò Trithemius, Iacobus Bergom, & his anterior noſter Piſanus, authorem aſſerunt Ethruſcum præfatum Arlottum de Prato; qui fortè inchoatum, ſeù diminutè actum à Diuo Antonio auxit. Et quidem extitiſſe neceſſitatem operis, liquet; potuiſſe autem omninò facillimè adnotari in Indicem notabiliora Scripturæ loca ab hoc Seraphico Eſdra, patet ex opere Moralium Concordantiarum. Sed iam pro huius noſtri opuſculi complemento adſit in ſingulos ſacros libros ad paradigma Hieronymi

PROLOGVS GALEATVS.

§. 1. *Geneſis*.

HEbraicè *Bereſcith*, hoc eſt *in principio*, ob hoc eius libri primum verbum; Græcè autem *Geneſis*; quia primæ ibi hominum generationes ab Initio Mundi recenſentur, poſt præmiſſam ipſius Mundi creationem. Hiſtoricè deſcribit ſtatum Orbis totius, quoad humanam originem ante diluuium, & quoad gentium primordia poſt diluuium; directo tamen tramite ad ſtirpem Abrami, de qua venturus erat Chriſtus. Eſt ergo Eccleſiaſtica Hiſtoria de ſtatu legis naturæ; tenetque huius libri tempus, vt ego ſupputo, annos 2399. quorum vltimo obijt Ioſeph. Dictum eſt ex vniuerſali conſenſu, ſcriptorem fuiſſe Moyſem; At dices; cap. 14. verſ. 14. ſcribitur de Abramo, *perſecutus vſq; Dan*; atqui hoc nomen ei vrbi cõtigit multo poſt obitum Moſis Iud. 18. v. 29. ſiquidem vrbs Lais occupata à Danitis appellata eſt Dan. Reſp. vel ab Eſdra ita poſitum, vt communis fert opinio; vel à Moſè propheticè præſcio anticipatè ſcriptum, quo modo Iſa. 44. v. 28. prædicitur nomen Cyri, vt adnotat Syluei ra.

Concluſio potiſſima Theologica huius libri eſt hæc. Deus Optimus Maximus eſt Alpha, & Omega, principium, & finis in omni ordine Naturæ, & Gratiæ. Id enim intendit docere, & deducere ex hoc, quod Deus creauit, & ornauit Mundum; & condito homini ſtatim dedit meriti principium, & obedientiæ præceptum, Peccauit homo; atque Deus Iuſtus eum puniuit morte. At Deus ipſe Miſericors præparauit remedium, promiſitque Chriſtum Saluatorem. In filijs Adæ abundauit peccatum per alia

crimina; at à Deo Patre Miſericordiarum ſuperabundauit Gratia; dum caſtigauit quidem Diluuio, ſed noluit delere humanam ſpeciem. Delegit in generationibus ſtirpem Abrahæ, & ſua Gratia magnos effecit, atque in ſanctitatis exemplaria euexit, Abraham, Iſaac, Iacob, Ioſeph, quorum acta pleniùs deſcribuntur. Vltima pars libri eſt deſcenſus totius familiæ Iſraelis in Aegyptum, vbi inter tribulationes erant parandi lapides extruendæ ſub forma noua Eccleſiæ.

§.2. *Exodus*.

HEbraicè *Veelle ſemoth*, ideſt *Hæc ſunt nomina*; quippe ſic incipit; græcè autem liber ipſe dicitur *Exodus*, quia narrat hiſtoriam exitus Iſraelitarum de Aegypto; vbi ſteterunt annos 215. à deſcenſu Iacob. Hiſtoria huius libri complectitur annos 145. videlicet, ab obitu Ioſeph aduſque ſecundum annum egreſſionis. Inter hiſtoriam narrantur Dei præcepta data populo per Moyſen. Concluſio eſt ergo. Deus eſt Sapientiſſimus, Clementiſſimus, Potentiſſimus, Prouiſor Eccleſiæ ſuæ. Siquidem oſtenditur, quomodo Iſraelitas ab oppreſſione Aegyptiaca liberauit per tot portēta, ac dedit media perfectiora ad ſalutem Aeternam.

§.3. *Leuiticus*.

HEbraicè *vaicra*, nempè *vocauit*; græcè *Leuiticus*, quia diſpoſito à Deo in familijs Leui toto Ordine Sacrorum Miniſtrorum, de horum ritibus hìc agitur. De hoc volumine Diuus Hieron. ad Paulin. epiſ. 103. *In quo ſingula ſacrificia, immo ſingulæ penè ſyllabæ, & veſtes Aaron, & totus Ordo Leuiticus ſpirant Cæleſtia Sacramenta*; quod quidem encomion cunctis Diuinis Biblijs commune huic eſt peculiare, quia ſub ſacrificijs typicis prænuntiabatur Summi Pontificis Chriſti ſacrificium, cruentum in Cruce, incruentum quotidianum in Eccleſia, vt conſiderant, Auguſtinus, Leo, & alij Patres. Concluſio deducitur; Deus eſt colendus, nedum interno, ſed & externo ritu, ſed ab ipſo ordinato. Patet illatio ex hoc, quod Deus eos particulares ritus iuſſit pro eius temporis Eccleſia.

§.4. *Numeri*.

HEbraicè *Vaiedabber*, ideſt, *Locutus eſt*, græcè *Arithmi*, latinè *Numeri*, eo quod multæ ibi ponantur numerationes, videlicèt, Populi Iſrael, Manſionum in Deſerto, Ciuitatum refugij, & aliæ. Continet hiſtoriam 39. annorum, quibus commoratum fuit in Deſerto poſt erectum Tabernaculum. Auctor abſq; controuerſia eſt Moyſes, vt & de reliquo Pentateuchi conſtat. Sed fortè obijcies; quod Num. 12. v. 3. laudet ſeipſum; *Erat Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*. Reſp. Diuino impulſu ita ſcripſit pro veritate rei, & ædificatione proximi; ita enim & Dauid ps. 118. ait *Media nocte ſurgebam, ad confitendum tibi*; & Diuus Ioannes ferè ſe appellat Diſcipulum, *quem diligebat Ieſus*. Concluſio è libro Numerorum elicitur. Deus eſt Eccleſiæ ſuæ ordinator, & conſeruator. Etenim omnia voluit certo numero præfinita, & recenſita; atq; nouellam tunc Synagogæ Eccleſiam mirabiliter conſeruauit in Deſerto, ac miraculis ſtabili-

Digitized by Google

uit in hoc libro narratis. Hic liber eſt primordium hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in lege Moſaica, & planè ei correſpondet liber Actuum Apoſtolorum in Euangelica.

§.5. *Deuteronomium*.

HEbraicè *Haddebarim*, ideſt *hæc ſunt verba*, græcè *Deuteronomium*, & latinè ſonat *ſecunda lex*. Videlicèt, quia eſt Epilogus trium præcedentium; ſeù repetitio Diuinorum præceptorum præmiſſis libris digeſtorum, qua occaſione epilogatur totum iter per deſertum. Quouis anno Sabbatico relegendum erat publicè populo totum Deuteronomium; præceptumque præſcribitur futuris Regibus, ſibi deſcribere hoc volumen; vt videlicèt Princeps in lege Dei meditetur aſſiduè. Concluſio deducitur; Deus eſt toto Corde diligendus, & maximè à communitatis Rectore. Etenim toto libro Dilectio Dei repetitur, quæ finis eſt totius Legis.

§.6. *Ioſue*.

HEbraicè *Iehoſuah ben Nun*, ideſt Ioſue filij Nun. Ita liber appellatur ex nomine tum ſcriptoris, tum ipſius eiuſdem, cuius acta deſcribuntur. Ipſe inquam Ioſue ſcripſit hunc librum, vt ſentiunt, Diuus Dorothæus in Synopſi, Origen. in 2. Ioſ. Iſidor. l. 6. non autem Samuel, vt vult Abulen. vel Eſdra, vt ſentit Andreas Maſius. Enimuero cap. vult v. 26. habetur; *ſcripſit quoq; omnia verba hæc in volumine legis Domini*; ideſt addens libro Pentateuchi; atqui clariùs Hebræus, & Græcus habent expreſsè, *ſcripſit Ioſue*; nec vnquam de perdito libro Ioſue diſputatio extitit. Sed obijcies; cap. 10. v. 13. citatur liber *Iuſtorum*, ergo ille erat antiquior, de quo tranſumptus eſt hic breuiore compilatione. Deinde in libro iſto narratur de morte, & ſepultura Ioſue, & de lapidibus Iordanis dicitur cap. 4. v. 9. *ſunt ibi vſque in præſentem diem*. Reſp. liber Iuſtorum erat Catalogus hiſtoricus ab aliquo actus in memoriam illorum virorum, qui digniores virtute præſtabant; fortè cœptus ab aliquo hiſtorico in deſerto per illud ſpatium quadraginta annorum, & proſequens aliquis alter cœptum Catalogum, in eo etiam ſcripſerat de Ioſue diffuſiùs, adeoque & ſcribens Ioſue in fine vitæ hunc ſuum librum, citat illum latiùs pertractantem.

Ad aliam obiectionem dici poteſt; vel ea ab Eſdra ſuppleta, vt diximus de morte Moſis narrata in Deuteronomio; vel tum de his, tum de hac, ſpiritu prophetico anticipatè ſcripta. Ita ait Philo l. 3. de vita Moſis in fine; *Viuens prophetauit de ſeipſo tamquam mortuo*. Cæterum liber Ioſue hiſtoriã proſequitur ſeptedecim annorum, quotus fuit eius Ducatus; quorum primi ſeptem bello impenſi, reliqui deuotioni, ac litterarum ſtudijs. Concluſio eſt; Deus fideliter præſtat, quæ benignè pollicetur; ſiquidem promiſerat Abramo, Iſacco, Iacobo terram Canaan, & ipſam vtique eorum poſteris dedit, á Ioſue obtentam.

§.7. *Iudices*.

HEbraicè *Sophtim*, latinè *Iudices*; ita appellatus liber, ob perſonas, de quibus agit. Succeſſerunt hi Ioſue in gubernio politico; Monarchico vtique

vtique, ſed citra ius Regium; quia nec leges condere, nec noua exigere tributa, nec grauiores cauſas abſque Concilio Sinedrij ſeptuaginta Seniorum *Sanedrim* dirimere poterant. Munus eorum erat, populum regere ius dicendo, & armis præeſſe. Fuere omnes ſedecim, ſi etiam Debboram fœminam, & Abimelechum tyrannum computaueris; tenuitque tempus huius Ariſtocratię annos circiter 370. quorum 300. ſpectant ad hiſtoriam huius libri, in quo nō agitur de duobus vltimis Iudicibus, Heli, & Samuele, vtpote de ipſis tractatur in primò Regum; eo quod Samuel fuerit Dei miniſter Propheta ad inungendum primum Israelis Regem Saul, & diſcipulus fuerit Sacerdotis Pontificis Heli; adeoque ex occaſione deſcribendi libri de gubernio Regio opportunè reiecta eſt illuc tractatio de Heli, & Samuele eius diſcipulo. Concluſio eſt libri Iudicum; Deus eſt Miſericors, & Iuſtus. Etenim narratur, quomodo toties punierit Idololatrias Israelitarum; atqui eos pœnitentes liberauerit ab oppreſſoribus ethnicis, prouidendo ſtrenuos Iudices in Duces.

§. 8. *Ruth.*

HIc liber eſt appendix libri Iudicum; agitque hiſtoriam Ruth, fœminæ Moabitidæ, quæ facta vxor Booz extitit abauia Regis Dauid, in cuius genealogiæ gratiam conſcriptus eſt libellus; vt ita ſeries generationis Chriſti pateret ab Abramo ad Dauidem. Fames illa, quæ hìc narratur, contigit iuxtà Salianum ſub Iudice Abimeleco Gedeonis filio, fuitque tunc Noemi peregrinatio cum marito Elimelecho; euenit autem Ruthæ coniugium ſub Thola Iudice Abimelechi ſucceſſore. Fuit Ruth è Petra vrbe Metropoli Arabiæ Petręæ, ſeù Moabitidis, & huic fœminæ alludit Iſa. 16. *Emitte agnum Domine de Petra deſerti*, vt inquit Diuus Hieron. epi. 103. Concluſio eſt huius libri. Deus complacet in bonis operibus. Ita enim præmiare voluit pietatem Ruthæ impenſam derelictæ Noemi, vt & illam ditaret connubio diuitis Booz, & per veram Fidem ſaluaret.

§ 9. *Regum Primus.*

APud Hebræos dicitur Samuelis primus; eo quod agat de vltimo Iudicum à Deo ſuffecto in locum abiecti Heli negligentis. Inter maximè notanda Samuelis geſta eſt, ab eo fuiſſe vnctum primum Regem Saulem, in quo Israelitica Ariſtocratia in Monarchiam Regiam tranſijt; ideoque & pergit narratio ad Saulem eiuſque facta. Continet hiſtoria huius libri annos 80. videlicèt, 40. Heli, & totidem Samuelis, ac Saulis. Concluſionem exhibet hanc; Deus eſt negligentium, ac ſuperborum reprobator. Etenim repulit à Pontificatu familiam Heli; à Principatu Samuelem ob iniquitates ſuorum filiorum, & à Regno, ac vita Saulem.

§. 10. *Regum Secundus.*

AB Hebræis dictus Secundus Samuelis; vtpote tractans de Dauide, quē etiam pro reprobato Saule inunxit iuſſu Diuino in Regem ipſe Samuel. Habet hiſtoriam annorum 40. Regni Dauidici, Concluſionem autem hanc; Deus eſt Manſuetorum protector. Mira ſiquidē patet Dei tutela,

Google

Dauidem è tot periculis eruentis, & ad ſummum faſtigium euehentis.

§. 11. *Regum tertius.*

HEbræis primus *Melachim*, ideſt Regum; quia de ſucceſſoribus Dauid vſq; ad Ioſaphatum ediderit. Hiſtoriam texit annorum 126. ſub quinque Regibus, Salomone, Roboamo, Abia, Aſa, Ioſaphato; agitque de Schiſmatico Iſrael Regno per Ieroboamum ſeparato à Regno Iuda ſub Roboamo. Eſt huius libri Concluſio; Deus eſt ſuauiter expectans pœnitentiam. Etenim tot peccata Salomonis, & ſucceſſorum, necnon ſcelera Regni Samarię non ſtatim puniuit, ſed longanimiter expectauit conuerſionem.

§. 12. *Regum quartus.*

HEbræis ſecundus *Melachim*, tractans reliquam hiſtoriam vtriuſque Regni, Iuda, & Iſrael. Percurrit tempus annorum 318. vſque ad deſtructionem Regni Iuda. De authore huius, & præcedentis diximus ex Diuo Hieronymo, eſſe Ieremiam. Et quidem vltimum capitulum tum quarti Regum, tum prophetiæ Ieremiæ narrat eamdem rem, videlicet, Ieroſolimæ, & Regni deſtructionem. Sed occurrit difficultas, eo quod in hoc libro à cap. 18. v. 13. vſque ad cap. 20. v. 19. ſunt plurima etiam ad verbum conuenientia, cum textu Iſaiæ cap. 36. vſque ad 39. quæ eſt pars hiſtoriæ Regis Ezechiæ. Qua in re nil aliud poteſt dici; niſi vel Iſaiam ſcripſiſſe tertium, & quartum Regum vſque ad vigeſimum capitulum; porrò addita ab Ieremia quinque vltima capitula; vel Ieremiam diuinitùs coincidiſſe in verba eadem Iſaiæ; vel vtrumque in eadem conueniſſe, eo quod ambo legerint in Diarijs hiſtoriarum regij cartophylacij. De reliquo huius quarti Concluſio elicitur; Deus eſt incorrigibilium obſtinatorum deſtructor. Ita enim nolentes audire minas Prophetarum, & ædificari exemplis Eliæ, ac Eliſæi caſtigauit; euertens Regnum Iſrael per Salmanaſſar, & Regnum Iuda per Nabucodonoſor.

§. 13. *Paralipomenon primus.*

HEbraicè *Dibre Haiamim*, ideſt *verba dierum*; ſiquidem vt ait Diuus Hieronymus in prol. Galeato, *Chronicon totius Diuinæ hiſtoriæ poſſumus appellare*. Hic cum ſecundo eſt vnicum volumen apud Hebræos, at apud nos diuiduntur in duo, ob magnitudinem, inquit Diuus Hieronymus in prol. paral. *quod nonnulli in Bruto Ciceronis dialogo faciunt; vt eum in tres partes ſecent, cum vnus à ſuo authore ſit editus*. Videtur igitur ille vnus liber à ſeptuaginta interpretibus in ſua traductione bipartitus; à quibus etiam vterque ſit appellatus *Paralipomena*, ideſt derelicta, ſeu prætermiſſa. Hinc optimè dicuntur à Diuo Hieronymo epi. ad Dama. hi libri *præteritorum ſupplementum*; ſiquidem hiſtoriæ genealogiæ Dauid, & geſtorum eius, ac ſucceſſorum in Regno Iuda explicatio narratur. Tractat hic primus liber ab Adamo ad obitum Dauidis, adeoque annos 2929. eiuſque eſt Concluſio; Deus Regem Meſſiam Chriſtum præparauit. Siquidem genealogiam Chriſti à Dauide per filium ſuum Nathan, deſcriptam à D. Luca cap. 3. non poſſemus comprobare è veteri Scriptura, niſi extaret hic pri-

mus

mus liber Paralipomenon. Ex hoc Rupertus colligit, Chriſtum fuiſſe Regem Iudææ iure ſanguinis; quippè rectà linea deſcendit Ioſeph à Dauide; adeoque deficiente linea Salomonis, & linea Nathan in Ioſepho, naturaliter deſcendente è Salomone, & legaliter è Nathano, vt ſupra vidimus; dum Ioſeph deceſſit virgo, vt ſcribit Hieron. cont. Eluid. ſequitur, deuolui hæreditatem iuridicam Regni Dauidici ad Ieſum filium naturalem Virginis veræ ſponſæ Ioſephi.

§. 14. *Paralipomenon ſecundus.*

TRactat hiſtoriam præcisè Regni Ieruſalem, ſeu Iuda à Salomone ad finem Sedeciæ captiuati, adeoque annorum 444. Vbi maximè explicatur Templi Salomonis ædificatio, & dedicatio, adeoque figuratè proponit Concluſionem. Deus Pontificem Meſſiam Chriſtum ordinauit. Illud quippè Templum Eccleſiam Chriſti adumbrabat in typico myſterio.

§. 15. *Eſdræ primus.*

HIc liber habet abſque controuerſia authorem Eſdram, de cuius item geſtis edifferit. De perſona Eſdræ eſt dubitatio. Hebręi putant, ipſum fuiſſe Prophetam Malachiam, vt refert Diuus Hieron. prol. in proph. cui opinioni fauet Rupertus, at ab omnibus exploditur. Sixtus Senen. lib. 1. Bibliot. tenet fuiſſe Pontificem Ioſedechum, filium Saraiæ Summi Pontificis occiſi à Nabucodonoſor 4. Reg. vlt. v. 21. Et quidem fuiſſe Eſdram Saraiæ filium conſtat 1. Eſd. 7. vel ergo fuit Eſdras binomius, & aliàs dictus Ioſedech 1. Paral. 6. v. 14. vt cenſet Sixtus præfatus; vel fuit ſimplex Sacerdos frater minor natu Ioſedechi Pontificis, vt autumat Tirinus. Fauet opinioni priori liber tertius Eſdræ cap. vlt. v. 50. vbi habetur; *& dixit Eſdræ Pontifici*; at dici poteſt, appellatum eſſe Pontificem, ideſt de genere pontificali fratrem Pontificis. Vtcumque ſit; abductus eſt in Babylonem à Nabucodonoſore, & poſt ſeptuaginta annos dimiſſus à Cyro. Agit in hoc libro, quomodo Cyrus libertatem populo dederit, & facultatem reædificandi templi; innuit autem hanc Concluſionem myſticè deductam. Deus eſt Eccleſiæ reparator. Videlicet e Synagogæ ruderibus Eccleſiam excitauit. Id vtique præfigurabatur ſub littera illius hiſtoriæ; quapropter Diuus Hieron. epiſt. 103. de hoc & ſequenti libro inſit; *aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla.*

§. 16. *Eſdræ ſecundus.*

PRopriè dictus liber Nehemiæ, namque à Nehemia ſcriptus; at verò appellatus Eſdræ, quia etiam de Eſdræ actis habet, atque apud hebręos vnum cum priore volumen eſt; ſicut autem prior liber tractat de Templo reædificando, ſacriſque reſtituendis, quod quidem Pontificis fratrem decebat, ita hic agit de Vrbis Ieroſolymæ reædificatione per Nehemiam; quem licèt aſſerant de Tribu Iuda ortum, D. Iſido. cap. 62. de vita Sanct. & Sixtus Senen. tamen Leuitam Sacerdotem indicat liber 2. Machab. cap. 1. v. 18. & vnum eumdem reſtauratorem fuiſſe hunc Sacerdotem innuit, videlicet miſſum à Rege Perſidis, puta à Dario Longimano; cui erat chariſſimus,

mus, & officio pincernarum præfectus, ſeu à regijs poculis. Iam verò eſt huius libri Concluſio; Deus eſt populi ſperantis adiutor. Siquidem etſi permiſerit Ieroſolymam ruinæ, eam tamen erexit per Nehemiam.

§. 17. *Tobias*.

LEgenda eſt Sanctarum virtutum Tobiæ Nephtalitæ; qui natus eſt anno Oziç Regis Iuda 51. vno anno antequam Iſaias Dei cerneret Maieſtatem; ac Tobiæ etiam Filij, nati anno 4. Ezechiæ, ac mortui anno 12. Ioſiæ, vt mihi licet ſupputare. Scriptus eſt liber potiori parte à Tobia ſeniore, videlicet à patre; ac à cap. 14. v. 1. ad v. 16. à Tobia iuniore; finis autem ab alio quopiam adiunctus eſt, de huius Tobiæ iunioris obitu. Primò eſt editus Chaldaicè idiomate Aſſyriorum, in quibus erant diſperſæ illæ decem Tribus abductæ à Salmanaſſar. Diuus Hieron. adiutore hebræo vtriuſque idiomatis, Hebraici, & Chaldaici peritiſſimo tranſtulit de hebraico in latinum; videlicet latinè referens, prout ille hebraicè dictabat. Hanc adhibuit diligentiam Vir cæteroqui etiam chadaicæ peritus.

De huius libri canonica authoritate dubitatum eſt aliquando etiam à Diuo Hieronymo in prol. Galeato, à Lyrano in Tob. Abulen. qu. 46. & Caiet. eo quod non ſit inter hebraicos libros Canonicos; at modò indubitanter eſt receptus ab Eccleſia ob Canonem Innocentij primi, Concilij Carthagin. & nouiſſimè Tridentini; quidquid contra ructet Lutherus in Sympoſiacis. Qua in re adnotandum, nunquam librum aliquem diuinitùs editum, & Pontifici præſentatum, à primo puncto approbationis fuiſſe apochryphum, ſeu dubiæ authoritatis; at verò potuiſſe multum ætatis intercedere inter eius editionem, & approbationem ſolemnem. Hinc eſſe potuit, vt liber Tobiæ, & alij aliàs notati conſeruarentur quidem apud Sacerdotes Synagogç; & poſtmodum apud Apoſtolos haberentur exemplaria, conſeruata quidem, vt pia ſcripta, ſed ſub Iudice, quouſque in Concilio Nicæno, vel alio per approbationem Eccleſiæ denuntiarentur ponendi in Canone Bibliorum. De reliquo eſt libri Tobiæ Concluſio; Deus eſt pietatis in defunctos impenſç remunerator. Ita enim hæc exaggeratur Tobiæ miſericordia, ob quam eum promeritum præclara Dei beneficia aſſeruit Raphael.

§. 18. *Iudith*.

HIc quoque, vt præcedens liber, eſt Deuterocanonicus, id eſt adſcriptus Canoni pòſt primam ſub Eſdra Canonis conſtitutionem. Anabaptiſtæ eum reijciunt; Lutherus in Sympoſ. vocat tragædiam, & figmentum poeticum Virgiliano haud abſimile; at Sancti Patres citant vt Diuinam Scripturam; & nobis iam eſt indubitata ex Eccleſiæ teſtimonio. Hiſtoriam agit victoriæ ab Hebræis diuinitùs reportatæ de Holoferne; quç quando contigerit, difficultas eſt à Bellarmino reputata difficillima. Ex vna parte videtur res eueniſſe ante Ieroſolymæ euerſionem, ſeu ante captiuitatem; quippè nominatur in hoc libro Nabuchodonoſor Rex Aſſyriorum, idque tenent, Salmero, Bellarm. Salian. & alij; at ex altera parte, quia cap. 5.

v. 23. dicuntur hebræi nuper reuerſi de diſperſione ; & cap. 6. v. 11. negotium belli non agitur ab vllo Rege, ſed à Ducibus, Ozia, & Charmi; idcirco videtur referendum ad tempus poſt ſolutam à Cyro captiuitatẽ ; idque ſentio cum Lyrano, Hugone, Euſeb, Philone Anniano, & alijs.

Diuus Auguſtinus 18. Ciu. cap. 26. aſſignat id ſub tempus Cyri quando recens erat ſoluta captiuitas, & cœpta ædificatio Templi noui. Res ergo ita fuit, teſte Philone Anniano, cui males ſubſcribere, quam penitus ignorare. Cyro Perſarum Monarchæ erant duo Vicarij; Arphaxad in Media, & Artaxerſes, nempe famoſus ille Xerſes Babylone. Extincto Cyro in prælio contra Thamirim Scytharum Reginam, præfati duo Vicarij ſe Reges dixere; ac Xerſes vt Babylonis Rex appellari voluit Nabucodonoſor; atque meditans Orbis Imperium deuicit Arphaxadum, & in Iudæos, alioſque Occidentales moliri cæpit, Duce militiæ potiſſimum Holoferne; quod quidem nomen Perſicum eſt, vt Tiſaphernes, & huiuſmodi. Xerſes ergo appellatus à Græcis eſt ille Perſarum Monarcha, qui Datij Medi filius, dixit ſe Nabucdonoſorem, ac Monarchiæ ſedem è Babylone tranſtulit Niniuem; eiuſque Dux Holofernes exciſus eſt à Iuditha an. mihi 3478. qua de re librum hunc ſcripſit Eliacim aliàs Ioachim Pontifex; præfertque Concluſionem; Deus Eccleſiam ſuam triumphare facit de inimicis. Ita enim admirando artificio vſus eſt debili fœmina contra horrendos Aſſyriorũ conatus.

§. 19. *Eſther*.

PRotocanonicus eſt liber vſque ad cap. 10. v. 4. de cuius authoritate non eſt vnquam dubitatum, eoquod extet eouſque in Canone hebraico. Exinde ad finem habet parem authoritatem, ſed ex poſteriore Eccleſiæ ſententia. Iure mirandum, quod Sixtus Senen. poſt Concil. Trid. audeat reputare apochrypham eam partem poſt cap. 10. cum ex cap. 13. ſit epiſtola Miſſæ fer. 4. poſt dom. 2. quad. quapropter Inquiſitio Hiſpanica ſententiam Sixti præfatam deleri mandauit, teſte Silueira Reſol. 3. qu. 13. Quo ad argumentum libri, is agit hiſtoriam Eſtherę, nuptæ Regi Perſarum Artaxerſi; qui tamen quis fuerit non conſtat. Ioſephus putat, fuiſſe Xerſem, Tirinus Darium Iſtaſpis, Philo Annius aſſerit Darium Mnemonem dictum Magnum Artaxerſem; contingitque hiſtoria Mardochæi iuxta eius ſupputationem anno 3554. porrò eſt libri Concluſio; Deus pro merito operibus retribuit. Sic enim Vaſthi ſuperbam deiecit, humilem Eſtheram exaltauit; Amanum truculentum ſuſpendio, Mardochæum fidelem honore affecit.

§. 20. *Iob*.

DE hoc libro ait Diuus Hier. epiſt. 103. *Iob exemplar patientiæ; proſa incipit, verſu labitur, pedeſtri ſermone finitur; omneſque leges Dialecticæ, Propoſitione, Aſſumptione, Confirmatione, Concluſione determinat. Singula in eo verba plena ſunt ſenſibus*. Agitur hic ergo de Sancti Iob Patientia heroica; quod quidem vera hiſtoria fuit; vnde Tob. 2. v. 13. hoc fortitudinis exemplum citatur; & Apoſtolus Iacobus cap. 5. n. 11. ait *Patientiam Sancti Iob audiſtis*; & ſanctitatem huius Viri laudat Deus Eze. 14. v. 14.

Qua-

Quapropter exploditur fatuitas hebræorum Thalmudiſtarum appellantium hanc narrationem, non hiſtoriam, ſed parabolam; item impietas Lutheri, & Anabaptiſtarum aientium eſſe fabulam. Obijciunt autem veluti abſurdum, quod narretur Deus egiſſe Concilium Angelorum, cui interfuerit etiam Sathan. At quid? Nonne fuit Angelus, qui vice Dei apparuit Exo. 3. Moſi in rubo? Lege act. 7. v. 30. Nonne Angeli inter ſe diſputant? Vide Dan. 10. v. 13. quomodo Angelus Perſarum reſiſtebat Gabrieli. Nonne 3. Reg. 22. v. 20. Michæas Propheta vidit coram Deo Concilium Angelorum cui etiam comparuit Sathan decepturus Achabum? Ita ergo tempore Iob actum eſt Angelorum aliquot Concilium pro hominum gubernatione, præſidente vice Dei vno à Deo ad id ordinato; eique congreſſui adſtitit etiam Sathan, vt hominum accuſator, & aduerſarius. Fortaſſe ita eſt à Deo pro huius ſæculi decurſu diſpoſitum, vt certis quibuſdam temporibus fiant in aliqua terræ parte determinata congreſſus Angelorum; vbi agatur de humanæ naturæ regimine; vt ita videlicet detur locus, & tempus dæmonibus, ad tentandum permiſſis; vt compareant, & motiua praui deſiderij exprimant; & certam, nec pro libito permiſſionis licentiam recipiant.

Quoad librum itaque Iob; dictum eſt aliàs, à cap. 3. v. 3. *Pereat dies &c.* vſque ad 42. v. 6. *Idcirco ipſe me reprahendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere* eſſe carmina exametra, dactylo, ſpondęoque currentia in hebraico. Editus eſt liber hebraicè, admixtis tamen vocibus Arabicis, ſeu antiquis Syriæ Damaſcenæ; e qua regione erat Iob, Princeps, ſeu Regulus vrbis Hus, quæ modò vocatur *Oms* vltra Iordanem in Trachonitide, ſeu Idumæa verſus Damaſcum. Eſt ergo regio Huſitis, ſeu Auſitis inter montem Hermon, & Trachonitidem eo terræ loco, qui ceſſit in ſortem dimidiæ tribus Manaſſe vltra Iordanem; & adhuc viſitur ſaxea pyramis ſepulchri Sancti Iob, teſte Adrichomio, & Quareſmio. Hinc Iob appellatur quandoq; Arabs, quandoque Idumęus. Fuit autem Sanctus hic vir Propheta, vt aiunt, Aug. ſer. 2. Natiu. & Hieron. epiſt. 103. fuit item Sacerdos, vt colligitur ex verbis cap. 1. *conſurgenſque diluculo, offerebat holocauſta*; videlicet pro ſtatu legis naturæ, in quo Iob floruit, quilibet primogenitus, ſeu caput familię erat Sacerdos; & quidem erat animarum rector, vt aſſerunt Sancti Patres.

De ſtirpe Iob ſupereſt dicere. Hebræi tradunt natum de ſtirpe Nachor fratris Abraham; ſiquidem Gen. 22. v. 21. genuit Nachor *Hus primogenitum*, à quo nomen regioni Huſitidi inter Arabiam, & Idumęam prouenisſe volunt; atque huius abnepotem fuiſſe Iobum; cui opinioni adherent, Diuus Hieronymus in tradit. Gene. ac Bellarminus; at Aug. 18. Ciu. 47. Greg. 1. Moral. & alij, quibus fauent LXX, & Origenes putant nepotis Eſau illum filium dictum Iobab Gen. 36. v. 33. *Iobab filius Zaræ de Boſra*; videlicet Eſau genuit Rahuel, is autem Zaram, qui de vxore appellata Boſra genuit Iobum; vt notatur præliminio in Biblijs Regijs. Denium quiſquis fuerit; libri eſt Concluſio. Deus tribulationes non ſemper immittit in pœ-

nam,

nam, ſed aliquando mittit ad meritum maioris gloriæ. Ita enim toto libro contendit Iob diſputatione cum ſuis amicis.

§. 21. *Pſalterium.*

HEbraicè *Sepher tehilim*, ideſt *Volumen hymnorum* à LXX dictum Pſalterium, videlicet Dei laudes pſallendo pronuntiandæ. Continet 150. Diuina Cantica, omnia carmine compoſita, vt eo dulciùs aptarentur muſicis inſtrumentis; etenim vt habet Diuus Hieron. prol. Commen. *Pſalterium græcum eſt, & latinè organum dicitur, quod hebræi Nebel vocant.* Iam præmonui, verſionem nobis vſualem eſſe iuxta LXX, at correctam, vel potiùs denuò verſam latinè à Diuo Hieron. qui id præſtitit ſemel, & iterum, vt habet prologus eius in Bibl. Regijs. Quoniam autem contigit, vt Sophronius Hieronymi amicus ſemel diſputans cum Iudæo, & citans pſalmos iuxta LXX, ab iſto derideretur per ſingula replicante, non citari legitimè; eo quod in hebraico fonte non ita extaret; rogatu Sophronij Diuus ipſe vertit de hebræo in latinum, quod mox de latino in græcum tranſtulit ipſe Sophronius. In huius ſuæ editionis præfatione adnotat, hebræos diuidere Pſalterium in quinque partes; vt videlicet vbicumque in hebraico eſt *Amen Amen*, quod nos legimus *fiat fiat*, finis libri ſit; adeoque, vt idem habet epiſt. 139. primus liber ſit à pſal. 1. ad 40. ſecundus à 41. ad 71. tertius à 72. ad 88. quartus ab 89. ad 105. quintus à 106. ad finem totius Pſalterij. Id autem in prænotato prologo non laudat; nam oſtendit, ſæpè aliàs in ſcriptura poni *Amen Amen*, & non tamen ibi eſſe finem libri, vt Numer. 5. v. 22. & reſpondebit mulier *Amen Amen* Iſa. 25. *cogitationes antiquas fideles Amen*; & alibi.

In eo prologo, vt etiam epiſt. 139. ad Cyprian. aſſerit multos Pſalmorum authores, prout videntur indicare tituli varij Pſalmis pluribus præfixi. At verò in Prologo Commentarij, quem vt Hieronymianum vendicat Marianus Victorius, habet; *Quamuis Dauid omnes Pſalmos cantaſſet, tamen omnes Pſalmi in perſona Chriſti pertinent; & qui prætitulati eſſe non videntur apud hebræos, pro vno Pſalmo habentur.* Problematicus ergo fuit Hier. modò ſentiens plurium Pſalmos Authorum; *Dauid, Aſaph, Idithun, filiorum Choræ, Eman Ezrahitæ, Moyſi, Salomonis, & aliorum, quos Eſdras vno volumine comprehendit*; vt habet prol. ſuæ verſionis; modò agnoſcens vnicum Dauidem authorem, vt habet prol. Commentarij. Priorem ſententiam de pluralitate ſuſtinent, Origen. Diuus Hilar. D. Atha: Lyra, Sixtus Sen. Bonfrer. & aliàs magis placuit; ſed modò moueor in alteram de vnico Dauide, quam tenent Diuus Auguſt. 10. Ciu. 14. Ambro. in pſal. 43. Baſil. Chryſoſt. & alij. Id autem huc me abducit, quod magis accedat ad ſonum verborum Concilij Trident. vbi ſcribitur, *Pſalterium Dauidicum centum quinquaginta Pſalmorum*; ita & Concil. Carthagin. tertium vocat *Pſalterium Dauidicum*; quæ quamuis poſſint referri ad potiorem Dauidis partem, puta ſeptuaginta trium, quot Dauidi concedit Sixtus Senen. tamen ſimplicior eſt acceptio ſi totum Dauidi tribuas.

Neque verò abſque grandi motiuo; ſiquidem regula Origenis, & Hieronymi epiſt. ad Cyprian. qnod pſalmus carens titulo adſcribatur illi, cui & præcedens, non ſubſiſtit; nam in hebræo primus, & ſecundus carent titulo; atqui de ſecundo ait Petrus act. 4. v. 25. *per os Dauid dixiſti; Quare fremuerunt gentes &c.* Quod ſi dicas, apud LXX haberi titulum primi pſalmi, *Pſalmus Dauid*, non tollitur tamen difficultas, nam LXX in Biblijs Regijs habent pſalmo primo; *Pſalmus Dauid ſine titulo apud hebræos*; quo indicant, omnes pſalmos titulo carentes eſſe Dauidicos. Iam verò etiam ſi titulum habeant ſubodorantem de alieno ſcriptore, neque id concludit; ſiquidem pſal. 108. habet titulum datiui in hebr. *Victori Dauid pſalmus*; & tamen eſſe Dauidicum conſtat act. 1. v. 16. vbi citatur ex eo illud, *Epiſcopatum eius accipiat alter.* Vbi item aduerto; quod cum dixerit Petrus; *oportet, impleri ſcripturam, quam prædixit Spiritus Sanctus per os Dauid de Iuda*; poſtea ſubdit; *ſcriptum eſt enim in libro Pſalmorum &c.* quaſi indigitans totum librum Pſalmorum eſſe Dauidis. Reſtat, difficultates, & quidem valdè implicatas enodare.

Obijcies. Ad quid illi tituli tam diuerſi? alicubi enim nominatur Aſaph, alibi Idithum, Aggæus, Zacharias, & alij. Reſp. A LXX Interpretibus additi ſunt illi tituli, qui non ſunt in hebreo, v.g. pſal. 145. *Alleluia Aggai, & Zacharia*, nec alius eſt ſenſus, niſi ab his fuiſſe ſolemniter cantatum hunc pſalmum, cæterùm à Dauide compoſitum; nam & titulus pſal. 64. eſt *Pſalmus Dauid, Canticum Ieremiæ, & Ezechielis*. Quod aliqui pſalmi habeant in titulo Aſaph &c. ſenſus eſt à Dauide compoſitos, vt canerentur ab Illis cantoribus; niſi fortè accipienda ſint ea nomina appellatiuè; nam v.g. *Aſaph* ſignificat hebraicè, quod latinè *Congregans*, & fieri potuit, vt pro Sacris Congregationibus tales pſalmos ediderit Dauid, ſicut alios pro alijs occaſionibus; qua de re longiùs eſſet dicendum, & prohibet opuſculi breuitas.

Inſtabis tamen adhuc. Pſal. 123. *Niſi quia Dominus* habet in hebr. titulum *Canticum graduum Dauid*; & pſal 126. *Niſi Dominus ædificauerit* habet *Canticum graduum Salomoni*, alij non habent titulum; cur ita? Deinde pſal. 89. *Domine refugium* titulatur vtrobique *Oratio Moyſi*. Reſp. Quidam pſalmi habent nomen Dauidis, alij non; quaſi id indicet à Dauide factos illos, à ſeipſo præcipuè decantandos, iuxta illud pſal. 56. v.8. *Cantabo, & pſalmum dicam*; alios autem cantandos à Choro cantorum, vel aliquos à Chori magiſtris, Aſaph, Ethan, &c. de quibus 1. Paral. 25. Aliqui autem habent titulum Dauidi in datiuo; nec tamen, vt volebat D. Athan. in Synopeſt ſignum, non eſſe Dauide authore; nam pſal. 17. *Diligam te Domine* eſt titulus, *Puero Domini Dauid, qui locutus eſt Domino &c.* ex quo patet, illum datiuum non inferre diuerſum authorem, ſed fortè intendere, ordinatos cantari tales pſalmos in memoriam certorum euentuum, vel diuinarum promiſſionum, quæ in perſona Dauid præceſſerant; quaſi inde inferatur magis principaliter eſſe propheticos, Dauidi inſpiratos, & planè eſſe immediatè de Chriſto, vt patet pſal. 15. Quod autem ſcribatur aliquis pſalmus

Salo-

Salomoni, ſenſus eſt, à Dauide compoſitum, vt à Salomone cantaretur, ſicque ex aliqua parte in hoc Dei obſequio Rex filius patrem Regem imitaretur. Denum illa Oratio Moyſis indicat, initium illius pſalmi fuiſſe orationem iaculatoriam frequentem Moſis ſuſpirantis Deo, *Domine Refugium factus es nobis à generatione in generationem*; ac etiam fortaſsè finis pſalmi, *Reſpice in ſeruos tuos, & in opera tua &c.* familiaris fuit precatio Moſis; quam traditione diſcebant, & frequentabant Iſraelitę, atqui Dauid alia addidit, & pſalmum integrauit.

Quod ſupereſt in preſenti, adeſt Concluſio totius pſalterij. Deus eſt corde, & ore glorificandus. Enimuerò ſi pſalmus eſt moralis de virtutibus, vel contra vitia, vt ille *Beatus vir, qui non abijt &c.* laudatur Dei iuſtitia; ſi eſt prophetalis, vt ille *Quare fremuerunt gentes*, laudatur Dei Sapientia; ſi hiſtorialis, vt ille *Domine quid multiplicati ſunt*, laudatur Dei Prouidentia; ſi deprecatiuus, vt ille *Domine ne in furore tuo*, laudatur Dei Clementia; ſi encomiaſticus, vt ille *Domine Dominus noſter*, laudatur Dei Maieſtas. Hinc Eccleſia Pſalmos omnes concludit eo verſu *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*.

§. 22. *Prouerbia*.

HEbraicè *Miſle* dicitur is liber; cuius authorem fuiſſe Salomonem, patet ex ipſo eius initio. Difficultas eſſe poteſt de parte poſtrema. Nam cap. 25. dicuntur *Parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ*; & cap. 30. *verba congregantis filij vomentis*, hebr. *Verba Agur filij Iake*; & cap. 31. *Verba Lamuelis Regis*. At dico; etiam hæc ſpectare ad Salomonem; ſiquidem à cap. 25. Scribæ Ezechiæ tranſtulerunt è varijs repertis ſchedis, & à Pontifice tunc examinatis, & comprobatis, vt Diuinis dictis per Salomonem expreſſis, in ipſum volumen Parabolarum. Quoad Agur & Lamuelem notandum, hos figurari veluti collocutores in conuiuio Sapientię; ſicut enim ſolebant veteres inter Sympoſia, nempe conuiuia miſcere diſputationes, & dicere ſententias, ac ænigmata proponere; vt patet de Sampſone in nuptijs proponente ænigma Philiſtæis Iudic. 14. v. 12. qua ratione librum agit Plutarchus de conuiuio Septem Gręcię ſapientum; ita Salomon introducit Sapientiam agentem conuiuium, & poſt eius dogmata ponuntur veluti collocutores, Agur, & Lamuel; quæ nomina myſticum opportunè ethimon habent.

In toto libro ſunt ſententiæ memorabiles, ſeu gnomæ promiſcuæ, politicæ, ethicæ, œconomicæ, theologicæ. Variat aliquantulum ab hebræo tranſlatio Diui Hieronimi, eo quod hoc loco, vnde non ſumuntur in Iudæos argumenta, maluit pluſculum adhærere ſeptuaginta Interpretibus; qui potiùs periphraſim ediderunt, quam tranſtulerint textum. Huius eſt libri Concluſio; Deus eſt incipientium excitator per exhibitionem ſuæ doctrinæ. Siquidem tractat eruditionem de diſcretione boni, & mali; maximè autem mala exaggerat à peccato prouenientia; vt ita hominem inducat in viam purgatiuam, quæ eſt elongatio à peccato. Conſiderat Diuus Hieronymus

in cap. 1. Eccle. tria nomina eiuſdem perſonæ; hic etenim Rex filius Dauidis appellatus eſt *Salomon*, ideſt Pacificus, item *Eccleſiaſtes*, nempe Concionator, atque etiam *Ididia*, ſcilicet Dilectus; & ait *Is itaque iuxta numerum vocabulorum tria volumina edidit; Prouerbia, Eccleſiaſtem, & Cantica Canticorum. In Prouerbijs paruulum docens, & quaſi de officijs per ſententias erudiens; vnde & ad filium eius ſermo crebrò repetitur. In Eccleſiaſte verò maturæ virum ætatis inſtituens, ne quidqnam in Mundi rebus putet eſſe perpetuum. Ad extremum iam conſummatum virum, & calcato ſæculo præparatum in Cantico Canticorum iungit amplexibus*.

§. 23. *Eccleſiaſtes*.

HEbraicè *Coheleth*, græcè Eccleſiaſtes, latinè *Concionator*; ſiquidem Salomon concionem agit de omnium mundanorum vanitate. Cenſet Pineda; compoſitum librum à Salomone conuerſo ad Deum, & reſipiſcente poſt crimina idolatriæ, atque luxuriæ: pro qua ſententia citat 14. Patres. Et quidem pœnituiſſe eum præteritę vitæ, aſſerit Diuus Hieron. epi. 9. ad Saluin. ſcribens; *Dauid amicus Domini; & Salomon amabilis eius victi ſunt, quaſi homines; vt & ruinæ nobis ad cautionem, & pœnitudinis ad ſalutem exempla præberent*. Bellarm. & alij contendunt ſcriptum hunc librum à nondum lapſo Salomone; etenim narraret ſua peccata, ſi poſt illa pœnitentialem librum edidiſſet. Sed tamen id non conuincit; quippè intentio erat, ſcribendi, non de omnibus ſuis peccatis, ſed de his, in quæ etiam fideles impingunt, puta de vano Mundi amore; adeoque eius extat Concluſio. Deus eſt proficientium inſtructor. Siquidem fideles admonet, conſiderare naturam creaturarum; vt agnita earum omnium vanitate, vertat cor dilectionem ad Deum ſolum; ſicque bono vtili, & delectabili pręferat honeſtum, & verum hominis bonum.

§. 24. *Canticum Canticorum*.

HEbraicè *Sir Haſirim*, ideſt nobiliſſimum Canticum. Authorem Salomonem prȩfert titulus in Biblijs nouiter correctis; at hebraicus textus in Biblijs Regijs nomen Salomonis non habet; benè quidem græcus LXX ſic incipit; *Canticum canticorum quod eſt Salomoni*; adeoque expreſſerũt ſcripto, quod traditione acceperant. Putãt Rabbini, in hoc libro agi profanos amores Salomonis cum Abiſag Sunamitide, vel cum filia Pharaonis; at quomodo inter diuinas Canonis ſcripturas potuiſſet collocari? Sylueira Reſol. 3. qu. 18. ait, diuino quidem ſpiritu editum, ſed occaſione nuptiarum cum filia Pharaonis. At non placet mihi, cogitare talem fontem tanto gurgiti caſtiſſimi Chriſti amoris; eo ſiquidem tempore iam Salomon non parum deſipuerat per fœminarum libidines. Ait enim ſacer textus 3. Re. 11. *Rex Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis*. Tunc ergo autumo editum librum hunc; quando Templo completo, & dedicato, congruebat Canticum ſpirituale componere, quo templi animæ ſanctificatio per Diuinum amorem exprimeretur.

Amatorio ergo, & dramatico ſtylo agitur de Anima Dei ſponſa; vbi miſcen-

ſcentur colloquia inter Deum, & animam. Singula octo capita videtur eſſe veluti gradus in ſcala ſpirituali; ita vt ſint primi tres inceptio, alij tres progreſſio, duo vltimi perfectio, poſt quos ſit expectanda ſeraphica in Cœlis conſummatio. Primus gradus incipientium eſt, dimittere peccata, vnde cap.1.ait anima *trahe me poſt te*; ſecundus perimere etiam venialia, quare ait Deus cap.2. *capite vulpes paruulas*; tertius deſiderare, & procurare vnionem familiaritatis cum Deo, vnde cap.3. *circuibo ciuitatem, quærã quem diligit anima mea*; Primus gradus proficientium eſt exercitium omnium virtutum, quare & cap.4. laudatur ſponſa in ſingulis, *quam pulchra es amica mea &c.* ſecundus excitatio ad patiendum pro Deo, vnde tandem ait cap.5. *Manus meæ ſtillauerunt mirrham*; tertius eſt feruor in virtutibus intenſior, vnde & dicitur cap.6. *Quæ eſt iſta, quę progreditur*. Primus gradus perfectorum eſt exercitatio Charitatis ad proximum, quare cap.7. *Quam pulchri ſunt greſſus tui*; ſecundus familiaris conuerſatio contemplationis, nempè cogitationis, & amoris ad Deum; vnde cap.8. *Quis mihi det te fratrem meum, vt deoſculer te?* Tertius gradus clara viſio, & plena fruitio ſperatur in Aeternitate. Interim extat Concluſio; Deus eſt vnica noſtra perfectio. Et quidem viſa in Prouerbijs differentia boni, & mali; in Eccleſiaſte omnium Mundanorum vanitate, reſtat vt perfectionem quæramus, diligendo Deum.

§.25. *Sapientia*.

ITa appellatur is liber; quia de Diuina Sapientia hominibus manifeſtata agit; atque de hominis vera Sapientia, quæ eſt ſtudium erga Deum, ſiue conſideratio, & dilectio Dei. Librum eſſe canonicum, conſtat ex Concil.Trid. Tempore Diui Hieron. non erat adeo publicatum, eſſe in Canone; & tamen puto in Concilio Nicæno declaratum Canonicum, vt Iudith, Tobias, Eccleſiaſticus, & Machabæi. Sylueira citat illud Matth.13. v.43. *Fulgebunt iuſti* quaſi deſumptum ex Sap.3.v.7.& illud Rom.11.v.34. *Quis conſiliarius eius fuit?* ex Sap.9. v.13. vbi *Quis hominum poteſt ſcire conſilium &c.* At reuera eſt friuola deductio ex leui ſimilitudine verborum non citatorũ arguere, citatum fuiſſe librum. Neque hoc argumentum effugiſſet Diuus Hieron. qui prol. prouerb. in Bibl. Reg. ſcribit. *Porrò in eo libro, qui à pleriſque Sapientia Salomonis inſcribitur; & in Eccleſiaſtico, quem eſſe Ieſu filij Syrach nullus ignorat, calamum temperaui, tantummodo canonicas Scripturas vobis emendare deſiderans.* Puto tamen poſtmodũ ſibi fuiſſe perſuaſum, adeoq; ſicuti in libris Iudith, ac Tobiæ, ita in his duobus, atque in Machabæis, ipſum Diuum Hieron. edidiſſe ſuam verſionem, vel ab alio editam correxiſſe. Etenim in Biblijs Regijs textus græcus habet ex vno latere latinum innominatum Interpretem, ex altera verò textum noſtrum vſualem ſub epigraphe *Translatio B. Hieron.* tum in libris Tobiæ, ac Iudith, tum in Sapientia, Eccleſiaſtico, Baruc, & vtroque libro Machabæorum.

Impiè autem Caluinus poſt pluries publicatum hunc noſtrum Eccleſiæ Canonem refragatur. Obijcit immo, ſed quam inſulsè, mendacium in libro Sapientię; quippe in quo cap.14.v.15. tradatur origo idolorum dolor patris

in

in funere filij, cuius ad leuamen meroris fecerit ſtatuam; id autem carpit Caluinus, eo quod idola multo antiquiùs extitere.vt patet Gen.31.v.19.de Rachele, quæ abſtulit idola ſui patris Laban. Quam ſtolida ſit Caluini logica, videt vnuſquiſque. Nunquid enim ante Rachelem non potuit pater lugere filium, & ſtatuam ei erigere? Thare pater Abrahæ filio Aran defuncto erexit ſtatuam, vt Scribunt Epiphan. l.1. de hæreſ. & Suidas ver. *Abraham*, vnde & ab Abramo eſt repræhenſus. Ninus filius Nembrodi, ſeu Beli huic parenti defuncto, ſtatuam, aras, & templum poſuit, vt referunt Hieron. in 2.Oſe.Aug.16.Ciu.4.& alij.

De authoritate ergo libri Sapientiæ nefas eſt dubitare; ſed de authore ſcriptore non leuis eſt difficultas. Contendit Sylueira Reſol.3.qu.19. eſſe Salomonis, tum quia plurimi Patres ita aſſerunt, tum quia cap.9.v.7. ſcribatur, *Tu Domine elegiſti me Regem &c.* tum quia textus Græcus titulum præſerat, *Sophia Salomonis.* Totum concederem; ſed quare nuſquam hebræus reperitur? quomodo intercidit hebraicus hic, & non prophetia Danielis, vbi tam clarè de tempore aduentus Meſſiæ, vel alius liber Scripturæ? Quare Eſdras non reparauit; nec apud hebræos vnquam ſit recenſitus in Canone? Ergo poſt editum ab Eſdra Canonem editus eſt. Patres aſſerunt Salomoni, eo quod titulus græcus id habeat; porrò titulus habet, quia pro Regibus editus eſt liber hic, ideoque & in perſona ſapientiſſimi Regum, qui idcirco introducitur cap.9.ea loquens. In Concil. Carthag. tertio notantur in Canone, *Salomonis libri quinque*, ſicque etiam Eccleſiaſticus eſſet Salomonis, quod tamen non concedit Sylueira, vtpotè concedens editum à Ieſu Syracida. Nec abſque motiuo Gelaſius in Concil. Rom. ſcribit in Canone Bibl. *Salomonis libri tres*; Si tres, ergo non erit Salomonis liber Sapientiæ; at verò tum iſte, tum Eccleſiaſticus adſcribuntur Salomoni, eo quod ſint libri ſapientiales.

Diuus Hiero. prol. prou. habet: *alius pſeudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inſcribitur, apud hebræos nuſquam eſt; quin & ipſe ſtylus græcam eloquentiam redolet, & nonnulli ſcriptorum veterum, hunc eſſe Iudæi Philonis affirmant.* Non vtique Philonis illius, qui ad Caium Imper. legatione functus eſt, cuius erudita quidem extant ſcripta; ſed vnius ex LXX Interpretibus, vt aiunt, Michael Medina 6.Fid.12. Driedo, Canus. At inſtat Sylueira cum Eſcalante l.4.Clypei cap.43.hoc eſſe nimis Philonizare; nam nulla alterius Philonis Iudæi ſit mentio vllibi; & præterea qua authoritate loqui in perſona Salomonis? Reſp.fuiſſe vnum è LXX, conuincitur ex hoc; quod debet eſſe vir de Eccleſia author Canonicæ ſcripturæ, adeoque religione Iudæus, ſi præceſſit ætatem Chriſti; item græcè eloquens, ſi eo idiomate eſt editus liber; demum imbutus Spiritu Sancto, vt per eum Deus ſcriberet librum authoritatis Diuinæ. At verò hæ notæ in nemine conueniunt, ac in illis Interpretibus. Nunc ergo licet aſſerere eum, qui apud Sixtum Senen.l.4.ver.*ſeptuaginta* dicitur *Theophilus* de tribu Iſachar; etenim Philo & Theophilus conueniunt; Philo enim eſt Amator; & Theophilus

Dei

Dei Amator. Quoad alteram inſtantiam; quo iure iſte Philo in perſona loquatur Salomonis; dico. Vbi Salomō Eccl.3.v.19.ait; *Vnus interitus eſt hominis, & iumentorum*; D.Greg.4. Dial. cap.4. & D.Tho.p.p. qu.75.a.6. Sco. 4.d.43.qu.1, aiunt, eum ibi loqui in perſona ſtulti; an ergo non licuit Amatori loqui in perſona Regis ſapientis? At denique huius libri Sapientiæ detur Concluſio. Deus eſt iuſtitiæ norma, ſemper præ oculis habenda à Principe. Ita planè procedit Rectores inſtruens per dogmata, & per exempla Dei punientis improbos, & adiuuantis rectos.

§.26. *Eccleſiaſticus*.

ITa dictus, quia cunctis de Dei Eccleſia neceſſarius; & rectè hoc loco poſitus; vt poſt datam eruditionem incipientium in Prouerbijs, proficientum in Eccleſiaſte, perfectorum in Canticis, Principum in Sapientia, demū adſit pro cuncta Eccleſia in Eccleſiaſtico; qui obinde dictus eſt à Græcis *Panaretos*, ideſt omnia continens. Ita D.Hieron. prol. ptouerb. *Fertur & Panaretos Ieſu filij Syrach liber quem Hebraicum reperi, non Eccleſiaſticum, vt apud Latinos, ſed Parabolas prænotatum*. Videlicet quia inſtar parabolarum per ſententias agit, & ad filium loquitur; qua de cauſa à Concil. Carthag. tertio in libris Salomonis recenſetur. Habet prologum à Ieſu iuniore, authoris nepote editum, circa tempus Ptolomæi Euergetis Aegypti Regis; qui prologus an habeat Canonicam authoritatem, dubium eſt. Affirmant, Bellarminus, Tirinus, & alij; negant, Cornelius, Eſcalante, Sylueira, eo quod non ſit textus ſcripturæ, ſed præfatio interpretis; puta de hebræo in græcum transferentis.

Hebraicè ergo editus eſt ab authore; quem fuiſſe Salomonem, putarunt, Diuus Io: Chriſoſt. in pſal.134. Diuus Leo Ser.1. de quad. & alij; attamen oppoſitum conuincit ipſe textus cap. 50. v.29. *Doctrinam ſcripſit in codice iſto Ieſus filius Sirach Ieroſolymita*; & quidem ibi agitur de multis, qui poſt Salomonem fuere, vt Elias, Ezechias, Ioſias, Nehemias, & alij cap.48.49. ac 50. Ergo fuit author Ieſus ſenior, vnus e LXX Interpretibus. Ariſtæas, ex quo Sixtus Sen.cit.refert tres ſeptuaginta duū Interpretū eo nomine appellatos; hi ſunt, Ieſus de tribu Nephtali, Ieſus de tribu Simeō, Ieſus de tribu Leui. Fortaſſe iſte fuit Leuita Sacerdos; quapropter concludit librum laudatione Pontificis Simonis, quem cum Scaligero puto præceſſorem Eleazari, adeoque huic Scriptori coeuum. Huius porrò libri tanta eſt claritas, tantaque latinitas, ait Rabanus; vt ipſe ſibi Commentator ſit; at verò Concluſio. Deus eſt ab omnibus omni virtutum omnium ſtudio requirendus. Agitur quippe de cunctis virtutibus ad vſque cap.44. per dogmata, exinde per piorum exempla. Amodo, exceptis Machabæorum, nulla eſt de authoribus dubitatio; cum ſint in ipſis Biblijs nominati; primò autem ponuntur quatuor Prophetæ, quos dicunt Maiores ob molem ſcripti ampliorem, in quibus tamen veluti Ieremiæ appendix eſt Baruch; poſt modum duodecim appellati Minores; & eo ordine, quo examinati, ac approbati ſunt.

§.27. *Iſaias.*

Filius Amos fratris Amaſiæ Regis Iuda; à cunctis exaggeratione laudū cumulatus; à Chryſoſtomo hom.8. in Gen. nuncupatus *Propheta vocaliſſimus, & magniloquentiſſimus*; à Hieronymo in prol. *Non tam Propheta, quam Euangeliſta*, vtpotè ad viuum depingens Chriſtum, & Eccleſiam litteraliter. Flos hebraicę eloquentię vocari poteſt; nec omittam, quod pro ſua translatione ſcribit Diuus Hieron. vtique & in reliquis argumentum, & ſui zeli teſtimonium. Ita ille in prol. *Chriſtus ſcit; me ob hoc in peregrinę linguæ eruditione ſudaſſe, ne Iudæi de falſitate ſcripturarum Eccleſijs eius diutiùs inſultarent*. Sed præterea multa ex parte carebamus armis diuini eloquij; nam v.g. cap.53. illud *& pro tranſgreſſoribus rogauit*, quod quidem de Crucifixo Domino patet in Euangelio, tacetur à LXX, dum legunt, *& propter iniquitates eorum traditus eſt*. Cœpit Iſaias prædicare, & prophetare nondum deſtructo Regno Iſrael decem tribuum; vnde aliquando ad Regnum Iſrael, aliquando ad Regnum Iuda ſe vertit; quandoque ſimul ad vtrumq; nonnunquam ad reliquas Orbis nationes, interſerens de Meſſia, & Eccleſiâ prædictiones. Demum à Manaſſe Rege non ferente correctiones crudeli tormento ſerræ ligneæ, vt ait Tertul.3.cont.Marcio.diſſectus eſt medius, de quo Martyrol.Rom.die 6.Iulij. Erat Porrò Iſaias patruelis, & Socer Manaſſis.

Quamuis autem vniuerſa Biblia Sacra ab vno Deo authore ſint, habet tamen hic Iſaiæ liber quidpiam peculiaris Diuini artificij; quare opportunè aderunt verba Diui Auguſ.9. conf.5. *Inſinuaui per litteras Antiſtiti tuo viro ſancto Ambroſio, vt moneret, quid potiſſimum mihi de libris tuis legendum eſſet, quo percipiendæ tantæ gratiæ paratior, aptiorque fierem; at ille iuſſit Eſaiam Prophetam.* Concluſio eius eſt; Deus Meſſiam Saluatorem Mundo exhibuit. Enimuero repræhendit peccata, vt peccati deſtructorem triumphalem inſinuet, de quo ſæpè apertiſſimè tractat; maximè autem cap.53. vbi ita diſertè paſſionem Crucis exprimit, vt profectò quadret argumentum, ſi inſcribas; Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum Iſaiam.

§.28. *Ieremias.*

Cvius patria Anathoth, vſque hodie viculus tertio ab Ieroſolymis lapide; Ita de eo Diuus Hieron. in prol. Fuit *Sacerdos ex Sacerdotibus, & in matris vtero ſanctificatus virginitate ſua Euangelicū virum Chriſti Eccleſiæ dedicans*. Cœpit prophetare puer ſoli Regno Iuda; namque iam euerſum erat Regnum Iſrael; cœpit autem ab anno 15. Ioſiæ adusq; 5. excisæ Ieroſolymæ. Abductus in Aegyptum, ibi à Iudæis in Taphni vrbe lapidibus eſt obrutus, vt refert Ioannes Moſcus in prato ſpir. eiuſque oſſa ab Alexandro Magno Taphni Alexandriam translata ſunt. De eo Martyrol. die 1. Maij. Præter Prophetiam minacem ruinæ Ieroſolymis, compoſuit Ieremias quadruplici alphabetico acroamate Lamētationes, quæ Græcè *Threni*, hebraicè *Cinoth* dicuntur; ante quas in codice Bibliorum eſt præfatiuncula. De huius authoritate dubium eſt, nam eſſe canonicam affirmant, Gretſerus, Tirinus, & alij; at negant, Sixtus Senen. Cornel. & alij. Immo

Sylue-

Sylueira Reſ.3.qu.21.contendit, eſſe falſam; quippe ibi dicitur, ſcripſiſſe Ieremias lamentationes poſt euerſam Ieroſolymam; at verò 2. paral.35. v. 25.notantur ſcriptæ lamentationes Ieremiæ pro funere Ioſię Regis. At non poſſum facilè in hanc ſententiam concedere; falſam eſſe eam præfationem, neque à nouiſſimis Bibliorum correctoribus non conſideratam eam contradictionem.Quapropter dico;certum quidem lamentationes compoſitas de, & pro morte Ioſiæ, nec tamen id cogit,aſſerere ſcriptas in morte Ioſiæ; potuit enim Ieremias poſt exciſum Regnum conſcribere ad monumentum vltimi Regis pietate laudati. Sic etiam poſt plura ſæcula ſcripſit de Chriſti morte tragædiam Gregorius Nazianzenus.

Et profectò contextus totus ſapit luctum euerſæ Ieroſolymæ,captiuatique populi; nam cap.1. *Migrauit Iudas; habitauit inter gentes;* & v.18. *iuuenes in captiuitatem* cap.2. v.8.*murus pariter diſſipatus eſt;*& cap.4.v.1.*diſperſi ſunt lapides Sanctuarij &c.* Cæterum ſit Ieremiæ Concluſio. Deus publica peccata obſtinatorum publicis flagellis percutit. Etenim poſt tot idolatriarum crimina demum euerſa eſt Ieroſolyma.

§ 29. *Baruch*.

FRater fuit Saraiæ Principis, fiduſque comes,& diſcipulus Ieremiæ;poſtque huius martyrium abſcedens Aegypto, abijt in Babyloniam anno 5.captiuitatis; ibi ſolaturus Iechoniam, alioſque captiuos. Ibi librum edidit, ſeu hebraicè, ſeu chaldaicè, neſcitur; de quo Hieron. prol. Ierem. *Librum Baruch notarij Ieremiæ, qui apud hebræos,nec legitur, nec habetur,prætermiſimus*. Tunc enim putauit apocryphũ; at poſtmodum vertiſſe de græco indicant Biblia Regia. Ergo ſicuti Eccleſiaſticus hebraicè eſt editus,& intercidit, conſeruante tamen Eccleſia Chriſtiana græcum tranſumptum; ita contigit, & libro illi; qui totus cum epiſtola Ieremiæ poſita capite vlt. canonicus eſt; neque de hoc dubitaret iam Driedo poſt Concilium Tridentinum; poſt quod impia eſt procacitas Caluini, & Kemnitij reijcientium hunc librum e numero ſacrorum. Nec difficultatem mouere debet, quod ab antiquis Patribus citentur ex hoc ſententiæ ſub nomine Ieremiæ, quippe diſcipulatus ratione cenſebatur Ieremiæ appendix. Porrò eſt huius Concluſio; Deus pœnitentibus propitiatur. Ita enim Iudæis compunctis pollicetur liberationem à captiuitate Babylonis.

§ 30. *Ezechiel*.

QVidam deliro figmento dixerunt, hunc fuiſſe Philoſophum Pythagoram, vt eſt apud Clem. Alexand.l.1.ſtrom. cuius fabellæ vanitas patet; nam Pythagoras falſus philoſophaſter, & animarum tranſmigrantium ſomniator, patria fuit Græcus e Samo; atqui Ezechiel Dei Propheta Iudæus fuit. Erat Ieroſolymę Rex IoaKim aliàs Iechonias Senior, factus à Nabuchodonoſore tributarius; quare & Babylone obſides relicti ſunt, Daniel, & tres alij pueri, Ananias, Azarias, Miſael. Cum verò rebellaret; dum parat contra eum arma Rex Babylonis, deceſſit; ſuccedente filio Ioachino, qui & Ieconias Iunior. Huius tertio menſe venit Nabucodono-

ſor, conſtituit patruelem Ioachini, filiumq; tertium Ioſiæ Sedeciam Regẽ; abducitque Babylonem Ioachinum, ſponte, ac tanto faciliùs deditum, quòd vaticinatus fuerat Ieremias ruinam Ieroſolymæ. Abductus eſt etiam ſacerdos Ezechiel. At quinto decurrente anno Ioachinum & ſocios cœpit pœnitere ſpontaneæ deditionis;eo quod viderent patriã adhuc incolumem. Eapropter cœpit prophetare Ezechiel, & certificare de futura Ieroſolymæ clade; prophetante interea in Iudæa Ieremia de eodem argumento. Notat Diuus Hieron. in prol. ſermonem Ezechielis hebraicum eſſe ſtylo, nec eleganti, vt Iſaiæ, nec rudi, vt Ieremię, ſed temperato. Nec prętermittendum hoc ex eodem in prol. Commen. *Difficultatem hebræorum probat traditio. Nam niſi quis apud eos ętatem ſacerdotalis miniſterij, ideſt trigeſimum annum impleuerit, nec principia Geneſeos, nec Canticum Canticorum, nec huius voluminis exordium, & finem legere permittitur, vt ad perfectam ſcientiam, & myſticos intellectus plenum humanæ naturæ tempus accedat.*

Poſt 22.annos prædicationis reprehendens Iudæos Idola Chaldæorum colentes, ab ipſis apud Babylonem per ſaxa raptatus, & excerebratus eſt; vt habet Author operis Imperfecti; de quo Martyrol. die 10. Aprilis. Huius libri eſt Concluſio. Deus nouam Eccleſiam erat fundaturus. Id indicat ça tot parabolis repudiatio Synagogæ; & in fine Tẽpli noui Idea tam exacta.

§.31. *Daniel.*

NAtus de Stirpe Regum Iuda, cum cognato Rege Ioachino anno Regni tertio abductus Babylonem; ibique relictus obſes, anno poſt quarto, & circiter vigeſimoquarto ætatis cœpit clarere eo inſigni iudicio in ſenes Suſannæ infamatores, poſt paulò ante expoſita ſomnia Nabucodonoſoris. Vixit virgo, deceſſitque vltra ætatem 115. annorum; verè computandus in Martyribus, qui pro Fide bis datus eſt leonibus cap.6. v.16. & cap.14. verſ.30. Duo poſtrema capita, nec non cap.3. a. v.24. ad 90. quod eſt Canticum trium puerorum, non extant in hebræo; tamen à Diuo Hieron. in latinum ex græco Theodotionis tranſlata ſunt; ex quo eſt euidens indicium, idipſum præſtitiſſe in Baruc, Sapientia, Eccleſiaſtico, Machabæis. Prænotatas huius libri partes inter apocrypha reputant, Iulius Africanus, Driedo, & alij, aliter vtique dicturi poſt Concilium; quare excuſandi illi; at inexcuſabiles ſunt hæretici nouatores temerè contradicentes. Huius concluſio eſt libri; Deus erat Eccleſiã ſupra Orbis imperia exaltaturus nunquam deſtruendam. Hoc enim eſt illud perenne Chriſti Regnum, quod pluries hic prædicitur.

§.32. *Oſee.*

SYnchronus fuit Iſaiæ, ſed tamen ante Iſaiam cœpit prophetare, & ante reliquos; cœpit autem Iſaias anno Oziæ Regis vigeſimoquinto. Prophetat Oſee contra Regnum Iſrael decem tribuum; ac ſermo eius teſte D.Hieron. in prol. eſt *commaticus & quaſi per ſententias loquens.* De eo meminit Martyrol. die 4. Iulij; eiuſque eſt libri Concluſio; Deus erat Synagogam reprobaturus. Apertè id prædicitur cap.3. in parabola adulteræ.

§.33. *Ioel*.

NAtus in tribu Ruben, in agro Bethor, teſte Epiphanio in Synop. Synchronus præcedenti; deque eo Martyrol. die 13. Iulij. Prædicit vaſtitatem Ieroſolymæ per Chaldæos; Concluſio autem eſt. Deus iudicabit Orbem totum. Siquidem id prædicit, & vallem Ioſaphat indicat.

§.34. *Amos*.

DE oppido Thecue longè à Bethlehem ſex milliaribus ad meridiem; vbi vaſta incipit ſolitudo, nec vllæ ſunt habitationes, ſed per arenoſam planitiem vagantur greges. Vnus ergo e deſerti huius paſtoribus extitit Amos hic, longè diuerſus ab Amos patre Iſaiæ; quod & ſcriptio hebraica indicat differens. Cœpit prophetare paulò ante Iſaiam, ante terræmotum; qui contigit, quando Rex Ozias auſus eſt, vſurpare officium ſacerdotale, ac thurificare, vt habetur 2. paral. 26. v. 18. de quo terræmotu habetur Zach. 14. v. 5. Prophetauit autem Amos contra Regnum Iſrael; dumque in Samaria & Bethel idolatras increpat, ab Amaſia idolorum ſacerdote multis plagis affectus, transfixus tempora demum ab Oſee Amaſiæ filio, martyr occubuit, vt habet Martyrol. die 31. Martij. Eius eſt Concluſio, Deus erat cæremonialia Moſaica aboliturus. Nam Deus inquit, odi & proieci feſtiuitates veſtras.

§.35. *Abdias*.

HEbræi putant, illum eſſe, qui ſub Achab, & Iezabel ſeruauit clam centum prophetas, vt habes 3. Re. 18. v. 13. quam ſententiam ſequuntur, Euſeb. Ruper. Hug. Lyran. at obuerſi ſunt Cornel. & Tirin. Quiſquis fuerit, eſt omnium Prophetarũ breuiſſimus; ſed cuique, vt ait Hieron. *eſt gratia myſteriorum æqualis*. Minatur euerſionem Idumęæ per Chaldæos; placebat quippe Idumæis æmulis prognatis de Eſau malum filiorum Iacob; Concluſio autem eſt. Deus de malo proximi gaudentes punit. De hoc Propheta habet Martyrol. die 14. Iunij, & 19. Nouemb.

§ 36. *Ionas*.

NAtus in Geth, non illa Palæſtinorum, vt ſentit Epiphanius; ſed vt ait Hieron. in Geth ſecundo lapide a Diocæſaria, eſtque verſus Tiberiadẽ viculus. Eum tradunt Iudæi eſſe illum viduę Sareptanæ filium, quem ſuſcitauit Elias 3. Reg. 17. v. 22. & prophetaſſe eiſdem temporibus, Oſee, Amos, ac Iſaię. Hiſtoriam narrat ſuæ miſſionis ad Niniuitas, vbi Rex erat Sardanapalus Senior; alias Tonoſconcoleros. Ionæ autem Concluſio eſt. Deus omnium vult ſalutem, ideoq; & omnes vocat peccatores ad pœnitentiam; vt patet in Niniuitis, quibus pœnitentibus pepercit. De Iona Martyrol. Rom. die 13. Iulij.

§ 37. *Michæas*.

AEtate ſuppar præcedentibus, maximè Iſaiæ, cui & ſtylo congruit; oriundus e Moraſthi, viculo propè Eleutheropolim Paleſtinę vrbem. Is arguens Regem Achab de idolatria, ab Achabi filio Ioram pręceps datus eſt; vel vti habet Theophilus, gladio percuſſus; de quo Martyrol. 15. Ianua-

rij. Prophetat excidium amborum Regnorum, Iſrael, & Iuda, at ſpem excitat expectatione Meſſiæ, cuius cunas Bethlehemiticas digito indicat; eſtque Concluſio. Deus inter flagellorum minas parat beneficia.

§. 38. *Nahum*.

PAtria Elceſeus e viculo Galilææ. De eo Martyrol. 1. Decembris. Prophetauit, quando iam decem tribus æuo Ezechiæ abductæ fuerant ab Aſſyrijs, atque diſperſę; eſtque hæc prophetia contra ipſos Aſſyrios, ſeu aduerſus Niniuem à Chaldæis perdendam, eo quod abuſa fuiſſet diuino munere præſeruante pœnitentem in prædicatione Ionæ. Concluſio eſt; Deus vlciſcitur in ingratos recidiuos. Ita planè prædicitur Niniuitis relapſis; ita & reipſa euenit.

§. 39. *Habacuc*.

DE cuius memoria Martyrol. die 15. Ianuarij. Hunc fuiſſe illum qui per aera latus eſt Babylonem, ad Danielem leonibus dimiſſum Dan. 14. cenſet D. Hieron. in prol. Comm. adeoque prophetauit Habacuc iam cœpta captiuitate; & quomodo Nahum prædixit euerſionem Aſſyriorum labefactantium Regnum Iſrael, ita is ruinam Chaldæorum captiuantium Regnum Iuda, quæ acta eſt à Cyro Perſa. Concluſio itaque eſt; Deus ſagrilegos percutit. Sic vtique egit in Babylonios Templi ſubuerſores; quorum actum permiſit in pœnam Iudęorum, ſed non approbauit.

§. 40. *Sophonias*.

COæuus fuit Ieremiæ, prophetauitque ſub Rege Ioſia. De eo Martyrolog. 3. Decembris. Verſatur in admonendis Iudæis, quibus & ruinas minatur; Eſtque Concluſio. Deus nolentibus Clementiam adhibet Iuſtitiam.

§. 41. *Aggæus*.

BAbylone natus, venit Ieroſolymam in Captiuitatis per Cyrum relaxatione; promouitque reædificationem Templi. De hoc Propheta Martyrol. die 4. Iulij. Eius Prophetia eſt de Templo nouo fundando; & Concluſio. Deus immenſus, tamen ſingulari modo in Templo habitat.

§. 42. *Zacharias*.

SYnchronus, & ſocius Aggęi; ac Sacerdos teſte Cyrillo; deque eo Martyrol. die 6. Septembris. Ambo ergo iſti, Aggæus, & Zacharias anno ſecundo liberationis cœperunt hortari ad opus noui Templi, at duobus menſibus ante Zachariam prædicauit Aggæus. Dicitur à Diuo Hieronymo Zacharias *multiplex in prophetia*; quippe eſt veluti omnium Prophetarum compendium; eius autem Concluſio. Deus abundè largitur ſuas gratias, niſi repellantur. Namque non ſatis ei fuit, loqui per Prophetas, ſed Prophetas multiplicauit.

§. 43. *Malachias*.

DE quo Martyrol. die 14. Ianuarij. Diuus Hieronymus in cap. 1. Aggæi refert opinionem Origenis, ac Tertull. *Quidam putant, & Ioannem Baptiſtam, & Malachiam, & Aggæum fuiſſe Angelos, & iuſſu Dei aſſumpſiſſe*

pſiſſe humana corpora. At hoc prorsùs gratuitò; vt & quod tradunt hebræi, Malachiam fuiſſe Sacerdotem Eſdram, quibus contradicunt, Aug. Chryſo. Lyr. Cornel. & alij. Prophetat apertè hic Prophetarum colophon de abiectione hebraiſmi, & vocatione gentium, ac inſtitutione noui Sacrificij excellentiſſimi toto Orbe. Hinc elicitur Concluſio; Deus erat, reiecta Synagoga, ordinaturus per omnem terrarum Orbem ſuam Eccleſiam, & in ea Sacrificium Immaculatum Euchariſtię.

§. 44. *Machabæorum primus.*

QVatuor libri Machabęorum reperiuntur; qui ſi omnes eſſent Canonici, talem inter ſe temporis catenam producerent; vt primo loco tertius geſta referens Antiochi Magni, ſecundo ſecundus habens de Antiocho Epiphane; tertio loco primus narrans publicæ rei inſtauratores Machabęos; & quarto demum quartus ponendus eſſet, in quo de actis à Ioanne Hircano Pontifice Simonis Machabæi filio. At duo appellati, tertius, & quartus apochryphi ſunt, nec vnquam ab Eccleſia in Canonem relati; neque à Patribus citati vt libri Diuinæ authoritatis. De primo etiam, & ſecundo, vt de Tobia, Iudith, Sapientia, & Eccleſiaſtico ita ſenſit aliquando Hieronymus prol. Prouer. at deinde peracta tranſlatione cæterorum Veteris Teſtamenti, putaſſe hos quoque Canonicos, re attentiùs inſpecta, inſtum eſt credere; nam de Tobia in prol. Tob. notat quidem ab hebræis non recipi vt Canonicum, ſed ipſe id non aſſerit, vt antea fecerat; & de Iudith inquit in prol. ſuo *Quia hunc librum Synodus Nicæna in numero Sanctarum Scripturarum legitur computaſſe, acquieui poſtulationi veſtræ &c.* & quidem inde patet, in Nicæno Concilio publicatum fuiſſe Canonem; in quo ſi fuit adſcriptus liber Iudith, par eſt item de reliquis prænotatis idem ſentire; adeoque à Concilio Nicęno accepit Carthagin. tertium, & poſteri Doctores Eccleſiæ. Quoad primum itaque Machabæorum ſatis eſt dicere, eſſe hiſtoriam geſtorum à Mathathia, & filijs pro Religione legis, & libertate patriæ contra Reges Syriæ Græcos; Eſtque Concluſio. Deus Eccleſiæ ſuæ prouidet defenſores, quando opus eſt. Ita enim prouidit de Pontificali familia Aronis Mathathiam, & filios; in quibus Iudas agnominatus eſt Machabęus, quod ſonat virum ſtrenuum, ſeu vt vulgò dicimus Palatinum.

§. 45. *Machabæorum ſecundus.*

EPiſtola eſt à Senatu, ſeu ab Eccleſia Ieroſolymæ directa ad Iudæos in Aegypto degentes. In ea præcipuè ad Obſeruantiæ exemplum narratur Martyrium ſeptem fratrum; qui dicti ſunt Machabæi, quia de matre appellata Machabæa nati, vt habet prol. in Bibl. Reg. De his duobus libris ait Hieron. in prol. galeato; *Machabæorum primum hebræum reperi, ſecundus græcus eſt; quod ex ipſa quoque phraſi probari poteſt.* Vtrumque reiciunt nouatores hæretici, at vterque Canonicus eſt, vt habent Patres, & Concilia. Huius demum eſt Concluſio; Deus ſapientiſſimè mala permittit, vt ex ijs bona eliciat. Sic enim ex Antiochi barbarie eduxit præclara martyria.

Google

§. 46. *Euangelium Matthæi*.

EX Capharnaita teloneario Matthæus alio nomine Leui dictus; conuerſus à vocante Chriſto in Apoſtolum; poſt Chriſti mortem, & Reſurrectionem anno octauo, aduenienté iam tempore, prædicandi Fidem Gentibus totius Orbis; vt vbique eſſet vna Scriptura referens hanc Chriſti vitam, omneſque Chriſtiani ſeruarent memoriam eodem modo, ſcripſit fortè iuſſus à Diuo Petro, & vniuerſo Cœtu Apoſtolico Euangelium. Id fecit tunc hæbraicè optans primò vtilitatem, & conuerſionem Iſraelitarum. Extabat textus hebraicus hic æuo Diui Hieron. in inſigni Bibliotheca Eccleſiæ Cæſarienſis à martyre Pamphylo congregata;nunc autem nullum huiuſmodi extat exemplar, ſed ſolæ tranſlationes, græca ex hebræo,& latina ex græco, itemque Syriaca ex græco. Euangelium Nazaræorum, cuius non ſemel meminit Diuus Hieronymus,erat ipſum hebraicum Matthæi, ſed ab Iudæochriſtianis Nazaræis nonnullibi corruptum.

Quis ex hebræo græcum reddiderit Euangelium Diui Matthæi, non liquet. D. Athanaſ. in Synop. id tribuit Iacobo Minori, Apoſtolo, & Ieroſolymæ Epiſcopo; Theophil. præf. in Mat. Ioanni Euangeliſtæ; Anaſtaſ. Sinaita l. 8. Hexam. Paulo Apoſtolo; Sixtus Senen. Barnabæ; nec improbabile eſt, factum id ab ipſo Matthęo. Statim ergo editus hic liber, approbatus Ieroſolymæ ab Apoſtolis, & ab ipſis exſcriptus, totoque Orbe vulgatus Canonicam habet authoritatem. A quo item ſit verſio latina, vt & in reliquo nouo Teſtamento (excipe Euangelium Marci) neſcitur. Id ſolum conſtat,à Diuo Hieronymo collatione multarũ latinarum tunc vſualium facta ad prototypum græcum, haberi hanc noſtram vulgatam editionem; quæ hac ratione poteſt appellari Verſio, ſeu Tranſlatio Diui Hieronymi. Eſt etiam dubium; à quo ſit præfixus titulus *Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundum Matthæum*; ſed nil eſt, quo debeat negari, ab eodem Matthęo poſitum, vt certiorem originem dignoſceret Fides.

Quatuor Animalia Ezech.1. & Apoc.4. referunt Euangeliſtas; atque Matthæo congruit Homo; quippè agit præſertim de Chriſto vt homine ſancto, & promiſſo Patribus in Veteri Teſtamento. Hinc eius initium eſt à Patriarcharum genealogia; eſtque Concluſio. Deus Ieſum Meſſiam Sanctum Mundo dedit. Eam probat; ex genealogia Chriſti promiſſi Abramo, & Dauidi, de horum Stirpe venturi; item ex adimpletis reliquis ſcripturis; puta quod eſt natus de Virgine iuxta illud Iſa. 7. *Ecce Virgo concipiet &c.* quod in ortu apparuit ſtella iuxta illud Num. 24. *Orietur ſtella ex Iacob*; quod erat adorandus à Regibus Pſal.71. *Reges Tharſis, & Inſulæ munera offerent*; quod habiturus Præcurſorem Iſa. 40. *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini*; quod habiturus Angelorũ miniſterium,Pſal.90. *Angelis ſuis mandauit de te*, quod explicaturus nouam legem,Iere.3. *Feriam domui Iſrael, & domui Iacob fœdus nouum*; quod facturus miracula, Iſa. 35. *Tunc aperientur oculi cæcorum &c.* Quod futurus Rex humilis, Zach. 9. *Ecce Rex tuus pauper aſcendens ſuper aſinam*; quod futurus Propheta, Deut.

18.Pro-

18. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui*, quod crucifigendus inter latrones, Iſa. 53. *Cum ſceleratis reputatus eſt*; quod reſurrecturus è ſepulchro, pſal. 15. *Caro mea requieſcet in ſpe; quoniam non derelinques animam meam in inferno &c*; quod omnes gentes per Baptiſmum in Dei Eccleſiam congregaturus Gen. 49. *Ipſe erit expectatio gentium*, Iſa. 11. *ipſum gentes deprecabuntur*.

§. 47. *Euangelium Marci*.

FVit Diuus Marcus de tribu Leui; immo in Synagoga Sacerdos, vt habet D. Hieron. in prol. Com. Putat Epiphanius hær. 52. fuiſſe à Chriſto conuerſum, vnumque è ſeptuaginta duobus diſcipulis; at oppoſitum multi alij ſentiunt, eo quod ſcribat Petrus epiſt. 1. cap. 5. *Marcus filius meus*; quare habet Hieron. cit. *Marcus Euangeliſta Dei electus, & Petri in Baptiſmate filius, atque in Domini ſermone diſcipulus*. Cum Petro ſoluens Antiochia Romam venit, ipſoque primo anno, qui fuit duodecimus à Paſſione Chriſti, ſcripſit; de quo Hieron. in catal. *Marcus diſcipulus, & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romę à fratribus, breue ſcripſit Euangelium. Quod cum Petrus audiſſet, probauit, & Eccleſiæ legendum ſua authoritate dedit.* Latinè ſcripſit, vtpotè Romæ, & pro ipſis Romanis præſertim; vnde habet verſio Syriaca in calce; *Abſolutum eſt Euangelium Marci, quod locutus eſt, & annuntiauit in Roma Romanè*; ſicut in præcedenti *Euangelij Mathæi, quod prædicauit hebraicè in terra Palæſtinæ, finis*.

De Marco refertur apud Diuum Hieronymum prol. commen. poſt ſuſceptum Baptiſma amputaſſe ſibi digitum pollicem, vt Sacerdotij incapax haberetur; hoc tamen haud obſtante, factus eſt Epiſcopus; & primò quidem Aquileiam in Venetica Prouincia à Diuo Petro miſſus; ibi teſte Petro de Natalibus Aquileienſe Patriarcha in catal. l. 4. cap. 80. ipſe Marcus ſuum Euangelium tranſtulit in Græcum, eſtque hic ſua manu ſcriptus codex hac die in theſauro Templi Sancti Marci Venetijs. Inde Eccleſia iam ſtabilita, perrexit Alexandriam Aegypti; vbi ſummis claruit virtutibus; inſtitutor vitæ Religioſæ clauſtralis eorum, quos Eſſenos, ideſt Sanctos appellarunt, Ioſephus Flauius, & Philo. Quo ad Euangelium autem optimè congruit Marco figura Leonis Regis quadrupedium rugientis; nam & à clamore Ioannis Præcurſoris incipit, & eius eſt de Chriſto Rege Concluſio. Deus Ieſum conſtituit Vniuerſi Regem. Id probat ex poteſtate Chriſti ſuper omnia; ſuper homines trahendo ad ſui ſequelam, ſuper dæmones imperando illis; ſuper animalia, vt vbi conceſſit dæmonibus intrare in porcos; ſuper plantas, vt vbi areſecit ficulneam Hinc vt Regi plauditur cap. 11. *Benedictum quod venit Regnum patris noſtri Dauid*, & denique conſummatur narratio Vitæ Chriſti triumphali aſcenſione ac throno, vbi *ſedet à dextris Dei*.

§. 48. *Euangelium Lucæ*.

NAtione Syrus, patria fuit Lucas Antiochenus; *Medicus ſimul, & pictor egregius*, vt ait Nicepho. l. 2. cap. 43. cuius eſt inter alias hęc veneranda Deiparę icon ad Aram Cęli Romæ, quę peſtem fugauit tempore

Diui

Diui Papæ Gregorij. Diſcipulus fuit Apoſtolorum, poſtea comes Pauli, inquit D. Hieron. in prol. Com. vſque ad ipſius Pauli conſummationem; ac tota vita celebs; dignus proinde, vt Secretarius Mariæ Virginis haberetur, & ab ea diſceret ſeriem Annunciationis, ac Natiuitatis Chriſti. Putatus eſt à Diuo Gregorio præf. in Iob, & alijs vnus e ſeptuaginta duobus diſcipulis, atque ille Cleophę comes, conuiua rediuiui Chriſti in Emmaus Luc. 24. at alij diſſentiunt, eo quod in prologo ſui Euangelij profiteatur, ſe ab alijs audita, non à ſe viſa narraturum. In eo prologo indicat, ab alijs iam deſcriptam Chriſti hiſtoriam, intelligens de Matthæo, & Marco. Prędicauit in Dalmatia, Galatia, Italia, Macedonia, teſte Diuo Epipha. hęr. 51. ſcripſitque Euangelium in Achaiæ partibus, vt ait D. Hieron. at Syriacus habet in fronte verſionis, *annuntiauit Ionicè in Alexandria magna*, fortè per id intelligens Græciam Alexandri patriam.

Symbolum illi Bos, vtpotè immolatitium animal; quippè incipit à Sacerdotio Zachariæ; eſtque etiam eius primaria Concluſio de Chriſto Pontifice, & holocauſto. Deus Ieſum Saluatorem dedit, Sacerdotem, & Sacrificium. Hinc iſte notat, debuiſſe appellari Ieſum; ita prænuntiatum ab Angelo, ita nominatum in Circumciſione, ita in Natiuitate euangelizatum à choro cœlitum. Enarrat latiùs argumenta miſericordiæ, in Sanctificata Magdalena, in filij prodigi parabola, in oratione cum ſudore ſanguineo; in ſaluatione Latronis crucifixi.

§. 49. *Euangelium Ioannis.*

HIc iure dictus eſt antonomaſticè *Theologus*; de cuius patria Ieroſolyma conſtat; de virtutibus autem nemo ſatis effabitur; de Euangelij denique ſcripto aliqua notabimus, cuius initio Syriaca verſio præfigit, *quod prædicauit Ionicè Epheſi.* Iam Chriſti Eccleſia ſexaginta ſex annos habebat; dum interea plures pullularant hæreſes, inter quas Cerinthi, & Ebionis, negantium, veniſſe Deum in carne, & Chriſtum ante Mariam eſſe. Iam ergo nuper reuerſus Ioannes de exilio Inſulę Pathmos rogatus eſt, pro Veritate ferre teſtimonium Chriſtianitati, vtpotè Diſcipulus Chriſto prædilectus iam agnitus. Ille ſpopondit; ac indicto publico ieiunio Eccleſiæ, eo peracto, dum ſegregatus cum notario tacitus cogitaret, cœperunt vndique toto cœlo tonitrua, & fulgura; tunc cœpit alta voce. *In principio erat Verbum &c.* vt rem ex antiquis Patribus refert Baronius. Itaque vt inquit D. Hieron. prol. com. in Mat. *Coactus eſt ab omnibus penè tunc Aſiæ Epiſcopis, & multarum Eccleſiarum legationibus de Diuinitate Saluatoris altiùs ſcribere; & ad ipſum, vt ita dicam, Dei Verbum, non tam audaci, quam fælici temeritate prorumpere.*

Conuenientiſſimè Symbolum habet Aquilam in Solem Deitatis intendens; eſtque ei Concluſio. Deus Verbum Patri Deo coæternum, & conſubſtantiale factum eſt Caro; adeoque Ieſus eſt Deus. Oſtendit id cap. 4. ex virtute cognoſcendi ſecreta Samaritanæ mulieris, & ſanandi moribundum Reguli filium abſentem ſolo verbo prolato. Capit. 6. ex potentia inſtituendi

tuendi

tuendi quotidianum fidelibus cibum ſeipſum panem vitę. Cap. 8. ex Chriſti ipſius aſſertione æternitatis, *Antequam Abraham fieret, ego ſum*; & conſubſtantialitatis cap. 10. *Ego & Pater vnum ſumus*; & circuminceſſionis cap. 14. *Ego in Patre, & Pater in me*; & poteſtatis prædeſtinandi cap. 15. *elegi vos, vt eatis &c.* Ex voluntaria paſſione, ſiquidem in horto proſtrauit tot milites vno verbo, ſicque poterat euadere, ſed mori maluit. Ex datione Spiritus Sancti cap.20. *Accipite Spiritum Sanctum*, ex quo indicauit ſe cum Patre eſſe principium ſpirandi perſonam Diuinam Spiritus Sancti.

§. 50. *Actus Apoſtolorum.*

GRæcè Actus dicuntur *Praxes*. Hoc volumen egregium à D. Luca editum, eſt Eccleſiaſtica hiſtoria ab Aſcenſione Chriſti per annos 27. vſque ad biennium Pauli Romæ commorantis, vt patet cap. vlt. ſiquidem Paulus Cæſare appellato Romam pergens, comitem habuit Lucam, qui & hunc librum in hac Vrbe ſcripſit; ac proinde non proceſſit vlteriùs, quia Roma Lucas à Paulo, immo à Petro miſſus eſt in Dalmatiam, vt ait Epiphan. cit. & in alia loca, ad euangelizandum. Chryſoſt. præf. in Luc. appellat hoc actuum volumen, *Librum dogmatum de Spiritu Sancto*, Oecumenius autem *Euangelium Spiritus Sancti*. Et optimè; tum quia de miſſione Spiritus Sancti narrat, tum quia de Paulo, & Barnaba Apoſtolis Spiritus Sancti, qua analogia Ioannes Baptiſta dicit poteſt Patris Apoſtolus.

Prologus Diui Hieronymi apud Bibl. Reg. habet; *Poſt Apoſtoli Pauli Epiſtolas dudum vobis vno volumine translatas, Domnion, & Rogatiane chariſſimi, Actus Apoſtolorum compellitis, vt transferam in latinum.* Cumque de quatuor Euangelijs ſcribat ad Damaſum, ea quæ à vitioſis interpretibus malè reddita; vel à præſumptoribus imperitis emendata peruerſiùs, vel à librarijs dormitantibus, aut addita ſunt, aut mutata, ſe emendaſſe, non parum tamen indulgendo auribus populi aſſuetis; quare ſubdit, *ita calamo temperauimus, vt his tantum, quæ ſenſum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur vt fuerant*; videtur reliquum nouum Teſtamentum exactiori noua ſua tranſlatione omnino cudiſſe. Hinc ad Euſtoch. in prol. apud Bibl. Reg. loquens de ſeptem Epiſtolis Canonicis, ac notans neceſſitatem, eas benè transferendi, maximè primam Ioannis, in qua cap. 5. verſ. 7. illud *Quoniam tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres vnum ſunt* omiſſum fuerat ab infidelibus tranſlatoribus, vnde etiam nunc deeſt in verſione Syriaca; infert poſtmodum Diuus ipſe de ea, & reliquis Canonicis; *In cæteris verò Epiſtolis quantum à noſtra aliorum diſtet editio, Lectoris prudentiæ derelinquo.*

Si ergo etiam Apocalypſim vertit, vt ſanè dicendum, noluiſſe vnum in tot libris Canonicis omittere; iam vides, quomodo ſit Hieronymi tota latina editio etiam Noui Teſtamenti. Cæterum huius libri Actuum Apoſtolorum hæc eſt Concluſio; Deus Eccleſiæ Chriſti aſſiſtit euidentibus ſignis. Huiuſmodi præcipuè ſunt; ſtabilitas Eccleſiæ inter perſecutiones, qualis fuit cap. 9. in Saulo, & aliàs in Iudæis perſequentibus; Deinde verò

Dei vocatio ad Eccleſiam, qualis fuit cap. 10. Cornelij Centurionis; præterea Sanctitas Fidelium, & Martyria, cuiuſmodi narratur de primis illis Chriſtianis, & in his de Protomartyre Stephano; deinde Miracula, & hæc non pauca itemque clariſſima, de Petro, & Paulo ſcribuntur.

§. 51. *Epiſtola ad Romanos.*

SEptima, vel octaua epiſtolarum à Paulo ſcriptarum hæc eſt; ab eo data Corynthi, poſtquam illuc venerat è Nicopoli; atque tranſmiſſa Romam *per Phebem miniſtram Eccleſiæ, quæ erat in Cenchris*, nempè ad portum Corynthi, vt habetur in fine textus Græci in Biblijs Regijs. Cur autẽ ponatur primo loco, eſſe ait Auguſt. ob eminentiam argumenti omnium primi, vtpotè de Fide, & Gratia Chriſti. Abſceſſerat Roma Diuus Petrus in Britanniam pulſus ab Imp. Claudio; & ex abſentia Paſtoris emerſere in gregibus diſſenſiones; cumque eſſent in Vrbe Chriſtiani duum ordinum, alij nempe ex hebræis conuerſi, alij ex gentilibus, orta eſt contentio de præeminentia. Illi ex Iudaiſmo orti iactabant genus prognatum de Patriarchis Deo chariſſimis; exprobrabant alijs originem de idolatris; inferebant denique, Deum vocaſſe ad Chriſti Eccleſiam ipſos Iudeos ob merita ipſorum, at idolatras ex mera miſericordia, vnde & inferiores eſſent habendi in Chriſtiano populo. Hi ex aduerſo retorquebant veterum hebręorum tot ſcelera, tot idolatrias, ac poſtremorum crudelem impietatem aduerſus Chriſtum; obtendebant pro ſui excuſatione ignorantiam; & inde colligebant, ſe excuſandos à peccato, adeoque pręferendos alijs tam ingratè lapſis.

Igitur Paulus re audita, & vtrobique ſuperbia comperta, vtramque partem repręhendit; oſtendens, omnes nationes peccaſſe, Iudæos contra legem Moſaicam, Gentiles contra legem naturæ. Immo omnes homines peccaſſe in Adam; adeoque quidquid ſpei ſalutis eſſet, eſſe totum ex pura Dei miſericordia per Gratiam Chriſti participata à credentibus; nec vllum vocari ex merito, ſed ex præueniente gratia, & ad meritum. Eſt proinde Concluſio; Deus ſanctificat, & ſaluat per gratiam ſuæ miſericordiæ effluentem à Chriſto Redemptore, ſiue Iudæos, ſiue Gentiles; quos ex ſua ſola benignitate prædeſtinauit.

§. 52. *Epiſtola prima ad Corinthios.*

QVota ſit in ſerie, vt etiam ſubſequentes, iam prænotaui in Chronotaxi librorum Diuinorum, & legi poteſt apud Baronium. Hoc ſufficiat additum nunc, poni in Biblijs primò Epiſtolas ſcriptas Eccleſijs determinatis, deindè ſcriptas perſonis particularibus, demum illam ad Hebræos in varijs degentes Eccleſijs. Poſita primo loco ea ad Romanos, alię ſeruant ordinem temporis, excepta ea ad Theſſalonicenſes; eo quod inſtruat ſecunda de finali Mundi tempore & Antichriſto, ideoque iurè ponenda in fine doctrinarum epiſtolarium; qua ratione habet ſecum & primam ad Theſſalonicenſes, quippè placuit Eccleſiæ iungere quaſque duplices Epiſtolas. De Vrbe Corynthi Achaica Gręcię nil ſupereſt dice-

re,

Digitized by Google

re, cum ſatis nota ſit; de hac ergo Epiſtola Pauli reſponſiua multis Epiſtolis è Coryntho acceptis, aliquid addendum.

Græcus & Syriacus ad calcem habent, ſcriptam Philippis in Macedonia, & miſſam per Timotheum, addit Græcus, Stephonam, Fortunatum, Achaicum; at ex cap. 16. v. 8. videtur Epheſi data, & per Timotheum delata. In ea repræhenditur faſtus Magiſtrorum, & vana contentio; excommunicatur vnus quidam inceſtuoſus, qui nouercam duxerat; reſoluuntur dubia multa de quibus Corinthij percontabantur, puta de Matrimonio, de eſu idolothyti, de velandis mulieribus, de cęna Euchariſtica, & alijs; eſtque inde Concluſio. Deus eſt Magiſter Eccleſiæ cuncta volens per ſanam doctrinam ordinata.

§. 53. *Epiſtola ſecunda ad Corinthios.*

SCripta eſt Philippis in Macedonia, & miſſa per Titum, vt habet Syriaca, additq; græca etiam Lucā. Inceſtuoſum excommunicatum anno priore, iam verè pœnitentem abſoluit; qua occaſione agit de pœnitentia, & demum texit apologiam in ſuos æmulos; eſt autem Concluſio. Deus Eccleſiæ ſuæ dedit Claues lig. ndi cenſuris, atque ſoluendi, ſicque Claues nedum ſecretas, ſed & publicas, ſeu fori exterioris.

§. 54. *Epiſtola ad Galatas.*

ESt Galatia Prouincia Aſiæ minoris habens ab ortu Cappadociam, ab occaſu Bithyniam, ab auſtro Pamphiliam, ab aquilone Pontum euxinum; dicta etiam Gallogræcia, quia à populis e Gallia in Græciam progreſſis occupata eſt. Hanc Epiſtolam fuiſſe Romæ datam habent, Græcus, Syriacus, Diuus Hieron. & alij; at Baron. negat, eo quod ſuorum in Vrbe vinculorum non meminit, vt in alijs iſthinc datis; quare putat Nicopoli, alioue loco ſcriptam. Modus eſt ſimilis cum Epiſtola ad Romanos, cuius veluti compendium videtur. Iam Paulus Galatas Chriſto pepererat; ſed poſt eius abſceſſum hæretici quidam Pſeudoapoſtoli perſuaſerāt Galatis, neceſſe eſſe ad ſalutem ſeruare etiam legalia Moſis. Idcircò Paulus eos corrigit, oſtendes Chriſtianos liberos eſſe à iugo cæremoniarum Iudaicarum; eſtque Concluſio. Deus olim Synagogæ author, poſtmodum ea repudiata, conſtituit Eccleſiam liberam ab obligationibus legalium Moſaicorum.

§. 55. *Epiſtola ad Epheſios.*

MEtropolis Aſiæ minoris eſt Epheſus, vbi & maximè floruit Græca Philoſophia. Quoniam ergo Epheſij contra conatus Pſeudoapoſtolorum ſtabant in ſemel accepta illibata Fide; eos laudat Paulus epiſtola Romæ data, & miſſa per Tychicum, vt habent Græcus, & Syriacus. In ea de Gratia Diuinæ Prędeſtinationis tractat; eſtque Concluſio. Deus ex infinita Charitate ſua prædeſtinat in Chriſto ſaluandos.

§ 56. *Epiſtola ad Philippenſes.*

VRbs in Macedonia de incunabilis Philippi Regis patris Alexandri magni nuncupata receperat à Paulo fidem Chriſti. Vt autem Philippenſes audierunt, Paulum Romæ carceri mancipatum, ad eum pietatis mu-

munera miſerunt per ipſum eorum Epiſcopum Epaphroditum;qui & remiſſus eſt à Paulo cum haccommendatiua eorum virtutis; cuiuſque eſt Concluſio. Deus Chriſtum proponit cunctis imitandum.

§. 57. *Epiſtola ad Coloſſenſes*.

DEcepti ſunt, Suidas, Zonara, Glycas, putantes ſcriptam ad Rhodios, quaſi diceretur ad vrbem famoſam ex ęneo Solis coloſſo. Alia ergo erat Ciuitas Coloſſos in Phrygia non longè à Laodicia, & Hierapoli, cum quibus terręmotu corruit Oroſio teſte. Coloſſenſes Paulus non viderat; ſed audiens, illuc penetraſſe Pſeudoapoſtolos Simonianos, operæ pretium duxit, Coloſſenſes per epiſtolam admonere, ſcribens Roma per Tychicum Diaconem, & Oneſimum acolythum, vt habet Græcus. Eſt ſimilis illi ſcriptæ ad Epheſios, & huic Concluſio. Deus integram, & illibatam exigit Fidem. Nam & idcircò Paulus contra hęreticos præcauet.

§. 58. *Epiſtola prima ad Theſſalonicenſes*.

VRbs Theſſalonica Metropolis Macedonię nunc appellatur Salonichium. Ibi Paulus prædicarat, ſed ob Iudæorum perſecutiones obiter; idcircò fideles ibi Chriſto genitos inſtruit duplici Epiſtola, ante omnes alios à Paulo datas. Hanc fuiſſe ſcriptam Athenis, ſubſcribunt, Græcus, & Syriacus; at quia cap. 3. v. 6. tangitur Timothei reditus ad Paulum, idque fuit Coryntho act. 18. v. 5. idcircò tenetur Corynthi ſcripta; & exinde colligitur omnium Pauli Epiſtolarum prima. Agit autem de Mortuorum reſurrectione, ac finali Iudicio, eſtque Concluſio. Deus omnes mortuos reſuſcitabit, ac Orbem iudicabit per Chriſtum.

§. 59. *Epiſtola ſecunda ad Theſſalonicenſes*.

SYriacus aſſerit ſcriptam Laodicea Piſidię, Gręcus Athenis; at dicendum Corynthο, paulò poſt præcedentem; ex cuius occaſione quidam ſubdoli deterrebant Theſſalonicenſes; quaſi Paulus ſcripſiſſet, iamiam inſtare finem Mundi, & vniuerſale Iudicium, quod & ſuppoſititijs nomine Pauli epiſtolis perſuadebant. Hinc eos impoſtores arguit; & monet, fore antea hominem vnum peſſimum Antichriſtum, eumque graphicè deſcribit; eſtque Concluſio. Deus permittet hoſtem Chriſti, ſed tandem ab Eccleſia Chriſti deſtruendum.

§. 60. *Epiſtola prima ad Timotheum*.

HAnc Baronius putat ſcriptam in Macedonia; eo quod cap. 1. v. 3. ſcribatur, *rogaui te, vt maneres Epheſi, cum irem in Macedoniam*; at profecto potiùs eſt ad oppoſitum; quippè non ait, *cum venirem*, ſed *cum irem*; adeoque dicendum cum Syriaco, & Græco, ſcriptam Laodicææ, quæ eſt metropolis Phrygię Pacatianæ. Timotheus valdè iuuenis, ob egregias animi dotes fuerat factus Epheſi Epiſcopus, ac totius Aſiæ Primas; quapropter de tanto onere eum inſtruit Paulus; eſtque Concluſio, Deus vult Miniſtros irrepræhenſibiles.

§. 61. *Epiſtola ſecunda ad Timotheum.*

VLtima omnium ſcriptarum à Paulo iam proximè ſacrificando per martyrium, vt indicat cap. 4. v. 6. dicens, *Tempus reſolutionis meæ inſtat*, tenetur communiter; licèt Baronius contendat decennio ante datam in primis Romæ vinculis, eo quod cap. 4. v. 18. dicat ſe liberatum de ore leonis, nempè Neronis. At profectò ſi ſcribit vinculatus; ergo in ſecundis vinculis erat iam decennio ante liberatus e primis. Hac epiſtola admonet, ad bene gerendum officium ſui Epiſcopatus; maximè in docendo fideles, & cauendo ab hæreticis; eſtque Concluſio. Deus à Prælatis exigit de ſubditorum ſalute.

§. 62. *Epiſtola ad Titum.*

FVit hic Pauli diſcipulus, Dalmatiæ Apoſtolus, vt habetur 2. Tim. 4. v. 10. iam antea conſtitutus à Paulo primus Cretæ Epiſcopus. Natione fuit Corynthius teſte Chryſoſtomo; deceſſitque demum in ſuo Epiſcopatu, ac de eo Martyrol. die 4. Ianuar. Hunc ergo Paulus pergens Nicopolim Macedoniæ vrbem, admonet per epiſtolam de perfectione requiſita in Epiſcopo; eſtque miſſa Epiſtola per Zenam, & Apollo, vt habet Syriacus, de quibus cap. vlt. v. 13. eſt autem Concluſio. Deus Miniſtros Eccleſiæ Rectores vult ſollicitos de ſubditorum ſalute, quorum ſunt poſiti in exemplar.

§. 63. *Epiſtola ad Philemonem.*

ERat hic nobilis ciuis Coloſſenſis, cuius ſeruus Oneſimus domi furatus quædam non leuis momenti, Romam profugerat; erat autem natione Phryx. Romæ hic ergo à Paulo inſtructus in Fide, & baptizatus, ordinatuſque acolythus, ad herum Philemonem remiſſus eſt cum hac epiſtola commendatitia; data ſimul altera ſupranotata ad Coloſſenſem Eccleſiam. Porrò Oneſimus ab hero placidè ſuſpeptus, adeo poſtmodum in virtute profecit; vt Timotheo in Epheſi Epiſcopatu ſucceſſerit, & in Martyrio. Huius Epiſtolæ Concluſio eſt; Deus virtutem in Nobilitatem reputat.

§. 64. *Epiſtola ad Hebræos.*

HAnc in Italia ſcriptam; & per Timotheum miſſam ſcribit Gręcus in calce; vt habent Bibl. Reg. Fortaſsè data eſt Romæ atque ad Chriſtianos Ieroſolymę directa; qui natione hebræi erant, nec non & ad alios huiuſmodi per Orbem ſparſos; qui quamuis Chriſto credentes, amaro tamen erant animo in Paulum, falſa ſuſpicione deluſi; quod legem veterem deteſtaretur, eo quod vbique clamaret, non eſſe obſeruanda legalia Moſis. Cum ergo apud tales in Synagoga nutritos adhuc eſſet quędam propenſio ad obſeruantiam veterum cæremoniarum, Paulus optans videre eos perfectè Chriſtianos, hanc ſcripſit Epiſtolam hebraico idiomatè elegantiſſimam; quam poſt Pauli mortem tranſtulit in Græcum Diuus Lucas, vt præfigitur in argumento apud Bibl. Reg. Duas paſſa eſt difficultates hæc Epiſtola, videlicet de authoritate, & de authore.

Quoad authoritatem, eam denegarunt, Marcion, Arius, Lutherus, Brentius, Magdeburgen. & Anabaptiſtæ. Dubitauit etiam Caietan. in Comment.

ment. aliter abſque dubio dicturus modò poſt Concilium Tridentinum, in quo infligitur anathema in reſpuentem quidpiam de tota vulgata Scriptura. Etiam æuo Hieronymi à quibuſdam non ſuſcipiebatur Latinis, quemadmodum Apocalypſis reijciebatur à quibuſdam Græcis; qua de re ille ſcribens ad Dardan. epiſ. 129. ſubdit, *tamen nos vtraque ſuſcipimus*. Iam nunc ergo ex Canone Concilij Carthagin. tertij, & Romani ſub Gelaſio, & nouiſſimè Tridentini ſub anathemate præſcribentis, conſtat eſſe hanc epiſtolam Canonicam Scripturam.

Obijciunt quaſi menda; quod cap. 1. applicetur Chriſto illud 2 Reg. 7. v. 14. dictum de Salomone à Deo *Ego ero illi in patrem &c.* quod cap. 6. dicatur, *impoſſibile eſt renouari ad pœnitentiam;* quod cap. 9. ſcribatur, fuiſſe in Arca etiam vrnam mannæ, & virgam Aaron; atqui 3. Re. 8. ſolę tabulæ Diuinæ legis ibi fuiſſe referuntur; quod item cap. 9. ſcribatur ex 24. Exo. *Sanguis Teſtamenti*, cum in hebræo ſit *ſanguis pacti*. Reſp. Multa dicta de Salomone ſunt allegoriæ de Chriſto. Quod ſi Paulus Gal. 4. v. 24. potuit argumentum ſtruere ex allegoria duorum filiorum Abrahæ, etiam nunc potuit ex allegoria Salomonis; eo maximè quod aliqua prænominata Salomoni ſunt verificata ſolum in Chriſto, vt illud pſal. 71. *Dominabitur à mari vſque ad mare &c.* Quoad arcam; ſolæ Tabulæ erant intus, & illa alia erant propè; ideoq; dicuntur fuiſſe in arca; quo ſenſu etiam Pentateuchi librum iuſſit Deus reponi in arca; quare ait Moſes Leuitis Deut. 31. v. 26. *Tollite librum iſtum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini.*

Illud *Impoſſibile eſt eos &c.* idem eſt ac valde difficile; qua phraſi ait Chriſtus Matth. 12. blaſphęmiam in Spiritum Sanctum non remitti, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Illud denique Verbum *Teſtamenti* idem ſonat quod *fœderis*, ſeu *pacti*; vnde & Arca fœderis dicitur arca Teſtamenti, quo item modo exponunt vbique LXX eam vocem *Berith*.

Manet nunc alter punctus de authore. Diuus Hieron. in prol. apud Bibl. Reg. refert Tertullianum tribuentem hanc Epiſtolam Barnabę, alios autem, vel Lucæ Euangeliſtæ, vel Clementi Papæ, ac lepidè ſubdit. *Quibus reſpondendum eſt, ſi propterea Pauli non erit, quia eius non habet nomen; ergo nec alicuius erit, quia nullius nomine intitulatur.* Nil ergo valet obiectio, quod in hac Epiſtola non ſit nomen Pauli; porrò cur id præter morem egerit, reſpondet Hieron. *Quoniam apud Hebræorum Eccleſiam quaſi deſtructor legis habebatur, voluit tacito nomine reddere rationem, nè odium nominis in fronte vtilitatem excluderet lectionis;* quo pacto non ſemel ſunt editi libri abſque nomine authoris. Nec valet quidquam obiectio ex diuerſitate ſtyli huius à reliquis Pauli epiſtolis; id enim in cauſa habet, quod aliæ græce, hæc autem hebraicè materna lingua prodijt, in qua eruditiſſimus erat; cuius comparatione erat in græco, vt fatetur 2. Cor. 11. v. 6. *imperitus ſermone.* Obijciunt. Magdeburgenſes apertè mendaces, quod veteres de hac Epiſtola dubitauerunt. At quid ſi aliquis nondum ſatis publicato integro Canone? Num dubitauit Hieronymus epi. 129. & Prol. & Catalogo? Num hic non eſt inter

vete-

veteres cenſendus? Sed præterea eam citant, & ſub Pauli nomine Clemens Alexandrinus apud Euſeb.6. hiſt.11.& Dionyſius Areop.epiſt.ad Titum, & Nazianzenus carm. de can.Scrip.Hilar.11.Trin.Ambro.2.de Cain.cap.2. Aug. de doctri. Chriſt.cap.8. & alij.

Demum vt de Epiſtola hac Paulina, quam & adhibet Eccleſia in Miſſa Natiuitatis, dicamus; ea tractat de Excellentia Noui Teſtamenti præ veteri, deque Chriſti Sacerdotio in immenſum diſtante ſupra Aronicum; eſtque Concluſio. Deus nullo tempore ſtatuit ſalutem in nudis operibus legis veteris, ſed in interiori Fide in Chriſtum, cuius ſolius Gratia eſt fons noſtræ ſalutis. Hinc pergit Paulus oſtendere, veteres patriarchas Fide in Chriſtum ſaluatos.

§.65. *Epiſtola Iacobi.*

IN Biblijs latinis ante Diuum Hieron.ponebantur primo loco poſt Epiſtolas Pauli Epiſtolæ Petri, at iuxta Græcam diſpoſitionem ordinauit Hieron. modo,quo habemus,qui & ſcribit in prol.*ſicut Euangeliſtas dudū ad veritatis lineam correximus, ita has proprio ordini Deo iuuante reddidimus*; ſed & editionem propriam, vt prænotaui ſuperiùs, e græco ipſe cudit. Prima ergo Catholicarum nuncupatarum eſt epiſtola Iacobi, quę item contradictores habuit de authoritate, deque authore. Dubitauit de eius canonica authoritate Caietanus; at impudenter negauit abſolutè Lutherus, cum quo Kemnitius, Brentius, Centuriatores, quorum nullius ponderis obiectiones refellit Bellarminus l.1. de Verbo Dei cap.18. Eſt ergo de Fide, hanc, vt & reliquas, & omnes libros in Canone Concilij Tridentini eſſe Canonicam Scripturam;ſiquidem & declaratum à Concilio ſub interminatione anathematis.

Quo ad authorem; putauit Flauius Lucius Dexter, fuiſſe Iacobum Maiorem, idque tenent multi Scriptores Hiſpani, quos refert Sylueira Reſol. 5. qu.16. at optimè contra hos obijcit communem ſententiam Sanctorum Patrum; & inſinuationem Concilij Trid. ſeſſ.14. cap.1. vbi teſtimonium de extrema vnctione hinc petitum aſſeritur tamquam Iacobi fratris Domini; porrò communis acceptio Eccleſiæ ſub nomine Iacobi fratris Domini intendit de Iacobo Minore, qui iuxta Diuum Hieron. in Catal. ſic eſt appellatus, eo quod natus de Maria ſorore Deiparæ vxore Cleophæ, ſeu Alphæi. Ergo,vt habet Hieronymus,hæc Epiſtola authorem habet Iacobum Minorem Apoſtolum,qui ſtatim poſt PaſſionemDomini ab Apoſtolis factus eſt Epiſcopus Ieroſolymæ.In hac exhortatur ad opera bona,& patientiam; eſtque Concluſio. Deus coronat non mera nomina Chriſtianitatis,ſed opera, & paſſiones in vera Fide.

§.56. *Epiſtola prima Petri.*

HIc eſt Simon filius Ioannis, ſeù Ionę Galilæus e vico Bethſaidæ, appellatus à Chriſto Petrus,& Vicarius cōſtitutus,ac Princeps Apoſtolorum. In hac Epiſtola miſſa ad Chriſtianos ex Iudaiſmo conuerſos, ac ſparſos per Prouincias Aſię Minoris, & data Romæ, quam Vrbem appellat

Baby-

Babylonem, ac miſſa per Silam, ſeu Silanum; celebrat admirabile Chriſti Redemptoris, & ſupremi Pontificis beneficium; eſtque Concluſio. Deus infinito amore amat animas noſtras.

§.67. *Epiſtola ſecunda Petri.*

TEmpore Diui Hieron. erant aliqui negantes, hanc eſſe Petri Epiſtolã, idque ob ſtyli cum priore diſſonantiam, vt ille habet in Catal. at maiori temeritate contra, & Patres, & totam per tot ſæcula Eccleſiam, repetiuere Eraſmus, Lutherus, & alij nouatores. Vtique non tanta ſtyli eſt diſtantia, vt conuincat alienam à Petro. Quanta autem eſt; inde prouenit, quod ſicuti Paulus habuit Titum interpretem, ita Petrus Marcum, vtpote natione hebræi indigebant gnaris hebraicæ græcęque ſimul linguarum, vt ſuos poſſent græcè ſenſus exprimere. Igitur Petrus in priore Epiſtola vſus eſt Marco, vt indicat Diuus Hieron. qu.11. Edib. in hac autem altera alio interprete, quem Glauciam ſcribit Clemens Alexand.7.Strom. Contra hæreticos Simonianos eſt data à Petro iam proximè martyrizando; qui & in hac demum agit de vltimo tremendo Iudicio, ſicque optimus Paſtor ſalutari memoria dat ouibus vltimum vale; eſtque Concluſio. Deus Iudex iuſtus eſt ſemper præ oculis habendus.

§.68. *Epiſtola prima Ioannis.*

ESſe Canonicam, & à Ioanne Euangeliſta ſcriptam nemo dubitat, exceptis modernis Arianis Tranſyluaniæ; qui eam abijciunt, eo quod præclarè Trinitatem prædicet. Prodierant æuo Sancti Ioannis duę hæreſes, Ebionis negantis diuinitatem Chriſti, ac Baſilidis negantis veram Chriſti humanitatem. Sicut ergo contra Ebionem ſcripſit Ioannes Euangelium, ita paulò ante, vt puto contra Baſilidem hanc Epiſtolam; quam ad Chriſtianos in Parthis degẽtes directam tenent multi, in quibus D.Aug.cap.39.de queſt. Euang. eiuſque vbique Charitatem commemorantis eſt Concluſio. Deus Charitate delectatur, quam certè ſummam exigit aſſumptio noſtræ naturæ.

§.69. *Epiſtola ſecunda Ioannis.*

DE huius, ac ſequentis authore dubitant, Eraſmus, & Caiet. eo quod olim quoque ſit dubitatum, vt refert Diuus Hieron. in catal. quippe non Ioannis Apoſtoli, ſed alterius Presbyteri, qui item Epheſi deceſſit, eſſe putant. Sed iam certum eſt, has quoque poſteriores Epiſtolas eſſe Ioannis Apoſtoli, vt ſcribit Hieron. ad Euagr. epi.85. & maximè quia canon Tridentinus habet, *Ioannis Apoſtoli tres*. Hanc ſecundam ſcribit matronæ nomine Electæ ſorori item alterius Electæ. Iſtam, cui directa eſt epiſtola, Druſiam appellat Lucius Dexter ad ann.100. & vt colligo ex textu, videtur ſcripta Epheſi, vbi redux de exilio reperit illius filios ſanctè agentes, itemq; filios Electę ſororis, quę putatur Epheſi Diaconiſſa. Cum autem ſequens tertia epiſtola Caio directa habeat eamdem clauſulam, de breuitate epiſtolari ob proximè futuram perſonæ præſentiam, congruit putare ſimul datas ambas in eumdem locum, videlicet Corynthum. Hic itaq; laudatur Electæ

Co-

Corinthi Diaconiſſæ charitas, eſtq; Concluſio. Deus in operibus Charitatis complacet.

§.70. *Epiſtola tertia Ioannis.*

EST ad Caium natione Hiſpanum teſte Lucio Dextro; at Romanum, tertiumque Mediolani Epiſcopum ſcribit Onuphrius ad an. 114. Baptizatus fuerat à Diuo Paulo; ſi eſt ille, de quo 1. Cor. 1. v. 14. *Neminẽ veſtrum baptizaui niſi Criſpum, & Caium*; & Corintho ſcribens ad Romanos cap. 16. v. 23. *Caius hoſpes meus.* Diues ergo erat, ac pius, & vt videtur natione potiùs Corinthius. Laudat ergo Ioannes eius hoſpitalitatem hac epiſtola; quæ ſi eſt ſynchrona præcedentis, videtur ſcripta ſtatim in eius aduentu ab exilio Epheſũ; ex quo ſequitur, poſt Apocalypſim ſcriptas eſſe epiſtolas has tres à Ioanne, ac demum ab eo Euangelium, quod & ſit vltima edita Canonicarum Scripturarum. In hac autem epiſtola, contra inhoſpitalem, & ſchiſmaticum Diotrephem minaci, eſt Concluſio. Deus hoſtes Charitatis habet exoſos.

§.71. *Epiſtola Iudæ.*

HIc alio nomine Thaddæus Apoſtolus, frater Iacobi Minoris appellatus eſt, Matth. 10. ver. 3. ſed à Diuo Ioanne Chryſoſt. in 10. Mat. Labbęus. De eius Epiſtolæ authoritate dubitauit Caiet. at fronte præfracta reijciunt eam, Lutherus, Brentius, & alij hæretici; puerilibus vtique motiuis. Quod non ſe nominet Apoſtolum; quod Thaddæus Perſis prædicauit, adeoque ſcripſiſſet Perſicè, non Græcè; quod narretur altercatio Diaboli cũ Michaele de Moſis corpore, quæ res nullibi legitur; quod proferatur teſtimonium Enoch, cuius liber eſt apochryphus. At quorſum hæc? Etiam Paulus ad Philemonem, & alibi non ſe nominat Apoſtolum; neque Ioannes in aliqua trium Epiſtolarum. Item Paulus ſcribens Romanis, non latinè, ſed græcè ſcripſit; erat quippe lingua Greca tunc vbique litteratorum idioma, vtpote qua extanbant libri Philoſophorum, & libri etiam Scripturę à LXX conuerſi, nec non & Euangelium græcè editum, vt diximus.

Quod obijcitur de contentione Michaelis & Diaboli, facilè ſoluitur. Inter Angelos bonos, & malos eſſe pugnã voluntatum, non eſt dubium; neq; enim voluntates illę conſentiunt. Legimus prælium in Apoc. 12. v. 7. & Tob. 8. v. 3. à Raphaele ligatum dæmonium. Itaq; corpus Moſis occulto ſepulchro diuinitùs ſeruatum Deut. 34. v. 6. voluiſſet Diabolus patefacere, vt Iſraelitas ad idolatriam eius induceret; id autem nolebat, reſiſtebatque Michael Patronus Eccleſiæ fidelium Dan. 10. Demum quod citetur Enoch, nil obeſt; etenim ſententia de Iudicio finali, quam prædicauerat ille, & traditione cuſtodiebatur, nunc à Thaddæo citatur; non autem liber Enoch. Cæterum hæc Epiſtola eſt veluti epilogus moralis Scripturę de cunctis virtutibus ſummatim perſtringens, eſtque Concluſio. Deus in Chriſtiano exigit omnes virtutes.

§.72. *Apocalypſis.*

Elogium declamat Hieronymus epi.103. *Apocalypſis Ioannis tot habet ſacramenta, quot verba. Parum dixi pro merito voluminis. Laus omnis inferior eſt; in verbis ſingulis multiplices latent intelligentię.* Ex tanto maximi Doctoris tot ſæculis annoſo teſtimonio, cui accinit & aliorum Patrum antiquitas tota, patet; quanta ſit vecordia Lutheri e Canone abijcientis Apocalypſim. Nec minus liquet ex eius inſtantia temeritas;etenim obijcit, quod nil in hoc libro præcipiatur, cum tamen in exordio cap.1.v.3. dicatur beatus *qui ſeruat* hìc ſcripta. At numquid cap.2.non præcipitur *Angelo Epheſi*, Epiſcopo videlicet Epheſino Timotheo v.5. *age pœnitentiam, & prima opera fac*? Nonne *Angelo Smyrnæ* Polycarpo dicitur *eſto fidelis vſque ad mortem?* Nonne *Angelo Pergami* Papiæ *ſimiliter pœnitentiam age*? Nonne *Angelo Thyatiræ* Carpo *id quod habetis tenete*? Nunquid cap.3. non dicitur *Angelo Sardis* Melitoni, *in mente habe qualiter acceperis &c.* Et *Angelo Philadelphię* Quadrato *tene quod habes*? demum *Angelo Laodiciæ* Sagari *inunge oculos tuos, vt videas*?

Quo ad huius libri authorem fuit aliqua dubitatio; nam in textu græco inſcribitur *Ioannis Theologi.* Quare Dionyſius Alexand.hunc putauit vnum è diſcipulis Chriſti non Apoſtolum. At græcus in Bibl. Reg.habet Theologum quidem, ſed & Apoſtolum; ac profecto Ioannem Apoſtolum fuiſſe cognominatum Theologum, optimè colligit Baron.ex litteris Euodij, & Dionyſij Areopagitę;atque ita Canon Tridentinus habet *Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.* Liber eſt propheticalis prænuntians obuentura Eccleſiæ,maximè in fine ſæculorum; vnde, & deniq;terminatur in Aeterna Beatitudine. Inſtar Ezechielis narrat viſiones ænigmaticas, nec minùs profunda ſunt verba; quare inquit Diuus Hieron. epi.148.ad Marcellam; *De Enoch, & Elia quos venturos Apocalypſis refert, non eſt iſtius temporis diſputatio, cum omnis ille liber ſpiritualiter intelligendus ſit.* Cæterum Sacroſancta Dei Optimi Scriptura iam complens perfectum circulum, & Finem iungens Principio, illud ſpei, Charitatis, & Fidei docet vltimò ſuſpirium poſtremis verbis Apocalypſis; *Veni Domine Ieſu.* Et hec eſt Concluſionum Concluſio;

SOLI DEO GLORIA.

TRA-

TRACTATVS TERTIVS

SACRI ECCLESIASTÆ METHODVS

Ex Didaco Stella, & Franciſco Panigarola.

Seraphicam Pacem Euangelizantibus

Prælibata elementaria Fratris Octauij Iadertini.

MAGNVM Oratorem eſſe, eſt magnum Oratorem videri, aiebat Quintilianus. At quidem videri videntibus, non autem in delirio cæcè arbitrantibus. Minimè neſcio generalem illam expoſtulationem, qua & Hieronymus queritur epiſt. 26. ad Pammach. *Fœlices, inquit Fabius, eſſent artes, ſi de illis ſoli artifices iudicarent. Poetam non poteſt noſſe, niſi qui verſus poteſt ſtruere. Philoſophos non intelligit, niſi qui ſcit dogmatum varietates. Manufacta, & oculis patentia magis probant artifices. Noſtra quam dura ſit neceſſitas, hinc potes animaduertere, quod vulgi ſtandum eſt iudicio; & ille in turba metuendus, quem cum videris ſolum, deſpicias.* Veruntamen cordatus Chriſti miniſter, diſpenſator fidelis, & villicus vtilis, non ſibi, ſed Deo ſatagens, nec tam videri bonus Prædicator, quam eſſe malens, deſpiciet omne Mundi præiudicium, profectò beatus, ſi filiæ Babylonis paruulos propriæ exiſtimationis cogitatus allidat ad petram, quæ Chriſtus eſt. Apoſtolicus Euangelizator ſe ſupra ſe attollat oportet, ſi Pauli Philoſophiam de tertij Cœli ſchola participare geſtiat; quę tanto Stoica firmior eſt, quantò ſublimior. Dum tamen laudes, & opiniones humanas arbitratur, vt ſtercora, lucrifacturus ſibi Chriſtum, & Chriſto proximos; nè proindè putet, Euangelicam Prædicatoris humilitatem quamdam eſſe ſanctam ruſticitatem; & ſeminatorem Verbi Dei eſſe abſque cultura, & arte agreſtem ſeminiverbium.

Quemadmodum Theologia eſt ſubtilitatum apex, ità & prędicatio ſacra vertex eſt purioris eloquentiæ; quapropter exactiſſimam artificij normam exigit; quo fabulam feras cicurantis Orphei, ac Amphionis ſaxa trahentis cantu in ædificium Thebarum, vertat in veritatem, belluinos peccatores conuertendi, & ſaxea corda in Ieroſolymæ Cœleſtis trahendi compaginem. Deſines ergo lectiſſimè Lector demirari, ſi per obedientiam mei Præſulis, & Patris adactus, tractatulum edere noſtris iunioribus de Concione Euãgelica informatiuum, eò me conſilij expediam è perplexitate non modica; vt duo egregiorum virorum opuſcula exhibeam, quæ ſi tyronibus explanaris, & exercitio colere docueris, intentum fœliciter aſſequare. Vt enim & eorum deferam in Arte Magiſtrorum merito, & meo caueam periculo, &

Vt ergo frugem , nec verò tenuem ex hiſce colligas ; diſtinguito , quæ cunctis perorandi modis congruunt , eaque diſce veluti communes regulas ; & ſecernito ſpeciales eas , quas in hoc determinato Didaſcalico genere adhibeas . Ita fiet , vt & Didaſcalicum percalleas, quod in ſequenti vernaculo tractatu intactum omiſit Panigarola ; & communes theoriæ , ac regulæ huius ſtatim præmittendi Stellæ ſuffragentur alteri generi Oratorio Panigarolæ , quas item prætermiſit. Nec verò negligas prænotata quatuordecim capitula Didaci Stellæ de genere Didaſcalico ; in his etenim exquiſitam concipies methodum , tuo adhibito ingenio , ad conſtruendas veſpertinas lectiones Sacræ Scripturæ . Iſtæ ſiquidem nec æquè proſunt , nec æquè placent , ſi in vnico themate verſentur , quaſi nil differendo à matutina Concione; ac ſi longiorem , & plurium partium textum enarres Didaſcalicè, interrumpens aptis digreſſionibus,& oportuno loco repræhenſionibus ; quod ſanè meo teſtor experimento , dum quadriennio Venetijs ad S. Franciſcum de Vineis , & Romę biennio olim ad Aram-Cęli pro meo modulo Lecturam agerem Sacræ Scripturæ . Hæc duxi paucula te monendum , vt fructuosè libro Stellæ vtare .

Nota ad librum Franciſci Panigarolæ .

IPſe iam ſe primo capitulo explicat , agere velle de genere Concionis , non Didaſcalico , ideòque optimè obuius præcucurrit pro hoc libellus Didaci Stellæ , vt nil vltra ſuperſit , quod deſideres pro cuiuſcumque Concionis praxi ; & maximè ſi conferas paucula quædam , quæ etiam pro Didaſcalico præſcribit Panigarola cap. ſecundo , ſed reducens pro viribus ad Oratorium . Vt cernis , caput tertium eſt de præparanda , ſeu colligenda Concionis materia ; quartum autem de ipſa diſcernenda aptè , atque præfigenda futuris partibus Concionis ; & quo ad hęc nil offendis , quo decipi poſſis . At pro quinto capitulo , vbi de introductione agitur , te volo admonitum , Introductionis nomine modernioribus accipi Prologum , themate Euangelico prolato , incipientem , ſeu Concionis exordium ; at Panigarola pro more ſui temporis geminum vſurpat ingreſſum; primum quidem ab eo dictum cap. vndecimo Prologulum, poſt quem ſolebant ſalutationem Angelicam inclinare Deiparæ ; alterum verò ſtatim poſthac procedentem continuatè ad argumenta Concionis , vt videre potes in Concionibus eiuſdem Panigarolę , Cornelij Muſſi , & aliorum eius æui . Itaque prænotato quinto capite intellige Introductionem, non Prologum, ſed primam primæ partis Concionis , veluti narrationem ; quæ videlicet proponit explicatiùs obiectum ipſum Concionis,quod iam in Prologo, ſeu exordio præmiſſum ſit , ſed complicatè .

Quoniam autem hoc quinto capite oſtenditur argumenti ſtructura, vt videlicet oratoriè , arte Rhetorica formetur , ſeu Syllogiſmus, ſeu Enthimema , cuius inferens eſt ipſa , de qua loquitur , Introductio , illata autem Concluſio eſt ipſum obiectum totius Concionis ; ſupponit Panigarola pro capeſſenda rectè introductione , fontes introductionum , eſſe , quos Logici appel-

appellant loca Topica; quapropter facilitatis gratia deno iſthic numero adnotentur. Definitio, Ethimologia nominis, Diuiſio partium obiecti, Circumſtantiæ adiunctę, Contraria, Cauſæ, effectuſque, Similitudines, Comparationes cum maioribus, minoribuſuè, Authoritas, Exemlpum. Vbicumq; indiges Introductione ſermonis, ad hos fontes recurre, ſtatimque horum aliquis prębebit, quod optas, & ad quod immediatè conſequatur intenta concluſio.

Caput ſextum nil exigit præmonitionis; at ſeptimum ſuperſedere tantiſper cogit. In eo pollicetur Tractatum de Elocutione, quem præſenti libello non ſubnectit; neque diſcerno, an de egregio ſuo illo Commentario in Demetrium Phalereum ſentiat; an verò prætermiſerit breuem ſummulam huic Epitomati practicę adiungere, ſi tamen cogitauerat edere. Quod mea igitur attinet, breuibus tibi ſatisfactum ſpero. In primis quoad tropos locutionum, & figuras, prælibatum eſt ſatis pro Euangelico Oratore ex ipſa S. Scriptura in tractatu præcedēti Exam. 9. qu. 7. & 8. Quoad ſtylū loquendi, ſcis hunc eſſe triplicem; videlicet, ſublimem, mediocrem, humilem; & ſublimis quidem habet exclamationes, interrogationes vehementes, obſecrationes, execrationes, aliaſuè turgidas figuras; ſtylus autem mediocris admittit ſententias, tropoſque, vt metaphoras, & alia ornamenta; denique humilis familiari ſermoni, aut epiſtolari conuenit, & Concioni ſimplici. Quilibet autem in eadem Concione poteſt coincidere; nam ſtylo mediocri fiunt exordia ornatè, ſtylo ſublimi concitantur affectus, & fiunt amplificationes. Eſt autem teſte Iſocrate Amplificatio *Ars, qua ex paruis magna fiunt*; nimirum vbi res, intra veritatis fines, decenti tumet ornamento. Id autem tunc maximè fit, quando explicantur ſubiecti, aut prædicati partes, vel circumſtantiæ, verſiculo eo familiari enumeratæ; *Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.*

His paucis aduertentijs complanatus, apertuſque trames eſt in librum Panigarolæ, nam reliqua capita ab octauo, & deinceps nil habent lubricitatis, excepto vndecimo, de quo iam præmonui dimiſſam præſertim in Italia conſuetudinem Prologuli, & vſui eſſe longiorem Prologum, qui ſit introductorius obiecti examinandi, quocumque id modo fiat. Sed tandem, ne vſpiam deſim ſeruitio meis conſtudioſis, breuem veluti ſynopſim totius Artis Concionatoriæ hic perſtringo, adiuncta etiam aliquantula Theoria.

Hypomnematica Summula Sacri Concionatoris.

ARs artium eſt quidem Rhetorica iure potiori, quam id prolatum ſit de Logica; & præſertim Rhetorica Euangelica; vbi & planè euangelizantis Theologi doctrina eſt Scientia ſcientiarum. *Rhetorica eſt facultas, inueniendi, quid in quaque re ſit ad perſuadendum accommodatum.* Obiectum Rhetoricę eſt argumentum, ſeù oratio animum mouens ad affectus. Hinc finis Rhetoris eſt mouere; ad id porrò neceſſarium eſt, docere, & delectare; illud quidem ad exponendam veritatem, illud autem ad tollendum tædiū,

om

omnemque auerſionem; vt Doctrinæ pharmacus de aurato libentius vaſe bibatur. Confert Ariſtoteles 1. Topic. Oratorem Medico; vt enim non ſemper Medicus ſanat, ſic & quandoque Orator non perſuadet; veruntamen id ſatis eſto, ſi damnum ſit, non de imperitia agentis, ſed de patientis malitia. Rhetorices origo ab Ariſt. refertur ad Prometheum; ideo dictum aſcendiſſe in Cœlum, & à Ioue impetraſſe, vt Mercurius demitteretur in Terras. Cicero ab vrbium conditoribus hoc petit initium, vtpote vi loquelæ trahentibus homines in conſortium; idque adumbrauit fabula Amphionis ſaxa trahentis. Gymnaſia Rhetorices aperuiſſe primum Syracuſis Coracem, & Creſiam, ſcribit Volaterranus; Gorgiam verò Leontinum ex Italia hanc artem aduexiſſe Athenas, vbi diſcipulum habuit Iſocratem; in cuius æmulationem Ariſtoteles pomeridianas horas tali ſtudio dabat, inquiens; *Turpe eſt, Iſocratem loqui, & Ariſtotelem tacere.*

Viæ ad eloquentiam ſunt, Natura, Ars, Exercitatio. Prima vtique Natutura, ſiquidem, vt ait Cicero lib. de offi. *Nihil decet inuita Minerua, ideſt repugnante Natura.* Mox autem hæc arte formatur, nam teſte Philoſopho, natura abſque arte in loquente, veluti fortuitò ſe habet. Exercitatio demum perficit artem; quapropter illud ferè auditur de triuio, *Vſus te plura docebit.* Imitatio, ſi non affectata ſit, prodeſt non leuiter nouellis, ne vagentur in inuio; quare inquit Clemens Alexandrinus, *Alius ex alio doctus, olim, & nunc.* Nec dedecet etiam prouectos, ſi compilatores, non depilatores agant; quamuis etiam Tullius *Rex Oratorum*, vt appellat D. Hieron. prol. trad. hebr. repetuandarum accuſetur à Græcis; quod videlicet, à Demoſthene, Platone, Ariſtotele ſurripuerit. Virgilius item, cum quoſdam verſus Homeri tranſtuliſſet ad Verbum, oblatrantibus inquit, *Magnarum eſſe virium, Herculi clauam extorquere de manu*; vt refert idem Hieronymus.

Genera cauſarum, ſeù argumenta dicendi tria ſunt; Demonſtratiuum, quod laudat, vel vituperat; Deliberatiuum, quod ſuadet, vel dcſuadet; Iudiciale, quod defendit, vel accuſat. Primi generis ſunt Panegyres, ſecundi Conciones, tertij Declamationes, ſeu controuerſiæ. Verumtamen admonet Ariſtoteles 1. Rhet. plerumq; permiſceri hæc dicendi genera in vna eadem oratione. Siquidem ex occaſione laudandi Sanctum aliquem poſſum, & accuſare ſuos perſecutores, & perſuadere auditori imitationem illius virtutum; itemque volens excitare ad aliquam virtutem; patet campus laudationi demonſtratiuæ huius virtutis.

Actiones Rhetorici ſunt quinque; tres quidem interiores, Inuentio, Diſpoſitio, Elocutio; duę verò exteriores, Scriptio, & Recitatio. His adde duas, tamquam limites, Intentionem, veluti principium, Executionem, veluti finem; & habes numerum ſeptenarium luminis ſupra candelabrum in Eccleſia fulgentis; de quo ne te pigeat, breuium aliquot Canonum reminiſci, quos infra recenſebo. Sed præliminio eſt aliquid adhuc adnotandum. Quatuor habet partes Oratio; ſuntque, Exordium, Narratio, Confirmatio, Peroratio; quarum prima inſinuat, mediæ docent, extrema dat com-

ple-

plementum, & commouet. De his etiam in Scriptura Sacra compertis, ita Hieronymus ad Paulam Vrbicam Epi.155. *licèt Apoſtolus ſępè proponat, aſſumat, confirmet, atque concludat; quæ propriè artis Dialecticæ ſunt*. Similia habet epi.103. de lib.Iob; vt notaui in Prologo Galeato §.20.

Exordij eſt proponere, & vt inquit Ariſtoteles 3.Rhet.14. *Prohæmij proprium munus finem orationis aperire*. Id verò ita, vt reddatur auditor, beneuolus, docilis, attentus. Beneuolentiam extorquet verecundia, qua monſtretur erga auditorium exiſtimatio; Docilitatem parit clara argumenti poſitio pertractandi; Attentionem excitat eiuſdem pondus, vel nouitas. Narrationis munus eſt aſſumere; & in genere quidem Exornatiuo, ſeù Demonſtratiuo tota Cōcione durat, vel potiori parte narratio; in Deliberatiuo autē, & Iudiciali eſt narratiua quælibet principalis probatio; ſed in Iudiciali prætera eſt principalis narratio plana, & dilucida hypotipoſis, ſeu expoſitio rei, quæ probationibus eſt, vel firmanda, vel euertenda. Confirmatio locum non habet in Demonſtratiuo, ſeù Exornatiuo, quod ſolummodo ornatè narrat; in Deliberatiuo autem, & Iudiciali idem eſt confirmatio, quod obiectionum reiectio, vel ſuperadditio probationum, quibus videlicet primi argumenti fides augeatur; ad quæ artificiosè tranſitur, ne ſtrues incompacta potiùs appareat, quam ratiocinij ſtructura. Demum concluſio, quam Perorationem appellant, eſt Finis, & extrema pars, in qua potiſſimùm cura eſt, ad concitandos auditoris affectus; vt videlicet, vi rationis, & orationis commotus in illum voluntatis actum ſe inclinet, quem pro ſcopo habuit oratio tota. Sed iam in Canones digeſta elucèſcet ſufficiens eruditio Concionatori nouello, quem obſeruationum mole non grauabo, memor Senecæ epi.38. dicentis; *Paucis opus eſt, & efficacibus*.

§.1. *De Intentione*,

FInis Eccleſiaſtici muneris cordi hæreat, quippe à Fine Principium eſt operi humano. Finem vltimum ſemper, vbique, & ſummè intendat Concionator ſolius Dei Gloriā. Ex hoc pendet finis proximior, ſalus animarum; pro quibus vtique flagrabis, ſi ſeraphicus fueris.

Ante omnia præfige tibi ſcopum Concionis; de quo nimirum ſubiecto ſis verba facturus. Hoc autem ſtudiosè meditare; vt omnes eius, ſeù partes, ſeù proprietates prænoſcas, & quodammodò comprehendas; atque ita præſcribito iter, antequam incipias; quodnam, videlicet, vel quęnam prædicata ſis de eo ſubiecto enunciaturus. Dicam cum D.Hieron. ad Nepotia. epi.2. *Diſce quod doceas*; nam vt idem ait alibi, *Quæ benè ſcimus, benè & loquimur*.

Præſtitue item fructum, quem è tua cultura colligas de tui agro auditorij; quem videlicet affectum per aures poſſis in cor imprimere. Abſit autem, vt quidpiam tibi ſuffureris, & non totum offeras Patrifamilias. Audi Hieronymum Nepotiani Sacerdotis inſtructorem; *Docente te in Eccleſia, non clamor populi, ſed gemitus ſuſcitetur; lachrymæ audientium laudes tuæ ſint*. Affectus animæ ad quaternarium rediguntur, ceù elementa præſentis vitæ. De

bono certo eſt amor, ſeù velle: de malo certo eſt odium, ſeù nolle; de bono poſſibili non certo ſpes eſt: de malo item incerto, ſed poſſibili timor. Alij mox riuuli de his profluunt; reuerentia, vilipendium, ſtupor, excandeſcentia &c. Iam verò aliquid horum expete, quod expectes; præſertim in Peroratione; qui proprius eſt locus, vbi moueatur auditor ad aliquem affectum.

Qualis congruat ſermoni affectus procurandus, ipſi obiecti natura præſagiet; quapropter eo perfectior euadet Oratio, quo limpidior, & plenior præceſſerit obiecti appræhenſio. Hinc illud Hieron. apolo. ad Pamma. ep. 50. ex Tullio, & Antonio magnis Oratoribus; *Primam cauſam eſſe victoriæ, diligenter cauſam, pro qua dicturus es, diſcere.*

Nulla te detrahentium formido retrahat ab Euangelico tramite; nec velis placiturus hominibus diſplicere Deo. Iſmeniæ tibicinis egregij, ſed minus libenter auditi, nec tamen deſiſtentis, erat in hoc dicto tranquillitas: *Mihi, & Muſis cano.* Tua erit multò maior in Teſtamento Domini ſtabilitas hoc Verbi magiſtri verbo; *Ego gloriam meam non quæro; eſt qui quærat, & iudicet.* Reliquum, ſemper erit duplex hominum chorus; & vel in Areopago quopiam ea ſcena præ oculis Pauli act. 18. *Quidam quidem irridebant, quidam verò viri crediderunt.* Sed quid? Inquiet Hieron. epi. 99. ad Aſel. *Par pari refertur, & inuicem nobis videmur inſanire.*

Axiomatum axioma in omnibus, ſeù inuentione obiecti, ſeù ornatu, ſeù prolatione, ſeù alio quouis, hoc eſto; quod ex Tullio notat Hieron. epi. 83. ad Ocean. *Caput artis eſt, decere quod facias.*

§. 2. *De Inuentione*,

Præparandum eſt diligenter, & ſecernendum, quid ſis prolaturus; nec omniſcius, & ingenium in numerato habens videri velis. Gorgiam Leontinum cuncti Philoſophi, & Oratores lacerant, quod auſus ſit publicè ſella poſita, polliceri reſponſurum ſe, de qua quiſque re interrogare voluiſſet; vt refert Hieron. ad Pamma. epi. 61. vbi & lepidum narrat, quod ſequenti monito ſubijcio.

Quidquid es dicturus aſpiciat ſermonis obiectum, vt peripheria centrum; ne obueniat, quod è veteri hiſtoria narrat Hieronymus. Quidam cum diſertè diceret; ferreturque impetu, ac volubilitate verborum, cauſamque omninò non tangeret; prudens auditor, & Iudex; *Benè, inquit, benè, ſed quo iſtud tam benè?*

Thematis, ideſt, obiecti diſcurrendi inuentio, vel prædefinita eſt à iubente, vel ſi tibi liberum eſt eligere, opportunè prodibit ex aliquo præſenti motiuo, ſeù feſti, ſeù euentus, ſeù currentis Euangelij in Quadrageſima &c. tantoq; perfectior erit, quanto indiuiduæ tunc occaſioni, vel rerum ſtatui cohærentior.

Quoniam veritas vna eſt eadem ſemper ab antiquo, palatus autem ingeniorum faſtidit optimum panem, quia quotidianum, optatque Marci panes Apicij; aliqua ex parte indulgendum eſt corrupto ſæculo, ne fiat corruptiſſimum. Curato igitur materias practicas, & morum formatiuas tractare;

ſed auditoris nauſeam tollere, vtilitati addens nouitatem, vt ſic proſit, & placeat. Id fiet, non quidem exorbitantibus paradoxis, ſed triuialibus veritatibus, attamen aliquo nouo modo exprimendi, veluti mutata veſte in theatrum venientibus. Aliter vtique ſonat hæc propoſitio; Exorandus eſt Deus; aliter hæc ei æquipollens; Precibus, ac ſuſpirijs expugnanda ſunt Cœli mœnia. Id ipſum aliter propones inquirens; num poſſit impotens triumphare de omnipotente. Audi ad hanc rem, quod de alia ſcribit Hieron. ad Euagr. ep.85. *Omne quod rarum eſt, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretioſius eſt.*

Genus Argumentorum eſt in tribus libris, Naturæ, Scripturæ Diuinæ, atque humanæ litteraturæ. Primus quidem tantus eſt, vt dixerit Hermes Trimegiſtus, *Liber eſt hic Mundus Diuinitate plenus*; & parens Anachoretarum Antonius perquiſitus, quomodo abſque libris degeret in ſolitudine, reſpondit; ſe præ oculis perpetim habere apertum Vniuerſi volumen. Maximè autem ſis gnarus oportet vitæ mundanorum, vt ſanus medicus ægritudinum peritus. Liber autem Scripturæ Diuinæ eſt, de quo Hieron. ad Ruſticum Monachum epi.4. magis autem ad vnumquemque Prędicatorem, *Nunquam de manu, & oculis tuis recedat liber*. Si tota componatur Concio è Sacris Scripturis, erit perfectiſſima, vtpote verbum Dei tota. Hic modus patet optimus exemplo Doctiſſimorum Sanctorum Patrum, ſolam ferè ſcripturæ eruditionem admittentium in ſuis ad Populum ſermonibus. Quod ſi placeat, timidum imitari chamęleontem, & colorem temporis induere, deque ſęculari aliquid condimento inſpergere; non recenſebo apothecarum in Authoribus nomina; quia & quandoque in centum deſiderabis, quod non reperias; & plerumque in quouis obuio ſano, & erudito inuenies, quod poſſis in tuum corriuare ſermonem.

Organum Inuentionis, ſeù ad paranda argumenta. ſeù ad amplificanda, eſſe diuiſionem, docet Ariſtoteles; qui & 10. Moral. teſtatur, *Non eſt imperitæ multitudinis benè diſtinguere*. In genere exornatiuo diuiſio eſt in laudabilia aliena, puta parentum, vel patriæ; & propria, eaque triplicia, ante mortem, in morte, poſt mortem. In genere Iudiciali oritur diuiſio argumentorum ex cauſa ipſa, quatenus habet multas partes, vel ſaltem circumſtantias. In deliberatiuo habet perſuaſio motiuum duplex, mali quod vitatur, & boni, quod acquiritur; itemque diſſuaſio habet motiuum, boni quod amittitur, & mali quod contrahitur. Sed vide, vt conſequens antecedenti congruat; nimirum de ſingulari virtute agens, aut vitio, proferas non ſola generalia bona, aut mala, puta Gloriam, aut Gehennam, ſed particularia talis virtutis, aut vitij. Sic vbi, v.g. ſuaſurus es, Orationem Deo exhibendam, habes & propria mala obuenientia Orandi defectu, puta ſupplantationem tentationum, teporem animæ, excreſcentiam ignorantiæ; habes & propria bona prouenientia de Orationis exercitio, augmentum Diuini adiutorij, deterſionem conſcientiæ, prægustationem cœleſtis gaudij &c.

Præter libros authorum habeto tuos excerptionum palimpſeſtos; in qui-

bus

bus alphabeticè ſeruentur, quæ caſu occurrunt, & vel argumentis, vel ornatui poſſunt inſeruire; viuidiores præſertim Sanctorum ſententiæ, conceptuſque ſcripturæ. Huiuſmodi eſt opuſculum illud D.Bonauenturæ habens per ſuas claſſes dicta Sanctorum Patrum; quod pulchra metaphora titulauit Pharetram.

Alterum illi correſpondens opuſculum ſummo vtilitatis compendio perfecit idem Seraphicus Doctor; quod prætitulauit *Biblia Pauperum*; & habetur tomo ſeptimo, quanquã à Sixto Sen.l.4.Bibl.adſcribatur Nicolao Hanapo Patriarchæ Ieroſol. Ord.Præd.ab alijs Gulielmo Peraldo, impreſſus; ſub titulo, *Virtutum*, *Vitiorumque exempla*.

Quoad inuentionem exordij; iam themate conſtituto, paratiſque argumentis, prodibit exordium, vel explicando proprietates rei; de qua ſumitur metaphora, ſi metaphoricè inſtituta ſit Propoſitio Argumenti, vt non raro ſit in Exornatiuis; v.g. ſi oſtenſurus eſſes, Diuum Franciſcum fuiſſe Dauidem quinque lapidibus armatum aduerſus Mundi Philiſtæum. Vel exornando aliquam propoſitionem generalem, è qua pendet concluſio Concionis, quæ mox conſiſtet in probanda potiùs conſequentia, quam conſequente; v.g.ſi perſuaſurus reuerentiam Templi, exordiaris, oſtendendo, vbique Deum eſſe, & omni loco eſſe conſiderandam Dei præſentiam cum timore: id verò maximè in Templo. Tunc vtique aſſumptio probationum erit amplificatio ſubintellectæ minoris propoſitionis in enthimemate; videlicet; Deum eſſe in Templo ne dum per Immenſitatem, ſed modo particulari.

A viſceribus cauſæ dicuntur ſumi Exordia, cum de præſenti conſurgunt occaſione; Occaſio autem conſideratur, vel in dicente, vel in auditore, vel in tempore, loco, euentu, demum à materia tractanda expoſcente tunc diſcuſſionem. Ipſa autem occaſio amplificata dabit exordium; & facillimè, ſi ſupranotatos fontes introductionum adeas, in quibus præter locum topicum Circumſtantię adiunctæ, cuiuſmodi eſt occaſio, ſunt etiam alij.

§.3. *de Diſpoſitione*.

QVoniam Oratio nil aliud in propoſito eſt, niſi ordinata quædam verborum, ſententiarumque congeries, apta mouere animos ad affectũ aliquem, vel proſecutionis, vel fugæ; patet in hoc differre ab incompoſito ſimplici ſermone, vt exercitus armis inſtructus ab armis deſtituto. Diſpoſitio itaque rationum, aut partium orationis eſt veluti caſtrorum ordinatio; at verò elocutio eſt pro armis bellicis militum. Vel ſi mauis philoſophicè conſiderare; quemadmodum Inuentio eſt materię, quedam paratio, erit Diſpoſitio, vt forma ſubſtantialis, Elocutio autem forma accidentalis.

In argumentorum ergo diſpoſitione ſolerter inuigilandum, vtpotè de ſubſtantia Orationis negotium eſt. Id autem obſeruandum, vt argumenta principalia, quę ſunt capitales probationes, ita diſponantur ad inuicem, vt ordo naturalis eorum ſeruetur, illudque præcedat, à quo alterum pendet. Porrò primum ſit graue, multamque faciens fidem, nè ſequentia ſint prę-iudicata, vt leuia. Sint autem in cuneum prodeuntia, & ſemper creſcat

Oratio, noſque ampliùs aliquid magis, magiſque addere videamur. Quod ſi adſint debilia quædam, per figuram conceſſionis, aut præteritionis intermixta, robur, aut dabunt, aut recipient.

Illud ſeruetur in finem, quod eſt capaciſſimum affectus. Enimuerò etſi commouere auditorem etiam in ipſo tractatu ſermonis non dedeceat; locus tamen proprius affectuum eſt, vbi deſinente oratore, incipiendum eſt auditori. De affectibus totus eſt ſecundus Rhetoricorum Ariſtotelis, eſtque profectò difficilis ars, quia & delicata res. Extrahitur de cordis auditoris vena; non tam clamore, quam ratione, quamquam & aliquando impetus irruptionem aperiat, ſi tamen peruideatur orator, veluti diuinitùs percitus feruore, non furore.

Ratio impulſiua in affectum illa erit, quæ indubitata, & clariſſima; ac præſertim ſi apta mouere phantaſiam. Potiſſima autem via commouendi alios erit; ſi antea teipſum permoueris, atque eumdem præconceperis affectum; vt enim inquit Diuus Gregorius, *Niſi faces ardeant, alias non accendunt*.

§. 4. *De Elocutione*.

STylus locutionis eſt ars explicandi res verbis, quibus oportet, ac modo, quo oportet; proinde ſumpta eſt metaphora ab inſtrumento ſcriptorio, quippè acu, ſtyloue, in ceratis tabellis exarabantur olim charactéres; vndè & earum portitores tabellarij ſunt appellati. Quemadmodum ergo non vno calamo formabis vnciales litteras, quo minutas, ita diuerſa forma eloquij congruit diuerſis orationibus: immò & vnius eiuſdem diuerſis partibus. Stylus itaque eſt Elocutio; cuius videtur pro Axiomate quadrare ſingulariter, quod vbilibet eſt attendendum communiter; *Ne quid nimis*.

Sacra Concio ſi popularis omnino ſit, qualem poſſumus dicere Miſſionarij, vel Cathechiſtæ; non quidem rudis, & barbara, ſed ſimplex, vtique ſuam habet venuſtatem à ſola Zeli oſtenſione; verumtamen figuras admittit vehementiores, puta exclamationes, interrogationes, & huiuſmodi ſuis locis aptatas. Verùm vrbana Concio non obligatur illi aſſerto; *Ornari res ipſa negat, contenta doceri*; quaſi nequeat eſſe Apoſtolica, niſi incedat pedeſtris. Concionatori ſunt Scylla, & Charybdis; hinc inornata ſimplicitas, hinc ſordidus ornatus; & vel affectatio ſtyli Poetici, quæuis per epitheta euehentis, aut per metaphoras omnia perſonantis, & vbique figuras glomerantis; vel oſtentatio artis, aut memoriæ; vel obſoletarum vocum venatio; vel puerile ſtudium, vbiuis deſcriptiunculas exquirens. Medium tenere non eſt dormitantis Palinuri; cæterum nil æquè corrigit ſtyli vitia, ac probatorum lectio Virorum, quos imitari non affectes, ſed inſenſibiliter aſſueſcas.

Exordio ſtylus mediocris, & decenter ornatus congruit; amat autem periodum in principio. Eſt periodus plurium propoſitionum conſtructio, particula ſuſpenſiua iunctarum; *Si, quando, quamuis, cum, tantus &c.* Hinc

oritur

oritur quædam harmonia, quam vocant Numerum oratorium, & vſu potiùs, quam regula diſcitur. Id præcipuè monent Rhetores; cauere in periodo carmina, ne in cantionem oratio degeneret, atque in tornanda periodo vitare inutilem vocum ſuperfluitatem.

Narratio ſtylum petit planum, ſi fiat in genere Iudiciali; rem quippè diſcutiendam profert in medium, breuiter, clarè, probabiliter; vt audiens recordetur, intelligat, credat. Inquit Cicero 1. de Orat. Narratio habeat, admirationis, expectationis, & ſingularitatis. Aliæ narrationes reflectunt ad Hiſtorias, Fabulas, & alia huiuſmodi; at vbique breuitatem volunt, quæ eſt ipſa narrationis elegantia. Huc venit illud Hieron. ad Pammach. epi. 61. *Eiuſdem eloquentiæ eſt, & pauca multis, & multa paucis verbis poſſe dicere.*

Peroratio, vt excitet affectum, ſtylo vtitur ſublimi; qui etiam contentionibus, atque amplificationibus inſeruit. Locus amplificandi eſt, vbicumqne tui intenti pondus conſiſtit. Fit autem amplificatio diuiſione, vt dixi; quæ explicare poteſt, vel partes ſubiecti, vel partes prædicati propoſitionis dilatandę. Item propoſitio dilatatur per exempla conglobata, per conglobatas definitiones metaphoricas, per comparationes, per effectus concomitantes, per authoritatum teſtimonia. Hæc diſces agere, vbi diù legeris ab alijs acta.

Fit Peroratio per Anacephalęoſim, videlicet, recapitulando argumenta capitalia probationum; quæ repetitio, ne ſimpliciter fiat, ac nudè, quaſi labilem ſuſpicaremur auditoris memoriam, admonet Quintilianus. Hinc artificiosè ſunt reſumenda per vehementem aliquam figuram, Ironiæ, Exclamationis, Interrogationis, Apoſtrophes &c.

Sententiarum locus eſt proprius in fine argumentorum, quaſi eſſet plauſus iam progreſſæ rationi. Aliquando etiam vbi res profertur valdè trita, & indigens æſtimationis aliunde, puta à grauitate dicendi. Sententia eſt dictum graue habens credibilitatis quamdam maieſtatem; quod ſi alienum ſit, rationem induit teſtimonij; ſin verò tuum, erit ſolum ſententia, ſeu conceptoſa enunciatio, reddens orationis ſtylum grauem. Diui Paulini librum laudat Diuus Hieronymus epiſt. 13. & quamdam indicat optimi ſtyli ideam. *Librum tuum, quem pro Theodoſio principe prudenter ornatèque compoſitum tranſmiſiſti, libenter legi; & præcipuè mihi in eo ſubdiuiſio placuit; cumque in primis partibus vincas alios, in penultimis teipſum ſuperas. Sed & ipſum genus eloquij preſſum eſt, & nitidum; & cum Tulliana luceat puritate, creber eſt in ſententijs. Iacet enim, vt ait quidam, oratio, in qua tantum verba laudantur. Præterea magna eſt rerum conſequentia, & alterum pendet ex altero. Quidquid aſſumpſeris, vel finis ſuperiorum, vel initium ſequentium eſt.*

Quemadmodum orationem faciunt grauem ſententiæ, ita eruditam reddunt alluſiones ad hiſtorias, vel fabulas veterum; demum reddunt acutam ſales quidam, quos appellant argutias; queis & plus nimio præſens delectatur ætas. Argutia eſt dictum quoddam acutum paucis verbis multum ingenij præferens, idque multis fit modis. Metaphora iucunda inexpecta-

tam

tam habente analogiam; vt vbi apud Hieronymum adu. Pelag. ad Cteſiph. dicuntur *Philoſophi Patriarchæ hęreticorum*. Aequiuoco induſtriosè prolato, vt vbi epiſt. 10. ad Furiam dicitur Magdalena *baptizata lacrymis ſuis*. Vocibus affinitatem habentibus, vt vbi epiſt. 51. ad Domnionem, *quod me damnant Epiſcopi, non eſt ratio, ſed conſpiratio*, quæ tamen argutiæ forma non debet eſſe frequens. Alluſione ad aliquam hiſtoriam, vt dum lib. 1. adu. Iouinianum, hunc appellat *Epicurum Chriſtianorum*. Contrapoſitione vocum, vt vbi lib. 2. ſcribit, *Verbum caro factum eſt, vt nos de carne tranſiremus in verbum*. Colluſione ad nomen, vt vbi ait adu. Vigil. *Exortus eſt Vigilantius, ſed veriùs Dormitantius*. Locutione conditionali, vt epiſt. 26. vbi refert Catonis adagium, *Sat citò, ſi ſat benè*. Alijs etiam modis, quos nunc ſubtrahit modus breuitatis, vt ſuperfluos, ſi iam allati non ſufficiant.

Locus argutiarum eſt in narrationibus; etenim, ſi in amplificationibus adhiberentur, diminueret de attentione guſtatio ingenij. Item vbi affectus eſt excitandus, abſint argutiæ, ſitque ſeriò prorſus negotium. Habent poma ſuum odorem, quo placeant, attrahantque etiam abſque floribus.

Quoad deſcriptiones cauendum; nè mimicæ, nè prolixæ, nè frequentes, & maximè nè extra rem, & in nullum ſcopum iactæ ſint fruſtra. Aliquem ergo finem rationabilem habeant, ac veluti neceſſitate expoſcente proferantur. Summa artis hìc eſt, artem non oſtentare, quin potiùs tegere. Audi Hieronymum Damaſo ſcribentem, & ſummo artificio fugientem ſimul, & ſtantem in exedra eloquentiæ. *Non decet Ariſtotelis argumenta conquirere, nec de flumine Tulliano eloquentiæ ducendus eſt riuulus; nec aures Quintiliani floſculis, & ſcholari declamatione mulcendæ. Pedeſtris, & quotidianæ ſimilis, & nullam lucubrationem redolens oratio neceſſaria eſt, quæ rem explicet, ſenſum ediſſerat, obſcura manifeſtet, non quæ verborum compoſitione frondeſcat. Sint alij deſerti, laudentur, vt volunt, & inflati buccis ſpumantia verba trutinent. Mihi ſufficit ſic loqui, vt intelligar; vt de Scripturis loquens Scripturarum imiter ſimplicitatem*. Totius demum elocutionis ſit praxis; dum non poſſis album attingere ad veram normam recti ſermonis; ſatiùs eſſe, ſimplici aperire, quam affectato infuſcare Veritatem.

§. 5. *De Scriptione*.

QVod ſuperiùs omiſſum eſt, hoc loco ſupplendum. Præmonere debui, duo eſſe genera Eccleſiaſticarum Concionum; dico extra ordinem Didaſcalicum, ſeu Homiliarium, ſtando in vnitate obiecti comprobandi. Hæc diuerſitas, de qua nunc loquor, potiùs ad inuentionem materiæ pertinet, quam ad formam dicendi, quanquam nonnihil ſibi vendicent proprietatis in forma, quæ differunt in materia. Sunt itaque hæc duo genera noſtro potiſſimùm æuo diſparata, Concio diſcurſiua, & Concio conceptualis; illa maiori ex parte conſtat conceptibus Sacræ Scripturę, illa promiſcuè colligit materias vndequaque, etiam pro argumentis potioribus.

Conceptus Scripturæ eſt quoddam genus argutiæ, nempè ſubtilis ſenſus erutus è textu aliquo, ſeu etiam ex facto narrato in Scriptura; qui ſenſus

tanto

tanto iucundior eſt, quanto rarior, & è textu frequentiùs audito, ac grauiorem præmittit difficultatem, ſed habet tamen ſolutionem congruam, & non extortam; ideoque & ferè ad fidem faciendam additur alicuius Sancti Patris teſtimonium. Modus conceptizandi ordinarius eſt: ſobriè deſcribere illud materiale conceptus, ſiue ſit dictum, ſiue factum; poſtmodum promouere, & amplificare incidentem in eo propoſito difficultatem, rationemque dubitandi; & denique ſoluere, ita vt tuum concludas propoſitum.

Aliquando ante ſolutionem dubitationis præponitur aliùs conceptus ei ſymbolicus, ſed planior, cuius ſolutio ſternat viam præcedenti. Poteſt etiam adhiberi humana aliqua hiſtoria, apophtegma, ſimilitudo, aliudue tale, quod aptum ſit illuſtrare obſcuram difficultatem excitatam, & ducere eam ſcripturam in tuum propoſitum. Vſus componendi totam Concionē è conceptibus modernus eſt, atq; poſt æuum Panigarolæ, qui & idcircò nil de hac methodo præſcripſit; quāuis cęteroqui forma conceptizandi ſit vetus, & Sanctis Patribus familiaris, etiam hoc ipſo modo amplificandi difficultates Scripturæ, quem ſępiſſimè cernis in homilijs Magni Papæ D. Gregorij.

Res quidem eſt hæc minus auri, ſed menti tamen magis grata; dum acumen Scripturæ miratur, & veluti de recondito Tabernaculi audit oracula. Accedit, quod tot ſunt quaſi exempla, quot conceptuoſa argumenta, atqui animus exemplis valdè delectatur. Sed hoc difficultatis habet, quod nouitatem optat auditor, at verò in conceptibus depræhendit facilè vetuſtatem, ſi aliàs idem audierit; ſiquidem conceptus huiuſmodi inhæret memoriæ diutiùs; ideoque & nauſeat iam audita. Studium ergo tuum ſit, nouos extrahere ſenſus aliqualiter; ſed vide, ne diſtrahas à recto. Proindè opus eſt prudentia, & multa Scripturarum peritia.

Quantum autem ad rem præſentem, quæ eſt de Concione ſcribenda; tyronibus conuēit, totum extenſè ſcribere, quod ſunt prolaturi; prouectis autē non diſconuenit, ſummatim argumenta colligere; & ſolum prohæmium, capita narratiua, tranſitiones, ſententias, argutiaſuè pręmeditatas, & finem denique præſcribere; cætera præmeditari dumtaxat. Hieremias Drexelius in aurifod. laudat hunc modum, appellans viam mediam, atque tutiſſimam. Ita, inquit, fiet; vt liberiore, cum res exigit, campo poſſis excurrere, & affectus ſubitario dicendi impetu faciliùs promouere. Id verò exigit, & habitum rectæ quotidianæ locutionis, & profundam tui argumenti peritiam.

Docent Rhetores, Exordium eſſe ſcribendum poſt actam totam Orationem. Praxim hanc explicat Aloyſius Iuglaris in Ariadne obſeru. 13. de inuentione; videlicet, primò ſtatuendum tibi, quid ſis propoſiturus, quibuſque medijs probaturus, poſtmodum verò conſulendum, qua pateat aditus via. Hac aperta, conſcribendum illicò antè cætera exordium, eique primam executionem concedendam, quippè ita meliùs connectuntur cęteræ partes. Qualitercumque fiat, exordia debent eſſe varia, ne langueſcat attentio; neuè paueſcat auditor tædium, potius breuia, quam longa ſint.

Illa mihi via videtur aptior ſcribendæ Concioni, & ducens ad perfectam;

ſi com-

ſi complicato folio, & paginæ dimidietate dimiſſa alba, e regione ſcribas poſitiuè, & ſimplici ſtylo, ac breui, quod dumtaxat explicet, quæ ſis dicturus; in hoc vnum adhibito ſtudio, vt Inuentioni, & diſpoſitioni ſeruias; hoc autem præſtito: exornes, atque ſuis locis amplifices, deſcribas, figuras addas, & ſententias per reliquum paginæ vacuum. Ita architectus primò domum conſtruit, poſtmodum inſtructam oblinit, atque ornat. Natura quoque nullum dat illicò perfectum fœtum, aut fructum.

§. 6. *De Recitatione*.

IN hac, vbi multum poteſt natura, multum debet conari ars, vtpotè in re, à qua eſt oratoris complementum, ne dicam & initium. Interrogatus Demoſthenes, quomodo euaſiſſet in tantum oratorem, reſpondit; *Inſumendo plus olei, quam vini*; ſiquidem lucubrationem expoſcit compoſitio, compta præſertim. At idem requiſitus dicere, quænam eſſent Rhetoricæ partes, inquit; *Pronunciatio, pronunciatio, pronunciatio*. Reuera libentiùs audiam diſcipulum tractantem organa ordinata, quam magiſtrum peritiſſimum diſcordantium fidiſi pulſatorem. Vox clara, ſonora, dulcis, multam partem oratoris habet; ſed nec ſolùm hoc naturæ beneficium ſufficit, niſi arte perfeceris.

Pronunciatio ergo ſit organica, ſeù harmonica, non monotona, ſed pro affectuum varietate modulans. Thema clariſſimè, & diſtinctiſſimè proponatur. Epilogus autem ſit clarus, breuis, diſtinctus, & fortis ad animum mouendum. Voces nullibi præcipitatim aceruandæ; tardiloquentia moderata optima eſt, præſertim verò in affectibus tempora longiora, & intermixtę pauſæ ſunt neceſſariæ. Teſte Drexelio fuit Cicero gradarius, non curſor, & Senecæ dictum eſt; oratio proferatur malo, quam profluat.

Bis, teruè, & maximè in fine toto ſpiritu colligenda eſt energia, vbi videlicet, aggreſſio fit, vel irruptio in auditoris affectus. Breues tamen eſſe debemus in affectibus, vtpotè violentum eſt flectere durum; atque breuem violentiam fert Homo, non ita longiorem; diſtractuſque ipſa naturæ reſiſtentia auditor, de ſe mutatur in affectum contrarium. Vbi ſermo eſt affectuoſus, ſit prorſus grauis, inſtructus quidem figuris vehementibus, exclamatione, interrogatione, vel alia tali animum arietante, non autem ornatus figuris leuioribus, argutia vlla, aut alio admirationem ciere apto; officit enim admiratio intellectus motioni voluntatis.

Neq; ſtatim poſt affectus commotionem proferas quidquam huiuſmodi, quod poſſit, vel diſtrahere admiratione, vel in diſtrahentem ab eo affectum prouocare; puta ſi vbi incuſſiſti timorem Iuſtitię, ſtatim afferres aliquid ad ſpem excitans, & de Miſericordia demulcens. Nè mirere tantum præceptionum aceruum, tamque arduam Rhetoricæ artem, de qua profectò dicere poſſis illud Eccl. 6. *Cum conſummauerit homo, tunc incipiet*. Enimuerò ſumma actionum eſt, liberam voluntatem, illæſa libertate expugnare.

Recitationis quoq; ſeù pronunciationis pars eſt non modica geſtus corporis, nec enim ſola lingua, ſed totus eloquitur orator. Caueto furentis motus, & non tam feruorem indicantes. quam maniam. Abſtine à manuũ

complosione, & neglige rusticanum illud effatum;*Clama fortiter,percute pulpitum;& nihil ad propoſitum.* Vbiq;ſeruetur grauitas. Nec ſtatim à principio quidquam te moueas, nec velis,ceu pantominus omnia nutibus, geſtibuſuè exprimere. Motus incipiat à dextra, ſed leuiter;totius brachij extenſio à ſiniſtra deſumitur, quę tamen rarò ſola moueatur. Digitus medius in pollicē contractus, reliquis tribus explicitis, initio congruit; index extenſus, contractis cum pollice,medio, & annulari, in exprobrando, & indicando valet; explicata manus admirantis eſt; porrò ſiniſtra ferè ſemper explicata.

Alios nota, vt erudiare vel ipſis erroribus. Ab omnibus diſce, nullum tamen imitaturus vt ſimius in proprijs ſingularibus. Naturam tuam expende, eaque benè vtere. *Orationis pro ſuggeſtu color eſt optimus, qui natiuus*, inquit optimè Drexelius. Naturam autem vel perficies, vel emendabis arte, atque artem ſtudio nanciſceris; vt enim inquit Ambroſius in pſal. 37. *Vſus artem fecit*.

§. 7. *De Executione*.

IAm redit circinus, vnde cœpit mobili pede circulum deſcribere, ſtante altero immobili in centro, quod eſt Dei, & proximi Charitas. Executio doctrinæ, quam alijs propinas, præcedat, comitetur, ſubſequatur Concionem; eritque is planè magnus Concionator, *qui fecerit, & docuerit*, inquit Magiſter Chriſtus, in quo & verum ſpectas magiſterium, dum *cœpit facere, & docere*. Vita eloquens quouis benè ſonat eloquio; horrendus eſt ſyrenum cantus, quo verearis decipi; & vt inquit Auguſtinus l. 1. de an. *Eloquentia in homine prauo venenum in poculo aureo*. Ne in te falſifices definitionem Oratoris; quam audi à Hieronymo epiſt. 83. ad Ocean. *Definiunt Rhetores Orotorem; qui ſit Vir bonus, dicendi peritus*; quare & ſubdit; *Perdit auctoritatem docendi; cuius ſermo opere deſtruitur*.

Hæc paucula placuit mei ſtudij adoleſcentibus exhibere breuiſſimo epitomate faciliùs relegenda, quoties neceſſariorum, vtiliumuè reminiſci, vel Concionem incipere, opus ſit. Sed tandem Seraphici Fratres Patrem Seraphicum audiamus collat. 37. atque attendamus ad petram, vnde excisi ſumus. *Volo fratres chariſſimi,Miniſtros Verbi Dei tales eſſe, vt ſtudijs intendentes ſpiritualibus, nullis alijs officijs impediantur. Hi enim à Magno Rege electi ſunt, ad edicta, quæ ex eius ore procedunt, populis demandanda. Priùs ergo Prædicator haurire debet ſecretis orationibus, quod poſtea Sacris oſtendat ſermonibus; priùs intus caleſcere, quam extra verba proferre. Reuerendum certè eſt hoc officium; & qui illud adminiſtrant, ab omnibus reuerendi. Iſti vita ſunt corporis, impugnatores dæmonum, Mundi lucerna. Officium prædicationis Patri miſericordiarum omni Sacrificio eſt acceptius, maximè ſi ſtudio fuerit Charitatis impenſum. Plangendus Prædicator,qui non animarum ſalutem, ſed propriā laudem quærit, ſiue qui prauitate deſtruit vitæ, quod ædificat veritate Doctrinę*. Labia Iſaiæ non purgat Cherub, quod interpretatur doctrina, ſed Seraph, quod eſt ardor; non qui dicere poſſit, mihi vox; ſed qui verè dicat, *Ego vox*

SOLI DEO GLORIA.

ſi complicato folio, & paginæ dimidietate dimiſſa alba, e regione ſcribas poſitiuè, & ſimplici ſtylo, ac breui, quod dumtaxat explicet, quæ ſis dicturus; in hoc vnum adhibito ſtudio, vt Inuentioni, & diſpoſitioni ſeruias; hoc autem præſtito: exornes, atque ſuis locis amplifices, deſcribas, figuras addas, & ſententias per reliquum paginæ vacuum. Ita architectus primò domum conſtruit, poſtmodum inſtructam oblinit, atque ornat. Natura quoque nullum dat illicò perfectum fœtum, aut fructum.

§. 6. *De Recitatione.*

IN hac, vbi multum poteſt natura, multum debet conari ars, vtpotè in re, à qua eſt oratoris complementum, ne dicam & initium. Interrogatus Demoſthenes, quomodo euaſiſſet in tantum oratorem, reſpondit; *Inſumendo plus olei, quam vini*; ſiquidem lucubrationem expoſcit compoſitio, compta præſertim. At idem requiſitus dicere, quænam eſſent Rhetoricæ partes, inquit; *Pronunciatio, pronunciatio, pronunciatio.* Reuera libentiùs audiam diſcipulum tractantem organa ordinata, quam magiſtrum peritiſſimum diſcordantium fidiſ pulſatorem. Vox clara, ſonora, dulcis, multam partem oratoris habet; ſed nec ſolùm hoc naturæ beneficium ſufficit, niſi arte perfeceris.

Pronunciatio ergo ſit organica, ſeù harmonica, non monotona, ſed pro affectuum varietate modulans. Thema clariſſimè, & diſtinctiſſimè proponatur. Epilogus autem ſit clarus, breuis, diſtinctus, & fortis ad animum mouendum. Voces nullibi præcipitatim aceruandæ; tardiloquentia moderata optima eſt, præſertim verò in affectibus tempora longiora, & intermixtę pauſæ ſunt neceſſariæ. Teſte Drexelio fuit Cicero gradarius, non curſor, & Senecæ dictum eſt; oratio proferatur malo, quam profluat.

Bis, teruè, & maximè in fine toto ſpiritu colligenda eſt energia, vbi videlicet, aggreſſio fit, vel irruptio in auditoris affectus. Breues tamen eſſe debemus in affectibus, vtpotè violentum eſt flectere durum; atque breuem violentiam fert Homo, non ita longiorem; diſtractuſque ipſa naturæ reſiſtentia auditor, de ſe mutatur in affectum contrarium. Vbi ſermo eſt affectuoſus, ſit prorſus grauis, inſtructus quidem figuris vehementibus, exclamatione, interrogatione, vel alia tali animum arietante, non autem ornatus figuris leuioribus, argutia vlla, aut alio admirationem ciere apto; officit enim admiratio intellectus motioni voluntatis.

Neq; ſtatim poſt affectus commotionem proferas quidquam huiuſmodi, quod poſſit, vel diſtrahere admiratione, vel in diſtrahentem ab eo affectum prouocare; puta ſi vbi incuſſiſti timorem Iuſtitię, ſtatim afferres aliquid ad ſpem excitans, & de Miſericordia demulcens. Nè mirere tantum præceptionum aceruum, tamque arduam Rhetoricæ artem, de qua profectò dicere poſſis illud Eccl. 6. *Cum conſummauerit homo, tunc incipiet.* Enimuerò ſumma actionum eſt, liberam voluntatem, illæſa libertate expugnare.

Recitationis quoq; ſeù pronunciationis pars eſt non modica geſtus corporis, nec enim ſola lingua, ſed totus eloquitur orator. Caueto furentis motus, & non tam feruorem indicantes, quam maniam. Abſtine à manuū

com-

complosione, & neglige ruſticanum illud effatum; *Clama fortiter, percute pulpitum; & nihil ad propoſitum.* Vbiq; ſeruetur grauitas. Nec ſtatim à principio quidquam te moueas, nec velis, ceu pantominus omnia nutibus, geſtibuſuè exprimere. Motus incipiat à dextra, ſed leuiter; totius brachij extenſio à ſiniſtra deſumitur, quę tamen rarò ſola moueatur. Digitus medius in pollicē contractus, reliquis tribus explicitis, initio congruit; index extenſus, contractis cum pollice, medio, & annulari, in exprobrando, & indicando valet; explicata manus admirantis eſt; porrò ſiniſtra ferè ſemper explicata.

Alios nota, vt erudiare vel ipſis erroribus. Ab omnibus diſce, nullum tamen imitaturus vt ſimius in proprijs ſingularibus. Naturam tuam expende, eaque benè vtere. *Orationis pro ſuggeſtu color eſt optimus, qui natiuus*, inquit optimè Drexelius. Naturam autem vel perficies, vel emendabis arte, atque artem ſtudio nanciſceris; vt enim inquit Ambroſius in pſal. 37. *Vſus artem fecit.*

§. 7. *De Executione.*

IAm redit circinus, vnde cœpit mobili pede circulum deſcribere, ſtante altero immobili in centro, quod eſt Dei, & proximi Charitas. Executio doctrinæ, quam alijs propinas, præcedat, comitetur, ſubſequatur Concionem; eritque is planè magnus Concionator, *qui fecerit, & docuerit*, inquit Magiſter Chriſtus, in quo & verum ſpectas magiſterium, dum *cœpit facere, & docere*. Vita eloquens quouis benè ſonat eloquio; horrendus eſt ſyrenum cantus, quo verearis decipi; & vt inquit Auguſtinus l. 1. de an. *Eloquentia in homine prauo venenum in poculo aureo.* Ne in te falſifices definitionem Oratoris; quam audi à Hieronymo epiſt. 83. ad Ocean. *Definiunt Rhetores Orotorem; qui ſit Vir bonus, dicendi peritus*; quare & ſubdit; *Perdit auctoritatem docendi; cuius ſermo opere deſtruitur.*

Hæc paucula placuit mei ſtudij adoleſcentibus exhibere breuiſſimo epitomate faciliùs relegenda, quoties neceſſariorum, vtiliumuè reminiſci, vel Concionem incipere, opus ſit. Sed tandem Seraphici Fratres Patrem Seraphicum audiamus collat. 37. atque attendamus ad petram, vnde excisi ſumus. *Volo fratres chariſſimi, Miniſtros Verbi Dei tales eſſe, vt ſtudijs intendentes ſpiritualibus, nullis alijs officijs impediantur. Hi enim à Magno Rege electi ſunt, ad edicta, quæ ex eius ore procedunt, populis demandanda. Priùs ergo Prædicator haurire debet ſecretis orationibus, quod poſtea Sacris oſtendat ſermonibus; priùs intus caleſcere, quam extra verba proferre. Reuerendum certè eſt hoc officium; & qui illud adminiſtrant, ab omnibus reuerendi. Iſti vita ſunt corporis, impugnatores dæmonum, Mundi lucerna. Officium prædicationis Patri miſericordiarum omni Sacrificio eſt acceptius, maximè ſi ſtudio fuerit Charitatis impenſum. Plangendus Prædicator, qui non animarum ſalutem, ſed propriā laudem quærit, ſiue qui prauitate deſtruit vita, quod ædificat veritate Doctrinę.* Labia Iſaiæ non purgat Cherub, quod interpretatur doctrina, ſed Seraph, quod eſt ardor; non qui dicere poſſit, mihi vox; ſed qui verè dicat, *Ego vox*

SOLI DEO GLORIA.

MODVS CONCIONANDI DIDACO STELLA MINORITA AVCTORE.

De Bonitate Concionatoris. *Caput I.*

SVPERVACANEVM quidem eſſet, prædicationis munus commendare, cum ſatis, ſuperque à Chriſto Domino fuerit commendatū, ita vt alijs omiſſis in illo dumtaxat ſe exercuerit. Hoc egegium & penè diuinum munus prædicandi commiſit Deus Diſcipulis ſuis, præcipiens illis, vt vbique gentium verbum Domini prædicarent *Marc*. 16. Et ad hoc potiſſimè fuere vocati, vt hominum piſcatores, & Prædicatores fierent *Matth*.4. Qui igitur ad tantum, tamque ſublime munus (Dei beneficio) vocatur, primum omnium obſeruet oportet, ſe magiſtrum virtutum, & exemplar omnibus propoſitum, vt per eū alij boni efficiantur. Vnde primū omnium in concionatore bonitas, & integritas vitæ eſt ſpectanda. Abſonum enim eſſet, & ab omni ratione alienum, vt qui ſe magiſtrum virtutum autumat, in eiſdem inſtrui indigeat. Sutor enim, aut quiuis alius mœchanicus artifex ſuam artem non exercet, donec eam calleat. Non ſecus verbi Dei concionator, cuius muneris eſt alios docere, debet munus hoc exercere, ſi virtutum inops, & vacuus non ſit. Suggeſtum enim aſcendens, virtutum opulētam officinam aperit, & arma ad vitia opprimenda ſumit. Vnde D. Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum, & D. Gregorius de cura paſtorali, dicunt; ad hoc officium minimè idoneos eſſe, qui virtutibus non ſunt inſtructi. Et licèt virtus multis rationibus ab omnibus ſit amplectenda: peculiariter tamen eam debet habere concionator, tribus de cauſis.

Prima; ne ſibi aſcribatur illud Pauli. *Rom*.2. *Qui alios doces, te ipſum non doces? qui prædicas, non furandum, furaris?* Verbi namque Dei auditores irrident prædicatorum doctrinam, quæ vitæ non conſonat; cum aliud docent, aliud verò præſtant. Iuxta illud Gregorij: *Cuius vita deſpicitur, reſtat vt prædicatio contemnatur*. Iudas Iacobi filius nimis audacter Thamar nurum ſuam igni tradi iuſſit: verum poſtquam illa baculum, & armillam (quæ erant ſui peccati ſigna) ad illum miſit, miratus, confuſuſque dixit: *Gen*.38. *Iuſtior me eſt*. Et ſtatim conſilium mutauit, rigidamque ſententiam reuocauit. Ioab etiam cum nuncium ad Dauid regem miſiſſet, vt illi aduerſum belli euentū renunciaret, & militū in accedendo ad murū temeritatem ſignificaret, eum ſic eſt allocutus: 2. *Reg*.11. *Si eum videris indignari & dixerit, Quare acceſſiſtis ad murum? Dices. Seruus tuus Vrias mortuus eſt*. Cuius delicti memoria fuit in cauſa, vt Dauid animi impetum moderaret, & iram cohiberet. Ignominioſum enim, & minus honeſtum erat, vt qui tale ac tantum facinus patrauerat, Vriam præclarum ac nobilem ducem occidendo, ſeruorum leues culpas puniret. Adhibenda igitur cautio eſt, ne, dum aliorum vitia reprehen-

hendis, ipſe eiſdem vitijs incuſandus venias, ſicut Ioab, & Thamar fecere. Carere enim debet omni vitio, qui in alterum dicere paratus eſt. Et ſic Chriſtus Dominus *Io.* 8. illis qui mulierem de adulterio arguebant, dixit; *Qui ſine peccato eſt, mittat in eam primus lapidem.* In Templo Salomonis emunctoria eran auri puriſſimi 3. *Reg.* 6. ſic Concionator, qui aliorum vitia repræhendit, omni vitio, & repræhenſione carere debet, & inſtar electri puriſſimi eſſe. Vnde Paulus 1. *Cor.* 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè, cum alijs predicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Cum Redemptor noſter, doctrinæ ſuæ veritatem Iudæis oſtendere vellet, *Io.* 8. priùs de ſe fatur: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Qui cum nihil inueniſſent, dixit eis: *Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Nullam ſanè poterant excuſationem afferre, illum non audiendo: cum ipſius doctrinæ veritatem, & vitæ ſanctitatem conuicti fateri cogerentur. Vt igitur hoc miniſterium aptiùs exercere poſſis, te virum probum, & virtutibus inſignitum præbeas oportet: vitia nempè extirpando, & virtutes hominum animis imprimendo, ne quis eadem tibi vitia obijciat. Quòd ſi talem te geſſeris, maximos & vbertimos ex ea re fructus percipies. Magni autem refert ad hoc præſtandum, vt Concionator benè erga populum audiat.

Secunda ratio eſt; quoniam præcipuus Euangelicæ promulgationis finis, & ſcopus, & qui maximè à concionatore debet eſſe intentus, eſt animarum ſalus: quod quidem fit, ſi animos alioqui confractos, & languentes commoueat, excitet, & inflammet; dum eos ab inueterata conſuetudine peccandi euellit, & ad pœnitentiam allicit, & ad veram compunctionem, & lacrymarum effuſionem eos trahit. Nefas enim eſt, alios vt moueas, niſi te priùs ipſum moueas. Gallus prius ſe expergefacit, alis corpus concutiendo, quam ſublimi cantu alios excitet. Ignis etiam priùs in propinquiora agit, quam in longè diſtantia. Eiuſmodi ſpiritus, & animi affectus priùs debet te inflammare, & commouere, quam audientium animos incendas. Vocis quidem ſubiectum, auditus eſt, & verba quæ non ex animo, ſed ex ore dumtaxat prodeunt, ibi ſiſtunt, neque ampliùs progrediuntur. Quapropter ſi cupis, vt verba tua vim, & energiam habeant, & non ſolum aures, ſed & audientium animos pertingant: oportet vt ex animo proferantur, & vt intrinſecùs ſentias, quæ alios doces. Cor enim cor alloquitur, & audientes mox coniectant, & ſentiunt, quod ex animo loquaris. Tunc enim Concionator mouet, cum ipſius verba quaſi iaculum cor audientis feriunt, & excitant. Num carbonem niſi ignitum præſtes, adures? Nequaquam. Expedit te, dum alijs prædicas, à peccati noxa ſolutum eſſe; grauiter enim peccant, qui hoc concionandi munus in mortali exercent. Sed prętereà licèt recta conſcientia ſufficiat, ad prædicandum ſine nouo crimine, ad audientium tamen affectus excitandos plus requiritur. Propterea que tibi expedit, ſpiritualem, deuotumque virum eſſe, & feruidum, & orationis, contemplationiſque ſtudio vacare: vt ea quæ dicis, ſpiritu proferantur, & audientium corda incendas.

Tertia ratio eſt, ne vincaris à tentationibus, & à perſecutionibus, quæ à perfidis, & detractoribus hominibus infliguntur: vtpote inuidis, obtrectatoribus; & improbæ mentis, qui oblatrant, & petulanti lingua omnes inſectantur. Obſerua igitur, tui muneris eſſe, animas quæ Diabolo inſeruiunt, & quę ſub eius vexillo militant, in viam ſalutis reducere. Et inſuper; quod militas non aduerſus imbelles, & inermes quoſque homines, ſed aduerſus eos, de quibus ſignifer Apoſtolici miniſterij ad Epheſios *cap.* 6. ſcribens dicit: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates; aduerſus Mundi rectores tenebrarum harum,* Vndequaque ergo oppugnaberis. Hinc Infernus, hinc deprauatorum & obſtinatorum adſtat caterua, qui maledictis, & petulantiſſimis ſuis inſectantur linguis. Ideoque ſtatim Apoſtolus ſubdidit: *Propterea accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo.* Virtutum armis indiges, quibus aduerſarij ſunt profligandi: quibus muniri debes, ne ab eis vincaris. Præſtantiſſimus omnium Concionator Paulus fuit:& inter omnes Apoſtolos maximè exagitatus, & à maledicis quidem oppreſſus. Comitatur itaque Euangelicum Concionatorem aſſidua perſecutio. Sed Beatus Apoſtolus ſicut in hoc munere reliquis antecelluit, ita preſſiùs tentatus eſt. Vnde ad Corinthios ſcribens 1. *Cor.* 15. de ſe dicit: *Abundantiùs illis laboraui.* Et alibi 2. *Cor.* 1. eiſdem dixit; *Nolumus, vos ignorare fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia: quoniam ſupra modum grauati ſumus, ſupra virtutem, ita vt tæderet nos viuere.* Et in Dominica ſexageſimæ, in qua Eccleſia de prædicationis munere mentionem facit in Euangelio *Luc.* 8. ipſo die legitur Epiſtola 2. *Cor.* 11. in qua longè latèque labores, & afflictiones ipſius Euangelicę doctrinę principis Pauli enarrantur. Familiare enim eſt, & maximè conſuetum, vt quo quis in munere præſtantior eſt, eo plures illi æmulentur. Nec adhuc viſus eſt Concionator egregius atque peculiaris, quin durè agitatus fuerit. Hoc licet perſpicere in Iſaia, Ieremia, Ezechiele, Elia, Michæa, Amos, Athanaſio, Origene, Chryſoſtomo, D. Bernardino, & alijs huius nominis, quos nimis atrociter fuere perſecuti. Hic vltimus fuit coram Martino Quinto Pontif. Max. falſo crimine accuſatus, quod faceret populum idolatrare. Prædicti etiam Prophetæ pro veritate tuenda duriſſimam mortem adierunt. Athanaſius verò, Origenes, & Chryſoſtomus in exilium miſſi ſunt, & pleraque alia opprobria pro ipſa veritate tuenda perpeſſi ſunt. Hac etiam noſtra tempeſtate poſſemus quidem adducere quoſdam in hoc munere illuſtres, quos Mundus deiecit, illorum nomini perpetuas tenebras offundendo: ea eſt rerum viciſſitudo. Quod ſi ita ſe res habet, ingens temeritas eſt, cum talibus ac tantis aduerſarijs bellum gerere: ſi nullis neque patientiæ, neque fortitudinis, aut aliarum virtutum præſidijs munitus ſis. Periculoſum ſanè Concionatoris munus eſt, maximiſque periculis obnoxium: ideoque oportet, vt ad Deum confugiat, & illi ſemper adhæreat: quandoquidem ad eum ſpectat, ſolidas populo veritates prædicare, quas Mundus odio proſequitur. Sibique perſuadeat, tunc

ſuum

ſuum munus non rectè exercere, cùm detractores, & æmuli deſunt. Diuina tamen aſpirante gratia hæc omnia ſuperabit. Nam licèt virtus per aliquod tempus depreſſa iaceat, tandem caput erigit. Tempus enim omnium rerum medicus eſt: interim tamen ſpem & fiduciam in Deo habeto. Reliquum eſt, vt receptui canamus, dum illud, D. Gregorij retulerim in hæc verba dicentis. *Lib. 12. Mor. Ne immoderatis laudibus erigamur, plerumque ſummo Redemptoris noſtri moderamine detractionibus lacerari permittimur: vt cum vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet.* Prouidentia namque diuina factum eſt, nec non & ineffallibili eius miſericordia ordinatum, vt dum ex vna parte ſunt noſtræ doctrinę, & prædicationis laudatores, ex alia ſint detractatores & inuidi: vt ſic oppreſſi, animi elationem fugiamus. Debilis quidem natura eſt, quam ſic ſubleuare decet.

De Scientia, & ſtudio Concionatoris. Cap. II.

VT recta ſerie procedamus, poſtquam de bonitate concionatoris diximus: ſubſequitur, vt de ipſis ſtudio, & ſcientia nonnihil dicamus. Pſaltes ille Dauid, vt benè notat Diuus Ambroſius, poſtquam dixit. *Pſalm.* 118. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*: poſtquam locutus eſt de virtute, ſubiunxit dicens: *Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius*. Priùs enim de ipſa bonitate, mox de ipſa ſcientia locutus eſt. Idemq; in Pſalmo eodẽ centeſimo decimo octauo dixit: *Bonitatem & diſciplinam, & ſcientiam doce me*. Quo loci quamuis Dauid ipſe à Deo maximo petat, vt illum doceat ſcientiam: (ſiquidem nihil omninò ſine eo haberi poteſt,) adhæc tamẽ litteris vacare, & ſub præceptorũ doctrina ſubſtitui, & libros euoluere, inſuper egregijs quibuſq; cõcionatoribus ſubijci oportet. Deo namq; placet, vt viciſſim quidam alijs ſubijciantur, & quod litteris incumbant, & libros inſuper euoluãt. Decet ergo ſtudere & laborare: nec omnia ad orationis auxilium remittere. Vt quidam temerarij, tentantes Deum faciunt, quorum quidem iactantiam & inſolentiã egregiè ſatis D. Aug. in præfatione librorum de doctrina Chriſtiana confutat. Expedit itaq; concionatori, varijs ſcientijs delibutum eſſe. Namq; Eſther reginam pediſſequę comitabantur, & vni innitebatur, altera verò procidentia in humum indumenta geſtabat. Eſth. 15. Sacra Scriptura eſt quaſi quædam regina, quæ alijs inſuper ſcientijs comitari debet. Concionatori itaque expedit (ſiquidem Sacræ Scripturæ interpres eſt) vt ſcientijs alijs præditus ſit, atq; perdoctus. Nam illos, qui liberalibus artibus, aut ſcholaſtica Theologia exuti intrepidè Sacram Sceipturam aggreſſi ſunt enodare, in pleroſque lapſos errores cernimus. Igitur tam liberalium diſciplinarum, quam Theologiæ concionatori cuique expedit non ignarum eſſe. Inſuper & hiſtoriarum notionem habeat oportet. Et quia orator erga populũ extat, Rhetoricam & eloquentiam vtpote natiuam & acquiſitam teneat oportet: & plerumq; inſuper rerum humanarum calleat, vt rerum fabrilium varia nomina, & horum inſtrumenta, denique rerum vniuerſitatem tenere ſtudeat: vt cum inueniendæ fuerint compa-

ratio-

rationes, ne impropria & abſona applicet. Nimirum acturus de præda, venatione, bello, nauigatione, aut de alijs quibuſque mœchanicis artibus & de inſtrumentis earum,& hiſce ſimilibus. Ad hoc enim vt congruus de rebus iſtis ſermo fiat, oportet quidem eas noſſe, ne earum artium fabri, impropria ſuis aptari artibus videntes, irrideant. Verum quonam pacto aſſiduum Apoſtolorum naufragium ſignificabis, cum tamen quidnam carcheſium, & rudens, quid ſentina, & clauus ſit, prorſus ignores? Et ſicut dicere cœpimus,ſcholaſticam Theologiam ſcire tenetur; non vt arduas & acutas nimis in eo loco quæſtiones diſputet: ſed ea opus eſt dumtaxat,vt abſcondita Sacræ Scripturæ myſteria cognoſcat, & indagando ea penetret; & inſuper vt quam prædicat doctrinam, pro viribus defendat, & deinde vt modeſtè, caſtèque loquatur. Sine cuius fundamento non poterit ſe ſuſtinere. Et propè quidem eſt, vt erroneas, falſas, diſſonaſue, aut ſubobſcuras propoſitiones doceat, aut vt eiuſmodi terminis ſcandalum pariat. At concionatori cùm expediat, in quacumque ſcientia peculiarem ſibi comparet doctorem, cuius dictis & aſſertis alludat. Præſtat inter ſcholaſticos D.Thomas,& inter Eccleſiaſticos D.Chryſoſtomus. Hi itaque duo doctores ſint concionatori præ omnibus alijs tamquam familiares & ſodales. Ille namque varijs & acutis diſceptationibus indagando veri culmen attingit, vt eſt mos ſcholaſticorum: & inter omnes D.Thomas morales conceptus ad pulpitum ſpectantes meliùs excitat. Nam ſi illud de quo habet concionatoror pertractare, de vitijs, aut de virtutibus ſit, & concionatoris munus ſit,& vitia taxare, & virtutibus alios inſtruere (ſicut & Beatus P.Franciſcus in viuendi formula tradidit cap.9.vbi loquens de prędicatoribus dixit,*annuntiando eis vitia & virtutes, pœnam & gloriam*) quis inter ſcholaſticos hoc idem pertractat ſicut Thomas in prima ſecundæ? Hunc quidem librum inter reliquos D. Thomæ præ oculis ſemper habeto.Quod ſi aduerſus peccatum,& eius malitiam inſurgas, quæ materia tritiſſima eſt,& quæ paſſim ſe offert pertractandam:quis præſtantiùs & luculentiùs idipſum peragit, quam D.Thomas prima ſecundæ, à quæſtione ſeptuageſimaprima, vſque ad nonageſimam quæſtionem? Verum ſi de admirabili Redemptoris noſtri vita habes pertractare, quis tam longè, latèque, quam ipſe D.Thomas in tertia parte ſermonem facit: vtpotè de Chriſti incarnatione;& eius natali,circumciſione, baptiſmate, tentatione, conuerſatione, miraculis, transfiguratione, paſſione, & glorioſa reſurrectione? Hæc omnia ſæpiſſimè ſe offerunt prædicanda: & inter omnes Diuus Thomas planè idipſum diſcutit,& optima ſerie, vtpotè lucidiſſimis aſſertionibus in quolibet voluminis articulo diſponit. At verò inter Eccleſiaſticos Doctores ſufficit Chryſoſtomi nomen audire, vt eum quiſque concionator maximi pendat. Qui quidem pro ſua ſingulari eruditione & dicendi lepore tale nomen ſortitus eſt. Ipſe namque inter omnes diuino quaſi numine adiutus doctrinam ſuam optimè conditam,& aptatam nobis proponit: ex Euangelij contextu moralem doctrinam deducendo, & plerumque mirificè digrediendo, & congruentiſſimè ſcripturæ

loca

loca aptando, puris & gratis comparationibus, per modum ſimilitudinis. De quo nonnihil vt prædicem, libenter quidem fateor inter ipſos Eccleſiaſticos tam priſcos, quàm neotericos Doctores primas tenere. Præter ipſam ſcholaſticam Theologiam (quam vt fundamentum noſtræ prædicationis ſuppoſuimus) Euangelicus concionator euol uendis Sacrę Scripturæ voluminibus maximè debet eſſe verſatus, iterum ac iterum Sacra Biblia euoluendo. Hos tamen ſi placet ſemel euoluere, licet Nicolaum de Lyra, Abulenſem, Dionyſium Carthuſianum, vel Caietanum, litteræ contextum probè intelligendo: nec non & eius dubia. Ad litterę intelligentiam præſtabit Catena aurea S. Tho. in Euangelia. Et Caietanus in eadem, Claudius Guillardus, & Ioannes Senius, Regulæ intelligendi Scripturam Sacram per fratrem Franciſcum Ruyz Valliſoletanum Abbatem S. Facundi etiam iuuabunt. Ad litteram autem enodandam, & ad moralitates deducendas omnes doctores ſancti conferunt. Hi ſunt, Auguſtinus, Chryſoſtomus, Bernardus, Gregorius, Bonauentura, Baſilius, Athanaſius, & cum his Origenes, Beda, & quæ nos nuper edidimus de Vanitate Sęculi, & ſuper Sanctum Lucam. Hugo de Sancto Victore, Laurentius Iuſtinianus, Ioannes Ferus in Pentateuchum, & in Matthæum, & Ioannem, inſuper & reliqui doctores. Verumtamen cum ſuprà dictum ſit, quod materia concionatoris eſt, de vitijs & virtutibus agere, pręſtat Guillelmi Peraldi de vitijs & virtutibus quędam ſummula: quamuis tractatus de vitijs pręſtantior eſt, quàm ille quem de virtutibus edidit; qua quidem ſummula non debet carere concionator, quin ſinu geſtanda eſt, & lineis vbique ſignanda: & inſuper ſancti Euangelij loca adnotare, quæ ſuis materijs congruenter aptari poſſunt. Valet etiam ad hiſtoriarum notitiam Ioſephus, quia tractat de ſcriptura in lib. de bello Iudaico. Et Textoris officina ad varias hiſtorias iuuabit. Interim tamen non poſſum, non aduerſus eos inſurgere, qui perſtant adhuc dicentes, verbi Dei concionatoreș libris abundare non decere, qui ſcandalizantur, & obtrectant, cùm librorum ſarcinas deportari cernunt. Quaſi verò prædicationis hoc munus abiectius & minoris momenti eſſet, quàm fabri ferrarij, aut lignarij ars: & ſic de alijs ſordidis artibus: quibus quidem exercendis pluſquam inſtrumentorũ ſarcinas baiulare cernimus. Huiuſmodi libri ſi prædicationis miniſterij huius quaſi quædam inſtrumenta ſunt, quo modo eis carere licebit? Qui ergo tantum munus exercere debet, eum non ignarum eſſe oportet. Scire autem non poterit, niſi aſſiduis lucubrationibus diu, noctuq; litteris incũbat, quibuſcum maximam familiaritatem habeat oportet, publica, forenſiaue loca abhorrens.

De materia prædicationis. *Cap. III.*

OMnes quatuor Sacræ Scripturæ ſenſus, vtpotè Litteralis, Moralis, Allegoricus, & Anagogicus, omnes, inquam, probatiſſimos, & egregios eſſe

eſſe fateor. Verùm conci onator illis duobus, litterali, ſcilicet, & morali, pleꝛumq; vti debet. Quamuis antiqui Doctores, vt ſunt Auguſtinus, Ambroſius, Origenes, & huius nominis alij, tam Græci, quàm Latini, allegoricis, anagogicisue vſi fuerint. Inſuper & Apoſtolus in ſuis epiſtolis, peculiariter ad Galatas, & ad Hebræos. Nec idipſum aſſertis noſtris obſtat. Nam in principio, & coadunatione ſacroſanctę militantis Eccleſiæ, Ethnicis, & Iudæis maximè congruebat ſermo allegoricus: vt lex Euangelica magis, ac magis ſtabiliri, & confirmari poſſet, & nouella fidelium germina creſcerent. At verò cum his noſtris temporibus Eccleſiæ plantæ vberrimos fructus edidere, modò noſtra concio non Ethnicis, quin potius ad fidelium conuertitur animos: qui quidem fideles quoniam ſunt piaculis debilitati, & criminibus cooperti, & languoribus delibuti, modò Concionator maiorem fructum faciet, ſi moralem doctrinam prædicauerit, qua quidem & crimina taxantur, & virtutes docentur. Verùm moralibus doctrinis vt abundes, albeolum, ſeu quaternionem habeto, alphabeticis characteribus ordine ſignatum, & manutento calamo, in euoluendis ſacris, & Eccleſiaſticis Doctoribus, ex eis quæcumque notatu digna ſunt, excerpito, ſerie iam alphabeti dicta; vt quæ ad auaritiam ſpectant, in verbo (*Auaritia*) & quæcumque ad charitatem faciunt: in verbo (*Charitas*) & ſic de alijs. Præſtiterit etiam, alium inſuper habere codicem, ſeu albeolum; in quo quidem per totius anni Euangelia diſcurrens, quæque litterę conſentanea tibi videbuntur, percipies, & ad propoſitum applicabis. Omne ſtudium omniſque opera non ſufficit, niſi Euangelicus Concionator natiuam habeat prudentiam, & conſilium, quamuis maximus Theologus ſit. Hactenus quidem neminem in Sacra Scriptura illuſtrem, & præclarum vidimus, & in hoc prædicationis munere inſignem, quin ſingulari viguerit iudicio, & ſubtili ingenio excelluerit. Et ſic non debet ad prædicandum mitti ille, qui iudicij inops, & conſilij expers, & diſcerniculo priuatus exiſtit. Cæterum de ſe hoc intelligat, ad tantum, tamque præclarum munus non proprijs meritis fuiſſe vocatum. Certum enim eſt, quòd ille, qui mutilum, & diſperſum habet iudicium (quamuis litteris delibutus ſit, & ſanctitate pręditus) propè eſt, vt in varios, plurimoſque incidat errores, riſumque moueat: & tandem ſcandalum, tumultumque oriri faciet. Itaque diſcerniculum, & verborum delectum habere debet, vt quæ in voluminibus habentur congruentia eligat, & in ſignatum locum excerpta reponat. Cæterùm qui minus idoneus eſt, quam vt hæc ipſa re efficiat, & diſcernat, aut eo ſit ingenio, vt ſuis locis applicare neſciat, & quod optimè quadret, ita vt ipſa iunctura optimè conſuta maneat, incongruentiſſimum ſibi erit, tantum munus adire.

De ſenſu litterali. Cap. IV.

ID verò, quod Concionator tenetur facere, primum quidem eſt, Euangelij litteram probè callere, quam nimirum habet prædicare, ſecundum

dum illud Diui Hieronymi in cap.4. Prophetæ Amos. Debemus Scripturam Sanctam primum ſecundum litteram intelligere. Nec eo dumtaxat contentus ſit, ſi per Miſſale viderit Euangelium, verumtamen Biblia conſulat in ſuo originali, nec non & antèhabita verba perlegat. Nam,vt idem ipſe Diuus Hieronymus ait; *Sup. c.25. Matth.* ex antecedentibus, & ſubſequentibus colligitur verus ſcripturæ ſenſus. Nec ſatis eſt, ſi ipſum originale textus Euangelici viderit, ſed alium inſuper Euangeliſtam, ſi idem pertractat, conſulat: quia (vt Auguſtinus ait *libro de adulterinis coniugijs c.11. & 12.*) in vnius Euangeliſtæ expoſitione videndum eſt, quid alij Euangeliſtæ dicant, cum ille locus exponitur. Vnus namque Euangeliſta, eſt quaſi alterius commentum, & eum luculenter exponit. Quod ſi Petri negationes noſſe deſideras, quas S. Matthæus ſcribit, Marcum conſulito. Ita ſi ciuitatem illam, de qua Matthæus cap.9. ait: *Aſcendens Ieſus nauiculam venit in ciuitatem ſuam*: quænam Ciuitas ſit, ſcire ſtudes; conſule Sanctum Marcum cap.2.qui eam *Capharnaum* appellat. Et ſic de reliquis. Videre autem maximè decet, quorſum parabolæ tendant, & ad quemnam finem dictæ ſint. Inſuper & doctrinam, quam habes prædicare, quo tendat præuideas oportet. Defectu cuius, pleroſque abberraſſe periculo compertum eſt; peculiariter in parabolarum dilucidatione: ob cuius etiam defectum totidem offenderunt in illius Prodigi filij parabolæ expoſitione *Luc.15.* Cuius quidem parabolæ initium ſi probè conſpexeris, Phariſæorum calumnijs, & detractionibus innititur, cum Chriſto Domino obtrectabant, dicentes: *Hic peccatores recipit, & manducat cum illis*. Vbi illud pronomen demonſtratiuum, *hic*, Chriſtum demonſtrat, qui peccatores illos recipiebat. Modò in illa parabola, quæ eſt huius obtrectationis reſponſio,patet,quod ille qui recipit filium prodigum,Chriſtus eſt,qui peccatores vt clementiſſimus pater recipit; hi ſunt qui à Chriſto paſcuntur, & Chriſtus qui paſcit eos; Maior autem filius ſignificat Phariſæos, qui murmurabant. Et reſponſum patris, cum dixit: *Fili tu ſemper mecum es*, eſt Chriſti reſponſum ad Phariſæos, quocum concludens, probè colligit factum eſſe,& ſe peccatores recipere, & cum eis manducare. Verumtamen, quoniam longè latèque hanc eamdem parabolam in noſtris enarrationibus ſuper Lucam perſtrinximus, nolumus hic moram facere.

Secundò notandum eſt iuxta hunc litteralem ſenſum, & in parabolis peculiariter, in quibus maior extat difficultas; quod ſemper attendat Concionator præcipuum parabolæ intentum, & finem, & quò Chriſti verba tendant, relictis eiſdemmet verbis, quæ ad ornatum parabolę adduntur., ſecundum regulam, & ſententiam D. Chryſoſtomi; *Homil. 48. in Matth.* à quo nonnulli videntur deuiare. Qui quidem pleraque inepta congerunt, & nullius momenti puerilia penſitant. Fingunt v.g. cùm dicitur in illa parabola *Luc. 11. Commoda mihi tres panes*, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum ſignificari. Et alij, Fidem, Spem, & Charitatem oſtendi. Hi verò qui huiuſmodi non offenduntur, cognoſcant ſe conſilij vacuos eſſe, &

omninò expertes rationis. Plerique verò alij in illa parabola de decem virginibus *Matth.* 25. quare quinque fatuæ, & quinque prudentes, dicunt? quas quinque ſenſus nuncupant. Alij verò cur *Luc.* 15. nonaginta nouem oues in deſerto relictæ ſunt, quæritant; tandem in verba hæſitantes (vt potè in nouenario numero) dicunt nouem Angelorum Choros eſſe. At verò quò illa parabola de quinque virginibus fatuis, & quinque prudentibus tendat? Illud quidem eſt, vt nos ad benè, honeſteque viuendum excitet: & hoc vbique, & ſemper, ſiquidem diem, aut horam neſcimus; neque proinde temporis iacturam faciamus, in poſterum pœnitentiam differentes, ne forſan præter ſpem iudex adueniens, à nobis ſtrictiſſimam exigat rationem. Quod ſi præter hanc ipſam doctrinam, quæ præcipua eſt, nonnulla alia documenta ex hac parabola liceat deducere; cæterùm diſceptare, cur quinque, & quinque dixerit, nimiam hoc eſt temporis iacturam facere. Chriſtus namque Redemptor noſter, verborum vrbanitatem obſeruauit: ſat enim erat, decem virgines ſignare, vt nuptias cum iubilo celebrarent, & quinque, & quinque ordinatam ducerent choream. Qui ſi centum dixiſſet, non ita vrbanè, ſed incongruè locutus eſſet. Idemque in parabola de illis tribus panibus. Inhoneſtum enim foret, quinquaginta mutuaſſe panes. Et ſanè ridiculum, ſi duobus ſaturandis dumtaxat, quinquaginta panibus opus eſſet. Verum dixit: *Commoda mihi tres panes*, vt vrbanè, congruèque loqueretur, ne fortè poſtea deficerent panes. Idem dicendum cenſeo de illis ouibus. Mille namque oues à paucis poſſidentur, infra centum verò non faciunt gregem: verumtamen centum quaſi commune quidem eſt: differre autem, cur centum magis, minuſuè non dixit, eſt tempus omninò conſumere: nec aliud in hoc latet myſterium, præterquam quod Redemptor noſter, vt ſolet, vrbane & politicè loquitur, & prudenter illud ſanè intendens in ea parabola. Nam probè factum fuiſſe conſtat, quod paſtor ille relictis in deſerto ouibus, errantem quæreret ouem, & inuentam in humeris baiularet; ſed ſiue illæ fuerint nonaginta, ſeu quinquaginta quid ad rem? Eiuſmodi ſatis ſuperque, probè facere, ſi peccatores hos recipit, & cum eis manducat, & incedit. In parabola autem de tribus panibus, aſſiduum nobis orationis ſtudium commendat, & perſeuerantiam nobis in eamet ſuadet. Nam ſicut ille, qui panes mutuauit, qui tempus opportunum non ſpectauit, ſed media conſurgens noctis quiete, quo tempore omnes dormientes iacent, & quieſcunt, ad hæc tamen quia moleſtus iam fuit aſſiduè ianuam pulſans, ille motus ſurrexit, & dedit illi panes, quotquot poſtulauerat; non ſecus tecum agetur, ſi moleſtus fueris, & in orationis ſtudio continuus. Alias inſuper parabolas referre poſſem, ſed prædicta ad omnium exemplar ſufficiant, vt probè Concionator videat, quibus cura adhibenda ſit, & quænam intacta relinquenda. His duobus notabilibus ſatis intelliget Concionator, tam parabolicum, quam litteralem Scripturæ ſenſum.

De morali ſenſu. Cap. V.

Reliquum eſt modò (vt enim ſuperiùs tertio tetigimus capite, gemino ſenſu, vtpotè litterali, & morali, quiſque Concionator vti debet) poſtquam præcedenti capite planè litteralem ſenſum prælibauimus, aggrediamur modò pertractare nonnulla, quę ad doctrinam moralem facere videntur: quam quidem prædicare habet Concionator, & congerie habita ſermonem ipſum adimplere; ſi audientium cœtui prodeſſe ſtudeat, & muneris ſui debitum perſoluere, quod maximè Concionatorem mouere debet. Moralis itaque ſenſus ſic habet. Eſt vtique doctrina illa, quæ ex viſceribus, & medulla contextus litteræ deducitur, ad mores componendos: abſque eo quod ſibi contradicat. Dixerim abſque eo, quod ſibi contradicat: nam dum moralizat, nihil contrarium ſumet ei, quod in litterali dixerit ſenſu.

Verùm quia in hac morali doctrina ſtat omne Concionatoris fundamentum, atque materia; vt planiùs procedam, aliud inſuper addam exemplũ. Cum ſe obtulerit prędicandum Euangelium illud *Mar.* 8. ſextæ Dominicæ poſt Pentecoſten; quod ſic habet. *Miſereor ſuper turbam iſtam &c.* In quo quidem videre licet, quanta cum frequentia ac diligentia verbum Domini nobis audire expediat. Quippe cùm diuina voluntas in eo innoteſcat, ac palam nobis fiat, quã & ſummo ſtudio inſectari nos decet, ſi perenne optamus pręmium conſequi: vt turba iſta faciebat, quę irruebat anhelans, vt verbum Domini audiret. Vbi quidem præſto eſt correptio aduerſus eos, qui maxima cum vecordia ad audiendum verbum Dei excitantur. In eo autem: ***Nec habent quod manducent***: nobis oſtenditur, quanto maiore ſtudio ſpirituali proſequebantur: & quanto minùs pro his temporalibus angebantur, ſi quidem vt verbum Dei audirent, de victu non curabant. Et in oratione Dominica *Matth.6.* priùs quidem poſtulamus: ***Adueniat Regnum tuum***: paulò tamen inferiùs. ***Panem noſtrum quotidianum*** - Ideo Dominus ac Redemptor noſter ait. ***Primum quærite Regnum Dei &c.*** Liquet ex dictis correptionem in eos ferendam eſſe, qui pro ſalute animarum non laborantes, ardenti, nimioque ſtudio hæc temporalia appetunt. In eo autem: *Miſereor ſoper turbam iſtam*, ſignificatur nobis miſericordia, & prouidentia Dei, quæ etiam noſtris fauet neceſſitatibus: abſque eo, quod nimiam curam nos adhibeamus. Et quod nobis omnibus non modò ſpiritualia, verùm & temporalia ſuggerit, & cuicumque in particulari: quod ſi omnibus ſuggerit, non tamen gratia omnium, ſed pro eis dumtaxat, qui in ſuis præceptis perſeuerant. Et quomodo eos non deſerit, qui ipſimet connectuntur, & aſtant. Qua quidem ratione filijs Iſrael *Exo.16.* pluit manna ad manducandum, & Eliam pauit in deſerto 3. *Reg.* 18. Hoc idem apud Euangeliſtam Matthæum habetur, & per Pſalmographum nobis oſtenditur *Pſal.*147. In verbo autem: ***Si dimiſero eos ieiunos deficient in via***. Nobis oſtenditur, ac docemur, quod ex nobiſmet nihil omnino poſſumus, niſi Deus faueat nobis: nec in his temporalibus, quæ ad huius corporis victum ſpe-

ſtant; quanto minùs in ſpiritualibus poterimus? Namque ſi Deus manum ſuam auferat à nobis, perimus. In verbo: *Quis poterit iſtos ſatiare in ſolitudine?* Humana quidem fragilitas nobis depingitur, ac modica fides ſignificatur. Quapropter omnem ſpem ſitam, locatamque in Deo habere nobis conducere. Cęterum ſi deprauatam rationem conſulamus dumtaxat, plerumque diffidimus. Hi namque, qui temerè in Domino confidentes adhuc ſeſe mundo tradiderunt, taxandi quidem ſunt. Vt illi in vrbe Bethulia fecere *Iudit.*8. Deum tentantes, qui cum Aſſyrijs pactum inierunt, ſeſe Holoferni tradituros, ſi intra quinque dierum ſpatium eis Deus non opitularetur. Quod cum audiuit Iudith, moleſtè tulit, quos & merito increpauit. In verbo: *Quot panes habetis?* Licet maximam Dei pietatem conſiderare, qui non pro demeritis, aut ſecundũ modicam fidem noſtram, ſed ſecundum vbertatem magnificentiæ ſuę nobis ſuggerit. Qui tametſi moram fecerit, ne deſperemus; nam per Prophetam dictam eſt *Abac.*2. *Si moram fecerit, expecta eum: veniens enim veniet, & non tardabit.* In verbo: *Gratias egit*: nos docemur, ne ab aſſiduis, & quotidianis laudibus pro beneficijs nobis illatis ceſſemus. In verbo autem: *Tulerunt de fragmentis ſeptem &c.* nobis quidem ſuadetur, ne prodigalitatem exerceamus, ſed bonis Dei, vt congruum eſt, vtamur: nec ea prorſus vt pereant, relinquendo abſque vlla prorſus neceſſitate. Tandem in verbo: *Dimiſit eos*, nobis præcipitur, & aduertitur pro bonis operibus ab hominibus mercedem haud fore expectandam, nec præmium, nec gloriam, nec aliquid aliud, niſi à ſolo Deo. Hoc ſummis hucuſque labijs prælibatum manet, in hæc duo Euangelia. Hæc quidem loca facilè ad impleri, dilatariue, tam ſcriptura, quam comparationibus licebit: de quibus capite nono. Morale verò huiuſmodi debet eſſe, doctrinam ex nudo meroque Euangelij contextu deducere, abſque ipſius litteræ contorſione, & chimericæ fictionis machinatione.

De morali ſenſu, quem cauere debet Concionator. Cap. VI.

VT olim egregius Pſaltes inquit *Pſal.*33. non ſolum facere bonum, ſed etiam diuertere à malo debemus: cum hactenus de morali ſenſu, quem ex litteræ contextu venari licet, prælibatum ſit; reliquum eſt, agere modò de alio ſanè incongruo morali, quo quidem multi codices ſcatent, & ferè omnes ex antiquis ſermonarijs. Dicere namque nauiculam illam, *Mat.*6. quam Redemptor noſter aſcendens, venit Capharnaum, pœnitentiam, Eccleſiamue, aut Chriſti crucem eſſe: & piſcinam Bethſaidę *Io.*5. pœnitentiam, aut baptiſma eſſe: & in feſto Aſſumptionis Deiparæ Virginis dicere, vicum illum, quem Chriſtus adiuit *Luc.*10. arcem eſſe Virginem Mariam, & propugnacula eius virtutes; & in Euangel. Dominicę ſeptuageſimę *Mat.*20. vineam illam, animam dicere: & Regulum illum Chriſtianum eſſe, & eius filium languidam animam, quæ infirmatur Capharnaum, hoc eſt in delicijs, quia Capharnaum interpretatur, villa conſolationis: & in Dominica quarta quadrageſimæ *Ioan.*6. quinque panes,

quin-

quinque libros Moſis, aut quinque vulnera Chriſti dicere, & duos piſces, humanitatem eius, & diuinitatem ſignificare, incongruentiſſimum quidem eſt.

Quomodo concionator hoc deprauato morali vti poſſit. Cap. VII.

IPſa quidem experientia liquidum eſt, quod morſus viperinus quamuis ſit lethalis, nonnullis tamen ipſa vipera, ſi applicetur morbis, ſanitatem confert. Et Lactantius Firmianus in lib. de ira Dei cap. 13. dixit: *Viperam, ferunt, exuſtam in cineremque dilapſam mederi eiuſdem beſtiæ morſui.* Ad hunc ſanè modum iuxta Sacræ Scripturæ commenta, & moralitates, quamuis extortis litteræ ſenſibus, & incongruo dicendi charactere delibuta ſint, hoc dumtaxat verbo, *inſtar*, vel, *ad ſimilitudinem huius*, vti poteſt. Scriptura namque & peculiariter vetus teſtamentum, & etiam hiſtoriæ, ad ſimilitudinis modum, & non ſecus aptandę ſunt: quod nimirum adnotatione dignum eſt, & maximè quidem conſiderandum. Nequit attamen hoc benè intelligi, niſi exemplis oſtendatur. Erat, verbi cauſa, quidam ex ſeniorum numero concionator; Chriſti Domini profundam humilitatem prædicans, & quomodo ad illius ſimilitudinē nos humiles eſſe deceret: ac in hunc „ ſanè modum proponebat. [Geneſ. 24. De hac re typum habemus, & quā- „ dam figuram: Cum Rebecca, veniens è Meſophotamia, vt nuberet cum Iſaac, &c.] Qua enarrata hiſtoria ſubdidit: [Iſaac riſus patris interpretatur, „ & typicè de Chriſto dicitur: de quo æternus pater Matth. 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*] Mox ait. [Rebecca, id eſt, „ impinguata, & incraſſata, hęc eſt anima noſtra, quam in regeneratione „ baptiſmatis Deus ditauit, & lorica fidei muniuit, &c. Hæc cum viderit „ ſuum ſponſum Ieſum incedentem, & humiliter gradiētem, debet quidem „ exequare, & cuncta huius ſæculi caduca & lutulenta reſpuere, &c.] Hæc ad prędictum ſi dicantur modum, nihil fortaſsè valent. Expedit ergo, vt qui ſatis congruum enarrandi characterem venari deſiderat, omiſſis vetuſtatibus, in hunc modum dicat. [*Sicut olim Rebecca videns Iſaac deambulan-* „ *tem per viam, protinùs de camelo deſcendit (inhoneſtum enim illi videbatur,* „ *& turpe quod cum ſponſus ſuus deambularet, ipſa equitaret) eodem modo tu,* „ *ò Chriſtiane, vultum confundere tuum deberes, qui nimis auidè ad huius ſæcu-* „ *li lutulenta prædia anhelas, & honores: cum filium Dei cernas eatenus pro* „ *te humilem factum eſſe, quo magis nequiuit.*] Ad hunc ſanè modum ſcripturam veteris legis aptare debes ad modum ſimilitudinis: & ſic in reliquis exemplis, quæ ſubijciemus, vt magis hæc doctrina eluceſcat. [*Quemadmodum Exo. 8. Pharao Aegyptiorum Rex, cum adhuc ad ſe venientes cy-* „ *niſes cerneret, & propterea non conuerſus eſt, maiori deinde affectus eſt plaga;* „ *nam ex omni muſcarum genere ictibus afflictus eſt: non ſecus qui in varijs* „ *prouoluti iacent peccatis, & ſunt maximis ſceleribus coinquinati, & Dei vi-* „ *ſitationibus, & flagellis in hoc ſæculo non conuertuntur, maiora quidem eos* „ *ſupplicia manent in Infernum præcipitandos, theſaurizantes iram in die iræ.* „ *Ro. 2.*

„ *Ro.*2. Item, *quemadmodum triumphales currus, & munera, quæ Ioſeph Pa-*
„ *tri ſuo Iacob miſit Geneſ.*45.*hæc quidem principatum, & dominatum Ioſeph*
„ *in Aegypto oſtendebant; ſiquidem tam mirifica & præclara dona parenti ſuo*
„ *offerebat: eodem modo Sancti Spiritus dona, quibus Chriſtus ditauit Eccleſiam,*
„ *teſtimonium quidem perhibebant, Chriſtum ad dexteram Dei ſedere in gloria*
„ *Patris. Ideo Ieſus loquens Diſcipulis de aduentu Spiritus Sancti dixit eis: Io.*
„ 15. *Cum venerit Paracletus, Spiritus veritatis, ille teſtimonium perhibebit de*
„ *me.* Item: *Sicut omnes quatuor ſenſus Iſaac lapſi ſunt, cum Iacob filium*
„ *ſuum benedixit, & auditus dumtaxat verum praſtitit, Geneſ.*17. *cum dixit:*
„ *vox quidem vox Iacob; ita in ſacroſancto, ac profundiſſimo Euchariſtiæ Sa-*
„ *cramento omnes ſimul ſenſus deficiunt, ſola fide integra manente, nempè, au-*
„ *ditu: aliud enim tangimus ab eo quod fides nobis ſuggerit, & ab eo quod vi-*
„ *ſus percipit.*]

Vti ſermo Euangelicus componatur, ac fiat. *Cap.VIII.*

POſtquam Euangelij contextum ſatis intellectum, & prouiſum habuerit, quàm primum ex animo ſe offerat, & tradat Deo, qui nimirum ait: *Io.*12. *Sine me nihil poteſtis facere*, ſummiſque precibus ab eo contendat, vt ſibi beneplacitum oſtendere, & manifeſtare dignetur. Hoc enim eſt præcipuum, & antehabendum in concionibus, tam ſibi, quàm populo. *Quid enim prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ verò ſuę detrimentum patiatur? Mat.*16. Non congruit Euangelico concionatori, oſtentandi gratia, maximeue vt pendatur, vel ſapientiſſimum vt ſe omnibus præbeat, concionari. Hoc enim eſſet, quaſi aciem retundere gladij. Faciet Maximus Deus, vt garrulus dumtaxat euadat, qui ſe ipſum, vt oſtentet, prædicat: & Chriſtum haud prædicat, nec collaudat. Concionatoris autem finis, & ſcopus is debet eſſe; fidelium animas in viam ſalutis redigere, & Dei honorem zelando (quem ſolo æquatum, & peſſundatum cernimus) erigere, & quantum poterit, efferre. Quo motus ſpiritu, quidnam prædicaturus eſt, identidem conſideret, & animo euoluat. Tunc enim pleraque dicenda ſuppeditabuntur; & conducibilia ei ſuggerentur. Euangelij igitur contextu per authenticos, & egregios (quos ſupra recitauimus) Doctores habito, mox animaduertito, de quibus ipſum Euangelium vitijs virtutibuſue loquatur, & quam inde doctrinam haurire poterit, ad laudem virtutum, aut eradicationem, increpationemque vitiorum. Quibus ſic habitis, & inuentis, excerptionum conſulito quaternionem, in quo communia loca excerpta, & notata in laudem alicuius virtutis, aut contra vitij alterius incommodum, vel ſecundum aliam quamcunque propoſitam materiam videat, vt huiuſmodi Euangelij locus amplietur, doctrina, ſcriptura, & comparationibus, alphabetico codice deſumptis. Et peractis iam elucubrationibus, & antiquis ſtudijs vtatur, quæ labore, & vigilijs conſequutus eſt. Verum & huiuſmodi loca propagare, extendereue licebit, ſi viciſſim ſacra euoluetis Biblia; Et mox ſacra loca memoria recolens per ipſas Bi-

blio-

bliorum Concordantias percurras. Quibus ſanè præſtiterit, ſi ex varia Doctorum lectione nonnulla in excerptorijs vtriſque libellis adnotaueris. Cæterum quibus ſors non ita ſuggeſſit, vt eo ingenij acumine polleant, quantū maximè ad hoc requiritur, librorum tabulas conſulant, ex quibus planiùs doctrinam deducent: vt quos excitauit Euangelij conceptus, aut litteræ ſenſus, exactè impleant. Ad hæc tamen verbi Dei concionatores monitos, exoratoſq; velim, vt plerumq; vniuerſa Biblia euoluant, ita vt ex varia, & aſſidua lectione eorum loca memoriæ tenaciter hæreant, & quo loci quęque pertractentur, non eos fugiat. Verùm qui hoc ſtudio adhuc indiget, propè eſt vt aberret. Quos & Concordantiæ aliquantulum iuuabunt; ſed plerumq; nihil videntur facere, vt iſto liquebit exemplo. Ponamus quod prędicet Euangelium duodecimæ Dominicæ poſt Pentecoſtem, Luc. 10. quo loci quidam legiſperitus volens iuſtificare ſeipſum, dixit: *Et quis eſt meus proximus?* [Natiuum ferè hominibus eſt, virtutis prætextu propria crimina palliare. Plerique ſunt iudices, & prępoſiti qui in aliorum capitibus iram exercentes, iuſtitię prætextu ſimulant libidinis morbum. Vrbis quidem rector, qui turpis lucri cupidus eſt, vt frumentum vendat ob boni quidem publici commodum ſe autumat recondere, nec commodi ſui cauſa id prorſus facere teſtatur. Hic legiſperitus legis præceptæ cum præuaricator extitiſſet, vtpotè circa proximi ſui amorem deficiens, ſe ipſum iuſtificare intendit ſub ignorantiæ ipſius præcepti tegmine. Itaque abſque vlla honoris ſui iactura volunt homines improbi fieri & quod deterius eſt, non ſolum non mittere, verùm & comparare illum ſtudent: cum tamen in officio non ſint.] Hic ſanè conceptus & conſideratio Scripturæ exemplis extendi debet.
,, Vt ſi dixeris, [*Abſalon* imperium patris vſurpare conatus, verſutè regi di-
,, xit: 2. *Reg.* 15. *Vadam, & reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron.*
,, *Vouens enim vouit ſeruus tuus*, &c. in Hebron etenim Adami, Euę, Abra-
,, hami, Iſaac, & Iacob corpora iacent. Hic verſutus ſub palliata votiuæ pe-
,, regrinationis ſanctimonia tyrannidē exercere machinatus eſt, vt ita regnū
,, patris vſurparet. Aman quoq; Aſſuero Regi dixit: *Eſt.* 3. *Optimè noſti,*
,, *quod non expediat regno tuo, &c. Tibi, ſi placet, decerne vt pereat, & decem*
,, *millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ.* Creuerat enim indignatio
,, Aman, & ſtomachatus, Iudaicam euertere gētem ſtudebat, eo quod Mar-
,, dochęus genuflectens eum non adoraſſet: & qui odij languebat ar-
,, dore, vt regi ſeruitium exhibeat, & regno vt comparet commodum, ſe
,, ſimulat facere. Herodes Chriſtum Dominum ab incunabulis occidere
,, volens, ſub humilitatis, & ſanctimoniæ prætextu dixit Regibus *Mat.* 2.
,, *Vt & ego veniens adorem eum.* Iudas præuaricator, turpis lucri cupidus,
,, & auarus: erga pauperes & egenos ſe pium & miſericordem oſtentat,
,, dicens: *Io.* 12. *Nonne vnguentum iſtud poterat venundari multo, & dari*
,, *pauperibus?* S. verò Ioannes ſubdit, Iudam non hoc dixiſſe, quia de ege-
,, nis pertinebat ad eum; ſed quia *fur erat, & loculos habens*] Modò dicito mihi, precor, numquid huiuſmodi authoritates ex Bibliorum Concor-

dantijs hauriri poterunt? aut ſimilem huic apud eas doctrinam inueniſti,vt mentis ille conceptus adimpleri poſſit? Alludendum igitur tibi eſt; ad hoc, vt concio exactè fiat, & digreſſiones authoritatibus confirmentur, quas quidem ex ſcripturæ contextu deduxiſti, præ oculis, ne dixerim ex corde Bibliorum contextum habendũ. Nec te eò adſtringam, nam noſtræ forſan limites ſortis tranſcendit. Quamuis, vt coniecto, Sancti Doctores, vt Bernardus, & alij hoc eodem modo eam tenebant,vt ſcriptorum ſuorum idiomata præſeferunt, qui veluti quotidiano, & quaſi natiuo ſermone, Sacra Scriptura vtuntur. Saltem verò non te lateant, quonam loci vniuerſæ materiæ pertractantur, vt ſecundum tibi propoſitum intentum eorum congruentia loca aptes.

Inſuper aduertendum eſt Euangelico concionatori,vt in ipſius concionis, digreſſioniſue exordio ſubtiliorem theoricam,& acutiorem doctrinam proponat, & eo modo exordiatur, vt audientium excitet affectus,vt aures præbeant attentas, ac maximo dicendorum deſiderio capti, ab ipſius pendeat ore. Tũc enim ieiunis,& paratis mentibus cũ ſint,& minus læſis,ingenijſue parum onuſtis, quamlibet acutam, & ſubtilem doctrinam percipiunt. In medio tamen ipſius concionis trita, & magis communia ingerat. Dum perorat tamen, & ipſi concioni finem imponit, maximè vtilia, & cordis compunctiua, deuotaque ingerat. Itaque in concionis exordio attentionem captet, & tandem moueat affectus, inſtar optimi Rhetoris. Quæ doctrina eſt Quintiliani in ſuo Rhetorices libello. In exercitu namque probè diſpoſito, veterani,& fortiſſimi quique milites præeunt,& terminant aciem: in medio autem tyrones, & debiliores milites vagantur. Sic debet preordinari concio.

De Digreſſionibus. Cap. IX.

Oportet, eum, qui prædicat, per Euangelij contextum paraphraſibus percurrere, atque ipſum dilucidare, & in quibuſdam eius locis, doctrinalibus digredi documentis. Digreſſus quippe dicuntur,cũ ipſius Euangelij litteram enarrantes, aliquam doctrinam exinde deducimus: & mox ad ipſam Euangelij litteram reuertimur, vt eius enarratio continuetur.Cuiuſmodi dicendi characterem D.Chryſoſtomus obſeruat. Sic & concionator debet facere; Euangelium enarrando, doctrinam interim deducat, & mox ad ipſum reuertatur contextum,ac vltimã periodum ſubſumendo,cum eo, vnde exiuit, puncto connectat. Vt ſi Euangelium Dominicæ quartæ poſt Paſcha *Io.* 16. prædicet in illud verbum, *Si ego non abiero, paracletus*
„ *non veniet ad vos: ſi autem abiero,mittam eũ ad vos*,dicere poteſt;[Bone De-
„ us nunquid tu paracleto contrarius es, qui ſubdis, neceſſum fore, vt ille
„ mittatur, te hinc diſcedere? Numquid ſuppetias aduerſns almũ Spiritum
„ fers? Aut verò peccatum mortale es tu,qui eius aduentui reſiſtis,& obſtas?
„ Chriſtus Dominus ſecũdum humanam naturam erat Spiritus Sancti quaſi
„ exceptor: & ille, quaſi hoſpes erat Chriſti Redemptoris noſtri. Vt cum

prin-

,, princeps, aut Rex aliquã ingreditur vrbem, eiq;primum receptacula(quæ
,, principem, aut Regem hoſpitio excipiãt)parat, & ſordibus mundatis, te-
,, ctorumque puluiſculis excuſſis, omnem ſupellectilem aliò comportari iu-
,, bet: inſuper & eius colonos, & habitatores domus inde abire. Eodem
,, pacto B.Apoſtoli Dei, ſanctimonia, integritate, & probitate quauis præ-
,, diti, at corporali Redemptoris præſentia capti, prò eius abſentia maximè
,, dolebant. Quod ſi huiuſmodi honeſtus erat amor, terrigenis tamen
,, ſubſapiebat puluiſculis: quæ huius ſæculi præſentibus tenebantur, vt erat
,, Chriſti humanitas. At Redẽptor noſter amoris labem expiare dum vult,
,, & quaſi electrum examinare, hoc expediebat fieri tali modo, vt ipſius or-
,, batis præſentia, veniens patris Spiritus, in eorum viſcerum receptaculis
,, ſeſe ingereret. Quod ſi Dei Apoſtolis vtiq; probis, & paupertatis ſanctiſſi-
,, mæ ſectatoribus, qui vt Deum diligerent, cuncta per nihilo reputauerant:
,, aliquo prẹſentium amore adhuc cum tenerentur, ab illo eos dimoueri ne-
,, ceſſum erat: quomodo eumdẽ in nobis ſpiritum recipiemus, cum adhuc
,, terrenis ſimus rebus detenti, & in profundo peccati immerſi,& in carnis
,, ſpurcitijs volutati? Igitur qui S.Spiritus gratia imbui deſiderat, à cun-
,, ctis abhorreat terrenis voluptatibus, neceſſum eſt. In cordibus namque
,, ſolutis, & omninò expeditis Deus inhabitat. Fulgidi namque Solis radijs
,, illuminari ſi velis, tergũ verte ad vmbram: deſere huius ſæculi lutulenta
,, prædia,& conuertere ad Deum, Ab eo namque illuminaberis. Filij Iſrael
,, Exod.16. non guſtauerunt manna, nec panem Angelorum manducaue-
,, runt, quouſque panis Aegyptius conſumptus eſt. Ita quidem in nobis Sã-
,, cti Spiritus gratiam non recipiemus, aut eius dulcedinem deguſtabimus,
,, quouſque inanis, ac prophanus amor diſceſſerit. Quapropter Iacobus
,, Dei Apoſtolus cap.4. inquit: *Neſcitis, quoniam amicitia huius mundi ini-*
,, *mica eſt Dei? Quicumq; ergo amicus voluerit eſſe mundi huius inimicus*
,, *Dei conſtituitur*. Væ illis infeliciſſimis Samaritanis, de quibus Sacra
,, Scriptura ait: 4.Reg.17. Qui cùm Deum colerent, dijs quoque ſeruie-
,, bant ſuis. Huiuſmodi nefandis mundus pullulat hominibus: qui ad pe-
,, renne gaudium non anhelant, ſuas quique auidè voluptates ſectantur, &
,, idolis ſeruiunt; &c.] Quam correptionem extendet, & ampliabit. Ad
hunc modum in quolibet Euangelio duas, treſue, ad ſummum quatuor
excitet digreſſiones; haſque inſectetur,& in eiſdem moretur, vt aſtantium
moueat animos. Quarum cum poſtrema digreſſione concionem abſoluet
(ſi omninò Euangelij contextus ſit prædicandus) quam & maximo ſpiri-
tus feruore terminet, & perſtringat. Quod ſi digreſſionum ſarcinam mul-
tiplicas, nullatenus ex quauis illarum ſufficientem doctrinam exhauries.
Hoc enim eſſet, quaſi multa apponere,& nihil omninò deguſtare, aut emo-
lumenti quicquam capere. Et propterea non oportet vt multas congerat
digreſſiones, ſed paucas: quas ampliare debet. At in reliquo Euangelij
ne moretur: ſed litteram explicando citò tranſeat. Quamlibet autem di-
greſſionem debent comitari, & eis connecti rationes in auctoritate, com-

O o para-

paratione, atque exemplo, ex veteri teſtamento deſumpto. Denique vitiorum fiat taxatio, vt doctrinę ratio poſtulat: vt in prædicto exemplo liquidò conſtat. In eo namque comparatio fuit de regis exceptore, & exemplum Sac. Scripturæ de farina ęgyptiaca, & auctoritas fuit D. Iacobi Apoſtoli. Denique correptione quadam completa eſt cum exemplo de Samaritanis. Verum vt hoc planius fiat, aliud inſuper addam exemplum. Cum ſeſe offert Euangelium Dominicę primæ poſt Pentecoſten prædicandum: in illud quod Chriſtus Dominus ait. Luc. 6. *Nolite iudicare & non iudicabimini*. [Peſſimum quidem eſt aliena rimari corda, aut de proximis malè & audacter iudicare. Nam ſi aulam regiam adeas, quam adhuc nemo coluit, mox impluuium herbis conſitum cernas, araneis laquearia velata; ruinam minantes vtrinque parietes; veſpertilionum, & murium receptaculis, & cuniculis vndique labefactatam. Quibus viſis oſtupefactus, quæris. Numquid congruum videtur, haſce egregias ædes talem ruinam pati? Dicent tibi quàm primum, ex eo labefactatas eſſe, quia ab earum Domino non coluntur. Sic habet cor tuum: eandem ruinam, & detrimentum patitur anima tua: dum tecum non inhabitas, ſed aliena rimaris corda. Quapropter regius ille Pſaltes dixit. Pſa. 37. *Dereliquit me virtus mea, & lumem oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum*. Non quod luminibus, ſeu corporeis oculis priuatus eſſet: ſed quia ſtudium & operam, quam adhibere tenebatur, vt ſuam vitam examinaret, & corrigeret, in alienis examinandis cordibus conſumpſerat. Dum arcam fœderis Philiſthijm reſtituerent filijs Iſrael, 1. Re. 6. illam Bethſamitæ inſpexerunt; propterea Deus ſeptuaginta primates eorum occidit, & ex plebeijs quinquaginta millia hominum. Nonne corda hominum magis quam tabulæ illæ, aut virga, & manna, quæ Hebr. 9. in arca condita erant, latitabunt? Pari modo igitur maximus Deus puniet, & ſtrictiſſimam ponet rationem cum his cauillatoribus, & alienæ vitæ ſcrutatoribus. Numquid huius vitæ curriculum adeo longęuum eſt, & tibi, verſute, abundat tempus, vt alios dijudices, & ſeuerè examines? Audi ergo Apoſtolum dicentem: Rom. 14. *Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit*. Numquid ſi (illotis, vt aiunt, manibus) cuipiam liberet, inuito principe, vni præeſſe vrbi, eamque regere, & cauſas iudicandas ſuſcipere, impune ferret? ſiquidem læſæ maieſtatis crimen commiſit. Quare tu, ò Chriſtianæ, Dei munus, nempe alienam vitam dijudicare, temerè, & audacter vſurpas? Miſerabilis te manet exitus, & inexcogitata te expectant ſupplicia, qui tantum dolum orditus es, & graue crimen commiſiſti. *Nolite ergo iudicare*, ait Dominus, *& non iudicabimini*: ſcilicet, iuxta hoc dijudicandi crimen. Videte, nequaquam iudicetis: quod ſi feceritis, menſuram bonam, & confertam accipietis, & vobiſcum probè fiet.] Sic ergo digreſſio fiat, & mox ad punctum Euangelij, vnde exiuit, reuertatur. Verum ne longiùs eò digrediaris: vt quanam via reuertaris, aut verò vnde exiſti, prorſus ignores.

Vti

Vti ampliandæ, & ducendæ ſint digreſſiones. Cap. X.

VT autem ex Euangelij contextu digreſſiones poſſint deduci, debet ipſe concionator inter Euangelij hiſtoriam intercapedines, & interualla quædam facere. Quibus in locis digreſſiones ingerere, & aptare poterit. Huiuſmodi tamen digreſſiones hæ ſint, quæ ad virtutem ſectandam animos excitent, & trahant: aut vitium ſubterfugere moneant. Aliàs eſſet temporis iacturam facere, & nihil omninò emolumenti capere: ad hæc, audientium animos offendere. Noſtri namque muneris eſt, dum ſuggeſtum aſcendimus, magis vt fidelibus proſimus, quàm vt acutiſſimis quæſtionibus, & fucatis rhetorum, & poetarum verbis eorum mentes imbuamus, quod magis ad ſcholas attinet. Itaque inter exponendum Euangelij contextum, cum ad eum fuerit locum deuentum, à quo digrediendum eſt; axioma, quaſi quoddam rei fundamentum, proponat: in quo & prædicandę virtutis commodum efferatur, & vitij illius pernicies taxetur, & ab audientium animis tollatur. Voluntatis namque obiectum bonum cum ſit; atq; idipſum appetat: & malum ſub ratione mali, abhorreat, & execretur: præſtat ad hoc, prædictum introitum ſumere, & mox quadam collatione, auctoritate, & ſcriptura illud corroborare. Quod in prælibato ſatis liquet exemplo. *Perniciosſum, & valde nociuum eſt, alienam inquirere vitam.* In primis namque incultæ domus exemplo fulcitur: deinde pſalmographi auctoritate fouetur, mox Bethſamitarum exemplo confirmatur, qui arcam fœderis inſpexerunt: & tandem correptione facta, perficitur dicta Apoſtoli auctoritate. Dummodo correptio in finem ſeruetur, aliquando etiam hic ordo mutari poterit: prout Euangelico concionatori videbitur. Et ita quandoque licebit, poſt ipſam propoſitionem, & fundamentale axioma, ſtatim ipſam ponere auctoritatem, mox comparationem, deniq; verò ſcripturam inſerere. Aliàs licebit intrare, ſcriptura, auctoritate, vel tandem collatione. Hoc hucuſque prelibatum eſt, vt ſatiùs digreſſio dilucidari poſſit, varijs inquam vtendo medijs, vt ita pellecta voluntas trahatur abſque eo quod iterata verba viciſſim repetas, quæ faſtidire videntur. Hanc ſeriem D. Chryſoſtomus plerumque obſeruat in ſuis Homilijs, in digreſſionibus, quas facit. Ad hæc licet notare, ipſam digreſſionem quocumque poſſe diuerti, aut ipſa propoſitione, & auctoritate dumtaxat: ita vt mox ad ipſum Euangelium reuertatur. Hoc placuit aduertere. Nam vt exactè fiat concio, expedit nonnunquam, priores digreſſiones non ita ampliare: vt vltimis latiſſimus dicendi campus, & fandi copia præbeatur. Vbi rethorices documentum planè obſeruatur, nec non in Tragicis fit actionibus. Dū enim Rhetor, aut Tragœdus ineunt actus, mites, quieti, & ſedati exordiuntur: qui quaſi ſuccenſi perorant, & terminant actiones. Eiuſmodi cōcionator dum ſumit modum; exordiū, prior item contextus, & digreſſio, vna dumtaxat comparatione, & ea breui finiatur. Secunda autem digreſſio longiuſcula ſit. Tertia adhuc longior, & magis ampla. Quarta & vltima longior

fiat, & cum maximo ſpiritus feruore ad finem vſque Concionis ducatur. Hos quidem obſeruabat affectus Tullius ille eloquentiſſimus, dum cauſas defendendas ſuſciperet, etenim denique perorans, Iudicum excitabat animos. *Sed finis ſit* (ipſe aiebat) *nec enim præ lacrymis iam loqui poſſum, &c. Vos oro, & obteſtor, iudices integerrimi, &c.* Inſuper aduertendum eſt ne Euangelicus Concionator in hiſce digreſſionibus eo ſit ligatus, & parcis, eoque compendioſis vtatur verbis, vt ipſam propoſitionem ſtrictiſſimis, & ſubobſcuris terminis coarctet. Quòd ſi hunc proponendi modum ſibimet liceat obſeruare, non tamen erga populum: verùm expeditis, & dilucidis ſatis verbis vtatur. Quam propoſitionem ſatis, ſuperque ſatis debet ampliare, & cum ſynonymorum copia viciſſim repetitis extendere: & vtrinque ſe vertat circumcirca proſpiciens auditorium. Exempli cauſa in dicta propoſitione; *Turpe eſt alienam vitam dijudicare*. [Si quis adeſt.
„ qui huc venit, propriam ſalutem exoptans, hoc ſibi ſuadeat, terribile
„ quidem eſſe, de proximis malè ſentire. Nefandum, & tetrum nimis eſt,
„ & Deo odibile, alios temerè, & audacter iudicare. Quouſque abuteris,
„ ò Chriſtianæ Dei munere? Quandiù hoc munus tibi adſcribis? In quem
„ finem veſtra ſeſe effrænata iactabit audacia, qui alienam adhuc inquire-
„ re vitam non deſiſtitis?] Et mox comparationem ſumat. Idem omninò non debet aduertere circa comparationem, authoritatem, exemplum, & ſcripturam. Hic eſt egregius valdè, ornatuſque modus in enarrandis punctis digreſſionum: vtpote multifariam, multis vocibus, ac varijs encomijs, vt probè ſuadeant, & aſtantium moueant affectus. Non enim qui cathedram prælecturi aſcendunt, parcè Diſcipulis dictant, & modicè documenta ſuadent, ſummis quaſi labijs ea pertingunt, & mox vltra gradiuntur. Quibus maximè conducet, ſi Concionator ea polleat facundia (vernaculi, quod aiunt, ſeu Romani idiomatis) vt ſic peritè, & lepidè prędicans, ab omnibus percipi valeat. Hæc ſi ſors non ſuggeſſerit, hoc ſibi refugij reliquum eſt dumtaxat, ſeſe in cubiculo abdere, ac mente, animoq; enoluere, quas habet digreſſiones prædicare: & ſic variam excogitare ſuppellectilem verborum, & artificioſè mente fabricare, vti vnum varijs nuncupetur nominibus. Ad hæc tam priuatis, quam publicis ſapientum eloquijs aſſueſactus plerumque adſit. Et in ſermonis ſtylo, & dicendi norma ſtudeat: quod ſi hoc ſibi conſilij ſumpſerit, & in hoc valdè exercitatus fuerit, ea denique pollebit facundia, vt quod breui comparauit ſtudio, in poſterum, maximum ſibi emolmentum futurum ſperet.

Vti digreſſiones inueniantur. *Cap. XI.*

VT longè latèque Concionator poſſit digreſſiones venari ad modum iam dictum, aduertendum illi eſt, multis, varijſque medijs poſſe vti ad hoc, vt aliquid ſuadeat, vt ex Rhetorices documentis liquet. Primò; illud forè ſecurum, iucundum, facile, neceſſarium, vtile, iuſtum, & valdè honeſtum, ſuadens. Qnod iucundum, vtile, & neceſſarium illud ſit, à

contrarijs oſtendat. Nam cum idipſum iucundum, gratum, & decens ſit: hoc difficile, acerbum, & dedecens valdè eſt. Ita quidem quicumque ſuadet, hæc & ſimilia media habet ſubſumere: vt audientium moueat affectus: velut ſi diceret. Hoc fieri decet, quia valdè ſecurum eſt: & mox collatione facta, quomodo hoc ita ſit, oſtēdet. Quo finito, aliud medium aſſumat, quod illud ſit iucundum oſtendens, idq; authoritate comprobet. Deinde in prędicta digreſſione vniuerſali, comparatione facta, licebit medium ponere, quod vtile, aut nociuum illud eſſe dicat: dummodo hæc comparatio illud medium explicet. Necnon & authoritas confert, vt mediū contrariū illi, quod ſuaderi intenditur, applicetur. Nam ſecundum Philoſophi ſententiam, *Contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt*. Qua quidem authoritate finita, accedit Sacrę Scripturę exemplum, iterum confirmandò, quod maximè congruat illud in propoſitione vniuerſali aſſumptum; idque fieri ex eo, quod vtile, & honeſtum illud ſit. Et hoc explicabis Sacræ Scripturæ exemplo. Hoc facili negotio inuenies, vti quæcumque amplietur digreſſio. Cuius exemplum in dicta digreſſione habetur; quæ quaſi omnium dicendorum exemplar debet eſſe. *Turpe eſt alienam inquirere vitam*. Hæc eſt propoſitio, & dogma vniuerſale. Ad hoc roborandum, & ſuadendum, primum medium ſubſumptum comparatione intrauit; in quo planè oſtēditur, quantum ſibimet noceat, qui alios temerè, & audacter iudicat. Nam quemadmodum ſi propriam domum deſereret, diuturnitas temporis in cauſa eſſet, vt labefactata ruinam minaretur; idem eueniet ijs, qui alienam vitam librantes, à ſe prorſus diſcedunt; qui quaſi longinqua petentes loca, ſole ęſtuant, & iniuſtè aliena prędia inuadunt. Declaratum eſt hoc medium, oſtendendo vitij huius nocumentum pſalmographi authoritate dicentis: *Pſal.37. Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum*. Tertium verò medium aſſumptum ad mouendum, fuit illud primum confirmare, ſcilicet, hoc temerarium iudicium obeſſe nimis, Sacræ Scripturæ exemplo fulcitum; dum tot ex Bethſamitis Deus occidit; explicando, propterea quod arcam fœderis temerè, & audacter inſpexerunt. Hinc ſanè commodum eſt ſubſequuturum, & eis aduenient, qui alios non iudicauerint. Menſuram bonam, & confertam: quam obtinuerunt, qui ab hoc ſe cohibuere iudicio. Itaque ſi probè conſpicias, gemino dumtaxat rhetorices medio hæc digreſſio increſcit, & augetur: nimirum temerè iudicandi nocumentum, & contrarię virtutis vtilitatem oſtendēdo. At quia hoc primum mediū comparatione intrauit, auditor non faſtidiet: quamuis comparatio, & ſcriptura idem ſint. Obiter tamen licet notare; ne loquendi, & procedendi ſeries faſtidium pariat, huiuſmodi ordinem obſeruandum. Vt dum ponitur quoddam medium, ſtatim eius contrarium ſumatur: & mox ad primum reuertatur, ſcriptura, comparatione, & authoritate. Denique aduertendum eſt, quod ex prædictis ſatis liquet, quemadmodum quamlibet digreſſinem magis, ac magis ampliare poterit. Nam ſi in duobus medijs præſcriptis dumtaxat, ſerie iam dicta obſeruata

ſcilicet authoritate, comparationeue menſuratis tam ampliari cernimus; Quid ſi authoritate, ſcriptura, & comparatione hoc geminum fulciatur medium?

Vti comparationes inueniantur. Cap. XII.

OPortet eum, qui comparationes deducere, & inuenire ſtudet, priùs illud, quod habet comparare, conſpiciat: & inſtar cathegoricæ propoſitionis terminis perſtringat, ſubiecto, copula, & prædicato conſtantis. Vt ſi hoc comparare placuerit, *Præſtare nimis; peccatum excutere, & ab eo protinus diſcedere*. Hanc propoſitionem in mente reponat, quæ ſubiecto, copula, & prædicato conſtet, dicens. *Homo peccare deſinat quam primum.* Hoc ita habito, ſciendum illi eſt, comparationem poſſe fieri, aut in ſubiecto, aut in prædicato, vel in ipſa copula, aut in tota propoſitione, vel in duabus partibus dumtaxat. Verùm dum magis completa fiet comparatio, elegantior, pulchriorque erit. Et notare licet; ipſam, quam aſſumit comparationem, maximè debere aſſimilari propoſitioni, & quòd ſit litteræ congrua ſimilitudo, vrbana, domeſtica, non extranea, & à communi loquendi vſu abhorrens. Propterea que in toto, vel in parte ipſa collatio, & res, quæ fertur, communicent, velut ea, quæ natura ſymbolizant, ſiue bonum, ſiue malum illud ſit. Atque idcirco diuerſa creaturarum genera, tam turpis, ſeu nociuæ qualitatis, quam boni genij, & naturæ, vt completa ipſa comparatio fiat, vel in parte, inquirat. In dato exemplo inueniemus ſubiectum, quod eſt, *homo*, & illud eſt quid bonum: Et prædicatum quod eſt *peccatum*, & illud eſt quid malum, ſeu nociuum. Modò ad aliquod malum comparandum, pleraque ſunt turpis notæ, & qualitatis, quę in toto, vel in parte aſſimilantur. *Eaſunt, lutum, toxicum, aſpis, venenum, captiuitas, vlcus, limus, baſiliſcus, &c.* Vt hominem frugi ſignificemus pleraque ſunt eximiæ naturæ: quibus ſaltem in parte licet comparare. Ea ſunt ſicut, *Sol*, *æther*, *Princeps*, & huiuſmodi cætera, quæ bonum in toto, vel in parte dicunt. Sunt & alia multa, quæ ſuapte natura ſymbolizant, aut ex parte conueniunt cum humana natura. His ita præhabitis facili negotio comparationem quamcumque inueniet, vt vtraque extrema, vel ſingula dumtaxat conferantur. Ad ipſum namque verbum facilè inuenietur comparatio. Illud in mente percipiens facillimè comparabit illam propoſitionem. *Vnuſquiſque fugiat peccatum*: cuius hoc modo comparatio fiat.
„ [Nonne ſi ad lapidem offendens rueres, protinus ſurgere, & ſtare cona-
„ reris? Numquid ſi vipera, aut baſiliſcus in tuum reptitans pectus irrue-
„ ret, mox nō diſcuteres? Quare igitur erga peccatum non te geris hoc mo-
„ do: quod paulatim in profundum te ducit Inferni?] Hic & in ſimilibus comparationibus ſolum peccatum fertur, quod prædicati rationem ſortitur dumtaxat: ſubiectum ſiquidem adhuc non comparatur: Quod ſi pla-
„ cuerit ingerere, hoc fiat modo. [Nonne volucrem ab aucupe deceptam,
„ retibus illapſam, alis concutere pectus, & huc, illuc volitantem, la-

„ queum

„ queum euadere anxiè quærentem vidiſtis? Eiuſmodi te, ò miſerande,qui
„ in peccati illapſus es pelagus, atque hoſtili manu oppreſſus,mox audere
„ decet, & helluonis inimici manibus elabi. Numquid Regnum ſi compi-
„ laſſet Turca, Principem noſtrum manibus poſt tergum habere congruum
„ eſſet? inſuper & ſolium lætus teneret ſuum? Nonne mox accinctus bella
„ daret? Cur igitur, ò miſerande, hoſtile non fugis Imperium: & pecca-
„ ti labem dolore transfixus non expectoras, & eliminas?] Hoc ipſum debet obſeruare Concionator,quādo data comparatione fiat digreſſio:vt eligat medium, quod placuerit, & illo comparationem intret, quodque in mente reponat, inſtar cathegoricæ propoſitionis, & ita ſubiecto, aut prædicato illud comparet, veluti dictum eſt. Quod in ſuperiùs facta digreſſione factum cernimus. Datis namque ſubiecto, & prædicato in illa propoſitione, *Odibile, & perniciosum valdè eſt,alienum inquirere vitam:* aſſumptum priùs medium ad hoc confirmandum quadam comparitione ſuaſimus, vtpotè maximum nocumentum, quod eos ſubſequitur. Vbi comparatio ſolum cum ſubiecto intrauit. Vt cum dicimus: [Per aliena prædia vagantes,
„ & propriam deſerentes domum, vt reptilium habitatio fiat, & tandem
„ ruinam minetur: hi quidem inſani putandi ſunt.] Huiuſmodi inueniendi comparationes modum, non poſthabendum cenſui, nec ab Euangelicis propugnatoribus ex eo, quod nimis laborioſus, implicituſque ſit, omittendum. Quod ſi in principio non nihil difficultatis inuoluat, breui tamen temporis vſu omnem claritatem, omnemque perſpicuitatem obtinebit. Ita vt prædicto diſcurſu probè habito, pleræque ſeſe offerent comparationes, prout libebit, nec ingenti labore, opera, aut ſtudio adhibito. Has quidem comparationes non decet vilipendere,quippè cum lepores quidam ſint, & qui Concionem maximè decorant. Quibus & ipſum Euangelium ſcatet, & Prophetiæ vndique plenę ſunt: & Chriſtus Dominus, vt planiùs ac luculentiùs ſuam doctrinam, ac dogmata traderet, & vt tenaciùs cordibus audientium adhærerent, comparationibus, ac parabolis vtebatur. Ad eas verò, quas Euangelicus Concionator comparationes inuenerit, vt dictum eſt, pleriſque alijs licebit comparationibus vti: & quibus abundat Chryſoſtomus: & noſtris etiam temporibus Hector Pintus in Eſaiam, & Ezechielem Prophetas, egregijs quidem, & acutis comparationibus aſſiduè munitus: & Raulinus in ſuis Concionibus; & Ioannes de Sancto Geminiano, qui exactum ex his comparationibus librum edidit.

Vti authoritates inueniantur. Cap. XIII.

VT autem faciliùs Sacræ Scripturæ authoritates inueniri queant, illud expedire videtur, vt ſingulis diebus Concionator Euangelicus nonnihil ſcripturę lectioni vacet, eamque quotidie perlegat. Et, vt ſuperiùs diximus, albeolum, ſeu excerptorium quaternionem habeto cum indice alphabeticis characteribus ſignatum, in quo ſua ſerie virtutum, atque vitiorum, inſuper omnium, quæ ad ſuggeſtum ſpectare videntur, inſcriptiones,

ſeu

Vti exempla Sacræ Scripturæ inueniantur. Cap. XIV.

QVod autem in ſuperiori capite duodecimo dictum eſt de comparationibus, maximè quidem videtur facere ad Sacræ Scripturæ exempla, de quibus præſens vertitur ſermo. Et ſi quidem idipſum ſcriptura dilucidare velit, in propoſitionis modum redigat oportet: atque omnes ferè Sacrę Scripturę hiſtorias perluſtret, atque euoluat, neceſſum eſt; num quępiam ſint, quæ ad rem videantur facere ſecundum illam doctrinam, quam habet prædicare. Quibus ſic habitis, cùm verborum delectu, vt ſatiùs fieri poterit, applicet intento. Quę quidem ſcriptura ad modum exempli aptanda eſt, vt ſuperiùs capite nono prælibatum eſt, & Abſalonis, Aman, Herodis, & Iudæ exempla compertimus. Inter agendum namque de ijs, alios qui temerè dijudicant, Bethſamitarum hiſtoriam, acerbumque retulimus caſum, & miſerabilem ruinam: propterea quod arcam Domini audacter inſpexerunt. Verùm, vt hoc magis planum fiat, & me ab hiſce expediam, aliud ponam exemplum. Demus, verbi cauſa, quod aliquis Concionator pergit enumerando criminis, ſeu noxæ nocumenta: interim tamen inuenire cupit aliquod Sacræ Scripturæ exemplum, in quo oſtendatur, vti peccatum puſillanimes, atque eneruatos, omninoque debiles reddit, & ad benè operandum omninò impotentes, & pigros. Modô aduertendum eſt; in eo dumtaxat totius rei negotium conſiſtere, vt aliquem ex Sacra Scriptura compares, qui propter peccatum puſillanimis, & effæminatus extitit: & hunc ferto. Quod ſanè fiet, ac ſeſe ſtatim offeret, ſi (vt dictum eſt) per vniuerſas Bibliorum hiſtorias diſcurras, & has mente viciſſim euoluas. Quamprimum enim ſi debiles ſimul, & peccatores quæras, adeſt Cain, *Gen.* 4. qui poſtquam deliquit, ad Deum ſe obuertit dicens: *Omnis qui inuenerit me, occidet me.* Numquid, ô Cain, paruulus, ſeu fœmineum brachium, virile pectus expugnabit, vt tuum? En fragilitas, en deliquium animi, quod peperit peccatum. Non ſecus etiã filij Iacob ſeſe offerent *Gen.* 34. qui eò viribus pollebant, ac robore vigebant, vt ſolum Leui, & Simon Sichem aggredi auſi ſint, vindictam ſumentes propter ſcelera populi. At poſtquam deliquerunt, & quaſi liuidi machinati ſunt malum Ioſeph fratri ſuo, ſibi inuicem animum adhibentes; dicebant *Gen.* 37. *Venite, & occidamus eum, & mittamus in ciſternam veterem.* Vide, vt contra paruulum decem viri inſurgere nituntur. En peccati fragilitas; en criminis quaſſatio; en vitij deſidia; en noxæ inertia: & quam germinat ignauiam, aſpice, vt fortia comprimat pectora, atque erecta humiliet. Inſuper & Samſon ſeſe ille offeret, *Iudic.* 16. qui ardenti animo, eximioque, labefactatus amore, quo Dalilam ſuam proſequebatur; ſtatim vires iam amiſit omnemque fortitudinem perdidit, poſtquam tonſis crinibus fuit. Quo quidem exemplo narrato, totiuſque hiſtoriæ curſu dicto, vti Dalila Samſoni maximè indulgebat; verùm quid indè? Maximum vtique nocumentum ſucceſſit; nam crinium tonſio: deinde vires vt amitteret, ſubſequutum eſt. Quid tandem?

vt luminibus vtriſque priuatum, molere eum hoſtes fecerint? Eiuſmodi inimica caro ſuis blanditijs, & illecebris velatis, atque captionibus, aduerſus ſpiritum inſurgit, teneras quaſi amicitias iniens, inſtar Dalilæ Samſoni, & morti nos tradit. *Caro namque, concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur: vt non quæcumque vultis, illa faciatis*; vt Paulus inquit *Gal.* 5. Hinc ortum habet, vt omnem gratiæ vim, omnemque energiam amittat: atque liberum arbitrium ita debile, & penè languidum remanſerit, quod ſine peculiari Dei auxilio ſurgere nequeat. Quod ſi de Phariſæorum calumnia, atque verſutia prædices, qui ad Chriſtum venientes, anxias quæſtiunculas, doloſis prætextas verbis obtulerunt; eum coram laudantes, verùm clam detrahentes; tunc pariter, vt dictum eſt, euoluito quaſque ſacras hiſtorias. Et adeſt tibi Ioab. 2. *Reg.* 20. qui ſereno vultu Amaſa fratrem ſuum ſalutauit, & pacis oſculum dedit, verùm pugionis ictu eius tranſfixit tergum. Et mox Abſalon, qui ſub religionis prætextu, & ſanctitatis tegmine facultatem eundi in Hebron à patre poſtulauit, & vota, quæ altiſſimo vouiſſet, fingens 2. *Reg.* 15. Vt quid? Regi dumtaxat vt dolum machinaretur, regnumque compilaret patris. Quod ſi lucri turpis cupidorum deprauatam, & abſtruſam intentionem oſtendere conaris, adſunt tibi, Abimelec Gedeonis filius, & Abſalon Dauid natus, & Adonias, Ieroboam, Athalia, & alij quamplurimi. Libellus etiam cognominatus. *Exempla ſcripturæ* iuuabit. Quorum cognomenta præoculis habeto. Ad hæc maximè iuuabit, ſi ipſe Concionator in Sacræ Scripturæ lectione varia eò fuerit verſatus, vt cuncta ferè Bibliorum notanda memoria teneat, & ipſi tenaciter hæreant. Hoc verò documentum, de modo inueniendi exempla, magnam ſortiri videtur cum duodecimo capite ſimilitudinem, in quo de comparationibus eſt prælibatum, & quomodo inueniantur. Verùm, quod maximè videtur facere ad ſtilum, & concionandi ſeriem; per Euangelij contextum paſſim diſcurrere, mox digredi, vt dictum eſt, earumque vltimam digreſſionem ampliare, ac dilatare ad ſummum poteris, & ſpiritus feruore eam abſoluere: & ſic Concionem perſtringere. Cuiuſmodi dicendi characterem ferè ſemper obſeruat Chryſoſtomus, qui prædicationis munere eximius extitit, & peculiaris fuit. Et plerumque vtitur Gregorius in ſuis Homilijs, qui litteræ contextum explicans, interim doctrinas deducit, & viciſſim, iterumque digrediens, Euangelium luculenter exornat. Has quidem digreſſiones modò ampliat, nunc congruè differt, aliàs veteris legis exemplis, authoritatibuſue fulcit, vt ad rem melius facere videtur.

De Correptionibus. *Cap. XV.*

IN hiſce digreſſionibus (de quibus noſter modò vertitur ſermo) quæ quidem comparationibus, authoritatibus, & exemplis fulciuntur, atque ſcriptura, congruum vtiquè videtur; vt poſtquam Concionator ſtilo magi-

magiſtrali, documenta tradidit Euangelica, terminetur digreſſio quodam ſpiritus feruore, adiuncta correptione. Eiuſmodi namque terminandi modus, præterquam quod vtilis valdè eſt, atque maximè congruus, ad hæc efficit, ne Concionator tepidè, & inſulsè digreſſionem perſtringat. Eo namque modo ferè ſemper Diuus Chryſoſtomus vtitur, peculiariter in homilia decima nona in Geneſim. Quam primùm enim breuiter concluſione data, & Sacræ Scripturæ citatis locis, mox aduerſus turpis lucri cupidos inſurgit, & auaritiam acerrimè taxat. Deindè in Homilia quartadecima, poſtquam audientium excitauit affectus, & ſummis quaſi precibus, vt ineffabilis Dei erga hominum genus pietas, & miſericordia, eorum tenaciter hæreat memorijs; ſeriò admonet, vt quod reliquum eſt quadrageſimalis temporis, non modò cibis, & potibus, verùm & vitijs parcant; inſuper euerſæ, & penè labefactatæ corrigant vitæ mores. Quapropter vt ſuperiùs capite 9. illo communiſſimo, & tam vulgato exemplo: *Iniquum eſt, alienam vitam dijudicare*: comparatione, ſcriptura, & authoritate poſita, mox completa eſt digreſſio illa, quadam animaduerſione ad populum facta, in hunc modum. *Num vitæ curſus ſempiternus eſt? verum cum ſtrictiſſimus ille ſit, impenſæ operæ non eſt opus.* Authoritate hanc reprehenſionem confirmauimus Apoſtoli ad Romanos dicentis *cap.14. Tu quis es, qui alienū iudicas ſeruum?* Hic prædicandi ſtylus nimium præſtat: in eo ſiquidem vitiorum oſtenditur turpitudo, atque cauillatio; inſuper eorum criminum patratores viua, atque terrifica voce digniſſimè corripiuntur. Hoc eodem dicendi ſtilo vſi ſunt omnes antiqui patres, & Dei Prophetæ, quorum quidem Prophetiæ duriſſimis pullulant, & acerrimis ſcatent minis, & exemplis. Non ſecus Redemptor noſter in verbis Euangelicis: eiuſque Apoſtoli vſi ſunt. Quapropter Euangelicus ille Concionator, qui ſuggeſtum aſcendens, nimium acutis, & ſpeculatiuis ſe inuoluit dubijs, longè abeſt, tam vt plurimos in horrea Domini ſui congreget fructus, quam etiam vt emolumenti quidquam percipiat. Quod ſi egregium verbi Dei miniſtrum ſe autumat; ſui muneris exactor optimus vt ſit, quæ rationabilia ſunt, prædicet oportet, humilia humilibus, non ea quæ ſupra vires ſunt, ſed quæ aſtantium mentes capere valent. Ob id quandò in Euangelij contextu de Auaritia, Gula; Hipocriſi, Luxuria, agitur &c. Aut cum Chriſtus Dominus Iudæorum increpat duritiam, aut taxat criminum perniciem, eorum verſutiam redarguens; ipſe quoque Concionator debet indignari, & ad fidelium cœtum ſermonem conuertens acerbiſſimis, atque terrificis verbis eadem met crimina repræhendat. Exempli cauſa. Quando Chriſtus redarguit Phariſæorū turbam, qui quaſi Zoili obtrectabant, dixit *Matth.15. Quare vos tranſgredimini mandata Dei propter traditiones veſtras?* ad populū conuerſus,
„ tu dicito. [Hoc ipſum noſtris temporibus fieri cernimus, in quibus princi-
„ pes, atque præfecti nimiū zelantes à ſe latas, atque ſancitas leges, intrepidè
„ quidē putant, legem Dei pro ſuis nouis impoſitionibus poſthabendam: ac
„ ſubindè Chriſti documenta contemnunt.] Idem pariter cum dixit Pha-

riſæis *Ioan*: 8. *Qui ſine peccato eſt, mittat in eam primus lapidem*: dicito
„ tu. [Ita ſeſe modo habet res: pleroſque enim videas, maximè Dei ho-
„ norem qui ſe zelare prætendunt. Hi moleſtè, grauiterque ferentes alie-
„ na crimina, ea vel leuiſſima, ad vnguem puniri deſiderant; cum ſuas vel
„ grauiſſimas noxas non conſiectent. Feſtucam quippè in proximorum ocu-
„ lis aſpicientes, trabem in ſuis non conſiderant.] Acturus de vinea Euangelij, cum Dominus miſit ſeruos ſuos ad agricolas: tandem filium ſuum è medio tollentes; ad hęc Domini ſui bona vſurpare conabantur, dicentes *Matth*. 21. *Hic eſt hæres &c.* ibi poterit Concionator hominum ingratitudinem taxare: ſiquidem cùm maxima beneficia de manu Dei ſuſceperimus, quo maiora eſſe nequeunt, diuinis chariſmatibus inſigniti ſpernimus nobiliſſimum pignus. Iudæi namque typicè ſuſceperunt manna, nos verò Angelorum eſcam, viuificum manducamus panem. Hiſce, & pleriſque alijs muneribus nos affecit: ſed iterum delictis noſtris Chriſtum crucifiximus, vt inquit Apoſtolus *Heb*. 6. & criminum peſſulo oſtium ineffabilis Dei miſericordiæ patulum obdidimus: & quod liuore ſuo reſerauit, nos peccati crimine obturamus. Huiuſmodi concionandi ſeries, nimiam continet vtilitatem, ac multum emolumenti parit. Parum namque refert, minùſue fœneratorem mouet, aut turpis lucri cupidum minùs confundit, quod Phariſæorum hypocriſim refellas, aut auari illius luxuriem deteſteris, vel Sacerdotum legis ingratitudinem redarguas: quinimò de obiurgationibus eorum oblectantur fideles. Cæterùm ſi inter agendum de eorum vitijs ſermonem ſuum ad fidelium cætum conuertat, oſtendens eis verſutiam, ac malitiam ſuam, inſtar Phariſæorum: & quomodo grauiſſimum promerentur ſupplicium, & quòd quandoque fiet, vt pœnas luant: ſiquidem fideles cùm ſint, eadem Ethnicorum crimina patrant; tunc quippè illi grauiora ſubibunt tormenta, qui Chriſtum optimè cum noſſent, maximis conuicijs in eum irruerunt; liquidò hinc patet eiuſmodi taxandi modum nimium vtilem fore animabus. Namque præcipuum Concionatoris munus eſt peccata populi repræhendere. Quos tamen Euangelicæ doctrinæ præcones monitos vellem. Magna enim prudentia requiritur, maximumque hoc taxandi opus diſcerniculum poſtulare videtur. Ea namque ſagacitate vigeat oportet, vt neminem omninò ſuis parum libratis verbis ſcandalizet. Det tamen operam, vt eius correptio ad omnium vtilitatem, & vitiorum euulſionem proſit; non autem indignationem, ſeu ſcandalum, pariat. Exemplum eſt nobis aptiſſimum in ea ſatis penſata, diſerta, ac præclara correptione Nathan Prophetæ 2. *Reg*. 12. mox atque aggreſſus eſt, Regis Dauid nefanda crimina repræhendere. Eo namque verborum delectu illius parabolæ ſigillatim verba librauit, & eorum, quæ aggrauant culpam annexa diſcuſſit: nec non & ſermonis lepore, quadam energia, in ea verba prorupit, vt coactus Dauid in ſe tulerit ſententiam. Abſit autem vt quemquam peculiarem taxando indices, aut turpi affectum nota verbis demonſtres: vel occulto aliquo labefactatum crimine notum facias: ne inde

populus

populus conĳciat, aut planè cognoſcat, in quem talis correptio illata eſt. Hoc habet intelligi; cum eiuſmodi crimina non ſunt admodum exorbitantia, & in ſcandalum pullulantia: tunc enim publicè increpanda ſunt: non exprimendo perſonam, idq; poſtquam, & correptio præceſſerit, & talis labefactatus diſciplinæ capax fuerit. Quòd ſi tunc ſcandalum oriatur, parum refert. Nam ſecundum Iuris præceptum, *Facilius ſcandalum oriri permittitur, quam quod veritas relinquatur*. Non ſecus Redemptor noſter fecit, cuius actio, noſtra eſt inſtructio. Qui palam, non priuatim, aut ſingulis quibuſque, ſed potiùs conuocatis, & conuenientibus in vnum Phariſæi, & legis peritis, eos quidem viuæ vocis energia hypocritas appellabat *Mat.* 23. & ſimulacra, atque monumenta forinſecùs dealbata, & coloribus fucata, intrinſecùs tamen oſſibus, & vermibus ſcatentia. De quibus ad populum conuerſus dicebat. *Mat.* 5. *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, pluſquam Phariſæorum, & ſcribarum: non intrabitis in Regnum cælorum*. Et in Euangelio Ioannis habetur *Capite*.8. *Vos ex patre Diabolo eſtis: & deſideria patris veſtri vultis facere*. Inſuper & Domini præcurſor execrandum, atque inceſtuoſum Herodem palam increpauit, *Mar.6.* & durè nimis. Et Apoſtolus quoque Philetum, Hermogenem, Hymeneum, Alexandrumque proprijs nominibus appellat. Et ad Timotheum ſcribens, admonet, vt populi noxas publicè redarguat, & peculiariter nullis omninò ſpecialibus criminibus parcat, quin palam ea euomat, & viriliter 1. *Tim.*1.

Ad hæc aduertendum eſt Concionatori, ne huius rei ignorantia teneatur: etſi probabiliter, aut per reuelationem cognoſceret, doctrinam ſuam minùs fore profuturam, vt peccatores à peccati labe, diſcedant Cæterum vt ſui muneris debitum penſum abſoluat, ab incepto ne deſiſtat, & correptionum, minarumque rore ignita hominum ſcelera extinguat, atque coerceat. Præcurſor namque Domini, qui *pluſquam Propheta* nominatus eſt, *Matt.*11. & ſpiritu Dei delibutus; nec latebat eum, penè induratum, & obſtinatum Herodem forè: tamen execrandum eius vitium iterum, ac iterum increpabat, vt impenſi muneris debitam, & exactam perſolueret operam. Sed quid plura? Num redemptorem noſtrum delituit, ſeu aliqualiter illum fugiebat, obſtinata omninò euerſa Phariſæorum corda fore? Numquid de eorum deſparata ſalute quicquam ſperabat? Verùm ipſam veritatem ne celaret, prædicabat. Igitur cum ea ſit rerum viciſſitudo; & humana natura (vt eius eſt fragilitas) in omni vitiorum genere fuerit volutata, & nefandis inſultibus labefactata, quamuis maximus Deus tibi reuelaſſet, nequaquam futurum eſſe, vt hi ſceleſti, & improbi quique homines conuertantur, propterea minimè increpare deſinas. Ne forte huius criminis contagium increſcat, & aliorum animas euertat. Sed ipſe vi; & energia correptionum, vſum peccandi cohibe, & aliquantulum coerce, vt eos deinceps pudeat peccare, & tantum Deum offendere.

Hæc omnia intelligenda ſunt, vt eo modo dicantur, quo populus planè cognoſcat, non propter aliquam libidinem, aut appetitum vindictæ eadem

ferri,

ferri, ſed tantum vt Maximi Dei afferatur, & zeletur honor, & peccandi vſus funditùs eradicetur, & fomentum hoc euellatur. Quod in ipſo concionatore facilè reperitetur, ſi non petulantia, ſed quadam modeſtia; non iracundia, ſed lenitate, & Chriſti feruida charitate increpauerit. Nam vt diuus Chryſoſtomus inquit, nihil ita confert, vt ille, qui audit, perſuadeatur, ad reſpiciendum quæ dicuntur; ac ſi cognoſcat, quod cum magna dilectione dicuntur. Nec difficile admodum eſt perceptu, an ipſe concionator habeat charitatem, & zelum proficiendi: quod in eius verbis facilè cognoſcetur; & in procedendi ſerie conſpicietur. Quod ſi rei ſcopum velis attingere, hoc tibi conſilij do, vt omni proprio amore omiſſo, nec non & appetitu vindictæ, hæc te moneant dumtaxat, Amor Dei, & tui proximi ſalus. Et ſic ea vrbanitate, & modeſtia increpabis, qua expedit. Non enim congruet, inurbanè, aut infeſtè, minuſue modeſtè loqui. Vitiorum ſiquidem turpitudinem licet examinare, abſq; eo quod lingua aberret maledictis alios laceſſens, & petulantiſſimis conuitijs in alios irruens. Propterea caueat,in pulpito forſan dixerit hæc vocabula, *ſcelus*,aut *ſceleſtus*, Hiſpanicè, (*vellaco, ò vellaqueria*:) quamuis de turpiſſimo, aut ſceleratiſſimo quouis homine ſermo fiat, vt de Luthero, &c. Namque Euangelicus concionator maximè perſpectus, & vrbanus debet eſſe, qui ſpectaculum factus eſt omnibus. Sed loco eorum hiſce æquipollentia proferat vocabula, vtpote, *iniquitas, iniquus, abbominatio, inſultum, exorbitantia, aut nefanda crimina, mens inceſta, animus impurus*, & hiſce ſimilia.

Caueat tamen, ne fortè excandeſcat nimis, & quaſi effrænis equus currens, immoderatè taxet. Ira ſiquidem cohibenda eſt. Nec in doctrina admodum rigidus eſto, ne tua magis ad æmulationem, & deſperationem correptio faciat, quàm ad ſalutem animarum. Medici namque dulcibus & lenibus amara, & acria ſolent medicamina temperare: & pillulas deargentatas præſtare languidis. Et inſtar illius Samaritani, qui vinum ſimul, & oleum vlceribus infirmi applicuit. Iſto modo Euangelicus concionator in fine concionis illecebris, & blanditijs ſuadeat. Cuiuſmodi ſerie D.Chryſoſtomus plerumque conficit, atque terminat ſermonem, cuius loca, breuitatis cauſa, miſſa facio. Quinimo concionator iam terminaturus concionem, ad Deum conuerſus, mox ad populum, eos exhortetur, & viciſſim moneat dulcibus, & ſedatis verbis,vt mores corrigant; amorem, paſſionem, & Chriſti reuerentiam eis proponens. Eoque fiat modo, vt quamuis propter correptionem antea confuſi fuerint, modò conſolentur: & tantum offendiſſe Deum eos pœniteat.

Obiter tamen licet aduertere, ne presbyteros palam, & coram populo ex aliqua peculiari labe eos corripiat, aut notet. Quod ſanè fieri poterit in ſuis capitulis, ſeu congregationibus priuatim. Etenim, ſi eos coram populo taxet, correptio ſolum faciet, vt dignitas ſacerdotalis vilipendatur. Hoc enim abijt in vſum, vt ipſe populus ſacerdotum crimina, ſeu monachorum defectus audiendo maximè congaudeat. Quapropter presbyte-

Digitized by Google

ri eiuſmodi, ſi taxentur, deteriores fiunt, & duriores corde: inſuper & ſcandalum oritur. Verumtamen de auaritiæ peccato, luxuriæ, libidinis, ambitionis, &c. cum ſit correptio: tam ſacerdotes, quàm alij cæteri homines comprehenduntur.

Vt autem ab his me expediam, monitum velim Euangelicum præconem, quod adhuc ſi aduentitius in populo quodam fuerit; ne illius populi, quæ nouerit, peculiaria, nimis rigidè, & quadam auctoritate reprehendat: audientes enim non æqui, & boni conſulent: ſed quod prædicandi copia non tibi ſuggeſſit, aut occurrit ſuſpicabuntur, ob cuius penuriam, in eos taxandos dilapſus es. At quod initio tenetur facere, primum illud eſt, aliquot prædicare ſermones, & hos egregios, in quibus pro viribus, & perdoctum, & ſapientem ſe præbeat omnibus. Poſtea verò cum erga populum celebre nomen ſortitus fuerit, & pro benè docto, & erudito habitus, & diuino flamine delibutus, & virtutibus inſignitus: tunc quidem auctoritatem habebit increpandi. Maximi namque intereſt, vt populus de ipſo benè audiat, ad hoc, vt eius documenta libenter percipiat: & correptiones æquo animo ferat. Neoterici quidem, & quaſi iuuenes ætate, non habent tantam auctoritatem ad increpandum, velut iam ſenes: proptereaque ne nimium reprehendant. Adhuc item iuuenes quique concionatores luxuriç, ſeu carnis vitium non reprehendant: ſed ipſi dumtaxat ſenes, hique rarò; & ſatis libratis verbis, non obſcœnis, aut turpis notæ vocabulis vtantur. Cæterùm hoc vitium acriter reprehendant, referendo Sacræ Scripturæ exempla: vt planum fiat, quot, quantiſque generibus ſuppliciorum hoc tantum, tamq; graue vitium Deus puniuit, & duriſſimam huiuſmodi peccatoribus pœnam impoſuerit.

Quomodo increpandum ſit: & ex Euangelio vti correptiones ſint deducendæ. *Cap. XVI.*

COlor Rhetorum eſt, quod quando quis habet taxare aliquod vitium, inquirat aliquid peculiare mali, per quod alijs præferatur vitijs: ad hunc quippe modum illius criminis fœditas, & turpitudo magis liquet, eiuſque verſura planiùs conſtat: vt dum magis dehoneſtatur magis omnibus fiat exoſum. Exempli cauſa. Si ſuperbiæ taxetur peccatum, licet, ipſum concionatorem non ſolum huius vitij turpitudinem demonſtrare, verum facta comparatione ad alia crimina, illud abijciat magis, dicens. [*Hoc*
„ *vitium* adeo execrandum eſt, & Deo odibile, quod cum reliqua vitia no-
„ ciua, & iniqua ſint, Deus tamen, vt tantum curet languorem, permittit, vt
„ in reliquis offendamus peccatis. Vnde fit palam, omnium turpiſſimum
„ eſſe vitiorum. Nuſquam enim vnum toleratur malum; niſi vt alterum
„ vitetur peius, vt in populis & ciuitatibus fit. Mulieres ſiquidem publicæ
„ permittuntur, deteriora ne fiant ſcelera. Loth etiam filias ſuas innu-
„ ptas, & adhuc cœlibem vitam agentes, Sodomitis tradebat, vt ſtupen-
„ dum, & execrandum aboleret peccatum. Propterea, vt ſuperbiæ Deus
„aufer-

,, auferret languorem, alia toleraſſe crimina cernimus, vt liquet in D.Pe-
,, tro, cuius vt arrogantã Chriſtus propulſaret, illũ negare permiſit: vt ſic ſuæ
,, nimiæ fragilitatis agnoſcens languorem, alios non aſpernaretur. In vlti-
,, ma enim cœna dixit de ſe. *Matth.26.Es ſi omnes ſcandalizati fuerint, ego
,, autem non ſcandalizabor*. Idem omninò legimus cum Dauid factum
,, 2.*Reg*.11. quem prius in homicidij adulterijque flagitium labi permiſit,
,, vt tandem illum humiliaret.Ait *Pſal.29.Ego dixi in abundantia mea, non
,, mouebor in æternum*. Quid inde? *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum
,, conturbatus*. Inſuper; alia quæq; vitia certis temporibus ſuas quandoque
,, relaxant operationes. Namque carnalis, & luxurioſus ſæpè tepeſcit, &
,, ſui vitij obliuiſcitur. Etiam voraces, & guloſi,&c. At ſuperbus, & elatus,
,, vbique,& ſemper,tam publicè,quàm priuatim ſuum exercet munus.]

Quòd ſi luxuriam reprehendat, dicat,vt [Reliqua crimina vnam partem
,, hominis vtpotè ipſam animam, contaminant; at luxuria corpus, & ani-
,, mam, vtrumque corrumpit, quod eſt templum Dei, iuxta illud Pauli:
,, 1.*Cor.6.Neſcitis,quòd corpora veſtra templum ſunt Spiritus Sancti? Qui vio-
,, lauerit templum hoc, deſtruet illum Deus*.]

Si verò auaritiæ increpet vitium, dicat [quòd ſi reliqua crimina contra-
,, hentibus illa, obſint, alijs tamen emolumento ſunt. Vorax namque ob-
,, ſonatoribus, & coquis opiparas, lautaſquè parantibus dapes, ſuggerit
,, alimoniam. Sutores quoque purpureis, ſericiſquè ſe induens veſtibus di-
,, tat prophanus. Nec non & fabris machinantibus ædificia, & laqueata
,, ſtruentibus tecta, ſuperbus nummos impertit; & quos famulorum turba
,, comitatur, & quibus miniſtrantium aſtat multitudo, hos alunt, & pa-
,, ſcunt. Cæterùm auarus nemini prodeſt, omnibus autem obeſt, qui fru-
,, menti obturata ne reſeret horrea, fame miſer perit, & alios perire facit.
,, Ideò ſcriptura ait: *Eccleſ.10. Auaro nihil ſceleſtius*. Item. Cuncta vitia
,, temporis curſu delentur, ſola auaritia eſt, quæ ſenecta vireſcit. Quare di-
,, ctum eſt. Seneſcente homine, cuncta vitia ſeneſcunt, ſola autem auaritia
,, iuueneſcit. Et Poeta: *Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit*.]
Sufficiant adducta exempla. Idem namquè in reliquis vitijs exemplificari
poteſt, dummodò prædicta ſeries obſeruetur, videlicet quod fiat compa-
ratio vnius ad aliud: ita namquè illius vitij magis claret fœditas, &
malitia.

Sed quæres modò quonam pacto prædictæ correptiones ex ipſo Euange-
lio deducantur. Reſpondeo vtique quod bifariam. Vno modo poſitiuè,
alio modo à parte contraria. Primus eſt; quando in Euangelio taxatur ali-
quod vitium, & tunc deducere facillimum eſt: velut cum dicit *Luc*.15. de
illo prodigo, qui conſumpſit omnem ſubſtantiam ſuam luxurioſè viuendo:
in quo quidem noſtri temporis luxurioſi increpantur, qui animam ſuam,
bona ſua, & denique honorem amittunt. Et in illo quando Phariſæi vene-
runt ad Chriſtum dicentes: *Matth.22. Magiſter ſcimus, quia verax es &c.*
Facta quippe eſt correptio aduerſus adulatores, & detractores; *Prou.11.*

Simu-

Simulator ore decipit amicum ſuum. Etiam cùm Euangelium tractat de vitijs illius auari, *Luc*.16. liquet correptio aduerſus voraces, & indumentorum luxum, & contra eos, qui erga pauperes, & egenos ſe præbent impios, & parum miſericordes.

Secundus modus eſt, ſi cum Euangelium tractat de aliqua virtute, tunc eius contrarium vitium taxetur. Vt in Dominica quarta poſt Pentecoſten ait S. Lucas *cap*. 5. *Cum turba irruerent in Ieſum, vt audirent verbum Dei*. ,, [Animaduertite huius turbæ feruidum, & anhelantem ſpiritum: qui vt ,, verbum Dominicum audirent, irruebant magna cum deuotione. Secus ,, tamen noſtris modò fit temporibus, quos virgis, nec impulſibus in Eccle- ,, ſiam trahas.] Et in Euangelio illius fœminæ adulteræ vbi inquit S.Ioannes: *cap*. 8. *Perrexit Ieſus in montem Oliueti, & diluculo venit in templum*: ,, *& omnis populus venit ad eum*. [O quanta fuit huius populi deuotio, & ,, diligentia qui ſummo manè, vt verba Domini audirent ſurrexerunt. ,, Modò v rò non diluculo, ſed ad meridiem vſque dormitantes, dum iam ,, terminatur Concio, adſunt.] Et in illo Euangelio diei octauæ Sancti Petri Apoſtoli vbi inquit S. Mattheus *cap*. 14. quod Petrus dixit ad Ieſum: ,, *Domine, ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas*. [Nunc verò non fit ita, ,, nec ire volunt, ſicut D.Petrus: ſed Chriſtũ ad ſe venire volunt, rem ſacram ,, intra domeſticos parietes celebrantes, & quod arca fœderis in templum ,, Dagon feratur, ſicut illi ethnici volebant: & in eodem altari, vbi erat ,, Dagon, deponi, 1. *Reg*.5. Hi etiam in domibus ſuis, abhominationibus, ,, & idolis plenis, receptaculis aleatorum factis, vitijs carnalibus, & vo- ,, racitatibus imbutis Corpus Dominicum cohabitare præſumunt.]

Cum de S. Andrea fit ſermo, vel de aliorum Apoſtolorum aduocationibus, inter agendum de prompta, & celeri eorum voluntate in exequendis ,, Dominicis præceptis, ſiquidẽ ſtatim ſecuti ſunt eum. [Nos verò obturan- ,, tes aures plerumq; vocati cum ſimus, non eas patulas præbemus, nec ſi- ,, bilis, & vocationibus Dei obſequimur. Sed non impunè quidem feremus. ,, Audite Dominum dicentem *Proue*. 1. *Vocaui; & renuiſtis, ego quoque in* ,, *interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo* [illegible] *id quod timebatis, vobis aduenerit*.] Sufficiant dicta exempla, vt quiſque ſapiens, & ingenioſus Concionator exhauriat vitiorum correptiones virtutibus aduerſantium.

De alio modo ampliandi digreſſiones. *Cap. XVII*.

VT autem Concionator Euangelicus in hiſce tribus ſupradictis loquatur, ſcilicet comparationibus, authoritatibus, & ſcripturæ exemplis, correptio non ſemper eſt adhibenda; quamobrem hoc medium obſeruabit. Nam ſi id ipſum, de quo pertractat, conſilium aliquod ſit, aut commune quicquam ad Dei cultum ſpectans: tunc ponat caſus, tribus iam prælibatis (quæ ad vitia ſpectant) obſeruatis. Radices, namque: & quaſi fundamenta malorum ea ſunt, ſuperbia, luxuria, auaritia & horum affectus. Quod ſi de vitijs, ſeu de virtutibus peculiaris ſermo fiat, ſumat

caſus ad triplicem viuentium ſeriem: quarum vna ſit equitum, alia ſeruorum Dei amicorum, vltima verò rei fabrorum, ſeu Dominantium, aut religionis ſectatorum: huiuſmodi namque faſtidium non pariet. Sed tamē in hiſce ſermonibus Concionator vulgata, & trita, communeſque caſus debet ſumere: & quæ inter audientes communiter feruntur. Hic nimirum modus maximè vtilis eſt. Quòd ſi in principio audientibus durum ſit perceptu, & valdè laborioſum: peculiariter tamen, & oculatiùs ſi hæc attendant, breui ipſo temporis ſpatio dociles, & nimis idonei efficientur: ſicut in reliquis comparationibus. Vt autem hoc ipſum faciliùs percipi valeat, aliud inſuper addam medium, ſub peculiari tamen, & nouo conceptu: vt iucunditatem afferat. Nec non ipſa media authoritate, comparatione, & ſcriptura fulciam, duobus quidem appoſitis obſeruatis, vt quod dictum eſt, planiùs intelligatur. Exemplum erit in illud Euangelij: *Miſereor ſuper turbam: quia iam triduo ſuſtinent me: neque habent quid manducent Mar.* 8.
„ [Omnis languor, omnis infirmitas, omne malum noſtrum ortum ha-
„ bet ex eo, quod Chriſtum Dominum non ſectamur, vt iſti faciebant.
„ Hinc eſt quod panem Dei viuificum non manducamus, nec eius ſpiritua-
„ lem conſolationem deguſtamus. Vos qui beatifica Dei viſione frui deſi-
„ deratis, hanc vobis veritatem ſuadete: quòd ſi Deum vultis habere,
„ virtutis ſectatores ſitis, ac in ea conſtantes exhibeatis vos, & fortes. Si
„ quis adeſt, qui conſolationem Dei expectat, ſicut & hos conſolatus eſt
„ in cępto virtutis, & amoris Dei, ſtabilem ſe præbeat, & fortem. Aliàs
„ Diuinum auxilium quomodo expectas, debilis cum ſis in proponendo, &
„ tardus in exequendo illud? Inquit *Oſee 6. Quid faciā tibi Ephraim? Quid*
„ *faciam tibi Iuda? Meſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros*
„ *manè pertranſiens*. Attende ò Chriſtiane, verba hæc. Attende tu ò eques
„ qui adhuc in bono cœpto non perſtitiſti. Quid faciam tibi, ait Dominus,
„ qui verbum meum audis, & tot inſpirationibus, & optimis deſiderijs
„ animum imbuiſti: in nullis tamen perſeueraſti, ſed quaſi nubes matuti-
„ ña, quæ flante funditur aura, deficit quaſi ros, optima deſtinatio, orien-
„ te delectationis Sole, & turbine voluptatis ruit? O ſerue Dei, qui in
„ dies ſtudes, vt intra temetipſum recipias, atq; in orationis ſtudio te exer-
„ ces, & bonis operibus intentus ad virtutis culmen adſpiras; quid faciam
„ tibi in ijs haud firmus cū ſis? Quomodo te præcingis ad bellū, vt mea tibi
„ conferam bona? Qui quaſi nubes matutina, & quaſi ros, ſic deficis; quo-
„ modo viſitationem meam expectabis, qui fortitudinis loricam adhuc non
„ induiſti? O tu qui manuum labore viuis, quid faciam tibi, aut quo modo
„ me tecum geram, & neceſſitatibus tuis opitulabor, qui in bonis operi-
„ bus intentus non perſiſtis? O quanta nobis bona ſuggererentur, ſi virtu-
„ tem ſectaremur! Sectemur Chriſti Domini veſtigia, & in bonis operibus
„ perſeueremus. Nam ipſe ait: *Matth.* 10. *Qui perſeuerauerit vſque in fi-*
„ *nem, hic ſaluus erit*. En tibi Dei ſignaculum: En dictorum concluſio: En
„ cenſura: En virtutis ſtipendium; quod non ſolùm animam tuam emol-
„ liet,

Digitized by Google

„ liet, verùm & maxima præmia comparabis. Quid bone Deus ſenties, „ cum videris homines, hoſque pauciſſimos in bono perſtare? Miſit Ioſue bellatores ex Iericho, vt irruerent in Hai: & expugnauerunt Ciuitatem. Verùm quia Achan filius Charmi, vnus virorum, præuaricatus eſt, „ permiſit Deus poſtquam explorauerunt Hai, mox terga verterent, nec „ expugnare valerent, & ex eis corruerent nonnulli, Quod cum audiſſet „ Ioſue ſcidit veſtimenta ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini vſque ad veſperam: & clamans Ioſue dixit. *Heu Domine Deus &c.* „ Mi Domine, quid dicam, videns Iſrael terga vertentem hoſtibus ſuis? „ Quid faciam denique, hanc penuriam, ruinamque aſpiciens? Attendè, ò „ Chriſtiane hoc vnum interea. Quod Chriſti Domini virgineum, ſacrumq; „ carnis indumentum crucis patibulum ſubire, ſcindi, fodique fecit, illud „ nimirum fuit inſtabilitatem noſtram intueri. Poterat quippè nos redimere, abſque eo; quod noſtram fragilitatem indueret, & pateretur; „ ac nutu dumtaxat nos ſaluare vtique poterat. Sed inter cætera Doctorum „ aſſerta, & cauſas, propter quas Chriſtus nobiſcum habitare voluit, ſimul & pati, vnum quidem eſt, vt oſtenderet palam, quantum pro peccatis noſtris doluiſſet. O ſi noſſes & tu, quantum Chriſtus doleat, dum „ quaſi canis ad vomitum in idem peccatum recidis, poſtquam pœnituit „ peccaſſe, ac Deum offendiſſe! Tactus Deus ipſe dolore intrinſeco ſortem, „ vicemque tuam dolet, eo quod in bono cœpto non perſeueraſti · *Amice*, „ *ad quid veniſti?* dixit Iudæ *Matth.26.* Quamprimum enim coniectauit, in „ bono cœpto haud perſtitiſſe, & cum traditor in eum irrueret, ab Apoſtolorum collegio diſceſſiſſe cognouit, & præuaricatorē effectum eum tradidiſſe. Vide, ò chariſſimè, quod humilis, & patiens aliquando fueris, & „ parum tua retuliſſe prætereà, quod ab alijs pro nihilo reputatus fueris. „ Modò illud iam pertranſijt, & probæ deſtinationes abierunt, & diſſipatæ „ ſunt, & quod facere decreuiſti iam oblitus es. O quanto quam maximo „ Chriſtus Dominus gaudio afficiebatur videns illorum conſtantiam! In „ illa hora exultauit Ieſus in ſpiritu. Diſcipuli Chriſti acceſſerunt ad eū gaudio repleti, ex eo quod ſua doctrina magnum fructum comparaſſent. „ Quibuſcum Redemptor noſter ſimul lætatus eſt, & gauiſus *Luc.* 10. Benedictus Deus noſter in æternum, cuius filius lætatur cum probè, & ſecundum rationem tu viuis. Agite tandem. Numquid adeſt aliquis, qui „ hoc Chriſto gratum velit facere? Protinus à malo diſcedat: & virtutem „ ſectetur. O quam iucundus, & gratus erit! Hæ namque fluctuationes, „ & tempeſtates, & varij expugnantiū ictus, quos, ne Deum offendas, „ viriliter ſuſtines, huiuſmodi Chriſto maximè placent. Numquid aderit „ aliquis, qui placere Chriſto non ſtudeat, vt illi referat gratiam aliqualiter pro ſibi illatis conuitijs, & doloribus? Benedictus, & laudabilis ſis „ Domine mi rex, & bone Ieſu: hanc mæſtitiam, hoſque labores, quos „ pro me ſuſtinuiſti, modò gratus vtcumque ſoluam, & deinceps mihi periſſe præſtabit, quàm tantam maieſtatem offendam. Modò contumelias, &

„ opprobria mihi illata æquo animo feram, & ſi in me vniuerſum inſurgat.
„ Agite iam, qui perſeueraſtis & ſtabiles in bono fuiſtis. Vbinam vitam
„ fœlicem degetis, vt victu viuifico paſcamini? &c. *Triduò iam ſuſtinent*
„ *me*. Expedit ergo nobis in bono perſeuerare, & conſtantes eſſe: aliàs hoc
„ cœleſti pane haud potiemur.]

In prælibato quidem exemplo ad viuum (vt aiunt)& planè vidimus hunc ampliandi digreſſiones modum, cum ampliandi modis. Priùs namque punctum deduximus doctrinæ, quam docemus. Nam ſub illo: *Triduo iam ſuſtinent me*, aptatum eſt concluſioni, quæ intendebatur: ipſa namque aſſertio erat. *In bono perſeuerare*. Deinde mota eſt digreſſio cum illa authoritate, ponendo illud medium,nempè damnum quod ſubſequitur eos, qui in bono minimè perſeuerant.In contrariū tamen explicata illa authoritate, actum eſt cum triplici viuentium ſerie ſimul, & cum nocumentis, quæ eis non perſeuerantibus aduenient. Deinde oppoſito modo mota eſt digreſſio, eos,qui perſeuerant laudando:& hac explicata comparatione cum ampliatione trium caſuum,ſeu exemplorum.Mox authoritatem ſubſumpſimus cum comparatione, ad ipſam quippè doctrinam confirmandam. Nam cum ipſamet comparatio ſit noſtræ rationis opus, neceſſum eſt ſimul, & authoritate aſſumptum roborare. Deindè aliud medium ad mouendum poſitum eſt, quod fuit de Chriſti paſſione: & hoc quidem medium ſub ſcripturæ exemplo tribus caſibus hanc expoſitionem declarando, quorum alter, authoritas eſt. Subindè alio iucunditatis Chriſti modo, vtpotè oppoſito, motum eſt. Et hoc ſub authoritate poſitum, & declaratum fuit ſub applicatione caſuum. Mox doctrina illa epilogata eſt, quæ ab initio eſt incepta, vt punctum iterum ſumeretur. Ad huius itaque ſimilitudinem poterit quodcumque aliud punctum dilatari. Aduertendum tamen eſt, iuxta hunc modum, quod quamuis hìc pergimus de puncto ad punctum authoritatibus, comparationibus, & exemplis ſcripturæ ,non propterea debet ſic coarctari, vt hoc regulariter obſeruetur. Namque vniuerſa media, authoritate dumtaxat, vt illi placebit, extendi poſſunt: & quamuis tria puncta adhibuimus, alia prout libuerit, ponere licebit; dummodo puncta, ſeu digreſſiones non multiplicet, vt faſtidium pariat. Nec ſubindè eo pauca proponat, vt eorum media arida ſint, & prorſus ſterilia. Atque ita debet concionari, ne fidelium tepeſcant affectus.

De Gemino alio modo ampliandi digreſſiones. *Cap. XVIII.*

AD ea, quæ ſuperiori capite dicta ſunt, vt quamlibet digreſſionem, ſeu punctum ſectemur, notandum eſt, dictum iam punctum ſecari poſt data concluſione: vbi quidem doctrina cum ſua amplificatione traditur; mox Sacræ Scripturæ exemplum ponitur, totius hiſtoriæ enarrando diſcurſum. Eiuſmodi exemplum ſit de damno, ſeu nocumento,quod eius contrarium inferret, de quo & ipſa propoſitio pertractat. Quo quidem enarrato exemplo moueat, atque ſuadeat illo Concionator, oſtenden-

do

do damnum, quod eis adueniet, niſi idipſum, quod præcipitur eis, re ipſa fecerint. Idemque authoritate confirmabit, quæ faciat ad illud. Quo finito, alia inſuper narretur hiſtoria alteriùs exempli, in qua agatur de beneficio ab aliquo accepto, ex eo, quod illud fecit. Quocum moneat, idipſum quoque faciant & illi, ad quod roborandum ſumat authoritatem, quæ ad rem faciat. Hoc liquidò ſatis conſtabit, ſi dicta doctrina in ſuperiori puncto ad exemplum redigatur, ſecundum hoc, quod ſequitur: *Ecce iam triduo ſuſtinent me*. [Ex eo quod non perſtamus in bono, hoc damni accidit nobis, vt non paſcamur à Chriſto. Nobis ergo in bono cœpto perſeuerare, & ſtabiles, firmoſque eſſe, expedit. Siquis adeſt, qui huc venit, vt aliquid frugi ex Concione capiat, hanc ſibimet ſuadeat veritatem: quod ſi à Deo paſci deſiderat, in bono perſtare debet, & in eo firmum, & ſtabilem ſe prębere. Pleraque enim damna non perſeuerantibus eueniunt, velut Sacra Scriptura ait. Quoniam volens Deus Sodomam, & Gomorrham euertere, vocauit Loth, & dixit ad eum *Geneſ.* 19. *Salua animam tuam, & noli reſpicere poſt tergum, ne tu ſimul pereas*. Mox vt egreſſus eſt Lot, diſſipauit, & ſolo æquauit Dominus ciuitates has: & corruerunt omnes ſimul, qui in Sodoma, & Gomorrha morabantur. Coniux autem Lot audiens fragorem, & maximum ſtrepitum, perterrita (nam ex fragilitate inconſtantia naſcitur) poſt tergum reſpiciens, in ſalis ſtatuam conuerſa eſt: quam adhuc pecora lingunt. Quid ergo non perſeuerantibus reliquum eſt, niſi vt in petrę ſimulacrum conuertantur? Quoniam vocauit te Deus, abhominationes Sodomæ deſeruiſti, & per viam veritatis incedebas, gratus ſanè Deo: verùm leui ſæculi huius fragore conſternatus, dereliquiſti vias Domini, ac deſiderijs ſęculi captus, tergum vertens, præuaricator Dominici præcepti extitiſti. Quid indè tibi ſupereſt, niſi vt obſtinatum cor geras; & talis effectus, nihil omnino proſis? Quid ò chariſſimè, tibi ſupereſt, ſi in bono non perſeueras? *Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda?*

Popule meus, ait Dominus, quid faciam tibi?] Hic punctus amplietur: quo finito, aliud narretur exemplum huiuſmodi. [Iacob, dum occurriſſet ei Angelus, luctabatur cum eo *Geneſ.* 32. cui Angelus. *Dimitte me*: at ille noluit, quouſque benedixiſſet ei. Cum quo tota nocte luctatus eſt, & manè benedicens ei, commutauit eius nomen, ſed & altero pede claudus Iacob manſit. Sic Deus facit cum omninò perſeuerantibus. Sic te gemino luctari brachio, & expanſis vlnis decet: vtpotè Dei, & proximi amore, & tota nocte perſtare luctando, donec rutilans venerit aurora. Nam qui luctatur, & perſeuerat, tandem benedictionem obtinebit, quia qui *perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit Matth.* 10. Aſpice ò Chriſtiane, quidnam ſumma veritas ait, quòd ſalui erunt, qui perſeuerant.] Amplificetur eiuſmodi authoritas, & mox epilogando dicat. [Agite tandem ò chariſſimi; firmi, & ſtabiles ſimus, ne nobis contingat, quod coniugi Lot euenit. At verò quaſi Iacob alter mereamur, benedictionem Dei

obti-

„ obtinere, quam electis Deus promiſit in nouiſſimo die: & ſic pane An-„ gelorum viuiſico in cœleſti regno potiamur,& velut hæc turba, quæ Chri-„ ſtum ſecuta, ab eo dignata fuit.] Hic ampliandi modus facilis, ſimul, atque iucundus eſt. Namq; ſcripturæ exempla ad hunc modum ſuſcitata nimis placent.

Alter quidem modus ampliandi eſt; ſi quamprimùm doctrina applicata fuerit, ſub illa propoſitione, vt in priori exemplo dictum eſt, mox auctoritas in medium offeratur, qua quidem comprobetur illud, quod dicitur, eò veriſſimum & infallibile eſſe, quod maximus Deus id volens oſtendere, dixit, atque monuit hoc ipſum. Qua nimirum authoritate perfecta inueniatur argumentum à minori ductum. Ipſa namque auctoritas ſuggeret argumentandi occaſionem, Quo argumento propoſito, roborabitur alicuius exemplo,qui id ipſum aſſeruerit. Hoc exemplo finito, duæ, treſue auctoritates ſcripturæ citentur, velut ſimilia quędam, & quaſi per tranſennam; aut ſummis digitis (vt aiunt) tacta hoc modo. *Id ipſum habetur, Id ipſum tali, vel tali loco dicitur, &c.* Quibus breuiter tactis, incipiat illius rei defectum corripere, nempe auctoritate argumento, & exemplo, velut qui conqueritur: & poſt Dei verba cumulando in ipſa auctoritate dicens. [Non mirum eſſe ſi Deus conqueſtus eſt, dum huiuſmodi mala extant.] Hæc omnia in ſubſumpto liquida erunt exemplo. *Ecce iam triduo ſuſtinent me, &c.* Si hi non perſeueraſſent nullatenus Deus victum ſuggereret. Modò inferto concluſionem ampliatam priori exemplo. Deinde dicito; hoc adeo veriſſimum eſſe, ſcilicet quod Deus perſeuerantiam vult in animabus, quas habet reficere: vt per Spiritum Sanctum in Canticis dictum ſit. *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt, ex fortiſſimis Iſrael: tenentes gla-„ dios, & ad bella doctiſſimi,* [Nunc ò Chriſtiane caue tibi, qui Deum obti-„ nere deſideras,ne tua te fallat opinio, aut teipſum ſeducas. Anima tua le-„ ctulus Dei fortiſſimus debet eſſe,& valde pręmunitus, non autem debilis, „ & omni præſidio deſtitutus. Deinde fortiſſimis quibuſque circumualla-„ tus ex Iſrael. Namque eius propoſito firmiſſimi, & præ omnibus ſtabiles „ debent eſſe. Sic Paulus inquit. *Rom. 8. Quis ſeparabit nos à charitate „ Chriſti?* Scio quod neq; mors, neque vita. Exiſtimatis nos tamquam „ paruulos eſſe; atque debiles? Firmiſſimi quidem ſumus, & ſtabiles: quo-„ niam nec labor, nec dolor, &c. nos à charitate Chriſti prolongabit. Fi-„ lij Iſrael. Exo.15. canebant dulciter hymnos in mari, & collaudare cœ-„ perunt Deum, videntes ſuos hoſtes ſubmergi, & in ipſo etiam ad terram „ promiſſionis itinere illum benedicentes, quòd eos liberaſſet, Cæterum „ non perſeuerantes, in Aegyptum reuerti cupiebant. Modò ſi ad aliquam „ probè callendam artem continuus, aſſiduuſue vſus requiritur: nonne ad „ tantam rem obtinendam, maior opera, & ſtudium requiretur? Aſpice „ quod legitimè certanti conceditur laurea. 2.Ti.2. Labor improbus omnia „ vincit. Num brauium hoc accipies, niſi in bono perſtiteris? Ideo Iob: *cap.* „ 13. *Si occiderit me, in ipſo ſperabo*. Hac ratione nos docet perſeuerare,

„ qui-

„ quibus periſſe præſtabit, antequam retrocedere, aut à bono cœpto deſi-„ ſtere.] Hic ampliandarum digreſſionum modus, maiorem præſefert dignitatem, quàm duo ante habiti modi. Et ſanè loculentior eſt, quia vim habet, & innititur in litteralibus ſcripturæ ſenſibus: & tandem in eo fit argumentum à minori ad maius.

De modo procedendi. Cap. XIX.

QVemadmodum ſi cuipiam etſi famelico ſimul in diſco varij cibi, & innumeræ quaſi dapes apponerentur, faſtidium maximum generarēt, & ad nauſeam eum peruocarent: quæ ſi in ſingulis quibuſque patinis quiq; cibi apponerentur, excitarent quidē appetitum ad edendum; ita contingit in concionibus. Niſi enim eius partes quamuis optimis notationibus ſeptæ recto ordine procedant, ornatęque ſint, nimis faſtidire videntur. Modò verò procedendi ſtylus, & prædicandi modi eo ſunt diuerſi, vt æquum ſit dicere; *Quot capita, tot ſententię, & pr ędicantium placita ſunt.* Propterea non eſt mihi animus, hæc omnia in breui ſermone compræhendere, quoniam nec capere valeo, nec intellectus aliquis creatus ea omnia percipere, aut compræhendere poteſt. Aliquot tamen ponam hìc, quibus vti licebit. Suppoſito ego quod componere, eſt coniungere, & coadunare pleraque puncta inter ſe diuerſa, & hæc ampliare, & ex eorum ſingulis vtilem doctrinam deducere, vt alij excitentur, & ad probè operandum alliciātur: hoc vtique fieri nequit, niſi quædam media applicentur. Vt vlteriùs gradiatur, vno aut gemino dumtaxat medio, vti licebit, vt doctrina confirmetur. Ad hoc verò, artificium habeto, ne eiuſdem penuria in officio non ſis. Illud autem quod habes docere, debet locari in primordio cuiuſlibet puncti. Quod quidem habet proferri, velut qui quamdam aſſertionem affirmat: vtpotè verbis lucidis, perſpicuis, & expeditis ſatis. Namque noſter intellectus ita inſtrui vult. Verùm contra hoc videntur facere hi, qui obſcuris verbis, aut nimis conciſè doctrinam ſuam tradunt, aut perplexis, & implicatis eloquijs, aut ſuperfluis verbis alios inſtruunt, ex quibus audientium animus nihil emolumenti percipit. Ob cuius defectum in ſubſequentibus etiam deficiet. Nec itidem quidquam illis ſuadere poterit. Siquidem quę primo ſibi tradita fuere, non intellexerunt. In hoc verò primo, quod quidem eſt concluſio doctrinæ, ac fundamentum totius puncti, digreſſioniſue, quam habet prædicare, expedit concionatori, vt ſit breuis, expeditus, atque perſpicuus: ita vt omnes percipiant, & intelligant. Dixerim breuis, non intelligendo, quod ita ſtrictiſſimis, & breuibus terminis eadem proferat, vt à nemine ſatis percipiatur. In quo etiam nonnulli concionatorum deficiunt, quorum quidem breuitas ſermonis, & doctrinæ, dum ſapientibus, & perſpectiſſimis quibuſq; viris congrueret dumtaxat, eamdem inſipienti populo aptare contendunt. Hic maximus quidem defectus eſt: ſicut & aliud extremum eorum, qui verboſi, confuſi, & ſanè loquaces ſunt qui nec ſeipſos ſatis intelligunt, nec ab alijs omninò percipiuntur. Modò

ipſam

ipſam propoſitionem expeditè, luculenter, & dilucidè proferto, ſemel atq; iterum eamdem repetens, circumcirca proſpiciens cœtum, eamque varijs encomijs replicans: cuiuſmodi propoſitio prolata, ab omnibus ſatis percipietur. Nec incongruum quidem erit, cum varijs, & diſparibus nominibus iteretur. In fine verò non eſt neceſſaria hæc eadem repetitio, licèt in principio cuiuſque digreſſionis, & quando ipſa propoſitio profertur, hoc expedit fieri in omnibus ſanè ſubobſcuris intellectu punctis. Mox authoritatem, comparationem, & exemplum ſcripturæ dicito: interea nonnulla verba inſerendo, quæ iam dicta cum dicendis connectant. Inſuper notandum eſt. Vt enim ex naturalibus liquet, vnum contrarium iuxta ſuum contrarium poſitum, magis lucet, & apparet. Exempli cauſa. Si ſumat pro medio, vt ſint humiles, dicens, quod eiſdem benè faciet Deus; hoc idem ſub quadam authoritate adducere poteſt, & mox veræ humilitatis oppoſitū ſumat, nempe ſuperbiam: cui fauet, & præſtat illud Iacobi cap.4. dicentis: *Deus reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam.* Et quoniam de humilitate priùs egit, ipſam humilitatis partem prius collaudare, & efferre debet, dicens: [Deus gratiam ſuam humilibus confert, ſuperbis autem reſiſtit.] Ibidemque dicito, qualiter maximo odio Deus proſequitur ſuperbiam, & ſtatim concionator ipſam humilitatis propoſitionem proponet, dicens: ,, [O vos omnes, præcor, humiles eſtote: eos namque maximo Deus amo- ,, re proſequitur. Ideo per Eſaiam cap.66. dixit: *Ad quem ego reſpiciam,* ,, *niſi ad humilem, & contritum, & trementem ſermones meos?* Hoc bonum ,, quidem ego faciam: quod humiles diligam, & amabo.] Hoc ita communiter explicato: mox vndique proſpiciens, ad particularem deſcendens ,, dicito. [Aſpice ò tu Chriſtiane, quidnam maximus Deus aſſerat. Audi ,, verbum Domini. Cum humilem te præbes, à Deo maximè diligeris, & ,, amaris. Siquis equitum adoſt factioſus, & honoriſcupidus ſui, audiat. ,, Si haſce vanitates expuleris, ſi hæc honorum puluiſcula omninò ex corde ,, tuo aboleueris, à Deo quidem amaberis. O tu mulier compta, & fucata, ,, quæ huiuſmodi domum Dei ingredi non trepidaſti, exue te monilibus, & ,, vanitates has contemne, & Deus diliget te.] Hic ampliandi modus valde quidem vtilis eſt. Nam cum ad res peculiares deſcendit, quamdam concionem complendo, atque in ea duas, treſue digreſſiones faciendo, magna cibatur caterua.

De introductionibus concionum. *Cap. X X.*

IAm quidem ab vſu receſſit, ipſam ſubdiuidere concionem, dicendo, hic duas, treſue continet ſermo partes: aut duo, triaue agenda ſunt: ſicut & noſtri quidem temporis ſeniores iampridem faciebant. Hoc ſiquidem ab omni ratione, & arte, & à rhetorices documentis longè diſtans eſt. Nec S. Doctores vt Aug. Origenes, Chryſoſto. aut Gregorius, tali diuiſione vſi ſunt. Cæterum maximam attentionem captat, & nimis placidum eſt, & eorum excitat animos, dum concionator Euangelicus, ipſum aggredietur

ſermo-

ſermonem cum aliqua eleganti introductione, compendioſa, & rhetoricis ornata verbis in philoſophia fundata: aut verò cum aliquo axiomate, aut maxima Ariſtotelis ingreditur: aut cum aliqua alia naturali ratione, quæ optimè congruat cum ipſo Euangelio, quod quidem habet prædicare, aut ſaltem cum ipſius exordio. Quæ nimirum introductiones bifariam poſſunt inueniri, aut excogitari. Vno modo, ſi præcedentia ipſius Euangelij conſulas verba, & cum ſubſequentibus connexueris, & ad propoſitum applicueris. Verùm vt planiùs me explicem, duo, triaue ſubiungam exempla. Demus, verbi cauſa quod prædicet illud Euangelium, Matth.11. vbi dicitur. *Confiteor tibi pater, Domine cœli, & terræ, quia abſcondiſti hæc, &c.* quod quidem ex Communi Apoſtolorum deſumitur, & in feſto S.Matthęi, & B.Patris noſtri Franciſci canitur. Huius quidem exordium habebit huiuſmodi. [Philoſophi ſententia eſt, quod agentium operationes habent dependentiam à ſubiecto: in quo tales actiones recipiuntur. *Actus actiuorum* (inquit Philoſophus) *ſunt in patiente rectè diſpoſito*. Manè oritur Sol rutilans, ſuoſque ignitos radios in lutum dirigit: verùm illud indurat; Fruſtum autem ceræ, feriens, liquefacit. Vnde ergo hi duo effectus adeo contrarij emanant? Nimirum à diſpoſitione paſſi. Proprium namque eſt ipſi ceræ liqueſieri illo calore, & luto indurari. Vna igitur, & eadem cauſa, quę eſt calor, diuerſos producit effectus: propter diſparem ſubiectorum diſpoſitionem. Idem omninò ipſa re comperimus: iuxta hæc, quæ ad animam noſtram ſpectant. Nam quod verbi diuini concionator faciat fructum, aut nimis faciat in fidelium cordibus: hoc quidem maximè pendet ex audientium diſpoſitione. Hinc eſt;quod nonnulli ſermonis fructum capientes, contriti,& maximè dolentes euaſerunt; Et plerique alij ſubſannantes concionatorem deriſerunt. Nam alij, vt emolumenti,& frugi quidquam percipiant, huc ſe contulerunt: alij verò elato atque ſuperbo, & arroganti animo dumtaxat. Verùm quod modò abijt in vſum, quondam Chriſti tempore habebatur. Hunc tametſi turba copioſa ſequebatur, non omnes tamen æquo,& ſimplici animo erant:nec eamdem prorſus intentionem habebant. Nam alij eum ſequebantur audiendi, & videndi cauſa mirabilia dumtaxat. Alij verò, vt Phariſæi, vt caperent eum in ſermone. Sed & nonnulli alij,vt animæ ſalutem compararent. Sicut ergo eorum animi diſpares erant, eiuſmodi verbum dominicum diuerſimodè in eis operabatur:& ideo quidam proficiebant, eo quod verbum eius humiliter audiebant: plerique tamen id ipſum non intelligebant, & ſic cæci & obſtinati, propter eorum verſutiam permanebant. Modò Redemptor noſter quorumdam videns duritiem & malitiam, quorumdam verò virtutis augumentum, oculis, manibuſque in cœlum leuatis, ad patrem conuerſus, dixit: *Confiteor tibi, pater Rex cœli, & terræ &c.*

Si verò prædicet ſermonem duodecimę Dominicæ poſt Pentecoſtem, licebit pro exordio illud Pſalmographi ſumere *Pſalm.100. Miſericordiam &*

iudicium cantabo tibi, Domine. Et inter agendum dicere,vti his duabus virtutibus Mundus quaſi geminis columnis fulcitur, & maximus Deus ſuſtinet pro eiſdem vniuerſum. Cum verò de eis nonnihil dixerit, mox applicet Euangelium, in cuius parabola depingitur hæc gemina virtus. Deus enim nobis miſericordiam ſuam oſtendit, qui piè, & miſericorditer ſe geſſit cum illo iniquo ſeruo, qui decem millia talentorum debebat, Matth.18. & hoc quidem miſericordia motus. Nobis etiam proponitur horrendum nimis,& tremendum eius iudicium. Siquidem tam acerbè punitus fuit, vt externis tenebris traditus, gehennalibus flammis cruciari iuſſus fuerit, ille qui proximo ſuo non pepercit. Hocmet introductionis modo D.Chryſoſtomus pleriſque, & varijs locis in ſuis Homilijs vtitur. Et ferè omnes,quas ſcribit, in antiquum, & nouum Teſtamentum, in Acta Apoſtolorum, & in Paulum.

Inſuper, & alius ſecundus introductionis extat modus, qui ſe ita habet. Cum Euangelicus concionator congerit, & in ſummam redigit Euangelij doctrinam, antequam peculiariter, ad eumdem litteræ contextum deſcendat. Veluti ſi prædicet Euangeliũ Dominicæ Octauæ poſt Pentecoſten, Luc. „ 16. exordiatur in hunc modũ. [Hoc Euangelium, elegantem, & maximè „egregiam continet doctrinam: in eo ſiquidem per quamdam lepidiſſimã, „ & iucundam parabolam Redemptor noſter nobis oſtendit, quod hæc præ„ſens vita eſt benè merendi aptiſſimum tempus, vt perennem vitam con„ ſequamur atq;proinde talibus,tantiſque bonis operibus præmuniti ſimus, „ vt firmiſſimum nobis habitaculum in venturo ſæculo præparemus. Docet „ inſuper, & admonet nos, vt pij, & miſericordes ſimus. Inſuper & quod „ beatitudinis præmium non verbis ſolum, ſed operibus bonis obtinetur. „ Idcirco hic villicus non aſſeruit: *Quid dicam*? ſed: *Quid faciam*? Et bo„ nis operibus ſuam cooperuit miſeriam, ac ſibimet profuit. Præterea nos „ docet alias non minus vtiles doctrinas, vt poſtea liquebit. Modò noſter „ Euangeliſta inquit: *Homo quidam erat diues, qui habebat villicum, &c.*] Hoc eodem introductionis modo, & dicendi charactere D.Chryſoſtomus plerumque vtitur. Et in Homilia tertiadecima in Geneſim poſt eius introitum dicit: ***Videamus itaque nunc,quid doceat ille Moſes: Et accepit Dominus Deus hominem, quem formauit, &c.***

De enarratione Euangelici contextus. *Cap. XXI.*

NOnnulli verò ſolent, abſque vlla introductione, nudam Euangelij litteram enarrare, & omninò ſine eo, quod quidquam exponant, aut vtilem doctrinam exhauriant: mox deprecationem ad Virginem Mariam faciunt. Alij verò eamdem ſalutationem præponunt. Verùm adhuc famelicum populum, & eſurientem, cupidumque bonam,& ſalubrem doctrinam ſugendi, ieiunum tenent, ſiccè, & ſterili loquendi modo nihil omninò in ipſam litteram dicentes. Hoc autem offendit nimis, peculiariter tamen cum Euangelij contextus longiuſculus extat, ſed & multo magis, cum ipſemet

ſemet contextus non eſt hiſtorialis. Cum enim littera Euangelij habet hiſtoriam, vt eſt illud, de Lazari reſurrectione: Io.11. de cæci illius à natali illuminatione, Io.9. aut de prodigi conuerſione. Luc.15. hæc, & ſimilia quamuis in longum habeant, minùs quidem moleſtè populus percipit, & audit. Cæterùm iam ſapientes. & expertos, qui idipſum ſemel, atque iterum audierunt, nimis offendit: atq; dum enarrat, in exteris, & forinſecis rebus præmeditantur, aut inuicem loquuntur, donec aliquid noui incipiat concionator dicere. Ipſi namque expectant ieiuni aliquid, quod iucunditatem animabus afferat ſuis. At verò ſi huiuſmodi pulchræ quædam hiſtoriç, nimis diſplicent, ac tædio ſunt,& valde quidẽ offendunt: quanto magis offendit Prædicator, ſi merũ litteræ contextum, vtpotè corticem, & ſenſum eius enarrauerit? Exempli cauſa, illud Euangelium: *Vos eſtis ſal terrę.* Et illud, *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.* Et Euangelia poſt Pentecoſten: ***Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.*** Et illud: ***Sic Deus dilexit Mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.*** Et ſic de reliquis. Itaq; vt nos ab hiſce incommodis caueamus; ne populum aliqualiter offendamus, aut prorſus detineamus, qui ſpiritualem paſtum deſiderat: initio (namq; promptiorem habet percipiendi appetitum;) dicimus geminum eſſe Euangeliorum genus. Quoddam eſt, quod in ſe continet doctrinam, ſententiaſue, vt eſt illud: *Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt.* Et illud: *Niſi abundauerit iuſtitia veſta, pluſquam ſcribarum, & Phariſæorum, &c.* Et illud: *Vos eſtis ſal terræ*, & alia huiuſmodi. Aliud verò eſt Euangeliorum genus, nempe hiſtoricum, referens aliquod miraculum, aut aliquã parabolam enarrans De quorum priori Euangeliorum genere dicimus, nõ fore neceſſum, in ipſius Euangelij initio, aut in fine, totã litteram enarraſſe. Etenim ſi quiſpiam in ſolemnitatibus Doctorum prædicaret illud Euangelium, *Vos eſtis ſal terræ*: poſſet equidem de ſale iſto totam concionem facere, & cum ſale conficere ſermonem, nec omninò ſubſumere illud: *Vos eſtis lux mundi*; aut illud: *Non poteſt ciuitas abſcondi*, & ſic vltimam concioni manum imponere. Si verò in illud: *Vos eſtis lux mundi*: voluerit predicare; breuiter, & ſummis quaſi digitis illud tangat; *Vos eſtis ſal terræ*: aut nonnihil, ſi placuerit, dicens doctrinæ, quouſque peruentum fuerit ad illud: *Vos eſtis lux mundi*: qua cum luce omnem concionem poterit conficere: intacta relinquens cœtera Euangelij verba. Quod ſi vniuerſum Euangelium prædicare decreuerit, atque in vltimis verbis ſermonem fundare, tunc temporis omnem contextum enarrare poterit. Quamuis tamen ne inſulſus, aut tepidus procedat, nonnulla inter enarrandum ingeret: vtpotè conducibilia, & audientibus ſatis iucnnda, quouſque ad illud, quod habet prædicare, deuentum fuerit, ibique ſiſtens, ſermonem conſummabit. Idem omninò poterit facere in illud Euangelij: *Eſtote miſericordes*; nempè de miſericordia ſermonem conficere abſque eo, quod illud ſubſumat: *Nolite iudicare*: & ſic de reliquo totius Euangelij. Idem prorſus dicimus pro Euangelijs feſti Pentecoſtes.

Verùm de his, quæ aliquod miraculum continent, aut parabolicam hiſtoriam enarrant, eiuſmodi ſunt ex ſecundo Euangeliorum genere, vt iam prædiximus: iuxta quod duo aſſerimus. Primum quidem eſt, quod tota parabola, cunctaque Euangelij miracula referenda ſunt, & prorſus enarranda: ob cuius defectum, ſeu penuriam indè ſequeretur, Euangelij hiſtoriam imperfectam, truncatamq; relinquere. Quod monſtruoſum, & indecens maximè foret. Nam ſi illud Euangelium de quinque panibus, & piſcibus, quiſquam prædicaret, & in medio ipſius conficeret ſermonem: nec prorſus dixiſſet, quod illa magna turba paululo piſcium, & panum ſaturitati ſunt, & quod fragmentorum duodecim cophini collecti ſunt, enarrationem vtique truncatam, & imperfectam faceret. Siquidem metam, & illius mirifici geſti terminum non tetigiſſet, nec hiſtoriæ curſum prorſus enarraſſet. Idem omninò dicimus, cùm Euangelij contextus parabolicus eſt. Exempli cauſa. Si quis illius Euangelij parabolam de quinque virginibus fatuis, & de quinque prudentibus prædicaret, atque interruptum illud relinqueret, in quo agitur, vti fatuæ virgines excluſæ fuerunt à nuptijs, nec tandem concluderet, dicens: *Vigilate itaque quia neſcitis diem, neque horam*: hunc Concionatorem ſapientes quique irriderent, & indocta gens ieiuna recederet, haud emolumenti quidquam inde capiens. Et cuncta in confuſionem abirent, & vniuerſi ordinis fieret euerſio. Quapropter congruentiſſimum quidem eſt, vt exactè compleatur, atque omninò parabolę diſcurſus enarretur, aut ipſi hiſtoriæ finis imponatur. Sic namque audientium animi quieſcunt.

Secundò dicimus; quod, ſuppoſito, illud Euangelium ſiue hiſtoriale ſiue parabolicum ad vnguem eſſe exigendum, præhabita (inquam) ipſiuſmet introductione, Euangelij litteram mox adire conetur, ſcilicet periodum proponendo, & ſtatim doctrinam ex viſceribus, & medulla contextus deducendo, digreſſionibus, & notabilibus pro temporis opportunitate litteram ampliando ornatè: & mox ad ipſius Euangelij punctum, & ad eum, vndè exiuit, locum reuertatur. Ita cum totius Euangelicę hiſtoriæ, aut omninò parabolæ diſcurſum conficiet, ipſam quoque Concionem conſummabit. Nam cum iterata verba, terque, quaterque repetita, faſtidium maximum in animis audientium cauſare videantur, ſi iam ſemel Euangelij contextum enarraſti, & mox in ipſum reuertens, vt conceptus ex indè deducas: nonne liquidum eſt, quod idem iterum atque iterum ſubſumis? Modò ſi ſemel ipſam enarres, vtpotè immediatè digrediens, duo indè commoda inſurgunt. Alterum quidem eſt, quod ſemel eumdem contextum enarras dumtaxat: aliud verò eſt, quòd tuus non tepeſcit affectus, nec audientium aures offendis, velut ſi litteram nudam referres. Cæterùm fortè, ſi cuncta, quæ habes prædicare, ea fuerint in ipſo hiſtorialis Euangelij initio, atque in poſtrema eius verba nihil omninò dicere habeas: tunc temporis reliquum Euangelij nudum, & illepidum fore conſtat, & præcipuè eius finem: qui quidem, vt prælibatum eſt ſermonis exitus omninò feruidus,

uidus, & maximo ſpiritu prolatus debet eſſe. Tunc ergo hoc vti conſilio congruum erit; ſemel diſcurrere vniuerſam Euangelij hiſtoriam enarrando in principio ſermonis; & interea enarrando ipſam litteram, quaſi quędam notanda ingeres, quæ ipſam litteram comitentur, ne te ipſum infrigides: denique verò quauis optima, & ingenioſa ratione, ſeu authoritate ipſum finem cum principij periodo connectes:eò tamen artificioſè idipſum conſitum maneat, quod niſi quiſque ſatis perſpectus,aut nimis acutus fuerit, id prorſus ignoret factum. Et mox prædica, quod ſuper eius principium dicere habes. Verbi cauſa. Cum illud cæci à natiuitate Euangelium prædicatur, pleraq; profectò dicere habes in illud: *Venit nox, quando nemo poterit operari*, & in illud, *Quis peccauit, hic aut parentes eius*? In quo quidem loco longè, latèque, & ſpiritus maximo feruore potes tractare, & viua vocis energia homines ad pœnitentiam allicere, & vt benè, pièque viuant, nec in nouiſſimum tempus medelam vlcerum differant. Tunc temporis,initio poteris hæc duo puncta ſummis quaſi digitis, & quaſi per tranſennam tangere. Et quoniam Euangelij contextus longiuſculus eſt: enarrato ipſam hiſtoriam, & interea quaſi quaſdam buccellas, & fruſta, doctrinam ingeres. Verbis tamen Latinis, quantum poteris, vtere parcè, nihil omninò Romani ſermonis, enarrationiſue omittendo, ſed & viua præceptoris voce, atque expedita, ſummèque latentis energiæ; & inſtar optimi cuiuſque rhetoris, ſeu tragœdi vultus obſeruare tenores, atque membrorum æquabiles motus ſectari. Tandem cum Chriſtus Dominus ſe huic cœco manifeſtauit, & ipſe tunc Chriſtum adorauit pronus, tunc, inquam,
„ poteris dicere: [O quam probè Redemptor mundi dixit *Matth*. 11. *Con-*
„ *fiteor tibi pater, Domine cæli, & terræ &c.* Multi ex ſapientibus, & ex le-
„ giſperitis non nouerunt Chriſtum, & ex principibus huius ſæculi pleri-
„ que eum ignorarunt, cum cognoſcere ſtuderent, dum interrogabant: *Si*
„ *tu es Chriſtus, dic nobis palam Ioan.* 10. Et adhuc non cognouerunt, nec
„ digni habiti ſunt noſſe tantum myſterium. Verùm huic cæco, paruulo,
„ & mendico hodie ſe manifeſtè oſtendit. Sic ipſe per Eſaiam ait *cap*. 66.
„ *Ad quem ego reſpiciam, niſi ad contritum, & humilem*? In hos Deus ocu-
„ los ſuos conuertit. Relictis Sacerdotibus legis & primatibus, diuitibuſque
„ in templo: quam primùm exiens clementiſſimus, & pijſſimus Redemptor,
„ oculos ſuos fixit in hoc mendico, & paruulo. Verùm eius diſcipuli viden-
„ tes, Dominum, cæcum inſpexiſſe, anſam quærendi inuenerunt, dicen-
„ tes: Numquid hic peccauit, an parentes eius, qui cæcus natus fuerat? At
„ Diſcipuli ſibi ipſis imponebant, exiſtimantes, quod non ob aliam cau-
„ ſam Deus vnicuique languores, ſeu infirmitates tribuit, quam propter
„ eorum crimina. Cum id ipſum pro beneplacito Dei contingat, & omni-
„ bus accidat, & etiam vt Deus in operibus ſuis manifeſtetur.] Hic aptare licebit illud, quod antea Concionator volebat dicere, & mox ad illud Euangelij: *Me oportet operari*: pertranſeat. Ad hunc modum quæcumque in promptu, & ex corde habet dicenda, prædicare poterit: & denique ipſam Concionem maximo cum feruore,& ſpiritu perſtrigat. *Quòd*

Quòd verbi Dei Concionator ad omnium vtilitatem predicet. Cap. XXII.

CVm Euangelici Concionatoris is debeat eſſe finis, & intentum, vt fidelium animæ veram obtineant ſalutem: ſic etiam debet eligere media congruentia ad hunc exactum finem exequendum; nimirum, vt corda alloquatur, inſuper & populum ignarum doceat, & bonis etiam moribus inſtruat. Ad hoc autem eligito vtilia ſatis loca ſcripturæ, & iucundos nimis, & placidos dicendi modos: non ea, quæ ſubobſcura, ſterilia, & ſpeculatiua ſunt. Velut quidam non infimæ notæ Concionator faciebat. Qui cum illud diuitis auari Euangelium *Luc.* 16. prędicaſſet, totam penè horam conſumpſit in expoſitione illius periodi: *Eſt Chaos inter nos, & vos.* Ita referens & multiplicans opinionum ſarcinas, vt explicaret quidnam eſſet illud Chaos, doctrinam vtique ſaluberrimam, quam aduerſus huius ſæculi auaros poterat prædicare, miſſam fecit. Inſuper & contra helluonum voracitates, & contra luxum indumentorum, & ſplendidè epulantium turpitudinem, & modicam erga ſuos proximos pietatem taxare. Deinde quò tendunt huius ſæculi diuites, & primates. Et de pœnis inferni, & perenni gloria tractare. Denique de alijs nonnullis moralibus materijs, quas illud Euangelium continet, valde animabus vtiles. Eiuſmodi verò concionandi modus, eos, qui aderant nimis offendit, & populum ieiunum vtili doctrina dimiſit. In Euangelio namque comparat Redemptor noſter *Mat.* 13. ipſum Concionatorem patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua, & vetera. *Omnis* (inquit) *ſcriba doctus in regno cælorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua, & vetera.* Negociator, & vniuerſi illi, qui ſuas officinas aperiunt, vt omnem ſuppellectilem venalem habeant, hi inſuper abſconditos theſauros aperiunt, & demonſtrant, vt pluris habeantur, nimirum oſtentandi, & oſtendendi cauſa. At verò Paterfamilias omnem ſuppellectilem, ſuoſque theſauros abſcondit in thecis ſuis, vt cùm neceſſitas ipſa cogat, filijs, & filiabus ſuppeditet neceſſaria: domeſticoſque induat veſtibus, & filias monilibus exornet; & nummos, vt victum, & alia huiuſmodi domui neceſſaria comparet, recondit. Videat ergo Euangelicus Concionator, quod non comparatur mercatori, qui omnem ſuppellectilem venalem habet. Nec quidem habet Concionator oſtentandi, aut potiùs iactandi rationem, nec vt ſua doctrina maximi pendatur ab omnibus. Expedit quidem ipſi, eſſe, velut paterfamilias, vt ita ex abſcondito theſauro ſcientiæ, & ſapientiæ ſuæ depromat, & charitatis ſuæ ſupellectilem eroget, egenoſque humanitatis indumento contegat. Inſuper & tepidum lacrymis, & cordis dolore perfundat, atque peccatori gratiam, & charitatem impertiat, & miſeris tribuat ſolatium, & vexato remedium exhibeat. Huiuſmodi quidem habeat Concionator ad fidelium omnium vtilitatem: non autem vt ſui ingenij aciem, & perſpicacitatem oſtendat. Quapropter abhorrere debet omninò ab omni doctrina, quæ in curioſitate magis fundatur, quam

ad pietatem, & morum caſtigationem pertineat. Vt Euangelici miniſterij facilè princeps Paulus pleriſque in locis ſuarum Epiſtolarum nos docet, peculiariter ad Titum, & ad Timotheum ſcribens: qui quidem Concionatores erant. Ad hæc Euangelicus Concionator attendat oportet, ad audientium qualitatem, & capacitatem. Et ſic quidem eligere poterit congruentem doctrinam ad præſentium commodum, & vtilitatem; atque vitiorum, quæ magis prædominari cernit, aut coniectat, extirpationem. Et ita Concionatorem expedit virum ſanè prudentem, & perſpectum eſſe. Aliter namque in capitulis, & congregationibus debet prædicare Epiſcopis,& Presbyteris: & aliter monialibus, & cæteris religioſis. Aliter regibus, primatibus, & equitibus: aliter rerum fabris, & agricolis correctionem adhibeat neceſſum eſt: & aliter generaliter loquendo. Si prædicet tamen vbi peſtis, aut fames (quod abſit) aut quodcumque aliud contagium creuerit, inſuper & de alijs quibuſque infortunijs, aut ciuilibus bellis; omnibus ſpem adhibeat in Deo maximo habendam: atque etiam eos moneat, vt vitæ deprauatos mores corrigant: & radicitùs vitia amputent:quæque vt primum correxerint, abſque dubio Dei ira ceſſabit. Vbi Sacræ Scripturæ referat exempla, vt 2. *Reg.* 24.de peſte illa in diebus Dauid Regis: & famis in diebus Eliæ, & Eliſei Prophetarum 3.*Reg.*17. 4.*Reg.*6. quodq; omnibus maximus Deus ſuccurrit. Et in tempore Moyſi, filios Iſrael pane cœli ſaturauit *Exo.*16.& in deſerto quinq; panibus, & duobus piſcibus magnam turbã pauit *Io.*6.Et illud,quod in Euangelio habetur *Mat.6. Nolite ſolliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus? &c.* Cæterum ſi in fœlicibus,ſecundiſq; temporibus, & lætis nimis prædicet, oſtendat, doceatque, qualiter maxima cum prudentia, & temperantia hæc omnia ſubeunda ſunt, vtpotè cum gratiarum actione: ſi quidem nihil permanens, nihil omnino ſtabile in huius vitæ rota extat: atque ſecundis rebus vt tribulationes, & anguſtiæ ſuccedunt, & ærumnæ inſurgunt. Ad hunc modum debet ſuam doctrinam Concionator tradere, vt omnium Deo animas comparet, & in altiſſimi ſeruitium, & amorem trahat: ſecundum illud Apoſtoli 1. *Co.* 9. *Omnia factus ſum omnibus, vt omnes facerem ſaluos.*

Iterum moneo Concionatorem, ne authoritatum numerum multiplicet, ſed eas dumtaxat, quæ ad rem facere videntur, & curet vt audientes vtilitatem, & emolumentum percipiant: & vt verba ſua memorijs, & fidelium præcordijs tenaciter hæreant: aliter enim facere, eſt audientium aures offendere, & nihil omnino frugi, & commodi capere. Sufficit namque duos, treſue punctos, ſeu digreſſiones deducere, & ijs probè relatis, ſatis ſuperque dilatatis, congruentibuſque exemplis, & authoritatibus exornatis. Errant nonnulli, veluti qui ſanè egregium verbi Dei Concionatorem prædicant, & nimis collaudant, virum tenacis, immortaliſque memoriæ quempiam dicentes: eò quod authoritatum ſarcinas inter prædicandum congeſſit, retulit, & coaceruauit. Quos tamen ſi percontaris, & examines, & intimè perſcruteris, nihil omnino frugi cœpiſſe inuenies. Nec vox-

ipſius

ipſius, quem collaudant Concionatoris, in imum cordis pertingit: ſed quaſi attonitis effectis dumtaxat vocis Echo reſonabit verticis auras. Verùm qui prodeſſe ſtudet, & animarum fructum exoptat: ea prædicet, quæ ad tantum locum ſpectant, ſecundum prædictum dicendi modum. D. namque Chryſoſtomus hoc paſſim vtitur dicendi ſtylo in Homilia ſexageſima in Matthæum: in illud Euangelij: *Væ mundo à ſcandalis*: nā duo loca ſolum ampliat. Quod ſi quando Concionator pleraque loca pertingat, id quambreuiſſimè faciat: & mox ad ſibi ſignatum, & prædicandum locum pertranſeat, ſecundum D. Chryſoſtomi dicendi modum, vt in prædicta Homilia facit in illud Euangelij *Matth.* 18 *Angeli eorum ſemper vident &c.* Vti Angeli Cuſtodes nobis dati ſunt, vt nos cuſtodiant, ſatis diffusè pertractat; & ne proximos noſtros contemnamus &c.

Quod Euangelicus Concionator doceat. Cap. XXIII.

TRia quidem Euangelicus Concionator debet facere: nempè docere, delectare, atque mouere. In præſenti capite, & in duobus ſubſequētibus de ipſa doctrina, & quomodo ſit tradenda vtcumque tractabimus: denique verò agendum eſt, quomodo delectare, & mouere debeat. Expedit ergò Concionatori, qui fructum facere deſiderat, eam tradat populo doctrinam, quæ maximè ad eorum ſalutem ſpectare videtur. Itaque doctrinam ſuam, Catholicam, diſtinctam, veram, ſolidam, atque ſatis perſpicuam prædicet. Poſtquam enim Apoſtolus Timotheo nunciauit, nonnullos fore pſeudoprophetas, qui perperam ſuam doctrinam ſuadebunt, ſubdit ſtatim 2. *Tim.* 4. *Prædica verbum, inſta opportunè, importunè, argue, obſecra, increpa, in omni patientia, & doctrina &c.* Nec anxias nimis quæſtiunculas ad huiuſmodi locum diſcutiendas afferat. Nec ſcholaſticis dubijs ſe inuoluat, aut in eis moretur. Cæterùm cum idipſum neceſſitas poſtulabit, meram, nudamque veritatem illius dubij afferat, abſque eo, quod referat aliorum opiniones, aut quemquam impugnet: Quod quidem negotium ſcholis relinquendum eſt, vt diſceptationibus, & argutijs veritas ad vnguem exigatur. Verùm de prædeſtinatione, aut de animæ immortalitate, cautiſſimè prædicet. Multo minus Lutheri hæreſim referat, aut quaſcumque alias, nec earum fundamenta. Hoc enim turpiſſimum, & nefandum eſt. Quæ inſuper ſcandalum germinabunt, & tanto loco nimis incongrua videntur. Igitur ad hominum vtilitatem prædicet, vt Beatus Gregorius probè ſuadet libro tertio de paſtorali cura, capite ſexageſimo ſexto. Expedit illi, eſſe velut quemdam Domini villicum, qui victum in domo ſui Domini impertit. Qui enim ita faciet, à Domino ſeruus bonus, & fidelis dicitur. Itaque Concio ſcateat doctrina ſanè vtili, ſuadeat, doceat, moneat, atque alios illuſtret, & probè ſe ipſum explicet: vt memorijs audientium tenaciter hæreant eius verba, vt ex eis vtilitatem capere poſſit.

Quanam doctrina communiter vti debet. Cap. XXIV.

EVangelicus Concionator ſæpiſſimè debet agere, & pertractare, de neceſſitate, & congruentia bonorum operum. Plerique enim ſunt, qui prauè, & luxurioſè viuendo, nimis audacter, & temerè confidunt, dicentes ſe Chriſtianos eſſe, & cum fide mortua dumtaxat contenti ſunt. Eiuſmodi quidem doctrina abſq; eo quod vtilis, & congrua maximè eſt: tacitè quoque Lutheri turpiſſimi hæreſim taxat. Peculiariter etiam Euangelicus Concionator prædicet aduerſus duo communiſſima, & nimis vulgata vitia: nimirum aduerſus detractores, & lucri turpis cupidos, ac theſaurizandi nimiùm auidos. Inter quæ vitia primũ quidem ab omnibus quaſi quoddam leuiſſimum crimen contemnitur. Ferè namque niſi falſo aliquid proximis imponant, de reliquis non curant; atq; eorum conſcientia euſque ſe extendit, vt exiſtiment, ſe minimè peccaſſe; videlicet proximi ſui vitium ſanè ignotum, cum noxium ſit, alijs reuelare, ſi tamen verum omninò dicant, nullatenùs peccatũ eſſe putant. Peculiariter autem ſi idipſum parentibus, aut fratribus, ſodalibuſue, aut amicis oſtendant. Huiuſmodi vtique ignorantia, cum non ſit inuincibilis, non excuſat à peccato: quin potiùs (vt ferunt) ignorantia craſſa eſt. Quamplurimi quidem ſunt, qui in hoc offendunt, atque altero pede claudicant, propter quod nuſquam pœnitent, nec dolent, ant prorſus eadem confitentur. Quapropter nonnullos videas, quos ſi taxes, eo quod erga ſuos proximos valdè ignominioſi ſunt, aut nomen eorum detrahunt, & maledictis laceſſunt, horum reſponſio vulgaris in promptu eſt, & valdè vſitata: dicunt enim: Nos illi hoc non imponimus. Sub veritatis pallio celant ſui criminis dolum: nec abſcondita vitia pandere, vitium eſſe putant. Pleriſque etiam probè factum videtur, Presbyterorum, ac Religioſorum crimina (ne dicam defectus) prodere, abſque eo quod eos humiliter, & charitatiuè priùs corrigant, ſecundum illud Euangelij præceptum *Matth.* 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.*

Aliud inſuper eſt peccatum ſatis vulgatum, & commune, quod multi quidem propter ignorantiam committunt, vt cauſarum iudices, & commercia gerentes, quæſtores, ac peculiariter rerum fabri, & qui res venales habent: qui plus quam par eſt, & æquum, pro eis pretium depoſcunt, & cum eiuſmodi pretium eis offertur, quaſi inuito emptore ea congerunt, & rapere non dedignantur. Quod cum quæſtus planè ſit, & mortale peccatum, de hoc non curant. Quomodo mulieres publicæ, & ſcorta, quę iam perfricuerunt frontem, quamuis actualiter non peccent, propterea tamen à peccato non liberantur, ſiquidem firmum håbent propoſitum, dum ſeſe obtulerit occaſio, Deum offendere; ſimiliter de his omnibus dicendum; qui quamuis regulariter, aut propè ſemper quæſturam non exerceant, aut

aliena vſurpent; attamen ſatis eſt, quod hanc deprauatam expoliandi proximi voluntatem ſemper habeant, vt de eis affirmare, & dicere poſſimus, quod in graui peccato viuunt. Id ipſum tamen eos non mordet, nec ſuo iudicio eos aggrauat: quin potiùs ſi ab eis poſtules, aut repræhendas, quare eiuſmodi machinentur ſubdola? tibi quidem reſpondebunt dicentes: Quomodo coniugem, aut noſtros liberos alemus? Optima quidem reſponſio. Haſce ergo, & ſimiles craſſas ignorantias Euangelicus propugnator increpare tenetur, vtpotè docendo, & eos illuminando, quod in tenebris ignorantiæ, vel potiùs malitiæ vagantur: & huius quidem criminis turpitudinem penſitare, & inſuper quod hac via paulatim in tartarum labentes deſcendunt.

At verò præter has duas ignorantias ſeu noxas, in quibus inſiſtere habet, de verſutia, turpitudine, ſiue malitia peccati pertractet. Et de acerbiſſimis Inferni pœnis, de magni iudicij die, & de mortis memoria. Nam eò hominum ſe extendit malitia, vt anſam peccandi ſumant, propterea quòd tantam Dei cernunt miſericordiam. Et propterea Euangelicus Concionator magis ſe inducat, vt acerrimis verbis, terroribus, & horroribus audientium animos conſternat: quam vt illecebris, & miſericordijs, leniſſimiſque verbis eorum inuitet animos. Abſque dubio hac via maius emolumentum comparabit, nec non & peccatores magis cohibebit, vt peccandi abuſum deſerant. Itaque gehennalibus ſibi flammis oblatis, valde horrendum magni Dei iudicium, & ſtrictam nimis rationem ab eis depoſcendam proponat eis. Nam veteris legis Prophetæ plerumque crebris comminationibus populo prædicabant: quippèqui eiuſmodi perterriti ſermonibus ad Deum toto corde, & cum lacrymarum effuſione reuertebantur (ſic noſtra poſtulat deprauata natura, atque rebellio) cuiuſmodi Eſaias ſtricto minarum gladio aggreditur, dicens *Cap.1. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis. Dereliquerunt Dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael, abalienati ſunt retrorſum. Super quo percutiam vos vltra addentes præuaricationem &c.* Huiuſmodi quidem comminationibus, atque terroribus hoc primum caput ſcatet. Et in ſecundo capite ſubdit: *Exaltabitur autem Dominus ſolus in die illa, quia dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum, & excelſum, & ſuper omnẽ arrogantem, & humiliabitur. Et ſuper omnes cedros Libani ſublimes, & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan &c.* Tandem concludit, dicens: *Quieſcite ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt: quia excelſus reputatus eſt ipſe*. Ieremias quoque in primis ſuis verbis, animaduerſionibus, & increpationibus, populo comminatur dicens: *Ecce ego conuocabo omnes nationes regnorum &c.* Verùm, ne longior, quam par eſt, fiam, reliquum eſt, vt receptui canamus; ſiquidem ſermo noſter ad eos fit, quos non decet Scripturæ Sacræ ignaros eſſe: quibus, ſi placet, omnia prophetarum volumina licebit euoluere; quæ terrificis minis exuberant, atque acerrimis obiurgationibus pullulant: quibuſcum peccatorum induratos animos ad pœnitentiam, & maximum dolorem adduxerunt.

runt.

Digitized by Google

runt. De his quidem materijs Diuus Chryſoſtomus communiter tractat, & ita in Homilia 1. in Matth. agit de cauſa peccati. Et Tomo quinto, Homilia quadrageſima octaua, de tremendo magni iudicij die peragit. Et Homilia ſeptuageſima eiuſdem quinti tomi, Nihil omnino ieiunium prodeſſe ait, niſi vita immaculata, & innocens ſit. Et in alijs pleriſque locis idem facit.

Debet inſuper Euangelicus Concionator, quæque alia grauiſſima crimina oſtendere, & vt turpiſſima penſare: quæ quidem cum in hoc ſæculo ea cenſura, ſicut & alia, non puniantur, propterea in ijs paſſim offendere non trepidant. Eiuſmodi ſunt blaſphemia, periurium, ingratitudo, libido, obtrectatio, contumeliæ, detractio, ambitio, & ſimplex fornicatio, &c. quæ huius ſæculi cenſores, & iudices arbitri paruipendunt, nec vindictam ſumunt. Euangelicus tamen Concionator, & maximi Dei honoris zelator, has vtique turpitudines increpet, & tamquam grauiſſima crimina execretur: quod & Sacræ Scripturæ exemplis confirmet. Ita namque Eſaias facit, & Chriſtus Dominus in Euangelio. Ad hęc item iurandi abuſum omninò abolere ſtudeat, & radicitus extirpare: quod vitium maximè receptum eſt ab omnibus; vti Diuus Chryſoſtomus facit in Homilijs ad populum Antiochenum, Homilia quarta, quinta, ſexta, ſeptima, octaua, nona, decima, vndecima, & duodecima, & alibi. Et in Homilia decimanona inſcripta ad agricolas de vitando iuramento. Vice verſa tamen populus nonnullas virtutes habet, quas quoniam ignorat, non pluris habet: quas & innoteſcere, & ſummis efferre laudibus Concionator tenetur: ſicut & Dei Apoſtolus facit, *Rom.* 4. fidem Abrahæ patriarchæ collaudans cum omnibus ſibi adiacentibus, vt magis ac magis excitetur. Idemque facit Origenes Homilia quadrageſima ſexta in Geneſim.

De doctrina Ethnicorum. Cap. XXV.

DOctrina eſt D. Auguſt. pleriſque in locis ſuorum ſcriptorum, congruũ eſſe Chriſtianis, atq; peculiariter Concionatoribus (de quibus præſens ſermo vertitur) philoſophorum gentilium, & Ethnicorum dictis, & probè aſſertis vti. Nam, ſecundum D. Ambroſij ſententiam, *veritas à quocumque dicatur, ab Spiritu Sancto eſt.* Ipſe idem namque maximus Deus ſignificauit Pharaoni in ſomno illo ſterilitatem, & vbertatem in Aegypto futurã *Geneſ.* 41. Et Nabuchodonoſori in viſione ſtatuæ Regna *Dan.* 2. Et aſinæ Balaam os aperuit *Nume.* 22. & prophetauit per os Balaam, & Caiphæ viri nequam, & reptobi *Io.* 11. Verba autem Diui Auguſtini, quæ huic opinioni alludunt, inſuper addam, quæ libro ſecundo de doctrina Chriſtiana habentur: *Philoſophi autem, qui vocantur, ſiqua fortè vera, & fidei noſtræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non ſolum formidanda non ſunt, ſed ab eis etiam, tamquam iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda.* Atque etiam vt ipſemet Auguſtinus loco citato aſſerit: Sicut filij Iſrael petierunt ab Aegyptijs vaſa aurea, & argentea *Exo.* 12. quæ omnia denique conflan-

tes obtulerunt Deo, vt tabernaculum conſtrueretur, & maximus Deus honorificaretur: eodem modo Chriſtiani debemus nos gerere erga Philoſophorum, & Gentilium dicta, quæ ſunt velut vaſa argentea, & auri fruſta, nempe expurgata aptare ad ſcripturæ loca: vt tandem ad ædificationem populi proſint. Quod feciſſe nimirum legimus Euangelicæ diſciplinæ principem, qui in prima Epiſtola, quam ad Corinthios ſcribit, inquit, *cap.15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua*: quod probè vtique dictum ex Menandro quodam Ethnico poeta deſumpſit. Etiam ad Titum ſcribens, cap.1. dicit: *Cretenſes malæ beſtiæ*; idque ab Epimenide priſco duxit. Item in Actibus Apoſtolorum cap. 17. citat Aratum poetam dicentem: *In quo viuimus mouemur, & ſumus*. D.Hieron. quoque ſcribens ad Magnum oratorem Romanum pleroſque commemorat non minoris ſanctitatis, atq; egregios viros, quæ de Orthodoxa Fide, & de Chriſtiana Religione pertractantes, à Platonicis nonnulla duxerunt, & ab alijs Ethnicorum ſcriptis ad Eccleſiæ ſacræ cultum, & Euangelicæ doctrinę ornatum traxerunt. Legimus Adriani Imperatoris factum, qui ob quemdam ſibi librum oblatum à Quadrato Athenarum Epiſcopo, Eccleſiam perſequi deſijt. Quam cum ſummo odio proſequeretur Iulianus apoſtata, indixit quod nullus omninò ex Chriſtianis philoſophiæ ſtudium ſectaretur, aut liberalibus diſciplinis operam daret. Aduerſus huius deteſtandum Iuliani edictum, atque turpiſſimum præceptum, expedit concionatori, vt in liberalibus diſciplinis probè ſit inſtructus: vt cum ſe obtulerit occaſio, hiſce vtatur. In Deuteronomio cap. 21. præceperat Deus, quod captiua quæque fœmina vt viro nubere poſſet, omnem cæſariem raderet, atque vngues reſecaret: & ſic Hebræus eam poſſet ducere vxorem. Haud ſecus quidem & nos ex Philoſophorum aſſertis, & poetarum dictis debemus omnem immunditiam abolere, & excrementa tollere, atque fabuloſa euellere, & ſuperſtitioſa amputare; atque ita probè examinata poterunt Eccleſiæ limina ſalutare, & eius conſortium inire. Tunc enim ad virtutis theatrum ſpectabũt, & Sac. Scripturæ deſeruient.

Verumtamen conſulimus concionatori, vt hanc dicendi copiam quodam moderamine ſumat. Namque Ethnicorum aſſerta, & poetarum carmina in pulpito non ſunt referenda, & omninò recitanda, niſi rariſſimè, & aliqualiter. Poeſis namque ibidem eſt velut pomum inter opiparas quaſq; & lautas dapes, quod diſcumbentibus non apponitur, vt ventri indulgeat, aut referciat, ſed vt appetitum ſolum excitet, vt reliquæ intrudantur epulæ. Ita quidem Sacræ Scripturæ doctrina, noſtrum debet eſſe quotidianum, & viuificum, atque ſubſtantiale nutrimentum, & animarum victus, & refocillatio: poeſis tamen inſtar eſt alicuius condimenti, quod appetitum excitet noſtrum. Nonnulli ſiquidem ſunt, qui quodam verſiculo adeò delectantur, vt omnem deinde mentem libenter ad ea, quæ prædicanda ſunt, prorſus adhibeant. Inſuper & ipſum concionatorem ſatis in omnibus verſatum, & vniuerſalem reputant. Quibus cum pignoribus ſuam doctrinam authenticam facit, & æquiori animo eam ſectari impellit. At verò illum qui

pomo,

pomo, vel ceraſis & alijs hoiuſmodi, atque aqua enutritur dumtaxat, malè habere & turgidum incedere cernimus. Non aliter, qui humanis omninò libris congaudent, eos cernas tumidos, & inflatos viuifico nutrimento carentes; nec mellifluos ſacræ Scripturæ riuulos deguſtantes. Quapropter hæc Ethnicorum doctrina quaſi quid acceſſorium adhibenda, & ingerenda eſt: quam quidem rariſſimè in medium fore trahendam iam diximus, & dum ſe obtulerit occaſio. Paulus namque Apoſtolus in ſuis Epiſtolis trigintaquinque vicibus citat Dauid: & Eſaiam viginti ſeptem, tum etiam paſſim veteris legis commemorat loca: Ter autem dumtaxat Ethnicos citat poetas, quos & ſupra retulimus. Ita quidem concionator ſepiſſimè ſcripturæ loca referat: plerumque Paulum, & pſalmographum citet, & tam veteris, quam noui Teſtamenti authoritates, & Eſaiam cum reliquis Prophetis, & inſuper Sacræ Scripturæ ſanctos, & egregios Doctores. Sed vt iam monuimus, rarò ſe inuoluat, & hæreat gentilium doctrinis, nec niſi vbi ipſamet poſtulet occaſio, & noſter adhuc ſoporatus appetitus requirat.

Vti concionator habeat delectare. *Cap. XXVI.*

IVxta modum autem delectandi, non eſt nobis obſeruandum rhetorum documentum, quod nonnullas facetias referre, & dicere monet, vt audientium animos oblectent. Suggeſtum namque ſacrum grauiſſimum quidem eſt, & ſanctimoniam quamdam præſefert; & vultus ſeueritatem, & membrorum æquabiles motus, & verborum moderamē exigit. Longè abſit, vt ſcurrilitas, neniæ, aut facetiæ in hoc tanto, tamque inſigni loco audiantur. Ergo Euangelicus concionator prorſus abſtineat, nec ibidem talia proferat verba, quæ riſum excitent. Sic enim Diuus Hieronymus ad Nepotianum ſcribens monet; *Laudes* (inquit) *tuæ, lacrymæ auditorum ſint*. Abſtruſum enim, & execrandum nimis eſt, quod concionator imitetur, atque ſcurrarum munus vſurpet, & facetias ibidem proferat, vt deuotam plebem ad riſum prouocet, & euertat omninò. Verùm vt optimè ſeſe gerat concionator, & Deo maximo placeat, hoc in ſuis concionibus præferat, & quidem hoc modo delectet; vt recto ordine procedat, & egregias comparationes in medium afferat, & Scripturæ Sacræ loca citet, & pleraque notanda dicat: grato dicendi ſtylo, & qui iucunditatem præbeat. Ita quidem ſe debet gerere concionator, velut optimus quiſque architectus. aut domificator, qui vt turrim, aut pretioſa laquearia fabricet, vndique lapides, & ligna, num congruentia ſint, conſpicit: & mox mirificè ordinatis, ſuis quibuſque locis aptat. Quod ſi minus congruentem, & tenuem materiam quaſi ruentem inuenit, inter vtroſq; parietes calce conſtringit, ita vt defectus non videatur. In ſuis ergo concionibus prædicator ſtudeat, vt quæq; proba, & egregia ſint, & mirifico dicendi charactere diſpoſita; ſin minùs quæpiam fuerint eiuſmodi, in eam ſermonis partem eadem ingerat, vbi minùs requirantur. Cuius quidem doctrina in duobus conſiſtit. Aut enim illud, quod habet prædicare, eſt quid egregium, & ſubtile, & tunc eo modo idipſum pro-

proferat, vt ab omnibus percipi valeat: & eiuſmodi terminis, & comparationibus, vt neminem fugiat audientium. Verùm ſi illud punctum ſit tritum, & commune, dicito illud ſub aliquo dicendi ſtylo, quod non ſit vulgatum, idque rhetorici colores ſuggereut. Primo dicendi modo aſſidua bonorum librorum prælectio iuuabit. Verumtamen ipſi doctrinæ, quam habet prædicare, nonnihil peculiare dicendum excogitet, quodque exquiſitum ſummo ſtudio requirat; illius inquam, vitij aut virtutis, de quibus pertractat; hoc pacto enim delectabit. Nam cum omnia noua placere cernamus; hoc eſt quia ab ipſa natura hominibus inſitum eſt, vt naturaliter ſcire appetant, ſecundum Philoſophi ſententiam. Qui verò nimis vulgata, & trita, nec peculiare, aut ſubtile quidquam prædicant, minimè delectabunt. Aduerte tamen; quod cum de peculiari, aut ſubtili loquimur (vt hìc) non vtique debet intelligi quid curioſum, & minus vtile. Sed per huiuſmodi intelligito nonnulla ingenio digna, & ſatis vtilia, & acuta, quæ in ſcholaſticis docentur curriculis, & in virtutis theatris, & doctrinalibus libris inueniuntur. Hęc cum populus ignoret, Euangelicus concionator edere, & diuulgare tenetur. Quoſque egregios, & vtiles nimis prædicator euoluere debet, & punctuationibus, & lineis notare, vt ſuis quibuſque applicet locis. In ſecundo autem conſiſtit eius doctrina, vt illud vulgatum punctum, quod habet, per nouum dicendi ſtylum conuertat. Namque dupliciter delectatur, ſcilicet proferendo noua; vel ea quæ communia, & vulgata videntur, nouo, & eleganti ſtylo dicendi. Pleraque enim aſſerta, & vetera ſæpè, ac iterum ſunt commemoranda: verùm dicendi character nouus cum ſit, delectat: quæ & rethorici colores, & metaphoræ iuuabunt. Et quoniam de hoc plura excuſa, & ſcripta ſunt, duo ſolum referam, quæ communia, & ſatis vulgata faciunt iucunda. Primo modo quando idipſum, quod ſubſumitur, dicitur ſub aliqua parabola, aut ſimilitudine alicuius rei: quod ex Euangelio quod prædicatur, licet deſumere. Vt ſi diceret, quod ſint humiles, hoc quidem iſto pacto dici poterit, etſi concluſio communis
„ & vulgata ſit. [Velut quædam planta, dum magis ac magis radicatur, &
„ ſubtus terram celatur, eo magis coaleſcit, & increſcit; & ſicut aqua in
„ cauernis meliùs conſeruatur: & igniti carbones ſub cinere fouentur: ſic
„ & Dei gratia in humili corde conſeruatur, & permanet.] Secundò modo fit à contrarijs: quod magis gratum erit, ſi cum ſuperiori adunetur, vt ſi di-
„ xeris. [Ruit domificium, propterea quod fundamentis caret optimis: hæc
„ arbor infructuoſa eſt, quia radicem habet corruptam. Sic qui non fuerit
„ humilis, peribit.]

Hi duo modi dicti, ſunt ad delectandum in ſermonis parte, in qua docetur. Inſuper iuxta rationem mediorum ſtudendum eſt valdè, quæ ad mouendum ſumuntur: namque rationes deduci poſſunt cum egregijs authoritatibus, non autem vulgatis. Ad hęc tamen iucundius, & delectabilius audientibus illud eſt; cum ſuæ voci prædominatur concionator: dum tollit, & comprimit, cum ipſa poſtulat occaſio, & optimam habet repręſentatiuam:

uam:

nam: & vernaculo ſermone, modeſto, & eleganti, facundoque vtitur; nec ſermonis inops, aut nimis garrulus, aut verboſus eſt. De quibus inferiùs ſuis locis ſigillatim tractabimus.

Vti concionator habeat mouere. *Cap. XXVII.*

ORatores, & ſęculi rethores omnem vim, omnemque energiam in medijs rationum, quas afferunt, ponunt, & hanc vim etiam in rhetorices ornamentis locant: Euangelicus autem concionator non debet ſic facere. Etenim rationibus ita ſuadeat, vt omnem ſpem, omnemq; fiduciam in ſolo Deo, ponat, vt ipſe fidelium corda moueat, atque conuertat. Propterea dicit Apoſtolus: 1.*Cor.*3. *Neq; qui plantat, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Ideo quidem ad mouendum, expedit concionatorem maximè deuotum, & orationis ſtudio omninò deditum eſſe. Ethnicus namque poeta Horatius in arte poetica inquit. *Si vis me flere, flendum eſt priùs ipſi tibi.* Huiuſmodi namque viuæ vocis energia prædicabit, & deuotionis ſpiritu; atq; maximus Deus ſuggeret illi rhetoricæ cœleſtis vbertatem, vt obſtinatorum corda emolliat. Sic enim ille egregius, & propè diuinus Apoſtolus faciebat, dum dixit: 1.*Cor.*2.*Non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in virtute Dei.* In quibus ſanè verbis nos docet, quod omnem vim, omnemque verborum ſuorum facundiam Deus ſuggerebat, & in eo operabatur. Itaque aſſidua oratione hoc ſupremum, & cœleſte donum à Deo poſtulandum eſt: deſuper namque huiuſmodi talentum venit. Et hoc quidem eſt primum, & præcipuum, quod debet concionator facere.

Secundum verò, quod facere debet, vt audientium moueat affectus: illud quidem eſt; ſtudere, nonnullas rationes, & media adducere, vt eos alliciat ad faciendum, quod ſibi præcipitur, & monetur. Et quamuis hoc rethorum munus præcipuũ ſit:non propterea tamẽ Euangelicus concionator eo vti deſinat,ſiquidẽ & redemptor noſter eo vſus eſt;nam v.g.cum præcepit nobis, vt inimicos diligeremus: Mat.5. id rationibus naturalibus ſua ſit. Idem prorſus fecit cum nos docuit, & monuit, ne nimis ſolliciti, & cupidi eſſemus erga victus, & veſtitus rationem. Mat.6. Et Apoſtolus hoc idem plerifque in locis ſuarum Epiſtolarum facit. Deniq; omnes ſancti Doctores. Nam cum homo rationalis vtique ſit, arte, & ratione vincitur ſecundum Philoſophi ſententiam. Vnde aberrant illi, qui vocibus quæque confundunt, nec rationes, aut media proponunt, vt fidelibus doctrinam ſuadeant. Rationes namque comprobare debent, illud ſanè bonum, & conducibile fore, quod ſuadere vult. Etenim voluntas noſtra non appetit aliud ab eo, quod intellectus noſter iudicat eſſe bonum, & conducibile nobis. Hinc eſt, quod audientium affectus nullatenus mouebuntur, niſi priùs intelligant, illud congruum, & vtile fore.

Tertium verò vt moueat affectus; præſtat in ſecunda perſona alloqui, velut ſi ipſi vni dumtaxat prædicaret. Vt v.g. ſi de ineffabili Dei miſericordia ſermonem faciens, & quantum nobiſcum Deus diſſimulet; in hunc modum

,, dum diceret. [Miſerande, & nimis infœlix peccator, cur illos Dei ſu-
,, premos theſauros, & gemmam miſericordiæ, & clementiæ Dei con-
,, temnis? Quippè tot ante iam temporibus contumelijs affectus ipſe
,, maximè cum ſit, te tamen vocat, te poſtulat, te tandiu expectat, atque in-
,, ſpirat, vt conuertatis ad eum? Cur tanta, tamque ineffabilis miſericor-
,, dia ſaxeum cor tuum non emollit? Cur tanta pietas te non conuertit?
,, Quamuis pro eo, quod ad te pertinet, aut commodi, quod conſequitur,
,, id minimè faceres, tamen pro ipſius amore dumtaxat, qui crucis patibu-
,, lum adiuit, vt te à criminis noxa liberaret, conuerti vtique deberes. Leua
,, oculos tuos in altum; vide vlnis tenſis in cruce pendentem, vt te ſuſcipiat
,, paratum: perforatum latus, vt in viſceribus te ingerat ſuis. En tempus
,, acceptabile, en tempus ſalutis: huiuſmodi ne contempſeris: diem enim,
,, aut horam prorſus ignoras, cum in illo tremendo iudicio ante tribunal
,, Dei apparebis execrandæ tuæ vitæ ſtrictiſſimam redditurus rationem
&c.] Ad hunc modum in ſecunda perſona loquendo nimis vtilis eſt ad mo-
uendum locus: namque ſi in tertia perſona loquatur, magis docere quam
mouere eſt. Itaque ad ſecundam perſonam ſermo fiat. Nonnumquam Dei
iuſtitiam aſſumat terrificis comminando verbis: nonnumquam leniſſimis
,, vtens verbis, eos trahat, dicens. [Summis precibus à te contendo, & vi-
,, ritim te chariſſime moneo, & exhortor pro acerbiſſima Ieſu Chriſti
,, paſſione, & eius reuerentia &c.] Et ita quidem varijs exhortationibus,
quaſi quibuſdam declamationibus, vtatur, quæ maximè ad mouendum iu-
,, uant, dicendo. [Benedicant tibi Deus meus Angeli omnes, & Sancti tui
,, benedicant tibi: qui vt pijſſimus talia ſuffers.] Nonnumquam verò me-
diocri voce taxando, dicito. [Numquid ſimulandum, quod in hac Ciui-
,, tate ſunt publici chartarum ludi, & latrunculariæ tabulæ? Inſuper & ne-
,, fandæ matres, quæ filias venales habent?] Et ſic de alijs vitijs, quæ vſi-
tatiùs pertractantur, licebit corrigere. Tandem hinc, indeq; conuerſus, &
circum circa proſpiciens cætum, ſancto caleſcens flamine, ignitus, atque
maximè cupidus Dei zelare honorem, intimoque animi flagrans ardore,
hinc inde proſpiciens, ſeueroque vultu ſacras retundat auras Echo, dicens:
,, [Itane viuitur? Hiccine eſt Chriſtianiſmus? Vbi nam gentium ſumus?
,, Hæccinne tolerari poſſunt?] Et mox ad Deum conuerſus lenta aliquan-
tulum voce, & humili, atque deuoto animo dicito: [O bone Deus, cuius
,, pietas, & miſericordia me terret; & quidem magnam eſſe fateor, ſiqui-
,, dem haſce abhominationes; & peſtes ſuper terram viuere ſuffers.] Et ſic
gradum ſiſtens paulùm conticeſcens, audientium ſuſpendat animos, & qua-
ſi in echſtaſim rapiat. Et mox cuiuſdam prophetæ authoritate poterit hunc
adimplere locum dicens [Audite, perfida gens, quæ aures patulas habe-
,, tis, vt terrena percipiatis. Audite Dominum per Eſaiam prophetam
,, dicentem: *Ingredere in petra, & abſcondere in foſſa humo, à facie timoris*
,, *Domini, & à gloria maieſtatis eius*] Hac, & ſimilibus authoritatibus,
quibus & pullulant prophetarum volumina, quaſque benè ampliare, dilata-

reue

reue poterit, & ceſſare faciet fluctus criminum; atque indurata viſcera emolliet, pauefaciet, terrebit, & euerſa conuertet, & labefactata ſtabiliet, quocum periodum terminabit. Reuertor iam ad illud, quod primum in hoc capite dixi, vtpote præcipuum; videlicet præ omnibus orationis, & deuotionis ſtudium præſtare, quibus quaſi lorica Euangelicus verbi Dei Concionator præmunitus eſſe debet, & quaſi facula ignis intrinſecus ardens, vt ita verba calefaciat, & illuſtret, atque aliorum viſcera incendat. Quòd ſi in verbis omnem operam, omnemque laborem adhibeat, intrinſecùs tamen niſi deducantur, parum, aut nihil omninò proderunt, nec audientium præcordijs eiuſmodi, adhærebunt. Legimus vtiq; Diuum Vincentium Ferrerium ex Prædicatorum ordine inſtar cuiuſdam Apoſtoli Hiſpaniam peragraſſe, & alia diuerſa loca Orbis circuiſſe; ſicque Apoſtolicum miniſterium mirificè exercens, Iudaicæ gentis magnum numerum conuertit, atque Ethnicorum, & Mahometicæ ſectæ inſuper ſectatorum, pleroſq; etiam Chriſticolas iam penè euerſos conuertit. Et etiam S. Antonium, D. Bernardinum, D. Ioannem de Capiſtrano ex Minorum Ordine ſcimus idem omninò feciſſe. Eorum namque verba ſimilabantur verbis Eliæ, de quo in Eccleſiaſtico habetur *Cap.* 48. *Surrexit Elias, propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat*. Rhetores, vt affectus moueant, quatuor ponunt. Hæc ſunt, lætitia, ſpiritus, metus, & ægritudo. Nos verò vt affectus moueamus audientium, orationem, & deuotionem ponimus dumtaxat, quam habere ſemper debet Concionator. Videmus enim, prædictos ſanctos, & alios pleroſque, litteris deſtitutos, abſq; vlla prorſus rhetorices, aut alterius artis inſtructione, ſimplicibus, & craſſis verbis, & ruſticis eloquijs omnium corda traxiſſe. Quod quidem Dei maximi donum lachrimis, & orationibus crebris impetrarunt. Et ſicut ſancto caleſcebant flamine, & Dei amor in eis permanebat, eiuſmodi radiabat facula charitatis, & ſcintillæ eius micabant vſque ad fidelium viſcera protenſæ, in quibus Dei amor præſtantiùs operabatur, quam humana ſapientia.

De ſpiritus feruore Concionatoris. *Cap. XXVIII.*

EX præcedenti capite patet iam ad hoc præſens. Nam ad hoc, vt Concionator moueat affectus, requiritur vt ſpiritum feruidum habeat: quem quidem orationis ſtudio conſequetur, vt prælibatum eſt. Quapropter Diuus Auguſtinus de doctrina Chriſtiana, capite quintodecimo. Nihil poteſt ſtatui opportunius, inquit, quam quod præcones verbi Dei ante ipſum verbum orationem inſtituerint. Et regius ille Dauid in Pſalmo 50. canebat dicens: *Spiritu principali confirma me*. Vt autem ſciamus, quamobrem hunc ſpiritum poſtulabat, ſubdidit: *Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur*. Deum ita maximum precemur, vt qui quondam Eſaiæ labia mundauit, dignetur & modò noſtra corda illuſtrare, & igne ſui amoris ea incendere: vt verba noſtra (vt inquit 1. *Cor.* 2. Apoſtolus) non ſint

in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis Dei. Virtutis (inquam) Dei. Nam virtus, & energia verbi Dominici non in iactantia, aut in verbis tumidis, & inflatis conſiſtit, ſed in ſpiritu, qui moueat, & conuertat fidelium corda. Spiritus præconis Dei ignitus, proteruorum humiliat corda, & obſtinatorum viſcera plectit, & errantium conuertit quaſi profugas pecudes fidelium animas. Cuiuſmodi in Actibus Apoſtolorum *cap. 6.* habetur, quòd illi perfidi Iudæi non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui beati martyris Stephani. Sic Deus loquens ad Ieremiam dixit, mittens eum ad prædicandum *cap. 1. Ecce, dedi verba mea in ore tuo. Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna: vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes.* Et per Eſaiam prophetam *cap.55. Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: ſed faciet quæcumque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud.*

Hæc, & pleraque alia loca, quæ breuitatis cauſa miſſa facio, noſtro alludunt propoſito: videlicet quod ſpiritum habeat feruidum Euãgelicus Concionator, vt fructum in fidelium cordibus faciat: huiuſmodi verò ſi careat ſpiritu, inſtar cuiuſdam cadaueris factus eſt in nihilo præpotens. Et ita redemptor noſter dixit: *Verba, quæ loquor vobis, ſpiritus, & vita ſunt.* Dixit ſpiritus, ab effectu: qui verbo ſuo dumtaxat viuificat quemcumque vult: ſecundum illud Apoſtoli in ſecunda Epiſtola ad Corinthios *cap. 3.* ad hoc propoſitum: *Littera enim occidit, ſpiritus autem viuificat.* Plus namque Elias pelliceis veſtibus indutus regem Achab deterrebat 3. *Reg.* 18. & Præcurſorem Domini caprinis pellibus indutum Herodes magis pertimeſcebat *Mar.6.*atque eius aſpectum vilem,& pallore infectum, quam vniuerſam rhetorum eloquentiam, aut philoſophorum elatam iactantiam. Tu igitur precare Deum, & ſummis ab eo precibus contende: vt verborum copiam tibi ſuggerat. Moyſes volens prædicare populo Iſrael, non præcepit eis aliquid ex ſe, ſed ea ſolum, quæ Deus illi communicauerat. Et ita Sacra Scriptura ait *Exod.*4. quod dixit Dominus ad Moyſem: Perge igitur, *& ego ero in ore tuo: doceboque te quid loquaris &c.* Et Ezechieli dixit Dominus Deus *cap. 2. Fili hominis ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum.* Et cum ſtetiſſet, dixit Dominus ad eum: *Fili hominis: mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt à me.* Et in fine capitis ſcribit propheta, quod dixit ad eum Dominus: *Aperi os tuum, & comede quæcumque ego do tibi*: & librum intruſit in os eius. Regius ille Dauid non eſt auſus laudem Domini annuntiare, quouſque os eius aperiret Deus, & ita in Pſalmo 50. poſtulabat: *Domine labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.* Petamus ergo ſuperna domicilia,& inde probè cuiuſque cogitationis exordium à Deo maximo poſtulemus, & ſpiritus feruorem poſcamus. Quia *Iac. 1. omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.* Maximè igitur neceſſaria Spiritus Sancti gratia eſt, vt feruido prædicemus ſpiritu: & vt mouere poſſimus, & in animabus

bonum

bonum ſemen iacere. Talis debet eſſe finis, & intentum Euangelici Concionatoris.

De Orationis ſtudio Euangelici Concionatoris. *Cap. XXIX*.

CVm ex præcedentibus capitibus planè conſtet, quantum Concionatori expediat, feruidum habere ſpiritum, vt audientium moueat affectus: denique poſtquam ea, quæ prædicare habet, probè tenuerit, mox ſe recipiat, & in cubiculum abdat, & priuatim identidemque conſideret illud opus, quod exercere pergit, quod vtique Apoſtolicum eſt, & propè Diuinum miniſterium. Et ſic maximum Deum deprecetur, vt ſua illi gratia ſuccurrat, & almum ſpiritum in ſuis præcordijs ingerat: vt illi continuè ſeruire mereatur; & etiam dignetur, fructum in illis animabus producere, ſecundum illud prophetæ Pſalmo 38. *In meditatione mea exardeſcet ignis*. Quod ſi hunc ignem comburentem aliorum viſcera, in ſe voluerit incendere, & germinare, opus eſt vt meditationibus crebris, & orationibus aſſiduis perflet. Sic namque impetrabitur optatus ſpiritus, qui ad mouendum requiritur, aliorumque viſcera incendet. Quapropter omninò ſe tradat Deo oportet. Quod ſi ad inuocandum venerabile nomen, IESVS, vt decet, peculiaris De afflatus requiritur: an non ad prædicandum populo Diuina myſteria per vnius horæ ſpatium requiretur? Taxandi ſunt ergo, qui ſuggeſtum aſcendere non trepidarint, ſine cordis præparatione, & ſuimet Sacrificio. Hoc idem Chriſtus Dominus nos docuit. Vt enim Euangeliſtæ affirmant, plerumque montium cacumina petebat, antequam ſermonem aggrederetur prædicare:& cum totam noctē in orationis ſtudio conſumpſiſſet, deſcendebat, & templum ingreſſus prædicabat. Quando illum in monte ſermonem mirificum prædicauit, quem S. Matthæus *cap*.5. & Lucas *cap*. 6. ſcribunt, ait Beatus Lucas, quod totam noctem in oratione conſumpſit: denique de monte deſcendens, vbi orauerat, ſtetit in loco campeſtri, & ibi prædicauit turbæ ſequenti eum. Non vtique Redemptori noſtro hanc ſemotionem facere neceſſe erat; quippe qui ſemper cum Deo, & ipſe Deus erat: ſed hoc faciebat, vt exemplum Concionatoribus relinqueretur. Sic legimus factum eſſe cum Moyſe, cui legem cum vellet tradere, iuſſit ei, vt in montem Sinai aſcenderet, ibique oraret. *Exo*.19.Hoc modo quidem facere tenentur, qui in prædicationibus ſuis fructum facere ſtudent. Præuiſis itaque omnibus dicendis, ſeſe recipiat, maximum Deum deprecans, vt ſibi fauere dignetur, & linguam ſuam moueat, & regat, vt ſui miniſterij debitum penſum ſoluat, liberè, probèque, & expeditè eo munere fungi poſſit. Cùm autem flexis genibus in pulpito iacet iam prædicaturus, leuans ſuum ſpiritum ad Deum, tam ipſo corde, quam ore, hanc orationem proferat.

DEPRECATIO AD DEVM.

OMnipotens, & clementiſſime Deus, qui me indignum, & peccatorem ad tantum officium vocare dignatus es: ſuppliciter & obnixè oro, vt mittere digneris à ſede maieſtatis tuæ auxilium gratiæ, vt dignè laudare Te valeam. Tu has animas ex nihilo creaſti, quæ ſanguine dilectiſſimi Filij tui ſunt redemptæ: & hoc quidem munus non meum, ſed tuum eſſe fateor. Quapropter pijſſime Deus, ſi querelas ſuſtines, & meis demeritis exiſtentibus in cauſa, iram, & indignationem mereor, in poſterum vltionem relinque. Non propter mea ſcelera puniantur, neque in pœnam delictorum meorum. O Domine Deus, conſolatione hac eas carere non permittas. Sed potiùs mittere digneris Spiritum Sanctum tuum in viſceribus meis, vt cor mundet, labia purificet, inanes cogitationes expellat, & ſpiritum prædicandi tribuat, & benigniſſimè concedat. Et Concionem hanc ſicut pro te ipſo ſolum, & ad gloriam ſanctiſſimi nominis tui incipere decreui, ſic per te incæpta finiatur. Qui viuis, & regnas &c.

De Idiomate, & vernaculo ſermone Concionatoris. *Cap. XXX.*

VNum interea eorum, quę audientium delectanr aures, iucunditatem afferunt, & inſuper quammaximè concionem exornant, atque expoliunt, illud eſt, non minus gratum, atque iucundum, nimirum Idiomatis Romani elegantia, & eiuſdem copia ſermonis, quam optimus quiſque verbi Dei Coucionator debet habere. Ad hoc tamen maximè iuuat, cum viris vrbanis, & comibus aſſiduè loqui, & cum eis incedere, & eos imitari in probis quibuſque ſuis loquendi characteribus, & dicendi phraſibus, & quæque acuta, elegantiaque verba obſeruare. Ad hæc etiam iuuabit, optimi cuiuſque dicendi characteris, & Romani ſtyli libros euolnere. Aduerte tamen, quod in hac re ſolet accidere; aut eius limites vltra pertranſire, aut nimis ſiſtere retrò. Verùm nequid nimis, minuſue, quam congruat, fari; ne inſulsè loqui, & garrulus, vel loquax extitiſſe videatur; quod ſæpè contingit. Ea propter ad medium neceſſarium, & congruens confugiat, vt aures potiùs iucundet audientium, quam vt eas offendat. Et ſic Euangelicus Concionator aduertat, ne ſynonymorum multitudinem coaceruet, & quaſi in lineam colligat. Ex eo namque duo incommoda euenient. Aliud eſt, quod offendit, dum ea congerit, & multiplicat: aliud verò incommodum eſt, quod cum ſe offert explanare, aut ſecundò eamdem rem iterare, iam ſemel aſſumpta vocabula vt iterum ſubſumat, neceſſum eſt: quod nimis acerbum, & aſperum ſit audientibus. Exempli cauſa. Si-
„ quis diceret. [Magnanimus, fortis, robuſtus, & præpotens: diſſipat,
„ impugnat, expugnat, & profligat: muros, arces, oppida, & caſtra. Nam cum ſit magnanimus, & robuſtus, expugnat muros, & arces.] Hæc huiuſmodi prolata nullius momenti ſunt. In priori namque propoſitione, tamquam

quam garrulus, pleraque congeſſit, & recitauit ſynonyma, & omnem prorſus vocabulorum copiam euomuit. Et ita in ſecunda propoſitione neceſſum fuit, iterum reſumere prædicta encomia. In quarum prima propoſitionum, ſi nimis offendit, eò quòd abuſiuè proceſſit, itidem in ſecunda, quia ſemel dicta iterum ſumpſit. Quorum niſi prodigus fuiſſet vocabulorum, nequaquam mox indiguiſſet: ob quorum penuriam mendicare coactus eſt. Hæc omnia incommoda vitantur, & eleganti ſtylo, exactoque dicendi charactere idipſum dicitur: quando dicta vocabula, aut ſynonyma in diuerſis propoſitionibus partiuntur. Vt in hunc modum ſi dixeris. [Fortis „ profligat caſtra, præpotens expugnat oppida, robuſtus aggreditur muros „ magnanimus diſſipat arces.] Hoc modo hæc ſi dicantur, præſtat ad mouendum affectus, & animarum vinea paſtinatur, & dura tunduntur pectora: abſque eo quòd aures offendantur ſynonymorum ſarcina. Diuus Paulus varijs in locis ſuarum Epiſtolarum præfata vtitur loquendi norma. Ad Corinthios ſcribens ait 2. *Cor.* 6. *Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas lucis, ad tenebras? aut quæ conuentio Chriſti ad Balial? aut quæ pars fideli, cum infideli? Quis autem conſenſus Templo Dei cum Idolis?* Hic quidem eſt iucundus, & gratus dicendi modus; hæc eſt delectabilis enarratio, & loquendi ſtylus, in quo vna, & eadem res varijs nuncupatur vocabulis in diuerſis propoſitionibus. Hic enim dicendi modus, non ſolùm non diſplicet, quinimmo ſuſpendit, & quaſi in extaſim rapit, & delectat. Expedit ergo vocabulorum habere copiam, & talentum, vt ſic diſponere, & varijs in propoſitionibus reponere queat, & eas dilatare, ampliareue ſimul, & conceptum, atque digreſſionem quamcumque facere.

Omninò verò concionator abhorreat ab omni affectato ſermone, quæ affectatio in omni genere linguarum odibilis eſt. Maximèque abhorreat ab omni fucato, teneroq; & quaſi fœmineo eloquio, in ipſomet tono, aut vocis pronuntiatione. Hoc ſapientium aures maximè offendit. Quamuis autē rhetoricis vtatur coloribus Cōcionator, & eadē rhetorices arte, videre tamen licet, quod præcipua ipſius Rhetorices pars eſt, eam celare, & occultare, Quę verba & ſi artificio conflata ſint ab ipſa rhetorices arte, à nemine tamen id requiratur, neceſſum eſt. Nam hæc adeo celanda ſunt, vt non artificiata, ſed quaſi ab ipſa natura prodire videantur. Propterea verba valde penſanda ſunt, & examinãda, ac ſũma modeſtia, & authoritate pręeſſe debet, qui tantum locum adiuit, vbi Chriſtus Dominus repræſentatur, & eius Apoſtoli ſacroſanctæ Euangelicæ doctrinę miniſtri.

Egregius, & ſatis elegans dicendi modus eſt, per contraria loqui: vt ſunt contraria, lętitiæ triſtitia: & vitæ ipſa mors. Velut ſiquis de ærumnis, & „ laboribus Chriſti Domini ſermonem faciens, ita diceret. [Redemptor „ noſter humiliari voluit, vt nos exaltaret: egenus eſſe voluit, vt nos ditaret. „ Et labores, & dolores ſubijt, vt nos lætaremur: duriſſimam, & valde igno- „ minioſam mortem adiuit, vt maximo cum trophæo ad gloriam nos viui- „ ficaret. Cuius quidem abiectio eſt glotia noſtria, eius mæſtitia eſt gau-

„ dium noſtrum ; eius inedia refectio noſtra , eius denique opprobria ; „ & anguſtiæ ſunt decora noſtra , & pręmium ſempiternum.]

Animaduertat inſuper quiſque concionator , ne incongrua , aut minùs decentia in virtutis theatro, aut verò euerſi,& incongrui idiomatis,proferat verba . In communi, & vulgari ſermonis congreſſu caueat omninò ab omni infimo verborum conuictu, aut eloquio. Nec fabellis, aut aniculis vtatur adagijs , aut ſcurrarum facetijs, quæ nimis abſona , & incongrua huic tanto loco videntur. Fieri namque poteſt;cum idioma pulpiti illud ſit, quo vulgariter vtimur , abſque vlla conſideratione lingua aberret, communi ducta tramite, vſuq; fandi: & inde talia proferat verba, quibus audientium offendat aures , & omnem doctrinam polluat , & prorſus euertat.

De ipſius concionatoris vocis accentu, ſeu tenore. Cap. XXXI.

CAuendum maximè eſt concionatori , ne aliorum vocis accentum , vt proprium amittat , ſtudeat imitari: aut eorum tonum adulterare contendat : & velut actor mimos æmulari . Nimis enim defatigatus , laſſuſque manebit , & inſuper natiuam deperdet vocem , & omnem dicendi leporem , atque ſpiritum deſtruet . Tandem , nihil violentum perpetuum , & ſtabile eſt . Qui ſi ſtatim adpropriam vocem ſe conuertat , fieri nequit ; quin audientium offendat aures . Ea propter concionator Euangelicus pro viribus ſtudeat in omnibus , quæ habet tractare , vocis tenorem ſequi , prout ipſa natura dictauit , atque ſuggeſſit dùmtaxat . Ea enim eſt proportio , & harmonia inter audientium aures , & ipſius concionatoris vocem ; quod ſi hic mutet proprium vocis accentum , audientis exarcebantur aures, animuſque tepeſcit diſſono vocis affatu . Verùm vt hoc ſignificantiùs queat intelligi, aduertendum eſt;quod in omni concione , triplici tono & locutionis ſerie vti debet prædicator Euangelicus . In prima quidem docere habet : In ſecunda, enarrare : In tertia verò , aliquid pertractare, vt inde moueat affectus illecebris , & blanditijs . Nonnumquam tamen velut quidam ſatyricus vitia acerrimè taxet, & concrepando abolere ſtudeat . Hæc triplex locutio diuerſos ſortitur natiuæ vocis accentus. Quod ſi vocis conſonantiam prædicator non obſeruet, moleſtus quidem fiet audientibus : Nam vt in muſices arte comperimus , dum modulamina concentus quidam ſectantur , mox ſi pſaltes harmoniæ modulum perturbat , ſtatim idipſum ſentitur . Ita fit , ſi Euangelius verbi diuini præco natiuæ vocis mutet accentum ; enimuero tunc offenditur populus . Aduertendum tamen maximè concionatoribus eſt, ne in hoc deficiant , aliàs peculiarem notam , & ingentem labem in prædicationis nomine contrahent , & omnem vim , omnemque energiam amittet eorum ſermo . Ex quo nihil boni redundat ; nec enim mouet affectus , ſed damnum potiùs, & riſum excitare videtur, & tandem ab omnibus vilipenditur, quaſi tyro , & in tanto munere parum exercitatus , & quaſi qui abutitur

eo ,

eo, & ſapiens quiſque eius vilipendet ſermones. Vocis igitur proprius, & natiuus tonus, quẽ & obſeruare ſemper, & tenere debet, ita ſe habet. Dum enim intendit docere, narrareue, tranquillo, & quieto idipſum proferat eloquio, & perſpicuo dicendi ſtylo. Eo modo namque noſter inſtrui deſiderat animus. Verùm ſi dum docet, aut enarrat quidpiam, feſtino properans fatur eloquio, aut concutit inuicem palmas faciens ſtrepitum, inſuper & clamitans retundit vocibus auras, ineptè loquitur. Proptereaque huiuſmodi obſeruet ſtylum, & ſe gerat velut qui prælegit, ſigillatim, & pedetentim, nec omnia confundat: ſed perſpicuè enarrando, aut docendo procedat. Aduertendum tamen eſt, quod quamuis quieto, & perſpicuo ſermone debeat proferri quodcumque docetur, non vtique debet intelligi quod ſit procedendum tepidè, & perfunctoriè, aut inſulsè. In his enim vitium inueniri poteſt, velut qui vltimos fines tranſgreditur, in quibus mediũ foret tenendom. Dixerim, ſigillatim, & pedetentim docendum: non interpolatè, & velut quæ irriſoriè loquitur. Semper enim concionator debet ferre continuam prolationem, & ſpiritus feruorem obſeruare. At geminus cum ſit feruor ſpiritus: alter ad docendum, alter verò ad mouendum inſeruit. Verùm vtrumque confundere, & dum docetur, vti mouendi feruore, incougruum quidem eſt. Dum enim enarrat, aut docet, omnem menſuram obſeruet oportet: nam & omnia verba penſare, & eorum ima accentuare, rectèque pronunciare debet: ne quicquam obliuionis, negligentiæue in eo reperiatur. Inter enarrandum verò, aut inter docendum, mediocriter procedat, ordinatas periodos conſtruat, vt detur reſpirationi locus: ne nimis continuo ſermonis proceſſu coarctet fauces, & penè ſtrangulari videatur: & quaſi effrænis equus præcipitabundus continuo curſu, ita vt non præſit ſuæ natiuæ vocis accentui. Veruntamen hoc obſeruare tenetur, vt ſuæ voci prędominetur; videlicet dum opus fuerit, ſumat ſpiritum, & iterum mittat, atque reſpiret: & ſic periodum terminet, & conficiat, aliaque enunciet. Sed & omnia ſatis exprimat oportet, velut equitans, qui ſtapedis innititur, ne inde corruat: ſed vt audientium animos ſuſpenſos habeat, & animo ferantur, ab eiuſque ore pendeant. Contra hæc faciunt concionatores, qui adhuc conſueuere ingenti tumultu, & ſtrepitu prædicare. Nec immo ſe prædicaſſe putant, cum omnia non confundunt, & quaſi furioſi non prædicauerint. Qui ſiue documenta tradant, ſiue mouere ſtudeant, eumdem prorſus vocis tenorem obſeruant. Nonnulli verò ſunt, qui congruentem tonum obſeruant, vtpotè inter docendum mediocrem, &c. Verùm ordinare periodos prorſus ignorant, & eas terminare: & ideo nimium laſſi procedunt, & continuo, nec interrupto ſermone fauces quidem coarctare videntur, quod maximè offendit aſtantium aures. Alij autem ſunt, qui periodos ordinant; verùm eo longè tendunt, & eas protendunt, vt cùm iam eas terminant, tepidè finire videantur, & abſque vllo ſpiritus feruore; qui in fine periodi cum laſſi ſint, reſpirare, & ſpiritum ſumere non ceſſant; eoque fit, vt concio frigeſcat. Quod accidit ex eo quod defecit ſpiritus,

quem

Digitized by Google

quem in longa periodo conſumpſit: & ſic vt eamdem terminet, coactus eſt iterum, ac iterum reſpirare. Hi communiter concionatores aliud etiam ſortiuntur vitium. Periodum namque ſubmiſſa voce exordiuntur, & mox paulatim aſcendunt,& quaſi gradatim in ſummum vſq;leuant vocis torrentem, vſque ad medium periodi. Mox paulatim labuntur, quoniam ſpiritus iam conſumitur. Quod ſanè factum liquet ex longitudine periodi, & grandi vocis miſſione: propterea q; læſus deſcendit ſæpiſſimè anhelitus: quo fit, vt audientium mentes tepeſcant, & anſam dormiendi inueniant, & ſic cuncta frigida maneant. Quæ omnia benè habebunt, ſi obſeruentur in prædicto documento illata. Nam ſi mediocri vocis torrente hæc proferantur, & breues ordinentur periodi, aſſiduè licebit in eis reſpirare: & crebrò ſpiritum ſumere,nec nimis defatigabitur pectus. En vt ſpiritus feruore, & æſtu licet ſectari concionem, abſq; vlla nota ex perdictis. Hæc pro ijs quæ ad docendum, enarrandumue ſpectant, dicta ſint.

Secundus verò ſermo, quocum mouere intenditur, charitatiuè,illecebris, & blanditijs debet quidem fieri, ſecundum maiorem, aut minorem additionem. Sic enim noſtra eſt trahenda voluntas. Diſcrimen autem inter ipſum ſermonem, qui illecebris, & inter ipſum, qui minis & terroribus fulcitur, hoc eſt, quod primus leniter, & charitatiuè procedit, ita vt concionatoris charitas, & amor in hiſce verbis eluceat; ſecundus verò ſermo rigidis, & acerbis increpationibus peragitur: & quaſi quidam paterfamilias dum ſuos obiurgat ſeruos, cum quodam prædominio, & ſeueritate. Cæterùm obſeruare licet, ne huiuſmodi increpatio intrinſecùs oriatur ex aliquo odio, aut indignatione concionatoris (hoc enim abſonum nimis eſſet) ſed quaſi honoris Dei zelator dumtaxat id ipſum faciat. Denique iuxta hunc ordinem procedendi ita ſe debet habere, vt primùm dicat illud, quod habet docere, mediocri, & ſummiſſa voce, & magiſtrali tono, velut qui in cathedra prælegit. Interim tamen dum applicat media ad mouendum affectus, vt illud quod præcipit, continuo fiat: incipiat caleſieri, & inflammari, ita vt cum ad finem periodi, aut digraſſionis deuentum fuerit, magno impetu prorumpat ſpiritus, & inſtar currentis equi, qui paulatim terminat curſum. Itaque ex prælibatis colligimus. Cum enim litteræ contextum enarrauerit, magiſtrali voce procedat, velut qui documenta rtadit. Et huiuſmodi etiam cum incipit digreſſio, loquatur, vtpotè mediocri tono. Et ſic gradatim aſcendens flammeſcat, quouſque finiatur digreſſio, quacum ſuadet. Ea quidem finita, mox ad Euangelij contextum reuertatur: què tranquillo, & quieto prædicet animo: ſic enim vniuerſa concio conſtruenda eſt. Aliud ſiquidem eſt docere, ſeu enarrare, ab eo, quod mouere, & audientium affectus excitare. Dum enim documenta traduntur, cum hoc negotij intellectus ſit, attentionem captare ſolum intendit, vt percipiant quæcumque eis præcipiuntur, & docentur. Verùm cum in doctrina mouere intenditur, tunc res geritur cum ipſa voluntate: & ita huiuſmodi locutio magno ſpiritus feruore perurgenda eſt, vt praua, indomi-

ta,

ta, & truculenta voluntas ſedetur, ac ſubijciatur. Et vario artuum motu, inſtar cuiuſdam ſeueri parentis filium ſuum obiurgantis, qui ſe totum concutit, & dilacerat, vt ille probus fiat. Hoc modo ſubiurganda eſt noſtra proterua voluntas, ne vlteriùs ſæua recalcitret.

Vti natiua vocis accentus formetur, & conſeruetur. **Cap. XXXII.**

Geminum documentum tradi poteſt, ne Euangelicus præco proprium amittat tonum, aut natiuæ vocis perdat accentum. Primum eſt, vt ſtudeat in ipſo concionis limine, & exordio propriæ vocis obſeruare tenorem; dummodo vocis reſonet Echo, ita vt probè omnes percipiant, & quaſi cum ſodalibus, amiciſue loquatur, aut cum domeſticis, & familiaribus, ſic prædicet. Et inſtar cuiuſdam parentis, filium ſuum monentis, & ſuadentis, abſque eo quod peregrina voce, aut adulterino prædicet tono. Cui præmeditari licet, (atq; ſanè vtile illi erit,) dum ſuggeſtum aſcendit, quod cum vno dumtaxat loquitur; & hunc proprium eſſe filium etiam intelligat, quem feriò, & ex animo increpat, & ſuadet, vt probus ſit, & virtutis ſectator. Et ita in ipſius concionis primordio mente percipiat quempiam audientium pluſculum ſanè diſtantem ab eo, & quaſi quidem ille vnus aſtaret ſolum, cum eo ſermonem ineat: abſq; eo tamen, quod eum demonſtret, aut omninò indicet;& ſecundum præfatum modum, ac rationem,vocis tenorem obſeruet. Videt ſiquidem, quod ſi ille ſolus ibidem aſtaret, inſtar dulcis parentis vtique familiariter, & domeſticè, non fictè, ſed proprio vocis accentu eum alloqueretur. Eo modo ergo debet proloqui, veluti quando cum geminis ſodalibus aliquod negotium communicat. Verumtamen nonnullos cernas pulpitum aſcendentes, qui eiuſmodi vocem contrahunt, quod ſi coram duobus, tribuſue aſtarent dumtaxat,equidem illum irriderent, & meritò ſubſannarent. Nimirum quidam ſunt verbi Dei concionatores, qui tales vſurpant vocis accentus, atque proſodiam, quod data comparatione abſonum nimis videtur; vt liquet,cum ex animo loqui, ac prædicare contendunt. Variè namque vociferantes, & propriè, ſeu natiuæ vocis tenorem & accentum torquentes, & prorſus euertentes: ita vt eorum ſermo ad parietes potiùs, quàm ad homines fiat, & verba aeris cacumina petant, quàm in viſceribus audientium ingerantur. Qui quidem defatigati manent, & audientium cœtum parum conſolatum dimittunt. Nam, vt præcedenti capite dicere cœpimus, hanc ſortitur naturalem congruentiam ſenſus auditus cum ſuo obiecto, dum pertingit harmonia dulcis: interim autem, ſi diſſonus fiat concentus, protinus auris ſentit, & offenditur. Huiuſmodi quidem contingit, dum concionator mutat propriæ vocis accentum, vt audientium maximè offendantur aures. Dum etiam ſic adulterantes tonū prædicant, ſubſequitur,vt repræſentatiua careant, quæ eſt vna ex præcipuis partibus, quæ ad optimè concionandum requiruntur. Tandem verò læſi cum ſint, alium denuo ſumere tonum coguntur, & illum iam demum amittere. Haud immo fas eſt etiam ita Sacræ Scripturæ loca inſerere, aut hiſtoriam enarrare; ſed cum ſim, & quaſi

per tranſennam, crudam, ſeu indigeſtam, & malè expoſitam ipſam relinquendo. Quod fit, quia propriam vocem mutarunt, nec illi prædominantur. Ex quo etiam emanat, vt eorum prædicatio plerumque contemnatur, & pauci eorum doctrinam ſectentur. Nam ſic procedentes, ipſa narratiua, ſeu repræſentatiua, & prorſus omni ſpiritu carent: quibuſcum aliorum mentes, quaſi hamo trahuntur. Et tandem ſubſequitur, vt concionatores non ſint; & cum cernimus populum eos non ſequi, propter hoc vitium id euenit, vtpote quia inſulſi, & illepidi ſunt, natiuum vocis accentum mutantes. Cæterùm qui proprium obſeruant tonum, vibrantes vndique vocem, hoc boni ſortiuntur, quod tametſi nihil parumue moueant, delectent tamen, cum optimam habeant repræſentatiuam, quod ſufficit, vt ab alijs audiantur, & laudentur. Hoc ſanè punctum maximè concionatori adnotandum eſt; ſiquidem nullus eſt, qui in priuatis, domeſticis, ac peculiaribus eloquijs probè, & rationaliter non ſe gerat. Vnuſquiſque enim proprium obſeruat vocis tenorem, dum loquitur cum ſuis domeſticis, aut ſodalibus. Quam quidem dicendi normam, ſeu ſtylum nonnulli ex prędicatoribus, ſi obſeruarent, dum pulpitum aſcendunt, non tanta in loquendo illepiditas, ſeu indecentia vigeret. Vnde infertur, inter prædicandum, proprium vocis tenorem fore obſeruandum, non ſecus, ac ſi cum domeſticis ſermonem iniret. In vno dumtaxat diſcriminare tenetur: vtpote quod altiorem ducat vocem, ſecus ac ſi familiariter loqueretur. Ad quod prædicta conſideratio deſeruit, vbi cœpimus dicere, quod percipiat mente illum aliquantulum diſtantem ſecundum ſuæ vocis extenſionem. Et ſic prædicet, quaſi ille ſolùm aſtaret, & ſecundum Eccleſiæ longitudinem, & aſtantium cœtum ſic tollat vocem. Hinc aliud notatione dignum obſeruabit: quod exæquet, & contemporizet in vocis torrente cum populi aſtantis turba, & locis in quibus prędicat. Contra pleriq; faciunt, nam in locellis, & humilibus ſacris tectis magnum vocis torrentem emittunt, & quaſi præcones penetrant humilia tecta ſacrorum. Nec diſcrimen ſtatuunt, ſiue magnus irruentium aſtet vndique cœtus, ſeu anicularum congeries pauca circumſtet, aut in excelſis, vel in humilibus prædicetur templis, omninò æqualem vocis accentum, ſeu tormentum obſeruant.

Secundum verò documentum; ad hoc vt concionator æquè, & ſecundum optimam, & congruentem rationem leuet vocis tenorē, erit hoc; quod omninò ſit intentus, vt quæcumque dixerit, ex animo proferat, minimè autem intentus, an vocis accentus æque, & naturaliter feratur. Siquidem illud quaſi natiuum eſt, & quod cōmuniter fit apud omnes; dum quiſq; ſermonem facit de quauis re propoſita, cum vocis tenorem obſeruat, prout eiuſmodi res poſtulare videtur. Sit quiſpiam ruſticanus omninò rhetoricæ ignarus, interim tamen cum de aliqua re pertractat, mediocrem leuat vocis accentum, & quietè procedit, inſtar cuiuſdam prçceptoris, & dum opus eſt, verba ſuſpendit. Mox, dum ſocium, aut filium ad opus allicere ſtudet, paulatim incenditur, & vibrans mouet brachium, & artubus ludit, &c. Hæc omnia facit

abſque

abſque eo, quod quidquam intendat ad motum, & operationem artuum, ſeu proſodiæ. Dum obiurgat, increpat, & aliorum crimina taxat, vultum comprimit, & collum erigit, & lingua inſectatur &c. Qui dum humanè, piéque loquitur, vultum extendit, & humiliat. Vbi ſolum intendit ruſticus, & obſeruat illud inducere, quod monet duntaxat. Nam ipſa natura ſuggerit vocis varios accentus, abſque eo quod circa idipſum ſtudeamus. Hoc documentum eſt egregium, & ſatis optimum; vt Euangelicus concionator congruenter loquatur, dum prædicat, nec vocis mutet natiuum accentum: ſed proprium obſeruet, cui quidem præſit, & opportunè eo vtatur.

De æquabili motu artuum, ac prædicandi ſtylo. Cap. XXXIII.

MOneo tamen verbi diuini concionatores, vt à quorumdã abuſu prorſus diſcedant, qui inter mouendũ ſubſiliunt, atq; adeo membra complicant, & incuruant, vt penè intra pulpitũ deſilientes, abſcondantur (inſtar vrinantium ſub aqua,) & varijs diſtorſionibus, & vultibus propriam oris ſpeciem exterminare videantur. Vlnas tamen, manuſque licebit mouere, & vndiq; proſpicere cœtum, & ad ſacramentũ, dum loquitur cum Deo, vertantur. Quapropter ea religione, & grauitate ibi aſtare intendat, quantam maximam requiritur vt habeat, qui virtutis theatrum adiuit: & tanti miniſterij exactor, & tanti muneris miniſter extat & præeſt. Cæterum niſi æſtuantis aeris epicaumata premant, & angant eos, vt aliter fieri nequeat; dum prædicant, cucullo, ſeu pileo contegant caput. Nonnumquã autem pro temporis opportunitate, vt dum aliquod grauiſſimũ increpat vitium, vt eorum moueat animos, & indurata pectora tundat, ad Deum conuerſus, manibuſque poſitis, loquatur. Tunc inquam licebit aperire caput, non aliàs tamen. Motus quidem ſecundum ea, quæ monet docetue, fieri debent; ſiquidem æqualiter repræſentatiuam comitatur proſodia. Vtpotè ſi Abſalonis illius miſeri hiſtoriam enarraret, cuius quidem Ioab acerbis iaculis viſcerum ima transfixit, leuabit in altum brachium, & terram verſus minabitur: quaſi qui iacula mittit, ſignificans ipſum Ioab. Eodem modo ſi Euangelij verba referret, vt illa: *Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero*: manum protendat, quaſi aliquid volens tangere. Quæ omnia probè habent intelligi: dum temporis occaſio poſtulat facienda, ordineque ſeruato, non ſecus. Caueat tamen, ne in motibus, quaſi iaculatorẽ ſe oſtendat. Inſuper & alias incongruas dexteritates manuum fugiat, quæ ad gladiatores magis ſpectant, quam quod ſuggeſti honeſtas poſtulet, grauitaſque depoſcat. Iuxta quod notare licet illud, quod præcedenti capite prælibauimus in fine, loquendo de vocis accentu, quem naturaliter obſeruant, qui familiariter, & domeſticè loquuntur: & idem obſeruandum eſt in motibus membrorum. Nam Euangelicus Concionator obſeruet oportet illud, quod communiter, & in exteris negotijs gerendis obſeruat. Etenim cum ediſſerit, diſceptat, & arguit, indicem mouet, & manum. Dum admiratur, aut exclamat, os ſuprà intentum habet &c. Idem prorſus inter prædicandum obſeruet, & nihil omninò horum mutet, vt dictum eſt, & ipſa res poſtulat.

Dicendi autem ſtylum obſeruare debet iuxta modum enarrandi, & iuxta ea omnia, quæ dicere habet; non inſtat cuiuſdam Dialectici ſe gerat, qui ſyllogiſmorum obſeruat modum, & figuram, ad hunc modum dicens. [En maior, en minor.] Nec ſcholaſtico modo, aut diſſertiuè procedat: ſed quaſi quidam orator nonnumquam enarrando, amplificando, aliàs exclamando, rationes deinde afferat, & authoritates citet. Non inquam ſcholaſtico dicendi charactere. Itaque ſi quadrifariam propoſitam concluſionem, aut aſſertum eſſet comprobaturus: id nimirum probet, abſque eo quod dixerit [quadrifariam, bifariamue hoc comprobabo] & mox [prima ratio, ſecunda ratio ſic ſe habent &c.] Hic ſiquidem dicendi ſtylus, acerbus nimis eſt. Verumtamen ſic poterit has omnes dicti rationes referre, abſque eo, quòd dixerit [prima,ſecunda, tertia ratio eſt] Sed finita priori, ſubdat, dicens. [Et ſimiliter hoc ita ſe habet, namque &c.] Aut alio huiuſmodi vocabulo vtatur, quod haſce rationes connectat, & eò probè conſutæ, connexæque ſint, vt audientium aures minimè offendat: ſiquidem Euangelici prçcones ſumus, non autem ſcholaſtici Doctores, ſeu Magiſtri, qui argutijs, & probationibus, ſuadent, dicentes. [Prima, ſecunda, tertia ratio &c.] vt eorum doctrina luculenter, planéque oſtendatur, & faciliùs percipi valeat.

Vti recordabitur, dum obliuiſcitur alicuius puncti, & incongruè aſſertum corriget. Cap. XXXIV.

SI fortè contigerit (vt enim memoria hominis labilis eſt) eorum, quę cœpit dicere, quidquam obliuiſcatur, aut prorſus labatur è mente, poterit quidem ad Deum conuerſus, dicere terque quaterque: [A, a, a, Domine Deus, vt moleſtè, grauiterque fero, cùm viderim tua verba parum inſectari, & percipi.] Interim niſi recordatus fuerit, ſimilibus ironicis vti poterit verbis. Cæterùm ſi hæc omnia minimè proderunt, vt recordetur, dicat: [Hæc miſſa faciamus, nec vltra immoremur.] At verò vt in memoriam facilè reducat, nec omninò obliuiſcatur eorum, quę habet prædicare, hoc ſingulari vtatur documento. Nonnulla ſumat peculiaria, & ſignata puncta, & horum notabilium initiatiua verba ex corde ſatis habeat, atque primordia; vt in his initijs,quaſi ſtapeda firmiter innixus procedat: quamprimum enim illius exordij,quòd antè memoriæ mandauerat, recordabitur, reliquorum memorabitur dicendorum. Itaque priùs quam pulpitum aſcendat Concionator, mente recolat, quæcumque habet prædicare, & ordine ea enumerans dicat. Primum punctum ſic incipit, & ſecundum huiuſmodi &c. Hæc viciſſim mente, iterumque euoluat, vt cordi figantur, nec ita facilè fugiant. Et initium cuiuſque puncti plerumque repetat. Quod ſi inter concionandum contigerit, vnum, aut alterum punctum elabi, ad aliud tranſire poterit. In hiſce quidem debet Concionator ſtapedis inniti, qui debilē ſortitus eſt memoriam. Verùm, vt iam diximus, initiatiua notabilium verba ſic memoriæ inſideant: quod ſi velles, minimè tamen elabi poſſint. Hi autem memoria debiles Concionatores continuò dedu-

deducere poterunt ex Euangelij contextu, & modicas facere digreſſiones.

Verùm ſi acciderit vt inconſultò, nec verba perpendens aliquam falſam, diſſonamue nimis propoſitionem dixerit, ne vltra gradiatur, ſed potiùs in ſe reuertatur. Quod ſi oportuerit, exceptionem, & additamentum exhibeat, Exempli cauſa: hanc ſi aſſertionem proferret. [Nemo adhuc hominum fuit, quem peccati labes fugerit.] Hæc quidem aſſertio, vt liquet, falſa eſt, & ſic reuerſus iterum dicat: [Nemo, inquam, culpæ expers fuit, exceptis, Chriſto Domino, & eius matre ſanctiſſima.] Quod ſi diceret hanc propoſitionem. [Omnes, qui ex Aegypto exierunt, perierunt in deſerto:] ſimiliter eſt falſa. Quam iterum repetens, excipiat dicens. [Præter Ioſue, & Caleb.] Alius inſuper eſt modus ad reſarciendum, & celandum, quod incongruenter eſt aſſertum. Non per additamentum ſiue exceptiuè, ſed expoſitiuè, ſe ipſum planè explicando, & inſuper addendo aliquid illi aſſerto. Huius quidem exemplum eſt. Si inter prędicandum, in illud Euangelij: *Fides tua te ſaluam fecit,* diceret. [Fides omnes ſaluificat.] Iterum dicat. [Fides, Spei, & Charitati comes ſaluificat.] Deindè ſi diceret. [O vos, qui tot antè ſæculis in peccati labe volutati permanſiſtis, & „ adhuc correctionē minimè adhibuiſtis: & iam diuturna vos carpſit deprauata conſuetudo peccati: dico vobis, omnes peribitis in gehennalibus flāmis præcipitandi.] Hoc corriget, ſua verba exponens, vtpotè dicens [niſi „ pœnitentiam habueritis: quam difficillimè habebitis, qui aſſuefacti eſtis „ peccare] Si autem talis fuerit aſſertio, ſeu propoſitio, quæ correctionem, aut additionem non admittit: tunc quidem non eſt defectus, vt ad ſe reuerſus dixerit. [Non hoc ita habet. Haud probè dixi. Modò ſic aſſero, vel ſic &c.] Et ſic fideliter eam proponat. Quòd ſi ſpiritus ardore inflammatus, & feruidus dixerit aliquam propoſitionem, quam iterare non eſt locus, per ambages, & circumloquia eam tandem repetat ſecundum verum dicendi modum; ita vt populus intelligat, ne fortè aliquem percipiat errorem, & tandem decipiatur falsè edoctus.

De confutatione obiectionum, & reſponſione. Cap. XXXV.

PLerumque accidit Euangelico Concionatori, dum aliquam doctrinam populo ſanè arduam, & intellectu difficilem tradit, facere quidem in „ ſe argumentum, quod populus obijcere poſſet, vti ſi aſſereret. [Qui elee- „ moſynam impertit, plus lucri ſibi comparat, quam ſit quod amittit. Plus „ recipit, quam quod erogat.] Statim diceret, [Vide quid dixeris ò pater. „ Quomodò hoc verum ſit prorſus ignoro. Ego qui antea promptuaria „ mea plena, & exuberantia habebam: dum impertio, en vacua ſunt. Qui „ anteà ſignatos loculos, & copioſos cernebam, dum erogo, vacui, & inanes „ mihi videntur: & ego egenus, & propemodum mendicus ſum factus.] „ Tunc ad populum conuerſus, dicat. [Hoc quam veriſſimum eſſe, vobis „ oſtendam. Nam dato quòd fideles eſtis vos, ſcripturæ aſſertis tenemini „ alludere. Creuerat ingens fames in Iſrael. Miſit ergo Dominus Eliam „ Prophetam, vt egenum, & mendicum in Sareptam Sidoniorum, vt

„ apud

,, apud viduam maneret, & ab ea paſceretur &c.] Narra hiſtoriam, & di-
,, cito.[Nonne cernitis planè vt vidua plus accepit, quam quod Eliæ im-
,, pertiuit? Alijs namque varijs modis poterat Deus Eliam paſcere: ve-
,, rùm ita diſpoſuit, vt illam ditaret viduam, ad eam egenum Eliam mit-
,, tere. Maius quidem beneficium recepiſſe diuitem de manu pauperis con-
,, ſtat, cum hic ſuam eleemoſynam accipit, quam diues inferat illi ero-
,, gando. Et ita dum muneribus, & donis aliquem diuitem vult Deus
,, afficere, egenum & mendicum ad eum mittit: vt potiùs ab illo diues reci-
,, piat. Hanc loquendi phraſim, quæ vos ſanè fugit, rectè calluit ille San-
,, ctiſſimus Patriarcha Abraham, cùm dixit ad Angelos, quos peregrinos
,, eſſe putabat: *Si inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum, ſed*
,, *afferam pauxillum aquæ.* Nouerat quidem Abraham, quod diuites be-
,, neficio tunc afficiantur, cùm eorum eleemoſynam pauperes valeant
,, accipere. Proptereaque dixit. *Si inueni gratiam in oculis tuis.*] Hæ nimi-
rum obiectiones refutantur, & facillimè ſoluuntur, gemina ſi vtramque lance ponderes. In altera earum, lucrum perennium gaudiorum locato, & in altera iacturam terreſtrium bonorum ſtatue. Nunc perpendere licet, quam ſint nullius momenti huius lutulenta prædia ſæculi, & caduca: illa autem æterna, pretioſiſſima ſuper omnia bona. Et conſequenter quam parum eadem erogando, deperditur, imò lucrum fit, cùm acquirantur perennia, impertiendo vilia, & abiecta. Hoc eodem modo Diuus Chryſoſtomus plerumque vtitur; peculiariter in Homilia, quæ inſcribitur, *De oratione Annæ, & quod vtilis ſit paupertas*, hoc dicendi ſtylo probat, fælicorem diuite pauperem eſſe, & beatiorem gaza ipſa paupertatem. Quæ Homilia habetur Tomo primo poſt Homilias in Geneſim. Atq;etiam propè finem quinti Tomi, Homilia ſeptuageſima octaua, quæ inſcribitur: *Quòd melius eſt iniuriam pati, quam inferre.* Deinde, poſtquam dixit, & nunciauit commodum, quod ex hoc conſequitur, in hunc modum ſubdit: *Sed eſt graue (inquis) iniuriam pati, & calumniam. Non eſt graue, non eſt. Quouſque circa præſentia ſtupidus hæres? Neque enim id Deus inſtituiſſet, ſi graue foret. Animaduerte verò. Qui fecit iniuriam, abijt, habens quidem pecunias, ſed & conſcientiam perculſam: læſus autem, pecunijs quidem priuatus, habens autem apud Deum fiduciam, poſſeſſionem innumeris theſauris digniorem &c.* Hinc iacturam temporalem, quæ minima eſt, locato, iſtinc ſpirituale damnum reponito, quod ſibimet machinatur, qui alium lædit, & contumelia afficit. Et ita Diuus Chryſoſtomus concludens, inquit: *Quid ais? Priuatus ſum omnibus meis: libet tacere? Calumniam ſum paſſus, & ferre iubes æquanimiter, & quomodò potero? facillimè profectò ſi tamen in cœlum reſpicias, ſi ſpectes hanc pulchritudinem, & quòd te Deus ſuſcipere promiſerit, iniuriam generoſè ferentem. Hoc argumentum fac, & cœlum reſpiciens, cogita, quod illi ſuper Cherubim ſedenti factus es ſimilis. Nam ille contumelijs affectus fuit, & tolerauit: opprobria pertulit, nec vltus eſt, percuſſus, & non ſurrexit, ſed contra beneficia reddidit ijs innumera, qui talia patrauerant. Noſque ſuos*

eſſe iuſſit imitatores.] Vbi quidem Chryſoſtomus ſoluit quæſtionem cum ſpe præmij, & Chriſti Domini exemplo, eiuſdemque præcepto *Matth.* 5. Non ſecus ad ſuadendum populo ignaro, inimicos diligendos eſſe, hiſce quatuor medijs vti oportet. Primum quidem eſt agere de damno, & iactura, quam Zoili, detractores, & inimici noſtri ſibi comparant: & ſimiliter de commodo, quod inde prouenit nobis. Secundum quidem medium eſt agere de præmio, quod ſanè conſequemur: quia erimus filij Dei, & hæredes, cohæredes autem Chriſti. Tertium eſt exemplum Dei aſſerentis: Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Quartum autem medium confirmatur Dei præcepto. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Quod niſi feceritis, peribitis, & in æternum ardebitis: modò verò eligite vtrum horum præſtet vobis, numquid diligere, an pœnas luere?

Magnum quidem ingenij acumen, & artificium requiritur ad abolendas, & radicitùs extirpandas falſas, & erroneas populi, quas habet, opiniones. Vt Salomon ille in Eccleſiaſtico facit, plerumque opiniones reijciens, quæ circa ſummum bonum ferebantur. Et Apoſtolus ad Romanos *cap.* 5. 6. & 7. aduerſus contrarios eos, qui perfectionem docebant, per meram fidem dumtaxat, abſque operibus.

Vti Euangelicus præco ſuadeat. Cap. XXXVI.

CVm noſtræ obiectum voluntatis, quò tendit, ſit verè bonum, aut ſaltem apparens bonum, nunquam enim noſter appetus fertur in malum, niſi ſub aliqua ſpecie boni; hanc ob rem plerique ſunt, qui ſibi ipſis imponunt, & ſenſualium rerum deſiderio trahuntur. Vt autem hæc inimici fraus deſtruatur, Eccleſiæ Dei Concionatores præſunt. Eapropter medijs, & rationibus vti debent, quibus populo ſuadeant: ſcilicet peccati bonum, & gaudium mundi, & carnis, fucatum, & lutulentum, & omninò doloſum eſſe. Secus autem de virtutis commodo ſuadeant: nimirum virtutis bonum verum, & amabile eſſe: & ſeruire Deo non modò vtile, & honeſtum, ſed & delectabile. Et ſicut prouidi quique duces, dum bellum gerere cum alio ſtudent, optimam quamque munitionem debent parare, vt hoſtes aggrediantur, & militibus adunatis bellicum canere, vt tandem trophæum obtineant. Ad hunc vtique modum Euangelici Concionatores ſummo ſtudio, & opera exquirere, & adinuenire tenentur, quibus planè oſtendant virtutis viam non modò honeſtiorem, verum & vtiliorem, & magis delectabilem eſſe, quam vitij, perditionis, & interitus. Quod ſi ſuadere nequeant: ipſam delectabiliorem, dulcioremq; eſſe; ſaltem probent, atque ſuadeat, vtiliorem, ac magis commodam eſſe; propatereaque inſolentiæ maximę eſſe, ipſi virtuti velle præponere vitium. Et abſonum nimis, ipſam peccati obſcœnam voluptatem, honeſtæ virtutis commodo, & dulcedini præferre. Aliàs operę pretium eſt rationibus oſtendere, quòd vitium, etſi oblectet, & iucundet, cœterùm maximè nocet. Ad hoc autem expedit, plerumque recitare, & inquirere damna, quæ ex quocumq; vitio emanant,

nant, vt ab huiuſmodi audientes abhorreant. In hiſce, quæ dicta ſunt, latiſſimus patet Concionatori mediorum campus ad ſuadendum. Nam ad hoc, vt aliquid appetatur, & diligatur, neceſſarium eſt oſtendere, illud delectabile, & oppidò ſatis iucundum, & honorificum nimis eſſe, facile, & non arduum, ſcilicet ipſam virtutem. Hæc quidem omnia oſtendi poſſunt, ſi eius, quod docetur, explicetur definitio; nonnumquam per ſuas cauſas eius commodum oſtendendo: aliàs per ſuos effectus demonſtrando. Idem omnino licet fieri in ipſo damno, quod ſubterfugere poteſt. Nam cùm contrariorum eadem ſit ratio, & voluntas noſtra propenſa cum ſit ad bonum ſectandum, vbi eius commodum ſibi planè oſtenditur, ita quidem diuertit à malo, cum eius nocumentum reſpicit, & videt, vtpotè moleſtum, odioſum, inhoneſtum, & ignominioſum illud eſſe &c. Qui rhetorices documentis delibuti ſunt, longè, lateque hoc ipſum facere poterunt. Cæterùm quibus ſors non ſuggeſſit, eis aduertere ſufficiat, quot honores, & commoda in bono contineantur: & quot opprobria habeantur in malo. Quibus probè libratis, vtique virtutem ſectandam forè, & vitium fugiendum ſuadebit.

A quibus recitandis cauere debet Concionator. Cap. XXXVII.

CAueat Euangelicus præco, ne ſuggeſtum aſcendens, ſuimet honoris gloriam autumet, aut prædicet. Si fortè nouerit obtrectatores nomen ſuum ignominiosè detrahentes, ſeipſum haud defendat ibidem. Nec ſe iuſtificet. Virum vtique probum, nec infimæ notæ eſſe, aut litteris delibutum ſe eſſe ne dixerit. Hoc enim eſt, quod latebat, prodere, & quod inter duos, treſue ferebatur, vniuerſo cætui manifeſtare. Et, quod peius eſt, quòd alijs patientiam cum prædicet, ſe elatum omnibus præbet, & veſtimenti lacinia dum tangitur, ægrè fert. Ideoquè tacere, & æquo animo tolerare præſtat, ſiquidem ea eſt rerum viciſſitudo, & tempus omnium medicus eſt, ad cuius curſum omnia decidunt, & labuntur, cunctaque prætereunt. Deniq; ſuos æmulos confundet, & maximo cum trophæo ſuperabit. Verumtamen qui hoc ipſum non faciunt, ſed in pulpito ſe ipſos prædicant, præterquamquod adſtantium aures offendunt, inſuper ab eis poſthabentur, & doctrina minus recipitur.

Caueat ne iactabundus ſui ingenij acumen, & agilitatem oſtentet, aut quæ dicere habet, nimis collaudet, & ad nubes vſque tollat, dicens: Quòd adhuc nemo tam egregium, & propè Diuinum excogitauit punctum, & ſimiles huiuſmodi vanitates, & iactantias. Ad ſummum autem dixerit: [Attendite, & notate hoc:] abſque eo quòd ſubdat, [quia nimis acutum, aut præſtantiſſimum eſt:] Nam ſiue bonum, ſiue malum illud ſit, denique audientes viderint, & iudicabunt.

Caueat, abſona, & longè extra à præſenti concione verba proferat: illud verò quod à concione diſſidet, vtpotè ſermones, qui ad ædificationem populi non conferunt, hæc nimis penſanda ſunt, & maximo cum ſtudio examinanda, antequam proferantur in pulpito. Namque in hiſce, & ſimilibus ſermonibus, ineptiæ dici plerumque ſolent.

Caueat, dixerit forſan,quòd ſerò nimis ei ſermonem ipſum commendarunt: huiuſmodi namque iactantiæ verba ſunt. Non ſecus ac ſi diceret. [Si tam breui temporis ſpatio, & præter ſpem, talia tamque mirifica prædico: quid ſi temporis anguſtia non præmeret?] Hoc ſibi ſuadeat Concionator, eorum audientium aures, acres, & ſubtiles ita eſſe, vt probè animum,mentemque calleant, & percipiant. Qui & vilipendunt, & in deriſum habent, cum nos iactare cernunt.

Caueat,oſtenderit ſe moleſtè ferre, aut potiùs obtrectet ex eo, quod modicus audientium cœtus ſit. Siquidem præſentes non ſunt noxij, cum adſint: & abſentes non percipiunt, cum abſint:& ſic taxatio volaret in aerem & pręſentes malè iudicarent de eius patientia, & æquanimitate. Grauiter enim ferunt,cum cernunt ſe vilipendi,& pro minimo reputari. Quin potiùs meminiſſe tunc habet, quod Chriſtus Dominus prædicauit mulierculæ Samaritanæ *Io.* 4. Propterea ſpiritu, & deuotione, ante oculos ponat Chriſti crucifixi amorem, & pro eius amore, & cum amore prædicet dumtaxat. Aſtantes enim quamprimum promulgantes, & illius optimam famam circumferentes, alios quidem trahent, vt eius egregiam doctrinam ſectentur.

Caueat,ne citò credulum ſe omnibus præbeat, vt cuncta, quę à ſæcularibus illi nunciantur ſibi ſuadeat;ſi detrahēt apud eum clericos,aut Ciuitatis rectores, & præſides, & hiſce ſimilibus obtrectantes, & apud eum conquerentes. Plerumque enim euenit,vt quidam ſibi illatæ iniuriæ non ſecus vindictam ſumere valentes, ipſum Concionatorem, quaſi inſtrumentum ſumant, quem cantionibus informant, & verbis doloſis, & fortè longè aliter, quàm ſe habeat res. Quodſi Euangelicus Concionator nullo habito conſilio, non veritatem ipſius rei vndequaque inquirat, ſed nimis credulè ſuggeſtum aſcendens, protinus idipſum euomat, & eorum falsò impoſita crimina taxet, pullulabunt quidem in populo ſcandala; plerumque inſontes damnabit, & ipſe vultu confuſus manebit, cùm tandem veritas vbique ſit non celanda, ſed planè videnda eſt. Hoc maximè notandum eſt Concionatori. Huiuſmodi namque res poſtulat eum perſpectum, & nimis callidum, ne omninò concipiat quæcumque audit: ſed probè omnia penſare,& vtrum dolus aliquis deliteſcat ibidem,rimari.Quòd ſi attentas aures præbere debet calumniantibus, non ita facilè eorum detractionibus aſſentiatur, quin prìùs omnia ruminet.In veteri namque lege *Leui*.2.*Deu*.14. prohibitū erat, ne offerrentur in holocauſtum animalia, quæ non ruminant.

Caueat inter increpandum luxum, & prodigalitatem, erga victum, ne „ dixerit, vt plerique ineptè faciunt, dicentes. [Ea eſt rerum viciſſitudo, „ vt iam ſutoris coniux ità lautè ſe gerat, & monilibus, ſericiſque veſti- „ bus ornet, vt quaſi cuiuſdam principis vxor luculenter incedat, & va- „ rietatibus induta.] Hoc enim ignominioſum eſt valdè, & ſutorum detrahere honori. Sed potiùs alio dicendi charactere, & ordine dicat. [Ea eſt rerum viciſſitudo, vt iam fabri vxor &c.] Non autem in particulari, ſutoris, ſartoriſue. Et ſic de reliquis.

Caueat, ne nimis Doctorum prolixas authoritates Latino ſermone ibi recitet: ſed breues ſatis. Verùm longiuſculas (ſi deſint compendioſæ aliæ) licebit transferre dumtaxat. Hiuiuſmodi namq; populus ignarus faſtidit nimis, & offenditur. Prætereà quoque ſapientes viri non ita facilè ferunt, cum iterum Hiſpano ſermone recitanda ſint: *Faſtidit miſeros crambe repetita magiſtros*. Verumtamen quicquid Latino ſermone recitauerit, vtpotè ſcripturæ, Doctorumue authoritates referendo, paulatim, luculenter, & clarè illud pronuntiet. Caueat autem neotericos ibi doctores, ſeu ſcriptores recitet: namqne ſuggeſtum ea pollet auctoritate: grauitatem tantam poſtulat, vt Sacram Scripturam dumtaxat, & ex ſacris doctoribus iam priſcos citare liceat. Ac inter doctores ſcholaſticos S. Thomam, & D. Bonauenturam ſolum recitet: hoſque raró.

De Sermonibus Sanctorum. Cap. XXXVIII.

AEquum ſanè eſt, & acceptum ſatis; Diuorum merita inclyta promere verbis, & præconijs attollere, atque eorum heroicas efferre virtutes, & victorias, tropheaque pangere. Idque multi Sancti Patres, & priſci, ſacriq; doctores fecere. D. enim Chryſoſtomus Tomo quinto, Homilia quinta, prædicat ſanctimoniam patientiſſimi Patriarchæ Iob. Et Homilia ſexta idem omninò facit de Elia propheta. Et Homilia ſeptima de Machabæorum præſtantia. Homilia octaua de tribus pueris, qui in camino æſtuantis incendij metro ludentes, ordinatè ad laudem omnipotentis Dei omnia elementa prouocantes, tripudijs incedebant. Et Homilia nona laudibus effert celebrem, caſtamque Suſannam. Non ſecus videntur facere Sancti Eccleſiæ doctores, Diuus Auguſtinus, Ambroſius, Gregorius, Diuus Baſilius, Nazianzenus, & plerique alij. Quapropter Eccleſiaſticus dicit: *cap.* 44. *Laudemus viros glorioſos in generatione ſua*. Et Chriſtus Dominus laudat Sanctum Præcurſorem, & Diuum Petrum, & D. Mariam Magdalenam: & alios ſanctos quammaximè: Quòd ſi ex noſtris cantionibus, & laudibus, & diebus feſtis, in quibus eoſdem ſanctos colimus, nihil emolumenti, aut gloriæ eis accreſcat; attamen quia Diuorum laudibus trahuntur fideles ad horum virtutes ſectandas, atque vt deuotionẽ habeant in eis, idcirco ab eorum laudibus non debemus abſtinere. Paulus ad Galatas *cap.* 1. inquit: *In me clarificabant Deum*. Et in Epiſtola ad Hebræos *cap.* 13. *Memento præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei &c.*

Secundum, quod aduertere debet Concionator, eſt iuxta modum laudandi. In quo duæ ſimul conſiderandæ ſunt laudandi rationes. Prima quidem eſt, ne communia, & trita nimis de aliquo ſancto prædicet: ſed aliquã peculiarem, & exquiſitam prærogatiuam, & hæroicam virtutem ei aſcribat, in qua reliquis excellat ſanctis. Namque arma ex eodem metallo fabricantur, verùm hanc materiam ſi armarius temperet, lucidiora quidem apparent reliquis armis. Ita quidem omnes ſancti fuerunt vtique viri perfecti,

fecti, & omnibus virtutibus inſigniti: at nonnulli ſuas virtutes eatenus expolierunt, & igne examinarunt, vt in ipſa virtute facilè primatum obtineant, & eximij valdè, egregijque ſint. Ea propter, & mater Eccleſia pro pluribus concinit *Eccl.* 44. *Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem excelſi*. Quòd ſi in hoc omnes conueniunt, ingenioſus Concionator exquirat aliquod peculiare encomium, vt eum præferat cæteris. Hic namque laudandi modus eſt iuxta rhetorices documenta: & ipſe quoque ſanctus maximè exaltatur. Sic enim Chriſtus Dominus ſatis collaudat S. Ioannem Baptiſtam, dicens *Mat*. 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit maior &c.* Et Centurionem, dum dixit *Matt*. 8. *Non inueni tantam fidem in Iſrael*. Et Magdalenam, pro ea reſpondens Marthę ſorori eius. Si de S. Ioanne Euangeliſta ſermo fiat, dicito omnium dilectiſſimum Deo fuiſſe, & quòd ipſe ſolus inter Apoſtolos duodecim virginitatis aureolam obtinuit. Si de Ioanne Baptiſta prædicet, dicat, quod è ventre matris rationis particeps fuit, & ſancto flamine delibutus. Si de Paulo, quòd vas electionis inter omnes Apoſtolos in prædicationis miniſterio facilè princeps fuit. Si de S. Iacobo, quòd lux, & decus totius Hiſpanię fuit: & inter omnes Apoſtolos primus fuit martyrio laureatus. Si de Sancto Franciſco, vti præ omnibus ſæculi contemptor extitit, poſt ipſos Apoſtolos. Si autem de Sancto Antonio, de ſuorum mirabilium excellentia, quòd inter omnes clarus fuit. Si de Sancta Catharina, quòd inter omnes ſanctas meruit ipſa ſola tres aureolas deportare, vtpotè Virginis, martyris, & doctricis, poſt ipſam Virginem Mariam. De Magdalena autem dicito, quòd torrentem lacrymarum fudit, & maximam compunctionem, & dolorem præ omnibus habuit.

Secundus laudandi modus, eſt, cum priùs laudantur hi, quibus ipſe anteponitur: quod quidem fundamentum habetur etiam in rhetorices documentis. Homerus etenim priſcus poeta, & ſanè egregius, in Iliade, quam in laudem Achillis ſcripſit: vt Achillem probè, & ſecundum animum collaudet, priùs Hectorem collaudat, & eius præclara geſta recitat: denique verò vnico dumtaxat verbo Hectori præfert Achillem, dicens, quod vicit, ac ſuperauit Hectorem. Quantò tamen laudibus ipſum Hectorem effert: tanto magis laudat Achillem, qui victor euaſit. Non ſecus Dei Apoſtolus vt legem nouam magis ac magis collaudet, & probet, priùs veterem Moyſi legem collaudat, ad Hebræos dicens *cap*. 1. *Multifariam, multiſque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouiſſimè &c.* Deinde ait, quomodo hæc lex gratiæ à Chriſto Domino data eſt. Et mox quantum Chriſtus, ſiquidem Dei filius eſt, Angelicis ſpiritibus præſtet, qui ſerui, & miniſtri Dei ſunt. Itaque (vt ad propoſitum reuertamur) ſi in feſto D. Petri placuerit immortalibus laudibus eum efferre: priùs quidem de ſuprema Apoſtolorum dignitate perloqui decet. Qui quaſi Seraphim Sacroſanctæ militantis Eccleſiæ extiterunt, & quaſi principes eius. Et quęcumque prædicauerunt, & exararunt, omnino Euangelium eſſe, & Scripturam Sacram, & ſcientiam à Deo illis infuſam. Poſtquã in communi de huiuſmodi celeber-

rimo,& propè Diuino miniſterio verba fecerit, & de Apoſtolorũ excellentia, dicat. Audiſtis principatum, & ſupremam dignitatem Apoſtolorum? Modò aduertite, quòd D. Petrus omnium princeps fuit, & caput eorum. Inſuper ſi S. Matthiam intendis laudibus inſignire: priùs illius Ioſephi peculiarem probitatem laudato, qui cognominatus eſt iuſtus, pro ſua „ ſingulari ſanctitate: hoc modo dicens. [Aduertite, quiſnam S. Matthias „ ſit. Hic enim Sancti Spiritus electione, qui probè hominum corda nouit, „ nec decipi poteſt, Apoſtolatus miniſterium ſortitus eſt, & Ioſepho præ- „ poſitus, & cœleſti ſigno ab Apoſtolis electus, & in eorum numero computatus.] Hæc duo exeampla ſufficiant, vt quiſque ingenioſus Verbi Diuini Concionator ſumat ſtylum, ac dicendi modum, & Rhetorices documentis vtatur, vt optimis rationibus, & coloribus rhetoricis artificioſè, maxima cum maieſtate ſciat Sanctorum merita laudibus extollere, in eorum ſolemnitatibus, & Eccleſijs: ſecundum eum modum, qui meliùs videbitur expedire. Quod vtiquè eligere poterit ex gemino dicendi modo iam poſito.

De ſermonibus pro defunctis. Cap. XXXIX.

Sancti quoque Doctores, & iam priſci pro defunctis prædicare conſueuerunt, & ad huiuſmodi quidem funereos excogitarunt ſermones. In ſcriptis namque Diui Gregorij Nazianzeni inuenimus conciones pro exequijs Magni Baſilij,necnon & Diui Athanaſij:atq;etiam in funeralibus parentis ſui Gregorij, & Fratris Cæſarij, & ſuæ ſororis Gorgoniæ. Et Diui Ambroſij quoque duæ extant funebres conciones, altera pro Theodoſio, alia pro Valentiniano Imperatoribus. Quibus ſanè concionibus prærordinandis vtilis materia extat: De recordatione mortis: De miſeria,& fragilitate hominum: Vti ſtipendium peccati ipſa mors eſt: De ſæculi vanitate, & contemptu: De perenni gloria: De iudicij magni die: De pœnis Inferni, & beatorum gaudijs. Pro ipſis verùm defunctis, vnum, aut alterum verbum ſolum addat, & hoc propè concionis finem, & quaſi in compendium præfata redigens, illud verbum applicet dicens, quod probè vitæ ſuæ curſum conſummauit & ipſe, qui quaſi fortiſſimus quiſque miles perſtitit vſque in finem, & omnia tandem ſacramenta percipiens, migrauit. Et ita piè credendum eſt, gaudia meruiſſe ſempiterna. Cætera, quæ hiſce inſuper addi poſſunt, vanitas, & maxima dementia eſt: quod audientium aures offendit nimis. Præterquam ſi mortuus fuerit, aut Rex, Reginaue, aut aliquis alius princeps, ſeu optimates; tunc enim licentiam habebit Concionator,pluſculum extendi ſecundum præclara illius Principis merita: verùm & hoc cum prudentia, & verborum delectu fiat. Namque ſi dum prædicamus de illis ſanctis, quos iam Eccleſia recepit, & in numerum ſanctorum computauit, non licet doctrinam vtilem omittere pro eorum laudibus decantandis: quanto minùs licebit, in pulpito eorum inanes laudes recitare, de quibus quidem ſalui ne facti fuerint, ignoramus, quamuis viſum fuerit nobis, fœliciter diſceſſiſſe?

Quidnam facere debeat poſt ipſam prædicationem. *Cap. XL.*

HAud tamen Concionator vana efferatur iactantia, cùm ſe rectè prædicaſſe cognouerit: ſed conſiderandum ipſi eſt, hoc propè Diuinum, & cœleſte donum ſibi collatum fuiſſe, pro communi Eccleſiæ vtilitate, & pro ſalute animarum. Et inſuper quod Chriſtus Dominus in Euangelio *Matth.* 7. dicit, quod in nouiſſimo magni Iudicij die multi dicent: *Nonne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus*? quos Deus ignorabit, nec ampliùs cognoſcet. Et Apoſtolus ait 1. *Cor.* 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum: charitatem autem non habeam, nihil ſum*. Itaque ne quis pro peculiari fandi, aut mouendi chariſmate ſe iactet, & cæteros vilipendat. Plerumque enim maximus Deus ſolet indignis, & ſibi aduerſis hæc, & ſimilia dona communicare, non pro ſe, ſed pro aliorum vtilitate dumtaxat. Proptereaque debet exiſtimare forſan, aliquam humilem aniculam adfuiſſe concioni benè, ad cuius merita reſpiciens Deus Concionatori gratiam dedit, & ſpiritum prædicandi, & ſcientiam, & leporem dicendi infudit, cum tamen hæc non mereretur. Plerumque enim Deus adminiſtrat bona, & ea ſuggerit medijs quaſi vilibus, & abiectis inſtrumentis. Vt Eliæ Prophetæ carnes ſuggeſſit, per miniſterium coruorum. 3. *Re.* 17. Noluit quidem Deus Eliam per vngues aquilarum, aut miniſterio accipitrum (quæ nobiles vtique ſunt) alere: ſed coruorum ope. Samſon quoque per aſini mandibulam potauit *Iud.* 15. quę, fœtidum, turpe, & viliſſimum quid eſt. Hæc quidem ita placet Deo operari, vt magis ac magis eius ſapientia, atque potentia coruſcet, & fulgeat. Et propterea dedecet maximè Concionatores, gloriari, & collum erigere, ſiquidem per reprobos fieri ſolent magnalia, & excelſi ſermones. Quamobrem cùm Dei peculiare auxilium ſenſerit, hiſce meditationibus ſe colligat: Nec patiatur ſe laudibus erigi; ne forſan vanitatis venticulus omne meritum tollat, & peculiare Dei auxilium dirimat, & in ſubſequentibus concionibus deſit. Cæterùm ſi aliter fieri nequit, quin laudes ſui audiat, ſe non audire ſimulet: obſeruet, & taceat. Nec, vt quidam faciunt, effœminatis, & mollibus ſe excuſet verbis, qui quandoque ſe nihil omninò ſcire fatentur, quorum ſuperbia, & iactantia intrinſecùs latitat. Deo interea in imo cordis gratias agat pro omnibus, quæ communicare dignatus eſt.

Debet inſuper Concionator peculiarem aliquem amicum conſulere, & ab eo diligenter inquirere, & percontari, numquid in pluribus offendat, aut deficiat: & vtcumque illud ſit, oſtendere dignetur: quod ſanè inquirat cum animo corrigendi ſeipſum, & lætetur deinde, cùm ſuos illi defectus obijciunt, præcipuè cùm amicorum correptio facilis ſit, nec fraterna admonitio grauiter ferenda eſt.

Tandem quibuſcum maior fructus animarum percipiatur, interroget; illudque ſectetur, & prædicet ad laudem omnipotentis Dei, qui Trinus, & Vnus viuit in ſæculorum ſæcula. Amen.

DEO GRATIAS.

PRAT-

PRATTICA DI COMPOR LE PREDICHE

Vſata dal famoſiſſimo Predicatore FR. FRANCESCO PANIGAROLA Minore Oſſeruante, e dall'iſteſſo communicata a'ſuoi Diſcepoli nel Conuento d'Araceli.

De' Generi delle Prediche. *Capitolo Primo.*

PER fare vna Predica; la prima coſa, che s'hà da fare, è penſare, in qual genere ſi troua quell' Argomento, che tù hai da trattare. Dicono i Rhetori, che tutti i Generi ſi riducono à trè: *Dimoſtratiuo*, oue ſi loda, e ſi vitupera: *Giuditiale*, oue ſi accuſa, e ſi difende; e *Deliberatiuo*, oue ſi perſuade: de i quali il Dimoſtratiuo riſguarda il paſſato, & honorato; il Giuditiale il preſente, e giuſto; il Deliberatiuo il futuro, & vtile. Mà oltre tutti queſti, ſi troua vn genere di Oratione, che domandaremo alla Greca *Didaſcalica*, nella quale nè ſi loda, nè ſi difende, nè ſi perſuade; ma s'inſegna, ouero inſegnandoſi ſi eſpone, ò arte, ò ſcientia, ò teſti, ò commento, ò altro.

Noi, in materia di Prediche, à pena è poſſibile, che ci conteniamo entro à i termini delle coſe ſopradette; perche in tante maniere ſi ordiſcono, e ſi fanno le Prediche, che pare che richieggano maggior numero di generi, che i ſopradetti non ſono. Tuttauia preſupponiamo vna coſa; cioè che anco i Rhetori nelle orationi deliberatiue lodano, & difendono, & inſegnano: e nelle altre parimente miſchiano gli effetti de gli altri generi. Ma in tanto vn' oratione ſi chiama tale, in quanto il ſuo principale ſcopo è tale; non hauendo perciò riſpetto à quello, che occaſionalmente vi s'inſeriſce. E però diciamo, in quanto al fine, che tutte le Prediche ſaranno, ò *Didaſcaliche*, ò *non Didaſcaliche*: il quale ſecondo membro contenendo quello che contengono i trè generi communi dell' oratione con vn ſol nome, lo domanderemo *di Materia*, e l'altro Didaſcalico, chiamaremo *di Vangelo*; e così tutte le Prediche, le quali ſi potranno fare, ſaranno, ò di Materia, ò di Vangelo.

Hora cominciamo la diuiſione di quelle, che domandiamo Prediche di Materia. Queſte ſaranno di trè ſorti: perche, ò tratteranno vna materia puramente, come ſarebbe à dire, predicare del digiuno: ouero lodaranno vn Santo, come ſarebbe à dire, predicare in lode di S. Pietro: ouero confuteranno vna heresia, come ſarebbe, il fare vna predica contro l'opinione di Caluino, intorno alla Euchariſtia. E quì ſi vede, che ad ogni modo vi è la proportione; perche la materia ſemplice è in genere Deliberatiuo, come quando perſuadiamo il digiuno: la laude del Santo in Dimoſtratiuo: e la confutatione dell'hereſia in Giuditiale. Mà queſto habbiamo di più noi Predicatori, di quello, ch'hebbero i Rhetori. Alle volte ci obli-ghiamo à trattare tutte le dette coſe; cauandole dal Vangelo, ò dalla

Scrit-

Scrittura, che corre: e queſto in due modi, cioè tal'hora da vn ſol paſſo del Vangelo, e tal'hora da tutto il Vangelo.

E però naſcono ſei altri generi, che ſono. Primo, trattare vna materia ſopra vn paſſo del Vangelo. Secondo, ouero cauarla da tutto il Vangelo. Terzo, lodar vn' Santo da vn paſſo del Vangelo. Quarto, ouero applicandogli tutte le clauſole del Vangelo. Quinto, abbattere vn' opinione heretica per vn paſſo del Vangelo. Seſto, ouero moſtrando, che tutti i paſſi del Vangelo la confutino. Si può di più da vn' iſteſſo Vangelo, ò da vn capo, ò da tutto, cauar' inſieme *Materia, e Santo*, e tal'hora *Materia, Santo, & Abbattimento d'heretici*. Mà in ſomma ſi hauerà ſempre l'occhio al principale; e da quel fine tutta la Predica verrà à pigliare la determinatione del genere ſuo. Sì come ancora, ſe bene noi ci ſeruiamo del Vangelo, ò tutto, ò parte, & intorno alle Materie, & à i Santi, & à gli Heretici; non però queſta ſi domanda Predica di Vangelo: perche il principale noſtro fine è, ò la Materia, ò il Santo, ò l'Heretico; nè adoperiamo il Vangelo, per iſporlo principalmente, ma per ſeruircene ad vno di quei fini ch'habbiamo detto.

Si che le Prediche di Materia (pigliando Predica di Materia per tutte quelle che non ſono di Vangelo) non ſaranno mai più, che noue ſorti, cioè. *Materia ſemplice. Santo ſemplice. Heretico ſemplice. Materia da vn capo del Vangelo. Santo da vn capo del Vangelo. Heretico da vn capo del Vangelo. Materia da tutto il Vangelo. Santo da tutto il Vangelo. Heretico del Vangelo tutto*. L'altre Prediche poi, che ſono *di Vangelo*, ſono quelle; oue noi non habbiamo altro principale ſcopo, che di eſponere letteralmente, ò miſticamente quella parte della Scrittura, che ci ſi propone; interſerendoui, e Materia, e laude de' Santi, e confutatione d'hereſia, quanto ſi voglia, mà ſempre occaſionalmente, e non per altro, che per iſporre quel teſto.

E queſte anch'elleno poſſono eſſere di trè ſorti; perche, oueramente pigliamo ad eſporre con molte opinioni, e con varij ſenſi vna particella, ò tutto il Vangelo; ouero (il che è ingegnoſa coſa) facciamo, che tutte l'altre clauſole del Vangelo concorrano ad eſporne vna ſola principale: ouero, correndo doi Vangeli, come di Feria, e di Feſta; ò Vangelo, & Epiſtola, come corre ogni giorno: facciamo, che vno di queſti teſti ci ſerua ad iſpiegare ò parte, ò tutto l'altro. Così, toſto che ſi vorrà fare vna Predica; in vna delle due maniere biſogna che ſia; cioè ò di *Materia*, ò *di Vangelo*: delle quali contenendone la prima noue, e la ſeconda trè; dodici ſorti di Prediche, al mio giudizio, ſono quelle, che frà tutte le Prediche del Mondo poſſono trouarſi.

Del formare la Propoſitione principale. Capitolo II.

TRouato che habbiamo, in quale di queſte dodici maniere vogliamo formare la Predica noſtra; ſubito *habbiamo à ridurre tutta la Predica ad vna Propoſitione ſola*, in modo tale, che, da quella Propoſitione in poi, niuna

niuna coſa ſi dica da noi principalmente, e per ſe ſteſſa; mà tutto quello, che ſi dirà, ſerua ò per introdurci à quella Propoſitione, ò per amplificarla, ò per prouarla, ò per ornarla; & in ſomma tutto ò mediatamente ò immediatamente ſi apporti per lei ſola: in quella maniera, che Ariſtotele nella Poetica dice, che il Poema non è vno, ſe non è vna l'Attione: & ogni Poema può bene hauere delli Epiſodi aſſai; ma all' vltimo biſogna, che vna ſola ſia la coſa, che egli tratta; come à dire, l' ira d'Achille, il paſſaggio d'Enea in Italia, e ſimili.

Quando dunque io voglio trattare, per eſſempio, del digiuno; non baſta queſto: ma poſſo in queſta ſola Materia far diuerſe Propoſitioni. Come ſarebbe à dire. *Il digiuno è opera buona. Il digiuno è meritorio. Il digiuno è ſodisfattorio. Il digiuno è antico. Il digiuno opera buoni effetti*, & altre tali. Delle quali, per fare vna Predica, biſogna ch'io non pigli ſe non vna; altrimenti la Predica non ſarà vna. E queſta vnità di Propoſitione, per parlare logicamente, ſarà; quando non vi ſarà ſe non vn Soggetto, & vna Paſſione. Come ſarebbe à dire. *Il digiuno è antico*; non importandomi però molto, ſe queſta Propoſitione ſi pronuntij in modo di Enuntiatione, ò in modo di Queſtione. Di Enuntiatione affermatiuamente, come ſarebbe à dire, *Il digiuno deue oſſeruarſi*, ò negatiuamente, come, *Il digiuno non deue tralaſciarſi*; ò di Queſtione, come ſarebbe, *Se il digiuno deue farſi? Se è ordinato da Chriſto? Se ogn' vno vi è obligato*? e ſimili. Perche, ſe vi penſiamo bene, anco la Queſtione ſi riduce all' vltimo all' Enuntiatione, ò affermatiua, ò negatiua. Si che à me baſta, che in ogni Predica tutto lo ſcopo altro non ſia, che trattare vna ſola Paſſione di vn ſol Soggetto, comunque tu lo proponga; ò per modo di Propoſitione, ò di Enunciatione, ò d'altro. Mà applichiamo più particolarmente alle dodici maniere.

In vna Predica di *Materia ſemplice*, per eſſempio, volendo predicare del digiuno, piglierai vna ſola Propoſitione, come ſarebbe à dire, *Il digiuno è antico*: oue vediamo, che Soggetto è il *digiuno*, che Paſſione è *l'antichità*, nè altro in tutta la Predica faremo, ſe non introdurci, ò prouare, ò amplificare, ò ornare mediatamente, ò immediatamente la *inherentia* di queſta Paſſione à queſto Soggetto. Con vn' auuertenza ſola, mà notabiliſſima; che, potendoſi in materia di digiuno eleggere la Propoſitione, della quale vogliamo predicare, ò più vniuerſale, ò più particolare; biſogna che auuertiamo molto bene, à non pigliarla tanto particolare, che non vi ſiano proue baſtanti per empire vna Predica; nè tanto vniuerſale, che non baſtino le principali ſue proue à rinchiuderſi in vna Predica di vn' hora: & in ſomma biſogna che facciamo la cappa ſecondo il panno, che noi habbiamo. Se habbiamo molte coſe, e ſiamo dotti aſſai; poſſiamo eleggere le Propoſitioni quanto ſi voglia più particolari, che non ci mancherà mai da fare vna ben longa Predica in proua loro: ma ſe non habbiamo più farina che tanto, ſarà manco male à pigliare la Propoſitione più vniuerſale che ſi può: perche gran coſa ſarà, che ſotto à tanta vniuerſità non ſi

trouino

trouino proue, per empire ſette, ò otto fogli. Mà di queſto biſogna che ogn'vno ſia giudice nella propria cauſa: e ſe s'ingannerà, ſarà ſuo danno.

Io dirò queſto ſolo; che, entrando due coſe nella Propoſitione; la maggiore, ò minore vniuerſità, ſi potrà pigliare hora dalla parte del *Soggetto*, & hora da quella della *Paſſione*, come ſarebbe à dire. Dalla parte della Paſſione. *Il digiuno è buono*; queſta è vniuerſaliſſima, e poi di mano in mano. *Il digiuno è opera Chriſtiana. Il digiuno è meritorio. Il digiuno è ſodisfattorio. Il digiuno aiuta l'oratione*, e ſimili; ſono tutte Propoſitioni, che ſi vãno ſempre maggiormente particolarizando. E così dalla banda del Soggetto, *Il digiuno è buono. Il digiuno comandato da Chriſto è buono. Il digiuno quadrageſimale è buono. Il digiuno quadrageſimale ſenza beuer vino è buono*; anco quà ſi vede, che le coſe ſi vanno ſempre reſtringendo. Di modo, che ò dalla parte del Soggetto, ò della Paſſione, ò da tutti doi, biſogna ch'altri nell'eleggere della Propoſitione ſopra della quale vuole fare la Predica, ſi faccia ò più largo, ò più ſtretto il foſſo, conforme al vigore, che ſi ſente nelle gambe, per ſaltarlo; pure che (come hò detto) vna ſola ſia ſempre la Propoſitione, che ſi elegge.

Il medeſimo habbiamo da oſſeruare, quando ſemplicemente *ragioniamo in laude di vn Santo*: cioè, Determinare anco quà vna ſola Propoſitione, alla quale tutto il rimanente della Predica ſi riduca. Et in queſta, ſenza dubbio, *Soggetto* ſempre ſarà il Santo, e *Paſſione* quella laude, che noi gli vorremo attribuire. Come ſarebbe à dire: *Lorenzo fù vn gran Martire, Pietro fù Prencipe degli Apoſtoli*, e coſe ſimili.

Auuertendo, che anco quà, e dall'vna, e dall'altra banda ſi potrà allargare, e riſtringere la Propoſitione, come diceuamo di ſopra: mà più chiaramente dalla parte della *Paſſione*, che da quella del *Soggetto*. Poiche dicendo: *Pietro fù Santo. Pietro fù Apoſtolo. Pietro fù Principe de gli Apoſtoli. Pietro fece la più bella confeſſione di fede, che ſi faceſſe mai*; quà ſi vede eſpreſſo il riſtringimento della *Paſſione*. Mà come ſi poſſa riſtringere il *Soggetto*, eſſendo Pietro vn' indiuiduo; non pare così chiaro: tuttauia ſi riſtringerà, trattando di lui, non ſemplicemente, mà conſiderato nella tale ò tale attione. Come ſarebbe à dire, *Pietro in tutto il corſo della vita ſua fù lodeuole*, ouero, *Pietro nell' Apoſtolato*, ò *Pietro nel Martirio*, ò, riſtringendo di mano in mano tanto più le conſiderationi, quanto più riſtretta ſarà l'Attione di lui, che noi conſidereremo. E queſto baſti quanto al Santo.

Nel confutar l' Heretico ſemplicemente, biſogna hora hauer' vn poco più di conſideratione. Perche, ſe ogni volta che noi trattiamo materia impugnata da Heretici, noi credeſſimo di trattar queſto terzo genero; biſognerebbe dire, che tutto quello che trattaſſimo mai ò di *Materia*, ò di *Santo*, ò di *Vangelo*, foſſe di queſto genere; non eſſendoui hormai coſa nella Theologia Sacra, che non ſia ſtata impugnata da qualche Heretico. E però diciamo, fare vna Predica contro l'Heretico, all'hora, che tutto lo ſcopo noſtro è il dimoſtrare, che le raggioni, le quali egli hà adoperato à fortificare

la ſua, & abbattere la noſtra opinione, ſono lontane ò dal vero ò dal veriſimile. Di modo, che la Predica contro l'Heretico è tutta quaſi confutatiua, & hà pochiſſimo della confermatione. Per eſſempio. Predicando io, *il digiuno quadrageſimale douerſi oſſeruare*, queſta ſe bene è di Materia che hà negata l'Heretico, e ſe bene predicando, incidentalmente io confuterò le ragioni di lui; ad ogni modo, eſſendo mio principale intento il confermare la materia, ch'io tratto, e non il confutare chi l'impugna; come dal fine diceuamo già che ſi denominauano i generi, così queſta Predica non ſarà *contra Heretico*, ma *di Materia*: la doue, ſe per mio principale intento predicaſſi, *che le ragioni di Caluino, addotte contra il digiuno, ſono falſe*; queſta propriamente ſarebbe *contra l' Heretico*, perche non hauerei per mio fine confermatione alcuna, mà confutatione sì bene.

Et in queſta ancora biſogna, come nelle due paſſate, eleggerſi vna Propoſitione ſola, quaſi centro di tutta la Predica. Come ſarebbe à dire, *le ragioni di Caluino, addotte contra il digiuno, eſſer falſe*. Hauendo anco l'occhio quà, ad allargarla, ò ſtringerla, come diceuamo di ſopra, ouero dalla parte del *Soggetto*, come ſarebbe à dire, *gli Heretici falſamente impugnano il digiuno, gli Heretici moderni falſamente impugnano il digiuno, i Caluiniſti impugnano il digiuno, Beza falſamente impugna il digiuno*, e ſimili: ouero dalla parte *Paſſione*, come ſarebbe, *Beza falſamente impugna le opere ſodisfattorie, ò il digiuno quadrageſimale*, e così diſcorrendo. Et infin quà, aſſai habbiamo detto de' trè generi ſemplici, che chiamiamo *di Materia*, cioè della *Materia ſemplice, del Santo, e dell' Heretico*.

Facil coſa ſarà hora, il trattare di queſti medeſimi congionti, ò con paſſo particolare del Vangelo, ò con tutto il Vangelo: perche: douendoſi anco quà per regola infallibile eleggere vna Propoſitione ſola, dalla quale pende tutta la Predica; il modo di farla ſarà, pigliando dalla parte del *Soggetto*, tutto quello che era, *e Soggetto, e Predicato* ne' Generi ſemplici, e poi dalla parte della *Paſſione* mettendoui ò il paſſo del Vangelo, ò tutto il Vangelo, che tu vuoi applicare. Per eſſempio, la Materia ſemplice era. *Il digiuno deue oſſeruarſi*, piglia tutto quoſto, e mettilo dalla parte del *Soggetto*; dicendo * In tutta queſta Predica, mio ſcopo ſarà il dimoſtrarui *come, che il digiuno debba oſſeruarſi, viene eccellentemente prouato dal tal paſſo del Vangelo*. Nel Santo Propoſitione era queſta: *Pietro è Prencipe de gli Apoſtoli*: dicaſi hora, *Pietro eſſer Principe de gli Apoſtoli, lo proua eccellentemente queſtò tal paſſo del Vangelo*. Contra l'Heretico, Propoſitione era: *Beza falſamente impugna il digiuno*: dicaſi adeſſo: *Beza falſamente impugnar il digiuno, queſto ſi proua dal tal paſſo del Vangelo, per molte vie*. Dico, *per molte vie*, perche queſte vie ſaranno poi quelle, le quali ci faranno le argomentationi da finire tutta la Predica: mà non ſiamo ancora arriuati tanto auanti. Per hora, quello, che hò applicato ad vn paſſo del Vangelo, applichiſi à tutto il Vangelo, e dicaſi: *Il digiuno douer oſſeruarſi, Pietro eſſere Principe de gli Apoſtoli, Beza falſamente dannar il digiuno, la tale ò la*

tale

tale di queſte coſe, ſi proua marauiglioſamente nel Vangelo d'oggi. E di queſta maniera ſi forma la Propoſitione de' generi ſemplici, con l'applicatione del Vangelo. E, ſe doue diceui: *il tal paſſo lo proua per molte*; dirai: *il tal Vangelo lo proua per molte clauſule*; hauerai ancora apparecchiato il fondamento di tutta la Predica. Mà queſto ſi vedrà poi più chiaramente.

Reſtano hora le ſole Prediche Didaſcaliche, che noi domandiamo *di Vangelo*: nelle quali ancora, biſogna tirare ogni coſa ad vna Propoſitione ſola (che queſta è certa, e perpetua regola) ma come ſi poſſa fare, qui (al mio giuditio) è molto maggiore difficoltà: perche, eſponendoſi tutto il Vangelo, ſemplicemente; tante pare che ſiano le Propoſitioni, quante ſono le clauſole, che ſi eſpongono: nè ſi può facilmente vedere, come tutte inſieme vadano à ſeruire ad vna ſola: E pure chi eſpone vn Vangelo à clauſola per clauſola, ſenza ridurlo ad vnità; al ſicuro fà bene, ò Parafraſi, ò Commento, ma non già Oratione, ò Predica. Tuttauia diciamo, che eſſendo trè i generi di queſto Didaſcalico; ciè, Eſpoſitione di vn Vangelo ſolo, di vn paſſo col Vangelo tutto, e di vn Vangelo con l'altro; ne' doi vltimi, faciliſſima coſa è trouare la Propoſitione fondamentale della Predica, perche dicendo noi: *La tal clauſola del Vangelo ſi moſtra vera per tutte l'altre*; queſta è vna Propoſitione ſola, la quale da tutte l'altre, eſpoſte nel rimanente della Predica, vien' ad eſſer confermata: e dicendo, *Queſto Vangelo hà marauiglioſa conformità con quell' altro*; anco queſta è vna ſola Propoſitione, la quale riceuerà confermatione da tutto quello, che ſi di-
„ rà. Per eſſempio, [*Ego principium, qui & loquor vobis*. Che Chriſto ſia
„ principio, come dice queſta clauſola; voglio prouarlo con tutte le altre
„ clauſole del Vangelo.] Ecco la Propoſitione: e così ſarà d'ogn'altra, anche di Vangelo con Vangelo; come facilmente poſſono intendere li mediocremente eſſercitati.

Quello, che pare difficile, è la eſpoſitione ſemplice d'vn ſolo Vangelo. Tuttauia biſogna conſiderare, che tutti i Vangeli, che ſi ci propongono, ò ſaranno Dottrina, ò ſaranno Hiſtoria, ò Miſto. Dottrina, come ſarebbe à dire, la ſeſta feria delle Ceneri, *Diligite inimicos veſtros*, fino al fine. Hiſtoria, come la feria quinta. *Cùm introiſſet Ieſus Capharnaum*, fino al fine. Miſto, come ſarebbe il giorno d'Ogni Santi. *Cùm aſcendiſſet Chriſtus in montem &c. Beati*, e quello che ſeguita. Noi habbiamo prima à diſtinguere, quale di queſte coſe ci venga per le mani. E poi, ſe è Dottrina; pigliaremo lo ſcopo di quella Dottrina, che quiui ſi tratta. Come ſarebbe à dire, nell'eſſempio allegato la Propoſitione ſarà, *Che i nemici s'habbino da amare, il Vangelo d'oggi lo moſtra*. Nè baſterebbe à dire: *Il nemico deue amarſi*, perche à queſto modo la Predica ſarebbe *di Materia*, e non *di Vangelo*. Ben ſi potrebbe dire, che anco la Propoſitione formata da me pare più toſto propoſitione di materia applicata al Vangelo tutto, che Propoſitione *di Vangelo*; ma biſogna auuertire, che il Vangelo ſteſſo quiui tratta Materia, e però non poteuamo procedere altrimenti.

Se ſarà Hiſtoria quella, che ſi tratta nel Vangelo; procureremo di conoſcere, quale virtù, ò quale qualità dell' *Agente* ſi moſtri principalmente per quella Hiſtoria: e dicendo, quella qualità prouarſi dalle attioni di quel Vangelo; haueremo formata la Propoſitione. Come ſarebbe nella Hiſtoria di Cafarnaù: ſe vogliamo pigliare il Centurione come *Agente*, potremo „ dire. [Quanto poſſa la fede del Centurione, lo moſtra per molte clauſo„ le queſto Vangelo:] e così potremo poi aggiungere nelle argomentatio„ ni, [perche Chriſto viene à lui, perche lo eſſaudiſce, perche lo lauda, „ &c.] ouero, ſe vogliamo pigliare per *Agente* Chriſto, potremo dire: „ Quanta ſia la bontà di Chriſto, lo moſtra queſto Vangelo,] e poi nelle „ argomentationi ſoggiungere, [perche viene al Centurione, perche ſana „ il ſeruo,] e ſimili coſe: le quali eſponendoſi da noi, ci faranno inſieme eſporre tutte le clauſole del Vangelo, e tutte nondimeno indrizzare ad vna proua ſola. Mà che ſi hauerebbe à fare, quando in vn Vangelo ſi narraſſero due Hiſtorie, come ſarebbe à dire in quella Domenica, che ſi legge l'Hiſtoria del Centurione, e quella del leproſo? In tal caſo; vna del due coſe potiamo fare: ouero, eſporre vna ſola, al modo che diceuamo di ſopra, e non far mentione dell'altra: ouero, Trouare quello *Agente*, che è commune à tutte due, e trouare quella qualità di lui, che da tutte due l'attioni viene prouata: e tutto queſto mettendo per Soggetto, dire, che tutto queſto ſi proua da tutte due l'Hiſtorie; come ſarebbe: [Chriſto eſſer po„ tente, lo prouano i doi miracoli del Vangelo d'hoggi.]

Reſta il *Miſto* ſolo, oue ſi narra Dottrina, & Hiſtoria inſieme: e quiui, ò la maggior parte è Hiſtoria, ò la maggior parte Dottrina. La maggior parte Hiſtoria, come nel Vangelo del Centurione, ſe doppo tutta quella attione aggiungiamo: *Multi ab Oriente, & Occidente venient*. La maggior parte Dottrina, come nel Vangelo d'Ogni Santi; oue, doppo l'attione d'aſcendere nel monte, ſi narra tutta quella Dottrina: *Beati &c.* Se la maggiore parte è Hiſtoria; pigliaremo lo ſcopo della Hiſtoria. Come ſarebbe „ à dire: [Chriſto eſſer buono, lo moſtra tutto il Vangelo, perche viene „ al Centurione, perche ſana l'infermo, perche lauda la fede, e di più per„ che egli non è partiale; onde ſoggiunge. *Multi ab Oriente, & Occidente* „ *venient &c.*] E così haueremo inneſtata la Dottrina à prouare l'Hiſtoria. Mà ſe la maggior parte ſarà Dottrina; biſognerà pigliare lo ſcopo della Dottrina, e procurare, che quelle poche attioni anco loro, almeno per ſenſo morale, caminino all'iſteſſo ſcopo. Come ſarebbe nel Vangelo d'Ogni „ Santi: [Il modo d' acquiſtare la felicità ſi moſtra nel Vangelo d'hoggi.] „ Ecco la Propoſitione, [queſto ſi fà da quelli, che *Flent*, che *Sunt mundi* „ *corde*, che *Perſecutionem patiuntur &c.* E di più da quelli, che con Chri„ ſto *Aſcendunt in montem*, cioè contemplano, *Sedent*, cioè ſi compongo„ no l'animo; *Aperiunt os*, cioè giouano al proſſimo,] & và diſcorrendo.

Si potrebbe quà dubitare, ſotto qual Genere andaſſe la Parabola; ma non è dubbio, che è Dottrina, e che hà lo ſcopo chiariſſimo: sì che, tro-

uando

uando il ſuo ſenſo letterale, in quale non è quello, che le parole ſuonano, mà che principalmente hà inteſo Chriſto (come in vn Trattatello à poſta habbiamo dimoſtrato noi) faciliſſima coſa ſarà il ridurre anco il Vangelo della Parabola ad vna Propoſitione ſola. E così habbiamo già fatto due coſe importantiſſime nella Predica: cioè imparato à conoſcere il genere, nel quale vogliamo dire; & in ogni genere à formare quella Propoſitione, che hà da dare vnità alla Predica, e ſopra alla quale ſi hà da reggere tutta la machina: Coſa infin quà, che tutta ſi può fare ſenza libro, e ſenza lume, penſando ſolo, ò nel letto, ò doue ſi voglia: perche fin quì non ſi hà di biſogno d'altro, che di ſe ſteſſo.

De' Libri, & del preparare la Selua de' Concetti. Cap. III.

Fatto queſto, cominciamo ad hauer biſogno d'altri, che di noi medeſimi; cioè di molti libri, da' quali noi poſſiamo cauare i concetti, che prouano, e che c'introducono alla Propoſitione, che ci ſiamo eletta: in quella maniera, che doppo hauer' altri propoſto di fabricare nella Città, e di far caſa nella tal forma; biſogna poi ch'egli entri nella fornace à prouederſi di pietre, e nel boſco à procacciarſi tauole, & in ſomma ad apparecchiare la materia dell' edifitio ſuo. Così biſogna, che noi entriamo nella libraria noſtra, e che quiui procuriamo da tutti i libri ch'habbiamo cauare, e mettere in diſparte quaſi vna Selua, di tutti quei concetti, che ci hanno à ſeruire nella propoſta Materia. Nè ſenza propoſito, tutta queſta raccolta de' concetti noi la domandiamo *Selua*; perche, mentre l'andiamo cauando, l'andiamo ancora diſtendendo confuſamente, quaſi ſelua ò boſco, in vn poco di carta, infin' à tanto, che diſponendola poi, come diremo, la compartiamo, e ne facciamo giardino. E certo, quanto à queſto meſtiero del preparare la Selua, ſarebbe forſi meglio il non ne dare regola alcuna; ſe non dire, che ogn' vno da quei libri, ch'egli tiene appreſſo, cauaſſe quella maggior copia di concetti à ſuo propoſito, ch' egli poteſſe: ſe dall'altro canto noi non haueſſimo molta voglia di giouare in ogni minutia a' principianti. Di maniera, che anco in queſto deliberiamo (ſuccintamente però) di dire loro trè coſe, cioè: Quali libri deuono procurare di hauere, in che maniera deuono fare à cauare i concetti, e finalmente nel cauargli, con qual forma denno riporli in quel pezzo di carta, oue fanno la Salua.

E prima, quanto à i libri, ſe alcuno ſarà, il quale habbia modo d'hauerne quanti vuole; io ſenza dubbio lo conſiglierei à pigliare tutti i libri, che troua, principalmente eccleſiaſtici: e l'aſſicuro, che la copia de i libri è quella, che principalmente, frà tutte le coſe, ſuol fare honore à chi compone: hauendo io per regola certa, che à chi ſtudia, e vuole imparare, baſta vn libro ſolo; ma à chi ſcriue, e vuole inſegnare, non gliene baſtano mille. Sì che habbianſi pure de i libri, e legganſi tutti; perche all'vltimo tutti inſeguano: e ſe in cento volte, che tu fai Selue, vna volta ſola

tu

tu troui vn concetto notabile; il libro è pagato, e la fatica è ricompenſata con groſſiſſima vſura. Mà ſe non hà il modo di hauere appreſſo di ſe tanta copia di libri, anzi non hà pur il modo di hauere quei doi libri, che à me par che contengano tutti gli altri, in materia di Scrittura Sacra, cioè il Toſtato, e Nicolò de Lira; anco à queſto, à mio giuditio, ſi può dar forma, come con pochi libri e poca ſpeſa egli habbia in cella da potere aſſai abondantemente ſcriuere in ogni genere di Predica, ch'egli faccia. Percioche, douendo tutti i concetti eſſere, ò Scrittura, ò di Materia, ò di Santo, ò Contra Heretici; ſopra la Scrittura, principalmente nuoua (poiche ſopra quella ordinariamente predichiamo) à me baſterà, che habbia doi libri ſoli, cioè la *Concordanza* marauiglioſiſſima *di Ianſenio*, e la *Catena aurea di S. Tomaſo*; ma ſe è poſſibile, ſia quella ſtampata à Parigi dal Somnio, che hà notati in margine, non ſolamente i nomi, ma i luoghi ancora minutiſſimi de gli Autori, perche in queſto modo ſi ſtudia inſieme e Scrittura, e Padri: & eſſendo quelle annotationi fedeliſſime; mercè d' vn libro ſolo, tu n'alleghi in pergamo più di mille. Quanto alle Materie, principalmente ſcolaſtiche, (poiche non denno eſſere predicate, come ſi diſputano) à me pare che baſterà hauere il ſolo teſto della *Somma di S. Tomaſo*, e ſe fuſſe poſſibile quel bel *Roſario di Pelbarto*, che dice ogni coſa, & ogni coſa chiariſſimamente. Per le Prediche de i Santi, baſterà *l'Hiſtoria Eccleſiaſtica di Euſebio*, e quello che ne dice il *Breuiario*: così come contra gli Heretici, à me pare, che non occorra hauer' altro, che *Alfonſo de Caſtro*. Ben' haurei caro, che ſi haueſſero poi certi libretti di coſe communi che infinitamente giouano, come ſarebbe; *Exempla virtutum, & vitiorum*: gli *Eſsempi di Marco Marulo*, *Similitudines Sacræ Scripturæ*: *Summa Conciliorum*, e ſimili: Mi piacerebbero ancora per la varietà delle coſe, che contengono, la *Bibliotheca di Siſto*, *& il Decreto*; intendendo ſempre quello, ſenza che non ſi può fare, cioè vna *Concordanza della Biblia*, *& vna Biblia ſteſſa*; la qual Biblia, s'è poſſibile, habbia quella Tauola di Materie, che ſi domanda *Index Biblicus*. E queſto, quanto i libri.

Il modo hora di vſarli per trouarne i concetti, può eſſer tale, quale ogn' vno troua che più ſerua à ſe ſteſſo: con tutto ciò io vorrei prima, che non ſi compraſſe mai libro, il quale non haueſſe Tauole perfettiſſime, almeno due; quella che ſi domanda *delle Materie*, e quella *de' luoghi della Scrittura*: e poi farei vna diſtintione di queſto modo. Che tutti i libri, ò trattano la Scrittura ex profeſſo, e per modo di Commento, come Nicolò de Lira, come il Gaetano, come Bonauentura in Lucam, e ſimili; ouero fanno Sermoni, & Homelie ſopra determinati paſſi, ò determinati Vangeli della Scrittura; ouero trattano determinatamente Materie; ouero in ogni Materia fanno profeſſione di raccogliere molte coſe da dirſi. In ogni caſo; quelli, che trattano la Scrittura, vi miſchiano Materie; e quelli, che trattano materie, eſpongono incidentemente molti luoghi della Scrittura: sì che, douendo tu fare vna Predicha *di Vangelo*, potrai vedere tutti gli Autori di

Scrit-

Digitized by Google

Scrittura, oue trattano quel Vangelo ex profeſſo, e poi loro medeſimi, e tutti quanti libri hai in cella, nelle Tauole delle Scritture; per vedere, ſe incidentemente ne hanno mai fatta mentione: dall' altro canto, ſe non tratti Vangelo, ma Materia; vedrai prima quelli, che trattano appoſtatamente quella Materia; e poi loro ſteſſi, e quanti ne hai in cella, nella Tauola delle Materie; per vedere, ſe à caſo, & à propoſito d'altro, ne haueſſero ragionato.

Vedrai di più ne i libri de i Luoghi communi, come ſarebbe, d'Eſſempi, d'Hiſtorie, & altro; ſe alcuna coſa fa per te, & anco queſta riporrai: oltre che non iſdegnerai i libri ſcritti à mano, che tu ti trouaſſi, anco fatti da te ſteſſo; e finalmente dall' *Indice Biblico* piglierai ciò che torna à tuo profitto; laſciando per vltimo *la Concordanza della Biblia*: la quale, ſe tu ſaprai ſeruirtene, baſterà ſola à darti materia per mille Prediche, in qual ſi voglia Soggetto.

Il modo di ſeruirſene lo tratta chiaramente Siſto nella ſua Bibliotheca, & io per hora non dirò altro, ſe non che, e nelle Concordanze, & in tutte le Tauole delle Materie, per ritrouare quello, che fà à propoſito noſtro, biſogna ricercare doi luoghi; cioè il nome del *Soggetto*, e quello della *Paſſione*, che noi vogliamo trattare. Come ſarebbe, volendo predicare, *che il digiuno è buono*; nella parola *Ieiunium*, e nella parola *Bonus ò Bonum*, ſi troueranno tante autorità da farci ſuegliar l'intelletto à produrre concetti à propoſito noſtro; che pur troppo baſteranno per ogni longhiſſimo ragionamento. Auuertendo di più, che, doue per non eſſer' i ragionamenti ſemplici, noi del *Soggetto*, e della *Paſſione* del ſemplice ne facciamo vn Soggetto ſolo del non ſemplice, all'hora nelle Concordanze, e nelle Tauole delle Materie baſterà cercare i doi termini del *Soggetto*, ſenza hauer punto d'occhio alla *Paſſione*. Come ſarebbe à dire, in queſta propoſitione: *Il digiuno eſſer buono, ſi dimoſtra dal Vangelo d'hoggi*, baſterà à trouare *Digiuno*, & *Buono*, ſenza penſar' ad altro: & vniuerſalmente, biſogna metterſi à cercare quel ſolo, che noi crediamo di trouare; e che ci poſſa ſeruire. Ma quanto à i concetti, che hanno da cauarſi; ogn'vno lo ſaprà per auuentura far meglio da ſe, che non ſappiamo inſegnarlo noi.

Reſta il modo, col quale dobbiamo notare ſopra vn pezzo di carta (per dir così) tutto ciò, che noi trouiamo, che ſerua à noſtro propoſito. E queſto biſogna farlo in modo, che non ſia, nè troppo diffuſo, nè troppo riſtretto. Alcuni vi ſono, i quali notano ſolamente i fogli del libro oue ſi troua il concetto, ſenza dire, che concetto egli ſia; e queſto è tanto, come niente; perche biſogna poi, che tu torni ſempre al libro; oltre che, pigliando quella Selua in mano, e non ſapendo tu, che concetti ſiano quelli, non puoi in alcun modo compartirli; ſe già, eſſendoui ſoli i numeri, non ti dilettaſſi; di ſommarli ò di moltiplicarli. Altri vi ſono, i quali longamente ſcriuono tutte le parole e tal'hora le pagine intiere di quelli Autori, onde cauano i concetti; e queſto ſenza dubbio è più vtil modo, che

non

non è quell' altro ; ma è di ſouerchia fatica , e biſognerebbe hauer da far' vna Predica l'anno , ò poco più . I terzi ſcriuono il concetto conciſamente , mà ſcriuono di più il numero della pagina , d'onde l'hanno cauato , rimettendoſi ſempre à riuederlo; e queſto certo è molto aſſai vicino al perfetto . Ma io non vorrei , finita ch'hò la Selua , hauer mai più à riueder' i libri ; e vorrei poter con quella ſola carta , oue hò fatta la Selua , anco in campagna , ò caualcando , fabricar la Predica mia . Con tutto ciò non è ſempre poſſibile ; e però dico , che quando in vn libro tu trouerai vn concetto ſolo , e quel concetto tu lo vuoi apportar per tuo, ò almeno non vuoi nominare doue l'habbi cauato ; quiui non accade far' altro , che ſcriuere l'iſteſſo concetto in manco parole che tu puoi , tanto che tu ſolo l'intendi . Se poi , ò nell'iſteſſo , ò in altro libro , troui vn ſol concetto , e ti pare, che allegando l'Autore tu gli dia grauità e riputatione ; all' hora metterai nella Selua il concetto in pochiſſime parole , & il nome dell'Autore , col luogo, oue egli lo dice . mà queſto con nome di *Trattato* , *ò Libro* , *ò Homelia* , ò ſimili, e non per numero di fogli : perciòche al ſicuro in pergamo non dirai , *come dice S. Chriſoſtomo à fogli* 130. e queſto allegare l'Autore , deue farſi principalmente , oue i concetti , ò ſono deboli , ò molto communi ; perche , aiutati con quel nome antico , paiono da qualche coſa . Occorre anco alle volte , che ſiamo neceſſitati à portare , non ſolo il concetto , ma l'iſteſſe parole del Santo, ò della Scrittura, principalmente nelle Controuerſie con gli Heretici ; & all'hora biſogna nella Selua ſcriuer' il concetto , e con le parole ſteſſe , e col nome dell'Autore . Oltra il che , l'vltima coſa che può auuenire è , che noi habbiamo biſogno nella Predica di dire molti , e molti concetti , tutti ſeguenti , di qual ſi voglia Autore , come ſarebbe , luoghi communi: & all'hora , perche il diſtenderli tutti nella Selua, ſarebbe troppa fatica ; douendo tu formare la Predica , oue ſi troua la tua Libraria; meglio è , che tu ſegni il luogo commune ſolo , che tu hai da trattare , col nome dell'Autore , e col numero de' fogli . E così , tutti i capi della Selua , ò ſaranno concetti ſemplici , ò concetti col nome dell' Autore , ò concetti col nome , e con le parole dell'iſteſſo Autore , ò ſolo il nome dell'Autore col numero de' fogli : & in queſto vltimo caſo ſolamente ſarai aſtretto di tornar' à riueder' i libri ; baſtandoti ne gli altri la tua Selua ſola .

Mà , per non laſciar mancare minutia alcuna in queſta materia ; vorrei anco due coſe da te; l'vna , che ogni concetto della Selua cominciaſſe da capo , come fanno i verſi ne i Poemi , ò che egli conteneſſe vna linea ſola ò più , che queſto non importa; e l'altro , che innanzi ad ogn'vno de i concetti tu metteſſi il numero ſuo per ordine , cominciando 1. 2. 3. &c. non perche con queſt' ordine debbiano poi eſſer diſteſi nella Predica ; ma per vn' altra coſa , che ſi dirà poi . Per eſſempio ; ſtudiando la Materia del digiuno quadrageſimale , troui queſto concetto , *Il digiuno è comandato ne i Canoni de gli Apoſtoli* , e queſt'altro ; *Moisè digiunò quaranta giorni* , e queſt',

altro

altro; *Spiridione diede delle carni ad vn' amico ſuo, di Quadrageſima*, e queſt' altro, *la Quadrageſima ſi fà à tempo di Primauera*. Tutti queſti concetti, perche gli hai trouati con queſt' ordine, tu gli diſtenderai nella tua Selua con queſto ſteſs'ordine, con i numeri così.

1 Digiuno ne i Canoni de gli Apoſtoli.
2 Moisè quaranta giorni.
3 Spiridione, carne all'amico. Sozom.
4 Quadrageſima di Primauera.

Non certo, perche con queſt' ordine tu gli habbi à diſtendere, perche non vi ſarebbe continuatione alcuna; ma perche tutti queſti numeri ci faranno poi grandiſſima vtilità nel compartimento della Selua. Et infin quì ſi è detto aſſai del Genere della Predica, della Propoſitione, che dobbiamo eleggere, e della Selua, che dobbiamofare: nelle quali trè coſe, s'io non erro, s'inchiude tutta quella prima parte della Rhetorica, che gli Autori domandano *Inuentione*.

Della Diſtributione de' Concetti per le Proue, ò Argomenti. Capitolo IV.

SI come, apparecchiata ch'habbiamo la materia dell'edificio, ſuccede, che noi l'andiamo compartendo per diuerſi appartamenti della fabrica, la qual'habbiamo da fare: così, congregata ch'habbiamo la Selua de i concetti; la prima coſa, che habbiamo à fare, è Scorrergli tutti, trè ò quattro volte attentiſſimamente, e così alla groſſa deliberare frà noi ſteſſi, quali di loro vogliamo, che ſeruano alle diſtinte parti della Predica noſtra.

E però quì eſſendo luogo da dire così in generale, quante ſono le parti Pella Predica; io per hora vi dico, che non ſono, ſe non due: cioè *Vna innanzi alla Propoſitione*, & *vna doppo*. Vna cioè, con la quale c'introduchiamo à proporre la coſa, che vogliamo prouare, e perſuadere; e l'altra con la quale prouiamo, e perſuadiamo quello, ch'habbiamo propoſto. Di modo che per hora conſtituiamo due parti: l'vna, la quale chiamiamo *Introduttione*, e l'altra *Proua*.

Ma biſogna ſapere, che di queſte due, vna è più principale dell'altra, e queſta molto più occupa della Predica, che non occupa l'altra, perche l'introduttione nel principio della Predica con poche clauſole ſi ſpediſce; là doue, propoſto quello che vogliamo trattare, tutto il raggionamento rimanente ſi conſuma in proue: Et, ſe vogliamo anco diſcender' à minutie sì grandi: oue, per eſſempio, vna Predica deue ſtenderſi tutta in otto pagine; di queſte vna ſola baſterà per la introduttione, al più; e poi fatta la Propoſitione, e diuiſala in poche parole, come diremo più à baſſo, tutto il rimanente ſi diſpenſerà in proue. E però, quando habbiamo la Selua in mano; la più importante coſa è il trouare, quale di quei concetti habbiano da ſeruirci nella proua, che del reſto, il trouar concetti per far' vna introduttione, è coſa molto facile. Et io per me vorrei che da principio, ſenza hauer ponto memoria dell' Introduttione, come ſe non ſi haueſſe à fare; tutto lo ſcopo del componente foſſe, ſcegliere dalla Selua quei concetti,

cetti, i quali poſſono *immediatamente* prouare la ſua Propoſitione. Dico *immediatamente* con molta ragione, perche ſarà facil coſa, che nella Selua vi ſiano molti concetti, i quali poſſono adattarſi anch'eglino à prouare dalla lunga quello, che vogliamo dire; ma queſti non ſono quelli, a' quali dobbiamo hauere principalmente l'occhio. L'importanza è, da principio trouarne alcuni pochi, i quali *immediatamente* prouino la Propoſitione, & à i quali, come à capi di ſquadra, ſi riduchino poi quaſi tutti quegli altri, che ſono nella Selua; e queſti principali per le cauſe, che ſi diranno poi più à baſſo, non doueranno eſſere manco di due, nè più di quattro, ſe ben' alcuni ne hanno conceſſo fin' à cinque; ma io, come dico, vorrei per l'ordinario che fuſſero trè, e ſe pur' eccedeſſero, che non paſſaſſero quattro. Per eſſempio, nella Selua di queſta Propoſitione, *Il digiuno quadrageſimale deue oſſeruarſi*, dite voi, che trà gl'altri ci ſono queſti concetti.

1 Il digiuno quadrageſimale fù figurato nell'antica Legge.
2 Il digiuno quadrageſimale gioua anco al corpo.
2 Il digiuno quadrageſimale è de Iure Diuino.
4 Il digiuno quadrageſimale macera la carne.
5 San Franceſco digiunaua più quareſime.
6 Moisè digiunò quaranta giorni.
7 Molti Concilij comandano il digiuno.
8 Teleſforo non fondò il digiuno quadrageſimale, mà altri innanzi à lui.
9 Il digiuno ci diſpone all'oratione.
10 Sant' Ambrogio dice, ch'il non digiunare la quareſima, è peccato mortale.

Di queſti concetti, non vi è dubbio, che quaſi tutti prouano la Propoſitione, ma non tutti la prouano *immediatamente*: percioche il dire: [il ,, digiuno quadrageſimale è de Iure Diuino, dunque biſogna farlo,] que- ,, ſta ſenza dubbio è *immediata*. Mà il dire: [Moisè digiunò quaranta ,, giorni, dunque biſogna fare la quareſima,] queſta al ſicuro non conclude *immediatamente*, perche l'iſteſſo Moisè ſi circonciſe, e pure non habbiamo à circonciderci noi. Si che, ſe queſto concetto ci hà da ſeruire per prouare la noſtra propoſitione; biſogna ridurlo ad vn qualch' altro concetto ,, commune, che *immediatamente* la proui: Come ſarebbe, [il digiuno qua- ,, drageſimale antichiſſimamente fù ſempre oſſeruato, ò figurato; e che ſia ,, vero, anco Moisè digiunò quaranta giorni: dunque facciamlo.]

Troueremo ancora nella Selua noſtra alcuni concetti, che prouano immediatamente: ma perche ſono molti di loro, che ſe bene tutti immediatamente prouano, tutti nondimeno prouano per vna ſola ragion formale; però tutti queſti s'hanno da ridurre ad vn capo ſolo. Come ſarebbe à dire: ,, [Il digiuno macera la carne, dunque digiuniamo: Il digiuno aiuta ,, l'oratione, dunque digiuniamo:] tutti due queſti concetti prouano immediatamente, mà tutti due per l'iſteſſa ragione dell'*Vtilità*; e però tutti due, e gli altri di queſta ſorte, hanno à comprenderſi tutti ſotto vna pro-

ua

Digitized by Google

ua commune, cioè, *Ch'il digiuno è vtile, e però deue farſi*. In ſomma, biſogna conſiderare nella Selua molto bene, di cauare, ſe vi ſono diſtintamente, ò di formare trè capi ſoli, che prouino la noſtra Propoſitione; e pigliarli tali, che ſotto di loro poſſino diſtribuirſi in trè claſſi, ò tutti i concetti, che ſono nella Selua, ò la maggior parte.

Il che fatto, ſe per caſo vna di queſte proue non potrà riceuere dalla Selua tanti concetti, che la facciano feconda, & abondante; biſogna per lei ſola tornar à vedere le Tauole de' libri, e ne' termini del *Soggetto*, e della *Paſſione* ſua, formar di nuouo vn poco di Seluetta per lei ſola. Ma ſe in contrario, anco ridotti alli trè capi principali quanti concetti ſi può della Selua fatta; ad ogni modo alcuni ve ne reſtano, che non vi capiſcono ſotto; queſti ſi laſcieranno così, nè ſi cancelleranno, nè ſi traſcureranno, perche haueranno poi da ſeruire à cert'altre coſe, che diremo più à baſſo. Frà tanto, io vorrei dire, che queſti capi, che ſi piglieranno, biſognerà ſcriuergli appuntatamente in trè luoghi, e ſotto ogn'vno di loro metterui la claſſe de' ſuoi concetti co' numeri ſoli, che per queſta cagione facemmo preporre i numeri à tutti i concetti della Selua. Mà perche queſte ſono coſe, che à ſpiegarle paiono difficiliſſime, & à metterle in opera non ſono ſe non facili; però ſarà meglio, per non mancare in coſa alcuna all' vtilità di chi hà da leggere, che ne facciamo prattica con vn'eſſempio.

Voglio dunque far'vna Predica, non di *Vangelo*, ma di *Materia*, e queſta non di *Materia applicata à parte di Vangelo, ò Vangelo tutto*, ma di *Materia ſemplice*. La Propoſitione, à che voglio ridurre tutta la mia Predica, è, *Che il digiuno quadrageſimale deue oſſeruarſi*. Studiando per tutti i miei libri queſto termine, *Digiuno quadrageſimale*, e queſt'altro, *Oſſeruarſi*, io, come mi ſono venuti nello ſtudiare, così ſenz'altr'ordine hò fatto la Selua de i concetti, ch'è qui à baſſo, & hogli prepoſto i numeri, per valermene poi all'occaſione.

1 Moiſè digiunò quaranta giorni.
2 Ne' Canoni de gli Apoſtoli è comandato il digiuno,
4 Chriſto ſtette quaranta giorni nel deſerto &c.
4 Digiuno ſi troua Naturale, Morale, e Meritorio, e di molte ſorti.
5 Otto ſtati di perſone non ſono tenute al digiuno.
6 Teleſforo non fù egli, che fondò la quareſima.
7 Il digiuno aiuta grandemente l'oratione.
8 S. Franceſco digiunaua molte quareſime.
9 Spiridione in tempo di quadrageſima diede carne ad vn' amico.
10 S. Ambrogio dice, che è peccato mortale, il non digiunare la quareſima.
11 Elia digiunò quaranta giorni.
12 La Chieſa ordina, che ſi faccia la quareſima.
13 Inuettiua contro chi non digiuna la quareſima, del tal Padre, à tanti fogli.
14 Molte ragioni, per le quali è vtile la quareſima, del tal Padre, & in tal luogo.

15 Non ſi mangia la quareſima, fin che non è ſonato Veſpro.
16 Niuna coſa diſpiace al Demonio, più del digiuno quadrageſimale.
17 Santi Padri, che fecero la quareſima. Eſſempi di Marco Marulo. à tanti fogli.
18 Paſſo della Chieſa: *Virtutem largitur, & præmia.*
19 Tutti gli Heretici gridano contro il digiuno.
20 Tempo quadrageſimale, decima di tutto l'anno à Dio.

Contentiamoci di queſti pochi per hora, che tanto baſteranno, come ſe foſſero mille, per dar' eſſempio di quello, ch'habbiamo detto di ſopra. Pigliamo dunque tutta queſta Selua in mano: e conſideratala molto bene, molti concetti trouiamo, che non prouano *immediatamente*;& altri che lo fanno, ma *con vna ragione formale* commun'à tutti. E però giudichiamo, che tutti queſti concetti poſſino ridurſi à trè proue; cioè, che queſto tal digiuno deue farſi, *perche è Vtile, perche è Neceſſario alla ſalute, perche è di Antica conſuetudine*. Il che fatto, mettiamo ſotto tutta la Selua, ò in vn'altro pezzo di carta, come più ci piace, queſte trè Proue diſtintamente.

Vtile. *Neceſſario.* *Antico.*

E poi cominciamo à diſcorrere di concetto in concetto, qual' habbia à ſeruire all'*Vtile*, quale al *Neceſſario*, e quale all' *Antico*, e qual concetto vi ſia, il quale non poſſa ſeruire ad alcuna di queſte proue. Per eſſempio, *Che Moiſè digiunaſſe quaranta giorni*, queſto non può ſeruire, ſe non per modo di figura, all' *Antichità*; prouando, & fin da all'hora fù incominciato à digiunare queſto digiuno quadrageſimale'. *Il Secondo*, come appare chiaramente, ſerue alla *Neceſſità*, poiche mette precetto; e ſe bene poteſſe anco ſeruire all' *Antichità*, nondimeno ſi hà da conſtituire nel ſuo luogo più principale. *Il Terzo* può ſeruire ad ogn'vno de i capi, perche, ſe Chriſto lo ſece, dunque è *Antico*, *Neceſſario* in vn certo modo, & *Vtile*; ma per hora collochiamo nell' *Vtilità*. *Il Quarto* non ſerue ad alcuni di queſti capi, perche la diuiſione del digiuno non ci perſuade, che dobbiamo fare la quareſima, e però di queſto non ne piglieremo penſiero per hora. *Il Quinto* è della medeſima maniera, cioè non ſerue à nulla per hora. *Il Seſto* ſerue all' *Antichità*, perche fù dunque prima di Teleſforo fondato il digiuno, e così di mano in mano; ſenza ſtar' à riueder più cauſe. *Il Settimo* ſerue all' *Vtilità*. *L' Ottauo* pur' al medeſimo. *Il Nono* à niente per hora. *Il Decimo* alla *Neceſſità*. *L'Vndecimo* all' *Antichità*. *Il Duodecimo* alla *Neceſſità*. *Il Terzodecimo* à niente per hora. *Il Quartodecimo* all'*Vtilità*. *Il Quintodecimo*, moſtrando che così ſi faceua già, all' *Antichità*. *Il Seſtodecimo* all' *Vtilità*. *Il Decimoſettimo* all' *Antichità*. *Il Decimoottauo* all' *Vtilità*. *Il Decimonono* alla *Neceſſità*, inducendo da contrario ſenſo, *Il Venteſimo* all'*Vtilità*.

E così ſi farebbe di molti altri, ſe più ve ne fuſſero, mà in ogni caſo, di mano in mano, che noi trouiamo vn concetto douerſi applicare al tale de' trè capi già propoſti; collochiamo il numero ſuo ſotto à quello de' trè capi

pi ſopraſcritti, à cui egli ſerue; e facciamo (per dir così) trè Claſſi di numeri. Come ſarebbe nell'eſſempio propoſto; ſotto à trè capi, metteremo per ogn'vno di loro i numeri de' concetti, che gli ſeruiranno, di queſta maniera.

Vtile.	*Neceſſario.*	*Antico.*
3	2	1
7	10	6
8	12	11
14	19	15
16		17
18		
20		

Così habbiamo già diſtribuita alle proue tutta la Selua, e compartito tutti i concetti ſuoi, eccetto quattro, che ſono *il Quarto, il Quinto, il Nono, & il Terzodecimo*; de' quali, che coſa n'habbiamo à fare, lo vedremo poi. Frà tanto, torno à raccordare, che quando in vno di queſti capi ci pareſſero troppo pochi i concetti, à petto à quelli delli altri; come ſarebbe, ſe ci pareſſero pochi quelli del *Neceſſario*, à petto à quelli dell'*Vtile*, ò dell' *Antico*; biſognarebbe riuedere alcuni de i libri, e far'vn poco più feconda quella claſſe. Baſta, che infin quà habbiamo determinato il genere della noſtra Predica, deliberata la Propoſitione, fatta la Selua, elettone i trè capi della proua, e formatoui ſotto le trè Claſſi ſue.

Della Materia dell'Introduttione. *Capitolo V.*

Biſogna hora, che noi paſſiamo all'altra parte principale della Predica, poiche così alla groſſa in due parti ſole la diuidemmo, cioè in quella che ſeguita la Propoſitione, & in quella, che la precede; della quale hora ci conuiene ragionare, nominandola col nome, col quale la dimandammo all'hora, *Introduttione*: ſe bene, come vedremo più à baſſo, eſſa molto ragioneuolmente ſi potrebbe domandare il *Proemio*; mà per hora noi non ci curiamo di ſeguitar i termini dell'Arte, poiche ci baſta inſegnar'vn modo, (com'egli ſi ſia) di formar vna Predica. Queſta Introduttione, come debba accommodarſi, come debba diſporſi, quanto debba eſſer lunga, in quante parti diuiderſi, e ſimili coſe; noi lo diremo poi, quando parleremo della Diſpoſitione delle parti della Predica: mà per hora noi non parliamo, ſe non del compartimento della Materia trouata à ciaſcuna delle parti di eſſa: eſſendoui ſenza dubbio molta differenza dall'ordinare, quali pietre vadino in queſto appartamento, e quali in quell'altro; ouero dal diſponere, come le pietre ordinate al tale appartamento debbano eſſer accommodate per fabricarlo. La Selua, come habbiamo detto, ſerue per le pietre, e li appartamenti ſono le parti della Predica; noi per hora non facciam'altro, che *Diſtribuire*, quali concetti della Selua debbano ſeruire alla tale, ò alla tale parte; con animo di moſtrar poi, come i concetti riſeruati per tal parte debbano accommodarſi frà loro à fabricarla. E pe-

Digitized by Google

E però, ſicome nella proua habbiamo detto, che da tutta la Selua, ò fuori della Selua biſogna cercare alcune Propoſitioni, le quali *immediatamente* prouaſſero la Propoſitione principale del Ragionamento; così hora dichiamo, che ò della Selua,ò da noi ſteſſi habbiamo da *ſcieglier e vna Propoſitione ſola*, la quale c'introduca, e c'inferiſca *immediatamente* la Propoſitione ch'habbiamo pigliata à prouare. Come ſarebbe à dire; *Ogni digiuno deue oſſeruarſi*. Hò detto non à caſo, ne ſenza ragione quella parola *immediatamente*; perche molti peccano grandiſſimamente in queſto fatto; i quali, per introdurſi alla Materia, di che vogliono ragionare, pigliano coſe tanto ſuperiori à lei, e tanto lontane; che à ridurle infin'al Soggetto, che ſi tratta, vi biſogna grandiſſimo tempo, e bene ſpeſſo l'Introduttione vien'ad eſſere più lunga, che la Predica; ingannati, credo io, da vna Propoſitione, la quale hò ſentita dire più volte, e mi hà fatto ridere; cioè, che è bella coſa, quando il Predicatore ragiona vn grandiſſimo pezzo, ſenza che neſſuno s'accorga di che coſa egli voglia trattare, e doue egli habbia à battere: e pure io credo il contrario, che alla vnità della Predica ſia molto conueneuole il vedere, che infino i primi fili ſeruono al teſſuto. Mà di queſto ragioneremo poi più diſtintamente, quando tratteremo la *Diſpoſitione della Introduttione ſteſſa*.

Per hora torniamo à dire, che la Propoſitione, la quale ſcegliamo, deue eſſer'*immediata*; perche, hauendoſi à conſumare tutta la Intruduttione, come diremo poi, in amplificatione di quella Propoſitione, dalla quale inferiamo la noſtra principale; al ſicuro, ſe molte ve ne foſſero ſuperiori, tante amplificationi v'andarebbero, che allongarebbono, e confonderebbono ſtranamente il tutto. Per eſſempio, s'io dico: *Ogni digiuno deue oſſeruarſi, dunque anco il Quadrageſimale*; quà io non hò d'amplificare, ſe non quella Propoſitione: *Ogni digiuno hà da oſſeruarſi*: là doue, s'io diceſſi, *Ogn'opera buona deue farſi*, vero è, ch'anco queſta inferirebbe, *che il digiuno deue oſſeruarſi*, mà non lo farebbe immediatamente, e però biſognarebbe prima trattare, *che l'opera buona deue farſi*; appreſſo, *che ogni digiuno è opera buona*; di più, *che la Quareſima è vno di queſti digiuni*; e finalmente, *eſſa dunque deue farſi*: di maniera, che moltiplicandoſi le amplificationi; in vece d'vna Introduttione ſi farebbe vn Trattato.

Quà biſogna auuertire, che ſe bene io nella Propoſitione *Inferente* (per dir così) hò dato l'eſſempio in vna vniuerſale, che inferiſce vna particolare, cioè: *Ogni digiuno deue oſſeruarſi, dunque anco il Quadrageſimale*; nondimeno io non intendo, che ſempre la *Illatione* ſi faccia di queſta maniera: mà potendoſi, come ſanno tutti quelli, ch'hanno ſtudiato la Topica, per diuerſiſſimi luoghi inferire vna ſteſſa Propoſitione; à me baſta, che in qualſiuoglia di queſti luoghi Topici tù t'elegga la Propoſitione, purche ſia *immediata*, la quale t'introduca al tuo Soggetto principalmente. Come ſarebbe à dire, dalla Definitione. [Se l'aſtenerſi, in queſta parte dell'an- ,, no, da' peccati, e cibi vietati, è coſa buona; dunque è ben ragioneuole ,, che

„ che oſſeruiamo il digiuno Quadrageſimale.] Dal Meno al Più: [Poiche „ oſſeruantiſſimi furono i Giudei ne' loro digiuni legali: ben'è ragione, „ che oſſeruanti ſiamo noi Euangelici del noſtro digiuno Quadrageſima- „ le .] Dal ſimile , come ſarebbe à dire: [Se le Orationi, determinate à „ certi inſtituti tempi, ſono vtiliſſime; anco il digiuno, determinato à „ queſti quaranta giorni, deue oſſeruarſi da noi,] E così potrà chi hà giuditio, diſcorrendo per gli luoghi Topici, trouar facilmente tutte le Propoſitioni, che *immediatamente* poſſono inferire la ſua principale; nè noi per materia di tutta l'Introduttione d'altro habbiamo biſogno, che di queſta *Propoſitione Inferente*, e di alcune coſe, che l'amplifichino, nella maniera, che diremo poi.

E però, cauati che noi habbiamo dalla Selua tutti i concetti delle proue, e diſtribuitili in claſſi, come facemmo di ſopra; biſogna, che torniamo à pigliare la Selua in mano, e che conſiderando quei concetti, i quali ſono reſtati vuoti ſenza adoperarſi nelle proue, vediamo, ſe frà queſti ci fuſſe alcuna Propoſitione, la quale per qualch'vno de' luoghi Topici inferiſſe *immediatamente* la noſtra principale; e trouandola, ſe ve ne foſſero alcun'altre, che l'amplificaſſero; sì come, quando non ve ne trouaſſimo alcuna principale Inferente, biſognerà vedere, ſe le altre ci ſuegliaſſero l'ingegno à trouarne vna principale, alla quale alcuna di loro poteſſe ſeruire per amplificare: e quando niuna di queſte coſe ci rieſca; laſcieremo ſtare quei concetti della Selua, per ſeruircene ad alcun'altra coſa, e con l'aiuto dell'ingegno noſtro, e de i libri anderemo à cercare, e la Propoſitione Inferente, e le ſue amplificationi, e ne faremo vna appartata Seluetta.

Per eſſempio; nella Selua, che facemmo, tutti i concetti s'impiegarono in proue, eccetto *il Quarto, il Quinto, il Nono, & il Terzodecimo*. Hora di queſti quattro, vado à vedere ſe alcuno ve n'è, che mi poſſa inferire *immediatamente, che il digiuno Quadrageſimale deue oſſeruarſi*: e prima, *il quarto* non è buono; perche il dire, *digiuno ſi troua naturale, morale, &c. dunque il Quadrageſimale deue oſſeruarſi*; queſto ſi vede, che non è à propoſito. Parimente *il quinto*, cioè: *Otto ſtati di perſone non ſono tenuti al digiuno Quadrageſimale, dunque deue oſſeruarſi*, nè anco queſto ci và. *Il nono* ancora non mi pare molto à propoſito: poiche il dire, *Spiridion diede carne ad vn'amico ſuo, dunque il digiuno Quadrageſimale deue oſſeruarſi*, queſto pare, che concluda il contrario. E finalmente, *l'Inuettiua* notata ſotto il numero *terzodecimo, contro chi non digiuna*, non ſarebbe però la più bella viſta del mondo, in principio d'vna Predica.

Si che in quei concetti, che reſtauano nella Selua, vediamo che non vi è Propoſitione alcuna Inferente; mà ve n'è ben vna, la quale potrà amplificare vna Inferente: perche, s'io inferirò con la Vniuerſale, dicendo, *Tutti i digiuni ſono buoni, dunque anco il Quadrageſimale deue oſſeruarſi*; all'hora il concetto, che era ſotto il numero del *quattro*, delle *diuiſioni del digiuno*, non ſolo ſeruirà; mà ſarà quaſi neceſſario all'amplificatione di lei. E però,

quan-

quanto ſpetta alla Selua, la quale era in tutto di venti concetti, ſicome n'habbiamo già cauati ſedici per le proue, e gli habbiamo diſtribuiti in trè claſſi, ſotto i trè capi di proue; così hora metteremo da canto diſteſa la Propoſitione Inferente della *Introduttione*, e ſotto vi metteremo il numero di quel concetto, ch'habbiamo eletto in ſeruitio ſuo, in queſto modo.

INTRODVCTIO.

Ogni digiuno è degno d'eſſere oſſeruato.

4.

HAbbiamo meſſo il numero ſolo di *quattro*, perche in queſta poca Seluetta altro concetto non habbiamo trouato, che poſſa ſeruire alla Introduttione, ſe non quello del 4. meſſo nelle Selue ordinarie, e grandi, al ſicuro troueremo ſempre molti più; e quando non gli trouaſſimo, li anderemo à fare. Di maniera, che già haueremo cauati dalla Selua, e compartiti in diſtinte claſſi tutti i concetti, che poſſono ſeruire à i trè capi diſtinti della proua, & alla Introduttione, & in ſomma alle due principali parti della Predica.

Della Materia per le altre quattro particelle, che ſono: Fine della Prima parte, Principio della Seconda, Fine di tutta la Predica, e Prologhino. Capitolo VI.

OLtre queſte due parti, reſtano ancora alcun'altre particelle; per le quali biſogna tornare à vedere, ſe trouaſſimo alcune coſe, che poteſſero lor ſeruire; e queſte per hora diciamo, che ſono quattro, cioè *il fine della prima Parte, il principio della Seconda, il fine di tutta la Predica, e quel principio di ragionamento, che communemente ſi chiama il Prologhino*. Delle quali coſe ſe bene parleremo vn poco più diſtintamente nella *Diſpoſitione delle parti*, hora nondimeno nella *Diſtributione della Selua*, è forza dirne alcuna coſa; per vedere, ſe de' concetti, che reſtano, alcuno ne fà per loro.

Il fine dunque *della prima Parte* per l'ordinario, ò *epiloga* quei due capi di proue, che ſon già ſpediti, ò *eſſaggera* la Propoſitione principale, ò fà *inuettiua* nella contraria, ò *deduce* gentilmente la Materia, che ſi tratta, all'elemoſina, che ſi dimanda. E però ne' trè concetti, che reſtano, ſicura coſa è, che neſſuno ve n'è, il quale poſſa ſeruir'ad alcuno di queſti officij; mà biſogna altronde procacciarſene, e far'vna picciola Selua di vno, ò due concettini, per queſto effetto.

Il principio della Seconda deue ſempre hauer per mira di riſtorar l'animo affaticato di chi ſente. Il che ſi fà in due modi: ouero, ritornando à mente quello, che innanzi s'è detto, moſtrando fin'à che termine ſiamo del Ragionamento; ouero introducendoſi alle proue, ch'auanzano, con alcuna coſa diletteuole, pur che non ſia ſcurrile; come hiſtoria, apologo, de-

ſcrit-

ſcrittione, e ſimili coſe. Alle quali vediamo parimente, che niuno di quei trè concetti è poſſibile, che ſerua; e però biſogna procacciarſi concetti altronde, e farne propria Selua.

Il fine di tutta la Predica, ſpeſſo ſi conſuma in Epilogo di tutto quello, che ſi è detto; tal'hora in Oratione al Signore; & anco qualche volta in vehementi eſſortationi à chi fà quello, che perſuadiamo; ouero in vehementi inuettiue contro chi non l'oſſerua. Nel qual'vltimo modo ſe noi vorremo terminare la Predica noſtra *del digiuno*; tutti trè i concetti, che reſtauano, cioè, *il quinto, & il nono, & il terzodecimo*, ſeruiranno marauiglioſamente; perche co'l *quinto* moſtreremo,*che ben ſi può concedere ad alcune determinate perſone il non digiunare*, e co'l *nono* diremo, che *anco, in caſo di neceſſità, à tutti è permeſſo il non farlo*, mà co'l *terzodecimo*, contra i non eſſenti faremo *inuettiua* tale, quale l'Autore ſegnato in quel luogo c'inſegnerà à fare.

Reſterà il *Prologhino* ſolo, il quale, come diremo più giù, eſſendo più toſto vna ricercata del Madrigale totalmente diuerſa da lui, che principio di lui ſteſſo; poco biſogno haueremo, che la Selua ci ſomminiſtri concetti per lui; eſſendo egli tanto libero, che da tutte le coſe del mondo poſſiamo cauar materie, che gli ſeruano: con tutto ciò, quando doppo tutte le altre coſe auanzaſſero ancora molti concetti vacui nella Selua; potremo vedere; ſe alcuno ve ne foſſe, che faceſſe per lui, &anco queſto diſtribuire. Di modo che, prima che ci mettiamo à fare la Predica noſtra, già habbiamo otto capi di ſquadra, con le ſue claſſi in ordine: cioè, *trè capi di proue, la Introduttione, il fine della prima Parte, il principio della Seconda, il fine di tutta la Predica, & il Prologhino*, e ſotto ad ogn'vno di queſti haueremo la claſſe di quei numeri della Selua, ch'ad ogn'vno di loro propriamente ſeruono: e ſe in queſto ſaranno conſumati tutti i luoghi della Selua, non occorrerà far'altro: mà ſe ne reſtaſſero ancor' alcuni, che à niuna di queſte otto coſe haueſſero potuto ſeruire; à queſti tali ſi darà di penna per non hauer fatica di leggerli ogni volta ſenza vtilità, quando andaremo à pigliar i concetti, che ci ſeruono.

Così habbiamo fatte due coſe, cioè, trouata tutta la materia per tutta la Predica nella Selua, che facẽmo, e poi compartite diuerſe parti d'eſsa materia, à varie parti della Predica, ſotto diſtinti luoghi, e con diſtinti numeri. Il che ſe appartenga ad Inuentione, ò pur'à Diſpoſitione; queſto non voglio diſputare: à me baſta, che di due coſe, ch'hò fatte fin'hora, vna è ſtata il trouar la materia, e l'altra il compartirla alle tali parti. Hora reſta, che attendiamo à quella, che ogn'vno concede, eſser pura Diſpoſitione, cioè à mettere in ordinanza ogn'vna delle claſſi de'concetti entro ad ogn'vna delle parti, alla quale l'habbiamo applicata, &c.

Della Diſpoſitione delle otto parti della Predica, e primieramente delle trè prime, Introduttione, Propoſitione, e Diuiſione. Capitolo VII.

HAbbiamo nominato ſette parti di Predica (s'habbiamo bene auuertito) cioè, *Introduttione, Propoſitione, Proue; fine di prima Parte, principio di Seconda, fine di tutta la Predica, e Prologhino*; anzi vna n'habbiamo tralaſciata, almeno non l'habbiamo tocca ſpiegatamente, cioè la *Diuiſione* della Predica, e pur'anch'eſſa è neceſſaria: di maniera, che pare, che noi infin quà facciamo otto parti dell'Oratione noſtra. Con tutto ciò diciamo, che ſi come i Retorici non pongono più, che ſei parti; così ancora noi ci contentiamo del medeſimo numero: perciòche la noſtra *Introduttione* è quella, che eſſi chiamano *Prologo*; la *Propoſitione* noſtra riſponde alla loro *Narratione*; la noſtra *Diuiſione* ſi conforma con la loro: nelle noſtre *Proue* comprendiamo la *Confermatione, e Confutatione*, che mettono eſſi; finalmente noſtro *fine di Predica* è quel medeſimo, ch'eglino chiamano *Epilogo*. Che ſe hora auanzano trè parti di quelle che habbiamo dette, cioè il *Fine della prima*, il *principio della ſeconda Parte*, & il *Prologhino*; quanto al Prologhino diciamo, che queſto non è parte di Predica, ſicome la ricercata non è parte del Madrigale, mà è ſolamente vn Preludio (come concede anco Ariſtotele) fatto per preparare gli animi, e per diſporli al principio, che ſeguita ſubito, della Predica tutta: e quanto alle altre due, ſi vede chiaramente, che non ſono per neceſſità, mà per accidente: poiche, ſe faceſſimo la Predica di vna parte ſola; niuna di loro vi biſognerebbe: là doue, hauendo hora l'vſo introdotto, che ſe ne facciano due; per forza ne ſeguono, il fine di vna, & il principio dell'altra.

Mà della proportione, che habbia queſto mio Trattatello con quello, che dicono i Rhetorici, mi ſono non sò in che modo laſciato traſportare, à dirne più che non voleuo. Siano, quante parti vogliano gli altri, dell'Oratione; ch'io per me hora hò in animo d'inſegnare, come ſe n'habbiano à diſponer'otto: cioè *Introduttione, Propoſitione, Diuiſione, proue, fine di prima parte, principio di ſeconda, fine di tutta la Predica, e Prologhino*. Nella quale Diſpoſitione dico, che in due maniere poſſiamo ragionare: ouero, qual' ordine habbiano da hauere le parti frà loro ſteſſe; ouero con qual'ordine debbano diſporſi i ſuoi proprij concetti in qualſiuoglia delle dette parti.

Quanto alle parti, diuerſa coſa è il dire, con qual'ordine debba recitarſi la Predica, ouero con qual'ordine debba comporſi: mà tutta queſta diuerſità conſiſte in vna parte ſola, ch'è il *Prologhino*; perciòche, recitandola, non vi è dubbio, che il Prologhino hà da eſſere il primo, e poi le altre ſette parti per ordine; mà nel comporla biſogna far prima tutte le altre, e poi da tutte le altre parti cauar'il modo di far'il Prologhino, come più chiaramente vedremo più à baſſo. Per hora io, di vna in vna, darò alcune regole, & alcuni modi di comporle; cominciando con quello ſteſs'ord ine, co'l quale già due volte le hò numerate di ſopra, ch'è il vero ordine della Diſpoſi-

ſpoſitione frà le parti nel comporle; cioè *Introduttione, Propoſitione, Diuiſione, Proue Fine di prima parte, Principio di ſeconda, Epilogo, e Prologhino*. E queſt'ordine, che io darò hora à ciaſcuna delle otto parti, ſarà quella *ſeconda Diſpoſitione*, che'io accennauo di ſopra; non delle parti frà sè; mà de' concetti ſuoi in ogn'vna di loro &c.

E prima, quanto all'*Introduttione*, ſe bene, riſpondendo queſta à quella parte, che i Rhetori chiamano *Prologo*, ſi può anch'eſſa formar'in variſſime maniere, e con diuerſiſſimi precetti, come eſsi inſegnano; nondimeno à me baſterà dar'vn modo aſſai facile a' principianti, col quale poſſano introdurſi nelle lor Prediche, auuertendoli ſolamente, ch'io non intendo di riſtringerli à queſto modo ſolo d'introdurſi, e che queſto non è aſſegnato loro, ſe non per vno de' molti, che poſſono trouarſi. Vorrei dunque, che nel primo Periodo, cioè innanzi al primo punto principale di tutta la Predica, noi formaſſimo ſempre vn'Argomento od vna Illatione di quelle Propoſitioni, che di ſopra habbiamo nominate, *la Propoſition Inferente*, *e la Propoſition principale*. Come ſarebbe à dire, ſe la Propoſitione principale della Predica hà da eſſere, *che il digiuno Quadrageſimale deue oſſeruarſi*, e la Inferente, *che tutt'i digiuni comandati denno oſſeruarſi*; vorrei, che ſubito, nell' iſteſſo principio dell'Introduttione, noi formaſſimo queſt'Argomento; *Tutti i digiuni comandati denno oſſeruarſi; dunque il digiuno Quadrageſimale deue oſſeruarſi*. E quì biſogna auuertire, ch'alle volte, e per lo più, appreſſo a' Rhetori, e nelle Prediche, gli Argomenti ſi fanno per modo di Enthimemi, cioè di due Propoſitioni ſole; mà qualche volta ancora tutte trè le Propoſitioni vi ſi mettono. Coſe ſarebbe à dire. 1.*Tutt'i digiuni comandati deuonò oſſeruarſi*. 2. *Mà il digiuno Quadrageſimale è comandato*. 3.*Dunque deue oſſeruarſi*; E quì ancora torno à dir l'iſteſſo, che ſe ben noi vogliamo farlo di trè Propoſitioni; ad ogni modo dobbiamo rinchiuderlo tutto ſotto al primo punto principale della Introduttione.

Nè però intendo io, che ſi cominci la Predica con vn'Argomento eſpreſſo in *Barbara, ò Barocchò*, ouero con Enthimema tanto chiaro, ch'ogn'vno conoſca, eſſer'egli Enthimema; anzi in queſto biſogna adoperar'arte di far' in maniera, che da niuno, ſe non da molto prattichi, ſi conoſca, ch'in quel primo periodo vi ſia virtualmente ò l'Argomento, ò l'Enthimema: e raccordarſi in ſomma quello, che dicea Zenone; cioè, che la Dialettica, e la Rhetorica ſi figurauano per la ſteſſa mano, hora riſtretta, & hora ſteſa; cioè, che quello ſteſſo, che riſtrettamente ſi mette in argomenti Dialettici; nella Rhetorica biſogna ſpiegarlo in modo, che non habbia pur faccia d'Argomento. Come ſarebbe à dire, ſe nell'Argomento Dialettico io dico. 1.*Ogni digiuno comandato deue oſſeruarſi*. 2. *La Quareſima è digiuno comandato*. 3.*Dunque la Quareſima deue oſſeruarſi*; Rhetoricamente nondimeno confonderò le Propoſitioni, e le tratterò in qualche maniera, che non
,, paia Argomento. Come ſarebbe: [Poiche niuno è tanto ſciocco, il qua-
,, le non conoſca, eſſer'il digiuno Quadrageſimale vno di quegli, che da

„ Santa Chieſa ci ſono ſtrettamente comandati; ben'è ragione, ſe tut-
„ ti gli altri comandati da lei con ogni ſtudio inuiolabilmente ſi ſer-
„ uano; che anco in queſto moſtriamo noi, pieni di ſanta humiltà, vna
„ prontezza ſacra, & vna Chriſtiana obedienza.] Ouero in qualch'altra maniera più confuſamente, mà più ornatamente. E così, ſe nell'Enthimema Dialettico io direi: 1.*Il digiuno comandato deue oſſeruarſi*. 2.*Dunque il Quadrageſimale deue oſſeruarſi*; Rhetoricamente io potrò dire: [Egli è
„ vero, che tutt'i digiuni deuono oſſeruarſi: mà ad ogni modo, ſe noi an-
„ diamo penſando le qualitadi del Quadrageſimale; egli ſicuramente oltre
„ à tutti gli altri deue eſſer'oſſeruato da noi.]

E così vediamo, che, ò Enthimema, ò Argomento, ch'egli ſi ſia quello, co'l quale nella Introduttione vogliamo inferire la noſtra Propoſitione principale; ſempre poſſiamo facilmente, e dobbiamo rinchiuderlo nel primo punto della Introduttione, e formar con due, ò trè, ò quattro membri vn periodo congiunto, e molto migliore, che non ſono ſtati quei due di ſopra; i quali hò in proua laſciati imperfetti, e diſordinati, per inſegnarli poi à far perfetti & ordinati, quando tratterò della *Elocutione*; alla quale appartenerà la limatura di quelle coſe, che hora noi rozamente diciamo. Baſta, che il primo punto principale di tutta la Predica deue contenere confuſe, & allargate, ò trè Propoſitioni, ò due almeno; le quali con Argomento, ò con Enthimema inferiſcano la Propoſitione principale, che noi habbiamo eletta.

Il che fatto, per vna certa ragione, ch'io dirò poi, quando ragionerò della *Elocutione*, ſarà bene à far'Eſclamatione, ò qualche Contrapoſta, ò qualche coſa in ſomma, che laſci reſpirar'vn poco gli animi degl'Aſcoltanti; e queſto in vna, ò due linee al più. Come ſarebbe à dire, finito quel periodo, che conclude. *Dunque la Quareſima deue farſi*, ſoggiunger ſubito in vniuerſale, per modo di Eſclamatione; *ſantiſſimi, & vtiliſſimi digiuni*! ouero qualch'altra coſa ſimile. E poi biſogna venir'all'*Amplificatione dell'Argomento*; con queſta diſtintione, che ſe la propoſition principale nel primo periodo è ſtata inferita da due Propoſitioni; biſogna amplificar tutte due quelle, con quello ſteſs'ordine, col quale le habbiamo dette nel periodo: è, ſe vna Propoſition ſola è ſtata l'Inferente nell'Enthimema; quella ſola doppo l'Eſclamatione biſogna, che noi cominciamo ſubito ad amplificare; & in queſta occupar tutto quello ſpatio, ch'haueremmo occupato in amplificar le due, ſe vi foſſero ſtate.

Voglio dire, (per non laſciar minutia alcuna, ch'io non diſcorra,) che come diceuamo di ſopra, ſe la Predica ſarà di otto pagine; la Introduttione faremo, che n'occupi vna intiera; mà con queſt'ordine, che doppo il primo periodo, e quella prima poſata, l'Amplification del periodo duri à punto vna facciata, e mezza di detta prima pagina, laſciando l'altra mezza per quell'officio ch'io dirò poi; e frà tanto, s'haueremo da amplificar due Propoſitioni, la prima durerà dalla poſata per tutta la prima faccia,

e la

e la ſeconda per mezo la ſeconda: là doue, ſe non haueremo da prouarne ſe non vna ſola; queſta dal fine della poſata occuperà tutto lo ſpatio fin'alla metà della ſeconda faccia; auuertendo però, che nè io riſtringo tutte le Prediche ad otto pagine, nè tutte le Introduttioni ad vna, nè tutte le Amplificationi doppo il periodo è la poſata, in vna faccia, e mezza; mà aſſegno queſte coſe, quaſi per miſura; alla proportione della quale, potrai poi far le Prediche di quante carte vuoi.

Se dunque haurò detto, mà oratoriamente, nel primo periodo: *Tutti i digiuni comandati ſono da oſſeruarſi, il Quadrageſimale è comandato, dunque &c.* ſoggiunto ch'hauerò la poſata, *ſantiſſimi digiuni &c.* comincierò ſubito ad amplificar quella prima Propoſitione, dicendo. [E certo chi non sà, „ che le coſe comandate deuono oſſeruarſi? poiche, chi è, che le comanda, „ ſe non Dio? à chi comanda, ſe non à noi? perche comanda, ſe non per „ noſtro bene?] e ſimili altre coſe; con le quali giunto, ch'io ſarò al fine della prima faccia, concludendo tutto il paſſato, come ſarebbe à dire; *In ſomma, certiſſima coſa è, che le coſe comandate debbono oſſeruarſi,* ſoggiugnerò ſubito l'Amplificatione della ſeconda Propoſitione. Come ſarebbe à di„ re: [Mà qual coſa fù mai più comandata della Quareſima? di quella Qua„ reſima, la quale, &c. di quella, la quale, &c.] E così diſcorrendo arriuerò al mezzo della ſeconda faccia & hauerò fatta l'Amplificatione di due Propoſitioni. Là doue, ſe con vna ſola nel periodo ſi fuſſe fatta la Illatione, come ſarebbe à dire: *Ogni digiuno deue oſſeruarſi, dunque ancora il Quadrageſimale*; quì, doppo il periodo, e doppo la poſata, non occorrerebb'altro, ch'amplificar quella Propoſitione ſola, per tutta la faccia, e meza della pagina. Come ſarebbe, dicendo: *Santiſſimi digiuni &c. Molti digiuni, Aſcoltatori, ſi trouano. Naturale, Morale, &c.* e così fin'all'vltimo. Auuertendo, che nella Predica, nella quale diamo l'eſſempio, ſarebbe neceſſario far'il periodo di due Propoſitioni ſole; perche ſe noi lo faceſſimo di trè, vna delle trè da amplificarſi ſarebbe quella, *mà la Quadrageſima è comandata*; nell'Amplificatione della quale biſognando impiegare tutti i concetti, che ſappiamo del comandamento di lei; verremo di queſta maniera à priuarci di tutta la ſeconda claſſe della proua, nella quale haueuamo poſto i concetti pertinenti alla *Neceſſità* di lei; là doue, facendo due Propoſitioni ſole, non habbiamo d'amplificare ſe non quella prima, *Che tutt'i digiuni deuono oſſeruarſi*: all'Amplificatione della quale, non accade adoperar'alcuni di quei concetti, ch'habbiamo diſtribuiti nelle claſſi dell'*Antichità*, *Vtilità*, e *Neceſſità* della Quareſima; mà trà tutta la Selua, ci ſeruiamo di quel ſolo, ch'apparecchiammo ſotto l'Introduttione, cioè della *diuerſità de i digiuni*, ſegnata co'l numero del 4.

E così fin quà, douendo durar' l'Introduttione vna pagina intiera, già n'habbiam' occupato vna faccia e mezza, nel primo periodo, nella poſata, nell' amplificatione dell'vna, ò delle due Propoſitioni. Alla quale biſognãdo hora ſoggiunger ſubito la Propoſition principale, che noi trattiamo;

Digitized by Google

mo; non pare, come nel riferir queſta ſola noi poſſiam' occupar tutto lo
ſpatio d'vna mezza faccia; mà diciamo, che non è però honeſto, che noi
così ſemplicemente, e ſenza ornamento alcuno, doppo l'amplificatione
della inferente, portiamo in mezzo nuda nuda la Propoſitione inferita, e
però queſto ſpatio di carta l'occuparemo in alcuna coſetta vaga; come ſa-
rebbe, in vna comparation' naturale, ouero in vn' Hiſtoria Eccleſiaſtica,
ouero in qualch'Eſſempio della Scrittura Santa; con la quale, pianpiano
arriuiamo à proferir poi ſchietta e pura la Propoſition principale. Come
ſarebbe à dire, finita l'amplificatione, la potremo concluder così: *Tanto
è egli vero, che tutti i digiuni debbono oſſeruarſi*; E poi, per venir' à dire, *che
,, la Quareſima deue oſſeruarſi*, potremo dir così: [Mà non è egli anco ve-
,, ro, che tutte le Stelle ſono Stelle, e pure frà tutte loro più viuamente ri-
,, ſplende il Sole? non è egli vero, che tutti i colori ſono colori, e pure
,, più puro di tutti gli altri è il bianco? e così tutti i digiuni ſono digiuni;
,, mà digiuno ſopra tutti i digiuni à me pare quello, di che io vi parlo
,, hoggi; e però di lui in particolare torno à replicarui, che con grandiſſi-
,, mo ſtudio deue oſſeruarſi la Quareſima Santa.]

E quello, ch'habbiamo detto del Sole, e de' colori, ſe altri lo tratterà, ò per modo d' Hiſtoria, ò d'Eſſempio, ò come ſi voglia; à me non importerà nulla, purche, occupando in queſta Leggiadria (per dir così) buona parte di quella mezza faccia, che ci reſtaua, porti all' vltimo come habbiamo detto, pura, ſchietta, e nuda la Propoſition Principale in campo, che ſarà il fine della *Introduttione*. Anzi ſarà il fine della Introduttion' e della Narration' inſieme; perche, prendendo noi per Introduttione quel primo periodo, e le Amplificationi, e quella Leggiadria; diciamo poi, che la Narratione della Predica non è altro, ſe non quella clauſola ſola, nella quale doppo le Leggiadrie (per dir così) portiamo in campo, puro e netto quell' Argomento, ſopra del qual' habbiamo à ragionare.

Di queſta maniera, già habbiamo riſpoſto à due parti di quelle de' Rhetori, cioè, con *l'Introduttione* al Proemio; e con la *Propoſitione ſchietta* alla Narratione loro. Doppo il che, ſeguitando appreſſo di loro la *Diuiſione*, ancor' appreſſo di noi diciamo che ſeguita il medeſimo: e però, propoſta ch' haueremo la noſtra Propoſitione pura; biſogna che *Diuidiamo* tutta la Predica: ma queſto ci ſarà tanto facile, che niente più; perche queſta *Diuiſione* non ſarà altro, ſe non vn Narrare i capi di quelle claſſi, che noi apparecchiammo per le Proue. Come ſarebbe nell'Eſſempio propoſto; dop-
,, po hauer detto: [Dunque la Quareſima frà tutti gli altri digiuni deue
,, oſſeruarſi:] ſoggiungere: [oſſeruarſi per infinite cauſe, ma principal-
,, mente per tre, come ſentirete hor' hora, cioè per l'Antichità, per la Ne-
,, ceſſità, & per l'Vtilità ſua.] E così, riſerrandoſi tutto queſto nella ſola
prima pagina delle otto, già haueremo trè parti riſpondenti alle trè dell'Oratore, cioè la *Introduttione*, la *Propoſitione*, e la *Diuiſione*.

Della Diſpoſitione della Proua ch'è la quarta parte. Cap. VIII.

Hora la quarta noſtra parte, che domandiamo *Proua*, contiene quelle due che ſeguitano dell' Oratore, cioè la *Confermatione*, e la *Confutatione*; coniungendo noi bene ſpeſſo, come pur fanno ancor' eſſi, & il Confermar delle ragioni noſtre, & il Confutar de gli Argomenti contrarij. Nella qual parte, come dicemmo di ſopra, l'vſo hà ottenuto, che le proue non tutte ſucceſſiuamente ſi mettono, ma in due parti della Predica ſi diuidono: però, quanto alla Diſpoſitione di dette Proue, trè coſe ci biſognerà fare; cioè, penſar prima, quali delle claſſi, e quante vogliamo poner' in ciaſcuna delle parti della Predica; appreſſo, di quelle che in vna parte ſola vogliamo mettere, deliberarne l'ordine, ch'hanno da hauer frà di loro; e finalmente, in ciaſcuna di dette Proue, penſar con qual'ordine debbano ſtenderſi quei concetti, che nella claſſe ſua ſi trouano apparecchiati. Quanto alla prima coſa, io diſſi, che non deſidererei meno di due proue, nè più di quattro; & che le trè mi pareano vn conuenientiſſimo numero: con tutto ciò, torno à dir' hora, ch'io non aſtringo alcuno à queſto piccol numero; anzi, oue la Predica è Didaſcalica, non hò per inconueniente, ch'i paſſi del Vangelo, i quali ſeruono per proue, ſiano in maggior numero; ma nelle Materie ſemplici, nelle Laudi de' Santi, e contra gli Heretici, hauerei ben caro che non più di quattro foſſero i capi delle proue; e ſe fuſſe poſſibile, che fuſſero trè ſoli.

Nel qual caſo, *quanto al numero*, dico, che due ſe ne potranno metter nelle prima Parte, & vn ſolo nella ſeconda; e, ſe ſaranno quattro, due lunghi nella prima, due più breui nella ſeconda; e così di mano in mano. Perche in ſomma, ſe vogliamo miſurar le Prediche (come ſi dice) à braccio; volendo far la Predica, com'habbiamo detto, per eſſempio d'otto pagine, & occupandoſi la prima dalla *Introduttione, Narratione, e Diuiſione*; vorrei, che delle altre ſette reſtanti quattro ne foſſero della prima Parte, e trè della ſeconda: perche ſe ben pare diſuguaglianza, facendo la prima Parte di cinque, e la ſeconda di trè; biſogna nondimeno conſiderare, che nella ſeconda gli animi ſono più ſtracchi; oltre che s'hanno ſempre da nontiar nel principio di lei, o Indulgentie, ò Elemoſine, ò altro, che portano qualche tempo; e finalmente, nell'vltimo ſolendo noi riprendere, & eſſaggerare, è impoſſibile, che non diciamo ſempre molto più di quelche habbiamo ſcritto: sì che, quanto alla quantità, vorrei che più capi di proue ſi metteſſero nella prima Parte, che nella ſeconda, con quella proportione, la qual' hò detto.

Quanto alla qualità poi, non ſi può dar' vna Regola certa; perche la diuerſità delle Materie pone anco noi in diuerſe neceſſità; tuttauia poſſiamo dar' alcuni auuertimenti. Come ſarebbe: Che la proua più difficile, e più ſpeculatiua, ſi metta ſubito la prima, doppo l'Introduttione: Che la più morale ſi riſerui ſempre per l'vltimo di tutta la Predica: Che, ſe alcuna

ve n'hà piaceuole, e di diletto; ſi metta nel principio della ſeconda Parte, quando gli animi hanno biſogno di riſtoro: E ſe alcuna ve n'è di marauiglia, come quelle, oue ci biſogna infinita memoria, e ſimili; queſta tale ſi metta nel fine, non però della ſeconda Parte, ma della prima: non della ſeconda, perche colà ci hai da metter coſe diuote & vtili; e non hai da laſcar partir' il popolo con vna impreſſione, che tu ſia oſtentatore; ma sì bene al fine della prima, oue il laſciar' il popolo, che s'ammiri, lo farà più attento al rimanente, & ad ogni modo hauerai tempo ancora di leuar quell' applauſo da te ſteſſo, e darlo à Dio.

Nell'Eſſempio dunque, ch' habbiamo propoſto, eſſendoci trè capi di proue, à confermare, *Che il digiuno quadrageſimale debba oſſeruarſi*, cioè *Neceſſità*, *Vtilità*, *& Antichità*; io quanto alla prima coſa ch'hò propoſta, ne metterei due nella prima, & vna nella ſeconda: e quanto alla qualità, perche l'*Vtilità* è più morale; la laſcierei per la ſeconda parte: e di quelle altre due, perche la *Neceſſità* hà maggior forza; la metterei nell' vltimo della prima Parte: adoperando l'*Antichità* nel principio doppo l'Introduttione, per due cauſe; cioè, perche vi ſaranno coſe più ricondite e più difficili da dire; e perche, douendo noi ſeruare, nell' ordine del ragionare, l'ordine delle coſe; prima dobbiamo trattar quelle coſe ch' anticamente la figurauano, e poi quelle coſe che ſucceſſiuamente hanno inſtituito il digiuno; E queſto, quanto alla diſpoſitione de' capi delle proue.

Ciaſcuno de' quali contenendo nella ſua claſſe molti concetti, hora richiede l'ordine, che noi trattiamo, in qual maniera, ſotto ad ogn'vno di queſti capi debbano diſporſi detti concetti delle claſſi. Il che diciamo che ſi farà molto bene, hauendo à mente queſta Regola per infallibile, *Che ogn' vna delle Proue deu'eſſer' vna Predichetta intiera*, & hauer le medeſime parti, ch'hà la Predica, dalla Diuiſion' in poi; cioè, vn poco d'Introduttioncella in vna ſol clauſola ò due, la Narratione dello ſteſſo capo della proua, e doppo lui, tutte quelle coſe che l'amplificano, finalmente vn picciolo Epiloghetto, al quale poſſa poi attaccarſi l'Introduttioncella dell' altra proua che ſeguita, la quale noi domandiamo *Volta*.

Biſogna dunque, fatta che noi habbiamo la Diuiſion della Predica, pigliar' in mano la claſſe di quella proua, che noi vogliamo trattare per la prima; e ſopra di lei fiſſamente diſcorrendo, conſiderare, ſe alcuno di quei concetti poteſſe ſeruirci per Introduttioncella. Ma queſto molto di rado auuerrà che ſegua; e però, laſciata la Narratione, che ſi fà co'l proporr'il capo della proua, baſterà riſoluerſi, con qual' ordine vogliamo ſeruirci di quei concetti della claſſe nell'Amplificatione, ſin che arriuiamo al fine, & all'Epiloghetto di lei. Per eſſempio, già habbiamo fatta la Introduttione, e già habbiamo propoſto per Narratione, *ch' il digiuno quadrageſimale deue oſſeruarſi*: già habbiamo la Diuiſione, *che queſto deue farſi per l'Antichità, per la Neceſſità, e per l'Vtilità*: hora facciamo vn poco di apparato di trè, ò quattro parole; come ſarebbe à dire: *E per cominciare dall' Antichità*,

tichità, (*eſſendo ben ragione, ch'all'Antichità ſi donino i principij &c.*) Queſto ſarà il Prologhino: à queſta proua biſogna hora metterci la ſua Narratione; come ſarebbe: *Chi non sà, ch'antichiſſimo fù ſemper il rito di digiunar quaranta giorni*? e così habbiamo l'Introduttione, e la Narratione. La Diuiſione quà non biſogna, e però corro à veder' i concetti, che poſſono amplificar'il mio capo di proua, e trouo che ne hò cinque, cioè.

1 Di queſti guardo qual' io debbo mettere per primo. E, poi-
6 che l'ordine de'tempi in queſto caſo mi ſerue; comincio dall'*Vno*,
11 e diſcorro, che *Moiſè digiunò quaranta giorni*; appreſſo, metto
15 l'*Vndecimo*, che dice, *Il medeſimo fece Elia*; poi, paſſando dal-
17 le figure al figurato, moſtro l'Antichità per lo *Seſto*, cioè, perche *Teleſforo, pur' antichiſſimo, lo preſupponea già antico*; Vengo poi al *Quintodecimo*; e moſtro, che *quel digiuno quadrageſimale, il qual facciamo noi, è lo ſteſſo antico, per la conformità de' riti, che vediamo frà loro*. Poi vengo al *Decimoſettimo*, *dell'eſſempio de gli Antichi*. E così accommodando tutti queſti concetti della proua con quelle Figure, & con quei lumi dell'Oratione, che s'inſegnano nell' *Elocutione*; mi trouo hauer fatta tutta la prima proua, dall'Epiloghetto in poi, & hauer occupato quelle pagine à punto, ch'io haueuo diſegnato per la prima proua.

L'Epiloghetto poi, biſogna auuertire, non hauer da eſſer di tutti quei concetti, che ſi ſone adoprati nell'amplificatione, ma douer' eſſer ſolamente vna ricordanza del capo di proua, che s'è finito di trattare; e queſto à fine di poterci attaccare l'Introduttioncella dell'altro capo, ch'hà da trattarſi; in modo tale, che queſti Epiloghetti con le Introduttioni ſeguenti vengano quaſi ad eſſer gangheri, ſopra quali ſi volti l'Oratione. E però, come più belle ſono quelle porte, oue con artificij ſono coperti i gangheri, di modo che non ſi veggano; così nell' Oratione biſogna hauer grandiſſima auuertenza di far queſte Introduttioncelle, hora in vna maniera, & hora in vn'altra; di modo, che ſi facci paſſar l'animo dell'Aſcoltante da vna proua all'altra, per ponte, ſenza accorgerſi, d'hauerlo paſſato.

A queſto ſeruitio dunque delli *Epiloghetti*, ſaranno buoniſſimi gli Epifomeni, le Eſclamationi, le Riprenſioni, le Indignationi, & altre Figure, che più chiaramente ſi moſtreranno nell' *Elocutione*. Come ſarebbe nell'Eſſempio propoſto, finita che ſia l'amplificatione di tutto il primo capo; per Epilogo, e per memoria di lui, dir così: *Tanto egli è vero, ch'antichiſſimo è il rito della Quareſima*, ouero. *O Quadrageſima dunque, quanto è egli vero, ch'antichiſſima ſei*? ouero: *E l'Heretico poi ardirà di negarmi l'antichità della Quadrageſima*? ouero: *Andate hora voi, e trouate rito più antico della Quareſima*. ouero (e queſto è bello; perche ricorda inſieme col capo della proua, anco la Narration principale di tutta la Predica,) diremo: *Tant'è egli vero, che, quando non vi foſſe altro, ad ogni modo per l'antichità dourebbe oſſeruarſi la Quareſima*. Al qual' Epiloghetto vedete adeſſo, quanto facilmente potrete attaccare la Introduttioncella, e la Narratione dell'altra

 proua

proua ; perche potrete ſoggiungere : *Ma non vi è queſta coſa ſola, Aſcoltatori* , (e queſto ſarà il Prologhino) *Vi è di più* , *la Neceſſità* , e queſta ſarà la Narratione ; la quale fatta , tornerete à pigliar la claſſe di queſto ſecondo capo di proua , procedendo ſempre nell'iſteſſa maniera , ch'habbiamo inſegnato di ſopra . Sì che , ſe la Predicha fuſſe d'vna Parte ſola ; hauendo noi detto tutto quello , ch'appartiene alla *Introduttione* , *Narratione* , *Diuiſione, e Proua*; altro non ci reſterebbe , che raggionare dell'*Epilogo di tutta la Predica* : ma per l'vſanza ch'abbiamo di far due Parti, diremo alcuna coſa del fine della prima , e del principio della ſeconda Parte .

Come ſi debban diſporre, il Fine della prima Parte , & il Principio della ſeconda . Cap. IX.

SOgliono alcuni , per fine della prima Parte , far' vn' Epilogo minutiſſimo di tutto quello;che ſi è detto , non ſolo nelle proue , ma ancora nell'Introduttione , & in ſomma in tutto quello che ſi è trattato : mà veramente à me non finiſce di ſodisfare queſta maniera ; perche, ſe non vogliamo poi far nuouo Epilogo ; nell'vltimo non verriamo ad hauer raccolto ſe non la metà di tutta la Predica : e , volendo far' in fine , come più ſi conuiene; veniamo noioſamente à ripeter due volte vna gran parte de gli ſteſſi Epiloghi . Sì che , à me piacerebbe più, ſe noi faceſſimo vna delle due coſe : cioè, O che noi dell'vltima proua di queſta Parte , laſciando per fine alcuna coſa più vehemente, veniſſimo con queſta *Eſſaggeratione* , che alcuni (non sò perche) domandano *Feruore* , à finir' inſieme , e la Proua , e le Parti : Ouero , che , vſandoſi quaſi in tutti i mezzi delle Prediche domandar' elemoſina ; procuraſſimo di accommodare così gentilmente il fine dell'vltima proua di quella Parte , ch' egli medeſimo veniſſe ad introdurci in quella dimanda d'elemoſina, che vogliamo fare .

Ma quì biſogna hauer grandiſſima auuertenza, che queſti accommodamenti all' elemoſina non ſiano , ò ſtiracchiati , ò ſcurrili ; perche i primi raffreddano , & i ſecondi ſdegnano gli animi delli Aſcoltatori . Come ſarebbe à dire . Se nel fine di quella proua , nella quale noi moſtriamo la *Neceſſità* del digiuno quadrageſimale , voleſſimo dire : *Neceſſariſſimo dunque è il digiuno , ma neceſſariſſima è anco l'elemoſina* ; Queſto ſenza dubbio ſarebbe vn trapaſſo ſtiracchiato , & ſenza proportione . E ſe dall'altro canto noi diceſſimo; *Il digiuno dunque è di neceſſità, ma in neceſſità muoiono quelle , che non ſono aiutati , E però fate elemoſina* ; Queſto modo hauerebbe del Comico , dello ſcurrile , e però non iſtarebbe bene . Più toſto potrebbe
„ comportarſi, ſe noi diceſſimo: [Neceſſariſſimo è dunque il digiuno qua-
„ drageſimale , non ſolo per ſe ſteſſo , ma anco per le altr'opre , alle quali
„ dà aiuto ; poiche , digiunando ſiamo più liberi per far' Oratione , e di-
„ giunando , poſſiamo facilmente quello , ch'auanziamo dalle ſuperflue
„ ſpeſe de' cibi , ſpenderlo in elemoſine , delle quali hoggi &c.] E queſto

dourà baſtare,per quello ch'io debbo dir' intorno al *Fine della prima Parte*, che non è coſa però più rileuante di tanto.

Più importante ſenza dubbio è *il principio della ſeconda*, ilquale diuerſi diuerſamebte accommodano: ma io dirò prima quello, ch'hà da eſſere ſcopo, & intention noſtra in queſto fatto, e poi darò due, ò trè modi da poterui peruenire; non negando però, che anco molt' altri mezzi poſſano molto facilmente condurci à queſto fine. In ſomma, sì come queſto diuidere delle Prediche in due Parti, non ſi è trouato per altro, ſe non per laſciar che ſi riſtorino vn poco gli animi affaticati di quelli ch'aſcoltano; così il *principio della ſeconda parte* non deue hauer' altro per mira, che di dar' honeſto diletto à quelli animi ſteſſi, ò almeno di porger loro coſa, che gli faccia più freſchi, e più animoſi à ſentir' il reſto: Il che potendoſi fare, ouero co'l tornar loro à memoria in poche parole il paſſato (Perche rimanendo quello imperfetto, li accende ſenza dubio ad hauerne il compimento) ouero, narrando alcuna coſa, che porga loro diletto, e ſia à propoſito; ouero facendo alcuno ingegnoſo inganno, che poi riconoſciuto apporti loro piacere; di quì naſce, che, conforme à queſte trè coſe, trè modi di cominciare mi baſterà di proporui.

Il primo modo è, facendo vn' Epilogo delle coſe già dette, & attaccandoui deſtramente quelle ch'hanno da dirſi: ma con due auuertenze; l'vna, che l'Epilogo non ſia eſquiſito, nè minutamente fatto di tutti quei concetti, ma ſolamente de i capi delle Proue; & l'altra, che, quando ſi fà l'Epilogo, ſi cominci la Predica da parola rotta, come da vn *Ma*, da vn' *In ſomma*, da vno *E così*, e ſimili; e per darne eſſempio nella Materia propoſta, in queſta forma ſi potrebbe cominciare la ſeconda Parte: *Sì che il digiuno quadrageſimale, e per l'Antichità, e per la Neceſſità ſua douer' oſſeruarſi, queſt o di già s'è detto; hora &c.*

Il ſecondo modo ſi fà, come diceuamo, con vna Narratione di coſe diletteuoli, la quale venga à cader ſopra la proua, che ci reſta à fare; e queſta potrà eſſere, ò d'vn Apologo, ò d'vn'Eſſempio d'vn Santo, ò ſimi-
„ li. Come ſarebbe à dire: [Hauete mai ſentito, Aſcoltatori, l'eſſempio
„ di quel Santo Padre? il quale ad vn ſuo Diſcepolo, che ſi querelaua d'vna
„ moleſtiſſima tentation di carne; comandò, che digiunaſſe in pane, &
„ acqua ſola, vna eceeſſiua quantità di giorni; e poi à mezzo il corſo del
„ digiuno, domandatolo, come lo trattaua la carne, ſentì riſponderſi, ch'-
„ altro ci era in penſiero all'hora, & che à pena vi era forza di viuere. Mer-
„ cè, ch'il digiuno gli hauena fatto bene, e ch'egli, anco in queſta materia,
„ è così vtile, come oltre l'eſſer'antico, e neceſſario, anco à mill'altre coſe è
„ vtiliſſimo. E per cominciare &c.]

Il terzo modo ſi fà, com'io diſſi, con Inganno; il quale è, che, ſolendoſi quaſi ſempre nel principio delle ſeconde Parti publicar' alcune coſe non pertinenti alla Predica, come Indulgentie, Proceſſioni, Quarant'hore, e ſimili; ſe noi, nel far queſte coſe, tanto aſcoſtamente entreremo all' iſteſſa

Materia della Predica, che chi ci aſcolta non ſe n'auuegga, infin'à tanto, che non ci ſiamo entrati; al ſicuro noi daremo molto diletto à gli altri, e leueremo la fatica à noi di far nuoui apparati per la ſeconda Parte. Come ſarebbe, ſe, tenendo la carta dell'Indulgentie in mano, diceſſimo: [Domenica, che viene, è la tale, ò la tale Indulgentia &c. la quale douete ar-
„ dentemente prendere, per le tali, e le tali ragioni: e ſe mai lo doueſte
„ fare, hora principalmente douete, in queſti tempi quadrageſimali; per-
„ che non vi è dubbio, che, ſi come il digiuno quadrageſimale è vtile ad
„ infinite altre coſe, così ci fà più ſpediti, e più pronti nell'oratione; e per
„ dir' il vero, quall' vtilità non ci fà egli &c.] Biſogna ſolamente auuertire, di variar gentilmente queſti modi di cominciare; in maniera, che non ſempre nè troppo ſpeſſo ci ſeruiamo d'vn di loro: e quanto al terzo, biſogna auuertir molto, che, ſe bene l'inganno hà da eſſer diletteuole; non ſia però buffoneſco, e ſcurrile, ma ſi faccia con grauità, e con decoro. E tanto baſti de' principij delle ſeconde Parti.

Come habbiamo à diſporr' il fine di tutta la Predica. *Capitolo X.*

SEguita il fine di tutta la Predica; il quale, come è quello, che più di tutte l'altre parti laſcia, ò buona, ò cattiua impreſſione ne gli animi di chi aſcolta; così in vniuerſale biſogna che ſia vehemente, vtile, diuoto; & in ſomma tale, quali noi deſideriamo che diuentino quelli che ci ſentono, e quali deſideriamo noi ſteſſi d'eſſer' iſtimati da loro. Mà quà non ſi può abbracciar' ogni coſa, & à me *quanto alla quantità*, baſterà dire, che l'vltima pagina delle otto potrà riſeruarſi à queſto fine; e *quanto alla qualità*, dirò trè modi i più vſati, co' quali io gli ſoglio fare.

Il primo è, facendo l'Epilogo di tutte le coſe dette di ſopra, molto più eſquiſitamente, che non è ſtato qual ſi voglia Epilogo fatto di ſopra; mà non però tanto, che vi ſi ſcopra affettatione. In ſomma, quà non baſta dir' i capi delle proue, & è certo, che biſogna dir' ancora i capi delle Amplificationi delle proue, & quaſi tutti i cocetti d'ogn'vna delle claſſi: ma biſogna auuertire di farlo come diceuo, sì, che tu non moſtri di oſtentare la memoria, ò di recitare, come diciamo, di ſettimana. E ſopra il tutto, in queſto primo modo biſogna hauer due auuertimenti; l'vno, che tu non auuiſi da te ſteſſo ſcioccamente il popolo, che queſto è l'Epilogo; come ſarebbe, dicendo: *Eccoui quanto hò detto nella Predica; queſto è tutto ciò ch'hò raggionato con voi*, e ſimili vacanterie: e l'altro, che le coſe, le quali tu hai dette nella Predica narrandole diffuſameute, nell' Epilogo tu le dica molto più breuemente, e tutte in maniera concitata e vehemente. Se già non ti piaceſſe ancora di epilogar' alle volte, Apoſtrafando à Dio nell'vltimo della Predica; ma queſto non ſi fà, ſe non doue è poco da epilogare, e doue le coſe patiſcono d' eſſer raggionate con Dio; che à dir' il vero, molto mal' anderebbe la coſa, ſe tu parlando à Dio nell'vltima oratione gli andaſſi dicen do: *Chi ſono tutti quelli, che non ſono tenuti à digiunar la Quareſima*? e ſimili coſe.

Il

Il ſecondo modo ſi fà, paſſando ad vna nota graue ſeuera, e vehemente (della quale ſi ragiona diſtintamente nel *Trattato dell'Elocutione*) con Inuettiue, con Riprenſioni, & altre acerbità: e queſto modo è vtil'aſſai per li popoli; perche, doppo eſſere ſtato lor prouato, che biſogna far'alcuna coſa; ogni Riprenſione, che riceuano per non farla, pare lor, che ſia molto giuſta; & hanno inſieme diletto, e vergogna: co' quali affetti terminandoſi il Ragionamento, e partendoſi loro; reſtano amoreuoli à noi, per lo diletto, e perſuaſi ad emendarſi, per la vergogna. Per eſſempio, nella materia propoſta; ſe, finito ch'habbiamo di proporr'è di prouar'il digiuno Quadrageſimale, *per l'Antichità, e Neceſſità, & Vtilità ſua*, entreremo finalmente à riprendere perciò acerbamente quelli, che non l'oſſeruano, & vſeremo tutta quella ſeuerità, che s'inſegna nella *Nota graue*; noi al ſicuro porremo vn fine conueneuoliſſimo alla noſtra Predica, & inſieme guadagneremo gli animi à noi, e le anime à Dio, di quelli, che ci aſcoltano. Et in queſto caſo doueremo ricorrere per materia à quella picciola claſſe, che noi cauammo dalla Selua grande, per ſeruircene à punto in fine della Predica: nella quale eſſendo trè concetti, cioè *il* 5. *il* 9. *&* *il* 13. potremo, doppo hauer ripreſo vn poco quelli, che non digiunano, à guiſa di quelli, che ſi ritirano indietro per far maggior ſalto, ſeruirci *del* 5. *e del* 9. e dire. [Vero è, ch'alcune ſorti di „ perſone non ſono tenute, cioè i tali, e i tali, anzi in caſo di neceſſità nin„ no vi è tenuto, come appare di Spiridione, &c.] Poi ſeruendoci del 13. ritornare con maggior'impeto à dire: *Mà da queſti in poi, chi potrà mai ſcuſare quelli, che non l'oſſeruano?* e ſeguitare con quella Inuettiua, ch'è accennata ſotto quel numero, fin'al fine della Predica, ò almeno fin'ad vna Orationcella al Crocifiſſo, ò à Dio; nella quale, in queſto ſecondo modo, ſi potrà; *O pregare il Signore, che perdoni la negligenza paſſata delli Aſcoltatori*. Ouero, *Marauigliarſi con lui della patienza, che hà hauuta fin'à quel tempo.* Ouero, *Supplicare à muouere quei cuori di ſaſſi*. O finalmente, *Promettergli, che per l'auanti vogliono mutar vita*, ò ſimili coſe.

Reſta il terzo modo ſolo, il qual'è aſſai gratioſo; & è, quando da tutta la materia della Predica noi raccogliamo per modo di Corollario alcuna coſa, non ancora tocca punto in tutto il rimanente del Ragionamento; & intorno à quella amplificando, & eſſaggerando, ci conduciamo al fine. Come ſarebbe nell'Eſſempio propoſto; ſe doppo hauer dimoſtrata *l'Antichità, la Neceſſità, & Vtilità* della Quareſima, noi ne cauaſſimo fuori la conſideratione *della prouidenza di Dio*, ò più propriamente *della cura, ch'hà Santa Chieſa di noi*, ouero *della marauiglioſa armonia, con la quale procede ne i ſuoi riti Chieſa Santa*, e ſimili; quaſi dicendo: *E di quà (cioè da tante vtilità del digiuno) chi è quello, che non debba alzarſi à contemplare, quanto gioueuolmente, e quanto ſoauemente ſiano inſtituite le conſuetudini, & i riti di Santa noſtra Madre? O Chieſa, ò Chieſa! &c.* E così in qualſiuoglia di queſti trè modi potranno i principianti finir le Prediche loro, in fin'à tanto, che da sè ſteſſi troueranno di meglio; e noi, hauendo inſegnato, come s'habbia

nella

nella Predica à comporre *l'Introduttione, la Narratione, la Diuiſione, le proue, il fine della prima parte, il principio della ſeconda, e l'Epilogo vniuerſale;* poſſiamo dire d'hauer'atteſo à quello, che promettemmo, e d'hauer'inſegnato il modo di compor vna Predica intiera.

Del Prologhino. Capitolo XI.

SOlamente vn'altra particella ci reſta, la qual pare di minor'importanza, perche in vero non hà che fare con la Predica: mà ad ogni modo di molto rilieuo, perche è grandemente auuertita, e perche, eſſendo la prima, che ſi ſente, è anco quella, che fà buona, ò cattiua impreſſione di noi nelli animi di chi ſente: in quella maniera, ch'eſſendo il Madrigale compito da ſe, con ſuo principio, ſuo mezo, e ſuo fine; tuttauia deue il Muſico hauer molt'auuertenza à far gentilmente quella ricercata, ch'egli vi premette, prima che ſe lo ponga à ſonare: perche, ſe bene non è parte del Madrigale; ad ogni modo da lei cauano ſubito i circoſtanti quello, che poſſono ſperare dalla virtù del Sonatore. La parte, di che parlo, è quella, che noi chiamiamo *Prologhino,* che anco da Ariſtotele, come moſtreremo forſi vna volta, è ſtata conoſciuta; e da lui è ſtata paragonata alle ricercate, che fanno i Muſici. In queſta, biſogna hauer molt'auuertenza, che gli ornamenti non ſiano affettatiſſimi; ſe bene ſi può facilmente concedere, ch'eſſa ſia più ornata di tutte l'altre, & anco le ſi permettono, e delle comparationi, e dell'altre coſe vn poco poetiche, le quali nel rimanente della Predica ſtarebbono maliſſimo: e come le ricercate ponno eſſer di diece mila foggie; così queſti Prologhini, non hauendo che far'altro, ſe non deſtar gli animi, vengono ad eſſer così ſenza legge, e così ſenza regole; ch'è quaſi follia volerne portar documenti. Tuttauia, per non mancar'à coſa alcuna, che noi poſſiamo; *quanto alla quantità* diciamo, che eſſendo la Predica d'otto pagine; ſe il Prologhino ſarà vna meza, à noi pare, che baſterà; & in ſomma io deſidererei, che foſſe molte volte minore, mà non mai maggiore, della metà dell'Introduttione.

E quanto alle qualità, per queſto hò io inſegnato à far tutta la Predica prima; perche dall'iſteſſa Predica è gentil coſa il cauarlo. E queſto Prologhino, ſe bene ſi può far'in molti modi; diciamo nondimeno per hora, che in trè modi ſi può principalmente fare, cioè, *ouero*, trattando coſa, che non appartiene alla materia della Predica, nè ſi caua da lei; *ouero* l'iſteſſa materia della Predica; *ouero* non la materia ſteſſa, mà alcuna coſa però, che quaſi per Corollario ſi caua da lei. Per eſſempio, alle volte occorre hauer'occaſione di ragionar di sè ſteſſi, ò dell'Aſcoltanti, ò d'alcuna coſa, che occorre à quel tempo, principalmẽte nelle prime volte, ch'entriamo à qualche Città; come ſarebbono à dire, *ritornando nella patria, doppo molti anni di aſſenza,* e ſimili; & all'hora il Prologhino ſi potrà formar'intorno à queſto. Altre volte (e queſto ſarà il più frequente) lo caueremo dalla materia ſteſſa, proponendo, ò vna laude, ò vn vituperio, ò vna qualità in ſomma del Soggetto, di che vogliamo ragionare, e finalmente, quando nel fine delle Pre-

diche

diche noi vogliamo ſeruirci del terzo modo, che diceuamo, cioè per *Corollario*; all'hora quell'iſteſſo Corollario ci farà la Propoſitione di tutto il Prologhino. Si che, andando io à predicar la Quareſima à Milano, (per caſo,) e volendo trattare, *ch'il digiuno Quadrageſimale deue oſſeruarſi*; biſognerà, che io troui ſubito vna Propoſitione, ſopra la quale io teſſa il Prologhino. E queſto nel primo modo, cioè fuori della Materia, potrà eſſer così: *Io vengo volentieri à predicar nella patria mia.* Nel ſecondo modo, cioè nella materia ſteſſa, potrà eſſere: *Belliſſima coſa è il digiuno Quadrageſimale.* E finalmente nel terzo, s'io haurò tolto per Corollario, *che i Riti di Santa Chieſa ſono ſtupendi*, queſto medeſimo ſarà la Propoſitione, ch'hauerà da ſeruirmi nel Prologhino.

Mà i modi di veſtirlo, e di ridurlo in forma, ſono diuerſiſſimi; & io vorrei più toſto hauerlo à fare, che inſegnarlo à fare: tuttauia in doi modi poſſiamo ridurre tutti gli altri, cioè; *Ouero*, portando nel primo pũto principale la pura, e ſempilce Propoſitione, ridotta con qualche poco d'aiuto in vn periodo; *Ouero*, tro uando vna Comparatione, dalla quale venga ad eſſer'inferita la Propoſitione, che noi vogliamo trattare. Mà gli eſſempi mi renderanno più chiaro: e prima apporteremo le Propoſitioni ſenza Comparatione, e poi con la Comparatione. Eſſempio della prima. [Sono così inneſtati entro a' cuori „ humani certi naturali affetti, che ſe ben'io per l'habito, che veſto, faccio „ profeſſione d'eſſere ſcoſtato dal Mondo; ad ogni modo, non potendomi „ ſcoſtare dalla natura ſteſſa, forza è, che mi compiaccia di preſentarmi „ hoggi nel coſpetto tuo, ò patria mia, &c.] Eſſempio della ſeconda. „ [Queſto nell'opra ſacra del digiuno Quadrageſimale mi par marauiglio- „ ſo, Aſcoltatori; che non ſolo in sè ſteſſo è opra buona, mà anco l'altre „ opre tali, con la ſua ſola forza rende aſſai più purgate, è più perfette.] „ Eſſempio della terza. [Se coſa alcuna, frà tutte queſte coſe, che ci gira- „ no intorno, puote apportarci è marauiglia, e giouamento inſieme; que- „ ſto al mio giuditio, Aſcoltatori, & à giuditio di chiunque vi penſa, altro „ non è, che il contemplare i riti, & i coſtumi altiſſimi di S. Madre Chieſa.]

E queſto, quanto all'apportar nel primo punto principale il fondamento ſemplice del Prologhino. Mà, ſe vogliamo farlo inferir da vna Comparatione, com'hoggi pare, che s'vſi, tante ſaranno le ſpetie d'introdurlo, quante ſaranno le ſorti delle coſe, onde poſſiamo cauar'il paragone: le quali non hò in animo io di proſeguir tutte; mà ne tocco doi capi ſoli, che ſono il *Dedur* la proportione *da vna coſa naturale*, ò il dedurla *da vn' hiſtoria Sacra*: e d'ogn'vna di queſte n'aſſegno quà ſotto gli eſſempi, ſenza metterli però in ordine nè in forma d'Oratione; perche queſto appartien'à quella parte, che ſi chiama Elocutione.

* Eſſempio della prima, da coſe naturali. [Come gli vccelli più dolce- „ mente cantano ne' loro nidi, così io, &c. Da hiſtoria Sacra. Come Gia- „ cob, doppo quattordici anni ritornato alla patria, ſentì ſomma dolcez- „ cezza; così &c.]

* Eſſem-

* Eſſempio della ſeconda, da coſe naturali. [Come vtiliſſima è quella ,, medicina, che ſanando vn membro, conforta tutti gli altri; così queſto ,, rito, che oltr'il digiuno aiuta l'oratione, l'elemoſina, &c.] Da hiſtoria Sa- ,, cra. [Come molto ragioneuolmente ſi dauano le decime di tutte le coſe ,, à Dio; così è ragioneuole, che gli ſi dia ancora la decima dell'anno &c.]

* Eſſempio della terza, da coſe naturali. [Come in ben'accordata Cete- ,, ra tutte le minutie marauiglioſamente riſpondono; così nella Cetera di ,, Santa Chieſa, &c. i ſuoi Riti, &c.] Da hiſtoria Sacra.[Come i ricami del ,, Tabernacolo erano marauiglioſi, così i riti di Santa Chieſa &c.] E queſto potrà baſtare per ogni mediocr'ingegno à trouar la forma di mill'altre Comparationi.

Nè io, intorno à queſto principio del Prologhino, hò più à dir'altro, ſe non due coſe. L'vna delle quali è, che le Comparationi alle volte s'accommodano in modo, che frà la Comparatione inferente, e la Propoſition'inferita, non hanno più ch'vn ſol punto principale; & alle volte la Comparation ſola fà tutto il primo periodo; e poi, frameſſo alcun membro ſciolto per riposo, vien la Propoſitione inferita à far'vn'altro periodo da sè ſteſſa. Eſſempio del primo modo. [Poiche anco gli vccelli, tornati à quelle valli, ,, doue nacquero, cantano volontieri, che marauiglia ſia, ſe anch'io doppo ,, tant'anni, tornato à tè, &c.] Eſſempio del ſecondo. [Quei poueri vccel- ,, letti, i quali ſono longamente ſtati in paeſi ſtrani, quando poi mercè ,, d'Iddio, e lor buona ventura, tornano finalmente alle natiue valli, chi ,, non sà, quanto oltre l'vſato &c.] E quì è finito vn periodo nella Comparation ſola: al che ſi ſoggionge ſubito vn membro, come ſarebbe à dire: *Milano mio caro, &c.* ò ſimili. E poi, in vn'altro periodo, con buona corriſpondenza aggiungendo la Propoſition'inferita, ſi dice: [Anch'io, ſe bene ,, roco, doppo d'hauere, ſe non cantato in molte, e varie parti, garrito al- ,, meno, come hò ſaputo al meglio; hoggi finalmente, &c. Che maraui- ,, glia &c.] E di queſti duì modi, il ſecondo hà da vſarſi nelle Prediche più celebri, come ſarebbe i primi giorni di Quareſima, le feſte grandi, a' Prencipi, facendo vna Predica ſola in vna Città, e ſimili: là doue, chi l'vſaſſe perpetuamente, haurebbe troppo del gonfio, e però, nell'Altre Prediche communi, molto meglio è ſeruirſi dell'altro.

La ſeconda coſa, che voleuo dire è, che le Comparationi poſſono vſarſi tal'hora inanzi alla Propoſition principale del Prologhino, com' habbiamo dato tutti gli eſſempi di ſopra; & alle volte (il che è belliſſimo, & hà meno dell'affettato) doppo l'iſteſſa Propoſitione; come ſarebbe à dire: [Sebene io, per l'habito, che veſto, faccio profeſſione d'eſſere ſcoſtato dal ,, Mondo, &c. ad ogni modo, non potendomi ſcoſtare dalla natura ſteſſa; ,, forza è, che mi compiaccia di preſentarui hoggi nel coſpetto tuo, ò pa- ,, tria mia, &c.] e poi ſoggiunger ſubito, ò da coſa naturale: [Così tal'hora ,, gli ſteſſi augelli, quando, doppo d'eſſere ſtati longamente aſſenti, tor- ,, nano finalmente, &c.] ouero da Hiſtoria Sacra, così: [*Il Patriarca Giacob,*

cob, quando, doppo d'eſſere ſtato quatordici anni aſſente, ritornò finalmente &c.]

Et infin qui hauremo fatto quello, ch'è principaliſſimo nel Prologhino, cioè, Trouata la principal Propoſitione da adoperare in lui; e di più imparato à proporla, ò ſemplicemente, ò con comparatione; e queſta, ò prepoſta, ò poſtpoſta, come ci par' il meglio. Doppo il che potremo fare alcuni ſcherzi, ò di oppoſitioni, ò di riſpondenze, ò d'altro, intorno all'iſteſſa Propoſitione già ſtabilita; e poi, hor' in vna maniera, & hor' in vn' altra, chieder' aiuto à Dio: e finalmente anco con diuerſi modi cauati, ſe ſi può, dalla materia che trattiamo, ma non comici nè ſcurrili, chieder' audienza dal popolo. Le quali coſe tutte conſiſtono più nell'Elocutione, che nella Diſpoſitione; come ancora le fraſi, gli ornamenti, i lumi; & in ſomma quanto biſogna, acciò quello, ch'hora è abbozzato, diuenga poi compita, e belliſſima imagine.

Epilogo aggionto hora al precedente Trattato. Cap. XII.

HAbbiamo adunque dal Dottiſſimo Panigarola vna via regia della Rhetorica Sacra, circa l'inuentione, e la diſpoſitione. Quanto alla Inuentione egli inſegna, che preſcritta la propoſitione da prouarſi, come *Concluſione* di tutto il raggionamento, ſi prepari la Selua delle proue confuſamente, come s'incontra nello ſtudio. Quanto alla Diſpoſitione, che queſta confuſa farraggine ſi diſtribuiſca come à tanti mezzi termini di argomenti, aſſegnandoli quel miglior ordine, di cui ſono capaci ſotto i capi principali di proue, che ordinariamente ſecondo la diuiſione ponno eſſere trè. Poſcia deue notarſi, ò nella Selua, ò con nouo ſtudio vna propoſitione inferente chiamata *Introduttione*, & è quel primo aſſunto, ò antecedente di Entimema, col quale principia il corpo della Predica. Formato dunque gratioſamente l'Entimema, ſi amplifica, cioè elegantemente ſi proua quell'antecedente, e di nouo ſi eſprime la Concluſione. Poi ſi ſuggeriſce la diuiſione di tanti mezzi termini, per prouar la ſteſſa Concluſione; e ſiano trè di ordinario. Queſte proue l'vna doppo l'altra ſi amplificano con i già ritrouati, e diſtribuiti concetti. La prima parte puol hauere tutte trè queſte proue; & all'hor ſarà la ſeconda, corollario, prattica, obiettione che ſi ſcioglie, ò altro. Mà ſe la prima hà due proue, quali epilogare finiſce; all'hora la ſeconda hà la proua rimanente; & in ambi i modi finiſce co'l Epilogo di tutte le proue. In ſomma prima deue l'Oratore eſſer Logico, e poi Rhetorico, cioè argomentar ornato. Il Prologo propone; il primo Entimema aſſume; gl'Entimemi, ò Sillogiſmi, che ſieguon la Diuiſione de' mezzi termini, confermano; il Fine del Diſcorſo conclude, e principalmente commoue. Così della Rhetorica di Paolo dice Girolamo epiſt. 155. *Apoſtolus ſæpè proponit, aſſumit, confirmat, atque concludit; quæ propriè artis Dialecticæ ſunt.*

Quanto alla Elocutione, e bel modo di eſprimere, ò comporre, quì il Padre Panigarola non ne tratta; ma di queſto hà egli dato à parte l'inſigne ſuo Demetrio Falereo, & il ſuo libretto intitolato, *Il Predicatore.* Vna

ſol coſa reſta, & è delle più conſiderabili; il modo di ben portare la Predica. Nel che la maggior parte viene in dono dalla Natura. Io voglio quì aggiongere vna cartuccia, che vn giorno ritrouai à fortuna, e poſſo credere, ſia vn ruſcello deriuato dall'iſteſſo Panigarola.

Inſtruttione per ben recitar vna Predica.

N*El Prologo*; voce mediocre, vocaboli ſcielti, ſpirito quieto.

Narrare; con voce di raggionamento, vocaboli cheti, geſti ſimili.

Diuidere;con voce acuta,la ſiniſtra cheta,la deſtra indicãte con doi dita.

Prouare; con volto attrattiuo, voce ſonora, la deſtra mano col dito indice ſteſo.

Magnificare; con volto ſignorile, vocaboli ſcielti, & honeſti; braccia aperte, come à volare.

Auuilire; con ritiramento di perſona, volto ſtommacoſo mani diſteſe al petto.

Dichiarare; con voce alta, parole rare con interuallo; la perſona cheta, & apoggiata.

Lodare; con bocca aperta, voce amena, occhi di ſtupore, moto di corpo; vna mano al petto, e l'altra all'aria.

Eſſortare; con voce penetrante, e decora, volto lieto, braccia d'ampleſſi.

Diſſuadere; con voce ſuſpirante, la perſona torta, volto ſchifo, mano remouente.

Compungere; con voce doloroſa, e decora; volto gemebondo, e braccia diſteſe in croce.

Riprendere; con voce aſpra, volto irato; le mani veloci, & alla corda.

Inanimire;con voce intonãte,volto animoſo;mani à ſchermire,e riparare.

Vergognarſi; con voce d'infermo, capo chino, e le mani giunte.

Conſolare; con voce viua; volto di medico confortante; con le braccia aperte, ma non eſteſe molto.

Promettere; con gl'occhi al cielo, la bocca aperta, le mani in alto.

Minacciare; con voce terribile, & aſpra; volto inimico; occhi ſanguigni, e colerici; mani col dito in moto d'alto e baſſo. Quando ſi parla con Heretici, ſi parla, e ſi guarda fuor delle Chieſa.

Eccoti ò Religioſo, e felice operario del S.Euangelio come vno ſpecchio, d'auanti al quale poſſa, ò correggere, ò perfettionare i portamenti della tua Predica. Siam certi, di riportarne copioſo, e dolciſſimo frutto; ſe impararemo dall' Apoſtolo, attendere, non al nome noſtro, ma al Verbo di Dio. *Prædica Verbum*. Ben per noi, ſe ſcolpiremo nel cuore quell'affetto, che il Serafico Dottor della Chieſa S. Bonauentura eſprimeua con queſta final inſcrittione intorno al SS. Nome IESVS ſolita ſcriuerſi per Corona

SOLI DEO GLORIA.

INDEX
TRACTATVS PRIMVS.
Summula Theologiæ Dogmaticæ Fundamentalis.

Diſputatio Prima. De Eccleſia.
Art.1. QVid, ſit Eccleſia Catholica. pag.4.
Ar.2. Qui ſpectent ad Eccleſiã.pag.6.
Ar.3.Quando incœpit Eccleſia.pa.9.
Ar.4. An Eccleſia ſit inuiſibilis. p.12.
Ar.5.An Eccleſia potuerit, vel poſſit interire.pag. 16.
Ar.6.Quibus notis dignoſcatur vera Dei Eccleſia. pag. 21.
Diſputatio II. de Romano Pontifice.
Ar.1 QVale ſit Eccleſię regimẽ.31
Ar.2. An Eccleſiæ gubernatio ſit Monarchia ſimplex. pag. 35.
Ar.3.Quis fuerit primus à Chriſto inſtitutus, & relictus Vicarius.p. 37.
Ar.4.An Petrus Cathedrę ſuę primatum detulerit Romam. pag. 40.
Ar.5.An Papa ſuccedat Petro in Eccleſiæ primatu. pag. 42.
Ar.6. Quo ſenſu dicatur Epiſcopus Vniuerſalis Eccleſiæ. pag. 44.
Ar.7.An poſſit condere leges pro tota Eccleſia. pag. 46.
Ar.8.An ſit infallibilis in doctrina fidei, & morum. pag. 49.
Diſputatio tertia de Concilijs.
Ar.1. AN Concilium Generale ſit neceſſarium. pag. 53.
Ar.2.Quis poſſit illud cõgregare.55.
A.3.An Papa ſit ſubditusCõcilio.57
Syllabus Conciliorũ Generaliũ.p.61.
Catalogus hoſtium Eccleſiæ.
Cap.1. DE Atheis, Philoſophis, Idolatris. pag. 64.
Cap.2.De Mahometiſtis. pag. 67.
Cap.3.De Iudæis. pag. 69.
C.4.De Apoſtatis,& Hæreticis. p.71.
C.5.DeSchiſmaticis Pſeudogręcis.73
Cap.6.De origine Hæreſum,& Schiſmatum. pag. 76.
Cap.7.De Hæreticis in lege veteri.p. 78.Beelphegoritæ, Aſtarothitę ib. Molochitæ, Adoniſtæ, Samaritani, Sadducæi pag.79. Phariſæi, Herodiani. pag. 80.
Cap.8.De Hæreſiarchis per ſingula ſæcula. ibid.
Sæculo 1.Iudas Iſcariotes, Theobutes, Simon Magus. pag. 81. Pſeudoapoſtoli,Cerinthus.pag.82.Nazaræi, Nicolaitæ. pag. 83. Menander pag.84.Baſilides, Gnoſtici, Saturninus, Carpocrates. p.85. Chiliaſtæ, Ebion. pag. 86.
Hæreſes ſæculi 2. Sampſei & Elceſei, Valentinus, Cerdo, Marcion pag. 87.Quartodecimani,Apelles, Hermogenes. pag.88. Montanus, Bardeſanes, Encratitæ.p.86.Florinus, & Blaſtus, Theodotus Coriarius, Melchiſedeciani,Patropaſſiani.90
Hæreſes ſæculi 3. Tertullianus ibid. Agrippinus, Origenes. pag. 91. Thalmudiſtæ, Valeſiani. pag. 92. Cathari,Noethus, Sabellius, Paulus Samoſatenus. pag. 93. Manichæi.pag. 94.
Hęreſes ſęculi 4.Donatiſtę ibid. Arius Antropomorphitæ,pag.95. Photinus, Eunomius, Meſſaliani p. 96. Aerius,Luciferiani,Agnoitę,Apollinaris.pa.97.Macedonius,Priſcillianus,Heluidius,Iouinianus.p.98.
Hæreſes ſæculi 5. Vigilantius, Pelagius. pag.99. Theodorus Mopſueſtenus, Neſtorius pag. 100. Eutyches, Theopaſchitæ pag.101. Iconomachi. pag. 102.
Hæreſes ſæculi 6. Phantaſiaſtæ, Tritheitæ

thelitæ ibid. Monothelitæ. pag. 103.
Hæreſes ſæculi 7. Gnoſimachi, Mahometes. ibid.
Hæreſes ſæculi 8. Adelbertus. p. 104.
Hæreſes ſæculi 9. Albanenſes, Claudius Taurinenſis, Godeſcalcus, Photius. pag. 105.
Sæculum 10. Abſque hæreſibus. ibid.
Hæreſes ſæculi 11. Lutardus Berengarius. 106. Michael Cærularius. 107.
Hæreſes ſæculi 12. Bogomili, Marſilius Paduanus, Tanchelinus, Petrobruſſiani ibid. Arnoldus de Brixia, Patareni. pag. 108. Valdenſes, Albigẽſes, Abbas Ioachim. 109
Hæreſes ſæculi 13. Almaricus, Gulielmus de S. Amore pag. 110. Flagellantes, Fraticelli, Gerardus Sagarellus. pag. 111.
Hæreſes ſæculi 14. Begardi, Templarij. p. 112. Lollardus, Richardus Armachanus p. 113. Io: Vuicleff. p. 114.
Hæreſes ſæculi 15. Huſſitæ, Pichardus, ib. Petrus de Oſma, Riſſuich p. 115.
Hæreſes ſæculi 16. Martinus Lutherus ibi. Lutherani. p. 116. Sacramẽtarij. pa. 117. Anabaptiſtæ. pa. 118. Caluiniſtæ. pa. 119. Anglocaluiniſtæ. p. 121. Reſidua Congeries. p. 122.
Hæreſes ſæculi 17. M. Anton. de Dominis, Presbyteriani, Independentes, Quackeri. p. 125. Angloliberti-ni, Michael Molinos. pag. 126.

TRACTATVS II.

Diſſertatio de Sacra Scriptura.

PRIMVM EXAMEN.

De S. Scripturæ neceſſitate, & maieſtate.

QVæſitum primum. Quid ſit ſcriptura Sacra. pag. 129.
II. An exiſtat aliquis liber Authore Deo. pag. 130.
III. Quomodo Deus ſcripſerit per hominem. ibid.
IV. Quæ ſit neceſſitas Scripturæ. ibid.
V. Quomodo probetur Scripturæ neceſſitas. pag. 131.
VI. Quidnã ſit obiectũ S. Scripturæ. ib.
VII. Quantæ authoritatis ſit S. Scriptura. pag. 132.
VIII. An ſit aliud ſcriptum æquè authenticum. ibid.
IX. Qua methodo procedat S. Scriptura. ibib.
X. An contineat Doctrinam ſufficientem ad ſalutem. ibid.
XI. An ſit nobilior ſcientijs demonſtratiuis. pag. 133.
XII. Quæ diſpoſitiones requirantur in ſtudio eius: ibid.

SECVNDVM EXAMEN.

De Nominibus, & Elogijs S. Scripturæ.

I. QVæ ſint propria nomina libri à Deo dati. pag. 134.
II. Cur Scriptura appelletur Teſtamentum. ibid.
III. Quibus præcipuè metaphoris nominetur. pag. 135.

TERTIVM EXAMEN.

De Diuinis ſignis teſtificantibus Scripturam.

I. AN ſit euidens, Biblia Sacra eſſe à Deo. pag. 135.
II. Quomodo conſtruenda demonſtratio pro Scriptura. pag. 136.
III. Qomodo hoc argumentum vrgendum in infideles. pag. 137.
IV. Quale ſit argumentum ex Scripturæ prophetia. pag. 138.
V. An infideles habuerint donum prophetiæ. pag. 139.
VI. Quale ſiat argumentum ex Scripturarum concordia. ibid.
VII. An dogmata infidelium ſint cõcordantia. pag. 140.
VIII. Quale ſiat argumentum, ex ſanctitate ſcribentium. ibid.
IX. Quale ſiat argumentum ex recipientium diligentia. ibid.
X. Quale ſiat ex rationabilitate conten-

tentorum in Scriptura. pag. 141.
XI. Quale ex irrationabilitate oppoſitorum dogmatum. ibid.

QVARTVM EXAMEN.
De Diuiſione librorum Canonicæ Scripturę.

I. QVid ſit Canon Sacræ Scripturæ. pag. 141.
II. Quotuplex ſit CanõScripturę. 142.
III. Quis ſit Canon tenendus Sacrorum Librorum. ibid.
IV. An liber Apochryphus poſſit canonizari. pag. 143.
V. An liber Canonicus poſſit excidere à Canone. pag. 144.
VI. Qua via potuerit Eccleſia habere certum Canonem. ibid.
VII. Quare libri, Iudith, Tobiæ &c. non ſint in Canone hebr. pag. 145.
VIII. Quomodo libri 22. Canonis hebraici diſtinguãtur in claſſes. 146.
IX: An Eſdras reparauerit Sacros libros combuſtos. ibid.
X. An fuerint olim alij libri Diuini, qui perierint. pag. 147.
XI. An Spiritus Sanctus dictauerit ipſa verba Scripturæ. pag. 149.
XII. Quæ ſit vtriuſque Teſtamenti percommoda partitio. pag. 150.

QVINTVM EXAMEN.
De Traditionibus Eccleſiaſticis.

I. QVid nomine Traditionis accipiamus. pag. 151.
II. Quotuplex ſit Traditio. ibid.
III. Quomodo diſtinguatur Traditio ex parte tradentis. pag. 152.
IV. Quomodo diſtinguatur ex parte obiecti traditi. ibid.
V. Quę ſint traditiones Catholicæ. ib.
VI. An ſint neceſſariò admittẽdę. 153.
VII. Quanta ſit Traditionum authoritas. pag. 155.

SEXTVM EXAMEN.
De Scriptura Sacræ varijs editionibus.

I. QVando primò inuenti ſint characteres. pag. 155.
II. Quo idiomate, & litteris primò ſit edita Scriptura. pag. 157.
III. Quæ fuerint litterę Samaritiçę. ib.
IV. An hebraicis ſcripta ſint Biblia olim, vt nunc. pag. 158.
V. An fuerit ſemper eadem capitum diuiſio. ibid.
VI. An hebraicus Pentateuchus habeat capitum diſtinctionẽ. pa. 159.
VII. An Hebræi quid corruperint ib.
VIII. An caſu ſit ibi error. 161.
IX. Quæ fuerit prima Veteris Teſtamenti tranſlatio. ibid.
X. Quo fuerit modo acta tranſlatio Septuaginta. pag. 162.
XI. Quos libros tranſtulerint ſeptuaginta Interpres. ibid.
XII. An ea editio fuerit à Spiritu Sãcto. pag. 163.
XIII. An textus Septuaginta ſit Authenticus. pag. 164.
XIV. A quo ſit reddita latinè illa editio. pag. 165.
XV. An latina hodierna editio Septuaginta ſit à D. Hieronymo. 166.
XVI. An antè aduentum Chriſti facta ſit alia editio. pag. 167.
XVII. Quæ ſint editiones græcæ poſt aduentum Chriſti. ibid.
XVIII. Quid ſint Exapla Origenis. 170
XIX. An ſint aliæ editiones præter Græcam, & Latinam. ibid.
XX. Quæ ſint Bibliorum latinæ verſiones. pag. 171.
XXI. An liceat editio in lingua vernacula. pag. 172.

SEPTIMVM EXAMEN.
De Latina verſione vulgata hodierna.

I. CVius ſit editio noſtra latina vulgata. pag. 173.
II. Cur D. Hieron. antè iſtam fecerit aliam latinam LXX. pag. 174.
III. Quos libros de hebræo in latinum verterit. pag. 175.
IV. An Eccleſia vtatur in omnibus le-

lectione Hieronymi. ibid.
V. Quando cœperit hæc editio habere authoritatem in Eccleſia. 177.
VI. Cur non vtamur pſalterio D. Hie. ex hebræo. ibid.
VII. An D. Hier. Biblia verterit in Spiritu Sancto. pag. 178.
VIII. Quanta ſit authoritas hodiernæ vulgatæ. ibid.
IX. An fuerit neceſſaria ea editio, ex hebræo. ibid.
X. An editio Diui Hieron. fuerit ſufficiens. pag. 179.
XI. An ſic facta modo optimo transferendi. pag. 180.
XII. An Diuus Hieron. tranſtulerit iuxta ſuam opinionem. pag. 181.
XIII. Qualia menda emerſerint per tranſcriptores. pag. 182.
XIV. Quę obijciantur à nouatoribus contra noſtram vulgatam. ibid.
XV. Vnde prouenerit varietas editionum. pag. 185.

OCTAVVM EXAMEN.

De Senſibus Sacræ Scripturæ.

I. AN Sacra Scriptura habeat ſenſum multiplicem. pag. 187.
II. Quot ſint ſenſus S. Scripturæ. 188.
III. An ſenſus myſticus ſit intentus à Spiritu Sancto. pag. 189.
IV. Quotuplex ſit ſenſus litteralis. ib.
V. An ſimul poſſint eſſe plures ſenſus litterales. pag. 190.
VI. An detur locus aliquis abſque ſenſu litterali. pag. 191.
VII. An ſenſus myſticus conuincat hæreticum. ibid.
VIII. An vbique reperiantur quatuor ſenſus. pag. 192.
IX. An præter eos quatuor detur ſenſus accomodatus. ibid.
X. Quomodo dignoſcatur ſenſus litteralis. pag. 193.
XI An ſẽſus literalis ſit vbiq; clarus. ib.
XII. Vnde ſit difficultas Sacræ Scripturę. pag. 194.

NONVM EXAMEN.

De Idiotiſmis ac Tropis Sacræ Scripturæ.

I. QVid, & quotuplex ſit Idiotiſmus Bibliorum. pag. 195.
II. Qui ſint idiotiſmi hebraici negatiui. ibid.
III. Qui ſint idiotiſmi vocis genericę pag. 196.
IV. Qui ſint idiotiſmi nominum. ib.
V. Qui ſint idiotiſmi verborũ. p. 197.
VI. Qui ſint idiotiſmi præpoſitionum pag. 198.
VII. An Scriptura Sacra vtatur tropis. ibid.
VIII. An Scriptura habeat figuras Rhetoricas. pag. 200.
IX. An Scriptura Sacra habeat Poemata. pag. 203.

DECIMVM EXAMEN.

De Menſuris Biblicis.

I. QVæ prenoſcenda de ponderibus, & pretijs. pag. 203.
II. Quid ſit Siclus. pag. 204.
III. An fuerint pecuniæ minores Siclo, pag. 205.
IV. Qui ſint in Scriptura nummi aurei. ibid.
V. Quid ſit Mina, quid Talentũ. 206.
VI. Quę notãda de mẽſuris vaſorũ. ibi.
VII. Quæ ſit proportio ponderabilium. pag. 207.
VIII. Quæ ſcienda de menſuris longitudinum. ibid.

VNDECIMVM EXAMEN.

De ſupputatione Chronologiæ ab Ortu Mundi.

I. AN poſſint ſupputari anni a Creatione ad Chriſtum. 208.
II. Qua ratione oſtendatur natus Chriſtus ſęculo quadrageſimo. 209.
III. Quot anni colligantur ex vulgata à creatione ad captiuitatẽ. 210.
IV. Quomodo idipſum colligatur ex Me-

Metaſthene ac Philone. pag. 211.
V. Quot anni à captiuitate ad Chriſtum iuxta Biblia. ibid.
VI. An idem ſit computus e Metaſthene ac Philone. ibid.
DVODECIMVM EXAMEN.
De varijs quibuſdam Biblicis ſcitu dignis.
I. AN nouum Teſtamentum ſit excellentius vetere. pag. 212.
II. Quid ſit prophetia. pag. 214.
III. An lumen propheticum differat à lumine fidei. ibid.
IV. An Deus aliqua ſcripſerit. p. 215.
V. Cur ipſe Chriſtus non ſcripſerit Euangelium. ibid.
VI. Quomodo Euangelium tradat Chriſti geneſim. pag. 216.
VII. Quæ ſit vera linea generationis Chriſti per Mariam. pag. 217.
VIII. Quo temporis ordine prodierit ſcriptura vetus. pag. 218.
IX. Quando ſint editi libri Teſtamenti noui. pag. 221.
X. An ſcripſerit Paulus alias Epiſtolas, pag. 222.
XI. Cur ſeptem Epiſtolę aliorum dicantur catholicæ. ibid.
XII. Qui ſint Scriptores Poſtillarum, Gloſſarum, Concordantiarũ. 223.
Prologus Galeatus.
GEneſis pag. 224. Exodus. Leuiticus. Numeri. pag. 225. Deuteronomium. Ioſue. Iudices pag. 226. Ruth. I. Regum. II. Regum. pag. 227. III. Regum. IV. Regum. I. Paralipomenon. pag. 228. II. Paralipom. I. Eſdræ. II. Eſdræ. pag. 229. Tobias. Iudith. p. 230. Eſther. Iob. pag. 231. Pſalterium. pa. 233. Prouerbia. pag. 235. Eccleſiaſtes. Canticum Canticorum. pag. 236. Sapientia. pag. 237. Eccleſiaſticus. pag. 239. Iſaias. Ieremias. pa. 240. Baruch. Ezechiel. pag. 241. Daniel. Oſee. pag. 242. Ioel. Amos. Abdias. Ionas. Michæas. pag. 243. Nahum. Habacuc. Sophonias. Aggæus. Zacharias. Malachias. pag. 244. I. Machabæorum. II. Machab. pag. 245. Euangelium Matthæi. pag. 246. Marci. Lucæ. pag. 247. Ioannis. pag. 248. Actus Apoſtolorum. pag. 249. Epiſt. ad Rom. I. ad Corint. pag. 250. II. ad Cor. ad Galat. ad Epheſ. ad Phpilippen. pag. 251. ad Coloſſ. I. ad Theſſal. II. ad Theſſalon. I. ad Timoth. p. 252. II. ad Timoth. ad Tit. ad Philem. ad Hebr. pa. 253. Epiſt. Iacobi. I. Petri. pag. 255. II. Petri. I. Ioan. II. Ioan. pag. 256. III. Ioan. Epiſt. Iudę. pag. 257. Apocalypſis. pag. 258.

TRACTATVS III.

Sacri Eccleſiaſtæ Methodus,
Ex Minoritis Fratribus, Didaco Stella, & Franciſco Panigarola.

NOtæ præambulæ ad horum opuſcula. pag. 260. & 261.
Hypomnematica, ideſt memoratiua Summula noſtra.
§. 1. DE Intentione. pag. 264.
§. 2. De Inuentione. pag. 265.
§. 3. De Diſpoſitione. pag. 267.
§. 4. De Elocutione. pag. 268.
§. 5. De Scriptione pag. 270.
§. 6. De Recitatione. pag. 272.
§. 7. De executione. pag. 273.
Modus Concionandi F. Didaci Stella Hiſpani Ord. Min. de Obſeru.
CAput I. De Bonitate Concionatoris. pag. 274.
II. De Scientia, & Studio Concionatoris. pag. 277.
II. De Materia prædicationis. p. 279.
IV. De ſenſu litterali. pag. 280.
V. De ſenſu morali pag. 283.
VI. De quodã morali cauendo. 284.
VII. Quomodo Concionator benè

vte-

vtetur hoc morali imperfecto. 285.
VIII. Qualiter cōponatur Cōcio. 286.
IX. De Epiſodijs, ſeu digreſſionibus. pag. 288.
X. De Amplific. digreſſionum. 291.
XI. Quomodo digreſſiones inueniantur. pag. 292.
XII. Quomodo comparationes inueniantur. pag. 194.
XIII. Quomodo authoritates inueniantur. pag. 295.
XIV. Quomodo exempla Scripturæ inueniantur. pag. 297.
XV. De Correctionibus. pag. 298.
XVI. Quomodo increpationes ex Euangelio deducendæ. pag. 303.
XVII. De alio modo ampliandi digreſſiones. pag. 305.
XVIII. De gemino alio modo ampliandi digreſſiones. pag. 308.
XIX. De modo procedendi. pa. 311.
XX. De introductionibus Concionū. pag. 312.
XXI. De enarratione Euangelici contextus. pag. 314.
XXII. Quod Concionator ad omniū vtilitatem prædicet. pag. 318.
XXIII. Quod Concionator doceat. pag. 320.
XXIV. Quanam doctrina communiter vti debeat. pag. 321.
XXV. De doctrina Ethnicorū. 323.
XXVI. Vti Concionator habeat delectare. pag. 325.
XXVII. Vti Concionator habeat mouere. pag. 327.
XXVIII. De Spiritus feruore Concionatoris. pag. 329.
XXIX. De Orationis ſtudio Euangelici Concionatoris. pag. 331.
XXX. De Idiomate Concionatoris. pag. 332.
XXXI. De vocis accentu, ſeu tenore. pag. 334.
XXXII. Vti natiuæ vocis accentus formetur. pag. 337.
XXXIII. De æquabili motu artuum, & prędicandi ſtylo. pag. 339.
XXXIV. De memoriæ, & linguę lapſu emendando. pag. 340.
XXXV. De confutatione obiectionum, & reſponſione. pag. 341.
XXXVI. Vti Euangelicus præco ſuadeat. pag. 343.
XXXVII. A quibus recitandis cauere debet Concionator pag. 344.
XXXVIII. De Sermonibus Sanctorum. pag. 346.
XXXIX. De Sermonibus pro Defunctis. pag. 348.
XL. De agēdis poſt Prędicationē 349.

Prattica del compor le Prediche del P. F. Franceſco Panigarola Milaneſe.

Capitolo I. De Generi delle Prediche. pag. 350.
II. Del formare la propoſition principale. pag. 351.
III. De Libri, e del preparar i concetti. pag. 357.
IV. Della diſtributiō de cōcetti. 361.
V. Della Materia dell'Introduttione. pag. 365.
VI. Della Materia per le altre Parti. pag. 368.
VII. Della Diſpoſitione dell' Introduttione &c. pag. 370.
VIII. Della Diſpoſitione della Proua pag. 375.
IX. Del diſporre il fine della prima Parte &c. pag. 378.
X. Del diſporre il fine di tutta la Predica. pag. 380.
XI. Del Prologhino. pag. 382.
XII. Epilogo di tutto il Trattato. 385.

LAVS DEO.

Digitized by Google

Digitized by Google